

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΚΟΥΤΡΟΥΜΠΕΛΗ

ΤΟ ΙΣΛΑΜ ΣΤΟΥΣ ΒΙΟΥΣ ΤΩΝ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

που υποβλήθηκε

στο Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας

της Θεολογικής Σχολής του ΑΠΘ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2008

ΤΟ ΙΣΛΑΜ ΣΤΟΥΣ ΒΙΟΥΣ ΤΩΝ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ: ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΗΛΙΑΣ ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΗΣ

ΜΕΛΗ: ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Π. ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΖΗΣΗΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ ΚΑΛΑΝΤΖΑΚΗΣ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΚΟΥΤΡΟΥΜΠΕΛΗ

ΤΟ ΙΣΛΑΜ ΣΤΟΥΣ ΒΙΟΥΣ ΤΩΝ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ
που υποβλήθηκε
στο Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας
της Θεολογικής Σχολής του ΑΠΘ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2008

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η επιστήμη τα τελευταία χρόνια έχει ασχοληθεί αρκετά με το θέμα των Νεομαρτύρων οι οποίοι κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας θυσίασαν την ζωή τους αρνούμενοι να αλλάξουν την πίστη τους. Οι ερευνητές όμως ασχολήθηκαν μόνο με την έκδοση των Βίων τους και σε αρκετές περιπτώσεις τη σύνταξη ασματικών ακολουθιών. Αν και στις Πηγές υπάρχουν αρκετές πληροφορίες για τη στάση που κράτησαν οι Νεομάρτυρες απέναντι στους Τούρκους ομολογώντας με αξιοθαύμαστο θάρρος ότι «Χριστιανοί γεννήθηκαν και Χριστιανοί θέλουν να πεθάνουν» δεν υπήρχε μέχρι τώρα καμία εργασία που να ασχολήθηκε ειδικά με αυτό το θέμα. Οι πληροφορίες που αντλούνται είναι εξαιρετικά χρήσιμες για την Επιστήμη της Θρησκευολογίας καθώς μας δίνουν μια σαφή εικόνα για τον τρόπο που αντιμετώπιζαν το Ισλάμ οι Νεομάρτυρες οι οποίοι αποτελούν συνεχιστές, τρόπον τινά, της πατερικής παράδοσης του Βυζαντίου.

Το κενό αυτό της έρευνας προσπάθησα να καλύψω με την εκπόνηση της παρούσας εργασίας αξιοποιώντας κατά το μέτρο του δυνατού τις πληροφορίες των πηγών της εποχής, ελπίζοντας να ανταποκριθώ στις προσδοκίες αυτών που μου ανέθεσαν να το επεξεργαστώ και να το παρουσιάσω. Για το λόγο αυτό θέλω να ευχαριστήσω τα μέλη της Συμβουλευτικής Επιτροπής: τον Καθηγητή π. Θεόδωρο Ζήση και τον Καθηγητή κ. Σταύρο Καλαντζάκη. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω στο Σύμβουλο Καθηγητή κ. Ηλία Νικολακάκη για τη συμπαράσταση και καθοδήγηση που μου παρείχε

καθ' όλη τη διάρκεια της ερευνητικής προσπάθειας και συγγραφής
της παρούσας εργασίας.

Θεσσαλονίκη 2008

A. K.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΙΣΛΑΜ

1. ΠΡΟΪΠΑΡΧΟΝΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΣΤΡΩΜΑΤΑ

ΠΟΥ ΤΡΟΦΟΔΟΤΗΣΑΝ ΤΟ ΙΣΛΑΜ

α) Η θρησκευτική και πνευματική παράδοση της Αραβίας πριν την εμφάνιση του Ισλάμ.	17
β) Λατρευτικές εκδηλώσεις	21
γ)Επιδράσεις από άλλες θρησκείες	22
1) Εβραϊκές επιδράσεις	23
2) Χριστιανικές επιδράσεις	24
δ) Η ζωή του Μωάμεθ	28
ε) Το κηρυκτικό έργο του Μωάμεθ	32
στ) Μετοίκηση από τη Μέκκα στη Μεδίνα	33

2. ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΚΟΡΑΝΙΟΥ

α) Το Κοράνιο ως αποκάλυψη του Θεού	41
β) Αφετηρία	42
γ) Διαμόρφωση του κειμένου.	43
δ) Διαίρεση του κειμένου	44
ε) Πίστη στον ένα Θεό	46
στ) Άρνηση της πατρότητας του Θεού	50
ζ) Απόρριψη της θεότητας του Ιησού	51
η) Άρνηση Σταύρωσης και Ανάστασης Ιησού	53
θ) Αναφορές στο Άγιο Πνεύμα	54
ι) Σεβασμός στο πρόσωπο της Θεοτόκου	55
ια) Πίστη στους αγγέλους.	56
ιβ) Η Αποκάλυψη του Θεού και το έργο των προφητών	57
ιγ) Μωάμεθ, ο κορυφαίος των προφητών	59
ιδ)Εσχατολογικές αντιλήψεις του Κορανίου	61
ιε)Παράδεισος και Κόλαση	62
ιστ)Απόλυτος προορισμός	65

3. ΛΑΤΡΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΩΝ

α) Οι πέντε στύλοι του Ισλάμ	65
β) Ομολογία πίστεως (shahāda) στον ένα Θεό	66

γ) Προσευχή (salāt)	67
δ) Ελεημοσύνη (zakāt)	68
ε) Νηστεία (sawm)	68
στ) Ιερό προσκύνημα στη Μέκκα (hajj)	69
ζ) Ο ιερός πόλεμος	71
4. ΟΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ	
ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ ΙΣΛΑΜ	
Α. ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΗ	77
Β. ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΑΣΗ	89
Γ. ΤΡΙΤΗ ΦΑΣΗ	92
Δ. ΤΕΤΑΡΤΗ ΦΑΣΗ.	94
5. ΟΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΩΝ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ	
ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΙΣΛΑΜΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	97
6. ΣΥΝΟΨΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ	
ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ	
ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΙΣΛΑΜΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	
α) Ο Μωάμεθ και το βιβλίο του	99
β) Η αντίκρουση της διδασκαλίας περί	
τριαδικού Θεού	101
γ) Περί ελεύθερης βούλησης του ανθρώπου	104

δ) Η πολεμική εναντίον της ηθικής του Κορανίου	105
ε) Η εσχατολογική διδασκαλία	106

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ

1. ΟΙ ΟΡΟΙ «ΜΑΡΤΥΣ» ΚΑΙ «ΜΑΡΤΥΡΙΑ»	
ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ	108
2. Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΑΡΙΘΜΟΥ ΤΩΝ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ	118
3. ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΤΩΝ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ	121
α) Εκούσια προσέλευση στο μαρτύριο	122
β) Οι «εξ αρνησιχρίστων» Χριστιανοί	125
γ) Οι «επαναστάτες» νεομάρτυρες	135
δ) Οι «εξ Αγαρηνών» νεομάρτυρες	136
4. ΤΟ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ	
ΤΩΝ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ	138
5. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ	
α) Κληρικοί νεομάρτυρες	
(αγιορείτες και κατά κόσμον)	146
β) Λαϊκοί νεομάρτυρες	152
γ) Γυναίκες νεομάρτυρες	152

δ) Παιδομάρτυρες	160
6. Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΟΥ ΜΑΡΤΥΡΙΟΥ	163
7. ΟΙ «ΑΛΕΙΠΤΕΣ» ΤΩΝ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ	165
8. ΤΑ ΓΝΩΣΤΟΤΕΡΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ	170
9. Η ΠΕΡΙΣΥΛΛΟΓΗ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΛΕΙΨΑΝΩΝ	181
10. Η ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΩΝ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ	
ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ	186
11. Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΗ ΘΥΣΙΑ ΤΩΝ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ	196

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΚΛΗΡΙΚΟΙ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ	199
----------------------	-----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

ΛΑΪΚΟΙ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ	287
--------------------	-----

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	408
--------------	-----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	431
--------------	-----

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης, το 1453 μ.Χ., το Ελληνορθόδοξο γένος διχάστηκε για τη στάση που έπρεπε να κρατήσει απέναντι στον Τούρκο κατακτητή. Έτσι, διαμορφώθηκαν δύο τάσεις: η μια υποστήριζε ότι έπρεπε να συμβιβαστούν με τη νέα κατάσταση κινούμενοι ανάμεσα στη μοιρολατρία και την ελπίδα αποκαταστάσεως και η άλλη ότι έπρεπε να αντιδράσουν με κάθε δυνατό μέσο. Την πρώτη τάση εκπροσωπούσαν οι αντιδυτικοί ή ανθενωτικοί, ενώ τη δεύτερη οι ενωτικοί και φιλοδυτικοί. Η πρώτη πλευρά ήταν η πολυπληθέστερη και ισχυρότερη ενώ στους φιλοδυτικούς συγκαταλέγονταν κυρίως διανοούμενοι και πολιτικοί. Οι ανθενωτικοί πίστευαν ότι την Ορθοδοξία και το γένος δεν την απειλούσαν τόσο οι Οθωμανοί όσο οι Φράγκοι. Αντίθετα οι φιλενωτικοί ήταν πάντα πρόθυμοι να μειοδοτήσουν σε θέματα πίστεως γιατί τα κριτήριά τους ήταν κυρίως ενδοκοσμικά και συγκυριακά.

Η πολιτική της συννυάρξεως εκφραζόταν ως πολιτική κατευνασμού του κατακτητή και περιορισμένης συνεργασίας και την εγκαινίασε, αναγκαστικά, το 1454 ο Πατριάρχης Γεννάδιος Σχολάριος. Η στάση αυτή στόχευε στην περίσωση των δυνάμεων που είχαν μείνει στο γένος, αρκεί να μην υπερέβαιναν κάποια όρια και οδηγούσαν στην προσβολή της πίστης και της πατρίδας. Ήταν ένα πρόσκαιρο μέτρο από τη στιγμή που δεν υπήρχε άλλη επιλογή. Η Εκκλησία σε κάθε εποχή έχει την αποστολή της Μάνας η οποία προφυλάσσει και σώζει το ποίμνιό της. Κάθε δυναμική στάση, που θα οδηγούσε σε αποτυχία και καταστροφή, θα καταλογιζόταν πάντα εναντίον της. Ακόμη και τα εκκλησιαστικά κείμενα της περιόδου αυτής, κυρίως αυτά που εξέδιδε το Πατριαρχείο πρέπει να αποκρυπτογραφηθούν διότι βασικός σκοπός τους ήταν να παραπλανήσουν την Πύλη. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο ως Εθναρχούσα Εκ-

κλησία, έπρεπε να φαίνεται πάντα αρεστό απέναντι στην Πύλη, ανεξάρτητα από τις πραγματικές του διαθέσεις. Εξάλλου οι πολλές και συχνές θανατικές εκτελέσεις Πατριαρχών και Μητροπολιτών αποδεικνύουν, πόσο μικρή ήταν η εμπιστοσύνη της Πύλης απέναντί τους. Δεν υπάρχει εξέγερση που να μην πρωτοστάτησαν ή συμμετείχαν κληρικοί όλων των βαθμίδων. Το 16^ο και 17^ο αιώνα Πατριάρχες και Μητροπολίτες πήραν φανερά μέρος σε εξεγέρσεις. Μαζί τους ακολουθούσαν και πολλοί λαϊκοί οι οποίοι προέβαλαν τη συνεπέστερη για την Ορθοδοξία και αποτελεσματικότερη για το γένος αντίσταση θυσιάζοντας τον εαυτό τους. Είναι οι γνωστοί *νεομάρτυρες* οι οποίοι ξαναζωντάνεψαν την αρχαία χριστιανική παράδοση του μαρτυρίου. Η ομολογία τους αποσκοπούσε στην έμπρακτη απόρριψη του κατακτητή και την άμεση επιβεβαίωση της υπεροχής της πίστεώς τους.

Ο όρος *νεομάρτυρας* χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά κατά την περίοδο της εικονομαχίας για να δηλώσει εκείνους που θυσιάστηκαν επειδή προσκυνούσαν τις εικόνες¹. Τα τελευταία 250 χρόνια όμως, επικράτησε η συνήθεια να αποκαλούνται *νεομάρτυρες* όσοι θανατώθηκαν από τους Τούρκους επειδή δεν δέχθηκαν με κανένα τρόπο να προδώσουν την πίστη τους στο Χριστό. Έτσι, *νεομάρτυρες* καλούνται όσοι θανατώθηκαν υπέρ της χριστιανικής πίστεως από το 1453, κυρίως, και μετά. Ο όρος χρησιμοποιείται για να τους διακρίνει από τους αρχαίους *μάρτυρες* της πίστεως². Βέβαια ο περιορισμός του χαρακτηρισμού ως *νεομαρτύρων* μόνο αυτών που έδρασαν και θυσιάστηκαν κατά τα χρόνια της τουρκοκρατίας δεν είναι απόλυτα ορθός γιατί αδικεί όλους όσους θυσιάστηκαν λίγο νωρίτερα (12^ο -14^ο αι.) παρόλο που θανατώθηκαν από τον ίδιο κατακτητή και για τους ίδιους λόγους. Σύμφωνα με τον Π. Πάσχο

¹ ΣΤ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Οί νεομάρτυρες καί τό δούλον γένος, έν Αθήναις* 1973, 24· Μ. ΤΡΙΤΟΥ, *Οί νεομάρτυρες καί ή προσφορά τους στό γένος*, Κατερίνη 1994, 19.

² Ι. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, *Εισαγωγικά για τή μελέτη τών νεομαρτύρων*, (Ανάτυπο), Θεσσαλονίκη 1988, 29· Δ. ΤΣΑΜΗ, *Άγιολογία τής Όρθοδόξου Έκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 2003, 108· Ι. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗ-Δ. ΛΟΥΛΕ, «Οί νεομάρτυρες στην Ελληνική Ιστορία (1453-1821)», *Δωδώνη, Επιστημονική Επετηρίδα του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*, Ιωάννινα 1988, 135.

«Γιά ιστορικούς και καθαρά ἐπιστημονικούς λόγους, στὸν χῶρο τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, πρέπει νά θεωροῦνται ὡς Νεομάρτυρες, ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ Χριστιανοί πού, στά ὑστεροβυζαντινά καί μεταβυζαντινά χρόνια, βασανίστηκαν γιά νά ἐξωμόσουν, κι ἀφοῦ ὑπέστησαν τά πάνδεινα ἀπό τούς βαρβάρους Μουσουλμάνους, ὁμολόγησαν τήν καλήν ὁμολογίαν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καί προτίμησαν τόν αἱμάτινο στέφανο τοῦ μαρτυρίου»³. Κατά τον Ν. Τωμαδάκη, νεομάρτυρες δεν πρέπει να θεωρούνται μόνο όσοι μαρτύρησαν κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας αλλά και όσοι θυσιάστηκαν ἀπό τον 7^ο αἰ. και μετά ὅταν ο Μωάμεθ θέλησε να επιβληθεῖ με το σπαθί του⁴.

Οι νεομάρτυρες δεν περιορίζονται μέχρι την επανάσταση του 1821 αλλά βρίσκουμε και κατά την περίοδο της μικρασιατικής καταστροφῆς του 1922, ὅπου μαρτύρησαν ἓνα πλήθος ιδιωτῶν και κληρικῶν⁵.

Εκεῖνο που τους κάνει να ξεχωρίζουν ἀπό τους υπόλοιπους Ἕλληνες που θυσιάστηκαν για την πατρίδα εἶναι ὅτι διακρίνονται ὄχι μόνο για τον ηρωϊσμό αλλά και για την αγιότητα. Κίνητρό τους δεν ἦταν σε καμία περίπτωση το μίσος ἐναντίον των κατακτητῶν αλλά η αγάπη για το Χριστό και την πατρίδα. Στην κατάλληλη προετοιμασία τους μεγάλη ἦταν η προσφορά της Ἐκκλησίας μέσω των πνευματικῶν πατέρων. Και μόνο η καθιέρωση της τιμῆς της μνήμης των νεομαρτύρων, ἀμέσως μετά τη θυσία τους, βεβαιώνει τη, σιωπηρή πολλές φορές για ευνόητους λόγους, κατάφαση ἀπό την πλευρά του Οικουμενικού Πατριαρχείου της θυσίας τους και αναγνώριση της σημασίας της για τη συνέχεια του γένους.

Πολύ σημαντική ἐπίσης για τη στήριξη των νεομαρτύρων ἦταν και η προσφορά των μοναστηριῶν. Πολλές φορές κατέφυγαν σ' αυτά οἱ υποψήφιοι μάρτυρες για να ηρεμήσουν, να σκεφτοῦν και να

³ Π. ΠΑΣΧΟΥ, *Άγιοι, οἱ φίλοι τοῦ Θεοῦ. Εἰσαγωγή στήν ἀγιολογία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Ἀθήνα 1997, 110.

⁴ Ν. ΤΩΜΑΔΑΚΗ, «Οἱ Νεομάρτυρες τοῦ Βυζαντίου καί ἡ Φιλοθέη Μπενιζέλου ἡ Ἀθηναία», *Ἐπιστημονική Ἐπετηρίς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν*, τ. 21, Ἀθήνα 1970-1971, 14-15.

⁵ Κ. ΑΜΑΝΤΟΥ, «Νεομάρτυρες», *Ἐπιστημονική Ἐπετηρίς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν*, τ. 4, Ἀθήνα 1953-1954, 167.

πάρουν την ευλογία κάποιου γέροντα λίγο πριν οδηγηθούν στο μαρτύριο.

Μελετώντας κανείς τα Συναξάρια των νεομαρτύρων δε θα βρει να αναπτύσσονται μεγάλες θεολογικές έννοιες και αυτό ίσως να οφείλεται στο γεγονός ότι πολλές φορές, εξαιτίας των συνθηκών που επικρατούσαν στην Ελλάδα το μορφωτικό επίπεδο των υπόδουλων Ελλήνων είχε μείνει ιδιαίτερα χαμηλό. Έτσι θα βρεί κανείς ανθρώπους όλων των κοινωνικών τάξεων.

Το σημαντικό είναι ότι με όσες γνώσεις και δυνάμεις είχαν δεν υπέκυψαν σε καμία υπόσχεση και δεν υποχώρησαν μπροστά σε καμία απειλή. Αγαπώντας πραγματικά το Χριστό και την πατρίδα προτίμησαν να θυσιαστούν παρά να απολαύσουν τα αγαθά που τους υπόσχονταν οι Τούρκοι.

Από την άλλη πλευρά οι κατακτητές Τούρκοι αν και γνώριζαν ότι οι Έλληνες ήταν ένας λαός προσηλωμένος στην πίστη, την πατρίδα και την παράδοση δεν υποχωρούσαν και έκαναν τα πάντα προκειμένου να τους εξισλαμίσουν, πολλές φορές με το ζόρι, υποτασσόμενοι στην ισλαμική διδασκαλία για διάδοση και επέκταση του Ισλάμ ακόμη και με τη βία.

Το Ισλάμ είναι μια από τις νεότερες και μεγαλύτερες ζωντανές θρησκείες του σύγχρονου κόσμου. Γραμματικά η λέξη *islām* είναι απαρέμφατο του ρήματος *aslama* (ασλάμα) και σημαίνει: αποδέχομαι, υποτάσσομαι, παραδίδομαι. Ο όρος Ισλάμ λοιπόν, δηλώνει την απόλυτη υποταγή και αφοσίωση στο Θεό και το θέλημά του. Σύμφωνα με τους μουσουλμάνους θεολόγους, δηλώνει κατ'επέκταση μια κατάσταση ειρήνης και ασφάλειας (σίλμ, σαλάμ), στην οποία περιέρχεται ο πιστός (μούσλιμ). Η μετοχή του ρήματος είναι μούσλιμ και έχει άμεση σχέση με τον απόλυτα υποταγμένο στο Θεό και το θέλημά του, δηλαδή τον «πιστό»⁶. Η υποταγή αυτή είναι ολοκληρωτική στο θέλημα του Αλλάχ που είναι ο κυρίαρχος των πάντων. Γι' αυτό η συμπεριφορά κάθε πιστού πρέπει να είναι

⁶ ΓΡ. ΖΙΑΚΑ, *Ισλάμ, Θρησκεία και Πολιτεία*, Θεσσαλονίκη 2003, 12· CH. J. ADAMS, *A Reader's Guide to the Great Religions*, London 1965, 288.

ανάλογη με τον τρόπο που έχει διατάξει ο Αλλάχ. Να κάνει όλα όσα εκείνος έχει απαιτήσει και να απομακρυνθεί από όλες εκείνες τις κακές πράξεις που έχει απαγορεύσει.

Η λέξη islām ήταν γνωστή από την προϊσλαμική περίοδο γιατί χρησιμοποιούνταν από τους εμπόρους της Μέκκας και σήμαινε την «συμφωνία, συνθήκη, τον λόγο τιμής» για να κλείσει μια υπόθεση. Ο ιδρυτής της ισλαμικής θρησκείας Μωάμεθ έδωσε νέο περιεχόμενο στη λέξη, την οποία χρησιμοποίησε από την πρώτη στιγμή της δράσεώς του. Με τη χρήση της λέξης Ισλάμ θέλησε να δηλώσει την ολοκληρωτική υποταγή του στην κλήση του Αλλάχ προσδιορίζοντας, παράλληλα, τον σκοπό αλλά και τον προσανατολισμό των οπαδών του.

Ισλάμ λοιπόν είναι η επίσημη ονομασία της θρησκείας, οι δέ οπαδοί της ονομάζονται ισλαμιστές ή μουσουλμάνοι. Η λέξη μουσουλμάνος προέρχεται από το muslim. Έτσι αυτοαποκαλούνταν ο Μωάμεθ και οι οπαδοί του δείχνοντας με αυτό τον τρόπο την αφοσίωσή τους στο Θεό. Μουσουλμάνος λοιπόν, καλείται αυτός που ακολουθεί τους κανόνες του Ισλάμ, υποτάσσεται στη θέληση του Αλλάχ και ζει σύμφωνα με τους κανόνες, τις προειδοποιήσεις και τις συμβουλές του Κορανίου. Η θρησκεία μέσω του ιδρυτή της διακήρυσσε ένα νέο τρόπο ζωής ο οποίος θα έπρεπε να είναι πλήρως υποταγμένος στο θέλημα του Θεού. Σιγά-σιγά η λέξη έχασε την αρχική της έννοια και τελικά χρησιμοποιείται μόνο για να δηλώσει το όνομα ενός θρησκευτικού συστήματος ιδεών, νόμων, πράξεων.

Στην ελληνική γλώσσα η θρησκεία αυτή αποδίδεται και με άλλες λέξεις όπως: Ισλαμισμός, Μουσουλμανισμός, Μωαμεθανισμός. Ο τελευταίος προσδιορισμός ενοχλεί ιδιαίτερα τους οπαδούς της θρησκείας γιατί δεν λατρεύουν, όπως λένε, τον Μωάμεθ ως ιδρυτή της αλλά ακολουθούν τη διδασκαλία του. Επισημαίνουν ότι ο πιστός μουσουλμάνος λατρεύει και δοξάζει μόνο τον Αλλάχ. Υποστηρίζουν ότι η θρησκεία τους, είναι αποκεκαλυμμένη από το Θεό ο οποίος τη φανέρωσε στον «απόστολο και δούλο του», όχι άμεσα αλλά έμμεσα, μέσω του αρχαγγέλου Γαβριήλ.

Στην εργασία αυτή θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε την επεκτατική προσπάθεια, εκ μέρους των Τούρκων, της Ισλαμικής διδασκαλίας στην υπόδουλη Ελλάδα. Μια προσπάθεια μέσα από την οποία αναδείχθηκε ένας μεγάλος αριθμός νεομαρτύρων ο οποίος έσκυψε το κεφάλι στον κατακτητή προσφέροντάς το μόνο ως θυσία για την πίστη και την πατρίδα.

Στο πρώτο κεφάλαιο κάνουμε μια ιστορική αναδρομή στη γέννηση και εμφάνιση της ισλαμικής θρησκείας. Παρουσιάζουμε τα προϋπάρχοντα θρησκευτικά στρώματα στην περιοχή της Αραβίας πάνω στα οποία στηρίχτηκε. Κάνουμε μια μικρή αναφορά στη θρησκευτική και πνευματική παράδοση της Αραβίας πριν την εμφάνιση της Ισλαμικής θρησκείας αλλά και στη λατρευτική τους ζωή. Αναφερόμαστε στις επιδράσεις που δέχτηκε κυρίως από την Εβραϊκή και Χριστιανική διδασκαλία και παρουσιάζουμε τη ζωή και το έργο του ιδρυτή της Μωάμεθ. Στο δεύτερο μέρος του πρώτου κεφαλαίου κάνουμε εκτενή αναφορά της θεολογικής διδασκαλίας του Ισλάμ όπως αυτή παρουσιάζεται στο Κοράνιο. Στο τρίτο μέρος του κεφαλαίου εκθέτουμε συνοπτικά τις θέσεις των Πατέρων της Εκκλησίας και των συγγραφέων του Βυζαντίου έναντι του Ισλάμ και στο τέταρτο τις θέσεις των χρονογράφων και ιστορικών. Κλείνουμε το πρώτο κεφάλαιο συνοψίζοντας την επιχειρηματολογία των Πατέρων και Εκκλησιαστικών συγγραφέων της βυζαντινής περιόδου.

Στο δεύτερο κεφάλαιο ασχολούμαστε με τους νεομάρτυρες γενικά. Ξεκινάμε κάνοντας μια αναφορά στους όρους «μάρτυς» και «μαρτυρία» στην Ορθόδοξη Εκκλησία. Προχωρώντας ειδικότερα στους νεομάρτυρες προσπαθούμε να μπούμε στη προβληματική σχετικά με τον αριθμό τους και στη συνέχεια κάνουμε μια προσπάθεια να εντοπίσουμε τα αίτια της εμφάνισής τους. Κατόπιν εξετάζουμε το μορφωτικό και πνευματικό τους επίπεδο και τους χωρίζουμε σε τέσσερις κατηγορίες: κληρικούς, λαϊκούς, γυναίκες, παιδομάρτυρες. Ακολουθεί μια παρουσίαση της διαδικασίας του μαρτυρίου, τονίζεται ο σημαντικός ρόλος των «αλειπτών» και γίνεται μια εκτενής αναφορά στα γνωστότερα μαρτύρια. Στη συνέχεια

περιγράφουμε την προσπάθεια των Χριστιανών να περιμαζέψουν τα ιερά λείψανα. Τέλος αναφερόμαστε στην αναγνώριση αλλά και τη στάση της Ορθόδοξης Εκκλησίας απέναντι στη θυσία τους.

Στο τρίτο κεφάλαιο ασχολούμαστε ιδιαίτερα με τους Κληρικούς νεομάρτυρες κάνοντας μια επιλογή από τις χιλιάδες που έδωσαν τη ζωή τους για την πίστη και την πατρίδα. Κάτι ανάλογο κάνουμε και στο τέταρτο κεφάλαιο ασχολούμενοι με τους Λαϊκούς νεομάρτυρες που κατά χιλιάδες πότισαν με το αίμα τους το ελληνικό χώμα και λάμπρυναν με τη θυσία τους τα Συναξάρια της Εκκλησίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΙΣΛΑΜ

1. ΠΡΟΫΠΑΡΧΟΝΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΣΤΡΩΜΑΤΑ ΠΟΥ ΤΡΟΦΟΔΟΤΗΣΑΝ ΤΟ ΙΣΛΑΜ

α) Η θρησκευτική και πνευματική παράδοση της Αραβίας πριν την εμφάνιση του Ισλάμ.

Η αραβική χερσόνησος, μέσα από την οποία γεννήθηκε και εδραιώθηκε η ισλαμική θρησκεία, περιοριζόταν από χώρες με ιδιαίτερα αναπτυγμένο πολιτισμό. Η επιρροή διαφόρων θρησκευτικών και πολιτικών επιδράσεων εξαιτίας της γεωγραφικής της θέσης ήταν εμφανής.

Λόγω του ότι το μεγαλύτερο κομμάτι της αραβικής χερσονήσου είναι αμμώδες, η γη είναι άγονη και το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού ζούσε πολύ φτωχικά. Επαγγελματικά ασχολούνταν κυρίως με την κτηνοτροφία αλλά και τις λεηλασίες, γνωστές ως Ράτζια. Νομικά η Ράτζια απαγορευόταν αυστηρά κατά τη διάρκεια των ιερών μηνών Ρατζάμπ, Διγάανταχ, Διχάτζαχ και Μοχάρραμ⁷.

Ένα επίσης σημαντικό χαρακτηριστικό τους είναι ότι ήταν διασπασμένοι σε ένα πλήθος πατριών ή φυλών των οποίων οι μεταξύ τους σχέσεις ήταν συνήθως εχθρικές⁸. Οι φυλές αυτές ενώνονταν σε δύο μεγάλες ομάδες: τους Υεμενίτες και τους Ισμαηλίτες. Πρόγονος των Υεμενιτών ήταν ο Ιοκτάν ή Κάχταν από την τετάρτη γενεά του Σήμ⁹ και των Ισμαηλιτών ο Ισμαήλ¹⁰.

⁷ AR. MOMENI, *Ισλάμ. Ιστορία, επεκτατισμός και βία*, Θεσσαλονίκη 1997, 11.

⁸ Π.ΦΟΥΓΙΑ, *Ισλάμ (Πηγές-Πορεία-Προκλήσεις-Διάλογοι)*, Θεσσαλονίκη, χ.χ., 25. R.B. SMITH, *Mohammed and Mohammedanism*, London 1974, 66.

⁹ Γέν 10, 25.

¹⁰ Πρόκειται για τους προϊσλαμικούς Ισμαηλίτες.

Οι δύο από τις μεγαλύτερες πόλεις της, η Μέκκα και η Γιαθριππα (γνωστή μετέπειτα ως Μεδίνα) ήταν τα μεγαλύτερα εμπορικά κέντρα που ένωναν τη Μεσοποταμία με τον Περσικό κόλπο, την Υεμένη και τη Συρία¹¹. Οι έμποροι της Μέκκας εκμεταλλεύονταν ένα πολύτιμο για την περιοχή αγαθό, το νερό. Στην κατοχή τους είχαν επίσης και το μεγαλύτερο ιερό της φυλής, την πασίγνωστη Καάμπα (Ka'ba). Το εμπορικό αυτό σταυροδρόμι συνέβαλε και στην ελεύθερη διακίνηση πολιτικών, πολιτιστικών και κυρίως θρησκευτικών ιδεών. Χαρακτηριστικό της διακίνησης ιδεών είναι το γεγονός ότι το Κοράνιο αναφέρεται πάρα πολύ συχνά σε τρεις τύπους θρησκειών: 1) την ειδωλολατρία, 2) τον Ιουδαϊσμό, 3) τον Χριστιανισμό.

Τα μουσουλμανικά κείμενα όταν αναφέρονται στην πρό του Μωάμεθ περίοδο χρησιμοποιούν τον όρο *jāhiliya*¹² που δηλώνει τον «χρόνο αγνωσίας», την «αμάθεια», τη «βαρβαρότητα». Γενικά με τον όρο αυτό προσπαθούν να δείξουν ότι αντιμετωπίζουν με περιφρονητική διάθεση την περίοδο αυτή.

¹¹ Οι έμποροι της Μέκκας την περίοδο που εμφανίστηκε ο Μωάμεθ είχαν αναπτύξει ιδιαίτερες σχέσεις με τους Βυζαντινούς, τους Πέρσες και τους Αβησσυνούς.

¹² Η λέξη συναντάται αρκετά συχνά στο Κοράνιο. Χαρακτηριστικά παραδείγματα: «Ακολούθως κατέπεμψεν ὁ Θεός εἰς ἕνα ἕκαστον ὑμῶν ἀσφάλειαν καὶ ὕπνον. Τά παθήματα ὑπηγόρευσαν εἰς τινὰς ἄλλους κενούς διαλογισμούς κατὰ τοῦ Θεοῦ, διαλογισμούς ἀμαθείας. Ἐλεγον τί θά ὠφεληθῶμεν ἐξ ὅλων τούτων; Εἰπέ αὐτοῖς· τό πᾶν ἐξήρηται ἐκ τοῦ Θεοῦ. Αποκρύπτουσιν εἰς τά μυχαίτατα τῆς καρδίας αὐτῶν ὅ,τι δέν σοί ἐδήλωσαν. Ἐλεγον δέ· ἐάν ἐτυγχάνομεν ὠφελείας ἐξ ὅλης τῆς ὑποθέσεως ταύτης, βεβαίως δέ ἠθέλαμεν ἠττηθῆ ἔδῶ. Εἰπέ αὐτοῖς· καί ἂν ἀκόμη ἠθέλατε μείνει εἰς τὰς ἐστίας ὑμῶν, ὕν ἦττον ἐκεῖνοι ὧν ὁ θάνατος ἦτο γεγραμμένος εἰς τόν οὐρανόν, θά ἀπέθνησκον. Οὗτοι ἠθελον τελευτήσῃ εἰς τό αὐτό μέρος ὅπως ὁ Κύριος δοκιμάσῃ πᾶν ὅ,τι εἶχετε κεκρυμμένον ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν καί ἐξελέγξῃ τά ἐν τῷ μυχώ αὐτῆς εὐρισκόμενα. Ὁ Κύριος ἔγνω τά ἄδηλα καί τά κρύφια τῆς καρδίας ὑμῶν», *Ὁ οἶκος Ἐμράν 3, 148*· «Μήπως προτιμῶσι τήν ἐκδίκασιν τῆς ἀμαθείας; Ἐν τούτοις οἱ σταθερῶς πιστεύοντες, τίνα δύνανται νά εὕρωσι δικαστήν καλλίτερον τοῦ Θεοῦ;», *Ἡ Τράπεζα 5,55*· «Παραμένουσαι ἡσύχως ἐν τοῖς οἴκοις ὑμῶν, μή ἐπιποθῆτε τήν πολυτέλειαν τῶν παρελθόντων χρόνων τῆς ἀμαθείας. Τηρεῖται τὰς ὥρας τῆς προσευχῆς, ἐλεεῖτε, ὑπακούετε εἰς τόν Θεόν καί εἰς τόν ἀπόστολον αὐτοῦ. Ὁ Θεός ζητεῖ ν' ἀπομακρύνῃ τήν ἀποστροφῆν σας ἐκ τοῦ οἴκου του, καί ἐξασφαλίσῃ ὑμῖν τόν ἐντελῆ ἐξαγνισμόν», *Οἱ ὁμόσπονδοι 33,33*· «Ἐνῶ οἱ ἄπιστοι ἔθετον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν τήν λύσσαν τῆς ἀμαθείας, ὁ Θεός κατεπράυνε τήν καρδίαν τοῦ ἀποστόλου αὐτοῦ, εἰς δέ τήν καρδίαν τῶν πιστῶν ἐστερέωσε τόν λόγον τῆς εὐσεβείας, διότι ἦσαν ἄξιοι καί κατάλληλοι νά δεχθῶσιν αὐτόν. Ἄρα ὁ Θεός γινώσκει τά πάντα», *Ἡ Νίκη 48, 26*· βλ. και G. E. RYCKMANS, «Les religions arabes preislamiques», *Histoire generale des religions IV* (1947) 307-332.

Το Ισλάμ άδραξε πολύ σημαντικά στοιχεία από την αραβική θρησκεία η οποία ήταν πρωτόγονη¹³, πολυθεϊστική με στοιχεία μονοθεϊστικά και ενοθεϊστικά. Οι Άραβες ήταν ανιμιστές¹⁴ και λάτρευαν διάφορα πνεύματα και πολύτιμους λίθους. Όσον αφορά τα πολυθεϊστικά στοιχεία της, στη νότια Αραβία λατρεύονταν ιδιαίτερα ο Θεός - σελήνη τον οποίο περιτριγύριζε ένα μεγάλο αστρικό πάνθεο¹⁵.

Στην κεντρική Αραβία το πάνθεο ήταν πολύ μεγάλο. Η Μέκκα κατακλύζονταν από αμέτρητα είδωλα¹⁶ και σε καθημερινή βάση λατρεύονταν ένα από αυτά. Ο Α. Α. Vasiliev αναφέρει ότι οι άραβες προκειμένου να προσελκύσουν περισσότερους ταξιδιώτες στη Μέκκα τοποθέτησαν είδωλα από διάφορες φυλές για να μπορεί ο κάθε προσκυνητής, να λατρεύει τον Θεό του¹⁷.

Οι προϊσλαμικές αραβικές θεότητες συνενώνονται σε τρεις ομάδες: 1) την ομάδα του Θεού Hubal, Πολιούχου της Μέκκας, της al-Lāt (= η θεά), της al-'Uzzā (= δυνατή), της Manāt (= θεά της μοίρας και του θανάτου), 2) τις θεότητες που προέρχονταν από τους ανθρώπους, 3) τους θεούς που τιμώνται από μία ή πολλές φυλές¹⁸.

Οι κάτοικοι της Μέκκας ως ύψιστο Θεό λάτρευαν τον Αλλάχ. Το όνομα του Αλλάχ¹⁹ το αξιοποίησε ιδιαίτερα ο Μωάμεθ καθιστώντάς το κέντρο της εθνικο-θρησκευτικής αποστολής του και ιδιαίτερα του κηρύγματός του. Την ιδέα όμως περί ανώτατου Θεού την ε-

¹³ J. TH.ADDISON, *The Christian Approach to the Moslem*, New York 1942, 4.

¹⁴ Ανιμισμός: ο όρος χρησιμοποιείται περιγραφικά για τις θρησκείες που στηρίζονται στην πίστη σε πνευματικά όντα, αλλά στερούνται επεξεργασμένου θεολογικού δόγματος, άρα ουσιαστικά για τις παραδοσιακές και λαϊκές θρησκείες.

¹⁵ PH. HITT, *History of the Arabs from the earliest times to the present*, New York 1970, 60-61.

¹⁶ Μια παράδοση αναφέρει 360.

¹⁷ A. A. VASILIEV, *Ιστορία τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας 324-1453*, (μετάφρ. Δ. Σαβράμη), Αθήνα 1954, 252.

¹⁸ Το Κοράνιο μνημονεύει ξεκάθαρα την πρώτη ομάδα: «Τι φρονείτε περί τής Λάττας, Όζζας. Καί Μενάπτας, τού τρίτου τούτου αγάλματος», *Ό Αστήρ*, 53, 19-20' «Ερώτησον τούς Μεκκίτας εάν ό Θεός έχη θυγατέρας, ένφ ουτοι έχουσιν υιούς», *Αί Τάξεις* 37, 149. Αναφορά έχουμε και για την δεύτερη ομάδα: «Μή εγκαταλείπετε τας ήμετέρας θεότητας, έλεγον αυτοίς οί προϋχοντες· μή εγκαταλείπετε τόν Ουέδ, τόν Σουά», *Ό Νωε* 71, 22.

¹⁹ S. G. CHAMPION-D. SHORT, *Readings from World Religions*, London 1951, 250.

γκατέλειπαν διότι για πρακτικούς λόγους όφειλαν να προσκυνούν τις τοπικές ή φυλετικές θεότητες.

Το όνομα Αλλάχ αρχικά δεν αναφερόταν σε μια συγκεκριμένη θεότητα. Η ονομασία του προέρχεται από τη ρίζα «'Palah», κοινή σηματική με τη λέξη Θεός και σήμαινε κάθε ειδωλολατρική θεότητα²⁰. Η συχνή χρήση του ονόματος για κάθε ειδωλολατρική θεότητα οδήγησε στην εντύπωση ότι σε όλες τις φυλές και τους τόπους κυριαρχούσε ο ίδιος Θεός.

Ο όρος Αλλάχ κατά πάσα πιθανότητα προήλθε από ιουδαϊκές ή χριστιανικές πηγές και σίγουρα χρησιμοποιούνταν από τους παγανιστές για να δηλώσουν την πίστη τους στο Ανώτατο όν. Από τους ερευνητές εξετάζεται το ενδεχόμενο η χρήση του όρου Αλλάχ να συνέβαλε στην καλλιέργεια της ιδέας περί ενός Θεού. Υποστηρίζουν ακόμη ότι οι αντιλήψεις τους σχετικά με τον Αλλάχ ανταποκρίνονταν σε μια μονοθεϊστική τάση και ανάταση που συναντάται σε πολλές φυλές ή όπως αναφέραμε και παραπάνω υπήρξαν ιουδαϊκές και χριστιανικές επιδράσεις εξαιτίας της γειτνίασης με ιουδαϊκούς και χριστιανικούς λαούς²¹. Τις υποθέσεις αυτές ενισχύει και η εμφάνιση μιας ιδιαίτερης ομάδας ανθρώπων, των hanīf, οι οποίοι είχαν εγκαταλείψει τον πολυθεϊσμό υιοθετώντας μονοθεϊστικές αντιλήψεις²².

²⁰ R. PARET, *Mohammed und der Koran; Geschichte und Verkündigung des arabischen Propheten*, Stuttgart 1957, 15-17.

²¹ T. ANDRAE, *Mohammed*, New York 1960, 25-27.

²² Ένας από τους γνωστότερους hanīf είναι ο Zaid bin 'Arm. Εγκατέλειψε την ειδωλολατρική θρησκεία και πίστεψε στον ένα Θεό χωρίς να επηρεαστεί ούτε από τους Ιουδαίους, ούτε από τους Χριστιανούς. Επισκέφθηκε ένα μοναχό στη Συρία ο οποίος προφήτευσε την εμφάνιση ενός προφήτη από τη Μέκκα. Σύμφωνα με άλλη παράδοση ο ίδιος ο Zaid προφήτευσε την εμφάνιση του Μωάμεθ. Η ισλαμική παράδοση τον θεωρεί πραγματικό πιστό και ο Μωάμεθ αργότερα ζητούσε να προσεύχονται σ' αυτόν. Τον τίτλο αυτό έφερε και ο Αβραάμ ο οποίος θεωρείται θεμελιωτής της μονοθεϊστικής λατρείας στην Ka'ba. Βλ. R. PARET, *ό.π.*, 17.

β) Λατρευτικές εκδηλώσεις

Στους αραβικούς λαούς κυριαρχούσε μια πολυθεϊστική πίστη²³. Σύμφωνα με τον Ash Schachristani οι Άραβες, πριν εμφανιστεί η ισλαμική θρησκεία, διαιρούνταν σε θρησκευτικές τάξεις. Η μια τάξη αρνούσαν ότι κάποιος δημιούργησε τον κόσμο, δεν πίστευαν στην ανάσταση των νεκρών και στην επιστροφή του ανθρώπου στο Θεό. Μια άλλη ομάδα πίστευε ότι η φύση είναι αυτή που εξουσιάζει και ενδυναμώνει τη ζωή. Η τρίτη ομάδα δέχονταν την ύπαρξη ενός δημιουργού που έφτιαξε αυτό τον κόσμο από το μηδέν αλλά δεν δέχονταν την ανάσταση των νεκρών. Κάποιοι άλλοι πίστευαν στη δημιουργία του κόσμου αλλά δεν δέχονταν τους προφήτες. Λάτρευαν ανύπαρκτους θεούς τους οποίους θεωρούσαν μεσίτες μεταξύ Θεού και ανθρώπων στην άλλη ζωή.

Δεδομένη ήταν και η πίστη τους σε διάφορα πνεύματα, τα γνωστά σε όλους μας τζίνι (jinnī)²⁴. Πίστευαν ότι αυτά κατελάμβαναν εξ ολοκλήρου τους ανθρώπους και μιλούσαν με το στόμα τους. Οι αντίπαλοι του Μωάμεθ μάλιστα ισχυρίζονταν ότι ο προφήτης διακατέχονταν από τα τζίνι και όλα όσα είπε ήταν αποτέλεσμα της επίδρασης αυτών των πνευμάτων.

Προικισμένοι με ιδιαίτερα χαρίσματα θεωρούνταν ότι ήταν οι μάντιες. Γνώριζαν, αποκάλυπταν και ερμήνευαν τα πάντα. Ήταν κληρονόμοι ενός ιδιαίτερου πνεύματος²⁵ και φανέρωναν όσα ήξεραν με ένα ιδιαίτερο τρόπο ο οποίος είχε πολλά κοινά στοιχεία με το ύφος των αρχαίων μαντικών λόγων και όρκων. Το γεγονός αυτό ίσως έκανε τους αντιπάλους να χαρακτηρίσουν τον Προφήτη kahim που σημαίνει «μάντης»²⁶.

²³ Το Κοράνιο λέει: «Μή ζητή ὅπως συγχωνεύση ὅλας τὰς θεότητας εἰς ἓνα καὶ μόνον Θεόν; Παράδοξον τῆ ἀληθείᾳ/Οἱ προύχοντες διεχωρίσθησαν αὐτῶν, εἰπόντες· ἀπελθόντες ἐμμένετε εἰς τό θρησκευμα τῶν ὑμετέρων θεοτήτων. Ζητοῦσι νά σᾶς ὑποχρεώσωσι ὅπως ἐγκαταλείψητε τὴν θρησκείαν ὑμῶν», Σάδ 38: 4-5.

²⁴ Για τα τζίνι βλ. παρακάτω υποσ. 166.

²⁵ G. E. RYCKMANS, ὁ.π., 308.

²⁶ Το Κοράνιο αναφέρει: «Δίδασκε, ὦ Μωάμεθ! Δέν εἶσαι, θεία χάριτι, μάντις, οὔτε δαιμονόπληκτος/ Θά εἴπωσιν· εἶναι ποιητής [δηλ. ἐμπνεόμενος ὑπό τζίν], θά

Η λατρεία των Αράβων εκδηλωνόταν σε διάφορα ιερά. Αν και πίστευαν ότι ο Θεός κατοικούσε στον ουρανό δέχονταν παράλληλα ότι οι θεοί βρισκόνταν και στα δένδρα, τις πηγές, κυρίως όμως στους λίθους. Ο πιο γνωστός λίθος είναι αυτός που φιλοξενούνταν στο ιερό της Ka'ba. Είχε μελανό χρώμα και ήταν, κατά πάσα πιθανότητα, μετεωρίτης. Στο ιερό της al-Lāt φιλοξενούνταν ένας λευκός λίθος. Το ιερό της al-'Uzzā είχε έναν ιερό λίθο και τρία δένδρα ακακίας ενώ στο ιερό της Manāt υπήρχε ένας μαύρος λίθος²⁷.

Χαρακτηριστικό της λατρευτικής τους έκφρασης, μέσω της οποίας επικοινωνούσαν με κάθε θεότητα, ήταν ο ασπασμός ή το ευλαβικό άγγιγμα του ιερού λίθου. Οι προσφορές και οι θυσίες ήταν συχνές. Συνήθως προσέφεραν καμήλες των οποίων το αίμα περιχύνονταν στο λίθο και οι πιστοί χόρευαν γύρω από αυτόν. Στην ιστορία έχουν μείνει οι θυσίες ζώων στην πόλη της Minā. Υπάρχουν όμως και πηγές που μιλάνε για ανθρωποθυσίες στο ιερό της θεάς al-'Uzzā²⁸.

Ένα από τα γνωστότερα και σπουδαιότερα λατρευτικά έθιμα ήταν το προσκύνημα στους ιερούς τόπους και ιδιαίτερα αυτό της Μέκκας που γίνονταν μια φορά το χρόνο. Σύμφωνα μάλιστα με την ισλαμική παράδοση, είναι υποχρεωτικό το προσκύνημα των μουσουλμάνων στο ιερό τουλάχιστον μια φορά στη ζωή τους.

γ)Επιδράσεις από άλλες θρησκείες

Όπως κάθε λαός, έτσι και οι Άραβες, εξαιτίας της γεωγραφικής τους θέσης, δέχθηκαν πολλές επιδράσεις και από άλλες θρησκείες. Δύο όμως ήταν οι κυριότερες που επέδρασαν ουσιαστικά στη διαμόρφωση της δικής τους θρησκείας: η εβραϊκή και η χριστιανική.

κατοπτρεύσωμεν μετ'αυτοῦ τὰς ἀλλεπαλλήλους μεταβολὰς τῆς τύχης», *Τό Σινά*, 52:29-30. Πρβλ. *Ἡ Αναπόφευκτος Ἡμέρα*, 69:42. Βλ. και ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΥ, *Ἰσλάμ, Θρησκευολογικὴ ἐπισκόπησις*, Ἀθήνα 2006, 53-54.

²⁷ ΡΗ. ΗΙΤΤΙ, *ό.π.*, 98-100· G. E. ΡΥΣΚΜΑΝΣ, *ό.π.*, 310-311.

²⁸ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΥ, *ό.π.*, 52.

Στη συνέχεια θα αναφέρουμε επιγραμματικά ποιες ήταν οι επιδράσεις αυτές.

1) Εβραϊκές επιδράσεις

Η ιουδαϊκή θρησκεία και παράδοση είναι το δεύτερο βασικό στρώμα πάνω στο οποίο στηρίχτηκε η ισλαμική θρησκεία. Αυτό οφείλεται στην έντονη δραστηριότητα που είχαν αναπτύξει οι Ιουδαίοι στην περιοχή της Αραβίας από αρχαιοτάτων χρόνων²⁹. Είχαν αναπτύξει ιδιαίτερη εμπορική συνεργασία και η οικονομικο-πολιτική τους επιρροή ήταν ουσιαστική. Κέντρο τους ήταν η Yathrib (Μεδίνα) και από εκεί ασκούσαν κάθε είδους δράση και επιρροή.

Ιστορικά μαρτυρείται ότι στη Μέκκα, κατά τον πρώτο μουσουλμανικό αιώνα υπήρχε σημαντικός «αριθμός χριστιανών και ιουδαίων ιατρών, μουσικών, εμπόρων»³⁰.

Υπήρχε ένα κοινό σημείο το οποίο ένωνε τους Άραβες με τους Εβραίους και αυτό είναι η σημιτική καταγωγή. Έτσι, οι Εβραίοι μπορεί να συνεργάστηκαν σε πολιτικο-κοινωνικό επίπεδο με τους Άραβες, κράτησαν όμως ανόθευτη τη θρησκευτική τους ταυτότητα. Οι Άραβες από την άλλη πλευρά λόγω έλλειψης ξεκάθαρης θρησκευτικής ταυτότητας και στην προσπάθειά τους να αποκτήσουν, δέχθηκαν εβραϊκές θρησκευτικές επιρροές.

Η μουσουλμανική παράδοση θέλοντας να αποδείξει την κοινή πατρογονική παράδοση εβραίων και αράβων επισημαίνει ότι οι Άραβες κατάγονταν από τον Ισμαήλ, γιό του Αβραάμ και της δούλης Άγαρ. Ο Ισμαήλ και η Άγαρ, διωγμένοι έφτασαν στην περιοχή της Μέκκας και αφού βρήκαν νερό εγκαταστάθηκαν. Οι απόγονοί του αν και εξαπλώθηκαν σε ολόκληρη την αραβική χερσόνησο συχνά επισκέπτονταν τη Μέκκα για να προσκυνήσουν στον ιερό χώρο της Καΐβα. Μια μερίδα της μουσουλμανικής παράδοσης αναφέρει ότι το

²⁹ Περισσότερα βλ. D.S. MARGOLIOUTH, *The Relations between Arabs and Israelites prior to the Rise of Islam*, London 1924.

³⁰ PH. HITT, *ό.π.*, 1968, 105· H. LAMMENS, «Les Juifs de la Mecque a la veille de l' Hegire», *Recherches de Science Religieuse* 8 (1918) 150.

ιερό αυτό χτίστηκε από τον Αβραάμ ενώ μια άλλη ισχυρίζεται ότι ήταν έργο του Αδάμ έχοντας ως πρότυπο τον παράδεισο.

Στις επιδράσεις συνέβαλαν και οι αναμενόμενες μετά από τόσα χρόνια επιγαμίες. Μέσα από αυτούς τους γάμους δημιουργήθηκε μια τάξη μιγάδων η οποία έφερε στοιχεία και από τις δύο πλευρές. Έτσι, στην προϊσλαμική κοινωνία συναντώνται ιουδαϊκά έθιμα όπως καθαρμοί, νηστείες, περιτομή. Στο Κοράνιο επίσης εισχώρησαν αφηγήσεις από την Παλαιά Διαθήκη αλλά και κάποιες ραββινικές αλληγορικές παραλλαγές βιβλικών διηγήσεων από τους midrash³¹.

Οι καλές σχέσεις όμως κάποια στιγμή διερράγησαν εξαιτίας της οικονομικής κυριαρχίας των Εβραίων, γεγονός που ενοχλούσε ιδιαίτερα τους Άραβες. Η αντιπάθειά τους προς τους Εβραίους φαίνεται ακόμη και σε κάποιους στίχους του Κορανίου³². Παρόλα αυτά όμως η εβραϊκή παρουσία συνέβαλε τα μέγιστα στη διαμόρφωση του Ισλάμ, και την επηρέασε σε μεγάλο βαθμό³³.

2) Χριστιανικές επιδράσεις

Ένα ακόμη θρησκευτικό στρώμα πάνω στο οποίο βασίστηκε και επηρεάστηκε αρκετά η ισλαμική θρησκεία, ήταν ο Χριστιανισμός, στην παραποιημένη του όμως μορφή³⁴. Το Κοράνιο μάλιστα κάνει πολλές αναφορές στους χριστιανούς εκ των οποίων κάποιες είναι θετικές³⁵ οι περισσότερες όμως αρνητικές³⁶.

³¹ A.GUILLAUME, *Islam*, New York 1969, 13.

³² «Ο Θεός τούς κατηράσθη, ένεκεν τής άπιστίας αυτών, και όλίγοι είναι οί πιστεύοντες», *Αί Γυναίκες* 4:49. Πρβλ. *Η Τράπεζα*, 5:45.

³³ Περισσότερα σχετικά με το θέμα βλ.: C.C. TORREY, *The Jewish Foundation of Islam*, New York 1933' J.W. HIRSCHBERG, *Jüdische und Christliche Lehren im vor-und frühislamischen Arabien*, Krakow 1939' A.L. KATCH, *Judaism in Islam. Biblical and Talmudic Backgrounds of the Koran and its Commentaries*, New York 1954' H. ZAKARIAS, *De Moise a Mohammed*, Paris 1964.

³⁴ Σχετικά με το θέμα βλ. T. ANDRAE, *Der Ursprung des Islams und das Christentum*, Upsala 1926.

³⁵ «Επί τά ίχνη αυτών άπεστείλαμεν άλλους άποστόλους, ως τόν Ίησοῦν υιόν τής Μαριάμ, δόντες αυτώ τό Εὐαγγέλιον και θέσαντες επί τής καρδίας τών μαθητών αυτου προάότητα και μακροθυμίαν. Αυτοί μόνοι έφεϋρον τόν μοναστικόν βίον. Ημεϊς

Χρονολογικά ο Χριστιανισμός στην Αραβία ιστορείται από την αρχή της εμφάνισής του στον κόσμο. Στη Δαμασκό υπάρχει ακόμη το μέρος απ' όπου λέγεται ότι ο απόστολος Παύλος κατέβηκε από τους τοίχους μέσα σε ένα καλάθι. Σύμφωνα μάλιστα με την παράδοση ο Παύλος θεωρείται ιδρυτής της Εκκλησίας της Έδεσσας στο Ιράκ³⁷. Στο Κοράνιο μνημονεύεται μεγάλος αριθμός εξισλαμισθέντων χριστιανών. Το γεγονός αυτό δεν σημαίνει ότι ήταν πολλοί οι Άραβες χριστιανοί. Στην πλειοψηφία τους ήταν παγανιστές και ένας σημαντικός αριθμός από τις γύρω φυλές είχαν γίνει Χριστιανοί³⁸ εκούσια ή ακούσια. Τα κυριότερα κέντρα που κατοικούσαν οι Χριστιανοί ήταν κυρίως η Υεμένη, η Συρία και η Hira³⁹.

Ο J. S. Trimingham περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο διαδόθηκε και αναπτύχθηκε ο Χριστιανισμός ως εξής: «Ο προσηλυτισμός της Νότιας Αραβίας στον Χριστιανισμό καλύπτεται στο σκοτάδι. Γίνεται δε φανερό ότι το εμπόριο με την Αραβία ή μέσα απ' αυτήν είχε ως συνέπεια τη μετακίνηση εκεί χριστιανών. Αυτό έγινε σε μια πολύ παλαιά εποχή. Η πρώτη μαρτυρία αναφέρεται σε κάποια αποστολή στην Αραβία, η οποία συνδέεται με το όνομα του Αρειανού Θεοφίλου, διακόνου της Νικομήδειας, που στάλθηκε εκεί από τον Αρειανό αυτοκράτορα Κωνσταντίο το έτος 354 ή 355 μ.Χ. Ο Θεόφιλος κατόρθωσε να ιδρύσει Εκκλησία στο Τζάφαρ, το Αντεν, την πόλη Χορμούζ

παρηγγείλαμεν μόνον νά ευαρεστῶσι τῷ Θεῷ πλήν δέν ἐτήρησαν ὅ,τι ὤφειλον τηρῆσαι. Ἀνημεΐψαμεν τοὺς πιστεύσαντας, ἀλλ' οἱ πλείστοι ἦσαν ἀσεβεῖς», *Ὁ Σίδηρος* 57:27.

³⁶ «Ἄπιστοί εἰσιν οἱ λέγοντες ὅτι ὁ Μεσίας, υἱὸς τῆς Μαριάμ, εἶναι Θεός. Εἶπέ αὐτοῖς· Τίς δύναται νά ἀναχαιτίσῃ τόν Θεόν ἐάν οὗτος βουληθῆ νά καταστρέψῃ τόν Μεσίαν, υἱόν τῆς Μαριάμ, καί τήν μητέρα αὐτοῦ καί πάντα τά ἐπί τῆς γῆς ὄντα», *Ἡ Τράπεζα* 5:19. «Ὅσοι πιστοί! μή συνάπτετε σχέσεις μετά τῶν Ἑβραίων, οὔτε μετά τῶν Χριστιανῶν· οὔτοι εἶναι φίλοι ἀλλήλων. Ὅστις ἐξ ὑμῶν συνάψῃ φιλίαν μετ' αὐτῶν, θά ὁμοιάσῃ αὐτούς. Ὁ Κύριος δέν κατευθύνει αἰσιῶς τοὺς διεφθαρμένους. Θά ἴδῃς τοὺς ἀσθενεῖς τήν καρδίαν νά προχωρῶσιν ἐσπευσμένως πρός τοὺς ἀπίστους, λέγοντες αὐτοῖς· φοβούμεθα τάς δυστυχίας. Ἴσως ὁ Κύριος ἀναδείξῃ αὐτούς νικητάς ἢ δώσῃ αὐτοῖς διαταγὴν τινα ἀποτρέπουσαν τά σχέδια αὐτῶν», *Ἡ Τράπεζα* 5:56-57.

³⁷ R. B. SMITH, *ό.π.*, 65

³⁸ E. Δ. ΣΔΡΑΚΑ, *Ἡ κατά τοῦ Ἰσλάμ πολεμική τῶν Βυζαντινῶν Θεολόγων*, Θεσσαλονίκη 1961, 26.

³⁹ A. GUILLAUME, *ό.π.*, 13.

ή Κάνε και στην πόλη Σάανα»⁴⁰. Οι εκκλησίες αυτές καταστράφηκαν από τους κατοίκους της Υεμένης οι οποίοι υποκινήθηκαν ανάλογα από τους Ιουδαίους το 523 μ.Χ. Το γεγονός αυτό ανάγκασε τον βασιλιά της Αξώμης να ανοικοδομήσει νέες Εκκλησίες και να τοποθετήσει ιερείς της απολύτου εμπιστοσύνης του.

Η ύπαρξη χριστιανικής κοινότητας στην Αραβία αποδεικνύεται και από τη συμμετοχή επισκόπων της στις εργασίες της Α' Οικουμενικής Συνόδου. Ερευνώντας όμως περισσότερο τις χριστιανικές αραβικές φυλές βλέπουμε ότι δεν είναι γνωστός ο ακριβής χρόνος διάδοσης του Χριστιανισμού⁴¹. Άγνωστος παραμένει ακόμη και ο αριθμός των φυλών που ασπάστηκαν το Χριστιανισμό⁴². Αναμφίβολα όμως, ο Χριστιανισμός είχε εξαπλωθεί σε ολόκληρη την Αραβία και ο αριθμός των φυλών που τον είχαν αποδεχθεί πιστεύεται ότι είναι πολύ μεγαλύτερος από αυτόν που μνημονεύουν τα υπάρχοντα ιστορικά στοιχεία. Η άποψη αυτή οδηγεί στο συμπέρασμα ότι σε κάθε αραβική φυλή ο αριθμός των χριστιανών είναι ανεξακρίβωτος.

Μελετώντας κανείς τα έργα των Αράβων ιστορικών βρίσκει στοιχεία για τη φυλή Ghassan η οποία είχε δεχθεί το Χριστιανισμό πολύ πριν την Εγίρα⁴³. Ιστορικοί όπως ο A. P. de Percaval, ο A.S. Trit-

⁴⁰ S. M. ZWEMER, *A Moslem seeker after God: showing Islam at its best in the life and teaching of al-Ghazali, mystic and theologian of the eleventh century*, New York 1920, 19.

⁴¹ Π. ΦΟΥΓΙΑ, *ό.π.*, 40

⁴² S. M. ZWEMER, *ό.π.*, 17.

⁴³ «Λατινοποιημένος αραβικός όρος (Χίτζρα) που αναφέρεται στη φυγή ή μετανάστευση του Μωάμεθ και διακοσίων μουσουλμάνων από τη Μέκκα στη Μεδίνα το 622 μ.Χ. Η φυγή αυτή πραγματοποιήθηκε σταδιακά και χωρίς τη γνώση των αρχών της Μέκκας που είχαν αποφασίσει να δολοφονήσουν τον Προφήτη. Η Εγίρα αποτελεί το έτος αρχής του ισλαμικού ημερολογίου το οποίο βασίζεται σε σεληνιακούς μήνες και χρησιμοποιείται για τον καθορισμό του εορτασμού των θρησκευτικών επετείων στη λατρευτική παράδοση των ισλαμικών χωρών, παράλληλα με το γρηγοριανό ημερολόγιο που χρησιμοποιείται σε σχέση με τις υπόλοιπες κοινωνικές δραστηριότητες.

Η Εγίρα, τέλος, έγινε αφορμή για τα τρία θαύματα που είναι τα μόνα που δέχεται η «επίσημη» ισλαμική παράδοση. Καθώς ο Μωάμεθ και ο Αμπού Μπακρ, που μετά το θάνατο του Προφήτη έγινε ο πρώτος χαλίφης του Ισλάμ (632-634), κρύβονταν σε μια σπηλιά του βουνού Τουρ, τρια μίλια νοτιοδυτικά της Μέκκας, οι διώκτες τους πλησίασαν επικίνδυνα την είσοδό της υποψιαζόμενοι ότι οι δύο άνδρες μπορεί να είχαν ζητήσει καταφύγιο στο εσωτερικό της. Αλλά τότε ένας θάμνος που φύτρωνε στην άκρη της σπηλιάς μεγάλωσε και σκέπασε με τα φύλλα του σχεδόν όλο το άνοιγμα, ένα περιστεριό κάθισε γουργουρίζοντας στα απλωμένα κλαδιά και μια αράχνη ύφανε τον ιστό της ανάμεσά τους. Πώς θα μπορούσε άνθρωπος να κρυφτεί πίσω από αυτά τα τρία φυσικά

τον και ο L.E. Browne αναφέρουν φυλές που είχαν ασπαστεί την χριστιανική πίστη⁴⁴. Ο δεύτερος μάλιστα αναφέρει ότι ο λόγος που τους οδήγησε στο να αποδεχτούν τον Χριστιανισμό είναι ότι δεν τους ικανοποιούσε η δική τους θρησκεία⁴⁵.

Από τη στιγμή που η χριστιανική πίστη διαιρέθηκε με την εμφάνιση στους κόλπους της διαφόρων σχισμάτων, παρουσιάστηκαν διάφορες αιρέσεις που έκαναν αισθητή την παρουσία τους ακόμη και στην Αραβία. Η εμφάνισή τους ήταν καταστρεπτική γιατί ο Μωάμεθ, στη συνέχεια, ενσωμάτωσε στο Κοράνιο τις εσφαλμένες διδασκαλίες τους⁴⁶. Έτσι, υπήρχαν οι Μονοφυσίτες, οι Νεστοριανοί⁴⁷ και οι Ελληνορθόδοξοι Χριστιανοί. Οι δύο πρώτες σημείωσαν μεγάλη επιτυχία στην εκκλησιαστική τους οργάνωση και ιδιαίτερα στον τομέα της ιεραποστολής. Αναφέρεται επίσης ότι στα κατελημμένα από το Ισλάμ εδάφη οι χριστιανοί δημιούργησαν πολλά έθνη και ενέταξαν στο λεξιλόγιό τους πολλές γλώσσες.

Χαρακτηριστικό στοιχείο της διάδοσης του Χριστιανισμού είναι ότι την εποχή που εμφανίστηκε ο Μωάμεθ, ο χριστιανικός μοναχισμός έκανε έντονα αισθητή την παρουσία του και η επιρροή των χριστιανών ερημιτών στη ζωή των Αράβων ήταν μεγάλη. Υπάρχουν μάλιστα, μαρτυρίες από Άραβες ποιητές για χρήση τάλαντου το οποίο χτυπούσε για να σημάνει είτε την έναρξη της προσευχής των μοναχών, είτε κάποια σύναξή τους⁴⁸.

Είναι πάντως κοινά παραδεκτό ότι ο Χριστιανισμός συνέβαλλε τα μέγιστα στην πνευματική ανάπτυξη του Ισλάμ και στην άνοδο του πνευματικού επιπέδου της κοινωνίας της. Γι' αυτό, όπως αναφέ-

εμπόδια; Δεν είναι λοιπόν παράξενο που για τους μουσουλμάνους η Εγίρα αποτελεί πράγματι την αρχή της ισλαμικής περιόδου στον κόσμο, αφού επέτρεψε στον Προφήτη την εγκατάστασή του στο Γιάθριμπ (Μεδίνα) απ' όπου ξεκίνησε τη διάδοση της νέας πίστης», Γ. ΜΑΚΡΗ, *Θρησκευολογικό Λεξικό*, (επιμ. Μ. Μπέγζου), Αθήνα 2000, 194.

⁴⁴ A. S. TRITTON, *Islam*, London 1951, 9' L. E. BROWNE, *The Eclipse of Christianity in Asia*, New York 1933, 13.

⁴⁵ A.S. TRITTON, *ό.π.*, 9.

⁴⁶ W.W. CASH, *Cristendom and Islam*, New York 1937, 29.

⁴⁷ Οι Μονοφυσίτες υποστήριζαν ότι ο Ιησούς είχε μόνο μια φύση, τη θεία, σε αντίθεση με τους Νεστοριανούς που πίστευαν στην ύπαρξη μόνο της ανθρωπίνης.

⁴⁸ FR. GABRIELI, *Muhamman and the Qonquests of Islam*, London, 1968, 42.

ρεται, ο Μωάμεθ αποφάσισε να καλέσει τους χριστιανούς «τους πλησιέστερους και τους πλέον αγαθούς (ή φιλανθρώπους) στη νέα πίστη»⁴⁹.

δ) Η ζωή του Μωάμεθ

Ο Μωάμεθ, ιδρυτής της ισλαμικής θρησκείας, γεννήθηκε στη Μέκκα⁵⁰, το 570 μ.Χ.⁵¹. Την εποχή αυτή επικρατούσε στην περιοχή μια γενική αναταραχή η οποία δεν κράτησε μεγάλο χρονικό διάστημα. Ήταν η χρονιά των ελεφάντων και ονομάστηκε έτσι από τους πολεμικούς ελέφαντες που χρησιμοποιούσαν οι Αιθίοπες της Υεμένης όταν εκστράτευσαν εναντίον της Μέκκας.

Ο Μωάμεθ (Muhammad ibn-γιός-Abdallah ibn 'Abdulmuttalib ibn Haslim ibn 'Abd Manaf al-Qurashi)⁵², καταγόταν από τη μεγάλη αριστοκρατική φυλή των Κορείς (Quraish) και συγκεκριμένα από το γένος των Hashim. Η φυλή αυτή είχε το προνόμιο να φυλάττει το ιερό προσκύνημα της Καάμπα (Ka'ba)⁵³. Έμεινε ορφανός σε πολύ μικρή ηλικία χωρίς να έχει στην κατοχή του περιουσιακά στοιχεία γι' αυτό τα παιδικά και εφηβικά του χρόνια χαρακτηρίζονταν από τη στέρηση ακόμη και των αναγκαίων αγαθών. Τον ανέλαβε ο παππούς του Abdulmuttaib⁵⁴, ο οποίος είχε το αξίωμα του αρχηγού (σαρίφ ή σάγιντ) στο προσκύνημα. Μετά από δύο χρόνια ο παππούς πέθανε και την επιμέλειά του ανέλαβε ο θείος του Αμπού Τάλεμπ (Abū Tālib) ο οποίος ταυτόχρονα έγινε και προστάτης του ιερού.

Επαγγελματικά ακολούθησε τον θείο του και ασχολήθηκε με το εμπόριο. Έτσι πήρε μέρος σε μακρινές αποστολές καραβανιών. Σύμφωνα με την μουσουλμανική παράδοση, ο Μωάμεθ σε ηλικία δώδεκα ετών συνόδευσε τον θείο του σ'ένα ταξίδι στη Συρία. Τους

⁴⁹ Η Τράπεζα 5:82.

⁵⁰ Συγκεκριμένα ο Μωάμεθ γεννήθηκε την 12^η του αραβικού μήνα Rabi' al- Awwal και συμπίπτει με τον δικό μας Απρίλιο.

⁵¹ Η. ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΗ, *Τζιχάντ, ο ιερός πόλεμος του Ίσλάμ*, Θεσσαλονίκη 2003, 28' Α. ΜΟΜΕΝΙ, ό.π., 12' Π. ΦΟΥΓΙΑ, ό.π., 64.

⁵² ΓΡ. ΖΙΑΚΑ, *Ισλάμ, Θρησκεία και Πολιτεία*, Θεσσαλονίκη 2001, 15.

⁵³ Π. ΦΟΥΓΙΑ, ό.π., 64.

⁵⁴ Κατάγονταν από την επιφανή οικογένεια των Χασιμιτών.

φιλοξένησε στο κελλί του ο χριστιανός μοναχός Bahrīrā, ο οποίος όταν είδε τον μικρό Μωάμεθ, τον αποκάλεσε μεγάλο προφήτη. Αποκάλυψε επίσης ότι είδε μια νεφέλη η οποία τους ακολουθούσε και για να βεβαιωθεί εξέτασε το παιδί και βρήκε στην ωμοπλάτη του «την σφραγίδα της προφητείας». Ο μικρός Μωάμεθ μέσα από τα ταξίδια του απέκτησε πολλές γνώσεις και εμπειρίες⁵⁵. Οι ιστορικές αφηγήσεις των πηγών σχετικά με την παιδική ηλικία του είναι πολλές αλλά δύσκολα μπορεί κανείς να ξεχωρίσει την αυθεντικότητά τους. Τα περισσότερα λαμβάνονται από τους βιογράφους του Προφήτη και τους βυζαντινούς συγγραφείς⁵⁶.

Ο Μωάμεθ από την αρχή εντυπωσίασε τους συμπατριώτες του με την ευστροφία του. Κάποιος από αυτούς τον συνέστησε στην κατά δεκαπέντε χρόνια μεγαλύτερή του, εύπορη χήρα Χαντίτζια ή Χαντίτζα (Khadīja) η οποία ήταν και ξαδέρφη του. Ενθουσιασμένη από τις μοναδικές του ικανότητες τον προσέλαβε ως οικονόμο στις επιχειρήσεις της και τελικά τον παντρεύτηκε παρόλο που αυτή ήταν σαράντα ετών και εκείνος μόλις είκοσι πέντε (595 μ.Χ.). Ζήσανε μαζί είκοσι χρόνια αποκτώντας τέσσερις κόρες και δύο γιούς τα οποία πέθαναν σε νηπιακή ηλικία. Επέζησε μόνο η Φατιμά, η οποία παντρεύτηκε τον ξάδερφό του Άλη.

Ο ρόλος της γυναίκας αυτής στη ζωή του Μωάμεθ δεν μπορεί να παραθεωρηθεί. Μέσα από τις πηγές φαίνεται ότι επιβλήθηκε στη ζωή του όχι τόσο με τα πλούτη που διέθετε αλλά κυρίως με τα πνευματικά χαρίσματα και την ισχυρή προσωπικότητά της. Τον στήριξε πολύ στην προσπάθειά του και ήταν η πρώτη που πίστεψε στην αποστολή του. Αυτός από την πλευρά του την αγάπησε πολύ και της έμεινε πιστός μέχρι το θάνατό της⁵⁷.

Μετά το θάνατό της παντρεύτηκε οκτώ ή δώδεκα γυναίκες ενώ είναι άγνωστος ο αριθμός των παράνομων παλλακίδων. Η σπου-

⁵⁵ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΥ, *ό.π.*, 74.

⁵⁶ ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ, *Χρονογραφία*, PG 108, 55A-1010D· ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ ΕΛΕΥΣΗΝΟΥ, *Κατά Μωάμεθ*, PG 104, 1449A· ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΜΑΡΤΩΛΟΥ, *Χρονικόν Σύντομον*, Βίβλος Δ', *Περί τοῦ ἀρχηγού τῶν Σαρακηνῶν Μωάμεθ τοῦ καί Μουχούμετ*, PG 110, 865B.

⁵⁷ ΓΡ. ΖΙΑΚΑ, *Ισλάμ...*, 16.

δαιότερη από τις νόμιμες συζύγους ήταν η Αϊσά, κόρη του στρατηγού Αμπού Μπάκρ⁵⁸. Όλες οι γυναίκες που πέρασαν από τη ζωή του έμειναν γνωστές στην ισλαμική παράδοση ως «μητέρες των πιστών»⁵⁹.

Ιδιαίτερη θρησκευτική φύση ο Μωάμεθ έτρεφε μεγάλο σεβασμό στη Βίβλο της οποίας όμως δεν είχε δυνατότητα να αναγνώσει το πρωτότυπο μιας και δεν υπήρχαν μεταφράσεις στην αραβική. Σύμφωνα με την ορθόδοξη μουσουλμανική άποψη ο Μωάμεθ δεν γνώριζε ανάγνωση και γραφή.

Επιδιδόταν καθημερινά στην προσευχή και κατά τον μήνα Ramadân συνήθιζε να ανεβαίνει σε ένα σπήλαιο του όρους Χίρα (Hirâ) κοντά στη Μέκκα. Στο σπήλαιο αυτό ασκούσαν στην περιουλλογή⁶⁰. Η συνήθεια της απομόνωσης και της προσευχής ήταν άγνωστη στον αραβικό πολυθεϊσμό. Πιθανότατα ο Μωάμεθ να επηρεάστηκε από τον τρόπο ζωής κάποιων χριστιανών μοναχών και αναχωρητών τους οποίους γνώρισε κατά τη διάρκεια των ταξιδιών του. Στο μέρος αυτό ο Μωάμεθ, σε ηλικία σαράντα ετών, έζησε μια συγκλονιστική νυχτερινή εμπειρία, γι' αυτό ονομάστηκε Νύκτα της Θείας εντολής (Laylat Al Qadr). Είδε σε όραμα έναν άγγελο να τον διατάζει λέγοντάς του: «Ανάγνωθι»⁶¹. Ο Μωάμεθ του απαντούσε: «Δεν δύναμαι, δεν γνωρίζω ανάγνωσιν». Ο άγγελος επέμεινε: «Ανάγνωθι, ανάγνωθι, ανάγνωθι!». Στη συνέχεια άρχισε να διαβάζει και ο Μωάμεθ επαναλάμβανε⁶².

Το όραμα αυτό θεωρήθηκε ως κλήση στο προφητικό του αξίωμα και σύμφωνα με το Μωάμεθ ο άγγελος που του εμφανίστηκε ήταν ο αρχάγγελος Γαβριήλ. Ο μήνας αυτός καθιερώθηκε ως μήνας

⁵⁸ Ο Αμπού Μπάκρ εκτός από πεθερός του Μωάμεθ ήταν στη συνέχεια και ο πρώτος χαλίφης του Ισλάμ (632-634).

⁵⁹ ΓΡ. ΖΙΑΚΑ, *Ισλάμ...*, 17.

⁶⁰ Α. ΝΟΥΡ, *Τό Κοράνιον καί τό Βυζάντιον*, Αθήναι 1970, 75-76.

⁶¹ «Ανάγνωθι, ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου σου, ὅστις ἔκτισε τὰ πάντα/Ὅστις ἔπλασε τόν ἄνθρωπον ἐκ θρόμβου αἵματος./Ανάγνωθι, διότι ὁ Κύριός σου εἶναι ὁ γενναιότερος./Ὁὗτος συνέστησε τῷ ἀνθρώπῳ τήν χρῆσιν τῆς γραφίδος./Διδάξας αὐτόν ὅτι πρότερον ἠγγόει», *Θρίαμβος Αἵματος*, 96 1-5.

⁶² ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΥ, *ό.π.*, 77.

νηστείας και η 27^η του μηνός νύχτα λήξης της αποχής από το φαγητό. Πιστεύεται μάλιστα ότι τη νύχτα αυτή κατέβηκε ολόκληρο το Κοράνιο και αποκαλύφθηκε σιγά-σιγά από τον Γαβριήλ στο Μωάμεθ. Την ίδια βραδιά κατέβηκαν οι ιερές γραφές και των άλλων θρησκειών οι οποίες δεν είναι τίποτε άλλο παρά τμήματα της «μητέρας της βίβλου» (Ούμμ αλ-Κιτάπ)⁶³. Επιστρέφοντας στο σπίτι του διηγήθηκε στη σύζυγό του την εμπειρία που είχε. Η Χαντίτζα τον διαβεβαίωσε ότι ήταν ο αρχάγγελος Γαβριήλ και τον βοήθησε να ξεπεράσει την εύλογη ταραχή του.

Ο Μωάμεθ στη συνέχεια είχε πολλές προφορικές αποκαλύψεις από τον άγγελο οι οποίες εκτείνονταν από πέντε έως δεκαπέντε στίχους. Αργότερα οι ενότητες έγιναν πολύ μεγαλύτερες⁶⁴. Ο ίδιος ο Προφήτης δεν ήταν εξ αρχής βέβαιος για την αξία των αποκαλύψεων και διακατέχονταν από τον φόβο μήπως είναι κι αυτός ένας Kahin (μάντις)⁶⁵. Επηρεάστηκε ίσως από το γεγονός ότι στην προϊσλαμική Αραβία επικρατούσε η άποψη ότι οι «μάντις και οραματιστές» (κάχιν) και κάποιοι «ποιητές» (σά'ιρ) εμπνέονταν από καλά και κακά δαιμόνια (τζίν). Μέσω αυτών προέλεγαν τα μέλλοντα ή στιχουργούσαν για χάρη του λαού⁶⁶. Ο Μωάμεθ, όμως, γρήγορα κατάλαβε ότι δεν ανήκε σε καμία από αυτές τις ομάδες.

Για τα οράματα του Προφήτη διατυπώθηκαν διάφορες υποθέσεις. Από τους μουσουλμάνους βέβαια δεν αμφισβητείται η θεία τους προέλευση. Από τους μη μουσουλμάνους διατυπώθηκε η άποψη ότι πρόκειται για παραισθήσεις ή για κρίσεις επιληψίας. Την τελευταία θεωρία μάλιστα υποστήριξαν ιδιαίτερα οι Βυζαντινοί⁶⁷ και έγινε αποδεκτή και από κάποιους νεότερους. Το πιθανότερο είναι να πρόκειται για τη βίωση έντονων θρησκευτικών συναισθημάτων οι οποίες εκδηλωνόταν με αυτό τον τρόπο.

⁶³ ΓΡ. ΖΙΑΚΑ, *Ισλάμ...*, 20.

⁶⁴ Η. ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΗ, *Τζιχάντ...*, ό.π., 30.

⁶⁵ R. BELL «Muhammad's visions», *The Muslim World* 24 (1934) 145.

⁶⁶ ΓΡ. ΖΙΑΚΑ, *Ισλάμ...*, 20-21.

⁶⁷ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΜΑΡΤΩΛΟΥ, ό.π., PG. 110, 865BC· ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ ΕΔΕΣΣΗΝΟΥ, *Ἐλεγχος Ἀγαρηνοῦ*, PG 104, 1428BC· ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΖΙΓΑΒΗΝΟΥ, *Πανοπλία δογματική*, PG. 130, 1333B.

ε) Το κηρυκτικό έργο του Μωάμεθ

Μετά από αυτή την πνευματική εμπειρία ο Μωάμεθ αποφασίζει να βγει και να κηρύξει στον κόσμο. Τα πρώτα τρία χρόνια περιορίστηκε μόνο στο συγγενικό και φιλικό περιβάλλον και απέκτησε πενήντα επώνυμους οπαδούς. Ο αρχικός πυρήνας του κηρύγματός του ήταν τριπλός: **πρώτον:** καταδίκασε τον πολυθεϊσμό και την ειδωλολατρία, **δεύτερον:** διακήρυξε ότι υπάρχει μόνο ένας Θεός, ο Αλλάχ, **τρίτον:** αφύπνισε τον κόσμο, ώστε να αναγνωρίσει το Θεό⁶⁸.

Το κηρυκτικό του έργο ξεκίνησε επίσημα το 613 μ.Χ. στο όρος Safā το οποίο βρίσκεται στο κέντρο της Μέκκας⁶⁹. Το κήρυγμά του προκάλεσε την ανώτερη τάξη η οποία γνώριζε πολύ καλά τον πρότερο βίο του. Από την άλλη πλευρά η επιφυλακτική τακτική του απέβλεπε στο γεγονός ότι ήθελε να προλάβει τις αντιδράσεις των κατοίκων της Μέκκας, οι οποίοι ήταν γνωστοί για το συντηρητισμό τους σε ό,τι είχε σχέση με τις εθνικές και θρησκευτικές παραδόσεις. Έτσι, άρχισε σιγά-σιγά να δημιουργείται η πρώτη ισλαμική κοινότητα και το κήρυγμά του φθάνει μέχρι την Αιθιοπία από τους πρώτους φυγάδες οπαδούς του.

Ο Μωάμεθ καθιερώνεται στη συνείδηση των Μουσουλμάνων ως ο μεγαλύτερος προφήτης του Θεού. Τα χρόνια πριν από τη διδασκαλία του ονομάστηκαν χρόνια της άγνοιας (al-Jâhilîya) και μετά το κήρυγμα του, χρόνια της γνώσεως⁷⁰.

Στους πρώτους οπαδούς του θέλησε να εντάξει Ιουδαίους και Χριστιανούς της Αραβίας, οι οποίοι δεν σταμάτησαν ποτέ να θεωρούν ως θρησκευτικό τους κέντρο τα Ιεροσόλυμα⁷¹. Όταν όμως απέτυχε η προσπάθειά του εγκατέλειψε το ενδιαφέρον του προς την Ιερουσαλήμ και στράφηκε προς τη Μέκκα εκδιώκοντας με κάθε τρόπο

⁶⁸ Η. ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΗ, *Τζιχάντ...*, ό.π., 31.

⁶⁹ R.B. SMITH, ό.π., 77.

⁷⁰ ΓΡ. ΖΙΑΚΑ, *Προφητεία, αποκάλυψις και ιστορία της σωτηρίας κατά τό Κοράνιον*, Θεσσαλονίκη 1976, 78, υποσημ. 1.

⁷¹ «At first he sought alliance with the Jews and Christians in defence of monotheism», E. O. JAMES, *Comparative Religion*, London 1961, 204.

τους Ιουδαίους που κατοικούσαν εκεί⁷². Η Μέκκα γίνεται και επίσημα η μητρόπολη της νεοεμφανιζόμενης θρησκείας.

Όπως προαναφέραμε, οι πρώτοι οπαδοί του Μωάμεθ προέρχονταν από το συγγενικό περιβάλλον. Αυτό βέβαια δεν σήμαινε ότι όλα τα μέλη της φυλής στην οποία ανήκε ασπάστηκαν την θρησκεία του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ο θείος του Αμπού Τάλεμπ, ο οποίος μέχρι το τέλος της ζωής του παρέμεινε ειδωλολάτρης. Λίγο πριν το τέλος του ο Μωάμεθ τον παρακίνησε να ομολογήσει πίστη στο Ισλάμ, αλλά πήρε την εξής απάντηση: «υιέ του αδελφού μου, αν επαναλάβω τους λόγους σου, οι Κορειϊσίτες θα ειπούν ότι εδειλίασα εμπρός στο θάνατο»⁷³. Οι υπόλοιπες πατριές των Κορειϊσιτών ζήτησαν από τον Αμπού Τάλεμπ ή να υποχρεώσει τον Μωάμεθ να μην κηρύττει ή να τον αποκηρύξει. Επειδή δεν κατάφεραν τίποτε απ' αυτά τα δύο έθεσαν τελικά υπό υπαγόρευση όλη την πατριά. Έχασε κάθε προστασία από τη φυλή του.

Από τη στιγμή αυτή προσπάθησε να βρει νέους προστάτες αλλά δεν τα κατάφερε. Το 620, μια εποχή πολύ δύσκολη, έρχεται σε επαφή με κάποιους ανθρώπους από την Ιαθρίβη⁷⁴. Στη συνομιλία που είχαν με τον προφήτη ενθουσιάστηκαν από το λόγο του και ζήτησαν να κατηχηθούν. Ο Μωάμεθ με χαρά τους δέχτηκε και έστειλε μαζί τους τον Μούσαμπ (Mushab) για να τους μνήσει καλύτερα στη νέα θρησκεία. Ο αριθμός των ανθρώπων που πήγαιναν για προσκύνημα στη Μέκκα και έρχονταν σε επαφή με τον Μωάμεθ, αυξάνονταν συνεχώς.

στ) Μετοίκηση από τη Μέκκα στη Μεδίνα

Τον Ιούλιο του 622 τον επισκέφθηκαν εβδομήντα άτομα από τη Μεδίνα με επικεφαλής τον Μούσαμπ. Τους δέχτηκε, για λόγους ασφαλείας, στο όρος Άκαμπα και μάλιστα μεσάνυχτα. Τους ζήτησε να αποκηρύξουν κάθε σχέση με την ειδωλολατρία και να δεχθούν

⁷² Ε. Δ. ΣΔΡΑΚΑ, *ό.π.*, 26.

⁷³ Ο. ΕΡΒΙΓΚ, *Ο βίος και τό έργον του*, (μετ. Στ. Ίκονίου), Αθήναι 1930, 75 εξ.

⁷⁴ Είναι η γνωστή μετέπειτα Μεδίνα. Το όνομα Μεδίνα σημαίνει: η πόλη του προφήτη Medīnat an-Nabī.

την πίστη στον ένα Θεό. Αυτοί τον πίστεψαν αμέσως και το πρώτο πράγμα που τον ρώτησαν είναι ποια θα ήταν η ανταμοιβή τους αν πέθαιναν γι'αυτόν και τον Αλλάχ. Το κέρδος τους σύμφωνα με το Μωάμεθ θα ήταν ο «Παράδεισος». Μετά από την υπόσχεση αυτή οι Μεδινίτες ομολόγησαν ότι πιστεύουν στη θρησκεία του Μωάμεθ⁷⁵. Λόγω της γενικής αναταραχής που υπήρχε στην περιοχή τους συνέστησε να επιστρέψουν στη Μεδίνα. Έτσι, από τον Ιούλιο του 622 ξεκίνησε σιγά-σιγά η μετοικεσία από τη Μέκκα στη Μεδίνα και πήρε το όνομα Εγίρα (Hijrā), δηλαδή μετοικεσία. Μετά από λίγο, κυρίως λόγω των αναταραχών, αναχώρησε και ο ίδιος για την περιοχή. Οι πηγές δεν συμφωνούν απόλυτα σχετικά με την ακριβή ημερομηνία της μετανάστευσης του Μωάμεθ από τη Μέκκα στη Μεδίνα. Την τοποθετούν μεταξύ της 8^{ης} ή της 12^{ης} του μήνα Rabī' al-Awwal (20 ή 24 Σεπτεμβρίου 622). Ο χαλίφης Όμαρ εθέσπισε το έτος της Εγίρας ως αφετηρία της ισλαμικής χρονολογίας. Ως πρώτη ημέρα του έτους όμως, ορίστηκε όχι η πραγματική της μετανάστευσης αλλά η 1^η Muharram (Παρασκευή) η οποία συμπίπτει με τη 16^η Ιουλίου του 622 μ.Χ.

Από τη στιγμή αυτή αλλάζει τελείως και το κηρυκτικό ύφος του Μωάμεθ. Υιοθετεί πλέον μια **ρεαλιστική τακτική** με εκπληκτική πολιτική και ευστροφία. Μέσα σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα κατάφερε να συνενώσει τις αραβικές φυλές και φατρίες αλλά και τους εβραίους αποίκους σε μια ομοσπονδία, μια κοινότητα. Στην προσπάθειά του μάλιστα να προσεταιρισθεί το εβραϊκό στοιχείο της πόλεως, υιοθέτησε αρχικά κάποια λατρευτικά στοιχεία: καθιέρωσε νηστεία την 10^η του μηνός Muharram, μιμούμενος την εβραϊκή «ημέρα εξιλασμού», και εισήγαγε τη συνήθεια των νίψεων πριν από την προσευχή (salāt). Κατά την ώρα της προσευχής στρέφονταν προς τα Ιεροσόλυμα, ενώ το μεσημέρι της Παρασκευής ορίστηκε ως ημέρα κοινής λατρείας. Έχοντας ως πρότυπο τη Συναγωγή ανήγειρε ευκτήριο οίκο. Ήταν ολοφάνερη η προσπάθειά του να προσεγγίσει με κάθε τρόπο τους Ιουδαίους.

⁷⁵ E. M. WHERRY, *A Comprehensive Commentary of the Quran*, τ. 1, London 1982, 80 εξ.

Όλα άλλαξαν όταν ήρθε σε σύγκρουση με τους Ιουδαίους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η αλλαγή κατεύθυνσης κατά την ώρα της προσευχής. Νέο σημείο στροφής ορίστηκε το ιερό της Μέκκας όπου φυλάσσονταν ο ιερός λίθος. Επίσης, λόγω του ότι ήταν δύσκολο για την εποχή εκείνη να μεταβούν στην Καΐβα αποφάσισε την 10^η του μηνός Dhu'l- Hijja να γίνει ζωοθυσία στον ιερό χώρο musallā της Μεδίνας. Λίγο αργότερα το προσκύνημα στη Μέκκα καθιερώθηκε ως υποχρεωτικό τουλάχιστον μια φορά στη ζωή κάθε πιστού⁷⁶. Επιπλέον, αντί της νηστείας την 10^η του μηνός Muharram, επέβαλε να γίνεται κατά τον μήνα Ramadān⁷⁷. Τόνιζε ιδιαίτερα ότι η υπακοή στον Αλλάχ εκφράζεται με την υπακοή στο θέλημα του Προφήτη⁷⁸. Έτσι η πίστη στον Αλλάχ συνεπάγεται και πίστη στον Μωάμεθ⁷⁹. Όταν κατάλαβε ότι αμφισβητήθηκε από τους Ιουδαίους το προφητικό του χάρισμα το θεώρησε ως ένα μεγάλο εμπόδιο επαφής. Για το λόγο αυτό διακήρυξε ότι οι εβραίοι: πρώτον είχαν γευθεί μόνο ένα μέρος της θείας αποκαλύψεως, δεύτερον ότι απέκρυπταν πολλά απ' αυτά που τους είχαν αποκαλυφθεί, τρίτον, σε πολλά σημεία είχαν παραποιήσει το περιεχόμενο της Γραφής⁸⁰, με αποτέλεσμα η πνευματική ωφέλεια να είναι ανύπαρκτη και να μοιάζουν όπως λέει πολύ χαρακτηριστικά με «όνους φορτωμένους βίβλους»⁸¹. Ανάλογη κριτική άσκησε και για τους χριστιανούς κατηγορώντάς τους ότι παρανόησαν και παραποίησαν τη διδασκαλία του Ιησού.

Ο Μωάμεθ αποκόπτεται τελείως από τον Ιουδαϊσμό και το Χριστιανισμό. Η διακοπή των σχέσεων του με τους «λαούς της Βίβλου» δεν σήμαινε βέβαια και διακοπή της επαφής του με την Παλαιά Διαθήκη. Μέσα απ' αυτή έβρισκε οδηγίες για τον τρόπο συμπεριφοράς του στις πόλεις των πολυθεϊστών⁸². Προέβαλε ως τύπο της ανακαινιστικής του προσπάθειας την θρησκεία του Αβραάμ (millat

⁷⁶ Ο Οἶκος Ἐμράν, 3:91

⁷⁷ Ἡ Βούς, 2:181.

⁷⁸ Ο Οἶκος Ἐμράν, 3:126

⁷⁹ Τό Φῶς, 24:62· Ἡ Νίκη, 48:9· Ἀμοιβαία Ἀπάτη, 64:8.

⁸⁰ Ἡ Βούς, 2:38-39.

⁸¹ Βλ. Ἡ Παρασκευή, 62:5

⁸² Βλ. Δευτ 20, 10-14.

Ibrāhīm). Διακήρυσσε ότι ο Αβραάμ «δέν ἦτο οὔτε ἑβραῖος, οὔτε χριστιανός, ἀλλ' ἦτο μουσουλμάνος καί οὐχί πολυθεϊστής»⁸³. Ιστορικά δεν είναι βέβαιο αν όλη αυτή η θεωρία περί Αβραάμ προέρχεται από τον Μωάμεθ ή ήταν προγενέστερη. Η αλήθεια είναι πάντως ότι ο Μωάμεθ κατάφερε να καλύψει το κενό που είχε δημιουργηθεί μετά τη διακοπή των σχέσεων του με τους λαούς της Βίβλου.

Η στροφή, κατά την ώρα της προσευχής, προς τη Μέκκα, ξύπνησε μέσα του τον πόθο της επιστροφής στην πατρίδα. Όσο η πατρίδα του βρισκονταν στα χέρια των εχθρών, δεν μπορούσε να πραγματοποιήσει τα σχέδια του αλλά και δεν έπρεπε να μείνει με σταυρωμένα χέρια γι' αυτό ως Προφήτης καθιέρωσε την **δυναμική στρατιωτική τακτική**.

Η πρώτη μεγάλη και ουσιαστική επιδρομή των μουσουλμάνων έγινε τον μήνα Rajab, κατά τον οποίο, ως γνωστόν απαγορεύονταν κάθε είδους εχθροπραξίες. Ο ίδιος ο Προφήτης έστειλε κάποιους οπαδούς του στη Nakhla όπου θα περνούσε ένα καραβάνι κατευθυνόμενο προς τη Μέκκα, και έδωσε ένα γράμμα στον αρχηγό με το οποίο του ζητούσε να ενεργήσει κατά τη γνώμη του. Εκείνος επιτέθηκε και κατάφερε να συγκεντρώσει πλουσιότατα λάφυρα. Η κατάπαυση της ειρήνης κατά τον ιερό μήνα εξόργισε τον λαό γι' αυτό ο Μωάμεθ θέλοντας να τους ηρεμήσει είπε τα εξής:

«Θά σ' έρωτήσωσιν, αν κατά τήν διάρκειαν τοῦ ἱεροῦ μηνός ἐπιτρέπεται τό πολεμεῖν' ἀποκρίθητι' τό πολεμεῖν διαρκοῦντος τοῦ μηνός τούτου εἶναι μέγιστον κακόν, ἀλλά τό ἐγκαταλείπειν τήν ὁδόν τοῦ Θεοῦ, τό ἀπαρνεῖσθαι αὐτόν καί τό ἱερόν προσευκτήριον, τό διώκειν ἐκ τοῦ περιβόλου αὐτοῦ τούς κατοικοῦντας ἐν αὐτῷ, εἰσίν ἁμαρτήματα πολλῶ βαρύτερα ἢ τό φονεύειν κατά τόν ἱερό μήνα. Οἱ ἄπιστοι δέν θά παύσωσιν πολεμοῦντες, ἐν ὅσῳ δέν ἀναγκάσωσιν ὑμᾶς νά ἀρνηθῆτε τήν θρησκείαν ὑμῶν, ἐάν δυνηθῶσιν. Ἀλλ' ὅσοι ἐξ ὑμῶν ἀρνηθῶσιν τήν θρησκείαν καί ἀποθάνωσιν ἄπιστοι, αἱ πράξεις αὐτῶν οὔτε εἰς τήν παροῦσαν, οὔτε εἰς τήν μέλλουσαν ζωήν θά ὤφε-

⁸³ Ο Οἶκος Ἐμράν, 3:60.

λήσωσιν αὐτούς. Εἶναι προωρισμένοι εἰς τό αἰώνιον πῦρ τῆς κολάσεως»⁸⁴.

Το δεύτερο ἔτος της Εγίρας (623 μ.Χ.) ο Μωάμεθ πληροφορήθηκε ὅτι θα περνούσε ἕνα καραβάνι της δικῆς του πατριάς, με ἀρχηγό τον Abū Sufiān, ἀπό την περιοχή Μπάντρο (Badr)⁸⁵. Γνωρίζοντας καλά τις ἀποστάσεις ο Μωάμεθ, ἔσπευσε στη Ράτζια και στις 15 Μαρτίου του 624 μ.Χ. ὀργάνωσε τον «Ιερό Πόλεμο»⁸⁶. Ο πόλεμος αὐτός ἔληξε με καθολική νίκη των οπαδῶν του Μωάμεθ (των πιστῶν). Ο Προφήτης δεν πήρε μέρος ἀλλά ἐνίσχυε ψυχικά τους στρατιώτες του λέγοντάς τους ὅτι βρίσκονται μαζί τους χίλιοι (1000) ἄγγελοι. Αὐτοί παρακολουθοῦσαν τη μάχη και ἀπειλοῦσαν τους δειλούς με τις φλόγες του Ἄδη, ἐνῶ στους ἀνδρείους ὑπόσχονταν τις ἀπολαύσεις του Παραδείσου⁸⁷.

Από τον πόλεμο αὐτό ο Προφήτης ἀπέκτησε χρήματα και πολλά υλικά ἀγαθὰ τα οποία χρησιμοποίησε για τη συντήρηση του στρατοῦ του. Ὅσοι ἔπεσαν μαχόμενοι ἀνακηρύχθηκαν μάρτυρες και τα λάφυρα μοιράσθηκαν ὡς ἐξῆς: το ἕνα πέμπτο (1/5) δίδονταν στο Θεό και στον Ἀπόστολό του, στους συγγενεῖς, τα ὀρφανὰ, τους φτωχοῦς, τους ὀδοιπόρους⁸⁸, ἐνῶ τα ὑπόλοιπα μοιράζονταν ἰσομερῶς στους πολεμιστές.

«Ἡ μάχη αὐτή ἀποτελέσσε ὀρόσημο για την επικράτηση του Ἰσλάμ»⁸⁹. Ἀρχισε πλέον, να επικρατεῖ ἡ ἀποψη ὅτι ὅταν το κῆρυγμα δεν ἀποδειχθεῖ ἀποτελεσματικό, οἱ ἀντίπαλοι πρέπει να ἐξαναγκάζονται με τη βία και μάλιστα μέσω του πολέμου να ὑποταχθῶν στο θέλημα του Ἀλλάχ⁹⁰. Ο «Ιερός Πόλεμος» ἀποκτάει πλέον θεολογικό περιεχόμενο⁹¹.

⁸⁴ Ἡ Βούζ, 2:14.

⁸⁵ Α ΜΟΜΕΝΙ, ὄ.π., 21· Η ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΗ, *Τζιχάντ...*, ὄ.π., 45.

⁸⁶ Για τον «Ιερό Πόλεμο» βλ. παρακάτω σ. 71.

⁸⁷ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΥ, ὄ.π., 87.

⁸⁸ *Τὰ Λάφυρα*, 8:42.

⁸⁹ Η. ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΗ, *Τζιχάντ...*, ὄ.π., 48.

⁹⁰ «Πολεμεῖτε αὐτούς μέχρις οὔ δέν θά ὑπάρχη πλέον πειρασμός, μέχρις οὔ δέν θά ὑπάρχη ἄλλη θρησκεία ἢ τοῦ μόνου Θεοῦ», *Τὰ Λάφυρα*, 8:40.

⁹¹ Βλ. *Τὰ Λάφυρα* 8:66. 68.

Ακολούθησαν και άλλες μάχες με πιο γνωστές αυτές του Ούχοντ ('Uhad) και της Τάφρου. Σιγά-σιγά ο Μωάμεθ κατόρθωσε να συγκεντρώσει γύρω του νέες δυνάμεις δημιουργώντας φιλικές σχέσεις με φυλές που κατοικούσαν γύρω από τη Μεδίνα. Ένα μέσο με το οποίο συνέσφιγγε τις σχέσεις ήταν οι διάφορες γυναίκες από τις φυλές αυτές, με τις οποίες παντρεύονταν. Έφτασε περίοδος κατά την οποία είχε εννέα (9) νόμιμες συζύγους, εκτός από τις δούλες. Για τη συντήρησή τους, μάλιστα, έπαιρνε και ειδικό επίδομα. Για να δικαιολογήσει το μεγάλο αριθμό των γυναικών επικαλούνταν θείες αποκαλύψεις⁹².

Όπως προαναφέραμε, στην πρώτη μουσουλμανική κοινότητα της Μεδίνας, συμμετείχαν και Εβραίοι, οι οποίοι όμως δημιούργησαν σοβαρά προβλήματα στον Προφήτη. Για το λόγο αυτό οι Άραβες μουσουλμάνοι κατάφεραν να εκδιώξουν από την περιοχή πολλές εβραϊκές οικογένειες.

Μετά απ' όλα αυτά ο Μωάμεθ άρχισε να ανοίγει περισσότερο τους ορίζοντές του. Σύμφωνα με κάποια παράδοση έστειλε επιστολές σε ηγέτες λαών που συνόρευαν με την Αραβία ζητώντας τους να αναγνωρίσουν και να ασπασθούν το Ισλάμ⁹³.

Γεγονός πάντως είναι ότι το 629 μ.Χ. οργάνωσε επιδρομή εναντίον των λαών που συνόρευαν με την Αραβία. Στη μάχη αυτή όμως⁹⁴, οι μουσουλμάνοι ηττήθηκαν από το βυζαντινό στρατό, τον οποίο διηύθυνε ο Θεόδωρος Βικάριος⁹⁵. Στο μέρος αυτό αργότερα στήθηκε προσκυνηματικό μνημείο.

Τον Απρίλιο του 628 μ.Χ. επεχείρησε να μεταβεί στη Μέκκα για προσκύνημα. Συνοδεύονταν από χίλιους τετρακόσιους (1400)

⁹² «Ω Προφήτα! έπιτρέπεται σοι νά συζευχθής μετά τών γυναικών άς έπροικοδότησας, τών αιχμαλώτων άς διά τής δεξιᾶς σου απέκτησας, τών θυγατέρων τών θείων σου καί τών ακολουθησασῶν σε, ώς καί μετά πάσης γυναικός εϋσεβοϋς, αφιερωσάσης τήν έαυτῆς ψυχήν σοί τῷ Προφήτῃ, εάν θελήσης νά συζευχθής μετ' αὐτῆς. Τοῦτό έστι προνόμιον ὅπερ εις σέ ιδίως δίδομεν επί τών άλλων πιστῶν», *Οί Όμόσπονδοι*, 33:49.

⁹³ T. ARNOLD, *Preaching of Islam: a History of the Propagation of the Muslim Faith*, USA 1965.

⁹⁴ Διεξήχθη στην πεδιάδα Mu'ta της Ιορδανίας, τους «Μοθούς» των βυζαντινών χρονογράφων.

⁹⁵ Αδελφός του Ηράκλειου. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία τῆς Έκκλησίας Αντιοχείας*, Έν Αντιοχείᾳ 1951, 727-728' F. BUHL, *Das leben Muhammeds*, Heidelberg 1955, 302.

μουσουλμάνους και εβδομήντα (70) καμήλες τις οποίες σκόπευε να θυσιάσει στο ιερό. Για να αποδείξουν ότι ο σκοπός τους ήταν ειρηνικός κατέθεσαν τα όπλα τους πριν μπουκ στην πόλη, εκτός από το ξίφος που έφεραν μέσα σε θήκη. Φόρεσαν μάλιστα και χιτώνες από αυτούς που ενδύονταν όλοι οι προσκυνητές. Οι Μεκκανοί δεν τους επέτρεψαν να προσκυνήσουν αλλά αναγκάστηκαν να συνάψουν μαζί τους τη συνθήκη του Hudaibīya που τους έδινε τη δυνατότητα να μεταβούν την επόμενη χρονιά για προσκύνημα. Ο Μωάμεθ υπογράφοντας τη συνθήκη αναγκάστηκε να κάνει μερικές υποχωρήσεις, όπως: 1) υπέγραψε όχι ως «απεσταλμένος του Θεού» (Rasūl Allāh), αλλά ως Μωάμεθ (Ibn Abdallāh), 2) να πάει την επόμενη χρονιά για προσκύνημα. Τελικά προσκύνησε την 11^η Ιανουαρίου του 630 μ.Χ. Είχε όμως ένα μεγάλο κέρδος από αυτή τη συνθήκη: επέκτεινε περισσότερο την πίστη και τον προσηλυτισμό με σκοπό να βρει τη χρυσή ευκαιρία να παραβιάσει τη συνθήκη και μάλιστα με δυναμικό τρόπο.

Ο Μωάμεθ δεν ξέχασε ποτέ την ήττα που υπέστη και έψαχνε την ευκαιρία για να εκδικηθεί. Έπρεπε λοιπόν να βρει την κατάλληλη στιγμή για να παραβιάσει τη συνθήκη και αυτή δόθηκε στα τέλη του καλοκαιριού του 630 μ.Χ. (9^ο έτος Εγίρας). Οργάνωσε εκστρατεία εναντίον των βυζαντινών και των συμμάχων τους χριστιανών Αράβων. Στην εκστρατεία αυτή ανταποκρίθηκαν τριάντα χιλιάδες (30.000) εθελοντές και προσφέρθηκαν δέκα χιλιάδες (10.000) άλογα. Στις προσφορές συμπεριλαμβάνονται και πολλά υλικά αγαθά, απαραίτητα για τη συντήρηση των στρατιωτών⁹⁶. Εκτός όμως, από τους εθελοντές υπήρχε και μεγάλο ποσοστό απροθυμίας. Σ' αυτούς ο Μωάμεθ διακήρυξε ότι «τό πῦρ τῆς Γεένης εἶναι καυστικώτερον»⁹⁷ και τους μίλησε πολύ αυστηρά: «ὦ πιστοί! τί συνέβη ὑμῖν ὅταν σᾶς εἶπον· μάχεσθε ὑπὲρ πίστεως; Ἐφάνητε βαρεῖς καί ὡς προσηλωμένοι ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐπροτιμήσατε τὴν ζωὴν τοῦ κόσμου τούτου ἀντὶ τῆς μελλούσης· αἱ ἀπολαύσεις τοῦ βίου τούτου εἶναι μηδαμιναί πα-

⁹⁶ Λέγεται ότι ο Όμαρ προσέφερε τη μισή περιουσία του ενώ ο Abū Bakr ολόκληρη.

⁹⁷ *Η Μετάνοια*, 9:82.

ραβαλλόμεναι πρὸς τὰς τοῦ μέλλοντος. Ἐάν δέν σπεύσητε εἰς τὴν μάχην, ὁ Θεὸς θὰ τιμωρήσῃ ὑμᾶς διὰ σκληρῶν βασάνων, θὰ ἀντικαταστήσῃ ὑμᾶς δι' ἑτέρου λαοῦ τὸν ὁποῖον δέν θὰ δυνηθῆτε νὰ βλάψητε, διότι ὁ Κύριος εἶναι παντοκράτωρ.... Ἐλαφροὶ ἢ φέροντες βάρη, πορευόμενοι, μάχεσθε ὑπὲρ πίστεως θυσιάζοντες πλοῦτον καὶ ὑμᾶς αὐτούς. Τοῦτο ἔσται μᾶλλον ὠφέλιμον, ἐάν ἐννοῆτε. Ἐάν ἐπρόκειτο περὶ τινος λίαν προσεχοῦς ἐπιτυχίας, ἢ περὶ ἐκστρατείας ὠρισμένον ἐχούσης σκοπόν, θὰ σέ ἠκολούθουν ἄνευ δυσκολίας· ἀλλ' ἡ ὁδὸς ἐφάνη αὐτοῖς μακρὰ, καὶ ἐν τούτοις ὠρκίζοντο εἰς τὸν Θεόν, λέγοντες· Ἐάν ἠδυνάμεθα ἠθέλαμεν ἐκστρατεύσει μετὰ σοῦ. Μόνοι των ἀπόλλυνται. Ὁ Θεὸς γινώσκει τὰ ψεῦδη αὐτῶν. Ὁ Θεὸς συγχωρήσαι σοι! διότι ἐπέτρεψας αὐτοῖς νὰ μείνωσι πρὶν ἢ ἐξακριβώσης τὴν ἀλήθειαν καὶ γνωρίσης τοὺς ψευδομένους. Ὅσοι πιστεύουσιν εἰς τὸν Θεόν καὶ εἰς τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως δέν θὰ ζητήσωσι παρὰ σοῦ τὴν ἄδειαν ὅπως μὴ πολεμήσωσι, μὴ θυσιάζοντες οὐδ' ἑαυτούς, οὐδέ τὴν περιουσίαν αὐτῶν εἰς τὸν ὑπὲρ πίστεως πόλεμον. Ὁ Κύριος ἔγνω τοὺς φοβουμένους αὐτόν»⁹⁸. Ἐπικεφαλῆς στὴν ἐκστρατευτικὴ προσπάθεια ἦταν ὁ ἴδιος ὁ Μωάμεθ. Ἐφθασαν μέχρι τὴν ὁάση Tabūk, ὅπου ἔμειναν δέκα (10) ἡμέρες ἀλλὰ ἀναγκάσθηκαν νὰ ὀπισθοχωρήσουν. Ἡ προσπάθεια αὐτὴ εἶχε καὶ κάτι θετικό. Οἱ χριστιανοὶ ποὺ κατοικοῦσαν στὴν περιοχὴ γιὰ νὰ ἀποφύγουν κάθε εἶδους περιπέτειες ἐσπευσαν νὰ δηλώσουν ὑποταγὴν ἐξασφαλίζοντας ἔτσι τὴ θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν πληρώνοντας ετήσιο κεφαλικὸ φόρο. Οἱ Ἰουδαῖοι ὑποτάχθηκαν με σκληρότερους ὅρους ἀφοῦ κατέβαλαν ὄχι χρηματικὸ φόρο ἀλλὰ πλήρωσαν σὲ εἶδος παραδίδοντας ὅπλα, ἄλογα καὶ δούλους⁹⁹.

Τέλη τοῦ 10 ἔτους τῆς Εἰρήρας (Μάρτιος τοῦ 632 μ.Χ.) θεώρησε ὅτι ἔφτασε πλέον ἡ ὥρα νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ πολυπόθητο προσκύνημα στὸν ἱερό λίθο τῆς Μέκκας. Το προσκύνημα αὐτὸ ἔμεινε γνωστὸ στὴν ἱστορία ὡς «προσκύνημα τοῦ Ἰσλάμ» ἢ «ἀποχαιρετι-

⁹⁸ Ἡ Μετάνοια, 9:38-39, 41-44.

⁹⁹ F. Buhl, ὁ.π., 322-328.

στήριον προσκύνημα»¹⁰⁰. Ο Μωάμεθ και ο στρατός του εισήλθαν στη Μέκκα και έθεσαν υπό την εξουσία τους το ιερό της Καάμπα, την 20^η του Ραμαζανίου. Πρώτη τους δουλειά ήταν να καταστρέψουν κάθε είδους είδωλα που υπήρχαν γύρω από το ιερό. Κάτω από αυτό το κάθεστώς βίας οι Μεκκανοί άρχισαν να ασπάζονται ομαδικά τη μουσουλμανική θρησκεία.

Μετά από λίγους μήνες ο Μωάμεθ αρρώστησε πολύ σοβαρά και κατέληξε την 8^η Ιουνίου του 632 σε ηλικία 62 ετών¹⁰¹. Ο διάδοχός του στην ηγεσία της μουσουλμανικής θρησκείας Abū Bakr, βγαίνοντας να αναγγείλει το θάνατό του είπε τα εξής: «Άς μάθη, όστις λατρεύει τόν Μωάμεθ, ότι ό Μωάμεθ απέθανεν. ΑΛΛ' όστις λατρεύει τόν Θεόν, άς μάθη ότι ό Θεός ζή και ουδέποτε άποθνήσκει»¹⁰².

2. ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΚΟΡΑΝΙΟΥ

α) Το Κοράνιο ως αποκάλυψη του Θεού

Βασικοί άξονες της μουσουλμανικής θρησκείας είναι ο Προφήτης κατά πρώτο λόγο και το Κοράνιο κατά δεύτερο. Η διαφορά τους είναι ότι ο μεν πρώτος ενεργεί εν ονόματι του Θεού, το δε Κοράνιο θεωρείται ότι είναι ο ίδιος ο λόγος του Θεού. Για το λόγο αυτό, είναι το θεμέλιο πάνω στο οποίο οικοδομήθηκε ολόκληρη η Ισλαμική πίστη.

Εκτός από το Κοράνιο, με το οποίο θα ασχοληθούμε σε αυτή την ενότητα, υπάρχουν και άλλες δύο πηγές της μουσουλμανικής θρησκείας: η Σούννα (=παράδοση) και η Σαρία (=μουσουλμανικός νόμος). Η κύρια όμως, πηγή είναι και παραμένει το Κοράνιο γιατί θεωρείται ότι είναι η ίδια η αποκάλυψη του Θεού¹⁰³.

Η λέξη Κοράνιο προέρχεται από την αραβική qūr'an που σημαίνει ανάγνωση, απαγγελία, κήρυγμα. Σύμφωνα με τις μουσουλ-

¹⁰⁰ A. J. WENSINCK, " Hadjdj", *Encyclopedia of Islam*, 3, Druck 1991, 123.

¹⁰¹ T. ANDRAE, ό.π., 171-172.

¹⁰² Αυτόθι.

¹⁰³ ΓΡ. ΖΙΑΚΑ, *Ισλάμ...*, 33.

μανικές παραδόσεις ο Προφήτης έπαιρνε τα θεία μηνύματα από την ακοή και την καρδιά. Έτσι η προστακτική *iqrā'*, που συναντάται πολλές φορές στο Κοράνιο θα μπορούσε να μεταφραστεί ως εξής: ανάγγειλον, κήρυξον. Με τον τρόπο αυτό η συγγενική λέξη *qur'ān* μεταφράζεται ως: κήρυγμα, αναγγελία¹⁰⁴.

Οι σύγχρονοι ερευνητές ασχολήθηκαν ιδιαίτερα με την αφετηρία, τη διαμόρφωση, τη χρονολόγηση των κεφαλαίων και προφητειών, τις ιστορικές πηγές, τη νοηματική και μορφολογική ανάλυση του Κορανίου. Αυτά θα προσπαθήσουμε να εξετάσουμε κι εμείς συνοπτικά.

β) Αφετηρία

Την περίοδο κατά την οποία εμφανίστηκε στο προσκήνιο ο Μωάμεθ, οι προϋπάρχουσες ήδη θρησκείες όπως ο Ιουδαϊσμός και ο Χριστιανισμός στηρίζονταν πάνω σε ιερά κείμενα, ενώ η αραβική ειδωλολατρία βασιζονταν σε παραδόσεις και θρύλους. Ο Προφήτης αντιλήφθηκε αυτή τη βασική έλλειψη γι' αυτό αποφάσισε στο εξής να έχει κοντά του γραφείς οι οποίοι θα κατέγραφαν ό,τι έλεγε και μάλιστα η καταγραφή αυτή μπορούσε να γίνει οπουδήποτε, π.χ. σε φύλλα φοινίκων, δέρματα, λίθινες πλάκες κ.λ.π. Πολλά απ'όσα ελέχθησαν και καταγράφηκαν, έμειναν αναλλοίωτα στη μνήμη και τις καρδιές των οπαδών οι οποίοι τα είχαν αποστηθίσει¹⁰⁵.

Όλα αυτά ισχύουν από φιλολογικής απόψεως. Σύμφωνα όμως, με την σουννιτική θεολογία το Κοράνιο είναι ουράνιο βιβλίο, του οποίου το πρώτο μέρος παρουσίασε ο αρχάγγελος Γαβριήλ στο Μωάμεθ, κατά το μήνα *Ramadān*¹⁰⁶.

¹⁰⁴ Για την ετυμολογία της λέξης βλ. F. BUHL, «al-Kur'ān», *Shoter Encyclopedia of Islam*, Leiden 1965, 273.

¹⁰⁵ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΥ, ό.π., 98-101.

¹⁰⁶ «...Όντως ό Κύριος του παντός κατέπεμψε την Βίβλον [τό Κοράνιον]. Θά εΐπωσιν' ό Μωάμεθ έφευρεν αυτήν. Ουχί' άλλ'αυτη έστιν ή παρά του Κυρίου πηγάζουσα αλήθεια, ίνα διδάξης λαόν ουδένα Προφήτην σχόντα πρό σου, και ίνα πάντες κατευθυνθώσιν αίσίως», *Η Λατρεία*, 32, 1-2. «Τό Κοράνιον τουτο είναι αποκάλυψις του Κυρίου του σύμπαντος κόσμου», *Οί Ποιηταί*, 26:192.

Η μουσουλμανική παράδοση υποστηρίζει ότι πριν από τον Μωάμεθ ο Θεός αποκάλυψε και σε άλλους προφήτες το λόγο του όπως ο Αβραάμ, ο Μωϋσής, ο Χριστός. Στην πορεία όμως οι άνθρωποι το νόθευσαν. Γι' αυτό ήταν επιτακτική η ανάγκη να αποκαλυφθεί η αλήθεια του Κορανίου ανόθευτη μέσω του Προφήτη. Η αποκάλυψη αυτή έγινε μια νύχτα κατά την οποία κατέβηκε ολόκληρο το Κοράνιο ως τον χαμηλότερο ουρανό. Η αποκάλυψή του ήταν διαδοχική και κατά μικρά τμήματα αποκαλύφθηκε από τον Γαβριήλ στον Προφήτη. «Η αποκάλυψη αυτή του Ισλάμ που ονομάζεται ουαχί (wahy) «έμπνευση» δεν γίνεται αμέσως από τον Θεό στον άνθρωπο, γιατί ο Θεός είναι απρόσιτος, αλλά με τους εξής τρεις τρόπους: α) μέσω θείου μηνυτή, δηλ. αγγέλου, β) με εσωτερικό του προφήτη φωτισμό και έμπνευση, και γ) μέσω πέπλου»¹⁰⁷.

Το Κοράνιο λοιπόν, θεωρείται ότι είναι «αιώνιον καί άδημιούργητον, άνέκαθεν ύπάρχον μετά του Θεου ως αιώνιος φανέρωσις τής θείας θελήσεως»¹⁰⁸. Αυτό που κρατάνε σήμερα στα χέρια τους είναι ένα απλό αντίγραφο του ουρανίου πρωτοτύπου, το οποίο στην ισλαμική ορολογία επικράτησε να αποκαλείται «Μήτηρ της Βίβλου» ή «Καλώς διατηρουμένη πλάξ». Το πρωτότυπο βρίσκεται αμετακίνητο μπροστά στο Θεό και θεωρείται άναρχο, αδημιούργητο και πάνω απ' όλα αλάνθαστο¹⁰⁹.

γ) Διαμόρφωση του κειμένου.

Μετά το θάνατο του Προφήτη τον διαδέχθηκε, όπως προαναφέραμε, στην ηγεσία της ισλαμικής θρησκείας ο χαλίφης Abū Bakr (632-634 μ.Χ). και το πρώτο πράγμα που τον ενδιέφερε ήταν να περισυλλέξει τις προφητείες του Μωάμεθ και να συντάξει ένα ενιαίο κείμενο. Όπως αναφέρει μάλιστα η παράδοση, ο Yaid Ibn Thābit, γραμματέας του Προφήτη, συνέβαλε τα μέγιστα δίνοντας όλα όσα

¹⁰⁷ ΓΡ. ΖΙΑΚΑ, *Ισλάμ...*, 34-36.

¹⁰⁸ CH. ADAMS, *ό.π.*, 300.

¹⁰⁹ Σύμφωνα με τον H. KRAEMER: «τό θεμέλιον του Ισλάμ δέν είναι "ό Λόγος σάρξ έγένετο" αλλά "ό Λόγος έγένετο βιβλίον"», *The Christian Message in a Non-Christian, World* London 1938, 217-218.

είχε συγκεντρώσει από το κήρυγμα του Μωάμεθ. Ο Abū Bakr με τη σειρά του παρέδωσε το συγκεντρωθέν υλικό στην Hafsa, μια από τις πολλές συζύγους του Προφήτη. Επειδή, το κείμενο ήταν ατελές, ο τρίτος χαλίφης Ουθμάν (644-656), με τη βοήθεια επιτροπής εξειδικευμένων επιστημόνων συνέλλεξε όλες τις αποκαλύψεις και κατήρτισε το κείμενο που μελετούν μέχρι σήμερα οι μουσουλμάνοι. Σύγχρονοι υπομνηματιστές και ευρωπαίοι ισλαμολόγοι κατέταξαν το περιεχόμενο του Κορανίου σε δύο ομάδες. Στην πρώτη ομάδα ανήκουν όλα εκείνα που αποκαλύφθηκαν κατά τη διάρκεια του κηρύγματος του Μωάμεθ στη Μέκκα (610-622) και στη δεύτερη, εκείνα που αποκαλύφθηκαν κατά την περίοδο της δράσης του στη Μεδίνα (622-632)¹¹⁰.

δ) Διαίρεση του κειμένου

Το Κοράνιο, αποτελείται από 114 κεφάλαια, εκτεινόμενα σε 6.200 στίχους. Το μέγεθος των κεφαλαίων δεν είναι ομοιόμορφο. Ένα κεφάλαιο (γνωστό και ως *sūra*) μπορεί να απαρτίζεται μόνο από λίγους στίχους ή να ξεπερνάει και τους 200. Δύο από τα μεγαλύτερα σε μέγεθος είναι το δεύτερο κεφάλαιο της «Βούς» και το τρίτο των «Ποιητών». Το πρώτο αποτελείται από 286 και το δεύτερο από 227 στίχους. Από τα μικρότερα σε μέγεθος αναφέρουμε το εκατοστό τρίτο κεφάλαιο της «Δείλης», το εκατοστό όγδοο της «Κάουθερ» και το εκατοστό δέκατο της «Επικουρίας» που έχουν μόνο τρεις στίχους.

Όσον αφορά τα κεφάλαια δεν μπήκαν με κάποια λογική ή χρονολογική σειρά. Προηγούνται κατά κανόνα τα μεγαλύτερα και ακολουθούν τα μικρότερα. Έτσι, αν θέλει κανείς να παρακολουθήσει με χρονολογική σειρά το κήρυγμα πρέπει να μελετήσει το Κοράνιο από το τέλος προς την αρχή¹¹¹. Εξαίρεση στον κανόνα αποτελεί το πρώτο κεφάλαιο που φέρει τον τίτλο «Η Έναρξη». Πρόκειται για μια βραχεία σούρα που έχει τη μορφή του προλόγου. Η σούρα αυτή επαναλαμβάνεται τουλάχιστον δύο φορές στην προσευχή κά-

¹¹⁰ Βλ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΥ, *ό.π.*, 101-102· ΓΡ. ΖΙΑΚΑ, *Ισλάμ...*, *ό.π.*, 36-37.

¹¹¹ ΓΡ. ΖΙΑΚΑ, *Ισλάμ...*, *ό.π.*, 37.

θε μουσουλμάνου. Θεωρείται τόσο σημαντική όσο η δική μας Κυριακή Προσευχή.

Εξετάζοντας από φιλολογική άποψη το κείμενο βλέπουμε ότι οι μικρές σούρες παρουσιάζουν μια ενότητα σε αντίθεση με τις μεγάλες που αποτελούν συμπίλημα διαφόρων μικρότερων προφητειών και απευθύνονται σε πρώτο πρόσωπο. Χρησιμοποιείται ιδιαίτερα το πρώτο πληθυντικό πρόσωπο γεγονός που δημιουργεί κάποια προβλήματα. Η ανάγνωση του κειμένου δεν είναι ιδιαίτερα εύκολη. Το αραβικό πρωτότυπο διακρίνεται για έναν ιδιότυπο δυναμισμό ο οποίος όμως πολλές φορές ατονεί στη μετάφραση¹¹².

Οι ερευνητές έκαναν μια προσπάθεια να χρονολογήσουν τις σούρες¹¹³. Αποτέλεσμα της έρευνας αυτής είναι ο χωρισμός των προφητειών του Μωάμεθ σε τέσσερις βασικές περιόδους¹¹⁴. Στην πρώτη ομάδα απεικονίζονται τα τέσσερα πρώτα χρόνια της δράσης του Μωάμεθ (610-614)¹¹⁵. Η δεύτερη ομάδα ασχολείται με τον πέμπτο - έκτο χρόνο του κηρύγματος του Προφήτη¹¹⁶. Η τρίτη εκτείνεται από το έβδομο έτος της κηρυκτικής πορείας του Μωάμεθ μέχρι την φυγή του από τη Μέκκα (615-622)¹¹⁷. Η τέταρτη και τελευταία πε-

¹¹² ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΥ, ό.π., 103.

¹¹³ Για το θέμα βλ. TH. NÖLDEKE, *Geschichte des Qorans*, Göttingen 1860· R. BELL, *The Qur'ān: translation with a critical rearrangement of the Surahs*, 2 vols, Edinburgh 1937-1939· ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Introduction to the Qur'ān*, Edinburgh 1953.

¹¹⁴ Ακολουθούμε τη διαίρεση που κάνει ο Th. Nöldeke, στο προμνημονευθέν έργο του.

¹¹⁵ Στην περίοδο αυτή ανήκουν: Θρόμβος αίματος, Ο κεκαλυμμένος διά Μανδύου, Η Απώλεια, Οί Κορεΐσिताι, Τό Κάουθερ, Ο Συκοφάντης, Τά Σκεύη, Τό Πλουτεΐν, Ο Ελέφας, Η Νύξ, Η Χώρα, Δέν Ανεώξαμεν, Ο Εωθινός, Η Ίσχύς, Ο Έσπερος, Ο Ήλιος, Σκυθρωπασμός, Η Γραφίς, Ο Ύψιστος, Η Συκή, Η Δείλη, Τά Ζώδια, Ο Περιβεβλημένος, Τό Κτύπημα, Ο Σεισμός, Ο Διασχιζόμενος, Ο Σκοτισθείς Ήλιος, Ο Αστήρ, Η Διάρρηξις, Οί Ίπποι, Οί Αποσπάντες, Οί Απεσταλμένοι, Η Αγγελία, Η Περικαλύπτουσα Ήμέρα, Η Ήως, Η Ανάστασις, Οί Δόλιοι, Η Αναπόφευκτος Ήμέρα, Οί Διασπείροντες, Τό Σινά, Τό Γεγονός, Αί Βαθμίδες, Ο Οικτίρμων, Τό Ένιαϊον του Θεού, Οί Άπιστοι, Ο Όρθρος, Οί Άνθρωποι, Η Έναρξις.

¹¹⁶ Η περίοδος αυτή περιλαμβάνει τα εξής: Η Σελήνη, Αί Τάξεις, Ο Νώε, Ο Άνθρωπος, Ο Καπνός, Κάφ, Τ.Χ., Οί Ποιηταί, Χέτζρ, Η Μαριάμ, Σάδ, Υά-Σίν, Χρυσά Κοσμήματα, Τά Πνεύματα, Η Βασιλεία, Οί Πιστοί, Οί Προφήται, Έλ-Φουρκάν, Η Νυκτερινή Όδοιπορία, Ο Μύρμηξ, Τό Άντρον.

¹¹⁷ Η Λατρεία, Η Διασάφησις, Η Προσκύνησις, Η Μέλισσα, Οί Έλληνες, Χουδ, Αβραάμ (εΐρήνη εΐη αυτώ), Ίωσήφ, Ο Πιστός, Τά Συμβάντα, Τά Στίφη, Η Άράχνη, Λουκμάν, Η Συνδιάσκεψις, Ίωνās, Σαβά, Οί Άγγελοι, Έλ-Ααράφ, Έλ-Αχκάφ, Τά Κτήνη, Η Βροντή.

ρίοδος περιλαμβάνει την εποχή της δράσης του Μωάμεθ στη Μεδίνα (622-632)¹¹⁸.

Όσον αφορά τη Θεολογική διδασκαλία ειδικότερα, το Κοράνιο ασχολείται κατά κύριο λόγο πρώτον με την πίστη στον ένα Θεό, την υπερβατικότητα και το απρόσιτο του Θεού, δεύτερον την πίστη στην κρίση και τη μέλλουσα ζωή¹¹⁹.

Έχοντας ως βάση τις μουσουλμανικές πηγές βλέπουμε ότι η θρησκεία του Ισλάμ διαιρείται σε δύο μέρη: στο θεωρητικό που ασχολείται με τα άρθρα της πίστεως και τη διδασκαλία και στο πρακτικό που ασχολείται με το θρησκευτικό νόμο. Το θεωρητικό μέρος είναι γνωστό ως **ουσούλ**, δηλαδή «αρχές, ρίζες» της πίστης και το δεύτερο **φουρού'** δηλαδή «κλάδοι», «θεσμοί και κανόνες»¹²⁰.

Η βασική πίστη του Ισλάμ συνοψίζεται στους εξής στίχους: «Οι ευσεβείς πιστεύουν στον Θεό, στους αγγέλους του, στα Βιβλία του, στους Αποστόλους του και στην εσχάτη ημέρα της κρίσεως»¹²¹.

ε) Πίστη στον ένα Θεό

Η διδασκαλία για την ύπαρξη ενός και μόνου Θεού δεσπόζει σε όλες τις σελίδες του Κορανίου. Η πατριά των Hannifs στην οποία ανήκε η οικογένεια του Μωάμεθ ήταν ενοθεϊστές¹²², γι' αυτό στο πρόσωπό του οι Άραβες είδαν τον αναμενόμενο ηγέτη τους, που θα

¹¹⁸ Η Βούς, Η Έναργής Ένδειξις, Η Αμοιβαία Απάτη, Η Παρασκευή, Τά Λάφυρα, Ο Μωάμεθ, Ο Οίκος Έμράν, Πολεμική Παράταξις, Ο Σίδηρος, Αί Γυναίκες, Τό Διαζύγιον, Η Μετοικεσία, Οί Όμόσπονδοι, Οί Υποκριταί, Τό Φῶς, Η Προσφωνήσασα, Η Ιερά Αποδημία, Η Νίκη, Η Απαγόρευσις, Η Δοκιμασία, Η Έπικουρία, Τά Δώματα, Η Μετάνοια, Η Τράπεζα.

¹¹⁹ Βλ. σχετικά: Μ. G. DE TASSY, *Exposition de la foi musulmane*, Paris 1822· Α. KREMER, *Geschichte der herrschenden Ideen des Islams*, Leipzig 1868· Μ. HORTEN, *Muhammedanische Glaubenslehre*, Bonn 1916· Η. U. W. STANTON, *The Teaching of the Qurān*, London 1919· Η. STIEGLECKER, *Die Glaubenslehren des Islam*, München 1962· D. A. AJJOLA, *The Concept of Islamic Faith*, Ikaré- Nigeria, 1971.

¹²⁰ ΓΡ. ΖΙΑΚΑ, *Ισλάμ...*, σ. 48.

¹²¹ Η Βούς 2:169.

¹²² Οι Hannifs είχαν υποστεί χριστιανικές επιδράσεις στη διαμόρφωση των μονοθεϊστικών τους αντιλήψεων. Βλ. σχετικά: R. BELL, *Origin of Islam in its Christian Environment*, London, 1926, 43· T. ANDRAE, *Der Ursprung des Islams und das Christentum*, Uppsala 1926, 43.

επέβαλε τη μονοθεΐα σε ολόκληρη την Αραβία¹²³. «Για εκείνους που θέλουν να δικαιώσουν το έργο του Μωάμεθ βρίσκουν την περί ενός Θεού διδασκαλία του ως ένα στοιχείο προόδου στη διάδοση του μονοθεϊσμού στην Αραβία, αλλά και μια σημαντική συμβολή στην ιστορία των θρησκευμάτων»¹²⁴.

Το Ισλάμ λοιπόν, είναι μια θρησκεία αποκλειστικά μονοθεϊστική. Οι μουσουλμάνοι πιστεύουν ακράδαντα στην ενότητα, την παντοδυναμία και την ευσπλαχνία¹²⁵ του ενός και μόνου αληθινού Θεού. «Το πρώτο σκέλος της μουσουλμανικής ομολογίας πίστεως αποτελείται από τέσσερις λέξεις: **λά** (δεν –υπάρχει–) **ιλάχ** (θεότητα–άλλη) **ιλλά** (παρά μόνο) **ο Αλλάχ**, το κατ' εξοχήν όνομα του Θεού, που εκφράζει το νόημα της απόλυτης ενότητάς του»¹²⁶. Ο ένας και μοναδικός Θεός είναι ο δημιουργός και ποιητής αυτού του κόσμου (αλ-χάλικ). Η δημιουργία του κόσμου κράτησε μόνο έξι μέρες¹²⁷ και έδωσε πνοή στον άνθρωπο. Μετά κάθισε στο θρόνο του (**κουρσί**) και, απολαμβάνοντας το δημιούργημά του, διοικούσε τα πάντα¹²⁸. Χαρακτηριστικό είναι ότι κάθε μουσουλμάνος στο τέλος της προσευχής του επαναλαμβάνει τον εξής στίχο από το Κοράνιο: «Οὗτός ἐστιν ὁ Ὑψιστος, οὗτός ἐστιν ὁ μέγας»¹²⁹. Τα πάντα δημιουργήθηκαν με απόλυτη σοφία η οποία αποκαλύπτεται στην αρμονία της φύσης και στην ιστορία της ανθρωπότητας¹³⁰. Μέσα από το δημιούργημά του αποκαλύπτεται η παντοδυναμία του. «Ο Θεός είναι η αρχή και το τέλος· ο ορατός και ο αόρατος» (57, 3). Η παντοδυναμία του είναι

¹²³ Π. ΦΟΥΓΙΑ, *ό.π.*, 117.124.

¹²⁴ Π. ΦΟΥΓΙΑ, *ό.π.*, 126.

¹²⁵ «Κατά τον J. Hauti, ό,τι λέγει ο Μωάμεθ για την παντοδυναμία και την παγνωσία, τη δικαιοσύνη, την αγαθότητα και την ευσπλαχνία του Θεού θεωρείται, κατά μεγάλο μέρος, πολύ καλό και θα μπορούσε να αφυπνίσει εύκολα την ιδέα ότι δεν υπάρχει ουσιαστική διαφορά μεταξύ Μουσουλμανισμού και Χριστιανισμού σε ό,τι αφορά την ιδέα περί Θεού. Αλλ'ο μονοθεϊσμός του Μωάμεθ είναι μια απομάκρυνση από τον αληθινό μονοθεϊσμό την εποχή που οι πολυθεϊστικές αντιλήψεις επικρατούσαν στην Ανατολή», Π. ΦΟΥΓΙΑ, *ό.π.*, 128.

¹²⁶ ««Ουδείς άλλος Θεός υπάρχει πλὴν του Αλλάχ» είναι η πρώτη φράση της μουσουλμανικής ομολογίας πίστεως», Π. ΦΟΥΓΙΑ, *ό.π.*, 127.

¹²⁷ *Οί Ποιηταί* 25:60.

¹²⁸ *Ἡ Βούς* 2, 256..

¹²⁹ Αυτόθι.

¹³⁰ *Ἡ Μέλισσα* 16: 50-52.

ολοφάνερη σε πολλά σημεία μέσα στο Κοράνιο και κάνει τον άνθρωπο να αισθάνεται έντονα τη μηδαμινότητά του. Γι' αυτό οι σχέσεις του με τον Θεό είναι σχέσεις δούλου με Κύριο.

Η περί Θεού διδασκαλία στην ισλαμική θρησκεία είναι δεϊστική¹³¹. Ο Θεός, είναι κάτι το εντελώς ΑΛΛΟ. Είναι τέλειος και πανάρετος γι' αυτό οι άνθρωποι δεν μπορούν να συγκριθούν σε τίποτα μαζί του. Θεός και κόσμος βρίσκονται σε αντίθεση¹³². Γι' αυτό οι μουσουλμάνοι δεν μπορούν να αποδεχτούν το παράγγελμα του Ευαγγελίου «γίνεσθε οὖν οϊκτίρμονες καθώς καί ὁ Πατήρ ὑμῶν οϊκτίρμων ἔστι»¹³³ γιατί το θεωρούν βλάσφημο. Υποστηρίζουν ότι δεν μπορεί κανένας άνθρωπος να πλησιάσει και κυρίως να ομοιωθεί με το Θεό.

Ο Θεός λοιπόν είναι ένας και ο μόνος αληθινός. Ταυτόχρονα είναι απρόσιτος, ο απόλυτος κυρίαρχος του σύμπαντος. Για το λόγο αυτό δεν αποκαλύπτεται αμέσως και προσωπικά αλλά με τη

¹³¹ «Δεϊσμός ή αγνωστικισμός: Η θρησκείοφιλοσοφική θεώρηση που ισχυρίζεται την αδυναμία της ανθρώπινης διάνοιας να αποκτήσει γνώση του θεϊκού στοιχείου συνιστά τον αγνωστικισμό (agnosticism, Agnostizismus). Το υπερβατικό θεωρείται όχι ανύπαρκτο (αθεϊσμός) αλλά άγνωστο (αγνωστικισμός)... Ο όρος «αγνωστικισμός» επινοήθηκε από το Βρετανό βιολόγο Τόμας Χένρυ Χάξλεϋ (1825-1895), υπέρμαχο του δαρβινικού εξελικτισμού... Ο αγνωστικισμός συγκεφαλαιώνει τη φιλοσοφία της θρησκείας του αγγλοσαξονικού χώρου, ιδίως του εξελικτισμού και του θετικισμού. Ο αγνωστικισμός βρίσκεται στο ενδιάμεσο θεϊσμού και αθεϊσμού. Ενώ ο κλασικός θεϊσμός αποδέχεται την ύπαρξη Θεού και επιχειρηματολογεί υπέρ αυτού με βάση τις αποδείξεις για την ύπαρξη του θείου, ο αγνωστικισμός αρνείται αφηρητικά και κατηγορηματικά κάθε δυνατότητα θεογνωσίας. Αντί για τη βεβαιότητα του θεϊσμού έχουμε την αβεβαιότητα του αγνωστικιστή. Ίσες αποστάσεις τηρεί ο αγνωστικισμός τόσο απέναντι στο θεϊσμό όσο και στον αθεϊσμό. Αμφισβητεί την αθεϊστική βεβαιότητα για την ανυπαρξία του θείου και αρκείται στην κατηγορηματική δήλωση της αγνωσίας του Θεού. Αντί για την οντολογική άρνηση του θείου (αθεϊσμός) προβάλλεται η γνωσιολογική άρνηση (αγνωστικισμός). Διαφοροποιούνται επίσης στην πρακτική μεθόδευση της θρησκείας, ενώ ο αγνωστικιστής αρκείται στην αυτοκατάργησή της, αφήνοντας τη θρησκεία εκκρεμή και μετέωρη εξαιτίας της γνωσιολογικής αναξιοπιστίας της μέσα στην τεχνολογικά προηγμένη κοινωνία», Γ. ΜΑΚΡΗ, *Θρησκείολογικό Λεξικό*, ό.π., 21-22.

¹³² «...το Ισλάμ είδε τον Θεό, όχι όμως και τον άνθρωπο. Είδε τις απαιτήσεις του, όχι όμως και τα δικαιώματα των ανθρώπων. Είδε την αυθεντία, αλλά δεν μπόρεσε να δει την ελευθερία, γι' αυτό κατέληξε στο δεσποτισμό και βυθίστηκε στο θάνατο... Ο Μωάμεθ διδάσκει περί ενός Θεού κειμένου πάνω από εμάς. Ο Μωϋσής διδάσκει περί ενός Θεού πάνω από εμάς και κοντά μας. ΑΛΛ' ο Χριστός διδάσκει περί ενός Θεού πάνω από εμάς, κοντά μας και μέσα μας», J. F. CLARKE, *The Great Religions: An Essay in Comparative Theology*, τόμ. II, Boston 1886, 68.

¹³³ Λκ 6, 36.

βοήθεια ενός «θείου μηνυτού» ή μέσα από το μεγαλείο της φύσεως¹³⁴. Η πίστη στον ένα Θεό και η έμφαση στην αποκλειστικότητα του Αλλάχ αποτελούν μια μορφή αντίδρασης κατά του πολυθεϊσμού που επικρατούσε την εποχή εκείνη σε ολόκληρη την Αραβία. Συγχρόνως αντέκρουε και το περί Αγίας Τριάδος δόγμα των χριστιανών¹³⁵.

Στην ισλαμική θεολογία ο Θεός είναι γνωστός με 99 ονόματα τα οποία εκφράζουν διάφορες όψεις του μεγαλείου του¹³⁶. Φαινομενικά ο ένας Θεός του Ισλάμ είναι ο ίδιος με τον ένα Θεό της χριστιανικής πίστης. Οι διαφορές όμως είναι πολλές και ουσιαστικές. Πρώτα-πρώτα υπάρχουν διαφορές ερμηνείας στα ιδιώματα του Θεού. Βασική όμως διαφορά είναι, όπως προαναφέραμε, το δόγμα των Χριστιανών περί Αγίας Τριάδος, η «Τρισυπόστατη Μονάδα» της χριστιανικής αποκαλύψεως¹³⁷. Για τους ισλαμιστές ενότητα του Θεού σημαίνει ότι ο Θεός είναι ένας κατά το πρόσωπό του, την ουσία του (dhât), τις ιδιότητές του (sifât) και τα έργα του (af 'âl)¹³⁸. Πιστεύουν ότι ο Θεός με το τριαδικό δόγμα των χριστιανών εξομοιώνεται με άλλες θεότητες¹³⁹, κάτι που θεωρείται μεγάλη βλασφημία. Ο

¹³⁴ ΓΡ. ΖΙΑΚΑ, *Ισλάμ...*, 49-50.

¹³⁵ H. A. WOLFSON, «The Muslim Attributes and the Christian Trinity», *Harvard Theological Review* 49 (1956) 1-18.

¹³⁶ Μερικά από αυτά είναι: *ó Άγιος, ó Πρώτος, ó Έσχατος, ó Δημιουργός, ó Ακούων, ó Βλέπων, ó Ισχυρός, ó Πλούσιος, ó Σοφός, ó Σώζων, ó Ελεήμων, ó Υψών, ó Συγχωρών, ó Άγαπητός, ή Δικαιοσύνη, ή Αλήθεια κ.λ.π.*

¹³⁷ ΓΡ. ΖΙΑΚΑ, *Ισλάμ...*, ό.π., 50.

¹³⁸ Στο 112^ο κεφάλαιο του Κορανίου αναφέρεται το εξής: «Ειπέ' ένας και μόνος (ahad) είναι ο Θεός ο αιώνιος (samad). Δεν εγέννησε (τέκνα) ούτε εγεννήθη και κανένα ον δεν ομοιάζει προς αυτόν», *Τό Ένιαϊον του Θεού* 1-4.

¹³⁹ «... η ορθόδοξη χριστιανική διδασκαλία με τη διδασκαλία της Αγίας Τριάδας όχι μόνο δεν αρνείται ότι ο Θεός είναι απολύτως ένας, αλλά και τονίζει ότι είναι «Τρισυπόστατη Μονάδα». Ο τόνος πέφτει στη Μονάδα. Τα τρία πρόσωπα της Αγίας Τριάδος εκφράζουν τον τρόπο της αιώνιας και αναλλοίωτης (αϊδίας) υπάρξεως του ενός και μόνου Θεού. Μία και μόνο είναι η ουσία του Θεού, αλλά έχει τρεις υποστάσεις και τρία πρόσωπα. Τα πρόσωπα όμως είναι αχώριστα και αδιαίρετα. Ούτε συγχέονται ούτε ξεχωρίζονται. Τα τρία πρόσωπα κοινωνούν σύμφωνα με την ταυτότητα της μιας ουσίας. Γι'αυτό κάθε πρόσωπο είναι ολόκληρος ο Θεός. Έτσι δεν έχουμε τρεις Θεούς, αλλά έναν απολύτως. Ουσία και φύση του Θεού είναι ταυτόσημες' σημαίνουν μια και την ίδια πραγματικότητα, τον ένα και μόνο Θεό. Πρόσωπο και υπόσταση είναι πάλι ταυτόσημες έννοιες' σημαίνουν το ίδιο πράγμα, την ιδιαιτερότητα ως ατομικότητα. Συνεπώς οι τρεις υποστάσεις υπάρχουν αιωνίως στην έκφανση της μιας θείας ουσίας... Στην αϊδια αυτή

Μωάμεθ πίστευε ότι ο Πατήρ, ο Υιός και το Άγιο Πνεύμα ήταν τρεις ξεχωριστοί θεοί γι' αυτό χαρακτήριζε τους χριστιανούς τριθεϊστές. Υποστήριζε μάλιστα ότι τόσο οι Ιουδαίοι όσοι και οι Χριστιανοί είχαν παραποιήσει σε μέγιστο βαθμό τις διδασκαλίες της Βίβλου γι' αυτό θεώρησε χρέος του να αποκαταστήσει την αλήθεια. Μετά απ' όλα αυτά επόμενο ήταν να στραφεί κατά της θεότητας της Αγίας Τριάδας και συγκεκριμένα του Υιού και του Αγίου Πνεύματος.

Πέρα απ' αυτά η μουσουλμανική και η χριστιανική παράδοση διδάσκουν ότι ο Θεός είναι κατά την ουσία του ανέφικτος και ακατάληπτος. Είναι υπερβατικός αλλά ταυτόχρονα πολύ προσιτός στον άνθρωπο. Οι μουσουλμάνοι πιστεύουν ότι το απρόσιτο του Θεού είναι αυτό που φέρνει τη θλίψη στον κόσμο. Όταν όμως συνδυάζεται το προσιτό με το απρόσιτο φέρνει την ειρήνη και την ευτυχία στον κόσμο. Ο ειρηνοποιός Θεός ονομάζεται al-Mu'min και ο πιστός που δέχεται αυτή την ειρήνη και την ασφάλεια είναι ο mu'min.

στ) Άρνηση της πατρότητας του Θεού

Όπως είδαμε, μία από τις θεμελιώδεις αρχές του Ισλάμ είναι η πίστη στον ένα Θεό. Αξιοσημείωτο όμως, είναι το γεγονός ότι στις πάρα πολλές λέξεις που εκφράζουν τα θεία ιδιώματα και ονόματα, δεν συμπεριλαμβάνεται η λέξη «Πατήρ». Η ιδέα περί «Θεού Πατρός» που επικρατεί στο Χριστιανικό κόσμο, δεν υπάρχει σε καμία περίπτωση για τους μουσουλμάνους. Χρησιμοποιούν μάλιστα και το επιχείρημα ότι ο χαρακτηρισμός «Πατήρ» προϋποθέτει σύζυγο και παιδιά.

Μέσα από την απόρριψη του όρου «Πατήρ» δεν αποδέχονται ουσιαστικά την διδασκαλία περί Αγίας Τριάδος. Είναι ένα θέμα το οποίο πολέμησαν με ιδιαίτερο πάθος οι μουσουλμάνοι. Θεωρούν μεγάλη ύβρη την πίστη στην πατρότητα του Θεού και στη θεότητα

σχέση των τριών προσώπων ή υποστάσεων της Αγίας Τριάδος, μοναδικό αίτιο είναι ο Θεός Πατέρας. Συνεπώς μοναδικό αίτιο της υπάρξεως του Υιού και του Αγίου Πνεύματος είναι ο Πατέρας... Γι'αυτό ακριβώς ο Θεός είναι μονάδα τρισυπόστατη. Δεν πρόκειται λοιπόν για τρεις ανεξάρτητους Θεούς, αλλά για τον ένα και μόνο Θεό...», ΓΡ. ΖΙΑΚΑ, Ισλάμ..., ό.π., 50-51.

του Υιού και του Αγίου Πνεύματος. Ο Ιησούς δεν επιτρέπεται να αποκαλείται και Υιός γιατί ο ένας Θεός δεν είχε οικογένεια¹⁴⁰.

ζ) Απόρριψη της θεότητας του Ιησού

Ο Ιησούς κατέχει ιδιαίτερη θέση μεταξύ των προφητών, γεγονός που αποδεικνύεται μέσα από τα χωρία του Κορανίου¹⁴¹. Ο Μωάμεθ τον δέχεται ως προφήτη αλλά απορρίπτει με σθένος την θεότητά του. Σύμφωνα με τους μουσουλμάνους, όπως δεν μπορεί να συγκριθεί ο δικός τους Αλλάχ με το Θεό των χριστιανών έτσι ασυγκρίτως ανώτερος είναι ο Μωάμεθ έναντι του Ιησού. Το Κοράνιο ενώ δέχεται το κατ' εξοχήν προφητικό αξίωμα του Ιησού Χριστού, προσπαθεί να αποδείξει ότι ουδέποτε ο «Μεσσίας» ισχυρίσθηκε ότι είναι υιός του Θεού¹⁴².

Μέσα στα κορανικά κείμενα είναι εμφανές ότι το πρόσωπο του Ιησού είναι ιδιαίτερα παρεξηγημένο. Αυτό πιθανότατα, οφείλεται στο γεγονός ότι ο Μωάμεθ άντλησε τις πληροφορίες γι' Αυτόν όχι από αυθεντικές χριστιανικές πηγές αλλά από τα κείμενα και τις ομιλίες των αιρετικών που δρούσαν στην περιοχή του. Μελέτησε τα απόκρυφα έργα χριστιανών και αιρετικών με σκοπό να περιορίσει στα μάτια των ανθρώπων το κύρος του Ιησού και να τον «υποβιβάσει» έτσι στην κατηγορία των προφητών. Αν κήρυττε την αλήθεια, δεν θα διέφερε σε τίποτα από τους μαθητές του Ιησού και αντί να εξισλαμίσει τους αραβικούς λαούς, θα τους εκχριστιάνιζε. Έτσι, αντί

¹⁴⁰ «Πιστεύετε όθεν εις τον Θεόν και εις τον απόστολον αυτού, και μή λέγετε ότι υπάρχει Τριάς. Παύσατε λέγοντες τούτο και θά ωφεληθήτε, καθότι εις μόνον είναι ο Θεός. Δεδοξασμένον ειη τό όνομα του Κυρίου· ούτος δέν έχει υίόν. Τά εν τοις ουρανοίς άνω και τά εν τη γη κάτω εις αυτόν άνήκουσι μόνον. Η προστασία αυτού είναι έπαρκής», *Αί Γυναίκες*, 4:169.

¹⁴¹ Ο Οίκος Έμράν 3:42-43· Η Μαριάμ, 19:16-34.

¹⁴² «Και ειπεν ο Θεός προς τον Ιησοῦν, υίόν της Μαριάμ. Ειπάς ποτε σύ τοις ανθρώποις· 'Λάβετε έμέ και την μητέρα διά Θεόν, αντί του μόνου Θεου; '- Ουχί, μά την δόξαν σου, άπεκρίθη ο Ιησούς, πώς ήδυνάμην νά ειπω ό,τι δέν είναι άληθές; εάν έλεγον τούτο, σύ δέν ήθελες τό γνωρίζεις; Σύ έγνωσ τά εν τῷ της καρδιάς μου, και έγώ ουκ οίδα τά εν τῷ βυθῷ της σῆς· σύ γάρ γινώσκεις τά άδηλα και τά κρύφια./ Έγώ δέν έδίδαξα αυτοίς ή τάς έντολάς σου. Λατρεύετε τον Θεόν, τον Κύριον έμου τε και ύμών. Ένόσω διέμενον επί της γης ήδυνάμην νά μαρτυρήσω κατ' αυτών· νῦν άνεκλήθην παρά σου, σύ αυτός έώρασ τά πάντα και ει μάργυς πάντων», *Η Τράπεζα*, 5:116-117.

για προφήτης του Θεού και ιδρυτής της μουσουλμανικής θρησκείας θα έμενε στην ιστορία ως ένας απλός απόστολος του Ιησού¹⁴³.

Αποδεχόμενος τον Ιησού ως προφήτη, υποστηρίζει ότι είναι διάδοχός του. Όταν αναφέρεται στο πρόσωπό του κάνει ιδιαίτερο λόγο για τα στάδια που σημάδεψαν την παρουσία του στη Γη. Αυτά είναι: η σύλληψη, η γέννηση¹⁴⁴, το προφητικό του έργο (εφ' όσον τον αναγνωρίζει μόνο ως προφήτη) και το πάθος. Στα στάδια που ακολουθεί φαίνεται ξεκάθαρα η επίδραση που είχε υποστεί από τη διδασκαλία των δοκητών¹⁴⁵. Δεν παραλείπει να επισημάνει ότι με την εμφάνιση του Ιησού στον κόσμο συνέβησαν πολλά υπερφυσικά γεγονότα. Ένα από αυτά είναι η άσπορη σύλληψη της μητέρας του. Από τη στιγμή που γεννήθηκε διέθετε μια υπερφυσική σοφία που τον έκανε πολύ νωρίς προφήτη, σε αντίθεση με τον Μωάμεθ ο οποίος εκλήθη σε μεγάλη ηλικία (40 ετών). Με τα λεγόμενά του προσπαθεί να αποδείξει ότι γνωρίζει και σέβεται το έργο και τη θαυματουργική δράση του Ιησού με τη διαφορά, όμως, ότι είναι έργα ενός Προφήτη και όχι ενός Θεού.

Επηηρεασμένος και από τη διδασκαλία του Αρείου¹⁴⁶ απορρίπτει κάθε ιδέα περί θεότητας του Ιησού, χαρακτηρίζοντάς την ασεβή

¹⁴³ Πρβλ. Ν. Π. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ, *Όρθοδοξία, Ισλάμ και Πολιτισμός*, Αθήνα 2000, 97-98.

¹⁴⁴ Για τη γέννηση του Ιησού μας δίνει την εξής περιγραφή: «κατέλαβαν οι ωδίνες του τοκετού κοντά στο φοίνικα. Εκείνη είπε: «Κατέλαβον δέ αὐτήν αἱ ὠδίναι τοῦ τοκετοῦ πλησίον δένδρου φοινίκων. Εἶθε ν' ἀπέθνησκον, ἐφώνησεν αὐτή, πρὶν ἢ λησμονηθῶ διὰ παντός. Κάτωθεν αὐτῆς ἀνέκραξέ τις, «μὴ θλίβεσαι, ὁ Κύριός σου ἠνέωξε ῥύακα ὑπὸ τοὺς πόδας σου»», *Ἡ Μαριάμ* 19:23-24.

¹⁴⁵ Οι δοκίτες επηρεασμένοι από τα πλατωνικά δυαρχικά διδάγματα περί αντιθέσεως πνευματικού και υλικού, το οποίο (υλικό) θεωρούσαν εστία και έδρα του κακού, καθώς και από το θεωρητικό κλίμα της Αλεξανδρινής Σχολής, η οποία τόνιζε το θείο στοιχείο στο Χριστό εις βάρος του ανθρώπινου, δίδασκαμ ότι ο Χριστός δεν είχε υλικό σώμα. Εξωτερικά φαινόταν σαν άνθρωπος, στην πραγματικότητα όμως δεν ήταν. Ήταν άνθρωπος «κατά δόκησιν και φαντασίαν», και όχι στην πραγματικότητα αληθινός άνθρωπος. Το σώμα του είχε το εξωτερικό περίγραμμα της φύσεως, δεν ήταν όμως σώμα αληθινό όπως το έχουν όλοι οι άλλοι άνθρωποι. Ήταν ένα φάντασμα, μια οπτασία, μια ανυπόστατη εξωτερική περιγραφή... Αρνούνταν το πραγματικό σώμα του Χριστού, γιατί ως υλικό το θεωρούσαν από τη φύση του κακό. Πως μπορούσε να έχει ένα τέτοιο σώμα ο Χριστός; Ο δοκητισμός μείωνε το Χριστό, από τον οποίο αφαιρούσε την αλήθεια της ανθρώπινης φύσεώς του.

¹⁴⁶ Ο Άρειος ήταν αιρετικός ιερέας ο οποίος υποστήριζε ότι ο Χριστός ήταν το πρώτο κτίσμα του Θεού. Για τις απόψεις του καταδικάστηκε από την Α' Οικουμενική Σύνοδο της Νίκαιας το 325 μ.Χ.

και απρεπή: «Ἄπιστοί εἰσιν οἱ λέγοντες ὅτι ὁ Μεσσίας, υἱὸς τῆς Μαριάμ, εἶναι Θεός. Εἶπέ αὐτοῖς· Τίς δύναται νά ἀναχαιτίσῃ τόν Θεόν ἐάν οὗτος βουληθῇ νά καταστρέψῃ τόν Μεσσίαν, υἱόν τῆς Μαριάμ, καί τήν μητέρα αὐτοῦ καί πάντα τά ἐπί τῆς γῆς ὄντα;»¹⁴⁷. Τονίζει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς δεν διαφέρει σε τίποτα ἀπό τους ἄλλους προφῆτες. Ἦταν ἀπλά ἕνας ἀσυνήθιστος ἄνθρωπος.

Ἀπό τα ἀπόκρυφα ἀντλεῖ πληροφορίες και για τα θαύματα του Κυρίου. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά αὐτό της κατασκευῆς ἀπό πηλό και ζωογόνησης ενός πτηνοῦ¹⁴⁸. Μνημονεύει ἀκόμη τη θεραπεία του τυφλοῦ, του λεπροῦ και μια νεκροἀνάσταση¹⁴⁹.

η) Ἀρνηση Σταύρωσης και Ἀνάστασης Ἰησοῦ

Δοκητική επίδραση συναντούμε και στις ἀντιλήψεις του Μωάμεθ σχετικά με τη Σταύρωση του Ἰησοῦ. Ὑποστήριξε ὅτι, ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι ἀναζήτησαν τον Ἰησοῦ για να τον σταυρώσουν, ὁ Θεός ἔδωσε τη μορφή του σε κάποιον ἄλλο, με ἀποτέλεσμα να σταυρωθεῖ ἐκεῖνος¹⁵⁰ και ὁ πραγματικός Ἰησοῦς να ἀναληφθεῖ στους οὐρανοῦς. Μετά την ἀνάληψη οἱ μαθητές του τον ονόμασαν Θεό και τον ἐνέταξαν ἀνάμεσα στους τρεῖς Θεούς οἱ ὁποῖοι ἦταν: Ὁ Πατέρας, ἡ Μητέρα και ὁ Υἱός¹⁵¹.

Σταυρικό θάνατο ενός ἀθώου δεν μπορούσε να ἀνεχθεῖ ἡ ἀραβική νοοτροπία. Το θεωρούσαν ὡς ἕνα ἐξευτελιστικό μέσο τιμωρίας που δηλώνει ἦττα. Ὁ προφῆτης του Θεοῦ δεν θα μπορούσε να ἐξευτελισθεῖ και να ἠττηθεῖ με αὐτό τον τρόπο. Ἐπιπλέον, το Ἰσλάμ ἀπό τη στιγμή που ἀρνεῖται την ἀνάσταση, ἐπιδιώκει να ὑπερπηδήσει το γεγονός της σταυρικής θυσίας.

¹⁴⁷ Ἡ Τράπεζα, 5:19. βλ. και «Ὁ Μεσσίας, υἱὸς τῆς Μαριάμ, εἶναι ἀπλῶς ἀπόστολος. Ἄλλοι ἀπόστολοι προηγήθησαν...», Ἡ Τράπεζα, 5: 79.

¹⁴⁸ Ὁ Οἶκος Ἐμράν, 3:43.

¹⁴⁹ Αὐτόθι.

¹⁵⁰ «Καί εἶπον· ἡμεῖς ἐφονεύσαμεν τόν Μεσσίαν Ἰησοῦν, υἱόν τῆς Μαριάμ, τόν ἀπόστολον τοῦ Θεοῦ. Οὐχί, δέν ἐφόνευσαν, δέν ἐσταύρωσαν αὐτόν, ἀλλ' ἕτερόν τινα ὅμοιον αὐτῷ», Αἱ Γυναῖκες, 4: 156.

¹⁵¹ Αἱ Γυναῖκες, 4:157-158.

Πιστεύουν ότι ο Ιησούς θα επιστρέψει στον κόσμο λίγο πριν την τελική κρίση, θα νικήσει κατά κράτος τον Αντίχριστο, σφαγιαζόντάς τον και θα βασιλεύσει για σαράντα πέντε χρόνια. Θα παντρευτεί, θα αποκτήσει παιδιά και μετά τον θάνατό του θα ενταφιασθεί στη Μεδίνα¹⁵².

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στο Κοράνιο υπάρχει και μια άλλη άποψη ότι γεύθηκε πρόωρο και βίαιο θάνατο, πριν προλάβει να ολοκληρώσει το έργο του¹⁵³.

θ) Αναφορές στο Άγιο Πνεύμα

Στο Κοράνιο υπάρχουν πολλές νύξεις για το Άγιο Πνεύμα αλλά δεν είναι ιδιαίτερα ξεκάθαρες. Βλέπουμε να γίνεται λόγος για «πνεύμα» του Θεού κατά την ημέρα της δημιουργίας του προπάτορα Αδάμ¹⁵⁴. Στη συνέχεια, αναφέρεται στη γέννηση του Ιησού¹⁵⁵. Το ίδιο πνεύμα, σύμφωνα με την ισλαμική διδασκαλία, ενισχύει τους προφήτες και ιδιαίτερα τους δύο τελευταίους, τον Ιησού και τον Μωάμεθ¹⁵⁶.

Οι μουσουλμάνοι όταν μιλούν για Άγιο Πνεύμα εννοούν συνήθως τον αρχάγγελο Γαβριήλ. Η σύγχυση αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι ο Γαβριήλ είναι αυτός στον οποίο ανατίθενται από τον Θεό κάποιες ειδικές αποστολές. Τα χωρία του Κορανίου που αναφέρονται στο Άγιο Πνεύμα είναι γι' αυτούς ένα μεγάλο και δυσερμήνευτο πρόβλημα. Από τη στιγμή όμως, που δεν δέχονται την ύπαρξη της Αγίας Τριάδας, επικρατεί η άποψη ότι όταν το Κοράνιο

¹⁵² Λέγεται ότι θα τον ενταφιάσουν στον ίδιο τάφο με αυτόν όπου βρίσκεται το σώμα του προφήτη Μωάμεθ, V. HAYEK, *Le Christ de l' Islam*, Paris 1959, 239-271.

¹⁵³ Βλ. *Αί Γυναίκες*, 4: 157· *Ο Οίκος Έμράν*, 3: 47-48.

¹⁵⁴ «Όταν δώσω μορφήν καί έμφυσήσω τό πνευμά μου έν αυτώ, κλίνατε ένώπιον αυτού καί προσκυνήσατε αυτόν», *Χέτζρ*, 15:29

¹⁵⁵ «Καί εις τήν Μαριάμ θυγατέρα του Έμράν, τηρηθείσαν άσπιλον, ένεφυσήσαμεν μέρος έκ του πνεύματος ήμών...», *Η Απαγόρευσις*, 66: 12.

¹⁵⁶ «Ένίσχυσά σε διά του Αγίου Πνεύματος, ίνα όμιλήσης προς τούς ανθρώπους καί ότε ήσο βρέφος έν τή κοιτίδι καί ότε ήνδρώθης», *Η Τράπεζα*, 5: 109.

κάνει λόγο για Άγιο Πνεύμα εννοεί την «πνοή», τη δύναμη, την ενέργεια του Θεού¹⁵⁷.

ι) Σεβασμός στο πρόσωπο της Θεοτόκου

Το Κοράνιο δέχεται ότι ο Ιησούς γεννήθηκε από την Παρθένο Μαρία την οποία τοποθετεί σε μια πολύ τιμητική θέση. Κάνει αρκετές φορές λόγο για το πρόσωπό της με πολύ μεγάλη ευλάβεια. Αναφέρεται σε δέκα τρία κεφάλαια με ιδιαίτερα τιμητικές εκφράσεις, όπως: «ἄσπιλος παρθένος»¹⁵⁸, «ἐνάρετος»¹⁵⁹, «ἀγνή πάσης κηλίδος μεταξὺ ὄλων τῶν γυναικῶν»¹⁶⁰. Η ζωή της περιγράφεται ως ιδιαίτερα θαυμαστή. Ως θαύμα περιγράφεται η εκλογή της ανάμεσα από όλες τις γυναίκες του κόσμου, η γέννησή της, η μετέπειτα ζωή της, το γεγονός της σύλληψης του Ιησού, η υπόλοιπη ζωή της μέχρι το τέλος της. Την σέβονται ιδιαίτερα ως μητέρα του Μεσσία και όχι ως Θεοτόκο από τη στιγμή που πιστεύουν ότι ο Ιησούς είναι «κτίσμα», «άνθρωπος ψιλός»¹⁶¹. Τιμητικά, την προσφωνούν «Δέσποινά μας», «Κυρία μας Μαριάμ», κ.λ.π.

Πολλές πληροφορίες σχετικά με τη ζωή της προέρχονται από τα απόκρυφα και τους λαϊκούς θρύλους γι' αυτό σε αρκετά σημεία δεν έχουν καμία σχέση με τη χριστιανική διδασκαλία. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι: υποστηρίζουν ότι είναι κόρη του Εμράν¹⁶², την ταυτίζουν με την αδελφή του Ααρών¹⁶³, ο Ευαγγελισμός έλαβε χώρα στα Ιεροσόλυμα και ο Ιησούς γεννήθηκε όχι σε φάτνη αλλά κάτω από ένα φοίνικα¹⁶⁴.

¹⁵⁷ Βλ. σχετικά, Α. Ο' SHAUGHNESSY, «The Development of the Meaning of the Spirit in the Koran», *Orientalia Christiana Analecta* 39 (1953) 9-75.

¹⁵⁸ *Οί Προφήται*, 21: 91.

¹⁵⁹ *Η Τράπεζα*, 5 79.

¹⁶⁰ *Ο Οἶκος Ἐμράν*, 3: 37.

¹⁶¹ Η διδασκαλία αυτή προέρχεται από αιρετικές επιδράσεις π.χ. των Αρειανών, νεστοριανών κ.λ.π. Πρβλ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ, *Απολογία, ἤτοι ἀποδείξεις περὶ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως κατὰ Μωαμεθανῶν*, PG 154, 417C.

¹⁶² *Η Απαγόρευση*, 66: 12.

¹⁶³ *Η Μαριάμ*, 19:29

¹⁶⁴ «Ὡ Μωάμεθ! Πραγματεύθητι ἐν τῷ Κορανίῳ περὶ τῆς Μαριάμ, πῶς αὕτη ἀπεσύρθη τοῦ οἴκου αὐτῆς, πορευθεῖσα πρὸς τὸ ἀνατολικόν μέρος τοῦ ναοῦ./Ἐκαλύφθη διὰ πέπλου ὅστις ἀπέκρυψεν αὐτὴν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν των. Κατεπέμψαμεν αὐτῇ τὸ Πνεῦμα ἡμῶν,

ια) Πίστη στους αγγέλους.

Σύμφωνα με τη διδασκαλία του Κορανίου οι άγγελοι είναι όντα που δημιουργήθηκαν από το φως. Χωρίζονται σε δύο ομάδες: τους καλούς και τους κακούς αγγέλους. Το διακόνημα των καλών είναι να υπηρετούν συνεχώς τον Θεό, να εκτελούν τα παραγγέλματά του και να είναι οι μεσολαβητές μεταξύ Αυτού και των ανθρώπων. Μεταξύ αυτών κορυφαία θέση κατέχουν ο Μιχαήλ και ο Γαβριήλ. Ο δεύτερος μάλιστα ήταν που μετέφερε από τον ουρανό το ιερό Κοράνιο και στη συνέχεια του υπαγόρευσε στον Μωάμεθ. Ο ίδιος μετέφερε και στην Παρθένο Μαρία το μήνυμα ότι θα γεννήσει ασπόρως τον Ιησού.

Οι άγγελοι παρακολουθούν τη ζωή των ανθρώπων και καταγράφουν τις πράξεις τους. Η καταχώρηση γίνεται σε μια βίβλο η οποία θα ανοίξει κατά την ημέρα της τελικής κρίσεως. Ανάλογα με τις πράξεις που έχουν καταγραφεί θα κριθεί και η σωτηρία των ανθρώπων.

Υπάρχει όμως και το κακό τάγμα με αρχηγό τον Σατανά (Shaitān). Σύμφωνα με την κορανική διδασκαλία ο σατανάς γκρεμίστηκε από τον ουρανό γιατί αρνήθηκε να λατρεύσει τον πρώτο προφήτη, τον Αδάμ¹⁶⁵. Στη μουσουλμανική θρησκεία υπάρχει και μια ομάδα

ὄπερ ἐνώπιόν της ἔλαβεν ἀνθρωπίνην μορφήν./Αὕτη δέ εἶπε· - ζητῶ καταφύγιον παρὰ τοῦ οἰκτιρμοῦ σου· ἐάν φοβῆσαι αὐτόν.../ Οὗτος δέ ἀπεκρίθη· - ἐγὼ εἰμι ἀπόστολος τοῦ Κυρίου σου, πεμφθεὶς πρὸς σέ ὅπως σοὶ δώσω υἱὸν ἅγιον./Πῶς τοῦτο, προσέθηκεν αὕτη, ἐνῶ ἄνδρα οὐ γινώσκω καὶ ἐνῶ οὐκ εἰμι ἀκόλαστος./ Ὁ δέ ἀπεκρίθη - οὕτω γεννήσεται· ὁ Κύριός σου εἶπε, τοῦτο δι' ἐμέ εἶναι εὐκόλον. Ἔσται δέ σημεῖον τοῖς ἀνθρώποις καὶ τεκμήριον τῆς ἡμετέρας μακροθυμίας. Τό θέσπισμα ἀπηγγέλη ἤδη./Συνέλαβεν υἱὸν καὶ ἀπεσύρθη εἰς μεμακρυσμένον μέρος./Κατέλαβον δέ αὐτὴν αἱ ὠδίνες τοῦ τοκετοῦ πλησίον δένδρου φοινίκων. Εἶθε ν' ἀπέθνησκον, ἐφώνησεν αὕτη, πρὶν ἢ λησμονηθῶ διὰ παντός./Κάτωθεν αὐτῆς ἀνέκραξέ τις, μὴ κλάδον τοῦ δένδρου καὶ ὠριμοὶ φοίνικες θά πέσωσιν ἐνώπιόν σου./Φάγε, πίε, καὶ δρόσισον τὸν ὀφθαλμὸν σου. Ἐάν δέ ἴδῃς τινά, /Εἶπέ αὐτῶ· Ὑπεσχέθην νηστείων τῶ οἰκτιρμοῦ, σήμερον εἰς οὐδένα θά λαλήσω./Καὶ ἐπορεύθη πρὸς τὸν οἶκον αὐτῆς φέρουσα εἰς τοὺς βραχίονας τὸν υἱὸν της. Εἶπον δέ αὐτῇ· Μαριάμ! Παράδοξον ἔργον ἔπραξας./Ὡ ἀδελφὴ τοῦ Ααρῶν! ὁ πατήρ σου δέν ἦτο ἀσεβής, οὔτε ἀκόλαστος ἢ μήτηρ σου», *Ἡ Μαριάμ*, 19: 16-29.

¹⁶⁵ «Μνήσθητι ὅτι ὁ Κύριος εἶπε τοῖς Ἀγγέλοις αὐτοῦ· Ἰλάττω τὸν ἄνθρωπον ἐκ πηλοῦ, ἐκ γῆς ποιηθείσης προπλάσματα'./Ὅταν δώσω μορφήν καὶ ἐμφυσήσω τὸ πνεῦμά μου ἐν αὐτῶ, κλίνατε ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ προσκυνήσατε αὐτόν./Οἱ Ἄγγελοι ἐκλιναν

υπεράνθρωπων όντων που συγκαταλέγονται μεταξύ των καλών αγγέλων και του σατανά, τα *jinn* (τζίν)¹⁶⁶. Πιστεύεται ότι δημιουργήθηκαν από τη φωτιά και κατά ένα μεγάλο ποσοστό είναι αγαθά. Υπάρχει και μια μερίδα κακών τζίν τα οποία έκλεψαν τα μυστικά του ουρανού. Η τιμωρία τους ήταν να λιθοβοληθούν με θραύσματα αστεριών και ριχθούν στην άβυσσο. Αρχηγός τους ήταν ο *Iblīs* (Ιμπλίσ=Διάβολος)¹⁶⁷.

ιβ) Η αποκάλυψη του Θεού και το έργο των προφητών

Η αποκάλυψη των εντολών του Θεού και στη μουσουλμανική αλλά και στην χριστιανική παράδοση γίνεται μέσω των προφητών οι οποίοι εμφανίστηκαν σε όλο τον κόσμο. Γι' αυτό το χάρισμα της προφητείας και κυρίως η τιμή προς τους προφήτες και τους αποστόλους του Θεού αποτελούν μια από τις θεμελιώδεις αρχές της ισλαμικής θρησκείας. Το πόσο σημαντικός είναι ο ρόλος των προφη-

πάντες./Πλήν του Έβλής, άρνηθέντος νά μείνη μετά τών κλινάντων ένώπιον του άνθρώπου./Τότε είπεν αυτώ ό Θεός· -διατι δέν είσαι μετά τών κλινάντων;/-Ουδέποτε θά κλίνω ένώπιον του άνθρώπου όν έπλασας έκ πηλου, έκ προσπλασμάτων γης./Τότε είπεν αυτώ ό Θεός· -έξελθε έντεϋθεν, πρέπει νά λιθοβοληθής [ή: είσαι κατηραμένος]./Έσο έπικατάρατος μέχρι της ήμέρας της κρίσεως./Ούτος δέ άπεκρίθη· -Κύριε, ανάμεινον μέχρι της άναστάσεως τών άνθρώπων./Καί ό Κύριος είπεν αυτώ· -έστω άναμένω, / Μέχρι της προορισθείσης ήμέρας./ -Κύριε, προσέθηκεν ό Έβλής, έπειδή μέ έξηπάτησας, θά έπιβουλεύω αυτους επί της γης καί θά προσπαθήσω νά έξαπατήσω πάντας./Εκτός τών πιστών δούλων σου./Ο δέ Κύριος είπεν· αυτή έστίν ή άληθής όδός της σωτηρίας, / Καθότι ουδεμίαν έξουσίαν έχεις επί τών δούλων μου, αλλά μόνον επί εκείνων, οίτινες άποπλανώμενοι θέλουσι σέ άκολουθήσει./ Η ύποσχεθείσα αυτοίς διαμονή έσται ή γέενα του πυρός./Ητις έχει έτπά θύρας,ν εις έκάστην τών όποίων θά συναθροισθι διάφορος όμήγυρις», Χέτζρ, 15:28-44.

¹⁶⁶ Τζίνι ονομάζεται στην προϊσλαμική αραβική μυθολογία και τον Ισλαμισμό, ένα φανταστικό υπερφυσικό πλάσμα, μέλος των τζίν. Το τζίνι έχει ελεύθερη βούληση, εμφανίζεται πολλές φορές με ανθρώπινη μορφή και διαθέτει υπερφυσικές δυνάμεις. Στη στερεότυπη μορφή τους, τα τζίνι, κατοικούν μέσα σε μπουκάλια ή συνήθως σε λύχνους και η είσοδος/έξοδος τους από αυτά συνοδεύεται από την παρουσία πυκνού καπνού. Πολλά τζίνι μπορούν να αλλάζουν μορφή. Οι προθέσεις τους δεν είναι απαραίτητα δαιμονικές, υπάρχουν τζίνι που υποστηρίζουν το καλό και το αντίθετο. Η γνωστότερη και δημοφιλέστερη ιστορία με την παρουσία τζίνι είναι ο Αλαντίν όπου το τζίνι εμφανίζεται ως πνεύμα που καλείται να πραγματοποιήσει τρεις ευχές του Αλαντίν. Τα τζίνι ανήκουν στην Αραβική και Μουσουλμανική μυθολογία ενώ αναφέρονται πολλές φορές και στο Κοράνι.

¹⁶⁷ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΥ, ό.π., 137-138.

τών αποδεικνύεται από το γεγονός ότι ο Θεός δεν άφησε ούτε μια στιγμή την ανθρωπότητα χωρίς προφήτες και αποστόλους.

Όπως ήδη αναφέραμε, όλα σχεδόν τα πρόσωπα της Παλαιάς Διαθήκης τιμώνται ιδιαίτερα από τους μουσουλμάνους, ως προφήτες του Θεού¹⁶⁸. Μέσα στο Κοράνιο μάλιστα βλέπει κανείς ότι Ιουδαίοι και Χριστιανοί αποκαλούνται «λαοί της Βίβλου». Έτσι, οι μουσουλμάνοι δείχνουν ότι σέβονται όλα τα ιερά βιβλία των λαών. Στην προσπάθειά τους όμως να τα κατανοήσουν καταλήγουν σε μια καθαρά τυπολογική ερμηνεία. Σύμφωνα με αυτή «ο Μωϋσής επικύρωσε όλα τα προηγούμενα ιερά βιβλία, ο Χριστός επικύρωσε την Πεντάτευχο (Τορά), και ο προφήτης Μωάμεθ όλα τα βιβλία και πήρε την τελευταία έγκυρη Αποκάλυψη¹⁶⁹. Έτσι το Κοράνιο είναι ο αιώνιος λόγος του Θεού και εμπεριέχει όλη τη σοφία του κόσμου, είτε λέγεται θρησκευτική, είτε πολιτική είτε ακόμη και επιστημονική.

Κοινό στοιχείο πάντως της χριστιανικής και της μουσουλμανικής θρησκείας είναι το γεγονός ότι η αιώνια αλήθεια δίδεται μέσω θείας Αποκαλύψεως. Η διαφορά εντοπίζεται στο ότι ο ισλαμισμός δεν θεωρεί ανίκανο τον ανθρώπινο νου να κατανοήσει την αποκάλυψη. Αντίθετα, ο χριστιανισμός υποστηρίζει ότι οι αλήθειες της Αποκαλύψεως δεν είναι παράλογες αλλά υπερβαίνουν τον ανθρώπινο λόγο. Αυτό οφείλεται στο ότι ο άνθρωπος μετά την πτώση του από τον παράδεισο έχασε την άμεση επαφή με τον Θεό και έτσι δεν μπορούσε μόνο με τις δικές του δυνάμεις να βαδίσει στο καλό και να σωθεί. Για τους μουσουλμάνους αυτή η δυνατότητα της θεογνωσίας δεν χάθηκε ποτέ. Ο μόνος λόγος για τον οποίο θεωρείται απαραίτητη η αποκάλυψη είναι διότι πρόκειται για «ανάμνηση της μονοθεΐας, την οποία ξέχασε ο άνθρωπος»¹⁷⁰. Η μονοθεΐα για την οποία κάνουν λόγο οι μουσουλμάνοι έχει άμεση σχέση με μια διαθήκη (Μιθάκ) την οποία είχε συνάψει ο Θεός με τον άνθρωπο στην αρχή της δη-

¹⁶⁸ Π.χ. ο Μωϋσής, στον οποίο δόθηκε από τον ίδιο το Θεό ο Νόμος (Πεντάτευχος=Τορά) και ο Χριστός που έφερε το Ευαγγέλιο (Ιντζίλ). Βλ. ΓΡ. ΖΙΑΚΑ, *Ισλάμ...*, ό.π., 53.

¹⁶⁹ ΓΡ. ΖΙΑΚΑ, *Ισλάμ...*, ό.π., 53.

¹⁷⁰ ΓΡ. ΖΙΑΚΑ, *Ισλάμ...*, ό.π., 53-54.

μιουργίας, όταν ακόμα δεν είχε πλαστεί αλλά βρίσκονταν στο νου του δημιουργού¹⁷¹.

Όταν λοιπόν, οι άνθρωποι, παρασυρμένοι από τα εγκόσμια ξεχνούσαν την ύπαρξη του ενός και μόνου αληθινού Θεού, εμφανιζόταν ένας προφήτης για να την υπενθυμίσει. Στο Ισλάμ, τελευταίος και μεγαλύτερος προφήτης θεωρείται ο Μωάμεθ. Μέσω αυτού οι άνθρωποι μπορούν πλέον να κατανοήσουν καλύτερα την Αποκάλυψη, να πιστέψουν στον ένα Θεό και να κερδίσουν έτσι την αιώνια σωτηρία. Από τη στιγμή όμως που οι μουσουλμάνοι δεν περιμένουν άλλο προφήτη είναι υποχρεωμένοι να φυλάξουν με πολύ προσοχή την Αποκάλυψη του Κορανίου και τη μονοθεΐα, που τους παρέδωσε ανόθευτη ο Μωάμεθ.

ιγ) Μωάμεθ, ο κορυφαίος των προφητών

Μετά την πτώση του Αδάμ και της Εύας και το διωγμό τους από τον παράδεισο ο Θεός στέλνει στον κόσμο τους προφήτες με σκοπό να εξαγγείλει τις βουλές του και να οδηγήσει τους ανθρώπους στη σωτηρία¹⁷². Σύμφωνα με το Κοράνιο: «Ο Θεός απέστειλε τους προφήτας όπως κηρύξωσι και διδάξωσι»¹⁷³. Πρώτος στη σειρά των προφητών κατατάσσεται ο Αδάμ και τελευταίος, στην κορυφαία θέση, ο Μωάμεθ. Το Κοράνιο μας δίνει 26 ονόματα προφητών¹⁷⁴ π.χ. Ενώχ, Νώε, Ισμαήλ, Ισαάκ, Ιακώβ, Δαβίδ, Σολομών, Ζαχαρίας, Ιωάννης Βαπτιστής, ακόμη και ο Μέγας Αλέξανδρος. Νεότερες μουσουλμανικές παραδόσεις προσθέτουν και άλλα ονόματα α-

¹⁷¹ Σύμφωνα με το Κοράνιο τους κάλεσε ο Θεός και τους είπε: «Μνήσθητι ότι ο Κύριός σου παρήγαγέ ποτε εκ της πλευράς των υιών του Αδάμ πάντας τους απογόνους αυτών, καταμαρτυρήσαντας αυτών. Ουτός ηρώτησεν αυτούς: Δέν είμαι εγώ ο Κύριος ήμων; -Ναί απεκριθήσαν, σύ εί ο Ύψιστος. Έπράξαμεν τούτο ίνα μή είπητε κατά τήν ημέραν τής κρίσεως, ότι δέν γινώσκετε τούτο», *Ελ Άράφ* 7:171.

¹⁷² L. GARDET, «La notion de prophétie en théologie musulmane», *Revue Thomiste* 66 (1966) 353-409· F. RAHMAN, *Prophecy in Islam*, London 1958· D. SIDERSKY, *Les origines des legends musulmanes dans le Coran et dans les vies des prophètes*, Paris 1933.

¹⁷³ *Η Βούζ*, 2: 209.

¹⁷⁴ Πολλά από αυτά είχαν παρθεί από την Αγία Γραφή, από τις αραβικές λαϊκές παραδόσεις κ.λ.π.

νεβάζοντας τον αριθμό των προφητών στους 124.000¹⁷⁵. Οι πέντε μεγαλύτεροι που χαρακτηρίζονται «απόστολοι» δηλ. «απεσταλμένοι», είναι ο Νώε (Nūh), ο Αβραάμ (Ibrāhīm)¹⁷⁶, ο Μωϋσής (Mūsā)¹⁷⁷, ο Ιησούς (Isā)¹⁷⁸ και τέλος ο Μωάμεθ¹⁷⁹. Θεωρείται ο κορυφαίος των προφητών γιατί σ' αυτόν ανέθεσε ο Θεός την αποστολή της διάδοσης του λόγου του.

Βασικό καθήκον των προφητών ήταν να κηρύξουν την πίστη στον ένα αληθινό Θεό και να αποσπάσουν τον άνθρωπο από τη δουλεία της ειδωλολατρίας. Το μεγαλύτερο αμάρτημα σύμφωνα με τη θεολογία του Ισλάμ, είναι η τάση των ανθρώπων να ξεχνούν τον αληθινό Θεό και να υποκύπτουν στη λατρεία των ψεύτικων ειδώλων. Στην προσπάθειά τους αυτοί οι προφήτες, σύμφωνα με το Κοράνιο, συνάντησαν πάρα πολλές δυσκολίες, αλλά έπαιρναν δύναμη από τον ίδιο το Θεό¹⁸⁰.

Την εποχή που η αμαρτία κυριαρχούσε οι προφήτες ήταν οι φωτεινοί οδοδείκτες για το δρόμο που οδηγούσε στη σωτηρία. «Διά τό Ισλάμ δέν ύπάρχει ή αίσθησις τῆς ἀποφασιστικῆς τομῆς ἐντός τοῦ χρόνου - ὅπως συμβαίνει εἰς τόν Χριστιανισμόν, τόν δεχόμενον τήν ἐν χρόνῳ Σάρκωσιν τοῦ Λόγου – διά τῆς ὁποίας ή ἱστορία ἤλλαξεν ὀριστικῶς πορείαν καί νόημα»¹⁸¹.

¹⁷⁵ Οι Βυζαντινοί θεώρησαν υπερβολικό αυτό τον αριθμό των προφητών του Ισλάμ: « Καί ἄκουε τοῦ βίου αὐτοῦ τά ἔπαθλα καί τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ τά ληρήματα λέγοντος, ὅτι ἀριθμός ύπάρχει προφητῶν ἑκατόν εἴκοσι τέσσαρες χιλιάδες. Εἶπατε ἡμῖν· Εἶχεν ὁ Θεός μετά τινος καί ἐδέετο συμμαχίας τούτου;»· E. TRAPP, «Die Dialexis des Mönchs Euthymios mit einem Sarazenen», *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik* 20 (1971) 128.

¹⁷⁶ A. GUTHRIE, «The Significance of Abraham», *The Muslim World* 45 (1955), 113-120.

¹⁷⁷ *Τά Συμβάντα*, 28: 30.

¹⁷⁸ *Αί Γυναῖκες*, 4:169.

¹⁷⁹ «...ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ καί ή σφραγίς πάντων τῶν προφητῶν», *Οἱ Ὁμόσπονδοι*, 33:40.

¹⁸⁰ «Ότε οἱ ἡμέτεροι ἀπόστολοι ἀπώλεσαν πᾶσαν ἐλπίδα περί τῆς ἐπιτυχίας τῶν προσπαθειῶν των, ὅτε οἱ ἄνθρωποι ὑπεκρίνοντο ὅτι μετανοοῦσιν, ὑπεστηρίξαμεν τούς ἀποστόλους ἡμῶν. Σῶζομεν ὅσους θέλομεν, καί ή ἡμετέρα ἐκδίκησις θά πέση ἐπί τῆς κεφαλῆς τῶν ἐνόχων./Η ἱστορία τῶν προφητῶν γέμει διδακτικῶν παραδειγμάτων διά τούς ὀρθοφρονούντας...», *Ἰωσήφ*, 12:110-111.

¹⁸¹ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΥ, ὁ.π., 141.

ιδ)Εσχατολογικές αντιλήψεις του Κορανίου

Από πολύ παλιά οι αντιλήψεις των Αράβων για τα έσχατα ήταν πολυποίκιλες¹⁸². Πίστευαν στη μετά θάνατον ζωή γι'αυτό μαζί με τους νεκρούς, έθαβαν και προσωπικά τους αντικείμενα, π.χ. τρόφιμα και ποτά. Ιδιαίτερη σημασία έδιναν και στο χρόνο. Το γεγονός αυτό αποτελεί επίδραση από την σχετική με το Ζεοβάν ιρανική θρησκευτική αντίληψη¹⁸³.

Με την εμφάνιση του Μωάμεθ οι εσχατολογικές αντιλήψεις δέχονται επιδράσεις από Χριστιανικές, Ιουδαϊκές και λαϊκές αραβικές αντιλήψεις. Με τον τρόπο αυτό «επεδίωκε την αφύπνιση του λαού και τη δημιουργία εθνικού ζήλου μεταξύ των αραβικών φυλών, αλλά κυρίως τη στροφή τους προς το κήρυγμά του»¹⁸⁴. Προκειμένου να επιβάλει τις αντιλήψεις του δεν δυσκολευόταν να εκτοξεύσει απειλές εναντίον εκείνων που αντιδρούσαν. Τους τρομοκρατούσε λέγοντάς τους ότι αν δεν πίστευαν και δεν εφάρμοζαν ό,τι τους έλεγε θα είχαν να αντιμετωπίσουν την αυστηρή κρίση του Αλλάχ.

Εκείνο που ενδιέφερε τον Προφήτη από την αρχή της κηρυγματικής του πορείας ήταν η παρούσα ζωή με όλες τις δυσκολίες της και όχι τόσο αυτή που υπήρχε πέρα από τον τάφο. Μη μπορώντας να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες αυτές με τη δική του διδασκαλία άρπαξε στοιχεία από άλλες θρησκείες. Τα στοιχεία αυτά τα αφομοίωσε και τα παρουσίασε ως δικές του αποκεκαλυμμένες αλήθειες από τον Αλλάχ μέσω του αγγέλου Γαβριήλ. Δίδασκε λοιπόν ότι: «Μόνο ο Αλλάχ γνωρίζει την ημέρα της κρίσης»¹⁸⁵. Κατά την ημέρα αυτή οι άπιστοι θα καταδικαστούν καιγόμενοι στο πυρ¹⁸⁶. Ακολουθώντας τη χριστιανική διδασκαλία τονίζει ότι η ημέρα της κρίσης δεν μπορεί να προβλεφθεί, αλλά οι άνθρωποι θα αποκτήσουν

¹⁸² S. G. F. BRANDON, *The Judgment of the Dead*, New York 1967, 136-7.

¹⁸³ Αυτόθι.

¹⁸⁴ Π. ΦΟΥΓΙΑ, ό.π., 145.

¹⁸⁵ Πρβλ. Ζαχ 14, 7.

¹⁸⁶ Τα λόγια του θυμίζουν αυτό που είπε ο Χριστός: «Περί δέ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καί τῆς ὥρας οὐδείς οἶδεν, οὐδέ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν οὐδέ ὁ Υἱός, εἰ μή ὁ Πατήρ μόνος», Μτθ 24, 36.

μια μικρή εμπειρία από τη διαδικασία του θανάτου (μεταθανάτια εμπειρία). Υποστήριζε ότι θα προηγηθεί η καταστροφή του κόσμου, θα ακολουθήσει η ανάσταση των νεκρών και όλη η διαδικασία θα ολοκληρωθεί με την τελική κρίση.

Στο Κοράνιο έχουμε πολλά χωρία που περιγράφουν την καταστροφή του κόσμου πριν την τελική κρίση¹⁸⁷. Προφητεύεται η εισβολή των τεράτων Γώγ και Μαγώγ, ο σκοτισμός της σελήνης, η έλευση του Αντιχρίστου αλλά και η επιστροφή του Ιησού. Πριν από την κρίση προφητεύονται συνολικά δέκα σημεία τα οποία θα προηγηθούν. Από τη στιγμή που θα καταστραφούν τα πάντα θα ανοιχθεί στη συνέχεια το βιβλίο όπου έχουν καταγραφεί από τον άγγελο οι πράξεις όλων των ανθρώπων. Θα ζυγιστούν οι καλές και οι κακές πράξεις και με βάση το αποτέλεσμα θα κριθεί ποια θέση αναλογεί στον καθένα¹⁸⁸. Όσοι καταδικαστούν θα απολαμβάνουν για πάντα τα βασανιστήρια του Άδη, ενώ οι δίκαιοι θα γεύονται τα αγαθά του παραδείσου.

ιε)Παράδεισος και Κόλαση

Η προσμονή του παραδείσου είναι πολύ σημαντική για τους μουσουλμάνους. Το Ισλάμ, επηρεασμένο από τη χριστιανική διδασκαλία, θέλοντας να μιλήσει για τον παράδεισο χρησιμοποιεί ονόματα παρμένα από την Αγία Γραφή. Ο παράδεισος αποκαλείται jan (janna) 'eden και Firdaws¹⁸⁹.

¹⁸⁷ «Όπoταν ή γή κλονισθῆ ὑπό σφοδρουῦ σεισμοῦ, /Καί ἀποσειση τό ἐπ' αὐτῆς βάρος./Τότε ὁ ἄνθρωπος θά ἐρωτήσῃ αὐτήν τί ἔχει;/Καί αὕτη θά διηγηθῆ ὅ,τι γινώσκει, /Ὁ, τι παρὰ τοῦ Κυρίου σου ἀπεκαλύφθη αὐτῇ. /Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ οἱ ἄνθρωποι θά προχωρῶσιν ἄθροοι, ὅπως ἴδωσι τά ἑαυτῶν ἔργα./Ὁ οὖν ἐργαζόμενος τό ἀγαθόν κατὰ τό βάρος ἑνός μορίου, εὐρίσκει αὐτό, /Ὁ δέ ἐργαζόμενος τό κακόν κατὰ τό βάρος ἑνός μορίου, εὐρίσκει αὐτό ὡσαύτως», Ὁ Σεισμός, 99:1-8.

¹⁸⁸ «Τῶν δέ ἀπίστων τά ἔργα ἔσονται ὡς ὁ ἀντικατοπτρισμός τῆς ἐρήμου, ὃν ὁ διψῶν ἐκλαμβάνει ὡς ὕδωρ καί ὅμως προχωρῶν οὐδέν εὐρίσκει. Θά εὕρῃ ὅμως ἐνώπιον αὐτοῦ τόν Θεόν ὅστις θά καταλογίσῃ αὐτόν. Ὁ Κύριος εἶναι ἀκριβῆς εἰς τούς ὑπολογισμούς του», *Το Φως*, 24:39. Βλ. σχετικά: T. ANDRAE, *Die letzten Dinge*, Leipzig, 1940, 114-126· L. GARDET, «Les fins derniers selon la théologie musulmane», *Revue Thomiste* 56 (1956) 445-479, 57 (1957) 246-300.

¹⁸⁹ Περσική λέξη που σημαίνει κήπος-παράδεισος.

Η ζωή στον παράδεισο περιγράφεται με πολύ έντονα χρώματα. Οι κάτοικοί του θα φορούν μεταξωτούς χιτώνες με χρυσά κεντήματα και θα βρίσκονται σε μια κατάσταση απέραντης ευτυχίας.

Μια ομάδα πεπαιδευμένων μουσουλμάνων, οι μυστικοί, επηρεασμένοι από τη χριστιανική εσχατολογία, έδωσαν ένα ιδιαίτερο πνευματικό περιεχόμενο στα αγαθά του παραδείσου¹⁹⁰. Εφαρμόζοντας την αλληγορική ερμηνεία στις Γραφές τους, δέχονται ότι η με-

¹⁹⁰ Είναι οι γνωστοί « Σούφι». Πρόκειται για τις πρώτες ασκητικές κοινότητες του Ισλάμ, οι οποίες εγκατέλειψαν τα εγκόσμια, πρεσβεύοντας ότι το ανθρωπινό πεπρωμένο εξαρτάται από την ανεξιχνίαστη θέληση του Θεού. Σε αυτές τις κοινότητες επικράτησε αρχικά το ασκητικό στοιχείο του μυστικισμού, ενώ με την πάροδο του χρόνου ο ασκητισμός θεωρήθηκε ως προκαταρκτικό στάδιο για την επίτευξη της πνευματικής ζωής. Ο μυστικισμός πήρε τη θέση του ασκητισμού ως στόχος και επιδίωξη. Οι κοινότητες των Σούφι επηρεάστηκαν άμεσα από τις αρχαιότερες παραδόσεις και φιλοσοφίες της Ανατολής και της λεκάνης της Μεσογείου, όπως ο Νεοπλατωνισμός, ο Γνωστικισμός, ο Βουδισμός και ο Χριστιανισμός. Όλες αυτές οι διδασκαλίες έπαιξαν το ρόλο τους στην τελική διαμόρφωση της σουφικής διδασκαλίας, αφού σύμφωνα με τους Σούφι « όλες οι παραδόσεις οδηγούν στη μία και μόνη αλήθεια». Θεωρείται μυστική αίρεση που κυριάρχησε στις χώρες της Ανατολής, κυρίως στην Περσία, και σύμφωνα με ειδικούς ενσωμάτωσε τα μυστικά δόγματα του μουσουλμανισμού. Είναι γνωστό από πολλές πηγές ότι στις τάξεις των Σούφι συντάχθηκαν οι πιο σοφοί άνδρες της εποχής τους. Η λέξη «σουφί» παραπέμπει, σύμφωνα με παλαιότερους μελετητές, στην ελληνική λέξη σοφία, ενώ σήμερα συνδέεται μάλλον με τον αραβικό όρο σουφί (ο μυστικός) και αυτός με τη σειρά του με το σουφ (το μάλλινο ύφασμα που φορούσαν οι πρώτοι ασκητές του Ισλάμ). Αντικειμενικός σκοπός τους είναι η προσέγγιση της αλήθειας, ενώ κάθε νέο μέλος, ο νεόφυτος δηλαδή, καλούνταν «να επιβιβασθεί σε ένα σκάφος που πλέει στη θάλασσα της αμφιβολίας», ώστε να αρχίσει τις έρευνές του που τελικά θα τον οδηγήσουν στην αλήθεια...Ήδη από τον 11^ο αιώνα έχουμε την εμφάνιση των πρώτων μυστικιστικών ταγμάτων, ενώ το 13^ο αιώνα ο Ανδαλούσιος αλ Άραμπι διατύπωσε την άποψη ότι όλες οι υπάρξεις είναι ένα, μια έκφανση της υποκείμενης θεϊκής πραγματικότητας (θεωρία της Ενότητας του Όντος). Την ίδια εποχή ο μεγαλύτερος ποιητής των Σούφι, ο Τζελάλ εντίν αρ Ρούμι (1207- 1273), παρακινημένος από μυστική αγάπη συνέγραψε το περίφημο ποίημα Musani (26000 δίστιχα), το οποίο αποτελεί μια εγκυκλοπαίδεια της μυστικής σκέψης. Ο Ρούμι ενέπνευσε την οργάνωση των στροβιλιζομένων δερβίσηδων που αναζητούσαν την έκσταση μέσω μιας περίτεχνης χορευτικής ιεροτελεστίας με τη συνοδεία μουσικής. Ο σύγχρονός του, Γιουνούς Εμρέ, εγκαινίασε την τουρκική μυστική ποίηση που διασώθηκε από το τάγμα των δερβίσηδων Μπεκτασίδων. Στην Αίγυπτο εμφανίστηκε το τάγμα των Σανταλίγια, ενώ τα θεμελιώδη ιδεώδη του σουφισμού έφτασαν μέχρι την Ινδία, όπου επηρεάστηκαν από τον ινδουϊστικό μυστικισμό. Παρόλο που μετά το 16^ο αιώνα, με ελάχιστες εξαιρέσεις, δεν έχουμε παραγωγή σημαντικών κειμένων από Σούφι, εντούτοις η επίδραση των μυστικιστικών ταγμάτων δε μειώθηκε. Νέα τάγματα ιδρύθηκαν, ενώ πολιτικοί και κοινωνικοί μεταρρυθμιστές στις μουσουλμανικές χώρες εναντιώθηκαν συχνά στο σουφισμό γιατί τον θεωρούσαν οπισθοδρομικό. Στην Τουρκία μάλιστα ο Μουσταφά Κεμάλ τα κατήγγειλε το 1925 χωρίς όμως να επιτύχει την εκμηδένιση της πνευματικής τους επιρροής.

γαλύτερη απόλαυση που μπορεί να γευθεί κανείς στον παράδεισο είναι η θέα του ίδιου του Θεού¹⁹¹. Με το συμβολισμό αυτό δεν συμφωνούν οι περισσότεροι μουσουλμάνοι και κυρίως οι Σουννίτες που παραμένουν πιστοί στο Κοράνιο. Υπάρχουν και κάποιοι άλλοι, περισσότερο φωτισμένοι που προσπαθούν να συγκεράσουν όλες τις απόψεις με σκοπό να δημιουργήσουν πνευματικά ερείσματα.

Εντελώς αντίθετη είναι η κατάσταση στην κόλαση. Τα κορανικά χωρία την παρουσιάζουν με ιδιαίτερα μελανά χρώματα. Από εκεί πληροφορούμαστε ότι η κόλαση αποτελείται από επτά πατώματα των οποίων η φορά ακολουθεί την κατιούσα πορεία προς το αχανές βάθος. Περιλαμβάνει διάφορα διαμερίσματα «στα οποία κολάζονται οι άπιστοι ανάλογα με τα έργα τους»¹⁹². Το στοιχείο της φωτιάς κυριαρχεί παντού¹⁹³.

Για τους μουσουλμάνους όμως η κόλαση εκτός από τόπος βασάνων είναι και η κατάλληλη τοποθεσία για να επιτευχθεί ο εξαγνισμός των αμαρτιών. Οι παλαιότεροι μουσουλμάνοι θεολόγοι υποστήριζαν ότι ο εξαγνισμός αυτός προορίζεται μόνο για τους ομόθρησκους. Οι νεότεροι αναιρούν αυτή την άποψη υποστηρίζοντας ότι και άλλοι άνθρωποι δικαιούνται της δυνατότητας του εξαγνισμού εκτείνοντας την ποινή που αρμόζει στα έργα τους. Οι αμαρτωλοί μουσουλμάνοι θα εκτείσουν ποινή μικρής διάρκειας γιατί στη συνέχεια θα συγχωρηθούν οι πράξεις τους και θα μεταβούν στον παράδεισο. Το προνόμιο των μουσουλμάνων σε αντίθεση με τους άπιστους είναι ότι δεν θα παραμείνει κανένας τους στην κόλαση. Έτσι πιστεύουν ότι η κόλαση δημιουργήθηκε ουσιαστικά μόνο για τους άπιστους.

Κάποιοι φιλελεύθεροι ισλαμιστές θεολόγοι διατυπώνουν την άποψη ότι τελικά στο σχέδιο του Θεού είναι να σωθούν όλοι οι άνθρωποι και να καταργηθεί η κόλαση. Οι απόψεις αυτές υποστηρίζονται κυρίως από τους μυστικιστές. Μερικοί μάλιστα, έφτασαν στο

¹⁹¹ ΓΡ. ΖΙΑΚΑ, *Ισλάμ...*, ό.π., 65.

¹⁹² ΓΡ. ΖΙΑΚΑ, *Ισλάμ...*, ό.π. 64.

¹⁹³ Από τις σκηνές αυτές επηρεάστηκε ο ιταλός ποιητής του Μεσαίωνα Δάντης και έγραψε τη «Θεία Κωμωδία».

σημείο να πουν ότι ο Θεός, που διακρίνεται για την αγαθότητά του, θα λυπηθεί και θα σώσει ακόμη και τον διάβολο¹⁹⁴.

ιστ) Απόλυτος προορισμός

Σε όλα τα παραπάνω εμφανίστηκαν κάποιοι μουσουλμάνοι θεολόγοι οι οποίοι θέλησαν να προσθέσουν και ένα άλλο στοιχείο: τον απόλυτο προορισμό του ανθρώπου, ο οποίος καθορίστηκε από τον ίδιο το Θεό. Ο Θεός είναι ο εξουσιαστής των πάντων. Η αντίληψη αυτή περί απόλυτου προορισμού είναι περίπλοκη γιατί στο Κοράνιο υπάρχουν μεν αρκετά χωρία που απορρίπτουν κάθε δυνατότητα ελευθερίας, κάποια άλλα όμως, αποδέχονται την ελευθερία αυτή δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην ανθρώπινη ευθύνη¹⁹⁵.

Πιστεύουμε πως από τη στιγμή που δέχονται ότι όλοι οι μουσουλμάνοι, ακόμη και οι αμαρτωλοί, τελικά θα σωθούν ενώ οι άπιστοι θα καταδικαστούν και θα καίγονται επ' άπειρον στη φωτιά της κολάσεως¹⁹⁶, προδικάζουν το αποτέλεσμα. Το γεγονός αυτό είναι μια μορφή απόλυτου προορισμού εφόσον όλοι οι μουσουλμάνοι θα σωθούν και όλοι οι «άπιστοι» θα καταδικαστούν. Στους «άπιστους» δεν παρέχει καμία δυνατότητα σωτηρίας.

3. ΛΑΤΡΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΩΝ

α) Οι πέντε στύλοι του Ισλάμ

Σύμφωνα με το Κοράνιο, η λατρεία του Θεού είναι το σημαντικότερο δείγμα έκφρασης της ανθρώπινης ύπαρξης. Η πίστη των μουσουλμάνων στηρίζεται στο ιερό τους βιβλίο, το Κοράνιο, την

¹⁹⁴ Χαρακτηριστικό παράδειγμα ο ποιητής Μεβλανά Τζαλάλεντιν Ρούμη (1204-1273).

¹⁹⁵ Βλ. σχετικά: W. MONTGOMERY WATT, *Free Will and Predestination in Early Islam*, London 1948.

¹⁹⁶ Η χριστιανική διδασκαλία δεν απορρίπτει και τη σωτηρία άλλων ανθρώπων που δεν τους δόθηκε η ευκαιρία να γνωρίσουν την αλήθεια, αλλά δέχεται ότι ο Θεός θα τους κρίνει με άλλα ελαφρυντικά ανάλογα με τις πράξεις τους.

προφορική παράδοση (Hadith) και τις παροιμίες από διαδόθηκαν μεταξύ των μουσουλμάνων από γενιά σε γενιά.

Τα άρθρα της πίστεως τους διαμορφώνονται ως εξής:

«1) Πίστη στον ένα Θεό.

2) Πίστη στους αγγέλους του Θεού...

3) Πίστη στην ιερότητα των Ι. Γραφών (της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης και του Κορανίου).

4) Πίστη στην αποστολή των προφητών του Θεού.

5) Πίστη στο προφητικό αξίωμα του Μωάμεθ και ότι αυτός, στη σειρά όλων των Προφητών (σ'αυτούς περιλαμβάνεται και το όνομα του Ιησού Χριστού), είναι ο μεγαλύτερος και τελευταίος... Πρώτος Προφήτης για το Ισλάμ είναι ο Αδάμ.

6) Πίστη στην ημέρα της Κρίσεως.

7) Αποδοχή της διδασκαλίας περί απολύτου Προορισμού και της ύπαρξης των αρχών καλού και κακού.

8) Η πίστη σε πολλούς θεούς θεωρείται ... ασυγχώρητη αμαρτία»¹⁹⁷.

Αυτό που έχει ιδιαίτερη σημασία για το Ισλάμ είναι η εκπλήρωση των καθηκόντων των πιστών και όχι η ξερή θεολογική γνώση. Γι'αυτό έχουν καθοριστεί πέντε βασικά καθήκοντα τα οποία πρέπει να ασκούν υποχρεωτικά όλοι οι μουσουλμάνοι. Τα καθήκοντα αυτά ονομάζονται «στύλοι» και είναι τα εξής: α) Ομολογία πίστεως στον ένα Θεό, β) προσευχή, γ) ελεημοσύνη, δ) νηστεία, ε) ιερό προσκύνημα στη Μέκκα. Ας τα δούμε αναλυτικά.

β) Ομολογία πίστεως (shahāda) στον ένα Θεό

Οι μουσουλμάνοι οφείλουν πολλές φορές την ημέρα να απαγγέλουν το ισλαμικό σύμβολο της πίστεως: «ομολογώ ότι ένας είναι ο Θεός, και ο απόστολος αυτού είναι ο Μωάμεθ»¹⁹⁸. Η ομολογία αυτή δεν συναντάται αυτοτελής στο Κοράνιο αλλά συνοψίζει την κεντρική διδασκαλία του. Είναι γραμμένη στα αραβικά, μέσα σε ένα κύκλο

¹⁹⁷ Π. ΦΟΥΤΙΑ, ό.π., 152-153.

¹⁹⁸ "Lā ilāha illā' ilāh Muhammadu rasūlu 'ilāh", ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΥ, ό.π., 174.

και αποτελεί το βασικότερο οπτικό σύμβολο του Ισλάμ. Κάθε πιστός απαγγέλοντάς την πολλές φορές την ημέρα τη χαράσσει στη μνήμη του, κατανύσσεται και θέτει τον εαυτό του υπήκοο του ενός Θεού.

γ) Προσευχή (salāt)

Η προσευχή αποτελεί τη βασικότερη λατρευτική πράξη των μουσουλμάνων. Πάνω από σαράντα εδάφια του Κορανίου αναφέρονται σε αυτή την υποχρέωση. Είναι μια μορφή δοξολογίας και υποταγής στον ένα και μοναδικό Θεό¹⁹⁹. Η εφαρμογή της αποτελεί το κλειδί του παραδείσου.

Το τελετουργικό τους προβλέπει να προσεύχονται πέντε φορές την ημέρα: «τήν πρωΐαν μεταξύ χαραυγῆς καί ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, τήν μεσημβρίαν, περί τήν τρίτην ἀπογευματινήν, μετά τήν δύσιν τοῦ ἡλίου καί τό ἔσπερας, ὅταν πλέον κυριαρχῆ τό σκότος»²⁰⁰. Αυτές είναι οι τρεις ημερήσιες υποχρεωτικές προσευχές που αναφέρει το Κοράνιο, τονίζοντας ιδιαίτερα την μεσημεριανή²⁰¹. Πριν από κάθε προσευχή επιβάλλεται το πλύσιμο του προσώπου, των χεριών μέχρι τον αγκώνα και των ποδιών μέχρι τον αστράγαλο. Αν δεν υπάρχει νερό μπορούν να καθαριστούν με λεπτή άμμο²⁰². Επιβάλλεται να είναι αναλόγως καθαρός και ο χώρος όπου γίνεται η προσευχή. Η επίσημη προσευχή γίνεται το μεσημέρι κάθε Παρασκευής στο τζαμί. Της προσευχής προΐσταται ο ιμάμης. Το τελετουργικό προβλέπει: «(α) μερικά σύντομοι ἀναφωνήσεις, ὅπως Allāhu akbar, δηλ. «Ὁ Ἀλλάχ εἶναι μέγας» ἢ «Μέγας ὁ Θεός» (γνωστή ὡς takbīr) καί ἡ δοξολογική φράσις: subhāna ʾIlāhī, ἤτοι «Κηρύσσω τήν δόξαν τοῦ Θεοῦ» ἢ «Δόξα τῷ Θεῷ» (γνωστή ὡς tasbīh)· ἀμφότεραι ἐπαναλαμβάνονται πολλάκις τῆς ἡμέρας. (β) Κορανικά περικοπαί μεταξύ τῶν ὁποίων πρωτεύουσαν θέσιν κατέχει ἡ πρώτη σούρα ἡ

¹⁹⁹ «Εὐδαίμονες οἱ πιστοί./Οἱ προσευχόμενοι μετά ταπεινοφροσύνης», *Οἱ Πιστοί*, 23: 1-2.

²⁰⁰ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΥ, ὁ.π., 175.

²⁰¹ «Τηρεῖτε τάς προσευχάς καί τήν προσευχήν τήν μεσαίαν, καί ἐγέρθητε ἐξ αὐτῆς συγκεκρινημένοι ἐξ εὐλαβείας», *Ἡ Βούς*, 2: 239.

²⁰² «Ὡ πιστοί! ὡσάκις μέλλετε νά προσευχηθῆτε, νύψατε τό πρόσωπον καί τούς βραχίονας μέχρι τοῦ ἀγκῶνος καί σπογγίσατε τήν κεφαλῆν καί τούς πόδας μέχρι τῶν ἀστραγάλων», *Ἡ Τράπεζα*, 5: 8.

ἀποκαλουμένη Fātiha (Ἐναρξίς): «Ἐν ὀνόματι τοῦ οἰκτίρμονος καὶ ἐλεήμονος Θεοῦ. Αἶνος τῷ Θεῷ Κυρίῳ τοῦ παντός. Οἰκτίρμονι καὶ ἐλεήμονι. Δεσπότη ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως. Σέ προσκυνοῦμεν καὶ σέ ἱκετεύομεν. Ὁδήγησον ἡμᾶς ἐν ὁδῷ εὐθείᾳ. Ἐν τῇ ὁδῷ τῶν εὐεργετηθέντων παρὰ σοῦ. Καὶ οὐχὶ ἐν τῇ τῶν ὑποπεσόντων εἰς τὴν ὀργὴν σου καὶ ἐν τῇ τῶν πεπλανημένων»²⁰³.

Υπάρχουν καθορισμένες ὥρες κατὰ τις οποίες ο κήρυκας (mu' azzin) ανεβαίνει στον πυργίσκο ἢ σε κάποιο βᾶθρο και καλεῖ τους πιστοὺς να προσευχηθοῦν. Οι πιστοί, αφού καθαρισθοῦν και ετοιμαστοῦν στρέφονται προς τη Μέκκα. Προεξάρχει ο διευθύνων και οι υπόλοιποι επαναλαμβάνουν τα λόγια και τις κινήσεις του²⁰⁴. Κατὰ την περίοδο της νηστείας η προσευχή εἶναι πιο αυστηρή, ενώ το κοινό προκαλεῖ ιδιαίτερη εντύπωση με τον παλμό του²⁰⁵.

δ) Ελεημοσύνη (zakāt)

Αρχικά, επιβάλλονταν ως ἓνα εἶδος φόρου για την οικονομική ενίσχυση των φτωχῶν ἀράβων. Το Κοράνιο ασχολεῖται ιδιαίτερα με την ελεημοσύνη αφού ογδόντα δύο εδάφια αναφέρονται στο θέμα²⁰⁶. Κάθε μουσουλμάνος υποχρεώνεται να προσφέρει σε χρήμα ἢ σε εἶδος. Η ελεημοσύνη αναλογεῖ προς το 1/40 των εσόδων του κάθε πιστού. Επιπλέον επιβάλλεται και η προσφορά τροφίμων κατὰ τη λήξη της νηστείας (το μήνα Ramadān), σ' αὐτούς που δεν ἔχουν την οικονομική δυνατότητα. Δεκτό γίνεται και κάθε ἄλλο εἶδος προσφοράς. Με τις ελεημοσύνες δίνεται η δυνατότητα στους πιστοὺς να εξιλεώσουν κάθε εἶδους αμαρτήματα και παραβάσεις των καθηκόντων τους.

ε) Νηστεία (sawm)

Η νηστεία των μουσουλμάνων, διαρκεῖ εἴκοσι εννέα ἕως τριάντα ἡμέρες ετησίως και την τηροῦν ἄνδρες και γυναῖκες ἄνω των

²⁰³ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΥ, ὁ.π., 175-176

²⁰⁴ Για περισσότερα βλ. C. E. PADWICK, *Muslim Devotions*, London 1961.

²⁰⁵ Υ. ΜΟΥΒΑΡΑΚ, «La Prière Coranique en Islām», *Eglise Vivante* (1956) 411.

²⁰⁶ Ενδεικτικὰ αναφέρουμε: *Ἡ Βούς*, 2:172.273.

δέκα τεσσάρων (14) ετών, εφόσον το επιτρέπει η υγεία τους. Εξαιρούνται οι ασθενείς, οι εγκυμονούσες και οι ταξιδιώτες. Υποχρεούνται όμως, αφού ξεπεράσουν το πρόβλημά τους να αναπληρώσουν αυτές τις ημέρες. Η καθιερωμένη νηστεία τηρείται κατά τον μήνα Ramadān (Ραμαζάνι). Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αυτής της νηστείας ήταν ότι ο πιστός νηστεύει²⁰⁷ ολόκληρη την ημέρα και καταλύει τη νύχτα. Η τελευταία μέρα της νηστείας γιορτάζεται με ιδιαίτερη λαμπρότητα.

Οι μουσουλμάνοι πιστεύουν ότι η νηστεία συμβάλλει ιδιαίτερα στην ανάπτυξη της μουσουλμανικής ευσέβειας και θεωρείται ότι η τήρησή της προσφέρει πολλές ευλογίες. Σύμφωνα, μάλιστα με την παράδοση ο Προφήτης είπε: «Εἰς τόν παράδεισον ὑπάρχει μία πύλη καλουμένη ar-Rayyān, διά τῆς ὁποίας κατά τήν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως θά εἰσέλθουν ὅσοι νηστεύουν καί διά τῆς ὁποίας οὐδείς ἄλλος πλὴν αὐτῶν πρόκειται νά εἰσέλθῃ. Θα ἀκουσθῇ ἡ πρόσκλησις: «Ποῖοι εἶναι οἱ νηστευταί;» καί θά ἀναστηθοῦν. Οὐδείς ἄλλος πλὴν τούτων θά εἰσέλθῃ δι' αὐτῆς, διότι, ὅταν εἰσέλθουν, αὕτη θά ἀσφαλισθῇ, ὥστε οὐδείς ἕτερος νά δυνηθῇ νά εἰσέλθῃ δι' αὐτῆς»²⁰⁸.

Σε πολλές μουσουλμανικές χώρες η παραβίασή της χωρίς λόγο τιμωρείται με ποινή. Για να μπορέσει κάποιος να εξιλεωθεί πρέπει να κάνει ελεημοσύνες. Επίσης, αν θέλουν να εξαγισθούν από κάποια σοβαρά αμαρτήματα μπορούν να νηστεύσουν εκτός της καθορισμένης νηστείας²⁰⁹.

στ) Ιερό προσκύνημα στη Μέκκα (hajj)

Πραγματοποιείται κατά τον δωδέκατο μήνα του μουσουλμανικού έτους (τον μήνα Δούλ-Χίτζα). Όσοι έχουν την οικονομική δυνατότητα είναι υποχρεωμένοι να προσκυνήσουν στο ιερό της Μέκκας, τουλάχιστον μία φορά στη ζωή τους: «Ἀνάγγελον τοῖς λαοῖς τήν Ἱε-

²⁰⁷ Η νηστεία δεν περιορίζεται μόνο στις τροφές αλλά επεκτείνεται και στα ποτά, τις σαρκικές σχέσεις, το κάπνισμα, τη χρήση των αρωμάτων, ακόμη και τις ενέσεις.

²⁰⁸ M. MATRAJI, *Sahīh al- Bukhārī*, New Delhi 2002, 90.

²⁰⁹ Τέτοιου είδους νηστείες αποκλείονται ένα μήνα πριν ή το Ραμαζάνι και κατά τις ημέρες Παρασκευή, Σάββατο και Κυριακή.

ράν Αποδημίαν. Ἄς προσέρχωνται πεζῇ ἢ ἐπί δρομάδων οἱ ἐκ μεμακρυσμένων μερῶν προσερχόμενοι./ Ἄς ὁμολογῶσι μόνοι τὰς ὠφελείας αὐτῶν, ἐπαναλαμβάνοντες ἐν ὠρισμέναις ἡμέραις τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐπί τῆς τροφῆς τῆς ὀρισθείσης ἐκ τῶν ποιμνίων αὐτῶν. Φάγετε τό κρέας αὐτῶν καί δότε τήν τροφήν τῷ ἀπόρῳ καί πένητι./ Περιποιήθητε τήν ἐξωτερικήν ἡμῶν παράστασιν, ἐκπληρώσατε τὰς εὐχάς καί ποιεῖτε τὰς Ἱεράς Αποδημίας εἰς τόν ἀρχαῖον οἶκον./ Ὁ τηρήσων τὰς ἀξιοσεβάστους ταύτας ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, θά τύχη εὐδαιμονίας παρά τοῦ Κυρίου του»²¹⁰. Τα παλαιότερα χρόνια, το ταξίδι στη Μέκκα ἐκρῦβε πολλούς κινδύνους με συνέπεια αρκετοί να πεθαίνουν καθ' ὁδόν. Ἐτσι, επικράτησε ἡ ἀντίληψη ὅτι αὐτός που πέθαινε κατά τῆ διάρκειά του ἱεροῦ προσκυνήματος ἦταν «μάρτυρας» (shahīd).

Οἱ προσκυνητές ἐπρεπε να εἶναι καθαροί, περιποιημένοι καὶ να ἀπέχουν το διάστημα ἐκεῖνο ἀπό τῆ σαρκική επαφή. Λίγο πρὶν φθάσουν στη Μέκκα (10 μίλια περίπου) φορούσαν ἕνα λευκό χιτώνα, ἐνῶ οἱ γυναῖκες καλύπονταν ολόκληρες. Φθάνοντας στον ἱερό λίθο τῆς Καάμπα ἔκαναν ἐπτά γύρους προσπαθώντας να τον ἀγγίξουν καὶ ἀν καταφέρουν να τον ἀσπασθῶν. Κάποια συγκεκριμένη στιγμή ἀπήγγειλαν το «Παρόντες εἰς τὰς διαταγὰς Σου». Στη συνέχεια περιφέρονταν ἐπτά φορές γύρω ἀπό δύο μικροῦς λόφους, ἐφθάναν μέχρι τον 'Arafa καὶ κατά τὴν ἐπιστροφή μάζευαν ο καθένας σαράντα ἐννέα (49) χαλίκια. Τα χαλίκια αὐτά τα ἐρίχναν στην κωμόπολη Minā. Το τελετουργικό αὐτό πραγματοποιούνταν εἰς ἀνάμνησιν τοῦ λιθοβολισμοῦ τοῦ διαβόλου ἀπό τον προπάτορά τους Ἰσμαήλ. Τὴν δέκατη μέρα τοῦ ἱεροῦ μήνα θυσίαζαν ἕνα ζῶο καὶ το προσέφεραν στο Θεό, εἰς ἀνάμνησιν τῆς θυσίας τοῦ Αβραάμ²¹¹.

²¹⁰ *Ἱερά Αποδημία*, 22:28-31.

²¹¹ Οἱ μουσουλμάνοι πιστεύουν ὅτι ο Αβραάμ προσπάθησε να θυσιάσει τον Ἰσμαήλ καὶ ὄχι τον Ἰσαάκ. Ὁ διάβολος προσπάθησε να τον παροτρύνει να δραπετεύσει ἀλλὰ ἐκεῖνος ἀντέδρασε λιθοβολώντας τον.

ζ) Ο ιερός πόλεμος

Μέσα από τα χωρία του Κορανίου είναι ξεκάθαρη η άποψη του Μωάμεθ ότι η νέα διδασκαλία θα έπρεπε να επεκταθεί και να επιβληθεί με οποιονδήποτε τρόπο. Οι αγωνιστές του Ισλάμ διακρίνονται για την ακατάσχετη ορμή τους ενάντια στους «απίστους» παίρνοντας δύναμη από την προτροπή του Μωάμεθ: «Μάχεσθε μέχρις ότου αποσοβηθῆ ἀφ' ὑμῶν ὁ κίνδυνος τοῦ πειρασμοῦ, καί ὅταν δέν ὑπάρχη ἄλλη λατρεία εἰμῆ ἢ τοῦ μόνου Θεοῦ. Ἄν οἱ ἐχθροί θέσωσι τέρμα εἰς τὰς πράξεις αὐτῶν, τότε ἄς παύσωσιν αἱ ἐχθροπραξίαι, ἐκτός ἂν πρόκειται περὶ ἀσεβῶν»²¹².

Τα κίνητρα ἄλλοτε ἦταν συλλογικά και ἄλλοτε ατομικά ἀλλά ὁ σκοπός ἦταν ἕνας: ἡ ἐξάπλωση τοῦ Ισλάμ, με κάθε τρόπο, σ' ὅλο τον κόσμο. Σημαντικό ρόλο ἐπαιξάν οἱ υποσχέσεις που ἔλαβαν οἱ πολεμιστές για τὴν ἀπόλαυση τῶν ἀγαθῶν που τους περιμένουν. Ὁ Ἀλλάχ ὑπόσχεται ὅτι θα τους ἀνταμείψει πολὺ γρήγορα²¹³. Ἡ πρώτη ἀνταμοιβή θα ἐρθεῖ με τὰ υλικά ἀγαθὰ που θα γευθοῦν σὴν ἐπίγεια ζωῆ ἐνῶ ἡ ἐπόμενη θα εἶναι ἡ ἀπόλαυση τοῦ παραδείσου. Για νὰ τὰ ἀπολαύσει κανεὶς αὐτὰ πρέπει νὰ ἔχει τὸν ἀπαιτούμενο ζήλο για τὸ μαρτύριο. Βασικὴ προϋπόθεση ἡ πίστη σὸν ἕνα Θεό και σὸν ἀπεσταλμένο τοῦ Μωάμεθ. Στὴν προσπάθεια αὐτὴ ὑπάρχουν τρία βοηθητικά στήριγματα:

1) Ὁ Ἀλλάχ στέλνει τὸς ἀγγέλους νὰ βοηθήσουν τὸς πιστοὺς σε κάθε προσπάθεια²¹⁴. 2) Κάθε ἄνθρωπος ἔχει τὴ δική του μοῖρα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, τὸ κισμέτ²¹⁵. Τὸ τέλος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι προκαθορισμένο²¹⁶. 3) Τελευταίὸ στήριγμα

²¹² Ἡ Βούρς, 2:189.

²¹³ Οἶκος Ἐμράν, 3, 145.

²¹⁴ «Θυμήσου ἀκόμη ὅταν εἶπες στοὺς πιστοὺς· δέν σᾶς φθάνει πού ὁ Θεός σᾶς βοηθᾷ με τρεῖς χιλιάδες ἀγγέλους πού κατέβηκαν εἰδικά; Πραγματικά, ἂν παραμείνετε σταθεροὶ καὶ ἐνεργήσετε σωστά κί ἂν ἀκόμη ἐδῶ σᾶς αἰφνιδιάσει ὁ ἐχθρός, τότε ὁ Κύριός σας θά σᾶς βοηθήσει με πέντε χιλιάδες ἀγγέλους, κάμνοντας τρομακτικὴ ἔφοδο. Κί ὁ Θεός τό ἔκανε αὐτό, μόνο καὶ μόνο για νὰ σᾶς στείλει ἕνα μήνυμα ἐλπίδας καὶ μιά βεβαιότητα στίς καρδιές σας», Οἶκος Ἐμράν, 3, 124-126.

²¹⁵ Qadar ἢ Kismet.

²¹⁶ Οἶκος Ἐμράν, 3, 145.

είναι η απονία του θανάτου στο τζιχάντ. Με τα τρία αυτά στηρίγματα η νίκη στη μάχη είναι σίγουρη. Εκείνος που πεθαίνει στη μάχη, πεθαίνει σαν Shahid, με όλα τα υλικά αγαθά. Shahid ονομάζονται οι ομολογητές της πίστεως και οι μάρτυρες με όποιο τρόπο κι αν χάσουν τη ζωή τους. Για κάθε βέλος που ρίχνουν εναντίον των αλλοπίστων δικαιούνται τον παράδεισο τρία πρόσωπα: ο κατασκευαστής, ο χρηματοδότης και ο τοξευτής. **Μάρτυρας θεωρείται όχι μόνο εκείνος που χάνει τη ζωή του στη μάχη αλλά και εκείνος που σκοτώνει τους αλλόπιστους.** Θεωρούν χρέος τους να πολεμήσουν, να σκοτωθούν αλλά και να σκοτώσουν²¹⁷. Στον παράδεισο θα απολαύσουν όλα τα υλικά αγαθά και θα συνυπάρχουν με τα «ουρί»²¹⁸. Κάθε πιστός θα έχει δίπλα του όλες τις γυναίκες που πέρασαν από την επίγεια ζωή του, ανανεωμένες και όμορφες. Οι μάρτυρες της πίστεως (Shahid) δικαιούνται ακόμη περισσότερες απολαύσεις, «ἄ ὄφθαλμός οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη»²¹⁹.

Το πρώτο κράτος που στόχευσαν οι μουσουλμάνοι και θέλησαν να επεκτείνουν την πίστη τους ήταν η βυζαντινή αυτοκρατορία. Η Συρία, η Παλαιστίνη και η Αίγυπτος έγιναν το κέντρο της μουσουλμανικής θρησκείας. Αν οι Βυζαντινοί είχαν καταστείλει από την αρχή την επίθεση δεν θα είχε επεκταθεί πέρα από την Αραβία.

Ο αυτοκράτορας Νικηφόρος Φωκάς, μόλις ανέλαβε τα καθήκοντά του, προσπάθησε να δώσει θρησκευτικό περιεχόμενο στον πόλεμο, ανακηρύσσοντας σε μάρτυρες της πίστεως όλους αυτούς που σκοτώνονταν στις μάχες εναντίον των εχθρών του Βυζαντίου. Απευθύνθηκε στον τότε πατριάρχη Πολύευκτο²²⁰ ο οποίος σε συνεννόηση με την σύνοδο απέρριψε την πρόταση.

²¹⁷ Η μετάνοια, 9, 111.

²¹⁸ Η λέξη «ουρί» προέρχεται από την αραβική Hur και σημαίνει γυναίκα με έντονα κατάλευκα μάτια. Εδώ δηλώνει την «εταίρα».

²¹⁹ Μ. ΜΑΤΡΑΪ, ό.π., 90.

²²⁰ Ο Πολύευκτος ήταν Οικουμενικός Πατριάρχης την περίοδο 956-970. Από την απλή τάξη των μοναχών κλήθηκε το 956 να διαδεχτεί το Θεοφύλακτο. Ο ζήλος της πίστης του και η ρητορική του δεινότητα του προσέδωσαν το προσωνύμιο «δεύτερος Χρυσόστομος». Έμεινε γνωστός για την αγέρωχη στάση του έναντι του αυτοκράτορα Νικηφόρου Φωκά,

Στη συνέχεια οι σταυροφορίες απετέλεσαν μια χριστιανική απάντηση στο τζιχάντ αλλά ήταν πολύ καθυστερημένη. Η σταυροφορία ήταν μια μορφή ιερού πολέμου αλλά σε πολύ περιορισμένη μορφή και χωρίς τη βία που διακατείχε τον αντίστοιχο ιερό πόλεμο του Ισλάμ.

Ιστορικά μπορούμε να πούμε ότι ο θεσμός του τζιχάντ πήρε την τελική του μορφή δύο αιώνες μετά την Εγίρα. Η οριστικοποίησή του έγινε με βάση τους λόγους του Μωάμεθ που είχαν καταγραφεί στο Κοράνιο. Στη συνέχεια οι ιεροδίκες δίνουν ένα νέο νομικίστικο πλαίσιο, προσθέτοντας κάποιες λεπτομέρειες.

Το Κοράνιο δίνει σαφείς εντολές για το ποια πρέπει να είναι η στάση του πιστού μουσουλμάνου στον ιερό πόλεμο: «Φονεύετε τους απίστους όπου τους βρίσκετε»²²¹, «Πολεμάτε και φονεύετε τους ειδωλολάτρες, όπου τους βρείτε»²²², «Όταν συναντάτε τους απίστους, κτυπάτε και σφάζετε τους»²²³.

Οι σύγχρονοι φιλελεύθεροι μουσουλμάνοι θεολόγοι προσπαθούν να δώσουν μια διάσταση περισσότερο πολιτική και λιγότερο θρησκευτική στον ιερό πόλεμο. Την άποψη αυτή αντλούν από ένα στίχο του Κορανίου ο οποίος λέει: «στην πίστην δεν υπάρχει εκβιασμός»²²⁴. Η πράξη όμως αποδεικνύει ότι ο πόλεμος είναι καθαρά θρησκευτικός. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι οι Μουσουλμάνοι το πρώτο πράγμα που κάνουν στις εκστρατείες τους είναι να καλέσουν με τους κήρυκές τους τρεις φορές τους αντιπάλους να ασπαστούν την ισλαμική θρησκεία. Σε περίπτωση που αρνηθούν, γίνεται αμέσως η εισβολή.

όταν αυτός επιχείρησε να επιβάλλει διάταγμα με το οποίο θα αγιοποιούνταν οι πεσόντες στον πόλεμο κατά των Μουσουλμάνων. Αλλά και έναντι του Ιωάννη Τσιμισκή, μετά τη δολοφονία του Νικηφόρου Φωκά, επιβάλλοντάς του να τιμωρήσει τους δολοφόνους του και να απομακρύνει από το παλάτι τη Θεοφανώ. Επί των ημερών του έλαβε χώρα η επίσκεψη της Όλγας του Κιέβου στην Κωνσταντινούπολη (957). Πέθανε στις 16 Ιανουαρίου 970 και τιμάται ως άγιος από την Ορθόδοξη Εκκλησία στις 5 Φεβρουαρίου. Βλ. ΜΑΝΟΥΗΛ ΓΕΛΕΩΝ, *Πατριαρχικοί Πίνακες*, Αθήναι 1996, 213-218.

²²¹ *Η Αγγελάδα*, 2, 191.

²²² *Η Μετάνοια*, 9, 5.

²²³ *Μωάμεθ Προφήτης*, 47, 4.

²²⁴ *Η Αγγελάδα*, 2, 256.

Οι βασικές αρχές που θεσμοθετούν το τζιχάντ είναι οι εξής: «Ο ιερός πόλεμος έχει ως στόχο του τούς άπίστως γενικῶς, καί σκοπό ... τὴν ἐπέκτασι τῆς κρατικῆς ἐξουσίας τοῦ Ἰσλάμ, τελικό δέ τὴν πλήρη ἐπικράτησι τοῦ Ἰσλάμ. Ἀπὸ τούς φιλελεύθερους θεολόγους... τονίζεται ὅτι ἡ πρόσκλησι στὴν ἀποδοχὴ τοῦ Ἰσλάμ δέν σημαίνει ἐξαναγκασμό σ' αὐτὴ τὴν ἀποδοχὴ, γιατί, ὅπως σημειώθηκε ἤδη, ἡ πίστι δέν εἶναι ἐκβιαστικὴ»²²⁵. Ὅσοι δεν δεχόταν να ασπαστούν τη μουσουλμανική πίστη ἔπρεπε να φονευθούν, να γίνουν δούλοι ἢ υπόδουλοι²²⁶.

Υπάρχει μια διαφορά στους λαούς οι οποίοι δεν κατακτήθηκαν και δεν ασπάστηκαν το Ισλάμ. Ὅλοι αυτοί χαρακτηρίζονται «άπιστοι». Πρώτοι στην ομάδα των απίστων είναι οι ειδωλολάτρες. Ἀπὸ τους ειδωλολάτρες της Αραβίας, ὅσοι δεν εξοντώθηκαν, εξισλαμίσθηκαν με το ζόρι.

Δεύτερη ομάδα απίστων θεωρούνται οι λαοί της Βίβλου, κυρίως οι Χριστιανοί και μετά οι Ιουδαίοι. Ἡ τύχη των λαών αυτών δεν διαφέρει σε τίποτα με αὐτὴ των ειδωλολατρών. Ὅσοι ὁμως δέχονταν εἰρηνικά τὴν υποταγὴ μπορούσαν να εξασφαλίσουν το δικαίωμα να διατηρήσουν τὴ θρησκευτικὴ τους πίστη. Ὑποχρεώνονταν βέβαια να πληρώνουν ἓνα κεφαλικὸ φόρο.

Ὁ χρόνος διάρκειας του ἱεροῦ πολέμου ορίζεται ἀνάλογα με το σε ποιὸν λαὸ ἀπευθύνεται. Ἡ ἀπάντησι που δίνουν οι μουσουλμάνοι στο σχετικὸ ερώτημα εἶναι «ἕως ὅτου». Ὅσον ἀφορὰ τους ειδωλολάτρες, τους πολεμοῦν μέχρι ὅτου μεταστραφούν και ασπαστούν τελικά το Ισλάμ. Για τους λαούς της Βίβλου τα πράγματα εἶναι διαφορετικά: θα πολεμηθούν μέχρι ὅτου μπορέσουν τελικά να καταβάλουν το φόρο υποτέλειας εκούσια και με ταπείνωσι²²⁷. Μετά τὴν καταβολὴ του φόρου υποτίθεται ὅτι ο πόλεμος πρέπει να τερματιστεῖ. Ἀυτό ὁμως, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἄλλα χωρία του Κορανίου και

²²⁵ Η. ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΗ, *Τζιχάντ...*, ὁ.π., 83.

²²⁶ Στὰ «Λόγια» το δῆλημμα αὐτὸ αναφέρεται ως εξής: α) ἀποδοχὴ του Ἰσλάμ, β) μετανάστευσι στη χώρα των πιστῶν (αρχικά στη Μεδίνα), γ) υποταγὴ και πληρωμὴ κεφαλικοῦ φόρου, Μ. ΜΑΤΡΑΪ, ὁ.π., 943.

²²⁷ *Ἡ Μετάνοια*, 9, 29.

την παράδοση, δεν ισχύει. Ο πόλεμος θα συνεχίζεται μέχρις ότου επικρατήσει παγκοσμίως το Ισλάμ.

Ο Μωάμεθ υπέγραψε μαζί με τον εκπρόσωπο των κατοίκων της Μέκκας, Σοχάιλ τη ειρηνική συνθήκη της Χουνταϊμπίγια²²⁸. Η συνθήκη αυτή προέβλεπε διατήρηση της ειρήνης για δέκα χρόνια αλλά όλο αυτό το διάστημα ο Προφήτης έψαχνε την κατάλληλη αφορμή για να την παραβιάσει. Η *Hidāya*²²⁹ δικαιολογεί τη σύναψη αυτής της συνθήκης λέγοντας: «καί ό άγιος προφήτης προσήλθε σέ συμφωνία μέ τόν λαό τής Μέκκας, τό έτος τής Χουνταϊμπίγια, ώστε νά μήν ύπάρχει πόλεμος ανάμεσα σ' αυτόν καί σ' εκείνους για δέκα χρόνια. Κί' έπειδή είσοδος σέ συμφωνία είναι τζιχάντ κατά τή διάνοια, όταν είναι για τό καλό τών Μουσουλμάνων, έπιτρέπεται, άφου τό άντικείμενο, πού είναι ή άπόκρουσι τής κακίας, έπιτυγχάνεται μέ αυτό»²³⁰.

Στην ερώτηση που τίθεται από πολλούς αν τελικά το τζιχάντ είναι επιθετικός ή αμυντικός πόλεμος, οι φιλελεύθεροι μουσουλμάνοι θεολόγοι υποστηρίζουν το δεύτερο. Από τη στιγμή όμως, που είναι αμυντικός γιατί επεκτάθηκαν τόσο πολύ; Στην ερώτηση αυτή απαντούν δίνοντας μια δική τους ερμηνεία στους όρους επίθεση και άμυνα. Πολλές φορές αναγκάζονται να κινηθούν πρώτοι αν αντιληφθούν ότι κάποιος ετοιμάζεται να τους επιτεθεί.

Στα μουσουλμανικά κράτη απαγορεύεται ο προσηλυτισμός από ξένες θρησκευτικές ομάδες. Αν όμως επιχειρήσουν να προσηλυτίσουν κάποιον άλλο λαό και τους εμποδίσουν, το γεγονός αυτό θεωρείται αιτία πολέμου. Ο πόλεμος αυτός αν και είναι επιθετικός, παρουσιάζεται ως αμυντικός γιατί προκλήθηκε, όπως ισχυρίζονται, από την παρεμπόδιση διαδόσεως του Ισλάμ²³¹. Η ισλαμική θρησκεία είναι στην πραγματικότητα μια επιθετική θεοκρατία, που αποβλέ-

²²⁸ Η συνθήκη αυτή υπογράφηκε το 628. Επέβαλε ανακωχή με τους Κιουράις οι οποίοι ήταν πλέον υποχρεωμένοι να αφήνουν ελεύθερο το Μωάμεθ να προσηλυτίσει.

²²⁹ *Al-Hidāya*, τόμ. 1, New Delhi 1914, 54.

²³⁰ Αυτόθι.

²³¹ A. HOURARI, *Arabic Thought in the liberal age*, London 1960, 237.

πει σε παγκόσμια επικράτηση γι' αυτό και γίνεται έξω από τα δικά της εδάφη.

Ο ιερός πόλεμος είναι ένα συλλογικό καθήκον που το επιβάλλει το Κοράνιο²³². Σε κάθε επίθεση τον πρώτο λόγο έχει ο Ιμάμης²³³ ο οποίος, όπως και κάθε ηγέτης του Ισλάμ, πρέπει να διατηρεί πάντα ζωντανό το τζιχάντ. Αυτό μπορεί να το επετύχει μόνο αν κάνει έστω μια εκστρατεία κάθε χρόνο σε «εχθρικό» έδαφος. Στις αρχές μάλιστα του 9^{ου} αι. υπάρχουν μαρτυρίες ότι γίνονταν τέτοιες εκστρατείες κάθε άνοιξη από τους Άραβες σε γειτονικούς τους λαούς²³⁴.

Στον ιερό πόλεμο συμμετέχουν όλοι αρκεί να είναι υγιείς²³⁵ και ικανοί. Προέχει η αφοσίωσή τους στον Αλλάχ και η δύναμή τους να μην υποχωρήσουν σε καμία περίπτωση μπροστά στον εχθρό. Για τις εκτελέσεις πρέπει να χρησιμοποιείται σπαθί. Από τις εκτελέσεις αυτές εξαιρούνται οι γυναίκες, τα παιδιά και οι άμαχοι. Αν κάποιος τολμήσει να αρνηθεί τη συμμετοχή του στον ιερό πόλεμο θα λάβει και την ανάλογη, οδυνηρή, τιμωρία. Οι παραδείσιες απολαβές όσων θα συμμετέχουν αγόγγυστα θα είναι πολύ μεγάλες.

Από τη στιγμή που οργανώθηκε το Ισλαμικό αραβικό κράτος, το τζιχάντ εξέλαβε άλλες διαστάσεις και μετατοπίστηκε πέρα από τα σύνορα. Όσοι δεν μπορούν να συμμετέχουν λόγω απόστασης μπορούν να συμβάλλουν με υλική βοήθεια ή προσφέροντας τις υπηρεσίες που επιβάλλονται για τη στήριξη μιας μάχης. Μπορούν επίσης να υποκαταστήσουν αυτή την υποχρέωση ασκώντας τα θρησκευτικά τους καθήκοντα: με το ιερό προσκύνημα στη Μέκκα, αντικρούοντας τους απίστους, καταπολεμώντας τις αιρέσεις αντιπαραβάλλοντας τα επιχειρήματα της ισλαμικής θεολογίας,

²³² «Πολεμᾶτε τούς πολυθεϊστές ὅλοι μαζί», *Οἶκος Ἐμράν*, 3, 36.

²³³ Ηγέτης του Ισλάμ.

²³⁴ Ι. ΚΑΡΑΠΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, τόμ. Β', Θεσσαλονίκη 1987, 259.

²³⁵ Σύμφωνα με το Κοράνιο δέν υπάρχει αμαρτία για τον τυφλό, ούτε για τον κουτσό, ούτε για τον αμαρτωλό, *Ἡ Νίκη*, 48, 17. Μπορούν να απέχουν οι ηλικιωμένοι, ενώ οι γυναίκες πρέπει να βοηθούν με κάθε τρόπο τους άνδρες τους.

κατηχώντας τα μέλη της ισλαμικής κοινότητας και διατηρώντας τη θρησκεία ανόθευτη²³⁶.

Στον ιερό πόλεμο συμπεριλαμβάνονται και όσοι αποστατούν από την ισλαμική θρησκεία. Οι μουσουλμάνοι έχουν το ελεύθερο να φονεύουν όσους έχουν αλλάξει τη θρησκεία τους²³⁷.

4. ΟΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ ΙΣΛΑΜ

Το βυζαντινό κράτος από πολύ νωρίς αναγκάστηκε να μπει στον αγώνα αντιμετώπισης της νέας αυτής θρησκείας που έδειξε τις απειλητικές της διαθέσεις. Ο αγώνας σε πνευματικό επίπεδο ξεκινάει από τον 8^ο αιώνα, αν και κάποια ίχνη του έχουμε πολύ νωρίτερα. Το Ισλάμ δρούσε ήδη επί έναν αιώνα κρυφά και οι βυζαντινοί συγγραφείς δεν ασχολήθηκαν μαζί του. Από τη στιγμή που ξεκίνησε όμως, η σύγκρουση κράτησε 8 ολόκληρους αιώνες²³⁸.

Α. ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΗ

Η πρώτη φάση της διαμάχης περιλαμβάνει τα κείμενα του Ιωάννη του Δαμασκηνού, του Θεόδωρου Αβουκάρα και του Βαρθολομαίου Εδεσσηνού. Την περίοδο αυτή ο αραβισμός βρίσκεται σε ιδιαίτερα μεγάλη ακμή γιατί στο τιμόνι της ηγεσίας βρίσκεται το ίδιο το Ισλάμ.

²³⁶ A. MORABIA, *La nation de gihad dans l' Islam medieval des origins a al- Gazali*, Universite de Lille III, 1975, 480-563.

²³⁷ Η Hidāya επίσης αναφέρει «στόν αποστάτη, είτε ελεύθερος είναι είτε δούλος, θά παρουσιασθεῖ τό Ἰσλάμ· ἂν ἀρνηθεῖ, πρέπει νά φονευθεῖ».

²³⁸ Για το θέμα βλ. H. G. BECK, *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, München 1959.

α)Ιωάννης Δαμασκηνός Ο Ιωάννης Δαμασκηνός²³⁹ υπήρξε ένας από τους γνωστότερους και πρώτους συγγραφείς που αντιμετώπισαν το Ισλάμ λόγω της στενής του επαφής με το αραβικό έθνος. Έτσι, είχε τη δυνατότητα να είναι αυτόπτης και αυτήκοος μάρτυρας των ισλαμικών παραδόσεων και να μελετήσει το Κοράνιο που ήταν γραμμένο στα αραβικά. Ήταν σε θέση να γνωρίζει πολύ καλά τη διδασκαλία και το όλο πνεύμα της ισλαμικής θρησκείας γι' αυτό κατάφερε να το αντιμετωπίσει απ' όλες τις πλευρές και με τον καλύτερο τρόπο.

Όπως προαναφέραμε, το Βυζάντιο με αρκετή καθυστέρηση αντιμετώπισε το Ισλάμ. Είχε συμπληρωθεί ήδη ένας αιώνας από την εμφάνιση του Μωάμεθ και την εξάπλωση της μουσουλμανικής διδασκαλίας. Ο Μωάμεθ με την κήρυξη του ιερού πολέμου κατάφερε να κατακτήσει την χερσόνησο της Αραβίας, ενώ οι βλέψεις του επεκτεινονταν και σε άλλες περιοχές. Τότε οι βυζαντινοί διαισθάνθηκαν τον νέο κίνδυνο που τους απειλούσε. Το 633 μάλιστα, έχουμε και τις πρώτες επιθέσεις των Αράβων κατά των βυζαντινών με πολύ άσχημα αποτελέσματα αφού έχασαν από την επικράτειά τους τη Συρία, την Παλαιστίνη και την Αίγυπτο. Το 673 πολιορκούν για πρώτη φορά τη Βασιλεύουσα. Το ίδιο προσπάθησαν να κάνουν το 717-718 αλλά συνάντησαν την αντίδραση του Λέοντα Γ' Ίσαυρου, ο οποίος, σώζοντας την βυζαντινή αυτοκρατορία, έσωσε ουσιαστικά ολόκληρη την Ευρώπη από την επέλαση των βαρβάρων²⁴⁰.

²³⁹ Ο Ιωάννης Δαμασκηνός γεννήθηκε στη Δαμασκό γύρω στο 680. Ήταν γιός του λογοθέτη (υπουργού) Σέργιου. Κατείχε το αξίωμα του πρωτοσυμβούλου στην αυλή του χαλίφη της Δαμασκού και το γεγονός αυτό του έδωσε τη δυνατότητα να γνωρίσει από πολύ κοντά τους Αραβες και την ισλαμική θρησκεία από τη γέννησή της. Αν και μόνιαζε στη μονή του Αγίου Σάββα στα Ιεροσόλυμα καλούνταν πολλές φορές, όποτε το επέβαλαν οι συνθήκες, να αντιμετωπίσει με τα κείμενά του την ισλαμική θρησκεία. Βλ. Η. ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΗ, «Τό Ισλάμ κατά τόν Άγιο Ιωάννη τό Δαμασκηνό», *Επιστημονική Επετηρίδα Θεολογικής Σχολής, Τμήμα Ποιμαντικής*, τόμ 1, Θεσσαλονίκη 1990, 260' Π. ΧΡΗΣΤΟΥ «Ιωάννης ό Δαμασκηνός», *Θρησκευτική και Ήθική Έγκυκλοπαίδεια* 6 (1965) 1219-1220.

²⁴⁰ Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗ, «Μουσουλμανισμός», *Θρησκευτική και Ήθική Έγκυκλοπαίδεια* 9 (1966) 119-123.

Η επιτυχία της αραβικής επεκτατικής προσπάθειας οφείλεται στο ότι τους ευνοούσαν οι θρησκευτικές συνθήκες που επικρατούσαν σε περιοχές όπως η Συρία, η Παλαιστίνη και η Αίγυπτος²⁴¹. Ευνοούσαν κυρίως οι αιρέσεις που έκαναν την εμφάνισή τους η μία μετά την άλλη δημιουργώντας σοβαρότατα προβλήματα. Την εποχή του Ιωάννη του Δαμασκηνού θραύση έκαναν κυρίως δύο: ο αρειανισμός και ο νεστοριανισμός οι οποίες συμπαθούσαν περισσότερο τον ανεξίτηρο, όπως πίστευαν τότε, Ισλαμισμό των Αράβων από το Ορθόδοξο δόγμα των Βυζαντινών.

Ο ισλαμισμός ήταν οικειότερος προς τις αιρέσεις γιατί και ο ίδιος προέρχονταν από τους κόλπους τους²⁴². Ιδιαίτερα επηρεάστηκε από την ειδωλολατρική θρησκεία των Αράβων, την Πυρολατρεία και το Μανιχαϊσμό των οποίων ίχνη βρίσκουμε μέσα στο Κοράνιο²⁴³. Εκείνες όμως που συνέβαλαν τα μέγιστα ήταν οι λαοί της βίβλου, ο Ιουδαϊσμός και ο Χριστιανισμός. Μεγάλη επιρροή δέχτηκε από το μονοφυσιτισμό και τους «αφθαρτοδοκίτες»²⁴⁴ των οποίων η διδασκαλία είχε επεκταθεί ιδιαίτερα στην Ανατολή, κυρίως στην Αίγυπτο²⁴⁵. Εμφανείς είναι και οι εικονοκλαστικές επιδράσεις αφού υποστηρίζει ότι ο Θεός δεν μπορεί να απεικονιστεί και μάλιστα με ανθρώπινη μορφή. Η εικονομαχία είχε άμεση σχέση με το πρακτικό μέρος του μονοφυσιτισμού, την οποία αποδέχονταν και ο νεστοριανισμός και ο παυλικιανισμός. Μαζί τους συμφωνούσαν ο Ιουδαϊσμός και ο ζωροαστρισμός²⁴⁶.

Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες οι βυζαντινοί συγγραφείς του 8^{ου} αιώνα θεώρησαν το μουσουλμανισμό ως μια αίρεση του Χριστιανισμού. Έτσι, και ο Ιωάννης Δαμασκηνός αντιμετωπίζει το Ισλάμ το οποίο αποκαλεί «αίρεση των Ισμαηλιτών» στο δογματικό του έργο

²⁴¹ A. VASILIEV, *Histoire de l' Empire byzantin*, Paris 1932, 261.

²⁴² Για τις θρησκευτικές επιδράσεις του Ισλάμ βλ. Ε. ΣΔΡΑΚΑ, *ό.π.*, 20-39.

²⁴³ E. KORNEMANN, *Weltgeschichte des Mittelmeerraumes*, τόμ. 2, München 1948, 470.

²⁴⁴ Οι αφθαρτοδότης ή φαντασιαστές υποστήριζαν ότι κατά την ενανθρώπιση του Υιού η θεία φύση απορρόφησε την ανθρώπινη ούτως ώστε το σώμα του Χριστού να μην έχει τις ανθρώπινες φυσικές ανάγκες.

²⁴⁵ H. GREGOIRE, «Mahomet et la Monophysisme», *Melanges Ch. Diehl*, τόμ. 1, Paris, 28.

²⁴⁶ Ε. ΣΔΡΑΚΑ, *ό.π.*, 17.

«Πηγή γνώσεως» και συγκεκριμένα στο κεφάλαιο «Περί αίρέσεων»²⁴⁷.

Από τη στιγμή που ο Δαμασκηνός χαρακτήρισε τον Ισλαμισμό «αίρεση», ολόκληρη η αυτοκρατορία τον είδε όχι ως ένα πολιτικο-στρατιωτικό αντίπαλο αλλά εχθρό της πίστεως. Κάτι ανάλογο κάνει ωρύτερα και ο άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής.

Στο έργο του «Περί αίρέσεων» και συγκεκριμένα στην εισαγωγή, παρουσιάζει την καταγωγή της μωαμεθανικής θρησκείας από τον Ισμαήλ, εξ ου και «Ισμαηλίτες». Χρησιμοποιεί ιδιαίτερα σκληρή γλώσσα για τον Μωάμεθ, τον οποίο ονομάζει Μάμεδ ή Μαμέδ²⁴⁸. «Μπορούμε... νά υποθέσουμε ότι ή όνομασία Μαμέδ έπιλέγεται επί τό γελοιωδέστερο, καθώς τά άλλεπάλληλα ένρινα δίνουν στήν έλληνική γλώσσα τόν ήχο τής άσαφούς φλυαρίας»²⁴⁹. Δε διστάζει να τον αποκαλέσει ψευδοπροφήτη που «έκλεψε» στοιχεία από την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη. Πήρε και κάποια νοθευμένα στοιχεία από έναν αρειανό μοναχό. Με βάση αυτά τα στοιχεία αποκαλείται «αιρεσιάρχης»²⁵⁰. Στα παραπάνω προσθέτει και τον τρόπο σύνταξης και γραφής του ιερού βιβλίου, του Κορανίου, όπως τον παρουσιάζει ο ίδιος ο Μωάμεθ.

Ξεκινώντας την πολεμική του κατά του Ισλάμ παραθέτει κάποια στοιχεία για το τι πιστεύουν οι Μουσουλμάνοι: «Λέγει έναν Θεόν είναι ποιητήν τών όλων, μήτε γεννηθέντα, μήτε γεγεννηκότα. Λέγει τόν Χριστόν Λόγον είναι του Θεού, και πνεύμα αυτού, κτιστόν δέ και δούλον, και ότι εκ Μαρίας τής αδελφής Μωϋσέως και Ααρών άνευ σποράς έτέχθη. Ο γάρ Λόγος, φησί, του Θεού, και τό Πνεύμα εισήλθεν εις τήν Μαρίαν, και έγέννησε τόν Ίησοϋν προφήτην όντα,

²⁴⁷ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Διάλεξις Σαρακηνοϋ και Χριστιανοϋ*, PG 96, 1341D-1344A.

²⁴⁸ «Ένα όνομα πού δέν άνταποκρίνεται στήν άραβική μορφή τής λέξεως, καθώς άπουσιάζει τό δεύτερο από τά τέσσερα σύμφωνα πού τήν άποτελοϋν, τό h (m-h-m-d) πιθανόν άντικατοπτρίζει τήν προφορά του όνόματος τήν καθομιλουμένη από άνθρώπους πού δέν είχαν τήν άραβική μητρική γλώσσα», Η. ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΗ, *Τό Ισλάμ κατά τόν Άγιο Ιωάννη τόν Δαμασκηνό...*, ό.π., 266.

²⁴⁹ Η. ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΗ, *Τό Ισλάμ κατά τόν Άγιο Ιωάννη τόν Δαμασκηνό...*, ό.π., 267.

²⁵⁰ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Περί αίρέσεων, Έν συντομία, όθεν ήρξαντο και πόθεν γεγόνασιν, ρα'*, PG 94, 764B-765A.

καί δοῦλον τοῦ Θεοῦ. Καί ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι παρανομήσαντες ἐθέλησαν αὐτόν σταυρῶσαι, καί κρατήσαντες ἐσταύρωσαν τήν σκιάν αὐτοῦ· αὐτός δέ ὁ Χριστός οὐκ ἐσταυρώθη, φησίν, οὔτε ἀπέθανεν· ὁ γάρ Θεός ἔλαβεν αὐτόν πρὸς ἑαυτόν εἰς τόν οὐρανόν διὰ τό φιλεῖν αὐτόν. Καί τοῦτο λέγει, ὅτι, τοῦ Χριστοῦ ἀνελθόντος εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐπηρώτησεν αὐτόν ὁ Θεός λέγων· Ὡ Ἰησοῦ, σύ εἶπας, ὅτι Υἱός εἰμι τοῦ Θεοῦ, καί Θεός; Καί ἀπεκρίθη, φησίν, ὁ Ἰησοῦς· Ἰλεως μοι, Κύριε· σύ οἶδας ὅτι οὐκ εἶπον, οὐδέ ὑπερηφανῶ εἶναι δοῦλός σου· ἀλλ' ἄνθρωποι οἱ παραβάται ἔγραψαν, ὅτι εἶπον τόν λόγον τοῦτον, καί ἐψεύσαντο κατ' ἐμοῦ, καί εἰσι πεπλανημένοι. Καί ἀπεκρίθη, καί φησιν αὐτῷ ὁ Θεός· Οἶδα ὅτι σύ οὐκ ἔλεγες τόν λόγον τοῦτον»²⁵¹. Ἄν ἐξαιρέσουμε το τελευταῖο μέρος, ὅλο το υπόλοιπο εἶναι, θα λέγαμε ἓνα μέρος συμβόλου πίστεως στο οποίο φαίνεται συνοπτικά το περιεχόμενο της «αιρέσεως». Ὁ Ἰωάννης συνεχίζει κάνοντας λόγο για τις αντιφάσεις στις οποίες πέφτει ὁ Μωάμεθ²⁵². Μία ἀπό τις βασικότερες ἀδυναμίες εἶναι ἡ ἔλλειψη στοιχείων που να ἀποδεικνύουν ὅτι τὸ Κοράνιο εἶναι θεόσταλτο καὶ ὁ προφήτης ἀληθινός²⁵³. Σε ἀντιπαραβολή αὐτῶν ὁ Ἰωάννης θέτει τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ για τὸ οποίο μαρτυροῦν ὅλοι οἱ προφῆτες ἀπὸ τὸν Μωϋσῆ καὶ μετὰ προφητεύοντας ὅλα τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς του, τονίζοντας ὅτι εἶναι Θεός καὶ Υἱός τοῦ Θεοῦ. Προφήτευσαν ὅτι θα ἐνσαρκῶνονταν, θα σταυρῶνονταν για να σώσει τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν ἀμαρτία καὶ θα κρίνει κατὰ τὴν Δευτέρα Παρουσία. Ἀπαντώντας στις κατηγορίες αὐτές οἱ Μουσουλμάνοι λένε μόνο ὅτι «ὁ Θεός ὅσα θέλει ποιεῖ». Ὅσον ἀφορὰ τὴ γραφή τους, μετὰ ἀπὸ πολὺ πίεση ἀναγκάστηκαν να παραδεχτοῦν ὅτι ἐνῶ κοιμόταν κατέβηκε ἡ γραφή. Ὁ Δαμασκηνός δεν ικανοποιεῖται με αὐτὴ τὴν ἀπάντηση καὶ τὴν γελοιοποιεῖ λέγοντας: «Ὡστε λοιπὸν κοιμόταν

²⁵¹ ἸΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Περὶ αἱρέσεων..., ὁ.π., PG 94, 765AB

²⁵² Ὁ Ἰωάννης τὶς ἀποκαλεῖ «ληρωδίες». Βλ. ἸΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Περὶ αἱρέσεων..., ὁ.π., PG 94, 768C.

²⁵³ «Καί τίς ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν ὅτι γραφὴν αὐτῷ δέδωκεν ὁ Θεός; Καί τίς τῶν προφητῶν προεῖπεν ὅτι τοιοῦτος ἀνίσταται προφήτης;», ἸΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Περὶ αἱρέσεων..., ὁ.π., PG 94, 765C.

ὅταν δέχθηκε τή γραφή καί δέν κατάλαβε τί ἔγινε· ἐδῶ ἰσχύει ἡ παροιμία πού λέγει ὁ λαός ‘κοιμᾶται καί ὄνειρεύεται’»²⁵⁴.

Ο Ιωάννης συνεχίζει προβάλλοντας την υπεροχή του χριστιανισμού και στρέφει τις κατηγορίες στους μουσουλμάνους. Παίρνοντας μία-μία τις κατηγορίες εναντίον των χριστιανών²⁵⁵ λέει: «καλοῦσιν ἡμᾶς ἑταιριστάς, ὅτι, φησί, ἑταῖρον τῷ Θεῷ παρεισάγομεν, λέγοντες εἶναι τόν Χριστόν Υἷόν Θεοῦ καί Θεόν». Οι Μουσουλμάνοι απορρίπτουν το δόγμα της Αγίας Τριάδας, τονίζοντας ότι μόνο ένας Θεός υπάρχει και δεν χρειάζεται σύντροφο. Ἐτσι, ο Χριστός δεν μπορεί να είναι Θεός. Ο Ιωάννης αντικρούει και πάλι λέγοντας: «Ἐσεῖς ἰσχυρίζεσθε ὅτι δέχεσθε τούς προφήτες. Ἀλλά ἐκεῖνοι μᾶς δίδαξαν καί μᾶς παρέδωσαν ὅτι ὁ Χριστός εἶναι Υἱός Θεοῦ· κακῶς πιστεύομε;». Οι μουσουλμάνοι απαντούν υποστηρίζοντας ὅτι οἱ Χριστιανοί παρερμήνευσαν τά λόγια των προφητῶν καί πρόσθεσαν δικές τους διδασκαλίες. Επίσης, ισχυρίζονταν ὅτι οἱ Εβραῖοι ἀπό ἐμπάθεια παραπλάνησαν τούς Χριστιανούς παρουσιάζοντας ὅτι τα ἔγραψαν, υποτίθεται, οἱ προφῆτες, για να χάσουν τη σωτηρία. Ο Ιωάννης το θεωρεῖ ανούσιο ἐπιχείρημα και δεν ασχολεῖται καθόλου μαζί του²⁵⁶. Επανέρχεται ἀπλά στις κατηγορίες λέγοντας τους ὅτι βρίζουν τους Χριστιανούς ως «ἑταιριαστάς». Ἀντιφάσκουν ὁμως γιατί και οἱ ἴδιοι δέχονται ὅτι ο Χριστός εἶναι Λόγος και πνεῦμα του Θεοῦ. Τα δύο αὐτά στοιχεῖα εἶναι ἀχώριστα ἀπό αὐτό με το οποίο συνυπάρχουν ἐκ φύσεως. Ἐπομένως ο Λόγος του Θεοῦ εἶναι και αὐτός Θεός, ἐφ’ ὅσον εἶναι ἐντός του Θεοῦ. Ἐτσι, στην προσπάθειά τους να δώσουν «σύτροφο» στο Θεό ἐκεῖνο που κατάφεραν ἦταν να τον κόψουν. Θα ἦταν ὁμως προτιμότερο ὁμως, να του δώσουν σύντροφο παρά να τον κόβουν και να τον παρουσιάζουν σαν ἕνα ἀναίσθητο ἀντικείμενο²⁵⁷.

²⁵⁴ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Περὶ αἱρέσεων...*, ὁ.π., PG 94, 768A

²⁵⁵ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Περὶ αἱρέσεων...*, ὁ.π., PG 94, 768-769B

²⁵⁶ Η. ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΗ, *Τό Ἰσλάμ κατὰ τόν Ἅγιο Ἰωάννη τόν Δαμασκηνό...*, ὁ.π., 270.

²⁵⁷ «Καλοῦσι δέ ἡμᾶς Ἐταιριαστάς, ὅτι φησί, ἑταῖρον τῷ Θεῷ παρεισάγομεν, λέγοντες εἶναι τόν Χριστόν Υἷόν Θεοῦ καί Θεόν... Πάλιν δέ φαμεν πρὸς αὐτούς· Ὑμῶν λεγόντων, ὅτι Χριστός Λόγος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ καί Πνεῦμα, πῶς λοιδορεῖτε ἡμᾶς ὡς Ἐταιριαστάς; Ὁ γὰρ λόγος καί τό Πνεῦμα ἀχώριστόν ἐστι τοῦ ἐν ᾧ πέφυκεν· εἰ οὖν ἐν Θεῷ ἐστὶν ὁ Λόγος

Μια άλλη κατηγορία με την οποία ασχολείται είναι ότι «διαβάλλουσιν ἡμᾶς ὡς εἰδωλολάτραι προσκυνοῦντας τὸν σταυρόν, ὃν καὶ βδελύσσονται»²⁵⁸. Ο συγγραφέας ελέγχει τα κίνητρα αυτής της κακοδοξίας τονίζοντας ιδιαίτερα ότι οι μουσουλμάνοι απεχθάνονται το σταυρό. Στην κατηγορία περί ειδωλολατρίας τους απαντάει με την εξής ερώτηση: εσεῖς γιατί λατρεύετε μια πέτρα στη Χαβαθάν και τρίβεστε πάνω της;²⁵⁹. Οι Μουσουλμάνοι προσπαθούν να δικαιολογηθούν λέγοντας ότι τιμούν ιδιαίτερα τον λίθο γιατί πάνω σ' αυτόν έγινε η συνένωση του Αβραάμ και της Άγαρ από την οποία γεννήθηκε ο Ισμαήλ. Στον ίδιο λίθο έδεσε ο Αβραάμ την καμήλα του, λίγο πριν προσπαθήσει να θυσιάσει τον Ισαάκ²⁶⁰. Επειδή πέφτουν έξω στην περιγραφή της θυσίας του Ισαάκ, αναφέρει ο Ιωάννης ότι «αἰδούνται» δηλ. ντρέπονται. Εμμένουν όμως, στον ισχυρισμό τους ότι ο λίθος ήταν του Αβραάμ. Ο Δαμασκηνός απαντάει ότι κι αν ακόμη δεχτούμε ότι ο λίθος αυτός είναι του Αβραάμ, δεν ντρέπονται που λατρεύουν έναν τόπο στον οποίο συνενυρέθη με την Άγαρ και έδεσε τις καμήλες του; Με ευκολία όμως κατηγορούν τους χριστιανούς που προσκυνούν το σταυρό πάνω στον οποίο θυσιάστηκε ο Χριστός²⁶¹.

Στη συνέχεια ο Ιωάννης θέλοντας να αποδείξει το χαμηλό πνευματικό επίπεδο του Κορανίου παραθέτει ορισμένα ενδεικτικά χωρία. Με την πράξη αυτή θέλει να δώσει μια πληρέστερη εικόνα του Ισλαμισμού. Τονίζει για πολλοστή φορά ότι το μόνο που κατάφερε ο Μωάμεθ ήταν να συντάξει ένα πλήθος ασυναρτησιών. Αναφέρει τέσσερα θέματα από το Κοράνιο, με τις εξής ονομασίες:

αὐτοῦ, δηλον ὅτι καὶ Θεός ἐστιν. Εἰ δὲ ἐκτός ἐστι, τοῦ Θεοῦ, ἄλογός ἐστι καθ' ὑμᾶς ὁ Θεός, καὶ ἄπνους. Οὐκοῦν φεύγοντες ἐταιριάζειν τὸν Θεόν ἐκόψατε αὐτόν. Κρείσσον γὰρ ἦν λέγειν ὑμᾶς, ὅτι ἐταῖρον ἔχει, ἢ κόπτειν αὐτόν, καὶ ὡς λίθον, ἢ ξύλον, ἢ τι τῶν ἀναισθητῶν παρεισάγειν», ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Περὶ αἱρέσεων...*, ὁ.π., PG 94, 768CD.

²⁵⁸ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Περὶ αἱρέσεων...*, ὁ.π., PG 94, 768D.

²⁵⁹ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Περὶ αἱρέσεων...*, ὁ.π., PG 94, 769A.

²⁶⁰ Το επιχείρημα αυτό δεν συμφωνεί με την Παλαιά Διαθήκη που αναφέρει ότι ο Αβραάμ ανέβηκε σε ένα κατάφυτο βουνό και έκοψε ξύλα για να θυσιάσει τον Ισαάκ. Τονίζει επίσης ότι άφησε τους υπηρέτες του να προσέχουν τους όνους και όχι καμήλες.

²⁶¹ Η. ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΗ, *Τὸ Ἰσλάμ κατὰ τὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Δαμασκηνό...*, ὁ.π., 271.

«ή γραφή τῆς γυναικός», «ή γραφή τῆς καμήλου τοῦ Θεοῦ», «ή γραφή τῆς τραπέζης», «ή γραφή τοῦ βοϊδίου»²⁶².

Στη «γραφή τῆς γυναικός»²⁶³, αναφέρει ὅτι ἰσχύει γιὰ τὸ γάμο καὶ τὸ διαζύγιο. Κάθε ἄνδρας ἐπιτρέπεται νὰ ἔχει μέχρι τέσσερις νόμιμες συζύγους ἀλλὰ ἀπεριόριστο ἀριθμὸ παλλακίδων. Τὸ διαζύγιο εἶναι καθαρὰ ἀνδρική ὑπόθεση. Ὑπάρχει καὶ μιὰ διήγηση κατὰ τὴν ὁποία ὁ Μῶαμεθ ἐρωτεύτηκε τὴ γυναῖκα ἐνὸς φίλου τοῦ τὸν ὁποῖο ὑποχρέωσε νὰ τὴ χωρίσει γιὰ νὰ τὴν παντρευτεῖ. Τὸν ἐπεισε λέγοντάς του ὅτι ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Στὸ κομμάτι ποῦ ἐπιγράφεται «γραφή τῆς καμήλου τοῦ Θεοῦ»²⁶⁴ ὁ Ἰωάννης εἰρωνεύεται μιὰ διήγηση κατὰ τὴν ὁποία μιὰ καμήλα ἔπινε ἓνα ποτάμι νερὸ καὶ στὴν συνέχεια δὲν μποροῦσε νὰ περάσει ἀνάμεσα σὲ δύο βουνά. Τὸ νερὸ μετατρέποταν σὲ γάλα καὶ ἔτρεφε τοὺς πιστοὺς²⁶⁵.

Τὸ ἀπόσπασμα ποῦ φέρει τὸν τίτλο «ή γραφή τῆς τραπέζης»²⁶⁶ εἶναι πολὺ σύντομο. Εκεί ἀναφέρεται ὅτι ὁ Χριστὸς ζήτησε ἀπὸ τὸ Θεὸ ἓνα τραπέζι. Εκείνος τοῦ ἔδωσε λέγοντάς του: «Δεδώκά σοι καὶ τοῖς σοῖς τράπεζαν ἄφθαρτον»²⁶⁷. Δὲν τὸ σχολιάζει ἀλλὰ θέλει νὰ δείξει ποιά εἶναι ἡ στάση τῶν μουσουλμάνων γιὰ τὸ μυστήριον τῆς Θ. Ευχαριστίας.

Σχεδὸν ἀσχολίαστο ἀφήνει τὸ κομμάτι ποῦ ἀναφέρεται στὴ «γραφή τοῦ βοϊδίου». Δείχνει ξεκάθαρα ὅτι ἀπαξιεῖ νὰ ἀσχοληθεῖ με ἓνα τέτοιο θέμα ἀφοῦ πιστεύει ὅτι εἶναι μόνο γιὰ γέλια²⁶⁸.

Παρουσιάζοντας τὸ Κοράνιο, μνημονεύει τὴν περιτομὴ τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν²⁶⁹, τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν τηρεῖται ἡ ἀργία τοῦ Σαββάτου, ὅτι δὲν ὑπάρχει βαπτισματικὴ ἀκολουθία καὶ οἱ διατρο-

²⁶² ἸΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Περὶ αἱρέσεων...*, ὁ.π., PG 94, 769B-773A.

²⁶³ *Αἱ Γυναῖκες* 4:3 ἢ *Ἡ ἀγελάδα* 2:223.229'.

²⁶⁴ Στὸ Κοράνιο δε βρίσκουμε καμία Sura με αὐτὸ τὸν τίτλο.

²⁶⁵ ἸΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Περὶ αἱρέσεων...*, ὁ.π., PG 94, 772B.

²⁶⁶ ἸΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Περὶ αἱρέσεων...*, ὁ.π., PG 94, 772D.

²⁶⁷ Αὐτόθι.

²⁶⁸ « «Πάλιν γραφὴν Βοϊδίου», καὶ ἄλλα τινὰ ληρήματα λέγει γέλωτος ἄξια...», αὐτόθι.

²⁶⁹ Ἡ περιτομὴ τῶν γυναικῶν δὲν ἀναφέρεται ξεκάθαρα στὸ Κοράνιο. Πιθανόν ὁ Ἰωάννης νὰ εἶναι γνώστης κάποιας προφορικής παράδοσης.

φικές διατάξεις δεν συμφωνούν με τον ιουδαϊκό νόμο. Απαγορεύεται επίσης ρητώς η κατανάλωση οίνου.

Όσον αφορά την επεξεργασία του θέματος, επιλέγονται κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στοιχεία της «αιρέσεως». Τονίζει ιδιαίτερα ότι αποτελείται από κάθε είδους ληρωδίες και γελοιότητες. Τα στοιχεία που δίνει σχετικά με την ισλαμική θρησκεία παρατίθενται με την εξής δομή: 1) ξεκινάει με κάποια εισαγωγικά στοιχεία σχετικά με την ιστορία της «αίρεσης» αρχίζοντας από την καταγωγή των μωαμεθανών και του προφήτη τους Μωάμεθ, 2) συνεχίζει με την παράθεση της δογματικής διδασκαλίας του Ισλάμ, 3) παρουσιάζει τα επιχειρήματά του για το κύρος και την υπόληψη του Ισλάμ, 4) στη συνέχεια παρουσιάζεται η απολογητική των χριστιανών έναντι των κατηγοριών που τους προσάψανε οι Μουσουλμάνοι. Τέλος ε) παρουσιάζει ενδεικτικά το περιεχόμενο του Κορανίου.

Η ενασχόλησή του με κάθε ενότητα είναι σύντομη αλλά περιεκτική. Δεν μνημονεύονται ιδιαίτερα σημαντικά στοιχεία της αιρέσεως και δεν αντικρούει τη διδασκαλία τους μακρυγορώντας. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ο Δαμασκηνός έζησε σε μια εποχή που το Βυζάντιο έκανε τα πρώτα του βήματα στην πολεμική εναντίον του Ισλάμ. Το κείμενο του Κορανίου άρχισε να αποκρυσταλλώνεται την εποχή που γεννήθηκε ο Ιωάννης και εμφανίζεται με διάφορες παραλλαγές²⁷⁰. Γι' αυτό όσα γράφει για το Ισλάμ βασίζονται κυρίως στην προσωπική του εμπειρία και γνώση από τις επαφές που είχε με Μουσουλμάνους. Τα περισσότερα που γνωρίζει για το Κοράνιο είναι από την προφορική παράδοση και όχι γιατί τα μελέτησε. Έτσι εξηγούνται οι παραλλείψεις και ατέλειες που εμφανίζει μέσα στα κείμενά του, σχετικά με την ισλαμική διδασκαλία.

Ο έλεγχος της «αιρέσεως» μπορεί να είναι σύντομος αλλά προσφέρει πολλά στοιχεία που αξίζει να τα παρατηρήσει κανείς. Την βλέπει σαν μια αίρεση που το μόνο που της αξίζει είναι να γελάει κανείς²⁷¹. Κύριος στόχος του λοιπόν, είναι η γελοιοποίηση της

²⁷⁰ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΥ, ό.π., 101-104.

²⁷¹ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Περί αίρέσεων...*, ό.π., PG 94, 765AC' 772D.

μωαμεθανικής διδασκαλίας. Για το λόγο αυτό δεν αναπτύσσεται καμία μεγάλη θεολογική συζήτηση²⁷², όπως συνέβαινε με άλλες αιρέσεις. Θα την αντιμετώπιζε διαφορετικά αν τη θεωρούσε σοβαρή και άξια λόγου.

Στον Δαμασκηνό αποδίδονται και δύο μικροί «αντιαιρετικοί» διάλογοι εναντίον του Μωαμεθανισμού: «Διάλεξις Σαρακηνού και Χριστιανού»²⁷³ και «Ἐκ τῶν πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς ἀντιρρήσεων τῶν αὐτοῦ (Θεοδώρου τοῦ τὸ ἐπίκλην Ἀβουκαρᾶ ἐπισκόπου Καρῶν) διά φωνῆς Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ»²⁷⁴. Πολλοί ερευνητές εξετάζοντας τη μορφή και το περιεχόμενο της «Διάλεξης» υποστηρίζουν ότι δεν έχει καμία σχέση με το ύφος του Δαμασκηνού²⁷⁵. Εξετάζεται η πιθανότητα να γράφτηκε από κάποιον ανώνυμο και να αποδόθηκε στο Δαμασκηνό ή να πρόκειται για κάποιο διάλογο τον οποίο επεξεργάστηκε και μας παραθέτει ο Θεόδωρος Αβουκάρας²⁷⁶.

Όσον αφορά το περιεχόμενο της «Διάλεξης», ασχολείται με την ελευθερία της θελήσεως του ανθρώπου και με αφορμή αυτό αναφέρεται και στο θέμα της θεανθρώπινης παρουσίας του Χριστού. Μετά από σχετικό ερώτημα απαντάει ότι ο Θεός είναι αίτιος των καλών ενώ το κακό αποδίδεται μόνο στον διάβολο. Στο ερώτημα γιατί επιτρέπεται η ύπαρξη του κακού απαντάει ότι ο Θεός δημιούργησε τον άνθρωπο αλλά τον άφησε ελεύθερο και δεν θέλει να επεμβαίνει στο αυτεξούσιό του. Στη συνέχεια φτάνουν στο θέμα του απόλυτου προορισμού. Ο Σαρακηνός πιστεύει ότι οι Ιουδαίοι ήταν καλοί γιατί όταν σταύρωσαν το Χριστό εφάρμοζαν το θέλημα του

²⁷² J. MERRIL, «Of the Tractate of John of Damascus on Islam», *The Muslim World* 41 (1951) 88-97.

²⁷³ Το κείμενο το βρίσκουμε σε λατινική μετάφραση αλλά και σε ελληνική έκδοση. Ο γνωστός βυζαντινολόγος Beck προτιμά την ελληνική γιατί το κείμενο είναι καλύτερα τακτοποιημένο σε αντίθεση με το λατινικό που είναι μπερδεμένο. Βλ. H. BECK, «Vorsehung und Vorherbestimmung in der theologischen Literatur der Byzantiner», *Orientalia Christiana Analecta* 114, Rome 1937, 37. 41. Ο ίδιος συγγραφέας πιστεύει ότι το κείμενο είναι του Ιωάννη και υποστηρίζει ότι «ή δομή και ή θεώρησι αντιστοιχεί στήν τότε κατάσταση της ισλαμικής θεολογίας, στήν όποία αποβλέπει νά αντιπαραταχθῆ τό σύγγραμμα», H. BECK, ό.π., 42, υποσημ. 44.

²⁷⁴ Από το διάλογο μας διασώζει ένα απόσπασμα ο Θεόδωρος Αβουκάρας

²⁷⁵ Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, ό.π., 1224

²⁷⁶ Η. ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΗ, *Τό Ισλάμ κατά τόν Άγιο Ιωάννη τόν Δαμασκηνό...*, ό.π., 281.

Θεού. Η απάντηση που παίρνει είναι ότι δεν εφάρμοζαν το θέλημά Του αλλά ο Θεός έδειξε ανοχή και μακροθυμία.

Το επόμενο θέμα με το οποίο ασχολούνται είναι αυτό της θε-ανθρώπινης φύσης του Χριστού. Ο Υιός είναι τέλειος Θεός αλλά και τέλειος άνθρωπος γι' αυτό είχε την ανάγκη να τρώει, να πίνει, να κοιμάται κ.λ.π. Όλα αυτά τα κάνει μόνο ως άνθρωπος και όχι ως Θεός. Ο Σαρακηνός αναφερόμενος στον Πρόδρομο που βάπτισε το Χριστό, ρώτησε «Ποιός είναι μεγαλύτερος, ο αγιάζων ή ο αγιαζόμενος;» και ο Δαμασκηνός του απαντά με ένα παράδειγμα. Στα δημόσια λουτρά όταν καθαρίζεται κάποιος από το δούλο του, σημαίνει ότι ο δούλος είναι ανώτερος και εκείνος που καθαρίζεται κατώτερος; Ο Ιωάννης, ως πιστός δούλος, υπηρέτησε το Δεσπότη Χριστό στον Ιορδάνη ποταμό. Μετά απ' όλα αυτά αναφέρεται ότι ο Σαρακηνός θαύμασε και δεν είχε να πει κάτι άλλο.

Ο διάλογος με το Σαρακηνό δεν είναι πραγματικός αλλά πλασματικός με σκοπό να δώσει επιχειρήματα στους Χριστιανούς. Μέσα από τη «Διάλεξη» έχουμε μια ξεκάθαρη εικόνα για το πώς αντιμετώπιζαν οι Βυζαντινοί το Ισλάμ. Η στάση τους είναι κυρίως αντιρρητική-πολεμική από τη στιγμή που τη βλέπουν σαν «αίρεση»²⁷⁷ και μάλιστα ως «πρόδρομο του αντιχρίστου».

Για το δεύτερο έργο από το οποίο μας σώζεται ένα απόσπασμα, δεν τίθεται θέμα γνησιότητας γιατί όλοι οι ερευνητές δέχονται ότι συντάχθηκε από τον Αβουκάρα και περιέχει διδασκαλία του Δαμασκηνού²⁷⁸. Είναι ένας διάλογος τον οποίο έκανε ο Ιωάννης Δαμασκηνός με ένα Σαρακηνό και ο Αβουκάρας²⁷⁹, σαν αυτήκοος μάρτυρας την κατέγραψε και την παραθέτει. Στο απόσπασμα αυτό

²⁷⁷ «...ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός με τήν καταπληκτική δογματική του κατάρτισι, μέ τήν προσωπική του έμπειρία καί μέ τήν οξυδερκή του κρίσι διατείνεται ότι ο Ίσλαμισμός είναι αίρεσι, πού συνονθυλεύει στοιχειά τών φοβερών αίρέσεων του καιροῦ του καί του τόπου του· νεστοριανικά – μονοφυσικά, μέ κατάλοιπα ειδωλολατρικά. Αποδεικνύει τό Ίσλάμ ως ανυπόληπτη αίρεσι καί διδασκαλία «γέλωτος αξία»», Η. ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΗ, *Τό Ίσλάμ κατά τόν Άγιο Ιωάννη τόν Δαμασκηνό...*, ό.π., 288.

²⁷⁸ Κ. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗ, *Ιωάννης ο Δαμασκηνός*, έν Αθήναις 1903, 53.

²⁷⁹ Ο Θεόδωρος Αβουκάρας, επίσκοπος Καρ(ο)ών της Μεσοποταμίας, ήταν μαθητής του Ιωάννη και έζησε από κοντά τον αγώνα του κατά του Ισλάμ.

εκφράζει την άποψη ότι δεν αποδεικνύεται πουθενά ότι ο προφήτης και η διδασκαλία του είναι αληθινή. Τουναντίον φαίνεται ότι είναι αναξιόπιστη. Γίνεται μια συναρπαστική συζήτηση κατά την οποία ο Αβουκάρρας θέτει εκτός μάχης τον Σαρακηνό τονίζοντας ότι ευσεβείς είναι εκείνοι που έμειναν πιστοί στο Χριστιανισμό. Η αξιοπιστία του Χριστού και των ανθρώπων του είναι δεδομένη.

β) Θεόδωρος Αβουκάρρας. Ο Θεόδωρος Αβουκάρρας²⁸⁰ ήταν ένας πολυγραφότατος συγγραφέας²⁸¹. Ασχολήθηκε γενικά με τις αιρέσεις και σε ό,τι αφορά το Ισλάμ ήλεγξε με διαλογική μορφή το πρόσωπο του Μωάμεθ. Κατήγγειλε το γεγονός ότι στο Κοράνιο υπάρχουν πολλές αντιφάσεις. Στη συνέχεια ανασκεύασε όλες τις κατηγορίες που εκτοξεύουν οι Μουσουλμάνοι εναντίον του χριστιανικού δόγματος. Δεν παρέλειψε να τονίσει την υπεροχή της χριστιανικής πίστεως εξαίροντας ιδιαίτερα το πρόσωπο του Ιησού Χριστού. Πιστός στις απόψεις του Ιωάννη Δαμασκηνού αναίρεσε τις κακοδοξίες των Μουσουλμάνων περί Θεού και Ιησού Χριστού. Επίσης, επιτέθηκε ενάντια στην ηθική όπως αυτή προβάλλεται μέσα από το Κοράνιο.

γ) Βαρθολομαίος ο Εδεσσηνός. Ο Βαρθολομαίος Εδεσσηνός έζησε λίγο μετά το Φώτιο²⁸² και είχε τεράστια μόρφωση. Έγραψε μια «αντιστασιακή» πραγματεία με τον τίτλο «Έλεγχος Άγαρηνοῦ» μέσα από την οποία ανασκευάζει τις κατηγορίες που εκτόξευσε ένας Άγαρηνός ενάντια στο Χριστιανισμό χρησιμοποιώντας χωρία από την Αγία Γραφή, το Κοράνιο αλλά και έργα Αράβων και Χαλδαίων. Επιτίθεται στο Μωάμεθ και στο περιεχόμενο του Κορανίου²⁸³. Ο τρόπος που χρησιμοποιεί είναι πάντοτε διαλογικός. Ξεκινάει κάνο-

²⁸⁰ Έζησε κατά τα τέλη του Η' αι. και καταγόταν από την Έδεσσα της Συρίας. Υπήρξε, κατά πάσα πιθανότητα μαθητής του Ιωάννη Δαμασκηνού. Μόνασε στη μονή του Αγίου Σάββα στα Ιεροσόλυμα. Το 813 γίνεται επίσκοπος Καρών στη Μεσοποταμία.

²⁸¹ Συνέταξε πάνω από 40 μικρές πραγματείες. Ασχολείται κυρίως με θέματα αιρέσεων.

²⁸² Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Φώτιος έζησε από το 810 ή κατ'άλλους 820 έως το 893 μ.Χ.

²⁸³ ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ ΕΔΕΣΣΗΝΟΥ, Έλεγχος Άγαρηνοῦ, PG 104, 1384A-1448A.

ντας μια αναδρομή στην καταγωγή, τη μόρφωση και τη ζωή του προφήτη. Τον αντιμετωπίζει ως γνήσιο απόγονο των αιρετικών, ενώ εκθέτοντας τη διδασκαλία του σχετικά με το Θεό και τον Ιησού Χριστό, μέμφεται το περιεχόμενο και τις αδυναμίες του Κορανίου. Σαρκάζει την αντίληψη περί απόλυτου προορισμού ενώ σχολιάζει αρνητικά την ηθική που προβάλλει το Κοράνιο παραθέτοντας και τα ανάλογα χωρία.

Β. ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΑΣΗ

Η δεύτερη φάση αντιμετώπισης των Μωαμεθανών από τους Βυζαντινούς συγγραφείς ξεκίνησε κατά τους χρόνους του Μιχαήλ Γ' και των Μακεδόνων²⁸⁴. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της φάσεως αυτής είναι ότι επεκτείνεται περισσότερο αφού μετατοπίζεται από την επαρχία, στο κέντρο του Κράτους. Η αντίδραση εκδηλώνεται πλέον μέσα από τα έγκατα της αυτοκρατορίας. Την περίοδο αυτή συναντάμε τους: Νικήτα Βυζάντιο, Γρηγόριο Δεκαπολίτη, Σαμωνά, επιστολή Λέοντος ΣΤ', Αρέθα Καισαρείας.

α) Νικήτας ο Βυζάντιος. Ο Νικήτας Βυζάντιος²⁸⁵ διακρίνονταν για την πολεμική του ενάντια στις αιρέσεις που μάστιζαν τη εποχή αυτή την Βυζαντινή Αυτοκρατορία και την Εκκλησία. Ασχολήθηκε ιδιαίτερα με το Μονοφυσιτισμό της Αρμενίας και τους Λατίνους της Δύσης. Αντικρούοντας την ισλαμική διδασκαλία, έγραψε τρία βιβλία: 1) το πρώτο φέρει τον τίτλο «Ἀνατροπή τῆς παρὰ τοῦ Ἄραβος Μωάμετ πλαστογραφηθείσης βίβλου»²⁸⁶, 2) το δεύτερο και το τρίτο πραγματεύονται το περιεχόμενο δύο επιστολών που έστειλε ένας Σαρακηνός στον Μιχαήλ και έχουν απολογητικό χαρακτήρα²⁸⁷.

²⁸⁴ Ο Μιχαήλ Γ' γνωστός και ως «μέθυσος» ήταν ο τελευταίος της δυναστείας των Ισαύρων και η θητεία του διήρκεσε από το 842 μέχρι το 867 μ.Χ. που δολοφονήθηκε. Στο θρόνο τον διαδέχτηκε ο Βασίλειος Α' με τον οποίο ξεκινά η δυναστεία των Μακεδόνων.

²⁸⁵ Γνωστός και ως «φιλόσοφος» ή «διδάσκαλος».

²⁸⁶ PG 105, 669A-805D.

²⁸⁷ ΝΙΚΗΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ, Ἐκθεσις κατασκευαστικῆ μετὰ ἀποδείξεως τοῦ Χριστιανικοῦ δόγματος ἐκ κοινῶν ἐννοιῶν, καί διαλεκτικῆς μεθόδου, καί φυσικῶν ἐπιχειρημάτων, καί συλλογιστικῆς πολυτεχνίας προαγομένη καί ἀντίρρησις τῆς σταλείσης ἐπιστολῆς ἐκ τῶν

Στην πολεμική του προσπάθεια εκθέτει κατ'αρχάς τις βασικές αρχές του Χριστιανισμού. Αναπτύσσει, τη διδασκαλία περί ιδιωμάτων του Θεού και θεότητας του Υιού και του Αγίου Πνεύματος. Εξαιτίας της μόρφωσής του ακολουθεί μια συστηματική αντισλαμική πολεμική. Επιτίθεται στο πρόσωπο του Μωάμεθ του οποίου, όπως υποστηρίζει, η ζωή και το έργο είναι μόνο για γέλια. Κατακεραυνώνει και την ηθική του Ισλάμ, που ασχολείται μόνο με τις σαρκικές ηδονές οι οποίες θα συνεχιστούν και στην άλλη ζωή.

Ο Νικήτας εκθέτει με φιλοσοφικό και επιστημονικό τρόπο το χριστιανικό δόγμα. Το επιτυγχάνει ακολουθώντας τη διαλεκτική μέθοδο²⁸⁸ και αναπτύσσοντας έναν ιδιαίτερο συλλογισμό. Ο νέος αυτός τρόπος αντιμετώπισης του Ισλάμ αποδείχτηκε ιδιαίτερα αποτελεσματικός για την εποχή.

β) Γρηγόριος ο Δεκαπολίτης. Την προσπάθεια που ξεκίνησε ο Νικήτας συνέχισε ο Γρηγόριος²⁸⁹. Το έργο του «Λόγος ιστορικός Γρηγορίου του Δεκαπολίτου, πάνυ ωφέλιμος και γλυκύτατος κατά πολλά, περί όπτασίας, ήν τις Σαῤῥακηνός ποτε ιδών, έπίστευσε, μαρτυρήσας διά τόν Κύριον ήμῶν Ίησούν Χριστόν»²⁹⁰ γράφτηκε με αφορμή ένα επεισόδιο που έλαβε χώρα μεταξύ δύο Σαρακηνών εκ των οποίων ο πρώτος ασπάστηκε τη χριστιανική πίστη, εξαιτίας κάποιου θαύματος, και ο δεύτερος έμεινε σταθερός στην ισλαμική θρησκεία. Ο Γρηγόριος βρίσκει την κατάλληλη ευκαιρία να επιτεθεί στο πρόσωπο του Μωάμεθ και να εκθέσει τη χριστιανική διδασκαλία²⁹¹.

Άγαρηνῶν πρός Μιχαήλ βασιλέα υἰόν Θεοφίλου επί διαβολή τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως, PG 105, 808A-841D. Βλ. και W. EICHNER, «Die Nachrichten über den Islam bei den Byzantinern», *Der Islam* 23 (1936) 134.

²⁸⁸ Η μέθοδος αυτή είναι γνωστή από την εποχή του Σωκράτη ο οποίος προσπαθώντας να ανακαλύψει την αλήθεια χρησιμοποιούσε το σύστημα των ερωταποκρίσεων.

²⁸⁹ Γενικά ξέρουμε ελάχιστα για τη ζωή του. Καταγόταν από τη Δεκάπολη της Ισαυρίας. Το 827 εγκαταστάθηκε στην Κωνσταντινούπολη. Αναγνωρίστηκε άγιος κατά την περίοδο των Παλαιολόγων.

²⁹⁰ PG 100, 1201A-1212D.

²⁹¹ «Καί μή ἔλπιζε επί τά παρόντα, ἀλλ'ἐπί τά μέλλοντα καί μή πίστευε ἐπί τόν ψευδοπροφήτην, τόν υἰόν τῆς κολάσεως· ἀλλά πίστευσον εἰς τόν Ίησούν Χριστόν τόν Ναζωρηόν, τόν ἑσταυρωμένον. Πίστευσον Τριάδα ὁμοούσιον τήν μίαν θεότητα,

γ) **Σαμωνάς.** Ο Σαμωνάς²⁹² ακολουθώντας την τακτική των προηγούμενων, συγγράφει το «Διάλεξις πρὸς Ἀχμέδ τὸν Σαρακηνόν»²⁹³. Το ἔργο αὐτὸ αναφέρεται στο μυστήριό τῆς θείας ευχαριστίας το ὁποῖο εἶναι εντελῶς ἀκατάληπτο γιὰ τοὺς Μωαμεθανούς. Εξηγεί πῶς γίνεται ὁ καθαγιασμός των τιμίων δώρων με τὴν κάθοδο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Με τὸν τρόπο αὐτὸ ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μεταβάλλονται σὲ σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ. Στὸ ἐπιχείρημά τους ὅτι με τὸ μερισμὸ εἶναι σαν νὰ διαμελίζεται τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἀπαντᾷ ὅτι μελίζονται μόνο ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος, σαν υλικά προϊόντα καὶ ὄχι τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ²⁹⁴. Με ἀφορμὴ αὐτὸ τὸ θέμα υποστηρίζει τὸ δόγμα περὶ τοῦ ἀχωρίστου, ἰσοδυνάμου καὶ ὁμοφυοῦς, ἀν καὶ μερίζεται στὶς υποστάσεις. Ὅλα αὐτὰ ἀν καὶ εἶναι ἀκατάληπτα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ἀπαραίτητα καὶ προσφέρονται ὡς ὁρατὰ καὶ αἰσθητὰ παραδείγματα²⁹⁵.

δ) **Λέων ο ΣΤ'.** Στὰ ἀντισλαμικά κείμενα συμπεριλαμβάνεται καὶ μὴ ἐπιστολὴ πὺ φέρει τὸ ὄνομα τοῦ Λέοντος ΣΤ'. Μας σώζεται μόνο στα λατινικά καὶ παραλήπτης τῆς φέρεται ὁ χαλίφης Ομάρ. Φέρει τὸν τίτλο «*Leonis imperatorris Augusti cognomento philosophi ad Omarum Saracenorum regem, Epistola*»²⁹⁶. Οἱ ἐρευνητές²⁹⁷ τοποθετοῦν τὴ συγγραφὴ τῆς κατὰ τὸν 9^ο αἰ. Σκοπὸς τῆς ἐπιστολῆς εἶναι νὰ ἐκθέσει τὶς βασικὲς ἀλήθειες τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ νὰ ἀποκρούσει τὶς κατηγορίες πὺ τῆς εἶχανε προσάψει. Ἀσχολεῖται

Πατέρα, Υἱόν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον», ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΔΕΚΑΠΟΛΙΤΟΥ, ὁ.π., PG 100, 1204. 1209.

²⁹² Ἀραβας στὴν καταγωγὴ, γεννήθηκε στὴ Μελιτηνὴ μὴ πόλη πὺ βρίσκονταν ὑπὸ ἀραβικὴ κυριαρχία. Ἐδρασε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ αυτοκράτορα Λέοντα ΣΤ', κοντὰ στὸν ὁποῖο χρημάτισε ὑπουργός. Φέρεται νὰ χρημάτισε καὶ ἀρχιεπίσκοπος Γάζης. PG 120, 825.

²⁹³ PG 120, 821A-832D.

²⁹⁴ ΣΑΜΩΝΑ, *Διάλεξις πρὸς Ἀχμέδ τὸν Σαρακηνόν, ἀποδεικνύουσα τὸν ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἱερουργούμενον ἄρτον καὶ οἶνον, σῶμα καὶ αἷμα ἀληθινόν καὶ ὁλόκληρον εἶναι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ*, PG 120, 832CD.

²⁹⁵ Αὐτόθι.

²⁹⁶ PG 107, 315A-324B.

²⁹⁷ Μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὁ Beck.

κυρίως με το Τριαδολογικό δόγμα και με το πρόσωπο της Υπεραγίας Θεοτόκου²⁹⁸.

ε) **Αρέθας Καισαρείας.** Ο Αρέθας²⁹⁹ έγραψε απολογητικά έργα με έντονο πολεμικό χαρακτήρα. Ένα από αυτά είναι και η επιστολή προς τον Εμίρ της Δαμασκού³⁰⁰. Γράφτηκε κατόπιν εντολής του αυτοκράτορα Ρωμανού Λεκαπηνού και ως προς το περιεχόμενό της ακολουθεί την τακτική των προηγούμενων συγγραφέων. Ξεχωρίζει για τη φιλολογική της μορφή και για τον απολογητικό της χαρακτήρα.

Γ. ΤΡΙΤΗ ΦΑΣΗ

Η τρίτη φάση της αντισλαμικής πολεμικής εκτείνεται στα χρόνια των Κομνηνών³⁰¹. Την περίοδο αυτή οι Μουσουλμάνοι διοικούνται από τους Σελτζούκους οι οποίοι είχαν ιδρύσει κράτος στα μέσα του 11^{ου} αιώνα, πάνω στα ερείπια του αραβικού κράτους της Ασίας. Έτσι, η πολεμική κατά του Ισλάμ παίρνει άλλη τροπή γιατί οι βυζαντινοί αντιμετωπίζουν συγκεκριμένα τους Σελτζούκους. Την περίοδο αυτή έχουμε τους: Ευθύμιο Ζιγαβηνό, Νικήτα Χωνιάτη, Μακάριο Κύπρου, Μανουήλ Α' Κομνηνό.

α) **Ευθύμιος Ζιγαβηνός.** Ο Ευθύμιος Ζιγαβηνός³⁰² δεχόμενος εντολή από τον αυτοκράτορα Αλέξιο Κομνηνό, έγραψε τη «Δογματική πανοπλία»³⁰³ η οποία αποτελείται από είκοσι οκτώ τίτ-

²⁹⁸ Β. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, Αθήναι 1948, 429.

²⁹⁹ Αρχιεπίσκοπος Καισαρείας. Γεννήθηκε τον 9^ο αι. στην Πάτρα και μετακόμισε στην Κωνσταντινούπολη όπου αργότερα εξελέγη επίσκοπος Καισαρείας της Καππαδοκίας.

³⁰⁰ H. G. BECK, *Kirche und theologische Literatur...*, ό.π., 593.

³⁰¹ Η δυναστεία των Δουκάδων και των Κομνηνών ξεκίνησε το 1057 μ.Χ. όταν στο θρόνο ανέβηκε ο Ισαάκιος Α' Κομνηνός.

³⁰² Γνωστός και ως Ζιγαδηνός. Ένας από τους γνωστότερους συγγραφείς της περιόδου. Για τη ζωή του γνωρίζουμε ελάχιστα, αντλούμενα μέσα από τα συγγράμματά του. Ήταν μοναχός στην Κωνσταντινούπολη.

³⁰³ ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΖΙΓΑΒΗΝΟΥ, *Δογματική πανοπλία*, τίτλος ΚΗ', *Κατά Σαρακηνών οί καλοῦνται Ἰσμαηλίται μὲν, ὡς ἀπὸ τοῦ Ἰσμαήλ καταγόμενοι· υἱὸς δὲ ἦν οὗτος τοῦ Ἀβραάμ, γεννηθεὶς αὐτῷ ἐξ Ἄγαρ τῆς παιδίσκης Σάρρας· Ἀγαρηνοὶ δέ, ἀπὸ Ἄγαρ τῆς μητρὸς Ἰσμαήλ· Σαρακηνοὶ δέ, ἀπὸ τοῦ τὴν Ἄγαρ εἰπεῖν πρὸς τὸν ἄγγελον, ὅτε ἀπελαθεῖσα παρά τῆς κυρίας*

λους. Ασχολείται με τις αρχαιότερες αιρέσεις όπως των Παυλικιανών, των Βογομίλων, των Μωαμεθανών και αναιρεί τις διδασκαλίες τους. Αντλεί στοιχεία από τον Ιωάννη Δαμασκηνό και τον Νικήτα Βυζάντιο. Ξεκινάει με μια επίθεση στο πρόσωπο του Μωάμεθ στηλιτεύοντας το περιβάλλον και την ανατροφή του³⁰⁴. Αποκρούει τα όσα υποστήριξε ο Μωάμεθ για την τριαδικότητα του Θεού ακολουθώντας τη διαλεκτική και φιλοσοφική μέθοδο και παραθέτοντας χωρία από την Αγία Γραφή. Αναπτύσσει την ορθόδοξη διδασκαλία για το πρόσωπο του Χριστού χρησιμοποιώντας πάλι χωρία από την Αγία Γραφή και την Ιερά Παράδοση³⁰⁵. Απορρίπτει τη διδασκαλία περί απόλυτου προορισμού και παραδείσου, έτσι όπως περιγράφεται στο Κοράνιο³⁰⁶.

β) Νικήτας Χωνιάτης. Ο Νικήτας Χωνιάτης³⁰⁷ έγραψε το «Θησαυρό Ὁρθοδόξου πίστεως»³⁰⁸, ένα έργο απολογητικό που αποτελείται από 27 βιβλία. Ακολουθώντας τους Ιωάννη Δαμασκηνό και Ευθύμιο Ζιγαβηνό πραγματεύεται τη θρησκεία των Αγαρηνών³⁰⁹. Στα τελευταία πέντε βιβλία κάνει λόγο για τις πηγές, από τις οποίες άντλησε στοιχεία ο Μωάμεθ για να συγκροτήσει τη θρησκεία των Ισλαμικών. Εκθέτει τη διδασκαλία του Κορανίου για το Θεό και τον Ιησού Χριστό και αποκρούει τις κατηγορίες του Ισλάμ εναντίον των Χριστιανών³¹⁰. Αντικρούει και τις απόψεις τους περί πολυγαμίας και παραδείσου όπως τον αποδέχονται³¹¹.

αὐτῆς, ὠδευε κατὰ τὴν ἔρημον ἐπιφερομένη τὸν Ἰσμαήλ, ὅτι Σάρρα κενὴν με ἀπέλυσεν, ὡς ἐκεῖνοι λέγουσιν, PG 130, 33C-1361.

³⁰⁴ ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΖΙΓΑΒΗΝΟΥ, ὁ.π., PG 130, 1333A.

³⁰⁵ ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΖΙΓΑΒΗΝΟΥ, *Διάλεξις μετὰ Σαρακηνοῦ φιλοσόφου περὶ πίστεως ἐν τῇ πόλει Μελιτηνῆς*, PG 131, 24D.

³⁰⁶ ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΖΙΓΑΒΗΝΟΥ, *Δογματικὴ πανοπλία...*, ὁ.π., PG 130, 1341C.

³⁰⁷ Γεννήθηκε στις Χώναις της Μ. Ασίας στα μέσα του 12^{ου} αιώνα.

³⁰⁸ PG 139, 1093A-1444B.

³⁰⁹ ΝΙΚΗΤΑ ΧΩΝΙΑΤΗ, *Θησαυρός ὀρθοδόξου πίστεως, index librorum XIV, Τόμος εἰκοστός ἔκτος. Περί τοῦ δόγματος τοῦ Θεοῦ τοῦ Μωάμετ, τοῦ λαληθέντος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως*, PG 139, 1101B.

³¹⁰ ΝΙΚΗΤΑ ΧΩΝΙΑΤΗ, *Θησαυρός Ὁρθοδόξου πίστεως, Βιβλίο XX, Περί τῆς θρησκείας τῶν Αγαρηνῶν*, PG 140, 108AC.

³¹¹ ΝΙΚΗΤΑ ΧΩΝΙΑΤΗ, *Περί τῆς θρησκείας τῶν Αγαρηνῶν...*, ὁ.π., PG 140, 113AB.

γ) **Μακάριος Κύπρου.** Ο Μακάριος³¹² συνέταξε σύντομη διήγηση των αιρέσεων και ιδιαίτερα αυτής του Ισλάμ³¹³. Αναπτύσσει τη διδασκαλία του Μωάμεθ ακολουθώντας τη γραμμή του Ιωάννη του Δαμασκηνού. Ξεκινά από την καταγωγή του προφήτη και φτάνει μέχρι τις κακοδοξίες του για τον παράδεισο. Η ισλαμική διδασκαλία, όπως υποστηρίζει, είναι ένα εράνισμα από άλλες κακόδοξες διδασκαλίες. Δεν παραλείπει να αντικρούσει τις κακοδοξίες τους για το Θεό, τον Ιησού Χριστό, τη Θεοτόκο κ.ά.

δ) **Μανουήλ Α' Κομνηνός.** Ο Μανουήλ Α' εξέδωσε το έτος 1179 δύο Τόμους μέσα από τους οποίους ζητούσε να απαλειφθεί από τα διδακτικά εκκλησιαστικά βιβλία το ανάθεμα εναντίον του Μωάμεθ σχετικά με τη διδασκαλία του για το Θεό. Ζήτησε κάτι τέτοιο για το καλό της χριστιανικής πίστης επειδή το επέβαλαν οι συνθήκες της εποχής. Η έκδοση αυτών των Τόμων συνέβαλε στην εύρεση μιας μετριοπαθούς λύσης: διαγράφηκε το ανάθεμα από τα διδακτικά εκκλησιαστικά βιβλία αλλά διατηρήθηκε γενικότερα³¹⁴.

Δ. ΤΕΤΑΡΤΗ ΦΑΣΗ.

Η τέταρτη φάση περιλαμβάνει την εποχή των Παλαιολόγων³¹⁵. Η Βυζαντινή αυτοκρατορία αν και περιορίστηκε στην περιοχή της Κωνσταντινούπολης παρουσίασε μεγάλη άνθιση στα γράμματα και τις τέχνες γι' αυτό έμεινε γνωστή στην ιστορία ως εποχή της «αναγέννησης των Παλαιολόγων». Οι προσωπικότητες που διακρίθηκαν για την αντισλαμική τους συγγραφική δραστηριότητα είναι οι: Γρηγόριος Παλαμάς, Ιωάννης Καντακουζηνός, Μανουήλ Β' Παλαιολόγος, Γεώργιος Σχολάριος.

³¹² Επίσκοπος Κύπρου.

³¹³ J. DAVREUX, «Le codex Bruxellensis, II, 4836», *Byzantion* 10 (1935) 91-106.

³¹⁴ Κ. ΜΠΟΝΗ, «Ο Θεσσαλονικεύς Ευστάθιος και οι δύο τόμοι Μανουήλ Α' του Κομνηνού», *Επετηρίς Εταιρίας Μακεδονικών Σπουδών* 19, 1949, 164.

³¹⁵ Η εποχή των Παλαιολόγων ξεκινά το 1259 μ.Χ. με την άνοδο στον αυτοκρατορικό θρόνο του Μιχαήλ Η'.

α) Γρηγόριος Παλαμάς. Ο Γρηγόριος Παλαμάς έζησε για ένα χρονικό διάστημα ως αιχμάλωτος στην αυλή του Εμίρ Ορχάν, το 1354. Από το γεγονός αυτό πήρε αφορμή για να γράψει δύο απολογητικά έργα, τα οποία είχαν τη μορφή επιστολών³¹⁶. Έγραψε ακόμη και μια διαλογική έκθεση. Μέσα από τα κείμενά του μέμφεται τη Μωαμεθανική θρησκεία για τις εσφαλμένες αντιλήψεις που είχαν σχετικά με το πρόσωπο του Χριστού και για τον τρόπο ζωής. Υπεραμύνεται του τριαδικού δόγματος χρησιμοποιώντας χωρία από την Αγία Γραφή. Αντικρούει τις απόψεις τους για το πρόσωπο του Χριστού και αναπτύσσει τη χριστιανική διδασκαλία για το θέμα. Στα επιχειρήματά του αναφέρει πολλές προφητικές μαρτυρίες. Στα έργα του αποκαλύπτει το αντισλαμικό πνεύμα των Βυζαντινών τα τελευταία χρόνια αλλά και τις σχέσεις Μωαμεθανών και Χριστιανών. Φέρνει στη δημοσιότητα την πρόθεση των Μωαμεθανών να αποκρούσουν τη χριστιανική θρησκεία με την ανάπτυξη των θεολογικών γραμμάτων και τη διοργάνωση διαφόρων υπηρεσιών.

β) Ιωάννης Καντακουζηνός. Ο Ιωάννης Καντακουζηνός επεδόθη ιδιαίτερα στη συγγραφή και συνέβαλε τα μέγιστα στην προώθηση των ησυχαστικών ιδεών. Ασχολήθηκε και με την καταπολέμηση του Ισλάμ γράφοντας εκτενή συστηματική απολογία της χριστιανικής πίστης κατά της μουσουλμανικής θρησκείας. Η απολογία αυτή χωρίζεται σε δύο μέρη: τέσσερις απολογίες και τέσσερις λόγους. Στις απολογίες εκτίθεται το χριστιανικό δόγμα και κατακεραυνώνεται η ισλαμική διδασκαλία. Στους λόγους παρατίθενται οι πλάνες και οι αναλήθειες του Μωάμεθ³¹⁷. Ιδιαίτερα αντικρούει τις κακοδοξίες για το πρόσωπο του Ιησού Χριστού. Ελέγχει επίσης τις κακοδο-

³¹⁶ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Διάλεξις πρὸς τοὺς ἀθέους Χιόνας, συγγραφείσα παρά τοῦ Ἱατροῦ του Ταρωνείτου*, ΕΠΕ 7, 210-225. Για τον Άγιο Γρηγόριο Παλαμά βλ. και ΓΡ. ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ, *Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, Πετρούπολις-Αλεξάνδρεια 1911*· J. MEYENDORFF, *St. Gregory Palamas an Orthodox Spirituality*, Paris 1974· ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΖΗΣΗ, *Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς*, Αθήναι 1985.

³¹⁷ ΙΩΑΝΝΗ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ, *Pro Christiana religione, contra sectam Mahometicam Apologiae IV*, PG 154, 373A-584A.

ξίες του Μωάμεθ σχετικά με το αυτεξούσιο του ανθρώπου και επιτίθεται στην ηθική του Κορανίου. Γράφει σχετικά «ὁ Μωάμεθ τά πρὸς χάριν καὶ τέρψιν τῶν ἀνθρώπων ἐσπούδασε καὶ ἐδίδαξεν, ἵνα διὰ τῆς ἡδονῆς ἐπισπάσῃται τό πλῆθος τῶν ἀφρόνων»³¹⁸.

γ) Μανουήλ Β' Παλαιολόγος. Ο Μανουήλ Παλαιολόγος (1350-1425)³¹⁹, ἔγραψε μια καταπληκτική απολογία του Χριστιανισμού κατά του Ισλάμ όταν ζούσε στην τουρκική αυλή της Προύσας, γύρω στα 1390-91³²⁰. Η απολογία αυτή φέρει τον τίτλο «Διάλογος ὃν ἐποίησατο μετὰ τινός Πέρσου, τὴν ἀξίαν Μουτερίζη, ἐν Ἀγκύρα τῆς Γαλατίας»³²¹ και χωρίζεται σε δύο μέρη: το πρώτο περιλαμβάνει την πολεμική ενάντια στη θεολογία του Ισλάμ και το δεύτερο την ανάπτυξη και προάσπιση των αληθειών της χριστιανικής ηθικής. Με τον τρόπο αυτό προσπάθησε να δείξει την υπεροχή του Χριστιανισμού συγκρίνοντάς το με την κατωτερότητα της ισλαμικής θρησκείας.

δ) Γεννάδιος Σχολάριος. Ο Γεννάδιος Σχολάριος ήταν ένας από τους πολυγραφότατους θεολόγους του Βυζαντίου. Μεταξύ των έργων του υπάρχουν και κάποια που ασχολούνται με την πολεμική ενάντια στην ισλαμική θρησκεία. Εξαιτίας της διαλογικής συζήτησης που είχε με τον Μωάμεθ κατακτητή της Κωνσταντινούπολης, ἔγραψε δύο μικρές Εκθέσεις της χριστιανικής πίστες και μια σειρά αποκρίσεων με θέμα τη θεότητα του Χριστού³²². Όλα αυτά περιλαμβάνονται στο έργο του «Περὶ τῆς μόνης ὁδοῦ πρὸς τὴν σωτηρίαν τῶν

³¹⁸ ΙΩΑΝΝΗ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ, *Pro Christiana ...*, *Απολογία Τετάρτη*, ὁ.π., PG 154, 552A.

³¹⁹ Εγγονός του Ιωάννη Καντακουζηνού και αυτοκράτορας του Βυζαντίου. Αναδείχθηκε μεγάλος θεολόγος.

³²⁰ H. G. BECK, *Vorsehung und Vorherbestimmung...*, ὁ.π., 9.

³²¹ PG 156, 126A-173C.

³²² ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ, *Περὶ θείας προνοίας καὶ προορισμοῦ*, PG 160, 1105A-1156B.

ἀνθρώπων»³²³. Αναφέρεται ιδιαίτερα στο θέμα της ελευθερίας του ανθρώπου και δίνει ξεχωριστή σημασία στον ηθικό τρόπο ζωής³²⁴.

Στο έργο του «Διάλογος μετά τοῦ Ἀμηρᾶ τοῦ Μαχουμέτ», αντικρούει τις απόψεις των Μωαμεθανών για το πρόσωπο του Ιησού Χριστού αναπτύσσοντας παράλληλα τη διδασκαλία της Ορθόδοξης Εκκλησίας³²⁵.

5. ΟΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΩΝ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΙΣΛΑΜΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Μεγάλη ήταν και η συμβολή των χρονογράφων και ιστορικών στην πολεμική ενάντια στην ισλαμική θρησκεία. Απ'αυτούς ξεχώρισαν:

α) Θεοφάνης. Έζησε τον 9^ο αιώνα και έγραψε μια «Χρονογραφία» η οποία ξεκινάει από την εποχή του Διοκλητιανού και καταλήγει στον Μιχαήλ Β' (813). Ασχολείται με τη ζωή του Μωάμεθ και το περιεχόμενο του Κορανίου³²⁶.

β) Κεδρηνός. Έζησε τον 11^ο αιώνα και η χρονογραφία που συνέταξε φέρει τον τίτλο «Σύνοψις Ἱστοριῶν». Κάνει αναλυτική παρουσίαση της ζωής και του έργου του Μωάμεθ συγκρίνοντας τη μουσουλμανική διδασκαλία με τη χριστιανική³²⁷.

γ) Ζωναράς. Χρονογράφος του 12^{ου} αιώνα. Έγραψε την «Ἐπιτομή Ἱστοριῶν»³²⁸ η οποία ξεκινάει από κτίσεως κόσμου. Αντικρούει τη μουσουλμανική διδασκαλία κάνοντας και αναφορές στη ζωή του Μωάμεθ. Διαψεύδει το γεγονός της αποκάλυψης του Κορανίου από τον αρχάγγελο Γαβριήλ.

³²³ PG 160, 290B.

³²⁴ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ, *Ὁμιλία περί τῆς ὀρθῆς καί ἀληθοῦς πίστεως τῶν Χριστιανῶν διαλεχθεῖσα πρὸς τοὺς σοφιστὰς Πέρσας τῶν Ἀγαρηνῶν, προτροπῇ τοῦ Μεγάλου Ἀθύντου, ἔμπροσθεν αὐτοῦ*, PG 160, 333A-352A.

³²⁵ PG 160, 341.

³²⁶ ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ, *Χρονογραφία*, Leipzig 1883-1885, 333.

³²⁷ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΕΔΡΗΝΟΥ, *Σύνοψις Ἱστοριῶν*, PG 121, 23A-1166D

³²⁸ ΙΩΑΝΝΗ ΖΩΝΑΡΑ, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, PG 135, 327-388

δ) Μιχαήλ Γλυκάς. Χρονογράφος και θεολόγος του 12^{ου} αιώ-
νος. Στο έργο του με τίτλο «Βίβλος Χρονική»³²⁹ ξεκινάει από κτίσεως
κόσμου και φθάνει μέχρι το θάνατο του Αλεξίου Κομνηνού (1118).
Σύμφωνα με τον Μιχαήλ η μουσουλμανική αίρεση είναι παρακλάδι
των Ιουδαίων, Αρειανών, Νεστοριανών.

ε) Δημήτριος Κυδώνης. Ο Δημήτριος Κυδώνης³³⁰ μετέφερε το
πνεύμα της Δύσης στην Ανατολή μεταφράζοντας πολλά έργα της
λατινικής γραμματείας³³¹. Στο έργο «Confutatio Alcorani» του
Ricoldo παρουσιάζει την ισλαμική θρησκεία, εκθέτοντας τη διδα-
σκαλία της για τον Ιησού Χριστό και αναπτύσσοντας τις χριστια-
νικές θέσεις. Υποστηρίζει ότι το περιεχόμενο του Κορανίου είναι μια
συρραφή από διάφορες αιρετικές δοξασίες. Σχετικά με το πρόσωπο
του Χριστού έχουν δεχθεί επιδράσεις από την αίρεση του Αρείου και
του Ευνομίου³³². Αναιρεί το περιεχόμενο του Κορανίου παραθέτο-
ντας σχετικά χωρία από την Αγία Γραφή. Συγκρίνει τη ζωή του
Μωάμεθ με αυτή του Χριστού τονίζοντας την υπεροχή του. Έτσι
καταλήγει στην υπεροχή του Χριστιανισμού έναντι του Ισλαμι-
σμού³³³.

στ) Γεώργιος Φραντζής. Εχθρός των Λατίνων γενικότερα.
Στη χρονογραφία του με τον τίτλο «Χρονικόν»³³⁴ παρουσιάζει τη
θρησκεία των Μωαμεθανών ακολουθώντας το πρότυπο του
Δημητρίου Κυδώνη. Εξιστορεί την καταγωγή του ιδρυτή της ισλαμι-
κής θρησκείας και την ιστορία της φυλής του. Στη συνέχεια εκθέτει
τη διδασκαλία του Κορανίου συγκρίνοντάς τη με τη χριστιανική.
Επιτίθεται κατά της μωαμεθανικής ηθικής επιδεικνύοντας την
υπεροχή του Χριστιανισμού σε όλους τους τομείς³³⁵.

³²⁹ PG 158, 28A-624C

³³⁰ Έζησε από το 1314-1397 και ήταν ένας από τους σπουδαιότερους λογίους του

³³¹ H.G.BECK, *Kirche und theologische Literatur...*, ό.π., 733.

³³² ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΥΔΩΝΗ, *Libri fratris Richardi, Ordinis praedicatorum, contra Mahometi asseclas*, PG 154, 1044A.

³³³ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΥΔΩΝΗ, ό.π., PG 154, 1116C.

³³⁴ PG 156, 637A-1022C.

³³⁵ PG 156, 905-955.

ζ) **Λαόνικος Χαλκοκονδύλης**³³⁶. Έδρασε μετά το 1463 και ανήκει στην ομάδα των ιστορικών που έγραψαν μετά την κατάρρευση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας³³⁷. Το έργο του που φέρει τον τίτλο «Αποδείξεις Ιστοριῶν»³³⁸ αποτελείται από 10 βιβλία. Περιγράφει, μεταξύ άλλων, τις κατακτήσεις των Οσμανιδών και την κατάρρευση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Εκθέτει τη ζωή και τη διδασκαλία του Μωάμεθ ιδιαίτερα για τον Ιησού Χριστό και την αποκρούει με εύστοχα επιχειρήματα.

6. ΣΥΝΟΨΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΙΣΛΑΜΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

α) Ο Μωάμεθ και το βιβλίο του

Οι θεολόγοι του Βυζαντίου μελέτησαν ιδιαίτερα την ισλαμική θρησκεία για να μπορέσουν να την αντιμετωπίσουν. Κάποιοι μάλιστα από αυτούς, όπως ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός, έζησαν μέσα σε μουσουλμανικούς χώρους και γνώρισαν από πολύ κοντά τη θρησκεία τους. Έτσι, μπόρεσαν να συγκρίνουν τις δύο θρησκείες και να αναδείξουν την υπεροχή της χριστιανικής πίστης. Η υπεροχή φαίνεται και μεταξύ των θεολόγων των δύο θρησκειών. Οι Χριστιανοί θεολόγοι κατατροπώνουν με αδιάσειστα επιχειρήματα τους μουσουλμάνους³³⁹.

Η πολεμική έναντι της ισλαμικής θρησκείας έχει απολογητικό χαρακτήρα. Αποκρούουν τη διδασκαλία του Κορανίου ενάντια στο Χριστιανισμό. Βέβαια, έβλεπαν το Ισλάμ ως αίρεση και όχι ως θρησκεία γιατί, όπως αναφέραμε, παραπλανήθηκαν από το γεγονός ότι ο Μωάμεθ μιλούσε για πίστη στον ένα Θεό, για τον Λόγο, την Αποκάλυψη, τα ιερά βιβλία και τους Προφήτες. Για το λόγο αυτό πολε-

³³⁶ Γεννήθηκε στην Αθήνα και μαθήτευσε κοντά στον Γεώργιο Γεμιστό.

³³⁷ H. G. BECK, *Vorsehung und Vorherbestimmung...*, ό.π., 67.

³³⁸ ΛΑΟΝΙΚΟΥ ΧΑΛΚΟΚΟΝΔΥΛΗ, *Αποδείξεις ιστοριῶν δέκα*, PG 159, 13A- 556B.

³³⁹ ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ ΕΔΕΣΣΗΝΟΥ, *Έλεγχος Άγαρηνοῦ*, PG 104, 1417AD.

μούν κυρίως το πρόσωπο του ιδρυτή από τον οποίο πήρε το όνομά της η θρησκεία, και τη διδασκαλία του Κορανίου.

Η πηγή των Χριστιανών θεολόγων για το πρόσωπο του ιδρυτή της ισλαμικής θρησκείας είναι η ίδια σε όλους. Πρώτοι τη χρησιμοποίησαν οι Ιωάννης Δαμασκηνός και Θεόδωρος Αβουκάρας. Οι υπόλοιποι το αναπαράγουν από αυτούς. Η επίθεση ξεκινάει έμεσα από τη φυλή από την οποία κατάγονταν ο προφήτης και έφθασαν μέχρι το πρόσωπό του. Αναφέρονται στην ταπεινή καταγωγή του και στο χαμηλό μορφωτικό του επίπεδο. Απέκρουσαν την αποστολική και προφητική του ιδιότητα χρησιμοποιώντας τέσσερα, κυρίως, επιχειρήματα: 1) δεν μαρτυρήθηκε ο ερχομός του από τους προφήτες, 2) δεν διέπραξε «σημεία», 3) δεν μπορούσε να κηρύξει, 4) επέβαλε με βίαιο τρόπο τη θρησκεία του³⁴⁰. Από τη στιγμή που δεν προαναγγέλθηκε η εμφάνισή του δεν καμία αξία σαν προφήτης. Συν τοις άλλοις ο ερχομός του δεν συνοδεύτηκε από θαυμαστά σημεία. Η διδασκαλία του κατακλύζεται από παντός είδους ηδονές τις οποίες απήλαυσε πρώτα ο ίδιος. Αυτή την ανήθικη διδασκαλία θέλησε να διαδόσει με βίαιο τρόπο, μέσα από λεηλασίες, πολέμους και φόνους. Υποστήριξαν μάλιστα ότι όλα αυτά τα έκανε κάτω από δαιμονική επίδραση³⁴¹. Τον χαρακτηρίζουν ψευδοπροφήτη και απατεώνα. Το γεγονός ότι προέρχεται από τη γενιά του Ισμαήλ, εξ ου και Ισμαηλίτες, δεν του δίνει τη δυνατότητα να εγείρει αξιώσεις συνεχίσεως του έργου των πατριαρχών και των προφητών. Ήταν αμόρφωτος αλλά φιλομαθής γι' αυτό κατάφερε να συλλέξει στοιχεία από άλλες αιρέσεις και να τα αφομοιώσει στη δική του θρησκεία. Ο Θεόδωρος Αβουκάρας χαρακτηρίζει το γεγονός της αποκάλυψης δαιμονολη-

³⁴⁰ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Περί αίρέσεων...*, ό.π., PG 94, 764A' ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΑΒΟΥΚΑΡΑ, *Contra haereticos, Judaeos et Saracenos, IΘ'*. Ερώτησις, *ὅτι ὁ Μωάμεθ οὐκ ἔστι ἐκ τοῦ Θεοῦ*, PG 97, 1544B' ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ ΕΛΕΣΣΗΝΟΥ, *Ἐλεγχος Ἀγαρηνοῦ*, PG 104, 1346B' ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΔΕΚΑΠΟΛΙΤΟΥ, ό.π., PG 100, 1208AC. κ.ά.

³⁴¹ «Τριχῆ οὖν διακεκριμένου πρακτέου παντός καί λόγου, εἰς τε θεῖα καί ἀνθρώπινα καί δαιμονιώδη, τῶν δύο ἔστερημένος ὁ Ἄραψ, θείου τε, φημί, καί ἀνθρωπίνου, εἰς τό τρίτον ἐξ ἀνάγκης περιενήνεκται' ὅτι δέ πρός τῷ ἔστερησθαι θείας ἐλλάμψεως καί τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας ἀποδεδέηται, ἐντεῦθεν δὴ καί πολλαχόθεν ἐτέρωθεν φανερόν», ΝΙΚΗΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ, *Ἀνατροπή ...*, ό.π., PG 105, 705C.

ψία³⁴². Κατά το Νικήτα Χωνιάτη το παρουσιαζόμενο σαν όραμα δεν ήταν τίποτε άλλο παρά ένα όνειρο και σύμφωνα με τη λαϊκή ρήση «έμαθε γράμματα την ώρα που κοιμόταν»³⁴³.

Η αξία του Κορανίου είναι ανάλογη με την προσωπικότητα του ηγέτη³⁴⁴. Στερείται από θεολογική, νομοθετική, προφητική και φιλολογική αξία. Το μόνο που διαθέτει, σύμφωνα με τους βυζαντινούς, είναι κάθε είδος κτηνωδίας και αθεΐας. Δεν γνωρίζει τη στοιχειώδη ηθική γι' αυτό προβάλλει την ανηθικότητα σε μέγιστο βαθμό. Αυτό το βιβλίο δεν μπορεί να είναι ο νόμος του Θεού γιατί: 1) δεν έχει κάποιο στοιχείο που να αρμόζει στο θείο νόμο, 2) δεν κάνει λόγο για αρετές, 3) αυτοαναιρείται, 4) δεν βεβαιώνεται από κανένα θαύμα και 5) περιέχει έναν άτακτο και παράλογο νόμο³⁴⁵.

β) Η αντίκρουση της διδασκαλίας περί τριαδικού Θεού

Στο θέμα αυτό το χάσμα μεταξύ της ορθόδοξης, όπως αυτή εκφράζεται από τους βυζαντινούς, και της μουσουλμανικής διδασκαλίας είναι τεράστιο. Ενώ ο Μωάμεθ έβλεπε στην τριαδικότητα μια μορφή πολυθεΐας, οι βυζαντινοί έβλεπαν στο Θεό του Ισλάμ μια ιδιαίτερα αυθαίρετη και αγέρωχη δύναμη. Οι Μωαμεθανοί έφτασαν στο σημείο να κατηγορήσουν τους Χριστιανούς ως «εταιριαστές» γιατί, όπως πίστευαν, εισήγαγαν στον Θεό και άλλες δυνάμεις. Οι Βυζαντινοί από την άλλη πιστεύουν ότι οι μουσουλμάνοι φτάνουν στο άλλο άκρο να αφαιρούν δυνάμεις από τον Θεό, ήταν δηλαδή «κόπται»³⁴⁶. Στην προσπάθειά τους να καταπολεμήσουν τις απόψεις του Μωάμεθ, σχολιάζουν κάποια χωρία από το Κοράνιο. Στα επιχειρήματά τους αντιπαραθέτουν χωρία από την Αγία Γραφή, χρησιμοποιούν όλα αυτά που έχουν θεσπισθεί από την Εκκλησία καθώς και παραδείγματα που έχουν να κάνουν με την ανθρώπινη λογική. Την

³⁴² ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΑΒΟΥΚΑΡΑ, *Contra haereticos...*, ό.π. PG 97, 1545C.

³⁴³ ΝΙΚΗΤΑ ΧΩΝΙΑΤΗ, *Θησαυρός ...*, Βιβλίο VI, ό.π. PG 140, 108BC.

³⁴⁴ ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ ΕΔΕΣΣΗΝΟΥ, *Κατά Μωάμεθ*, PG 104, 1448BD.

³⁴⁵ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΥΔΩΝΗ, *Libri fratris Richardi, Ordinis praedicatorum, contra Mahometi asseclas*, 154, 1057AB.

³⁴⁶ Ε. ΣΔΡΑΚΑ, ό.π., 83.

τελευταία μέθοδο χρησιμοποίησε και προώθησε ο Νικήτας Βυζάντιος. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα με τον χρυσό: αν έχουμε μία πλάκα χρυσού και την κόψουμε σε πέντε κομμάτια δεν λέμε ότι έχουμε πέντε χρυσούς αλλά πέντε τεμάχια από την ίδια ουσία. Έτσι και ο Θεός είναι ένας στις ιδιότητες αλλά τριαδικός στις υποστάσεις³⁴⁷. Ο Ιωάννης Καντακουζηνός λέει ότι δεν γνωρίζουμε τι είναι Θεός, ούτε μπορούμε να διακρίνουμε την ουσία του, αλλά ξέρουμε ότι υπάρχει³⁴⁸.

Ο Μωάμεθ προσπάθησε να αποφύγει κάθε είδους ανθρωπομορφικό χαρακτηρισμό, αλλά με τις λέξεις που χρησιμοποιούσε κατάφερε το αντίθετο. Με τους όρους που χρησιμοποίησε οι Βυζαντινοί διέβλεψαν μια προσπάθεια υλοποίησεως του Θεού. Ο Προφήτης δεν κατάφερε να μην αποδώσει ορισμένα ιδιώματα στο Θεό. Αυτά είναι: η πολυμάθεια, η σοφία, η παντογνωσία, το αναλλοίωτο. Νεότεροι θεολόγοι του Ισλάμ προσπάθησαν να εμβαθύνουν περισσότερο σε χωρία που απορρίπτουν την τριαδικότητα του Θεού γι' αυτό θέλησαν να δώσουν στις ιδιότητες μια έννοια που να ταιριάζει περισσότερο προς τις υποστάσεις. Οι βυζαντινοί όμως, συνέλεξαν από το Κοράνιο χωρία τα οποία αποδεικνύουν ότι είναι αδύνατο να αρνηθούν τις θείες υποστάσεις. Ανατρέπουν τα επιχειρήματα περί τριθεΐας τονίζοντας ότι πιστεύουμε σε ένα Θεό ο οποίος έχει μια ουσία αλλά τρεις υποστάσεις. «Ἡ οὐσία τὴν κοινότητα σημαίνει, καὶ εἴ τί ἐστιν ἴδιον τῆς οὐσίας, τοῦτο κοινόν τῶν ὑποστάσεων τῶν ὑπὸ τὴν οὐσίαν· ἡ δὲ ὑπόστασις ἰδιότητα ἔχει, ἣτις οὐκ ἔστι κοινὴ τῶν τῆς αὐτοῦ οὐσίας ὑποστάσεων, μετὰ καὶ τοῦ ἀριμόν ἐπιδέχεσθαι»³⁴⁹.

Το τριαδολογικό δόγμα μπορεί να το κατανοήσει κανείς μόνο αν αποδεχθεί ότι οι τρεις υποστάσεις ή τα τρία πρόσωπα είναι ένας Θεός, τρισυπόστατος με κοινή εξουσία και κυριότητα· «ἡ θεία φύσις

³⁴⁷ ΝΙΚΗΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ, *Ανατροπή ...*, Κεφάλαιον Πρῶτον, ὁ.π., PG 105, 696A.

³⁴⁸ ΙΩΑΝΝΗ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ, *Pro Christiana ...*, Ἀπολογία πρώτη. Ὅτι ὁ Χριστός Υἱός τοῦ Θεοῦ ἐστι, καὶ τέλειος Θεός ἐστι, καὶ Θεός ὃν γέγονεν ἄνθρωπος, ὡς οἱ θεηγόροι προφήται διακελεύονται, ὁ.π., PG 154, 381C.

³⁴⁹ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΑΒΟΥΚΑΡΑ, *Contra haereticos...*, ὁ.π., PG 97, 1569C. Βλ. καὶ Ε. ΣΔΡΑΚΑ, ὁ.π., 87.

κοινή οὔσα, πλειόνων ὑποστάσεων κατηγορεῖται... ἄρα ὁ Θεός τῇ μὲν φύσει εἷς ὢν, τρισὶ ταῖς ὑποστάσεσι γινώσκεται»³⁵⁰.

Στη συνέχεια οι βυζαντινοὶ θέλοντας να αντικρούσουν τη διδασκαλία του Μωάμεθ σχετικά με το πρόσωπο του Χριστοῦ, προβάλλουν τη διδασκαλία περί ενανθρωπήσεως του Υἱοῦ και Λόγου του Θεοῦ. Τα επιχειρήματα αντλούνται κυρίως ἀπὸ τὴ Βίβλο. Ο Ιωάννης Καντακουζηνός ισχυρίζεται ὅτι γνωρίζουμε ὅτι ὁ Ἰησοῦς γεννήθηκε ἀπὸ τὴν Παρθένο Μαρία ἀλλὰ δεν ἐξετάζουμε τὸ πῶς³⁵¹. Ὅλοι οἱ βυζαντινοὶ θεολόγοι βρίσκουν στὴ διδασκαλία τοῦ Κορανίου, σχετικά με τὸ θέμα, ἐπιδράσεις ἀπὸ παλαιότερες χριστιανικὲς αἱρέσεις, ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸν Γνωστικισμό και τὸ Νεστοριανισμό³⁵². Ἀρειανικῆς προέλευσης εἶναι ἡ δοξασία τους ὅτι ὁ Υἱός εἶναι κτίσμα, νεστοριανικῆς ὁ διαχωρισμός τοῦ Λόγου ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο Χριστό, δοκητικῆς ὅτι δεν σταυρώθηκε ὁ Χριστός ἀλλὰ κάποιον ἄλλο πρόσωπο στὴ θέση του.

Ἀκολουθῶς ἀσχολήθηκαν με δευτερεύοντα θέματα ὅπως τὸ μυστήριο τῆς θείας εὐχαριστίας και ἡ τιμὴ τοῦ τιμίου σταυροῦ. Δεν μπορούσαν ποτέ οἱ μουσουλμάνοι να καταλάβουν πῶς ὁ ἄρτος και ὁ οἶνος μεταβάλλονται σε σῶμα και αἷμα Χριστοῦ³⁵³.

Οἱ βυζαντινοὶ ἀντικρούουν τὶς δοξασίες τοῦ Μωάμεθ με ἕναν ἀπολογητικὸ χαρακτήρα και ὄχι τόσο ἐπιθετικό. Οἱ λόγοι που τους κάνουν να τα ἀντιμετωπίζουν ἔτσι φαίνεται ξεκάθαρα ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ Γ. Φραντζῆ: «Εἶπον γάρ ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ προκείμενος σκοπός τῆς νῦν πρὸς σέ μου ἀπολογίας, ἵνα ποιήσω καταδρομὴν κατὰ τῶν Μουσουλμάνων καὶ εἶπω ἅπερ λέγουσι καὶ πράττουσιν ἄτοπα, ὀλέθριά τε καὶ κακά, ἀλλ' ἵνα δείξω μόνον ὅτι παραλόγως

³⁵⁰ ΝΙΚΗΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ, *Ἀνατροπὴ ...*, Κεφάλαιον Πρῶτον, ὁ.π., PG 105, 701BC.

³⁵¹ ΙΩΑΝΝΗ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ, *Pro Christiana ...*, Ἀπολογία πρώτη. Ὅτι ὁ Χριστός Υἱός τοῦ Θεοῦ ἔστι, καὶ τέλειος Θεός ἔστι, καὶ Θεός ὢν γέγονεν ἄνθρωπος, ὡς οἱ θεηγόροι προφήται διακελεύονται, ὁ.π., PG 154, 381CD.

³⁵² ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Περὶ αἱρέσεων...*, ὁ.π., PG 94, 764A.

³⁵³ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΑΒΟΥΚΑΡΑ, *Contra haereticos...*, ὁ.π., PG 97, 1552D.

καί ἀδίκως κατηγοροῦνται παρὰ τῶν Μουσουλμάνων οἱ Χριστιανοί, ὅπερ καί πεποίηκα»³⁵⁴.

γ) Περί ελεύθερης βούλησης του ανθρώπου

Το πρόβλημα σχετικά με τη ελεύθερη βούληση του ανθρώπου από την αρχή συνδέονταν με το δογματικό ερώτημα αν είναι αίτιος του κακού στον κόσμο ο Θεός. Την άποψη αυτή την υποστήριξε ιδιαίτερα ο Μωάμεθ και η ισλαμική θεολογία γενικότερα η οποία φθάνει στο σημείο να πιστεύει στον απόλυτο προορισμό, στο πεπρωμένο.

Το θέμα απασχόλησε, εκτός από τους Βυζαντινούς, και τους προγενέστερους χριστιανούς θεολόγους. Από αυτούς μια μερίδα πίστευε ότι η σωτηρία του ανθρώπου είναι αποτέλεσμα συνεργίας του Θεού με τον άνθρωπο, ενώ κάποιοι άλλοι, ενισχύοντας τον θείο παράγοντα, κατέληγαν στην αποδοχή του απόλυτου προορισμού. Υπήρχε και μια μερίδα που τόνιζε ιδιαίτερα τον ανθρώπινο παράγοντα, την απόλυτη ελευθερία του ανθρώπου μέσω της οποίας μπορεί να κερδίσει τη σωτηρία χωρίς τη θεία βοήθεια.

Η πολεμική των βυζαντινών σχετικά με το θέμα δεν ήταν ιδιαίτερα μεγάλη. Το γεγονός αυτό ήταν η αφορμή για τη μεγάλη καταστροφή γιατί εξαιτίας του κατάφερε να εξαπλωθεί η μωαμεθανική πίστη.

Ο Ιωάννης Δαμασκηνός ασχολήθηκε με τη διδασκαλία του απόλυτου προορισμού. «Ἀντιπαραθέτει εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐξάρτησιν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀντικειμένην εἰς τὴν φυσικὴν καὶ τὴν ἠθικὴν σύστασιν αὐτοῦ, μόνον μίαν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ, σκοποῦσαν νὰ διεγείρῃ καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἐλευθέραν βούλησιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἀποδίδων τὴν ἐμφιλοχώρησιν τοῦ κακοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τόσον εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὅσον καὶ εἰς τὰς ἐχθρικός δι-

³⁵⁴ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΡΑΝΤΖΗ, *Χρονικόν, Βιβλίον Δ', Αρχόμενον μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων, περιέχον τὰς ἐν τῇ Πελοποννήσῳ συγκλύσεις καὶ πολέμους ἀναμεταξὺ τῶν ἀδελφῶν καὶ δεσποτῶν, καὶ πῶς ὁ ἀμνηρᾶς ὑποτάξας αὐτοὺς ὑπέταξε καὶ τήνδε τὴν νῆσον, καὶ περὶ ὧν ἔπαθεν ὁ συγγραφεύς, καὶ ἄλλας τινὰς ὑποθέσεις, ὡς κατὰ κεφάλαιον εὐρήσονται*, PG 156, 938A.

νάμεις αὐτοῦ»³⁵⁵. Ο Θεός είναι αίτιος μόνο του καλού ενώ το κακό είναι δημιούργημα του διαβόλου και του ράθυμου ανθρώπου³⁵⁶. Η διαπίστωση αυτή είναι σύμφωνη με την ορθόδοξη θεολογική παράδοση.

Η βυζαντινή θεολογία στην πολεμική της περί απόλυτου προορισμού, χρησιμοποιεί χωρία από την Αγία Γραφή μέσα από τα οποία φαίνεται ότι ο Θεός δεν αφαίρεσε ποτέ το αυτεξούσιο από τον άνθρωπο. Άρα, το κακό είναι δημιούργημα του αυτεξούσιου του ανθρώπου και όχι του Θεού. Στο σημείο αυτό η βυζαντινή πολεμική εξαίρει το δόγμα του Χριστιανισμού σχετικά με τη σωτηρία του ανθρώπου. Η σωτηρία του ανθρώπου είναι αποτέλεσμα δύο παραγόντων, του Θεού και του ανθρώπου. Επιτυγχάνεται με τη θέληση του ανθρώπου και σε καμία περίπτωση με τη βία.

Τέλος, τονίζουν με έμφαση την αγαθότητα του Θεού και τη σημασία που έχει η ελεύθερη βούληση του ανθρώπου στην προώθηση της θρησκευτικής και κατ' επέκταση της ηθικής ζωής³⁵⁷.

δ) Η πολεμική εναντίον της ηθικής του Κορανίου

Οι βυζαντινοί δεν μπορούσαν να μην ασχοληθούν και με την ηθική έτσι όπως αυτή προβάλλεται μέσα από το Κοράνιο. Συγκρίνοντας την ηθική διδασκαλία του Κορανίου με αυτή της Αγίας Γραφής αναδεικνύουν την υπεροχή της δεύτερης τονίζοντας με έμφαση την κατωτερότητα της πρώτης.

Σύμφωνα με το Μωάμεθ, η μουσουλμανική θρησκεία έπρεπε να διαδοθεί με οποιοδήποτε τρόπο. Δεν αποκλείεται η βία, οι σφαγές, οι ασωτείες, οι εμπρησμοί, οι λεηλασίες, ο θάνατος των αλλοθρήσκων διότι «ὁ Θεός ἀπέστειλέ με ἐκχῦσαι τό αἷμα τῶν ἀπίστων»³⁵⁸. Η διδασκαλία αυτή είχε σαν αποτέλεσμα την επέκταση

³⁵⁵ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Διάλεξις ...*, ό.π., PG 94, 1593AC.

³⁵⁶ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Διάλεξις...*, ό.π., PG 96, 1336B.

³⁵⁷ ΝΙΚΗΤΑ ΧΩΝΙΑΤΗ, *Θησαυρός ...*, Βιβλίο XX, *Περί τῆς θρησκείας τῶν Ἀγαρηνῶν*, PG 140, 113AD.

³⁵⁸ *Αί Γυναίκες*, 4:86.

των πολεμικών συγκρούσεων για την επιβολή της νέας θρησκείας³⁵⁹.

Ένα άλλο σημείο της ηθικής του Κορανίου το οποίο αντέκρουσαν οι βυζαντινοί είναι το σχετικό με τη γενετήσια διαγωγή. Η μωαμεθανική διδασκαλία δεν έχει κανένα φραγμό, επιτρέποντας ακόμη και την επί χρήμασι πορνεία ή την παρθενοφθορία. Αυτού του είδους οι επαφές δεν σταματούν ούτε κατά την περίοδο της νηστείας. Στους άνδρες ιδιαίτερα δίδεται πολύ μεγάλη ελευθερία αφού με νόμο μπορούν πολύ εύκολα να απολύσουν τις γυναίκες τους και να τις αντικαταστήσουν με άλλες. Έχουν μάλιστα τη δυνατότητα να αποκτήσουν μέχρι τέσσερις νόμιμες συζύγους και χίλιες τουλάχιστον παλλακίδες³⁶⁰.

Κατά τους βυζαντινούς θεολόγους η ηθική του Μωάμεθ στηρίζονταν σε βάσεις προσωπικές, πολιτικές και κοινωνικές. Δύο όμως, ήταν οι μεγάλες ελλείψεις της μωαμεθανικής θρησκείας: η αντιφατική θεολογία και η διακήρυξη της εγκόσμιας θεοκρατίας. Οι βυζαντινοί έριξαν το βάρος της επίθεσής τους σε δύο τομείς: τον δογματικό και τον ηθικό.

ε) Η εσχατολογική διδασκαλία

Η διδασκαλία του Μωάμεθ σχετικά με το θέμα δεν δυσκόλεψε ιδιαίτερα τους βυζαντινούς γιατί ήταν πολύ απλή και ακατέργαστη. Η επίγεια σαρκολατρία τους ακολουθεί και στην άλλη ζωή αφού θα συνεχίσουν να βιώνουν μια ζωή γεμάτη πάθη και πλούσια σε υλικά αγαθά. Κατά την ημέρα της τελικής κρίσεως ο Μωάμεθ θα ανοίξει με τα κλειδιά του τον παράδεισο. Οι Εβραίοι και οι Χριστιανοί θα γίνουν τα ξύλα τα οποία θα ανάβουν και θα συντηρούν την αιώνια πυρά. Περιγράφοντας τον παράδεισο επισημαίνουν ότι θα βρέχεται από τρεις ή τέσσερις ποταμούς, οι ένοικοί του θα μένουν σε πολυτελή σπίτια με ωραιότατους κήπους. Σε έναν από τους ποταμούς θα τρέχει αντί του νερού γάλα, στο δεύτερο κρασί και στον

³⁵⁹ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΑΒΟΥΚΑΡΑ, *Contra haereticos...*, ό.π., PG 97, 1544A.

³⁶⁰ Αί Γυναίκες 4:3.

τρίτο μελι³⁶¹. Στον τέταρτο τρέχει καθαρό νερό, κάτι που είναι σπάνιο στις ερήμους της Αραβίας.

Στον παράδεισο θα μπουν οι καλύτεροι οπαδοί του προφήτη, εβδομήντα χιλιάδες στον αριθμό. Οι λιγότερο πιστοί θα μπουν και αυτοί στον παράδεισο αλλά σε κάποιον άλλο χώρο και με λιγότερα θέλγητρα. Για να ξεχωρίζουν θα φέρουν στον τράχηλό τους ένα πιττάκιο, το οποίο θα τους χαρακτηρίζει: «ἀπελεύθερους τοῦ Θεοῦ καί τοῦ προφήτου Μωάμεθ»³⁶². Οι δίκαιοι, μάλιστα, θα έχουν τη δυνατότητα να εισέλθουν στην παραδείσια κατάσταση μετά των συζύγων τους. Μια από τις σημαντικότερες παραδείσιες απολαύσεις είναι η συναναστροφή με τα γνωστά «ουρί»³⁶³ του παραδείσου.

Όλα αυτά οι βυζαντινοί τα αντιμετωπίζουν με ειρωνεία και αποτροπιασμό. Ο Ιωάννης Καντακουζηνός επισημαίνει ότι η ανάσταση σημαίνει νίκη κατά του θανάτου. Από τη στιγμή που νικάται ο θάνατος, η γέννηση και οι γενετήσιες συναναστροφές είναι περιττές. Εξίσου περιττές είναι και οι τροφές³⁶⁴. Κοινή διαπίστωση είναι ότι οι υποσχέσεις αυτές για τις μέλλουσες απολαύσεις απέβλεπαν στην προσέλευση οπαδών. Η εσχατολογία του ήταν συνδεδεμένη με την θεοκρατία, δύο στοιχεία τα οποία έπρεπε να προκαλέσουν ιδιαίτερα τους Βυζαντινούς.

Αυτή είναι συνοπτικά η Ισλαμική διδασκαλία και με βάση αυτή έδρασαν οι Τούρκοι στον Ελλαδικό χώρο κυρίως από την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως και μετά. Δεν είχαν κανέναν ενδιασμό όσον αφορά την επιβολή της θρησκείας τους με τη βία γιατί είχαν «ιερό» καθήκον να το κάνουν. Έτσι, προέκυψε στην Ορθόδοξη Εκκλησία ο μεγάλος αριθμός των νεομαρτύρων με τους οποίους θα ασχοληθούμε στη συνέχεια.

³⁶¹ Ο Μωάμεθ 67:16.

³⁶² Ο Οίκος Έμράν 3:160-166. ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΖΙΓΑΒΗΝΟΥ, *Πανοπλία δογματική, Τίτλος ΚΗ', ...*, ό.π., PG 130, 1353C.

³⁶³ Έτσι ονομάζεται μια μορφή θηλυκών αγγέλων οι οποίοι διατηρούν την παρθενία τους και μετά τη συνουσία με τους άνδρες.

³⁶⁴ ΙΩΑΝΝΗ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ, *Contra Mahometem, Κατά τοῦ Μωάμεθ Λόγος Β'*, PG 154, 621CD.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ

1. ΟΙ ΟΡΟΙ «ΜΑΡΤΥΣ» ΚΑΙ «ΜΑΡΤΥΡΙΑ» ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Με τον όρο «μάρτυρες» χαρακτηρίζονται όλη η χορεία των χριστιανών που έχασαν τη ζωή τους υπερασπιζόμενοι την πίστη τους, κυρίως τα πρώτα χριστιανικά χρόνια. Για τους μάρτυρες των χρόνων αυτών η «μαρτυρία του λόγου» και η «μαρτυρία του αίματος» είναι δύο πράγματα άρρηκτα συνδεδεμένα μεταξύ τους³⁶⁵.

Η λέξη «μαρτυρία» πιθανόν να προέρχεται από τη ρίζα *smēr*³⁶⁶. «Μάρτυρας» λοιπόν, είναι αυτός που θυμάται κάτι, που είναι αυτόπτης σε ένα γεγονός και το και το ανακαλεί στη μνήμη του. «Κατά συνέπεια ο ρηματικός τύπος (μαρτυρεῖν) ὅπως και ὁ οὐσιαστικός (μαρτυρία), ὑποδηλώνουν την πράξη τῆς καταθέσεως αὐτῆς τῆς ἀναμνήσεως, τῆς πληροφορίας (τῆς μαρτυρίας) ἢ καί ἀόριστα αὐτή καθαυτή τὴν ἀνάμνηση, τό περιεχόμενο δηλαδή τῆς πληροφορίας (τῆς μαρτυρίας)»³⁶⁷. Ο όρος «μαρτύριον» είναι πιο συγκεκριμένος και δηλώνει την πληροφορία μέσα από την οποία αποδεικνύεται κάτι. «Συνεπῶς τό μαρτύριον βασίζεται σέ μιά μαρτυρία· κάθε μαρτυρία ὅμως δέ συνεπάγεται ἀπαραιτήτως καί ἕνα μαρτύριον»³⁶⁸.

³⁶⁵ Π. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ, « «Νεομάρτυρες» καί ἡ σημασιολογική ἐξέλιξη τῶν ὀρων «Μάρτυς» καί «Μαρτυρία»», *Πρακτικά Θεολογικοῦ Συνεδρίου εἰς τιμὴν καί μνήμην τῶν Νεομαρτύρων*, Θεσσαλονίκη 1988, 439.

³⁶⁶ *Smer*=θυμάμαι, προσέχω. Βλ. Ε. BOLSAQU, *Dictionnaire étymologique de la langue Grecque*, Paris 1923.

³⁶⁷ Π. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ, *ό.π.*, 441.

³⁶⁸ *Αυτόθι*.

Στην Παλαιά Διαθήκη η λέξη «μαρτύριον» χρησιμοποιείται 250 φορές, περίπου, και δηλώνει τη συμφωνία, το περιεχόμενο και τον τόπο στον οποίο πραγματοποιήθηκε αυτή η συμφωνία.

Από την αρχική σημασία των όρων προήλθε η έννοια με την οποία χρησιμοποιούμε σήμερα τις λέξεις. «Μάρτυς» λοιπόν, ονομάζεται εκείνος που προσυπογράφει, πιστοποιεί κάποια γεγονότα, πρόσωπα και πράγματα, για τα οποία έχει άμεση γνώση³⁶⁹. Άλλως η λέξη «μάρτυς» υποδηλώνει το πρόσωπο που προσφέρει μια σημαντική μαρτυρία σε θέματα που άπτονται ενός ιστορικού, νομικού και κυρίως, αυτό που μας ενδιαφέρει, θρησκευτικού πεδίου. Συνήθως όμως, αναφέρεται στον νομικό χώρο, κατέχοντας ιδιαίτερη θέση στην πολιτική και την ποινική δικονομία. Στο θρησκευτικό χώρο διαφοροποιούνται τα πράγματα, γιατί τόσο στη βιβλική όσο και στην χριστιανική παράδοση, η λέξη μάρτυρας συνδέεται αποκλειστικά με το πρόσωπο εκείνο το οποίο με την αυτοθυσία του δίδει τη μαρτυρία της πίστεώς του. Η μαρτυρία αυτή δίδεται συνήθως, μπροστά στις πολιτικές αρχές και τη νομική εξουσία μέσω της ομολογίας πίστεως και των επιβαλλομένων σωματικών βασανιστηρίων. Από την Παλαιά Διαθήκη μάρτυρες της πίστεως αναδεικνύονται αρχικά μεταξύ των Ισραηλιτών και αυτοί δεν είναι άλλοι από τους προφήτες και γενικά όλους εκείνους που υπέστησαν διωγμούς από την άρχουσα τάξη³⁷⁰.

Βέβαια στην Παλαιά Διαθήκη δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην αλήθεια της μαρτυρίας όπως αυτή παρέχεται από τον μάρτυρα. Επιδιώκεται λοιπόν, η κατάθεση της αλήθειας για να επιτευχθεί έτσι η επιβολή της δικαιοσύνης. Για την επιβεβαίωση μάλιστα του καταγγελλόμενου γεγονότος επιζητείται η κατάθεση δύο μαρτύρων³⁷¹. Στις περιπτώσεις που η νομική καταδίκη ήταν η θανατική

³⁶⁹ Αυτόθι. Βλ. και Κ. ΒΛΑΧΟΥ, «"Μάρτυς" και "Άγιος" στην Παλαιά Διαθήκη», *Ο Άγιος και ό μάρτυρας στη ζωή της Έκκλησίας, Εισηγήσεις ΙΒ' Συνεδρίου Πατερικής Θεολογίας*, Αθήνα 1994, 9.

³⁷⁰ Δαν 6, 19-23· Α' Μακ 2, 58-60.

³⁷¹ Αριθμ 35, 30· Δευτ 17, 6. 19, 15· Ματθ 18, 16.

ποινή, αυτοί ήταν οι πρώτοι μάρτυρες που γεύονταν το μαρτύριο του θανάτου.

Στο Δεκάλογο έχουμε σαφή απαγόρευση της ψευδομαρτυρίας³⁷². Ο ψευδομάρτυρας, με βάση την αρχή της ανταπόδοσης δέχονταν την αντίστοιχη ποινή που προβλέπεται από τον νόμο και την παράβαση με την οποία σχετίζεται η ψεύτικη μαρτυρία την οποία κατέθεσε. Με τον τρόπο αυτό επιδιώκεται η καταπολέμηση του φαινομένου της ψευδομαρτυρίας³⁷³.

Ο Ψαλμωδός αναφέρεται με παράπονο στις ψευδείς μαρτυρίες που τον καταδιώκουν σε όλη του τη ζωή και ζητάει από το Θεό να τον βοηθήσει³⁷⁴. Στα Γ' Βασ 21, 10-13 και Δαν 13, 34-41 γίνεται μια ανάλυση των καταστροφικών συνεπειών της ψευδούς μαρτυρίας.

«Είναι τόσο μεγάλη ή ήθικη σημασία τῆς μαρτυρίας, ὥστε αὐτός ὁ Θεός παρίσταται ὡς μάρτυς στή ζωὴ τῆς ἀνθρωπίνης κοινω- νίας. Σέ θεμελιώδεις ἐκφάνσεις τῆς ἀτομικῆς καί τῆς κοινωνικῆς τοῦ ἀνθρώπου ζωῆς ὁ Θεός εἶναι Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος μέ ἀπόλυτο καί ἀνα- ντίρρητο πνεῦμα δίδει ἢ μᾶλλον προσφέρει τήν ἰδική Του μαρτυρία. Οὕτως ὁ Θεός τίθεται ὡς μάρτυς: α) στόν γάμο μεταξύ τοῦ ἀνδρός καί τῆς γυναικός «τῆς νεότητός» του (Μαλ. 2, 14 πρβλ. Παροιμ. 5, 18), β) στίς διαπροσωπικές ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ συμφωνίες τῶν ἀτόμων (Γεν. 31, 53 ἐξ. πρβλ. Γεν. 16, 5. Ἰερ. 35, 5 (Ο')), γ) στίς ἐπίσημες ἐπικυ- ρώσεις καί δ) σέ περίπτωση ἀντιθέσεως μεταξύ θείας καί ἀνθρωπί- νης μαρτυρίας ἐπικρατεῖ ἡ θεία (Ἰώβ 16, 7 ἐξ. 19)»³⁷⁵.

Στην Παλαιά Διαθήκη «μαρτυρία» θεωρούνται επίσης και κάποιοι τόποι όπου συνάπτονται και διαπροσωπικές συμφωνίες, όπως π.χ. μεταξύ του Ιακώβ και του Λάβα που υπέγραψαν τη συνθήκη στη Γαλαάδ³⁷⁶.

³⁷² Ἐξ 20,16· Δευτ 5, 20.

³⁷³ «Καί οἱ ἐπίλοιποι ἀκούσαντες φοβηθήσονται καί οὐ προσθήσουσιν ἔτι ποιῆσαι κατά τό ῥῆμα τό πονηρόν τοῦτο ἐν ὑμῖν. οὐ φείσεται ὁ ὀφθαλμός σου ἐπ' αὐτῶ· ψυχὴν ἀντί ψυχῆς, ὀφθαλμόν ἀντί ὀφθαλμοῦ, ὀδόντα ἀντί ὀδόντος, χεῖρα ἀντί χειρός, πόδα ἀντί ποδός», Δευτ 19, 20-21.

³⁷⁴ Ψαλμ 26, 12. 34, 11.

³⁷⁵ Κ. ΒΛΑΧΟΥ, ὀ.π., 12.

³⁷⁶ Γέν 31, 44-54.

Στη Βίβλο βλέπουμε ότι προέχει γενικά η έννοια της μαρτυρίας γιατί έτσι μας δίνεται πρώτα απ' όλα από τον ίδιο το Θεό. Επειδή έχουμε επεμβάσεις του Θεού στην ιστορία αναγκαστικά εμφανίζονται και οι «μάρτυρες» του Θεού. Οι επεμβάσεις λοιπόν, του Θεού στην ιερά ιστορία τον καθιστούν ως τον μόνο έγκυρο και πιστό μάρτυρα όλων όσων εμπεριέχονται στο νόμο και όσων προφητεύθηκαν³⁷⁷.

Οι πλάκες των εντολών που φυλάσσονταν στην Κιβωτό της Διαθήκης ονομάζονταν «μαρτύριον» ή «μαρτυρία»³⁷⁸ γι' αυτό έμεινε γνωστή ως «κιβωτός του μαρτυρίου»³⁷⁹ ή «κιβωτός των μαρτυρίων»³⁸⁰. Το θυσιαστήριο έγινε η «σκηνή» και «κατοικία του μαρτυρίου»³⁸¹.

Οι προφήτες είναι οι κατεξοχήν μάρτυρες του Θεού³⁸² σε αντίθεση με την απιστία που επικρατούσε στον λαό και για την οποία διαμαρτύρεται ο Θεός. Ο ίδιος ο Θεός γίνεται μάρτυρας κάθε ηθικής παραβάσεως³⁸³, αλλά και της επιστροφής των αμαρτωλών³⁸⁴.

Ως πρώτοι μάρτυρες του Θεού εμφανίζονται «ο ουρανός και η γη», το σύμπαν³⁸⁵ και ακολουθούν οι προφήτες. Έτσι, ο Δαυΐδ παρίσταται ως μάρτυρας «πιστός»³⁸⁶ του Θεού μπροστά στα μάτια του περιούσιου λαού³⁸⁷ ή, όπως αναφέρεται σε άλλο σημείο «μαρτύριον

³⁷⁷ Για παράδειγμα αναφέρουμε τα γεγονότα που σχετίζονται με την επίσημη αποκάλυψη του θείου ονόματος στις αρχές του βιβλίου της *Έξοδου* 3, 14 εξ. 6,3, με την παράδοση του νόμου στο Σινά (*Έξ.* 20, 2 εξ.) και με το λόγο που χρησιμοποιεί στο βιβλίο του Ησαΐα για να θεμελιώσει τον ηθικό μονοθεϊσμό της Παλαιάς Διαθήκης (*Ησ* 45, 21-24). Επίσης η επέμβαση του Θεού φαίνεται στην κατάρτιση των εντολών και των διατάξεων, που περιέχονται στο νόμο (*Δευτ* 4, 9. 6,7. 11, 19· *Δ' Βασ* 17, 13· *Ψαλμ* 18, 8. 77, 5. 118, 24 εξ.).

³⁷⁸³⁷⁸ *Έξ* 16, 34. 25, 16. 31, 18.

³⁷⁹ *Έξ.* 25, 22. 40, 3. 21· *Λευιτ* 16, 2· *Αριθ* 7, 89.

³⁸⁰ *Έξ* 30, 6. 36.

³⁸¹ *Έξ* 29, 42. 30, 36· *Αριθ* 1, 50-53.

³⁸² *Ψαλμ* 49, 7. 81, 8.

³⁸³ *Ιερ* 29, 23.

³⁸⁴ *Μιχ* 1, 2.

³⁸⁵ *Δευτ* 4, 26. 31, 28.

³⁸⁶ Βλ. *Ιωάν* 18, 37· *Αποκ* 1, 5. 3, 14. 10, 11.

³⁸⁷ *Ψαλμ* 88, 38.

ἐν ἔθνεσιν»³⁸⁸. Ακόμη και ο περιούσιος λαός γίνεται μάρτυρας του λυτρωτικού έργου του Θεού στον Ισραήλ³⁸⁹ και του μονοθεϊσμού της Παλαιάς Διαθήκης στα ἔθνη³⁹⁰.

Ἐτσι, ὅπως θα δούμε στη συνέχεια, στην Καινή Διαθήκη κυριαρχεί το πνεύμα της μαρτυρίας και του μάρτυρα της Αναστάσεως, ὅπως αυτό θεμελιώθηκε και αναπτύχθηκε ἀπό τους προφῆτες της Παλαιάς Διαθήκης. Η πρώτη χριστιανική κοινότητα γνωρίζει ἀπό την Παλαιά Διαθήκη τον κανόνα των δύο ἢ τριῶν μαρτύρων³⁹¹. Ο κανόνας αυτός, σύμφωνα με το Δευτερονόμιο³⁹² αναγνωρίζεται ως μια ηθική προϋπόθεση η οποία κρίνεται απαραίτητη για την ἀπόδοση του δικαίου.

Με ὅσα προαναφέραμε είναι φανερό ὅτι η ἔννοια του μάρτυρος και της μαρτυρίας ἔχει ἕναν καθαρὰ θρησκευτικό χαρακτήρα. Ὄμως, η ζωή των πρώτων χριστιανῶν δεν κυλά μόνο μέσα στην απομόνωση των επιμέρους προσώπων.

Ο ἴδιος ο Θεός είναι ο κυρίως μάρτυρας, ο οποίος δίνει την καλή μαρτυρία για τους αγίους της Παλαιάς Διαθήκης³⁹³ ἀλλά και γι' αυτούς που μεταστράφηκαν ἀπό την ειδωλολατρεία στο Χριστιανισμό³⁹⁴.

Η ἔννοια του μάρτυρος λοιπόν, στην Παλαιά Διαθήκη δεν είναι συνδεδεμένη, τουλάχιστον εμφανῶς, με το μαρτύριο. Γενικότερα, στην Παλαιά Διαθήκη προέχει περισσότερο η ἔννοια της μαρτυρίας και σε δεύτερη μοίρα του μάρτυρος. Αυτό οφείλεται στη θεολογική βαρύτητα την οποία ἔχει η μαρτυρία στον προχριστιανικό κόσμο. Ὑπάρχουν βεβαίως και μεμονωμένες περιπτώσεις ὅπου ο μάρτυς δίνει τη μαρτυρία της πίστεως του κάνοντας τον προσωπικό του αγώνα, προσφέροντας ἀκόμη και τη ζωή του. Χαρακτηριστικό

³⁸⁸ Ἠσ 55, 4.

³⁸⁹ Ἠσ 43, 10-11.

³⁹⁰ Ἠσ 44, 8.

³⁹¹ Ματθ 18, 16.

³⁹² Δευτ 19, 15.

³⁹³ Πρξ 13, 22.

³⁹⁴ Πρξ 15, 8.

είναι το παράδειγμα των τριών παιδών που κήκων στην κάμινο καθώς επίσης και των αγωνιστών των Μακκαβαϊκών χρόνων³⁹⁵.

Η έννοια του μάρτυρος μπορεί να δοθεί και στους προφήτες που υπέστησαν πολλά γιατί πολλές φορές άσκησαν κριτική προς τους εκάστοτε ηγεμόνες, με αφορμή κάποιες ηθικές και κοινωνικές ατασθαλίες στις οποίες έπεφταν. Σκοπός τους ήταν να διαφυλάξουν τον ηθικό και θρησκευτικό χαρακτήρα της Μωσαϊκής θρησκείας³⁹⁶.

Στην Παλαιά Διαθήκη λοιπόν, η λέξη «μάρτυς» δεν έχει, συνήθως, την καθαρώς θρησκευτική έννοια, αφού δηλώνει κυρίως αυτόν που προσυπογράφει την αλήθεια. Συγκριτικά είναι λίγες οι φορές που έχει την έννοια της θυσίας όπως συμβαίνει, κατά κόρον στην Καινή Διαθήκη.

Η προφητική κλήση γενικά είναι συνδεδεμένη με την γενικότερη έννοια της εκλογής³⁹⁷. Συνδέεται όμως, και με την έννοια του «μάρτυρος» με τέτοιο τρόπο που να δικαιολογείται και η αυτοτελής διάκρισή της³⁹⁸. Το πρόσωπο του προφήτη καθιερώνεται μέσα από την κλήση που του κάνει ο ίδιος ο Θεός. Ρητή αναφορά της κλήσης του Γιαχβέ προς τους προφήτες όπως και για την προφητική μαρτυρία ενώπιον του περιούσιου λαού, βρίσκουμε στα Α' Βασ 2,1' Ήσ 6, 1' Ήσ 40, 6-8' Ίερ 1, 4-19' Ίεζ 1, 1-3. 15' κ.ά.

Ο παγκόσμιος χαρακτήρας της προφητικής μαρτυρίας είναι εμφανής και τονίζεται ιδιαίτερα στον Ησαΐα και τον Ιερεμία³⁹⁹. Κρίνεται χρήσιμο να μνημονευθούν τρία βασικά σημεία της προφητικής μαρτυρίας του Ιεζεκιήλ. Τα σημεία αυτά χαρακτηρίζονται από το σκληρό ύφος του κηρύγματος του Ιεζεκιήλ αφού ο ίδιος ο Θεός τον έκανε «δυνατόν κατ' ἔναντι τῶν προσώπων» των συμπατριωτών

³⁹⁵ Κ. ΒΛΑΧΟΥ, ό.π., 17.

³⁹⁶ «Εἶναι δέ γνωστοί οἱ προφητικοί κύκλοι καί οἱ ζηλωτές τῆς θρησκείας τῆς Π. Διαθήκης εἰς τὰ θρησκευτικά κέντρα τῆς Σηλῶ, τῆς Χεβρών, τῆς Βαιθήλ κ.λ.π., ἀπό τὰ ὅποια ἐξεπήγασαν κορυφαῖες προσωπικότητες τῆς Π. Διαθήκης», Κ. ΒΛΑΧΟΥ, ό.π., 17.

³⁹⁷ Η. D.PREUB, *Theologie des Alten Testaments, Band 1, JHWH' S erwählendes und verpflichtedes Handeln*, Stuttgart-Berlin-Köln 1991, 31 εξ., 34 εξ. 40.

³⁹⁸ Κ. ΒΛΑΧΟΥ, ό.π., 25.

³⁹⁹ Πρβλ. Η. D.PREUB, *Theologie des Alten Testaments, Band 2, JHWH' S erwählendes und verpflichtedes Handeln*, Stuttgart-Berlin-Köln 1992, 73-74, 311-2.

του και «ὄμοιον πρὸς ἀδάμαντα σκληρότερον τῆς πέτρας»⁴⁰⁰. Τα σημεῖα αὐτά λοιπόν, εἶναι τα εξῆς: «α) ὁ λεγόμενος «ἀποδεικτικός λόγος», «καὶ γνώση ὅτι ἐγὼ Κύριος» (Ιεζ. 35, 4. 9. 12. 15), πού ἐνδεχομένως κατάγεται ἀπὸ τὴν παλαιότερα μὴ γραπτὴ προφητεία καὶ πού ἀποτελεῖ συνηθέστατο μοτίβο στό βιβλίον τοῦ Ἰεζεκιήλ (Ιεζ. 6, 13·7, 9.27· 12, 15. 16· 13, 9. 23· 20, 20· 22, 16· 23, 49· 26, 6· 28, 22-24· 29, 9. 16. 21· 30, 8. 19. 25· 32, 15· 33, 29· 34, 15. 27. 30· 36, 11. 38· 37, 6. 13-14· 38, 23· 39, 6. 22. 28), β) ὁ τονισμός τῆς δόξης τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ (Ιεζ. 20, 9. 14. 22. 39. 44· 36, 20-23· 39, 7. 25· 43, 7.8), καὶ γ) ἡ συγκλονιστικὴ ὑπαρξιακὴ ἀναφορὰ στό «πνεῦμα» (Ιεζ. 2, 2· 2, 12. 14. 24· 8, 3· 11, 1. 5. 24· 37, 1.9) καὶ τὴ «χεῖρα» (Ιεζ. 1, 3· 2, 9· 3, 14. 22· 8, 1· 13, 9 κ.λ.π.) τοῦ Θεοῦ, πού ἐνδυναμώνει τὸν Ἰεζεκιήλ καὶ τὸν «ἐξαποστέλλει» (Ιεζ. 2, 3· 3, 6) προκειμένου ὁ τελευταῖος νὰ δώσῃ τὴν προφητικὴ του μαρτυρία»⁴⁰¹.

Ἡ προφητικὴ μαρτυρία δὲν ἐλέγχει βέβαια, μόνο τα ἠθικὰ παραπτώματα τοῦ λαοῦ ἀλλὰ δίνει καὶ τὸ ἀπαραίτητο θάρρος σ' αὐτοὺς που εἶναι διατεθειμένοι νὰ μετανοήσουν καὶ νὰ ἀλλάξουν στάση ζωῆς. Ενθαρρύνει ἐπίσης καὶ ἐκείνους που καταβάλλουν κάθε προσπάθεια νὰ μὴν πέσουν σε τέτοιου εἶδους αμαρτήματα ἔχοντας νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴν κοινωνικὴ ἀπαξίωση.

Μέσα ἀπὸ τὴν προφητικὴ μαρτυρία καὶ ἐτσι ὅπως αὐτὴ ἐξυμνεῖται, διακηρύσσεται ἡ πιστότητα τοῦ Γιαχβέ σχετικά με τὴ διαθήκη που συνυπέγραψε με τὸ λαὸ τοῦ Ἰσραήλ καὶ ἡ ὁποία παραμένει ἀμετακίνητη ἀκόμη καὶ ἀν συμβοῦν ἀκραία κοσμογονικά γεγονότα⁴⁰². Ἐτσι, ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραήλ ἀποτελεῖ τὸν καλύτερο μάρτυρα τῆς δράσεως τοῦ Γιαχβέ στὴν ἱστορία γιατί ὡς περιούσιος λαὸς «ἀναγνωρίζει καὶ προβάλλει τὴ σχέση του με τὸν Θεὸ μπροστά στα μάτια τῶν προσηλύτων ἀπὸ τὰ ἔθνη»⁴⁰³. Ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραήλ εἶχε τὸ μεγάλο προνόμιο νὰ ζῆσει καὶ νὰ βιώσῃ μέσα στὴν ἱστορία του τὴν παρουσία καὶ τὴν ἐνέργειες τοῦ Γιαχβέ γι' αὐτὸ καθίσταται ὁ

⁴⁰⁰ Ιεζ 3, 8-9.

⁴⁰¹ Κ. ΒΛΑΧΟΥ, ὁ.π., 29-30.

⁴⁰² Ησ 54, 10.

⁴⁰³ Κ. ΒΛΑΧΟΥ, ὁ.π., 31. Βλ. καὶ Ησ 44, 5.

καλύτερος μάρτυρας Αυτού στην ανθρωπότητα. Έτσι, θα εκπληρώσει την αποστολή του ως περιούσιου λαού.

Αυτή συνοπτικά είναι η παρουσία των λέξεων «μάρτυς» και «μαρτύριο» στα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης.

Στην Καινή Διαθήκη όλα τα μέλη της Εκκλησίας ονομάζονται «άγιοι». Πολύ νωρίς αντικαταστάθηκε, όπως πληροφορούμαστε από τις *Πράξεις τῶν Ἀποστόλων*⁴⁰⁴ με τον όρο «χριστιανοί». «Άγιοι» λοιπόν, ονομάζονταν όλοι οι μάρτυρες, τους οποίους οι χριστιανοί τιμούσαν ιδιαίτερα από παλιά. Ο χαρακτηρισμός δίνεται στη συνέχεια και σε άλλα πρόσωπα τα οποία έζησαν εν Χριστώ ή ακόμα έδωσαν και τη ζωή τους γι'Αυτόν⁴⁰⁵.

Στα κείμενα της Καινής Διαθήκης συνυπάρχουν και οι δύο έννοιες στον όρο «μάρτυς»⁴⁰⁶. Έτσι, τον συναντούμε με την καθαρά νομική έννοια⁴⁰⁷, αλλά και με την έννοια ανάμνησης κάποιων γεγονότων.

Η αρχή της μαρτυρίας κατά την Καινή Διαθήκη ανάγεται πρώτα στον ίδιο το Θεό. Στη συνέχεια ο ίδιος ο Ιησούς γίνεται το πρότυπο των μαρτύρων και για τον οποίο είχε μαρτυρήσει νωρίτερα ο Ιωάννης ο Βαπτιστής⁴⁰⁸. Για τον Ιησού όμως, έχουμε μαρτυρία πρώτα απ'όλα από τον ίδιο τον Θεό Πατέρα, όπως ομολογεί ο ίδιος ο και καταγράφεται στο *Ίω 5, 37*. Ακόμη και ο ίδιος ο Ιησούς μας μαρτυρεί για το πρόσωπό του⁴⁰⁹. Στη συνέχεια μας μαρτυρεί περί Αυτού και το Άγιο Πνεύμα μέσα από την Εκκλησία⁴¹⁰. Τέλος,

⁴⁰⁴ Πράξ 11, 26.

⁴⁰⁵ Γ. ΓΑΛΙΤΗ, «Η έννοια του Άγιου και του Μάρτυρα στην Καινή Διαθήκη», *Ο Άγιος και ο μάρτυρας στη ζωή της Εκκλησίας, Εισηγήσεις ΙΒ' Συνεδρίου Πατερικής Θεολογίας*, Αθήνα 1994, 41.

⁴⁰⁶ Δηλαδή: «Α. παροχή πληροφοριῶν περί γεγονότων, προσώπων, σχέσεων. Β. γνωστοποίηση ἀπόψεων, ἀληθειῶν, πεποιθήσεων», Γ. ΓΑΛΙΤΗ, *Η έννοια του Άγιου και του Μάρτυρα στην Καινή Διαθήκη...*, ό.π., 42.

⁴⁰⁷ Για παράδειγμα στη δίκη του Χριστού ο αρχιερέας φωνάζει ότι πρέπει να παρουσιασθούν μάρτυρες: «τί ἔτι χρειᾶν ἔχομεν μαρτύρων» (*Μρκ 14, 63· Ματθ 26, 65*).

⁴⁰⁸ *Ίω 1, 19*.

⁴⁰⁹ Βλ. *Ίω 5, 36*.

⁴¹⁰ Γ. ΓΑΛΙΤΗ, ό.π., 43.

σύμφωνα με τον ευαγγελιστή Ιωάννη, για τον Ιησού μαρτυρούν «Αί Γραφαί»⁴¹¹.

Κατεξοχήν μάρτυρες του Ιησού δεν μπορεί να είναι άλλοι από τους ίδιους τους μαθητές Του οι οποίοι ήταν αυτόπτες και αυτήκοοι καθ' όλη τη διάρκεια του κηρυκτικού και θαυματουργικού του έργου. Ο ευαγγελιστής Λουκάς συνδυάζει μοναδικά την έννοια της «μαρτυρίας» ως αναμνήσεως κάποιων πραγματικών γεγονότων με μια άλλη έννοια, αυτή της διακηρύξεως υπερβατικών αληθειών⁴¹². «Ἡ συνταύτιση ἐμπειρικῶν γεγονότων μέ ὑπερβατικές ἀλήθειες τῆς πίστεως, ἦταν ἡ ἀναπόφευκτη συνέπεια τῆς πεποιθήσεως τῆς Πρώτης Ἐκκλησίας ὅτι τό χριστιανικό εὐαγγέλιο ἐκπροσωποῦσε μιὰ ἱστορική καί ὄχι ἰδεατή ἀποκάλυψη... ἡ «μαρτυρία» ἀπό ἀπλή ἀνάμνηση γεγονότων μετατρέπεται σέ εὐαγγελική διακήρυξη. Καί αὐτό ἀκριβῶς εἶναι πού διαχωρίζει τή «μαρτυρία» ἀπό τήν «ὁμολογία», ἀφοῦ ἡ πρώτη ἔχει σάν στόχο τήν ἐξάπλωση τῆς Ἐκκλησίας»⁴¹³.

Με την πάροδο του χρόνου μάρτυρες δεν είναι μόνο οι αυτόπτες και αυτήκοοι αλλά όλοι αυτοί που κήρυτταν το Ευαγγέλιο ανεξάρτητα αν είχαν προσωπική πείρα από τα γεγονότα ή πράγματα τα οποία δίδασκαν. Έτσι, μάρτυρας αποκαλείται πλέον και ο απόστολος Παύλος ο οποίος από διώκτης των Χριστιανών, μετά από θαυμαστό όραμα καθ' οδόν προς τη Δαμασκό γίνεται κήρυκας του Ευαγγελίου του Ιησού και δίνει τη ζωή του γι' Αυτόν.

Στα κείμενα του Ιωάννη συναντούμε πολλές φορές τους δύο αυτούς όρους οι οποίοι αναφέρονται αποκλειστικά στο πρόσωπο του Χριστού. Στην Αποκάλυψη βρίσκουμε και μια άλλη σημασία στη λέξη «μαρτυρία» και είναι καθαρά «μαρτυρολογική». «Μάρτυρες» πλέον χαρακτηρίζονται εκείνοι που επικύρωσαν τη μαρτυρία τους

⁴¹¹ Ιω 5, 39.

⁴¹² Λκ 22, 71. 24, 48.

⁴¹³ Π. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ, ό.π., 443-444.

με το θάνατό τους αποδεικνύοντας έτσι την πίστη τους και την αξιοπιστία τους σε όλα αυτά που δίδασκαν⁴¹⁴.

Μερικά χρόνια αργότερα ο Ωριγένης συνέβαλε στην οριστική καθιέρωση της σημασίας του όρου. Μας διαβεβαιώνει ότι «κυρίως μόνους μάρτυρας ώνόμασαν τούς τῆ ἐκχύσει τῶν ἑαυτῶν αἵματος μαρτυρήσαντας τῶ τῆς θεοσεβείας μυστηρίῳ»⁴¹⁵.

Στην Ορθόδοξη Εκκλησία εκτός από μάρτυρες έχουμε και μια ακόμη κατηγορία ανθρώπων που θυσίασαν τη ζωή τους, τους νεομάρτυρες. Η παρουσία τους έγινε αισθητή κατά τη νεότερη περίοδο της εκκλησιαστικής ιστορίας, ειδικότερα κατά την εποχή της τουρκοκρατίας, όταν οι Χριστιανοί βρισκόμενοι κάτω από τον οθωμανικό ζυγό αντιστάθηκαν στην επιβολή της μουσουλμανικής πίστης.

Η χριστιανική πίστη ήταν φαινομενικά ανεκτή από τους κατακτητές. Αυτό όμως δεν εμπόδιζε τους Τούρκους να επιδιώκουν αφορμές για να εξαναγκάσουν τους Χριστιανούς να ασπαστούν τον Μωαμεθανισμό⁴¹⁶. Επικρατούσε μια γενική αρχή η οποία υποστήριζε ότι κάθε Χριστιανός που καταδικάζονταν σε θάνατο για οποιοδήποτε αδίκημα μπορούσε να απαλλαγεί αν αρνούνταν την πίστη του και ασπαζόταν το Ισλάμ⁴¹⁷.

Τα διάφορα οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι Τούρκοι τους ανάγκασαν να προχωρήσουν σε κάθε είδους αυθαιρεσίες και βιαιότητες με βασικό σκοπό να εξοικονομήσουν κάποιους οικονομικούς πόρους. Για το λόγο αυτό χρησιμοποιούσαν κάθε μέσο για να εξοντώσουν τους Χριστιανούς και να έχουν κάποιο όφελος. Από την άλλη πλευρά υπήρχαν και πολλοί ευσεβείς Μουσουλμάνοι οι οποίοι θεωρούσαν υποχρέωσή τους να εξισλαμίσουν Χριστιανούς. Για να το κατορθώσουν χρησιμοποιούσαν θεμιτά και αθέμιτα μέσα. Τους συκοφαντούσαν ότι βλασφήμησαν τον Μωάμεθ και την πίστη

⁴¹⁴ Αποκ 17, 6. Βλ και Γ. ΓΑΛΙΤΗ, *ό.π.*, 45.

⁴¹⁵ ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ, *Εἰς τό κατά Ἰωάννην*, PG 14, 176CD.

⁴¹⁶ Κ. ΑΜΑΝΤΟΥ, *Σχέσεις Ἑλλήνων καί Τούρκων*, τόμ. Α', Αθήναι 1955, 129.

⁴¹⁷ Γ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, *Πρόσωπο καί θεσμοί*, Θεσσαλονίκη 1997, 118· ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Οἱ Νεομάρτυρες*, Αθήναι ³1970, 24-25.

του ή ότι τον αποδέχθηκαν και στη συνέχεια πήραν πίσω το λόγο τους. Αρκούσε μια ψευδομαρτυρία μπροστά στον ιεροδικαστή και ο Χριστιανός καταδικάζονταν αμέσως σε θάνατο⁴¹⁸. Στην όλη κατάσταση συνέβαλε και η έλλειψη ενός κράτους δικαίου. Οι βιαιότητες αυτές εντάθηκαν κατά τον 17^ο και 18^ο αιώνα γι'αυτό έχουμε μεγάλη αύξηση του αριθμού των νεομαρτύρων.

2. Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΑΡΙΘΜΟΥ ΤΩΝ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ

Ο αριθμός των νεομαρτύρων ήταν, είναι και θα παραμείνει, κατά τη γνώμη μας, άγνωστος. Η δυσκολία καταμέτρησης οφείλεται πρώτον στο γεγονός ότι οι μουσουλμάνοι κρατικοί λειτουργοί δεν κρατούσαν πρακτικά από τις «υποτιθέμενες» δίκες και δεύτερον στο ότι πολλοί Τούρκοι που είχαν στη δούλεψή τους χριστιανούς δούλους, τους σκότωναν χωρίς να το αναφέρουν πουθενά. Ο Καισάριος Δαπόντες⁴¹⁹ αναφέρει ότι οι νεομάρτυρες είναι πάνω από χίλιοι: «...ή ιστορία τους φαίνεται εις πλάτος περιεχομένη εις τόν βίον του όσιου Ακακίου, τόν όποιον έχω και αυτόν, και άλλων όσιων άσκητών, και άλλων νεοφανών άγιών μαρτύρων, των μετά την άλωσιν τής Κωνσταντινουπόλεως, όντων υπέρ τούς τριάκοντα, είναι δέ υπέρ τούς χιλίους και περισσότεροι, των όποιων τά όνόματα ως άγνωστα εις έμέ, γνωστά δέ παρά τῷ Θεῷ τῷ τά πάντα γινώσκοντι, δέν περιέχονται εις αυτό τό βιβλίον των νεοφανών μαρτύρων, κατά διαφόρους χρόνους και τόπους μαρτυρησάντων, όμοίως δέ και άσκητών

⁴¹⁸ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Οί Νεομάρτυρες...*, ό.π., 25.

⁴¹⁹ Καταγόταν από τη Σκόπελο (1714-1784) όπου και έλαβε τη βασική παιδεία. Συνέχισε τις σπουδές στην Κωνσταντινούπολη και το Βουκουρέστι όπου προσελήφθη γραμματέας του ηγεμόνα Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου. Αργότερα τοποθετήθηκε πρόξενος της Αγγλίας στο Ιάσιο όπου και απέκτησε πολύ πλούτο. Ο Μαυροκορδάτος του ανέθεσε να ακολουθήσει σε μια αποστολή το Χάνο στην Κωνσταντινούπολη. Εκεί κατηγορήθηκε ότι προσπάθησε να εκχριστιανίσει τους Τούρκους και φυλακίστηκε. Διέθεσε την περιουσία του για να αποφυλακισθεί. Έγινε μοναχός και αποσύρθηκε στο νησί Πιπέρι των Σποράδων. Κατέληξε στην μονή Ξηροποτάμου του Αγίου Όρους. Από τα συγγράμματά του τα γνωστότερα είναι: 1) *Ο Καθρέπτης Γυναικών*, 2) *Έγκόλιον Λογικής*, 3) *Χρηστοθήθεια*, 4) *Βίοι Αγίων*.

ᾶν ταῖς πρεσβείαις, Χριστέ ὁ Θεός, ἐλέησον καί σῶσον ἡμᾶς. Ἀμήν»⁴²⁰.

Κατά το β' μισό του 17^{ου} αι. ο πατριάρχης Ιεροσολύμων Νεκτάριος έγγραφε ότι δεν υπάρχει πόλη, χωριό ή τόπος γενικότερα των ορθοδόξων, που να μην έχει χάσει κάποιος τη ζωή του για την πίστη του στο Χριστό. Θυσιάστηκαν άνθρωποι όλων των ηλικιών, ακόμη και μωρά παιδιά⁴²¹.

Στα τέλη του 18^{ου} αι. ο Ευγένιος Βούλγαρης σε μια επιστολή που έστειλε στον Πέτρο Κλαίρκιο, γράφει: «γίνωσκε ὅτι οὔτοι μερίς βραχεῖα ἐστὶ τῶν παρ' ἡμῖν νεοφανῶν ἀγίων, δείγματος ἔνεκεν ἀπομνημονευθέντες σοι, πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι ὑπάρχουσιν, ᾧν οἱ μὲν ἤδη ἐκανονίσθησαν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, οἱ δὲ θὰ κανονισθῶσιν ἐν ἡμέρᾳ βουλῆς Κυρίου, ὅτε ἴλεως ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ θὰ εὐδοκήσῃ νὰ ἐπιβλέψῃ ὁ φιλάνθρωπος»⁴²².

⁴²⁰ ΚΑΙΣΑΡΙΟΥ ΔΑΠΟΝΤΕ, *Ιστορικός Κατάλογος*, [Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, τόμ. Γ'], (επιστ. Κων/νου Σάθα), ἐν Βενετία 1872, 134.

⁴²¹ «Ἄλλὰ πῶς ὄνειδίζων ἡμᾶς τὴν αἰχμαλωσίαν, παλίντροπος ἐπὶ τοῖς διωγμοῖς τὴν ἐκκλησίαν ὑπερτιμωμένην ἀπέφηνας τοῖς αἵμασι τῶν μαρτύρων. καὶ μὴν τοιαύτη τῆς ἀνατολίδος νῦν ἡ κατάστασις. οὐ γὰρ ἐστὶ πόλις καὶ τόπος, ὅπη τῶν ὀρθοδόξων ἡμῶν, οὐ προχέονται ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας τὰ αἵματα. καὶ μειράκεια ἐωράκαμεν πρό ὀλίγων ἐτῶν τῆ τομῆ τῆς μαχαίρας ἀφόβως ὑποκλίναντα τὸν αὐχένα. οὐκ ἔχομεν ναὶ τῶν ἀρχαίων μαρτύρων τό καύχημα ὅπερ ὡς ὄφελον. ἀλλ' ὅπερ καὶ ἔχομεν οὐ μικρόν. οὐ δῆθεν ἀμοιρεῖτε οἱ ὄνειδίζοντες. εἶπω καὶ τι θαυμασιώτερον. πῶς οἴεσθε τοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ κακοχουμένους, καὶ διὰ τὴν ὁμολογίαν καθ' ἑκάστην ταλαιπωρουμένους, πεινῶντας τε, καὶ δειψῶντας, καὶ γυμνητεύοντας, καὶ κολαφιζομένους, καὶ ἀστατοῦντας, καὶ λαιώρουμένους, διωκωμένους τε, καὶ βλασφημουμένους, καὶ ὡς περὶ καθάρματα νομιζομένους καὶ περιψήμα, ἕως ἄρτι, καὶ εἴτι προσκτῶνται ἰδρῶτι τοῦ προσώπου οὐκ εἰς τρυφήν οὐμενοῦν, οὐκ εἰς δόξαν οὐκ εἰς θελήματα σαρκός, ἀλλ' εἰς τό τελεῖν τοὺς βασιλικούς φόρους ὑπὲρ δύναμιν ὄντας. πῶς οἴεσθε τοὺς τοιούτους; εἰ μὲν ἦσαν ἐκ λατίνων μάρτυρας ἀντιλογίας ἐκτός, ὀνομάσατε ἄν. μάρτυρας ἡμεῖς τοὺς ἡμετέρους τοιούτους ὄντας ἄν μὴ καλοῖμεν, ἀλλ' ἀθλητάς γε κρίνομεν καὶ ὁμολογητάς, τό μαρτυρίου συγγενές καὶ ἐφάμιλλον. ἴδε τοιγαροῦν, ὅποια νῦν ἡ ἑλλάς καὶ ἡ ὀρθόδοξος ἀνατολίς ἀπὸ τοῦ χωρισμοῦ ὑμῶν μάλιστα. τεταπεινωμένη μὲν κατὰ κόσμον, δεδοξασμένη δὲ κατὰ Θεόν. μηδὲν τῆς αἰγυπτιακῆς ὀμίχλης μετέχουσα, ἀλλὰ καὶ ταῖς Πατρικαῖς φωταυγίαις κατὰ τὴν ἱεράν πολιτείαν ὑπερλάμπουσα. ἐν παννυχίσιν ἐορτάζουσα, ἐν ἀγρουπνίαις πανηγυρίζουσα ἐν ψαλμωδίαις χαίρουσα εἰς ἑκπληξιν καὶ θάμβος τῶν εἰδῶτων ὑμῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἀπίστων», ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ἹΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Πρὸς τὰς προσκομισθείσας θέσεις τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Φρατόρων διὰ Πέτρον τοῦ αὐτοῦ μαῖστορος περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ πάπα ἀντίρρησις*, Ἰάσιον 1682, 209.

⁴²² ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΕΩΣ, *Πρὸς Πέτρον τὸν Κλαίρκιον ἐπιστολή περὶ τῶν μετὰ τό σχίσμα ἀγίων τῆς Ὄρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῶν γινομένων ἐν αὐτῇ θαυμάτων*, Ἀθήνησιν 1844, 31.

Ο ιερομόναχος Χριστόφορος ο Χίος, στην ακολουθία που συνέταξε για όλους τους νεομάρτυρες, ανεβάζει τον αριθμό των επώνυμων νεομαρτύρων σε ογδόντα⁴²³. Ο Σπυρίδων Τρικούπης αναφέρει ότι μετά την επανάσταση του 1821 «έν μόνῃ τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐθουσιάσθησαν ἕως δεκακισχίλιοι Χριστιανοί, πολλοί ἐξωρίσθησαν, πάμπολοι ἐδραπέτευσαν καί κατέφυγαν ὑπό τήν γενναίαν καί φιλόχριστον περίθαλψιν τῆς Ῥωσσίας εἰς ξένην γῆν ἀφανεῖς καί γυμνοί οἱ πρόων ἐπιφανεῖς καί βαθύπλουτοι»⁴²⁴.

Ο Νικόδημος Αγιορείτης⁴²⁵ αναφέρει 94 νεομάρτυρες⁴²⁶, ενώ ο Κ. Σάθας δίνει κατάλογο με 101 ονόματα και επισημαίνει ότι δεν είναι πλήρης⁴²⁷. Ο Χρυσόστομος Παπαδόπουλος δίνει τα ονόματα 123 νεομαρτύρων⁴²⁸ και ο Ιωάννης Περαντώνης 162⁴²⁹.

Οι γνωστοί νεομάρτυρες από το 15^ο μέχρι το 19^ο αιώνα κατανέμονται χρονικά ως εξής:

ΙΕ' αἰ. 2,

ΙΣΤ' αἰ. 21,

ΙΖ' αἰ. 26,

⁴²³ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΧΙΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον*, Ἀθήναι ²1856, 263-271.

⁴²⁴ ΣΠ. ΤΡΙΚΟΥΠΗ, *Ιστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως*, τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1879, 90.

⁴²⁵ Καταγόταν ἀπό τῆ Νάξο (1749-1809). Μετά τις ἐγκύκλιες σπουδές στον τόπο καταγωγῆς του συνέχισε στη Σμύρνη. Σε ηλικία 25 ἐτῶν ἐκάθη μοναχός στη Μονή Διονυσίου του Ἁγίου Ὁρους. Το κηρυκτικό ἀλλά και το συγγραφικό του ἔργο εἶναι πολύ σημαντικό. Σ' αὐτόν ἀνήκουν: **1) Ὁμολογία πίστεως, 2) Φιλοκαλία, 3) Ἐυεργετηνός, 4) Ἀλφαβηταλφάβητος, 5) Πηδάλιον, 6) Ἐορτοδρόμιον, 7) Νέα Κλίμαξ, 8) Περί συνεχοῦς μεταλήψεως, 9) Ἀόρατος πόλεμος, 10) Πνευματικά γυμνάσματα, 11) Συμβουλευτικόν ἐγχειρίδιον, 12) Νέον Μαρτυρολόγιον**. Βλ. και Σ. ΠΑΣΧΑΛΙΔΗ, *Τό ὕμναγιολογικό ἔργο τῶν Κολλυβάδων. Συμβολή στή μελέτη τῆς ἀγιολογικῆς γραμματείας κατὰ τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας*, Θεσσαλονίκη 2007, 173 κ. ἐξ.· Π. ΠΑΣΧΟΥ, «Ὁ μοναχισμός, οἱ νεομάρτυρες καί ἡ παράδοσις», *Ἐπιστημονική ἐπετηρίδα Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (Ἀνάτυπο)*, τόμ. ΚΘ', *Τιμητικόν ἀφιέρωμα εἰς Σάββαν Χ. Ἀγουρίδην*, 266-267.

⁴²⁶ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον*, ἤτοι μαρτύρια νεοφανῶν Μαρτύρων, τῶν μετὰ τήν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ διαφόρους καιρούς καί τόπους μαρτυρησάντων. *Συνταχθέντα ἐκ διαφόρων Συγγραφέων καί μετ' ἐπιμελείας ὁ, τι πλείστης διορθωθέντα, ἐν οἷς καί ἱκαναί ἀκολουθίαι προσετέθησαν*, Ἀθήνα ³1961.

⁴²⁷ Κ. ΣΑΘΑΣ, *Κατάλογος τῶν ἀπό τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ 1811 ἔτους ὑπέρ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως μαρτυρησάντων*, [Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, τόμ. Γ'], ἐν Βενετία 1872, 605-610.

⁴²⁸ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Οἱ Νεομάρτυρες...*, ὁ.π., 34 κ.ἐξ.

⁴²⁹ Ι. ΠΕΡΑΝΤΩΝΗ, *Λεξικόν τῶν Νεομαρτύρων*, τόμοι 3, Ἀθήνα 1972· ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Κατάλογος νεομαρτύρων τῶν ἀπό τῆς ἀλώσεως τῆς Κ/πόλεως μέχρι τοῦ ἔτους 1867 μαρτυρησάντων», *Θεολογία*, τόμ. 60, 1989, 157 κ.ἐξ.

ΙΗ' αϊ. 47,

ΙΘ' αϊ. 26.

Ο πρώτος μαρτύρησε το 1453 στην Τραπεζούντα και ο τελευταίος το 1867 στην Κρήτη⁴³⁰.

3. ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΤΩΝ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ

Οι νεομάρτυρες χωρίζονται, τυπολογικά, σε τέσσερις κατηγορίες:

- Αυτοί που προκάλεσαν τους Οθωμανούς και μετά από άρνησή τους να απαρνηθούν την πίστη τους, θυσίασαν τη ζωή τους. Ακολουθούσαν το πρότυπο των μαρτύρων της πρώτης εκκλησίας που προσέρχονταν αυτόκλητοι στο μαρτύριο.

- Στη δεύτερη ομάδα ανήκουν όσοι κάτω από κάποιες ιδιαίτερες συνθήκες αρνήθηκαν τη χριστιανική πίστη και στη συνέχεια επέστρεψαν μετανοημένοι. Θέλοντας να «εξιλεωθούν» για το αμάρτημά τους οδηγήθηκαν πολλές φορές εκούσια στο μαρτύριο. Οι λόγοι που τους οδήγησαν να αλλαξοπιστήσουν είναι πολλοί: επιπολαιότητα, βία, οικονομικά ή άλλα συμφέροντα, φόβος κ.λ.π. Το σημαντικό είναι ότι μετανόησαν για το παράπτωμά τους και ως καλύτερο τρόπο επανόρθωσης θεωρούσαν το μαρτύριο. Πολλοί απ' αυτούς, μετά την επιστροφή τους στην Εκκλησία συνδέθηκαν με το Άγιον Όρος και προετοιμάστηκαν κατάλληλα για το εκούσιο μαρτύριο. Ο ρόλος του πνευματικού σε αυτές τις περιπτώσεις ήταν πολύ σημαντικός. Η αναγνώριση αυτής της ομάδας νεομαρτύρων αμφισβητήθηκε από κάποιους, γι' αυτό θεώρησαν απαραίτητο να τους υπερασπισθούν οι συντάκτες των *Βίων* τους. Χαρακτηριστικό είναι αυτό που αναφέρεται στο *Νέον Λειμωνάριον* σαν απάντηση σε όσους αμφισβητούν τους «εξ αρνησιχρίστων» νεομάρτυρες: «Ἐπειδὴ δὲ ἤξεύρομεν, καί (εἴθε νὰ μὴν ἤξεύραμεν!), πῶς τινες Χριστιανοὶ καλούμενοι, ὄχι μόνον δὲν ὁμολογοῦν Μάρτυρας ἐκείνους ὅπου

⁴³⁰ Ι. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, «Σχεδιάγραμμα περί τῶν Νεομαρτύρων», *Μνήμη 1821*, Θεσσαλονίκη 1971, 7-61· Μ. ΤΡΙΤΟΥ, *ό.π.*, 21.

ήρνήθησαν τόν Χριστόν, ἔπειτα ἀνανήψαντες ἀπό τήν ἀσέβειαν ὠμολόγησαν ἐνώπιον τῶν τυράννων, Θεόν ἀληθινόν τόν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, καί ἀπέθανον ὑπέρ τῆς ὁμολογίας αὐτοῦ, ὄχι μόνον, λέγω, δέν τούς ὁμολογοῦν Μάρτυρας, ἀλλά καί βλάσφημά τινα τολμῶσι νά φλυαροῦν κατ' αὐτῶν, διά τοῦτο ἔρχομαι νά προσθέσω ἐδῶ ἀπόδειξιν ἀναντίρρητον, ὅτι τῶντι Μάρτυρες ἀληθέστατοι εἶναι οἱ ἀρνησίχριστοι, ἐπειδάν μεταμεληθέντες, ὑπέρ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἀποθνήσκωσιν»⁴³¹.

Οἱ «ἐξ ἀρνησιχρίστων» χριστιανοί που μετανοοῦσαν καί ἐδιναν τή ζωή τους γιά τo Χριστό ἀπεκαθίσταντο καί κοινωνικά στα μάτια τῶν ομοδόξων συμπολιτῶν τους οἱ οποίοι με τή σειρά τους ἐνισχύονταν στην πίστη.

- Ακολουθοῦν οἱ νεομάρτυρες που θανατώθηκαν ἐξαιτίας κάποιων πολιτικῶν λόγων. Εἶναι αὐτοί που κατηγορήθηκαν γιά ἐπαναστατικές πράξεις ἐναντίον τῶν Τούρκων.

- Στην τελευταία ομάδα ἀνήκουν αὐτοί που προέρχονται ἀπό τίς τάξεις τῶν Μωαμεθανῶν, οἱ «ἐξ Ἀγαρηνῶν» νεομάρτυρες⁴³². Οἱ περιπτώσεις αὐτές δέν εἶναι λίγες ἀλλά δυστυχῶς παραμένουν ἀγνωστες. Ἡ προσέλευση τῶν μουσουλμάνων στο Χριστιανισμό ἦταν κάτι ιδιαίτερα επικίνδυνο ὄχι μόνο γιά τους ἴδιους ἀλλά καί γιά ὅσους συνέβαλαν σ' αὐτή τή μεταστροφή.

Σ' αὐτές τίς ομάδες νεομαρτύρων θά ἀναφερθούμε στη συνέχεια ἀναλυτικά.

α) Ἐκούσια προσέλευση στο μαρτύριο

Στην ομάδα αὐτή ἀνήκουν, ὅπως προαναφέραμε, ὅσοι ἐξαιτίας τῆς πίστες καί τοῦ ἐνθερμου ζήλου τους ἔδωσαν ἀφορμή στους Τούρκους καί στην οὐσία προκάλεσαν τo μαρτύριό τους. Τα παραδείγματα αὐτά εἶναι ἀρκετά καί κάνουν ιδιαίτερη ἐντύπωση. Ἡ Ἐκκλησία βέβαια, ἦταν πάντα πολύ ἐπιφυλακτική καί γενικά ἀπέτρεπε τους πιστούς ἀπό τήν αὐτόκλητη πρόκληση καί προσέλευση

⁴³¹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΝΟΤΑΡΑ ΚΑΙ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Νέον Λειμωνάριον*, Ἀθήναι 1873, η'.

⁴³² Γ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, ὁ.π., 129' Δ. ΤΣΑΜΗ, *Αγιολογία...*, ὁ.π., 111.

στο μαρτύριο. Στο προοίμιο του *Νέου Μαρτυρολογίου* ο Νικόδημος Αγιορείτης γράφει: «Πολλοί ἀπό ἡμᾶς τούς νέους μάρτυρας θεληματικῶς καί αὐτόκλητοι ἐπῆγαν καί ἐμαρτύρησαν· τό ὅποιον εἶναι κινδυνῶδες, καί ὄχι τόσο νόμιμον»⁴³³.

Ἡ μερίδα αὐτή ἀκολουθοῦσε τό πρότυπο τῶν μαρτύρων τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι κάτω ἀπό ἄλλες συνθήκες βέβαια, προσέρχονταν αὐτόκλητοι στο μαρτύριο. Ἡ χαρά με τήν ὁποία ἐσπευδαν νά μαρτυρήσουν ἦταν χαρακτηριστική καί ἀπερίγραπτη. Το ὅτι ὁ πόθος τῶν χριστιανῶν γιά τό μαρτύριο ἦταν πάντα ὁ ἴδιος φαίνεται καί ἀπό τό σχετικό κομμάτι τοῦ ἀγίου Ἰγνατίου Ἀντιοχείας: «Πλέον μοι μή παράσχησθε τοῦ σπονδισθῆναι Θεῶ... Ὀναίμην τῶν θηρίων τῶν ἐμοί ἠτοιμασμένων, καί εὐχομαι σύντομά μοι εὐρεθῆναι... πῦρ καί σταυρός θηρίων τε συστάσεις, ἀνατομαί, διαιρέσεις, σκορπισμοί ὀστέων, συγκοπή μελῶν, ἀλεσμοί ὄλου τοῦ σώματος, κακαί κολάσεις τοῦ διαβόλου ἐπ' ἐμέ ἐρχέσθωσαν, μόνον ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω»⁴³⁴. Πολλοί Χριστιανοί λοιπόν, ὑποκινούμενοι ἀπό τόν ἐσωτερικό τους πόθο νά μαρτυρήσουν γιά τόν Χριστό, ὀδηγούνταν με χαρά στο μαρτύριο. Αὐτό συνέβαινε καί συμβαίνει κάθε φορά που ἡ Ὀρθόδοξη χριστιανική πίστη διώκονταν ἀπό ἀλλόπιστους. «Ἄμα γοῦν τῇ κατὰ τῶν προτέρων ἀποφάσει ἐπεπήδων ἄλλοθεν ἄλλοι τῷ πρό τοῦ δικαστοῦ βήματι Χριστιανούς σφᾶς ὁμολογοῦντες ἀφροντίστως μέν πρός τά δεινά καί τούς τῶν πολυειδῶν βασάνων τρόπους διακείμενοι, ἀκαταπλήκτως δέ παρησιαζόμενοι ἐπί τῇ εἰς τόν ὅλων Θεόν εὐσεβείᾳ μετά τε χαρᾶς καί γέλωτος καί εὐφροσύνης τήν ὑστάτην ἀπόφασιν τοῦ θανάτου καταδεχόμενοι, ὥστε ψάλλειν καί ὕμνους καί εὐχαριστίας εἰς τόν τῶν ὅλων Θεόν μέχρις αὐτῆς ἐσχάτης ἀναπέμπειν ἀναπνοῆς»⁴³⁵.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα τῆς ομάδας αὐτῆς εἶναι:

⁴³³ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον μαρτυρολόγιον...*, ὁ.π., 18.

⁴³⁴ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, *Πρός Ρωμαίους*, PG 5, 688A.

⁴³⁵ ΕΥΣΕΒΙΟΥ, *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία, Λόγος Η', Περὶ τῶν κατὰ Θηβαῖδα*, PG 20, 760C. Γιά τό θέμα βλ σχετικά ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ ΚΟΤΣΩΝΗ, *Τό ἐνθουσιαστικόν στοιχεῖον εἰς τήν Ἐκκλησίαν τῶν μαρτύρων*, Ἀθήναι 1952, 43 κ.ε.

1) Ο όσιος Μακάριος. Ήταν μαθητής του Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Νήφωνος και για αρκετά μεγάλο διάστημα μόνασε στο Άγιον Όρος. Η αγάπη του για το Χριστό ήταν τόσο μεγάλη που ποθούσε όλο και περισσότερο να δώσει γι' αυτόν τη ζωή του. Αποκάλυψε την επιθυμία του στον πνευματικό του πατέρα Νήφωνα, ο οποίος τότε μόναζε στην Ι. Μονή Βατοπαιδίου Αγίου Όρους. Όταν πήρε την ευχή του «έβγῆκε χαίρων ἀπό τό ὄρος, καί ἔτρεχε διά νά φθάσῃ εἰς τόν ποθούμενον ἀγῶνα· πηγαίνοντας λοιπόν εἰς τήν Θεσσαλονίκη, στοχαζόμενος ἐκεῖ όπου ἦτον συνηγμένον πλῆθος πολύ τῶν Ὀθωμανῶν ἐστάθη, καί ἐδίδασκε παρρησία ὅτι ὁ Χριστός εἶναι Υἱός τοῦ Θεοῦ...». Η πράξη αυτή συνετέλεσε στο να συλληφθεί και να γευθεί με χαρά μαρτυρικό θάνατο το 1527⁴³⁶.

2) Τον ίδιο δρόμο ακολούθησε και ένας άλλος μαθητής του πατριάρχη Νήφωνα, ο μοναχός Ιωάσαφ. Επιθυμούσε έντονα να μαρτυρήσει για τον Χριστό και αποκάλυψε τον σκοπό του στον πατέρα Νήφωνα. Ο γέροντας φωτισμένος όπως ήταν διέκρινε ότι αυτό ήταν το θέλημα του Θεού και του έδωσε ευλογία να πάει στην Κωνσταντινούπολη. Προέβλεψε μάλιστα και το θάνατό του. Ο Ιωάσαφ πήγε στην Κωνσταντινούπολη και παρουσιάστηκε στο κριτήριο των Τούρκων. Μπροστά σε όλους ομολόγησε την πίστη του στο Χριστό και μίλησε για το μυστήριο της Αγίας Τριάδος και την ενανθρώπιση του Χριστού. Οι Αγαρηνοί, εξοργισμένοι, τον υπέβαλαν σε φρικτά βασανιστήρια και τελικά τον αποκεφάλισαν⁴³⁷.

3) Ο άγιος Κυπριανός ο νέος. Ζούσε σαν ασκητής στο Άγιον Όρος και αποτελούσε παράδειγμα για όλους τους αγιορείτες μοναχούς. Διακατέχονταν από την επιθυμία να χύσει το αίμα του για τον Χριστό, γι' αυτό «έπεθύμει καθ' ἡμέραν καί ἐδίψα ὡς ἔλαφος τό διά Χριστόν μαρτύριον, καί τόσον ἐκαίετο καί ἐπυρπολεῖτο ἀπό τήν

⁴³⁶ ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον μαρτυρολόγιον...*, ό.π., 50. Η. Delahaye, «Greek Neo-Martyrs», *Constructive Quaterly* 9 (1921) 710.

⁴³⁷ ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον μαρτυρολόγιον...*, ό.π., 51.

θείαν αγάπην, ὥστε ὅπου καί αὐτό τό μαρτύριον ὀλίγον τοῦ ἐφαίνετο εἰς τό νά πληρώσῃ τόν πόθον του»⁴³⁸.

β) Οἱ «ἐξ ἀρνησιχρίστων» Χριστιανοί

Από την ομάδα αυτή μας προέκυψε ένας σημαντικός αριθμός νεομαρτύρων, οι οποίοι βρισκόμενοι σε κατάσταση αδυναμίας, φόβου ή πειθαναγκασμού, ἀρνήθηκαν την πίστη τους στο Χριστό αλλά μετανόησαν και θέλησαν να επανορθώσουν.

Ο βίαιος εξισλαμισμός ήταν μια τακτική την οποία ακολουθούσαν, ὅπως προαναφέραμε, οι Τούρκοι. Τους διακατείχε ἀπέραντη μισαλλοδοξία και έντονος θρησκευτικός φανατισμός. Τυπικά, ὅπως προκύπτει ἀπό το Βεράτι⁴³⁹, που εἶχε δώσει ο Μωάμεθ Πορθητής στον πατριάρχη Γεννάδιο Σχολάριο, οι χριστιανοί ήταν ελεύθεροι να λατρεύουν το Θεό τους και να ασκούν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα. Οι φρικαλεότητες ὅμως που ἀκολούθησαν ἀπέδειξαν ὅτι τίποτε ἀπό αὐτά δεν ἴσχυε στην πράξη.

Τον βίαιο εξισλαμισμό προκαλούσαν, παραβλέποντας τη συμφωνία του Βερατίου, οι πασάδες και οι τοπικοί τούρκοι ἄρχοντες. Ο εξισλαμισμός ἐπιβάλλονταν για τρεις κυρίως λόγους: α) Το ἐπέβαλε ἡ θρησκευτική τους συνείδηση, ἡ οποία διέτασσε ἀπό τη μια να περιφρονούν τους Ἕλληνες -τους ἀπίστους- ἀπό την ἄλλη να ἐπιδιώκουν με κάθε τρόπο να τους προσελκύσουν στη μωαμεθανική πίστη⁴⁴⁰. β) Ἐκτός του ὅτι θα προσέλκυαν τους ἀπίστους στη δική τους θρησκεία θα τους ἀπομάκρυναν και ἀπό την ἐθνική τους συνείδηση⁴⁴¹. Με τον τρόπο αὐτό σιγά-σιγά θα μειώνονταν ἀριθμητικά οι ἀντίπαλοί τους και δεν θα υπήρχε ο κίνδυνος ἐπανάστασης. 3) Γνωρίζοντας ὅτι πολλές φορές οι χριστιανοί δεν θα υπέκυπταν εὐκόλα στις οποιεσδήποτε πιέσεις εὗρισκαν διάφορα ψεύτικα προσχήματα, κατηγορώντας τους ὅτι προσέβαλαν τη μουσουλμανική θρησκεία και ἔθνος.

⁴³⁸ ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον μαρτυρολόγιον...*, ὁ.π., 90.

⁴³⁹ Βλ. σχετικά Κ. ΑΜΑΝΤΟΥ, *Σχέσεις Ἑλλήνων καὶ Τούρκων...*, ὁ.π., 123 κ.εξ.

⁴⁴⁰ Κ. ΑΜΑΝΤΟΥ, *Σχέσεις Ἑλλήνων καὶ Τούρκων...*, ὁ.π., 129.

⁴⁴¹ Α. ΦΥΤΡΑΚΗ, «Οἱ ἥρωες τῆς Χριστιανικῆς πίστεως», *Ὁρθόδοξος Ἐπιστολία* 2, Κατερίνη 1956, 29.

Τους πρότειναν λοιπόν, για να σωθούν από το βαρύ αυτό παράπτωμα να εξισλαμισθούν. Όσοι εξισλαμίζονταν έσωζαν τη ζωή τους και τα περιουσιακά τους στοιχεία, ενώ όσοι αρνούνταν τον εξισλαμισμό υπέμειναν φρικτά βασανιστήρια και θανατώνονταν. Εδώ πρέπει να προσθέσουμε και έναν ακόμη λόγο που έχει να κάνει με την οικονομική απληστία των μουσουλμάνων. Πολλές φορές συνέβαινε να αναπτύσσεται ερωτική σχέση μεταξύ χριστιανών και μουσουλμάνων⁴⁴². Οι χριστιανοί στις περισσότερες των περιπτώσεων αρνήθηκαν να εξισλαμισθούν και να νυμφευθούν μουσουλμάνους ή μουσουλμανίδες. Επίσης, επειδή οι Τούρκοι ήταν ένας αμόρφωτος και απαίδευτος λαός ήθελαν να στελεχώσουν το κράτος τους με τους μορφωμένους Έλληνες⁴⁴³.

Για να προχωρήσουν σε βίαιο εξισλαμισμό έπρεπε να βρουν και μια τυπική αφορμή. Πολλές φορές μάλιστα, δεν δίσταζαν να καταφύγουν και σε ψευδείς κατηγορίες εναντίον των χριστιανών. Η τακτική αυτή ονομάζονταν «αβανία» ή «αβανιά»⁴⁴⁴ και τη γνώριζαν πολύ καλά οι χριστιανοί. Οι πιο συνηθισμένες αφορμές που χρησιμοποιούσαν ήταν οι εξής:

- Η ανυπόστατη, πολλές φορές, κατηγορία ότι κάποιος Χριστιανός έβρισε τον Μωάμεθ⁴⁴⁵. Ο κατηγορούμενος παρουσιάζονταν ακούσια μπροστά στον ιεροδικαστή και κατά κανόνα, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, καταδικάζονταν σε θάνατο. Του δίνονταν η δυνατότητα να σωθεί μόνο αν αποδεχόταν να εξισλαμισθεί.

- Όταν ακόμη και στα πλαίσια ενός αστείου, κάποιος μουσουλμάνος τοποθετούσε το τουρκικό σαρίκι στο κεφάλι ενός χριστιανού. Το γεγονός αυτό σήμαινε προσχώρηση στη θρησκεία τους.

⁴⁴² Αναφέρουμε ενδεικτικά τα παραδείγματα των νεομαρτύρων Αργυρής και Κυράνας. Εξωτερικά ήταν πανέμορφες και θέλησαν κάποιοι να τις εξισλαμίσουν και να τις παντρευτούν. Και οι δύο προτίμησαν να μείνουν σταθερές στην πίστη τους και γνώρισαν μαρτυρικό θάνατο. Από τους άνδρες αναφέρουμε το παράδειγμα του νεομάρτυρα Ιωάννη του Χρυσόχου ο οποίος δεν δέχτηκε να παντρευτεί μια μουσουλμάνη και μαρτύρησε. Βλ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Οί Νεομάρτυρες...*, ό.π., 78, 80.

⁴⁴³ Μια τέτοια περίπτωση είναι του Ιωάννη Τραπεζούντιου. Βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΠΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ό.π., 27.

⁴⁴⁴ ΣΤ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ό.π., 54.

⁴⁴⁵ Βλ. ΣΤ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ό.π., 55· Π. ΠΑΣΧΟΥ, *Άγιοι, οί φίλοι του Θεού...*, ό.π. 111.

Σε αντίθετη περίπτωση επιβάλλονταν ο θάνατος αφού προηγούνταν φρικτά βασανιστήρια⁴⁴⁶.

- Το να φορέσει κάποιος Χριστιανός, ακόμη και για αστείο, τουρκικά ρούχα και να κυκλοφορήσει με αυτά δημόσια. Το δίλημμα που του ετίθετο ήταν για μια ακόμη φορά: εξισλαμισμός ή θάνατος⁴⁴⁷.

- Η ανάγνωση της μουσουλμανικής ομολογίας πίστεως, το «λαί λαλά»⁴⁴⁸.

- Το να πει κανένας ευρισκόμενος σε κατάσταση θυμού ή ευθυμίας ότι θα γίνει Τούρκος⁴⁴⁹.

- Η σύναψη ερωτικών σχέσεων μεταξύ Χριστιανών και μουσουλμάνων είτε υφίσταντο είτε όχι⁴⁵⁰.

- Η προσπάθεια κάποιων χριστιανών να αλλαξοπιστήσουν μουσουλμάνους⁴⁵¹.

- Η επιστροφή στο Χριστιανισμό κάποιου που είχε ασπασθεί νωρίτερα το Ισλάμ⁴⁵². Η πράξη της επιστροφής ήταν πολύ προσβλητική για τους μουσουλμάνους και εξελείφονταν μόνο με θανατική ποινή⁴⁵³.

- Το να κατηγορηθεί κάποιος στ' αλήθεια ή στα ψέμματα ότι είχε εξισλαμισθεί. Η κατηγορία αυτή ήταν αρκετή για να προσπαθήσουν να τον εξαναγκάσουν να αλλαξοπιστήσει⁴⁵⁴.

- Η κατηγορία ότι κάποιος χριστιανός προσέβαλε κάποιον Τούρκο, ή τον ζημίωσε οικονομικά και ηθικά. Οι κατηγορίες αυτές

⁴⁴⁶ Αυτόθι

⁴⁴⁷ Αυτόθι. Βλ. και ΙΩ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, *Σχεδιάσμα περί τῶν νεομαρτύρων...*, ό.π., 22.

⁴⁴⁸ Στα μουσουλμανικά σημαίνει «δόξα σοι ο Θεός». ΙΩ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, *Σχεδιάσμα περί τῶν νεομαρτύρων ...*, ό.π., 23.

⁴⁴⁹ Π. ΠΑΣΧΟΥ, *Άγιοι, οί φίλοι τοῦ Θεοῦ...*, ό.π., 111.

⁴⁵⁰ Βλ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Οί Νεομάρτυρες...*, ό.π., 60. 81. 108-109. ΙΩ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, *Σχεδιάσμα περί τῶν νεομαρτύρων ...*, ό.π., 24.

⁴⁵¹ ΣΤ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ό.π., 58.

⁴⁵² Π. ΠΑΣΧΟΥ, *Άγιοι, οί φίλοι τοῦ Θεοῦ...*, ό.π., 112.

⁴⁵³ Αυτόθι.

⁴⁵⁴ ΣΤ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ό.π., 60-63.

μπορούσαν να οδηγήσουν το Χριστιανό στον εξισλαμισμό αν δεν είχε το σθένος να αντισταθεί και να αντιμετωπίσει το θάνατο⁴⁵⁵.

- Το να ακουστεί για κάποιον Χριστιανό ότι ασκεί ιδιαίτερη φιλανθρωπική και εκπαιδευτική δράση ή ότι προστατεύει και καλύπτει κάποιους κατατρεγμένους Χριστιανούς⁴⁵⁶.

- Το κηρυκτικό και ιεραποστολικό έργο μεταξύ των Χριστιανών που ασκούσαν κυρίως από τους μοναχούς⁴⁵⁷.

Τα αίτια που οδήγησαν πολλούς Χριστιανούς να εξισλαμισθούν είναι διάφορα⁴⁵⁸. Οι πιο συνηθισμένες περιπτώσεις είναι:

- **Θυμός.** Αναφέρουμε το παράδειγμα του Γεωργίου Φιλαδελφείας ο οποίος όταν οι Τούρκοι του ζήτησαν να πληρώσει πρόστιμο για το φόνο ενός Χριστιανού, εξοργισμένος είπε στον Τούρκο αξιωματικό: «ἔχεις φιρμάνι σύ, ὅταν σκοτώνονται οἱ γκιαούρηδες νά πληρώνουν οἱ Τούρκοι τζερεμέ; ἀκούοντας δέ τοῦτο ὁ ἡγεμών τόν ἐρωτᾷ· σύ τί εἶσαι; ἐκεῖνος δέ ὄντας τετυφλωμένος ἀπό τόν θυμόν ἀποκρίνεται, φεῦ, ὅτι εἶναι Τούρκος· καί ἐν τῷ ἅμα χωρίς ἀναβολήν τόν ἐτούρκισαν»⁴⁵⁹.

- **Υλικά αγαθά.** Σε καιρούς δυσκολιών και μεγάλης ανέχειας είναι φυσικό τα υλικά αγαθά τα οποία απολάμβαναν με απληστία οι Τούρκοι, να γίνονται ιδιαίτερος ζηλευτά και επιθυμητά από τους καταπονημένους Χριστιανούς. Ο μετέπειτα νεομάρτυρας Θεόδωρος, ο οποίος εργάζονταν ως ζωγράφος στο παλάτι, απατήθηκε από τα πλούτη των Αγαρηνών και πήρε την τρομερή απόφαση να εξισλαμισθεί⁴⁶⁰.

- **Η μέθη.** Εξαιτίας της εξισλαμίσθησαν ο Πολύδωρος και ο Αλέξανδρος⁴⁶¹ από τη Θεσσαλονίκη.

⁴⁵⁵ ΣΤ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *ό.π.*, 64.

⁴⁵⁶ Π. ΠΑΣΧΟΥ, *Άγιοι, οἱ φίλοι τοῦ Θεοῦ...*, *ό.π.*, 112.

⁴⁵⁷ ΣΤ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *ό.π.*, 64-65.

⁴⁵⁸ Βλ. σχετικά, Ι. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, *Σχεδιάσμα περί τῶν Νεομαρτύρων...*, *ό.π.*, 35 κ.εξ.

⁴⁵⁹ ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΪΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, *ό.π.*, 239.

⁴⁶⁰ ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΪΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, *ό.π.*, 247.

⁴⁶¹ Ι. ΠΕΡΑΝΤΩΝΗ, *Λεξικόν Νεομαρτύρων...*, τόμ. 1, *ό.π.*, 58.

- **Βία.** Ο πατέρας του νεομάρτυρα Μακαρίου εξισλαμίσθηκε και εξανάγκασε τον γιό του να πράξει το ίδιο⁴⁶².
- **Μαγεία.** Ο Αναστάσιος από το Ναύπλιο αρραβωνιάστηκε αλλά αργότερα, για κάποιους λόγους, εγκατέλειψε τη μνηστή του. Οι συγγενείς της του έκαναν μάγια και βρέθηκε εκτός ε-
αυτού. Ευρισκόμενος σε τέτοια κατάσταση αρνήθηκε την πί-
στη του⁴⁶³.
- **Ελκυστικές υποσχέσεις.** Ο Δημήτριος Φιλαδελφείας, γιός ιε-
ρέα, έμεινε ορφανός σε πολύ μικρή ηλικία. Ήταν πολύ όμορ-
φος και οι Τούρκοι κατάφεραν με υποσχέσεις αλλά και απει-
λές, να τον πείσουν να αλλαξοπιστήσει⁴⁶⁴.
- **Απειλές και συκοφαντίες.** Ο Νικόλαος από το Μέτσοβο αναγκάστηκε να εξισλαμισθεί δεχόμενος διάφορες απειλές και συκοφαντίες⁴⁶⁵.
- **Χρήση τουρκικών ενδυμάτων.** Ο Ηλίας Αρδούνης ζήτησε από τους προεστούς να ελαφρώσουν τα ασήκωτα οικονομικά βάρη των Χριστιανών για να μην αναγκάζονται να αλλάζουν την πίστη τους και προσέθεσε: «έμένα νά δώση τώρα τινάς έ-
να φέσι αλλάσω τό φύλλον». Την ίδια στιγμή κάποιος από τους παριστάμενους του έδωσε ένα φέσι, το φόρεσε και μπροστά στον κριτή αρνήθηκε την πίστη του⁴⁶⁶.

Δραματική είναι η περίπτωση του μητροπολίτη Μογλενών Ιωάννη, ο οποίος μαζί με τους κατοίκους του χωριού Νότια αναγκά-
στηκαν να εξισλαμισθούν. Οι κάτοικοι όλων των γειτονικών χωριών είχαν αλλαξοπιστήσει και ήταν οι τελευταίοι που είχαν απομείνει μαζί με τον μητροπολίτη τους. Το μίσος των Τούρκων είχε στραφεί πάνω τους και ο μητροπολίτης απεφάνθη ότι δεν υπήρχε καμία ελ-
πίδα παρά μόνο ο εξισλαμισμός. Αφού λοιπόν, τέλεσε την λειτουργία της Αναστάσεως το βράδυ του Μ. Σαββάτου, στο κήρυγμά του α-

⁴⁶² Ι. ΠΕΡΑΝΤΩΝΗ, *Λεξικόν Νεομαρτύρων...*, τόμ. 3, ό.π., 327.

⁴⁶³ Ι. ΠΕΡΑΝΤΩΝΗ, *Λεξικόν Νεομαρτύρων...*, τόμ. 1, ό.π., 60.

⁴⁶⁴ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ό.π., 239.

⁴⁶⁵ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ό.π., 67.

⁴⁶⁶ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ό.π., 105.

νέπτυξε τους λόγους για τους οποίους πίστευε ότι έπρεπε να αρνηθούν την πίστη: «Ὁ Μέγας Θεός καί ὁ μονογενής αὐτοῦ Υἱός οὐ τήν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἐπανηγυρίσαμεν σήμερον, αὐτοί μόνοι γινώσκουσι, τά πάντα καί δέν θά θεωρήσωσιν ἡμᾶς ἀναξίους τῆς χάριτος»⁴⁶⁷. Το ποίμνιο ακολούθησε τη συμβουλή του ποιμενάρχη του και εξισλαμίσθηκε. Ο μητροπολίτης Ιωάννης πήρε το όνομα Αλής και έγινε ιεροδικαστής στη Λάρισα⁴⁶⁸.

Στις περιπτώσεις βέβαια που αναφέραμε ακολούθησε η μετάνοια και ο μαρτυρικός θάνατος εκούσια ή ακούσια για εξαγνισμό από την αμαρτία. Όταν μετανοούσε κάποιος που είχε αρνηθεί την πίστη του έπρεπε να ακολουθήσει κάποια διαδικασία για την επανένταξή του. Τα στάδια αποκατάστασης τα περιγράφει με πολύ παραστατικό τρόπο ο άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης: «Πρέπει νά υπάγετε εἰς κανένα πνευματικόν ἔμπειρον καί ἐνάρετον, νά ἐξομολογηθῆτε τήν ἄρνησιν ὅπου ἐκάματε, καί ὅλας τάς λοιπὰς ἀμαρτίας σας, φανερώνοντες εἰς αὐτόν καί τόν σκοπόν ὅπου ἔχετε διά τό μαρτύριον. β) Νά ζητήσετε νά λάβετε τήν δευτέραν χρίσιν τοῦ Ἁγίου μύρου, κατά τήν διάταξιν τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας μας. γ) Νά τραβηχθῆτε εἰς ἕνα μέρος ἤσυχον, καί ἐκεῖ καθήμενοι νά παρακαλέσετε τόν Θεόν μέ νηστείαν, ἀγρυπνίαν καί δάκρυα, διά νά γένη ἴλεως εἰς τό μέγα σφάλμα ὅπου ἐκάματε, καί μάλιστα διά νά ἀνάψῃ τήν θείαν του ἀγάπην εἰς τήν καρδίαν σας, καί νά σᾶς ἐνδυναμώσῃ εἰς τό Μαρτύριον, διά νά καταισχύσετε τόν διάβολον καί τούς ὑπηρέτας του. δ) Νά κοινωνήσετε τά θεῖα μυστήρια μέ κατάνυξιν καί εὐλάβειαν, καί ε) Ὑστερα ἀπό ὅλα ταῦτα, νά σηκωθῆτε νά υπάγετε εἰς τόν τόπον ἐκεῖνον ὅπου ἠρνήθητε τόν Χριστόν πρότερον, καί ἐκεῖ νά ἀρνηθῆτε τήν θρησκείαν ἐκείνην ὅπου ἐδέχθητε καί νά ὁμολογήσετε τήν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, καί ἐν τῇ ὁμολογίᾳ ταύτῃ νά χύσετε τό αἷμα σας καί νά ἀποθάνετε»⁴⁶⁹.

⁴⁶⁷ ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ό.π., 57.

⁴⁶⁸ Π. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, «Ὁ ἐξισλαμισμός τοῦ Μακεδονικοῦ χωρίου Νοτίων», *Μακεδονικόν Ημερολόγιον*, ἐν Ἀθήναις 1909, 91 κ.εξ.

⁴⁶⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων. Ἔργον ψυχαφελέστατον καί σωτηριωδέστατον, περιέχον*

Μερικοί γνωρίζοντας πολύ καλά την σημασία της τουρκικής ενδυμασίας και του καλύματος, παρουσιάζονταν έτσι μπροστά στον κριτή και η πρώτη τους κίνηση ήταν να βγάλουν το φέσι ή το σαρίκι, να το παραδώσουν ή ακόμη πιο προκλητικά, να το ποδοπατήσουν. Στη θέση του τοποθετούσαν, συνήθως, ένα μαύρο σκούφο στο κεφάλι τους σε μια προσπάθεια ορατής και εντυπωσιακής χειρονομίας για να αποδείξουν ότι αποκηρύσσουν το μωαμεθανισμό⁴⁷⁰. Στη συνέχεια δήλωναν και προφορικά την επιστροφή τους λέγοντας συνήθως το «Χριστιανός γεννήθηκα και χριστιανός θέλω να πεθάνω». Τόνιζαν με έμφαση ότι η χριστιανική πίστη είναι η μόνη αληθινή σε αντίθεση με τη μωαμεθενική που είναι η θρησκεία του σκότους, του ψεύδους, της γελοιότητας και της ανηθικότητας⁴⁷¹. Η πρώτη αντίδραση των Τούρκων ήταν να τους ρωτήσουν αν ήταν τρελοί ή μεθυσμένοι και τα έλεγαν όλα αυτά. Η απάντηση που έδιναν όλοι οι υποψήφιοι μάρτυρες ήταν ότι έχασαν τα λογικά τους όταν αρνήθηκαν την χριστιανική πίστη. Σε κάποιες περιπτώσεις οι Τούρκοι δεν έδωσαν μεγάλη σημασία στα λεγόμενα των μαρτύρων και τους άφησαν προτείνοντάς τους μάλιστα να μεταβούν σε άλλο τόπο και να ζήσουν όπως επιθυμούν. Οι περισσότεροι βιογράφοι είδαν την πρόταση αυτή ως παγίδα για να αποτραπεί ο υποψήφιος από το μαρτύριο. Οι μάρτυρες το αντιλαμβάνονταν αυτό και δεν δέχονταν την πρόταση. Ήταν αποφασισμένοι να χύσουν το αίμα για να ξεπλύνουν έτσι την άρνηση και να αποδείξουν μέσω του μαρτυρίου την ειλικρινή τους επιστροφή. Εξεδήλωναν ξεκάθαρα την επιθυμία τους για το μαρτύριο. Για παράδειγμα ο άγιος Πολύδωρος λέει: «ὄ, τι ἔχεις λοιπόν νά κάμνης εἰς ἐμένα, κάμε το πλέον ὀγλήγωρα, διά νά γλυτώσω· εἶμαι δέ ἕτοιμος νά τά ὑπομείνω ὅλα ὅσα ἔχεις νά μοῦ κάμνης μέ τήν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ»⁴⁷². Οι Τούρκοι εξοργισμένοι εφάρμοζαν την τακτική των πολλών ανακρίσεων, παρεμβάλλοντας

μαρτύρια 150 καί πλέον Νεοφανῶν Ἀγίων Μαρτύρων τῆς Ὁρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας μας τῶν ἐτῶν 1400 ἕως 1900 μετὰ Χριστόν, Θεσσαλονίκη 1984, 29.

⁴⁷⁰ Ι. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, *Σχεδιάσμα περί τῶν Νεομαρτύρων...*, ὁ.π., 42.

⁴⁷¹ ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, 165. 219. 251. 233.

⁴⁷² ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ὁ.π., 251.

ενδιάμεσα και βασανιστήρια. Βλέποντας όμως την επιμονή και το πείσμα⁴⁷³ των μαρτύρων έβγαζαν την απόφαση για τη θανατική καταδίκη.

Στη συνέχεια θα αναφέρουμε κάποια παραδείγματα Χριστιανών που αναγκάστηκαν κάτω από αυτές τις αντίξοες συνθήκες να εξισλαμισθούν και αργότερα μετανοημένοι να επιστρέψουν. Ο νεομάρτυρας Ζαχαρίας που καταγόταν από την Άρτα, βρισκόμενος στην Πάτρα και σε κατάσταση αδυναμίας αρνήθηκε την πίστη του στο Χριστό. Διάβαζε όμως, κρυφά το *Άμαρτωλῶν σωτηρία*⁴⁷⁴ και αυτό συνετέλεσε στο να οδηγηθεί στη μετάνοια. Τόσο βαθιά ήταν η μετάνοιά του ώστε ήθελε «νά δώση δέκα ζωάς (άν ἦταν δυνατόν νά ἔχη) διά τό ὄνομά του τό Ἅγιον»⁴⁷⁵. Ζητώντας από τον πνευματικό του την ευλογία για να μαρτυρήσει είπε: «Ἐγώ ἔχω τόν ἑαυτόν μου ἀφιερωμένον ὄλον εἰς τόν Χριστόν μου, καί τώρα πλέον δέν εἶμαι τοῦ ἑαυτοῦ μου... σέ παρακαλῶ λοιπόν νά μοῦ δώσης τήν εὐχήν σου νά πηγαίνω, διατί δέν ὑποφέρω πλέον τήν φλόγα ὅπου αἰσθάνομαι εἰς τήν καρδίαν μου»⁴⁷⁶. Τελικά ο πνευματικός του αφού τον μύρωσε και τον κοινώνησε του έδωσε την ευχή και τον έστειλε στο μαρτύριο⁴⁷⁷.

Ανάλογη είναι και η περίπτωση του Δημητρίου από τη Φιλαδέλφεια της Μ. Ασίας τον οποίο αναφέρουμε και παραπάνω. Σε ηλικία 13 ετών οι Τούρκοι τον άρπαξαν και τον εξισλάμισαν. Όταν έγινε 25 ετών μετανόησε και επέστρεψε στην πατρώα πίστη. Με θάρρος παρουσιάζεται μπροστά στον ηγεμόνα και του λέει: «Εἶμαι Χριστιανός, καθώς καί ἤμουν πρότερον, καί καλούμενος Δημήτριος· καί διά τό ὄνομα καί τήν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ μου, εἶμαι ἕτοιμος να θυσιασθῶ, καί νά ἀποθάνω· λοιπόν μήν ἀργοπορεῖτε ἀλλά κατακό-

⁴⁷³ Το πείσμα αυτό οι Τούρκοι το ονόμαζαν «ινάτι».

⁴⁷⁴ ΑΓΑΠΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ, *Βιβλίον ὡραιότατον καλούμενον Ἄμαρτωλῶν σωτηρίαν: περιέχον καί κανόνα Ἰκετήριον εἰς τήν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον μετά ταῶν οἴκων καί πολλῶν θαυμασιῶν τῆς αὐτῆς ἀειπαρθένου Κόρης*, Βενετία 1857.

⁴⁷⁵ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ὁ.π., 209.

⁴⁷⁶ Αυτόθι.

⁴⁷⁷ Γ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, ὁ.π., 125.

ψετέ μου τό σῶμα»⁴⁷⁸. Μετά από πολλά βασανιστήρια στέφθηκε με το στεφάνι του μαρτυρίου.

Εξίσου χαρακτηριστική είναι και η περίπτωση του Αγγελή από το Άργος. Γιατρός στο επάγγελμα, προκάλεσε κάποιον Φραντζέζο σε μονομαχία θέλοντας να αποδείξει την ανωτερότητα και την αλήθεια της πίστεώς του. Στη μονομαχία δεν προσήλθε ο αντίπαλος. Στη συνέχεια ο Αγγελής ασπάζεται το Ισλάμ ισχυριζόμενος ότι το έκανε για να προκαλέσει το μαρτύριό του. Προσπαθούσε με κάθε τρόπο να δώσει αφορμή στους Τούρκους και τελικά τα κατάφερε. Μαρτύρησε στη Χίο το 1813⁴⁷⁹.

Ποιοί ήταν όμως οι λόγοι που συνετέλεσαν ώστε να πάρουν την απόφαση να επιστρέψουν στη Χριστιανική πίστη και στη συντριπτική τους πλειοψηφία να θυσιασθούν γι' αυτή;

Πρώτος λόγος ήταν η εσωτερική διεργασία που ξεκινούσε συνήθως αμέσως μετά την πτώση στο συγκεκριμένο αμάρτημα. Ο συγγραφέας του *Νέου Μαρτυρολογίου* αναφέρει για τον Θεόδωρο Βυζάντιο ότι «έκαμε χρεία νά ἔμβη εἰς τήν καρδίαν του ἄνωθεν μία οὐράνιος καί πολλά δραστήριος δύναμις, ἡ ὁποία καί κατά ἀλήθειαν εἰσηλθε καί τοῦ ἐμετέβαλε καί τόν νοῦν καί τάς φρένας καί τόν ἔκαμε νά μισήσῃ ὅλα ἐκεῖνα τά φαινόμενα, ὅλην ἐκείνην τήν βασιλικήν φιλοφροσύνην καί αὐτούς τούς ἰδίους καί τήν θρησκείαν των»⁴⁸⁰.

Δεύτερος λόγος είναι κάποια εξωτερικά γεγονότα. Ο Μιχαήλ από τη Σμύρνη, σε ηλικία 18 ετών εξώμοσε και μάλιστα το Σάββατο της πρώτης εβδομάδας της Μ. Τεσσαρακοστής που γιορτάζεται το δια κολλύβων θαύμα των αγίων Θεοδώρων. Το βράδυ όμως της Αναστάσεως «ἀκούων τούς συνομιλήκους του καί ὅλως ἀπλῶς τούς Χριστιανούς νά ἐορτάζωσι τήν λαμπροφόρον ἡμέραν καί νά ψάλλουν μέ ἀγαλλίασιν καί χαράν μέσα εἰς τό χάνι τοῦ Κιζλαραγᾶ τό κοσμοπόθητον τροπᾶριον, τό Χριστός ἀνέστη, ἦλθεν εἰς αἴσθησιν

⁴⁷⁸ ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ὁ.π., 78.

⁴⁷⁹ Γ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, ὁ.π., 126.

⁴⁸⁰ ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ὁ.π., 248.

του̅ κακοῦ̅ όπου̅ ἔπαθε καί μετανοήσας καθ' ἑαυτόν διά του̅το ἄφησε τήν ὑπηρεσίαν του̅ καφενέ καί συνέψαλλε καί αὐτός τό Χριστός ἀνέστη· ἀκούοντες δέ οἱ παρόντες ἐκεῖσε, ἐμπόδιζον αὐτόν λέγοντες ὅτι εἶναι ἀνοίκειον εἰς ἓνα Τοῦρκον νά λέγη τοιαῦτα λόγια, τά ὅποια εἶναι οἰκεῖα εἰς μόνους τούς Χριστιανούς· ὁ δέ ἀποκριθείς εἶπεν· αὔριον θέλετε ἰδεῖ ποῖος ἤμουν καί ποῖος θέλω γίνεῖ»⁴⁸¹. Ο μητροπολίτης Μογλενών Ιωάννης, του οποίου το δραματικό περιστατικό εξισλαμισμού αναφέραμε πιο πάνω, ζούσε σαν ιεροδικαστής στη Λάρισα. Εκεί συνάντησε τον αδελφό του Δημήτριο ο οποίος παρέμεινε Χριστιανός και με χαρά του ανακοίνωσε ότι είναι πλέον έτοιμος να δώσει τη ζωή του για το Χριστό. Αμέσως μεταβαίνει στο τζαμί Τουρχάν που βρίσκονταν κοντά στον ποταμό Πηνειό και βρίσκει τους μουσουλμάνους κατά την ώρα της μεσημεριανής προσευχής. Του δίνεται η ευκαιρία και ανεβαίνει στον άμβωνα, κάνει το σημείο του σταυρού προκαλώντας άγρια τους Τούρκους και λέει: «εἷς καί μόνος εἶναι ὁ ἀληθής Θεός, υἱός δέ μονογενής αὐτοῦ ὁ Χριστός...»⁴⁸².

Υπήρξε μια μερίδα Χριστιανών η οποία υποστήριξε ότι όσοι αλλαξοπίστησαν, αν και επανήλθαν γευόμενοι μαρτυρικό θάνατο, δεν θα έπρεπε να τιμώνται ως νεομάρτυρες της Ορθοδόξου Εκκλησίας. Με την αντίληψη αυτή διαφωνούν ριζικά ο Νικόδημος Αγιορείτης και ο Αθανάσιος Πάριος. Ο δεύτερος μάλιστα χαρακτηρίζει την άποψη αυτή βλάσφημη φλυαρία⁴⁸³. Στη συνέχεια φέρνει ως παράδειγμα από την πρώτη εκκλησία, τον άγιο Κοδράτο. Σύμφωνα με το βίο του, προσπάθησε ο ηγεμόνας να τον πείσει να θυσιάσει στα είδωλα ακολουθώντας το παράδειγμα άλλων Χριστιανών που το είχαν κάνει νωρίτερα. Αυτός αρνήθηκε και ήλεγξε τους άλλους Χριστιανούς για την ενέργειά τους. Αμέσως μετανόησαν όλοι και γυρνώντας στην πατρίδα του ο καθένας, θυσίασαν τη ζωή τους για το Χριστό. Ο Αθανάσιος Πάριος καταλήγει λέγοντας ότι αφού όλοι

⁴⁸¹ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ό.π., 192.

⁴⁸² ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ό.π., 112-113.

⁴⁸³ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Νέον Λειμωνάριον, περιέχον μαρτύρια παλαιά καί νέα καί βίους όσίων*, έν Βενετία 1819, η'.

αυτοί χαρακτηρίζονται από τον Κοδράτο «συστρατιῶται» και «ἅγιοι μάρτυρες», δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι είναι πραγματικοί μάρτυρες⁴⁸⁴. Από την πλευρά του ο Νικόδημος ο Αγιορείτης τονίζει ότι το χειρότερο δεν είναι να αρνηθεί κανείς τον Χριστό, αλλά να συνεχίζει να παραμένει στην άρνηση⁴⁸⁵. Στη συνέχεια, αναφέρει το γνωστό παράδειγμα του αποστόλου Πέτρου ο οποίος αρνήθηκε τον Χριστό αλλά μετανόησε αμέσως και αποκαταστάθηκε. Εξάλλου η αγιότητα των νεομαρτύρων φαίνεται και από τα θαύματα που έχουν διαπράξει. Εις αντίκρουση αυτών των απόψεων ο πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε' πήρε συνοδική απόφαση και γνωστοποίησε στον επίσκοπο Χίου Διονύσιο ότι πρέπει και οι επιστρέψαντες αρνησίσχιστοι να θεωρούνται μάρτυρες⁴⁸⁶.

γ) Οι «επαναστάτες» νεομάρτυρες

Στην κατηγορία αυτή ανήκουν όλοι όσοι θανατώθηκαν εξαιτίας κάποιων πολιτικών αφορμών⁴⁸⁷. Ανάμεσα στους νεομάρτυρες υπήρχαν και κάποιοι που κατηγορήθηκαν αληθώς ή ψευδώς ότι συμμετείχαν ή ηγούνταν σε επαναστατικές πράξεις εναντίον των Τούρκων.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Διονυσίου Λαρίσης, του Φιλοσόφου, ή όπως τον χαρακτήριζαν οι Τούρκοι «Σκυλοσόφου»⁴⁸⁸. Ένας άλλος νεομάρτυρας, ο Μιχαήλ Κηπουρός⁴⁸⁹ σε ηλικία

⁴⁸⁴ Αυτόθι.

⁴⁸⁵ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ό.π., 19.

⁴⁸⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Νέον Λειμωνάριον, περιέχον μαρτύρια παλαιά και νέα και βίους όσιων, ιε'*.

⁴⁸⁷ Γ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, ό.π., 127' Δ. ΤΣΑΜΗ, *Αγιολογία...*, ό.π., 111.

⁴⁸⁸ Ο Νικόδημος ο Αγιορείτης είχε αρνητική άποψη για τους επαναστάτες Νεομάρτυρες και ιδιαίτερα για το πρόσωπο του Διονυσίου του Φιλοσόφου ή «Σκυλοσόφου». Γράφει χαρακτηριστικά: «Κατά τό αχα' (1601) έτος από τής ένσάρκου οικονομίας, έ χρημάτισε Μητροπολίτης Λαρίσης Διονύσιος όνομαζόμενος, ό όποιος όντας κακογνώμων και κακότροπος, έπέισθη εις λόγους και ύποσχέσεις Φράγκων, και συνεργεία δαιμονική έμάζωξε πλήθος ίκανόν και έκίνησε κατά τών κρατούντων τούρκων πόλεμον, όρμήσας

18 ετών συκοφαντήθηκε ότι μετέφερε μπαρούτι στους κλέφτες που ήταν στα βουνά, χωρίς, βέβαια, κανένα αποδεικτικό στοιχείο. Οδηγήθηκε βίαια στη φυλακή και του ζητήθηκε να τουρκεψει. Επειδή έμεινε ακλόνητος στην πίστη του τον βασάνισαν και τελικά τον αποκεφάλισαν. Στους επαναστάτες συγκαταλέγεται και ο ιερομάρτυρας Σεραφείμ ο Θεσσαλός⁴⁹⁰, ο οποίος συκοφαντήθηκε ως συνεργός του Διονυσίου Φιλοσόφου.

δ) Οι «εξ Αγαρηνών» νεομάρτυρες

Στην τέταρτη κατηγορία ανήκουν αυτοί που γεννήθηκαν ή προσηλυτίσθηκαν μουσουλμάνοι στο θρήσκευμα και είτε από δική τους πρωτοβουλία, είτε κατόπιν ιεραποστολικής δράσεως γνώρισαν την Ορθόδοξη Χριστιανική πίστη και την ασπάστηκαν κρυφά. Όπως είναι γνωστό, ο ισλαμικός νόμος είναι πολύ σκληρός στις περιπτώσεις μουσουλμάνων που αλλάζουν το θρήσκευμά τους και

πρός τὰ μέρη τῶν Ἰωαννίνων· ὅθεν πολλοὺς ἐφόνευσε. Καὶ ἄλλοι μὴν ὑπομένοντες τὰς καταδρομὰς του, ἔφευγον ἀπὸ τούς τόπους ἐκείνους, ἀλλ' ὁμως εἰς ὀλίγον καιρὸν πιασθεὶς, ἔδωκε τὴν πρέπουσαν δίκην, ἐλεεινῶς φονευθεὶς παρ' αὐτῶν, παραχωρήσει Θεοῦ, ὡς ἀνάξια ποιήσας τοῦ ἐπαγγέλματός του», ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ὁ.π., 59.

⁴⁸⁹ «Ο Άγιος Μιχαήλ Πακνανάς γεννήθηκε στην Αθήνα από ενάρετους γονεὶς. Λόγω της πείνας των γονέων του, έμεινε αγράμματος και έγινε κηπουρός. Κάποια ημέρα ενώ επέστρεφε στην Αθήνα από κάποιο χωριό, συνελήφθη από τους Τούρκους φύλακες και συκοφαντήθηκε ότι μετέφερε κρυφά μπαρούτι για τους επαναστάτες Έλληνες. Οδηγήθηκε στον κριτή όπου διαμαρτυρήθηκε για την αδικία εις βάρος του, αλλά καταδικάστηκε εις θάνατον εκτός και αν εδέχετο να αρνηθεί την πίστη του και να ασπασθεί το Ισλάμ, οπότε και θα έσωζε τη ζωή του. Όμως ο ευσεβής και έντιμος εκείνος Αθηναίος, απαντούσε με ύφος αγέρωχο στις συνεχιζόμενες απειλές των Τούρκων με τη χαρακτηριστική φράση, «Δεν τουρκεύω». Καταδικάστηκε σε θάνατο και οδηγήθηκε στον τόπο της εκτέλεσης με χαρά και ευχαριστώντας τον Κύριο που τον αξίωσε της τιμής του μαρτυρίου. Στην αρχή ο δήμιος χτύπησε τον άγιο με αντεστραμμένο ξίφος στο λαιμό για να τον εκφοβίσει, προσδοκώντας τη μεταστροφή του. Όμως ο γενναίος μάρτυρας τον παρότρυνε με θάρρος λέγοντας «Χτύπα για την πίστη». Και όταν ο δήμιος έβαλε το μαχαίρι του στον τράχηλο του αγίου και τον πλήγωσε, άκουσε την ίδια φράση «Χτύπα για την πίστη». Τελικά ο δήμιος τον αποκεφάλισε, χαρίζοντάς του το αμαράντινο στεφάνι του μαρτυρίου και πλουτίζοντας την Εκκλησία των Αθηνών με ένα καλλίνικο μάρτυρα», ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ὁ.π., 187 κ.εξ.

⁴⁹⁰ Βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ὁ.π., 59 κ.εξ.

ιδιαίτερα αυτών που ασπάζονται την Ορθοδοξία. Στους ανθρώπους αυτούς επιβάλλεται η ποινή του θανάτου⁴⁹¹.

Κατά τον ίδιο τρόπο δεν ήταν εύκολη και η αποδοχή τους από τους Χριστιανούς στην Ορθοδοξία και πολλές φορές τους έβλεπαν με καχυποψία και τους έκαναν να αισθάνονται τελείως ξένοι⁴⁹².

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του νεομάρτυρα Κωνσταντίνου του «εξ Αγαρηνών» ο οποίος αν και γεννήθηκε και ανατράφηκε σε οικογένεια Αγαρηνών εξαιτίας κάποιου θαύματος που του έγινε άρχισε να πιστεύει. Ο ζήλος που αναπτύχθηκε μέσα του να γίνει Χριστιανός ήταν μεγάλος αλλά ο πειρασμός τον κυνήγησε πολύ άγρια και κατάφερε να τον ρίξει στο αμάρτημα της «άσελγείας καί άκαθαροσίας». Ο Θεός όμως, βοήθησε στο να ανάψει και πάλι μέσα του ο ιερός πόθος. Μετέβη στο Άγιο Όρος με την επιθυμία να βαπτισθεί. Εκεί συνάντησε τον πατριάρχη Γρηγόριο τον Ε' ο οποίος μετά από συζήτηση που είχαν κατάλαβε ότι ο Κωνσταντίνος ήταν έτοιμος να βαπτισθεί. Αν και εμφανίστηκαν πολλά εμπόδια κατάφερε να βαπτισθεί και εγκαταστάθηκε στη Σκήτη του Τιμίου Προδρόμου κοντά σε έναν έμπειρο πνευματικό. Σιγά-σιγά άναψε μέσα του ο πόθος του μαρτυρίου. Με την ευχή του γέροντά του μετέβη στη Σμύρνη, όπου οι Τούρκοι αμέσως τον αναγνώρισαν και τον συνέλαβαν. Μετά από πολλά και φρικτά βασανιστήρια θανατώθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1819.

Το 1614 θανατώνεται ο Χότζα Αμίρης στα Ιεροσόλυμα⁴⁹³ και το 1682 έχουμε το μαρτύριο του Αχμέδ Κάλφα στην Κωνσταντι-

⁴⁹¹ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΛΟΥ, «Οί βίοι τῶν νεομαρτύρων ὡς πηγὴ μεθόδων Ἰσλαμικοῦ προσηλυτισμοῦ καί μαρτυρίου, κατὰ τὴν ὀθωμανικὴν περίοδον», *Πρακτικά Θεολογικοῦ Συνεδρίου εἰς τιμὴν καί μνήμην τῶν Νεομαρτύρων*, Θεσσαλονίκη 1988, 217.

⁴⁹² Γ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, ὁ.π., 130.

⁴⁹³ Ἦταν Τούρκος στὴν καταγωγὴ καὶ υπηρετοῦσε σαν στρατιώτης στα Ιεροσόλυμα. Κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Πάσχα συγκινήθηκε παρακολουθώντας τις ακολουθίες τις Μ. Εβδομάδας καὶ τῆς Αναστάσιμης λειτουργίας. Ἐτσι ἀπαρνήθηκε τὴν ἰσλαμικὴ πίστη καὶ ἀσπάστηκε τὴ χριστιανικὴ. Ὑπέστη φρικτὰ βασανιστήρια καὶ μαρτυρικὸ θάνατο. Βλ. Ι. ΠΕΡΑΝΤΩΝΗ, *Λεξικὸν τῶν Νεομαρτύρων...*, ὁ.π., τόμ. 1, 469.

νούπολη⁴⁹⁴. Στην Ήπειρο συναντούμε αρκετές περιπτώσεις Μωαμεθανών που έγιναν Χριστιανοί και μαρτύρησαν⁴⁹⁵.

4. ΤΟ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΩΝ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ

Μελετώντας τα Συναξάρια βλέπουμε τους νεομάρτυρες να τονίζουν με έμφαση ότι «Χριστιανοί γεννήθηκαν και χριστιανοί θέλουν να πεθάνουν». Ερευνώντας τα κανείς δεν βλέπει να αναλύονται μεγάλες θεολογικές έννοιες κατά τη διάρκεια της ομολογίας τους. Επισημαίνουν ότι η Χριστιανική θρησκεία είναι πολύ ανώτερη από τη μιαρή μουσουλμανική. Η μη ανάπτυξη μεγάλων θεολογικών εννοιών ίσως να οφείλεται και στο γεγονός ότι στις περισσότερες περιπτώσεις το μορφωτικό επίπεδο των νεομαρτύρων δεν ήταν ιδιαίτερα υψηλό γιατί η Ελλάδα ήταν υπό τουρκική κατοχή και οι Έλληνες δεν είχαν τη δυνατότητα να αποκτήσουν τη μόρφωση που θα ήθελαν. Οι Ι. Θεοχαρίδης και Δ. Λουλές⁴⁹⁶ παραθέτουν ένα πίνακα νεομαρτύρων κατά χρονολογική σειρά μέσα από τον οποίο φαίνεται ότι ασκούσαν διάφορα επαγγέλματα. Ξεκινούν από το 1453, αμέσως μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης, και φτάνουν μέχρι και το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα⁴⁹⁷: «

⁴⁹⁴ Στη βιογραφία του αναφέρεται ότι συμβίωνε με μια σκλάβια Ρωσίδα, Ορθόδοξη Χριστιανή στο θρήσκευμα, την οποία μάλιστα άφηνε ελεύθερη να ασκεί τα θρησκευτικά της καθήκοντα. Όταν εκείνη επέστρεψε από την εκκλησία αυτός είχε την αίσθηση ότι ευωδίαζε το στόμα της. Τι ρώτησε αν τρώει κάτι και μοσχομυρίζει έτσι το στόμα της. Εκείνη του είπε ότι τρώει αντίδρο και πίνει αγιασμό. Ζήτησε από την εφημέριο της εκκλησίας να του ετοιμάσει χώρο για να πάει όταν θα λειτουργούσε εκεί ο Οικουμενικός Πατριάρχης. Ο εφημέριος έκανε ότι του ζήτησε και παρευρέθη στην λειτουργία του Πατριάρχη. Την ημέρα εκείνη αξιώθηκε να δει ένα συγκλονιστικό θαύμα: όταν ευλογούσε ο Πατριάρχης τον κόσμο, τα δάχτυλά του έβγαζαν ακτίνες οι οποίες στη συνέχεια σκέπαζαν τα κεφάλια των Χριστιανών. Μόνο το δικό του κεφάλι δεν φωτιζονταν. Το γεγονός αυτό τον συγκλόνησε και ζήτησε αμέσως να βαπτισθεί κρυφά. Παρέμεινε κρυφός χριστιανός για αρκετό διάστημα αλλά κάποια στιγμή ομολόγησε ότι η πίστη των Χριστιανών είναι ανώτερη. Παραδέχτηκε δημόσια ότι ήταν Χριστιανός και δέχθηκε μαρτυρικό τέλος. Βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ό.π., 99.

⁴⁹⁵ Βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, 101. 272-280. Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ, *Ο Νεομάρτυρας Άγιος Γεώργιος Ίωαννίνων*, Αθήνα 1954, 13-14.

⁴⁹⁶ Ι. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗ-Δ. ΛΟΥΛΕ, ό.π., 142-146.

⁴⁹⁷ Ι. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗ-Δ. ΛΟΥΛΕ, ό.π., 142-145.

Χρόνος μαρτυρίου	Μάρτυρας	Επάγγελμα ή Ιδιότητα
1463	Νικόλαος	Διάκων
1463	Ραφαήλ	
1465	Ανδρέας ο Αργέντης	
1478-1481	Κοσμάς	
1492	Ιωάννης από την Τραπεζούντα	Έμπορος
1500	Μαλαχίας	
1515	Γεώργιος	Χρυσοχόος
1520	Διονύσιος	Μοναχός
1520	Ιάκωβος από την Καστοριά	Βοσκός-μοναχός
1520	Ιάκωβος ιεροδιάκονος	Μοναχός
1522	Κυρμιδώλης ή Κεμεδώλης ή Κρεμηδώλης	
1522	Γαβριήλ	
1526	Ιωάννης από τα Ιωάννινα	Ράπτης
1527 (1507;)	Μακάριος	Μοναχός
1536	Ιωάσαφ	Μοναχός
1547	Μιχαήλ Μαυρουδής	Αρτοποιός
1551	Νικόδημος	Μοναχός
1554	Νικόλαος	Πλανώδιος παντοπώλης
1559	Θεοφάνης	Μοναχός
1564	Δημήτριος Τορνάρας	
1564	Δούκας ο Μυτιληναίος	Ράπτης
1564	Ιωάννης Κουλικάς	
1566	Κύριλλος	
1568	Δαμιανός	Μοναχός
1575	Ιωάννης	Λεπτουργός
1589	Φιλοθέη η Αθηναία	Μοναχή

1590	Μακάριος	Ράπτης
1601	Σεραφείμ	Αρχιεπίσκοπος
1611	Διονύσιος ο Σκυλόσοφος	Μητροπολίτης
1617	Νικόλαος	Αρτοπώλης
1622	Ιωάννης ο βλάχος	Νεανίας
1628	Αββακούμ	
1635	Θεόφιλος	Ναύτης
1643	Μακάριος	
1650	Ιορδάνης	Λεβητοποιός
1652	Ιωάννης	Παιδί
1653	Αθανάσιος	Ιερομόναχος
1653	Συμεών ο Τραπεζούντιος	Χρυσοχός
1655	Αθανάσιος	Ζωγράφος
1657	Δημήτριος	Εξισλαμίσθηκε παιδί,αργότερα έγινε υπηρέτης Οθωμανού αξιω- ματούχου και μετά έγινε ο ίδιος αξιωματού- χος
1657	Νικόλαος ο Καραμάνος ή Κασσέτης	
1657	Παρθένιος	Πατριάρχης
1659	Γαβριήλ	Πατριάρχης
1659	Παρασκευάς	
1669	Ιωάννης ο ναύκληρος	Ναύκληρος
1670	Αθανάσιος	Δημογέροντας
1672	Νικόλαος	Παντοπώλης
1676	Γαβριήλ «ο κράκτης»	Μοναχός
1679	Κυπριανός	Μοναχός
1680	Αγγελής	Χρυσοχός

1680	Σταμάτιος	
1680	Τριαντάφυλλος	Ναύτης
1681	Γαβριήλ	Αρχιεπίσκοπος
1681	Δαμασκηνός	Μοναχός
1684	Ζαχαρίας	Μητροπολίτης
1686	Απόστολος	Υπάλληλος σε ταβέρνα
1686	Ηλίας Αρδούνης	Κουρέας
1686	Ιωσήφ ο Χαλεπλής	
1690	Θεόδωρος	
1693	Γεώργιος Παϊζάνος	Ράπτης
16894	Ρωμανός	Μοναχός
1695	Ρωμανός ο Λακεδαίμων	
1700	Αθανάσιος	
1720	Αυξέντιος	Γουναράς και αργότερα ναύτης στον οθωμανικό στόλο
1721	Αργυρή	
1722	Νικόδημος	
1726	Σάββας Νιγδελής ή Σαμολαδάς	
1730	Παχώμιος	Πραματευτής
1732	Νικήτας ο Νισύριος	Παιδί
1732	Νικόλαος	
1743	Αναστάσιος	Ιερέας
1748	Χρίστος	Κηπουρός
1749	Ηλίας ο Τραπεζούντιος	
1750	Κυράννα	
1752	Γεώργιος ο Κύπριος	Υπηρέτης προξενείου
1754	Νικόλαος	Οικοδόμος

1763	Δήμος ή Δημήτριος	Ψαράς
1764	Ακυλίνα	
1765	Παναγιώτης ο Καισαρεύς	Νεανίας
1771	Δαμασκηνός	Ιερομόναχος
1771	Μιχαήλ Πακνανάς	Κηπουρός
1771	Νικόλαος ο Μυτιληναίος	
1772	Μιχαήλ ο Βουρλιώτης	Χαλκουργός
1774	Αντώνιος ο Αθηναίος	Δούλος
1774	Αθανάσιος	
1774	Ιωάννης	Δούλος
1776	Πέτρος ο Πελοποννήσιος	
1777	Αναστάσιος	
1777	Χριστόδουλος	Ράπτης
1779	Κοσμάς ο Αιτωλός	Μοναχός
1782	Ζαχαρίας	Γουναράς
1784	Δημήτριος	Υπάλληλος οινοπωλείου
1784	Ιωάννης	Μοναχός
1784	Θεόδωρος	
1786	Τρεις ανώνυμοι	Έμποροι
1792	Μανουήλ	Δούλος
1793	Μεθόδιος	Επίσκοπος
1793	Μύρων	Ράπτης
1794	Αλέξανδρος ο δερβίσης	Δεβίσης
1794	Αναστάσιος	Εμπορικός υπάλληλος
1794	Γεώργιος ή Χατζή Γεώργιος	Σαγματοποιός
1794	Μήτρος ή Δημήτριος ο Πελοποννήσιος	Εξισλαμίσθηκε παιδί και αργό- τερα έγινε ανώ- τερος αξιωμα-

		τούχος
1794	Πολύδωρος	Πραματευτής
1795	Ζλάτα ή Χρυσή	
1795	Θεόδωρος ο Βυζάντιος	Ζωγράφος
1796	Νικόλαος	Υπηρέτης
1800	Κωνσταντίνος	
1801	Γεώργιος	
1801	Μάρκος	
1802	Δημήτριος ο Χιοπολίτης	Εμπορικός υπάλληλος
1802	Ιωάννης ο Χρυσοχόος	Χρυσοχόος
1802	Ιωάννης ο Νάννος	Υποδηματοποιός
1802	Λάζαρος	Βοσκός
1802	Λουκάς	Υπηρέτης
1802	Ζαχαρίας	Ιερομόναχος
1803	Δημήτριος ο Πελοποννήσιος	Κτίστης
1804	Ιλαρίων	Βοηθός εμπόρου
1806	Αργύρης	Μαθητευόμενος ράπτης
1807	Γεώργιος	Μαθητευόμενος λεπτουργός
1807	Δημήτριος	Μοναχός
1809	Νικήτας	Ιερομόναχος
1810	Προκόπιος	Μοναχός
1811	Ιωάννης	Γεωργός
1812	Γεράσιμος ο Καρπενησιώτης	Υπηρέτης
1813	Δαβίδ	Μοναχός
1814	Ευθύμιος	Υπηρέτης
1814	Ιγνάτιος	Παιδί
1815	Παύλος	Σανδαλοποιός

1816	Ακάκιος	Υποδηματοποιός
1818	Αγαθάγγελος ο Εσφιγμενίτης	Ναύτης
1818	Γεδεών	Υπηρέτης
1818	Γεννάδιος	Μοναχός
1818	Ονούφριος	Μοναχός
1818	Χριστόφορος	Νεανίας
1819 (1816;)	Αναστάσιος ο Πανέρης	Καλαθοποιός
1819 (1816;)	Δημήτριος ο Μπεγιάζης	
1819	Ιωσήφ	Μοναχός
1819	Κωνσταντίνος	
1820	Νεκτάριος	Υπηρέτης
1820	Τιμόθεος ο Εσφιγμενίτης	Πρώτα εργαζόμενος και έπειτα μοναχός
1821	Γρηγόριος	Πατριάρχης
1822	Ιωάννης	Έμπορος
1822	Νικόλαος	Έμπορος
1822	Σταμάτιος	Έμπορος
1823	Γεώργιος	Παιδί
1824	Αγγελής	
1824	Γεώργιος	
1824	Μανουήλ	
1824	Νικόλαος	
1826	Μαρία	
1835	Γεώργιος	
1835	Γεώργιος ο νεώτερος	Δούλος
1835	Λάμπρος	
1835	Μανουήλ	Δούλος
1835	Μιχαήλ	Δούλος
1835	Θεόδωρος	Δούλος
1838	Γεώργιος	Ιπποκόμος

1839	Παναγιώτης	Υπηρέτης
1867	Γεώργιος	Νεανίας

Οι νεομάρτυρες, λοιπόν, ήταν ιερωμένοι όλων των βαθμίδων της εκκλησιαστικής ιεραρχίας, έμποροι, γουναράδες, χρυσοχόοι, γιατροί, ζωγράφοι, ναύτες, υποδηματοποιοί, καλαθοπλόκοι, σαγματοποιοί⁴⁹⁸, ράπτες, ψαράδες, κτίστες, παντοπώλες, ιπποκόμοι, υποδηματοποιοί, αγρότες, πραγματευτές, υπηρέτες, δούλοι κ.λ.π., πλούσιοι και φτωχοί, μορφωμένοι και αγράμματοι, άνδρες και γυναίκες όλων των ηλικιών...Με μια λέξη στους Νεομάρτυρες συγκαταλέγονται αντιπρόσωποι όλων των κοινωνικών στρωμάτων της εποχής»⁴⁹⁹. Οι ενέργειές τους ενάντια στη μουσουλμανική θρησκεία στρέφονταν και ενάντια στο εκάστοτε καθεστώς. Συνεπώς, η αντίδρασή τους είχε και ένα χαρακτήρα επαναστατικό. Έτσι, η απήχηση της θυσίας τους είχε διπλή σημασία, εντελώς διαφορετική για τους μουσουλμάνους και τους χριστιανούς, για τους κατακτητές αλλά και τους υπόδουλους. Οι νεομάρτυρες θεωρούνταν ιδιαίτερα επικίνδυνοι για την επικρατούσα τάξη πραγμάτων είτε ήταν ζωντανοί, είτε νεκροί. Ακόμη και η οδυνηρή αλλά ταυτόχρονα και ιερή στιγμή του μαρτυρίου τους ήταν ένα μήνυμα αντίστασης και πηγή δύναμης για τους υπόδουλους χριστιανούς. Όταν παρουσιάζονταν μπροστά στον ιεροδικαστή και τους τίθονταν το ερώτημα αν αποδέχονταν να γίνουν μουσουλμάνοι, το αρνούνταν κατηγορηματικά, τονίζοντας δύο πράγματα: την πίστη τους στο Χριστό και την άρνησή τους να γίνουν μουσουλμάνοι. Κάποιοι από τους νεομάρτυρες άνοιγαν διάλογο με τους δικαστές και ανέπτυσαν κάποια βασικά στοιχεία της χριστιανικής διδασκαλίας, υποβιβάζοντας ταυτόχρονα με κάθε τρόπο τη μουσουλμανική πίστη.

⁴⁹⁸ Σαγματοποιός: Κύριο έργο του σαγματοποιού ήταν να φτιάχνει σαμάρια και να πεταλώνει τα ζώα. Χρειάζόταν μεγάλη προετοιμασία για την κατασκευή ενός σαμαριού. Τα υλικά που θα χρησιμοποιούσε ο σαγματοποιός, έπρεπε να τα ετοιμάσει ο ίδιος, γιατί στο εμπόριο μπορούσε να προμηθευτεί μόνο το «σαμαροκούτι» και το «βούτημα».

⁴⁹⁹ Ι. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗ-Δ. ΛΟΥΛΕ, ό.π., 142-146.

5. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ

Στην ενότητα αυτή θα προσπαθήσουμε να κατατάξουμε σε κατηγορίες τους νεομάρτυρες. Οι νεομάρτυρες λοιπόν χωρίζονται στις εξής κατηγορίες: κληρικοί, λαϊκοί, γυναίκες, παιδομάρτυρες.

α) Κληρικοί νεομάρτυρες (αγιορείτες και κατά κόσμον)

Είναι κοινώς αποδεκτό ότι η συμμετοχή της Εκκλησίας στον απελευθερωτικό αγώνα του Έθνους ήταν μεγάλη όχι μόνο κατά την περίοδο της επανάστασης αλλά πολύ νωρίτερα, ήδη από την άλωση της Πόλης και ύστερα. Κατέβαλε μεγάλες προσπάθειες ώστε να κρατήσει τους Έλληνες μακριά από διάφορες εξωτερικές επιδράσεις, από τις οποίες υπήρχε κίνδυνος να αλλοιωθεί η πίστη τους ή το εθνικό τους φρόνημα. Η Εκκλησία λοιπόν, ανέλαβε να σηκώσει το βαρύ φορτίο της αντιμετώπισης κάθε είδους ξένης προπαγάνδας. Έτσι κατάφεραν να διατηρήσουν ακλόνητη και ανόθευτη την Ορθόδοξη χριστιανική πίστη και το έθνος⁵⁰⁰.

Για να κατορθώσουν όμως, όλα αυτά που προαναφέραμε, πολλοί κληρικοί⁵⁰¹ έχυσαν το αίμα τους για την πίστη και την πατρίδα. Πρώτοι έδωσαν το παράδειγμα οι Έλληνες Ιεράρχες. Μόνο κατά τον 17^ο αιώνα μαρτύρησαν με τον πλέον οδυνηρό τρόπο επτά κορυφές της Εκκλησίας, επτά Πατριάρχες. Ο Κύριλλος Λούκαρις⁵⁰²

⁵⁰⁰ ΑΠ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού*, τόμ. 1, Θεσσαλονίκη 1961, 145.

⁵⁰¹ ΧΡ. ΚΡΙΚΩΝΗ, «Η συμβολή του κλήρου της Εκκλησίας εις τούς απελευθερωτικούς αγώνες του ελληνικού έθνους», *Μνήμη 1821*, ό.π., 147.

⁵⁰² Κύριλλος Λούκαρις ή Λούκαρις: Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1620-1638). Γεννήθηκε στην Κρήτη το 1572 και σπούδασε στην Ιταλία. Έγινε κληρικός στην Αλεξάνδρεια το 1593 και στάλθηκε κατόπιν στην Πολωνία και τη Ρωσία, όπου εργάστηκε ενάντια στους Ουνίτες που είχαν παρασύρει εκατομμύρια Ορθοδόξων. Διαδέχτηκε τον πατριάρχη Αλεξανδρείας μετά το θάνατό του. Από τη θέση αυτή καλλιέργησε σχέσεις με τους πρεσβευτές προτεσταντικών χωρών στην Κωνσταντινούπολη και με τους αγγλικανούς θεολόγους. Το 1620 εκλέχτηκε Οικουμενικός Πατριάρχης. Οι πρεσβείες των καθολικών χωρών τον πολέμησαν με λύσσα και πολλές φορές. Τελικά τον σκότωσαν στις 27 Ιουνίου του 1638. Το λείψανό του ρίχτηκε στη θάλασσα όπου το βρήκαν ψαράδες και το έθαψαν. Οι εχθροί του όμως ξέθαψαν το σώμα του και το ξανάριξαν στη θάλασσα, αλλά βρέθηκε και πάλι. Κατηγορήθηκε ότι στράφηκε προς τον καλβινισμό, αν και ο ίδιος πάντα διακήρυσσε ότι ήταν ορθόδοξος. Βλ. ΜΑΝΟΥΗΛ ΓΕΔΕΩΝ, *Πατριαρχικοί Πίνακες...*, ό.π., 429.

στραγγαλίστηκε, ο Κύριλλος Κονταρής⁵⁰³ απαγχονίστηκε, ο Παρθένιος ο Α'⁵⁰⁴ δηλητηριάστηκε, ο Παρθένιος Β'⁵⁰⁵ στραγγαλίστηκε, ο

⁵⁰³ Κύριλλος Β' Κονταρής: Ο Κύριλλος Κονταρής καταγόταν από τη Βέροια (Χαλέπι) της Συρίας. Σπούδασε στο Γαλατά, στην εκεί σχολή που διατηρούσαν οι Ιησουίτες. Ο πατριάρχης Κύριλλος Λούκαρης τον είχε θέσει υπό την προστασία του και τον προώθησε στη μητρόπολη Βεροίας. Γρήγορα όμως συντάχθηκε με τους αντιπάλους του και σταδιακά μετεβλήθη σε όργανο των Ιησουϊτών και των Λατίνων του Γαλατά. Κατάφερε να εκθρονίσει τον Λούκαρη τρεις φορές και να καταλάβει αυτός τη θέση του (1633, 1635-36, 1638-39). Μάλιστα το 1638 τον καταδίκασε ως καλβινιστή. Η αδυναμία του να διοικήσει το Πατριαρχείο και η δουλοπρέπιά του προς τους προστάτες του (κυρίως τους πρέσβεις της Πολωνίας, της Γαλλίας και της Αυστρίας) προκάλεσαν έντονες αντιδράσεις με αποτέλεσμα να μην μπορεί να κρατηθεί στο θρόνο για μεγάλο διάστημα. Η πολιτεία του περιγράφεται από τους συγχρόνους του με ιδιαίτερα αρνητικό τρόπο. Μάλιστα σώζεται και μια ομολογία της λατινικής πίστεως υπογεγραμμένη από τον ίδιο το 1638. Όταν έγινε γνωστή αυτή του η ομολογία, ο σουλτάνος τον καθήρεσε φοβούμενος εξέγερση των Ορθοδόξων και τον εξόρισε στην Τυνησία. Τελικά εκτελέστηκε στις 24 Ιουνίου του 1640. Βλ. ΜΑΝΟΥΗΛ ΓΕΔΕΩΝ, *Πατριαρχικοί Πίνακες...*, ό.π., 437.

⁵⁰⁴ Πατριάρχης Παρθένιος Α': Καταγόταν από τα Ιωάννινα. Προηγούμενος μητροπολίτης Αγκιάλου (1609-1623) και Ανδριανουπόλεως (1623-1639) εξελέγη στον οικουμενικό θρόνο το 1639. Λόγιος και μετριοπαθής άνδρας προσπάθησε να μειώσει το μίσος ανάμεσα στις δύο αντιμαχόμενες τότε παρατάξεις, των υποστηριζόμενων από τον πάπα και τους Ιησουίτες φιλενωτικών και των ανθενωτικών οπαδών του Κυρίλλου Λουκάρεως, αλλά δεν το κατόρθωσε. Το 1642 έστειλε τον Μελέτιο Συρίγο στο Ιάσιο ο οποίος συμμετείχε στις εργασίες της υπό τον μητροπολίτη Κιέβου Πέτρο Μογίλα συνόδου. Η σύνοδος κατέληξε στη λεγομένη Ορθόδοξη Ομολογία, κείμενο που ο Πέτρος Μογίλας ήθελε να χρησιμοποιήσει για να προφυλάξει τους Ρώσους από τις καλβινιστικές κυρίως θέσεις που προωθούσε τότε η ψευδολουκάρειος ομολογία αλλά και από τις ρωμαιοκαθολικές κακοδοξίες. Με διορθώσεις που επέφερε στο αρχικό κείμενο ο Μελέτιος Συρίγος απομακρύνθηκαν οι περισσότερες λατινικές αποκλίσεις της Ομολογίας ενώ την ελληνική μετάφραση που εκπόνησε ο αυτός πατριαρχικός απεσταλμένος ενέκρινε τελικώς ο πατριάρχης με σύνοδο που συγκάλεσε το ίδιο έτος στην Κωνσταντινούπολη. Ο Παρθένιος δεν καταδίωξε την παράταξη των φιλολουκαρικών, η οποία άλλωστε είχε υποστηρίξει την εκλογή του, αλλά με την πολιτική που ακολούθησε ενίσχυσε την επιρροή των ρωμαιοκαθολικών στην Κωνσταντινούπολη. Μάλιστα το 1644 ο ουνίτης ιεραπόστολος Πανταλέων Λιγαριδής ίδρυσε στο Πέραν ελληνοκαθολική σχολή. Πάντως το 1643 με επιστολή του στον βασιλέα της Γαλλίας Λουδοβίκο ΙΔ' υποστήριζε πως οι δογματικές διαφορές μεταξύ της ρωμαιοκαθολικής και της Ορθόδοξης Εκκλησίας δεν επιτρέπουν την ένωση. Το 1645 εξορίστηκε στην Κύπρο και μετά από ένα χρόνο στη Χίο όπου τον δολοφόνησαν. Βλ. ΜΑΝΟΥΗΛ ΓΕΔΕΩΝ, *Πατριαρχικοί Πίνακες...*, ό.π., 446.

⁵⁰⁵ Παρθένιος Β': επικαλούμενος και οξύς ή Γολιάθ ή κεκεσκίνης. Καταγόταν από τα Ιωάννινα. Ιερομόναχος και κατόπιν μητροπολίτης Ιωαννίνων, με ενέργειες του πνευματικού του πατέρα Παρθένιου Α' ανέλαβε τη μητρόπολη Αδριανουπόλεως (1639-1644). Ζώντας κυρίως στην Κωνσταντινούπολη και ως μέλος της Ενδημούσης Συνόδου συνδέθηκε με τους οπαδούς του Λούκαρη και ιδίως με τον ηγέτη τους Θεόφιλο Κορδαλέα. Στις 8 Σεπτεμβρίου του 1644 εξελέγη πατριάρχης υποστηριζόμενος από τους φιλολουκαρικούς. Το 1645 προτρεπόμενος από τον πρεσβευτή της Ολλανδίας Κορνέλις Haga αποφάσισε να διανείμει αντίτυπα της μετάφρασης Καλλιπολίτη στην Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη με συνέπεια τον ξεσηκωμό της φιλοπαπικής

Παρθένιος Γ'⁵⁰⁶ και ο Γαβριήλ Β'⁵⁰⁷ κρεμάστηκαν, ο Ραφαήλ Β' θανατώθηκε με πολύ άγριο τρόπο⁵⁰⁸. Το παράδειγμά τους ακολούθησαν όχι μόνο οι κληρικοί της Κωνσταντινούπολης αλλά και ολόκληρης της Ορθόδοξης ελλαδικής εκκλησίας. Στην Πελοπόννησο για παράδειγμα, μετά την εξέγερση που έκαναν οι αδελφοί Μελισσηνοί⁵⁰⁹ υψώνοντας τη σημαία της επανάστασης στη Μάνη, έχασαν

παρατάξεως επικεφαλής της οποίας ήταν ο Μελέτιος Συρίγος. Όταν ο τελευταίος αποδοκίμασε δημοσίως το ατόπημα αποδεικνύοντας τις συγκεκριμένες αιρετικές αποκλίσεις της μετάφρασης, ο Παρθένιος δεν τη διένειμε, ωστόσο εξόρισε τον Μελέτιο στην Κίο κοντά στην Προύσα και ξεκίνησε εκστρατεία κατά των φιλοπαπικών. Το Νοέμβριο του 1646 οι αντίπαλοί του κατόρθωσαν να τον καθαιρέσουν και εξορίσουν στην Κύπρο. Ταξιδεύοντας προς τον τόπο της εξορίας του κατόρθωσε να δραπετεύσει και διέφυγε στο Ιάσιο, στον ηγεμόνα Ιωάννη Βασιλικό, όπου και παρέμεινε δύο χρόνια. Στις 29 Οκτωβρίου 1648 επανεξελέγη Πατριάρχης. Στα τρία χρόνια της δεύτερης πατριαρχείας του άλλαξε πολιτική. Για να προσεγγίσει τους φιλοπαπικούς και για να ενισχύσει τα οικονομικά του Πατριαρχείου στράφηκε εναντίον των καλβινιστών ενώ το 1649 ζήτησε εγγράφως τη συνδρομή του αυτοκράτορα Φερδινάνδου Γ' στον αγώνα εναντίον τους και συνεργάστηκε με τους πρεσβευτές του στην Κωνσταντινούπολη. Έχοντας τελικά πλήθος εχθρών και στις δύο αντιμαχόμενες πλευρές βρέθηκε ανίσχυρος. Την άνοιξη του 1651 οι Ιησουίτες με την υποστήριξη των ηγεμόνων Βλαχίας Ματθαίου και Μολδαβίας Βασιλείου Αρβανίτη τον διέβαλαν στο σουλτάνο για συνεννοήσεις με τους Ρώσους και επαναστατικές διαθέσεις. Στις 16 Μαΐου συνελήφθη από ομάδα γενιτσάρων οι οποίοι τον στραγγάλισαν και πέταξαν το σώμα του στη θάλασσα. Οι χριστιανοί περισυνέλεξαν το λείψανο του πατριάρχη και το έθαψαν στη μονή Καμαριώτισσας, στη Χάλκη. Βλ. ΜΑΝΟΥΗΛ ΓΕΔΕΩΝ, *Πατριαρχικοί Πίνακες...*, ό.π., 449.

⁵⁰⁶ Παρθένιος Γ': Κατάγονταν από τη Μυτιλήνη και διακρίνονταν για τη μόρφωση και την αρετή του. Το 1639 εξελέγη μητροπολίτης Χίου και την 31^η Ιουλίου 1656 διεδέχθηκε στον οικουμενικό θρόνο τον Ιωαννίκιο Β'. Τίμησε τον Κύριλλο Λούκαρη με μεγαλοπρεπή τελετή ταφής των λειψάνων του, ενώ συγκαλώντας σύνοδο στην Κωνσταντινούπολη καταδίκασε την ομολογία του Πέτρου Μογίλα ως αποκλίνουσα προς τον ρωμαιοκαθολικισμό. Ζήτησε δε οικονομική ενίσχυση από τη Ρωσία. Τις δυο αυτές κινήσεις του εκμεταλλεύθηκαν οι αντίπαλοι του πατριάρχη και τον συκοφάντησαν ως συνωμότη εναντίον της Τουρκίας. Αν και απεδείχθη ότι επρόκειτο για συκοφαντία, ο σουλτάνος τον τιμώρησε με απαγχονισμό (1^η Απριλίου 1657) στην Καγγελωτή Πύλη της Κωνσταντινουπόλεως (Παρμάκ-καπί). Το λείψανό του παρέμεινε κρεμασμένο επί τρεις ημέρες, κακοποιήθηκε βάνουσα και ρίχτηκε στη θάλασσα. Εκεί το ανέσυραν οι χριστιανοί και το έθαψαν στην ιερά μονή Καμαριωτίσσης στη Χάλκη. Η Εκκλησία τον ανεκήρυξε ιερομάρτυρα και τιμά τη μνήμη του τη 24^η Μαρτίου». Βλ. ΜΑΝΟΥΗΛ ΓΕΔΕΩΝ, *Πατριαρχικοί Πίνακες...*, ό.π., 461.

⁵⁰⁷ Γαβριήλ Β'. Ελάχιστα στοιχεία έχουμε για τη ζωή του. Το 1648 εξελέγη μητροπολίτης Γάνου και Χώρας και παρέμεινε ως το 1657 οπότε και ανέβηκε στον πατριαρχικό θρόνο. Ως Πατριάρχης ποίμανε λίγους μήνες και στη συνέχεια του δόθηκε η μητρόπολη Προύσης όπου και μαρτύρησε στις 3 Δεκεμβρίου του 1659. Βλ. ΜΑΝΟΥΗΛ ΓΕΔΕΩΝ, *Πατριαρχικοί Πίνακες...*, ό.π., 462.

⁵⁰⁸ Χρ. ΚΡΙΚΩΝΗ, ό.π., 162.

⁵⁰⁹ Ι. ΧΑΣΙΩΤΗ, *Μακάριος, Θεόδωρος και Νικηφόρος οί Μελισσηνοί (Μελισσουργοί)*, Θεσσαλονίκη 1966, 89.

τη ζωή τους οι αρχιεπίσκοποι Πατρών και Θεσσαλονίκης οι οποίοι κάρηκαν στην πυρά⁵¹⁰. Στην ίδια περιοχή συλλαμβάνονται τριάντα περίπου ιεράρχες οι οποίοι γεύθηκαν φρικτά βασανιστήρια. Κάποιοι απ' αυτούς όμως έχασαν τη ζωή τους. Μεταξύ αυτών ήταν: ο Ανδρούσης Ιωσήφ, ο Δημητσάνης Φιλόθεος, ο Κορίνθου Κύριλλος, ο Μονεμβασίας Χρυσάνθος, ο Ναυπλίου Γρηγόριος, ο Τριπόλεως Δανιήλ⁵¹¹, ο Χριστιανουπόλεως Γερμανός, ο Ωλένης Φιλάρετος, κ.ά.

Ο κατάλογος των θυσιασθέντων ιεραρχών αυξάνονταν συνεχώς. Στα τέλη του 17^{ου} αι. μαρτύρησε ο Τιμόθεος Τυπάλδος, επίσκοπος Κεφαλληνίας ο οποίος ηγήθηκε 150 κληρικών και μοναχών, ο Κορίνθου Ζαχαρίας φονεύθηκε από τους Τούρκους κ.ά.

Μετά την έναρξη της επανάστασης ο κλήρος έδωσε και πάλι πρώτος το παρόν. Επικεφαλής την περίοδο αυτή τίθεται ο πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε' του οποίου ο θάνατος ήταν μαρτυρικός. Τον ακολούθησαν ο Εφέσου Διονύσιος, ο Αγκιάλου Ευγένιος, ο Νικομηδείας Αθανάσιος κ.ά. Το Φανάρι είχε μετατραπεί από κέντρο της Ορθόδοξης εκκλησίας, σε τόπο μαρτυρίου και σφαγής.

Τεράστια είναι και η συμβολή του Αγίου Όρους στην ανάδειξη νεομαρτύρων. Τουλάχιστον το 1/3 από τους γνωστούς νεομάρτυρες είναι πνευματικά παιδιά αγιορειτών πατέρων. Ιδιαίτερα μεγάλος είναι και ο αριθμός των νεομαρτύρων αγιορειτών. Τα ονόματα και ο βίος των περισσότερων μας είναι γνωστά από τον άγιο Νικόδημο τον αγιορείτη. Ο αριθμός τους όμως συνέχισε να αυξάνεται και μετά το θάνατο του Νικοδήμου. Αναφέρουμε το παράδειγμα της Μονής Διονυσίου στην οποία το μοναχολόγιο ο ηγούμενος Γαβριήλ ανακάλυψε τρεις νεομάρτυρες⁵¹²: τον Γεννάδιο, τον Ιωσήφ και τον Χριστόφορο⁵¹³ οι οποίοι μαρτύρησαν το 1810. Στον κώδικα 608 της Μονής Παντοκράτορος βρίσκουμε τη ζωή και το μαρτύριο του νεομάρτυρα Αθανάσιου ο οποίος θανατώθηκε το 1846.

⁵¹⁰ Χρ. ΚΡΙΚΩΝΗ, ό.π., 163.

⁵¹¹ Ήταν ανηψιός του πατριάρχη Γρηγορίου του Ε'.

⁵¹² ΓΑΒΡΙΗΛ (Αρχιμ.), *Η έν Αγίω Όρει Ιερά Μονή του Αγίου Διονυσίου*, Αθήναι 1959, 154 εξ.

⁵¹³ Ο βίος και το μαρτύριό τους υπάρχουν στον κώδικα 619 της Μονής Διονυσίου.

Ο καθηγητής Γεώργιος Στογιόγλου μας παραθέτει ένα πίνακα⁵¹⁴ με αγιορείτες νεομάρτυρες οι οποίοι γνωστοποιήθηκαν μετά το θάνατο του Νικόδημου του Αγιορείτη:

- Αγαθάγγελος
- Ακάκιος
- Αυξέντιος
- Γεδεών
- Γεννάδιος
- Γεράσιμος
- Χατζηγεώργιος
- Δαβίδ
- Δαμασκηνός
- Δαμασκηνός
- Δαμιανός
- Διονύσιος
- Ευθύμιος
- Ηλίας ο Αρδούνης
- Θεοφάνης
- Ιάκωβος μοναχός
- Ιγνάτιος
- Ιγνάτιος
- Ιλαρίων
- Ιωάννης
- Ιωάσαφ
- Ιωσήφ
- Κοσμάς
- Κοσμάς
- Κυπριανός
- Κύριλλος
- Κωνσταντίνος
- Λουκάς

⁵¹⁴ Γ. ΣΤΟΓΙΟΓΛΟΥ, «Αγιορείτες Νεομάρτυρες», (Πρόδρομη ανακοίνωση), *Πρακτικά Θεολογικού Συνεδρίου εις τιμήν και μνήμην τών Νεομαρτύρων*, ό.π., 376-378.

- Μακάριος
- Μακάριος
- Νεκτάριος
- Νικήτας
- Νικόδημος
- Ονούφριος
- Παύλος
- Παχώμιος
- Προκόπιος
- Ρωμανός
- Τιμόθεος
- Χριστόφορος
- Αθανάσιος.

Στα περισσότερα μαρτυρολόγια, από το δεύτερο μισό του 18^{ου} αι. και μέχρι τις αρχές του 19^{ου} αι. έχουμε λεπτομερή περιγραφή της προετοιμασίας που έκανε ο υποψήφιος νεομάρτυρας. Ακολουθούσε μια συγκεκριμένη διαδικασία μέχρι να πάρει την άδεια από τον γέροντά του για να παρουσιαστεί μπροστά στον ιεροδικαστή και το «κριτήριο»⁵¹⁵. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η συμβολή του Πατριάρχη Γρηγορίου του Ε', ο οποίος κατά την παραμονή στο Άγιον Όρος προετοίμασε πολλούς νεομάρτυρες⁵¹⁶.

Ως προς την προετοιμασία ακολουθούσαν η εξής διαδικασία: «Όταν ο υποψήφιος εκδηλώσει τόν πόθον οδηγείται υπό του ήγουμένου στην προμαρτυρική δοκιμασία. Κατά τό στάδιο αυτό ο δόκιμος υποβάλλεται σέ σειρά δοκιμασιῶν, τίς όποιες ξεπερνᾶ μέ τή νηστεία καί τήν προσευχή. Όταν ο πνευματικός του διαγνώσει ότι εἶναι ἄξιος τόν χρίζει καί ἀκολουθεῖ ἡ κουρά. Ἐφ' ὅσον ο υποψήφιος γιά τό μαρτύριο ἐξακολουθεῖ νά ἐπιθυμεῖ νά ὀδηγηθεῖ σ'αυτό, ο πνευματικός ὀρίζει τόν συνοδοιπόρο του ἢ συνοδίτην ὁ ὁποῖος τόν συνοδεύει στόν τόπο τοῦ «κριτηρίου», ... τόν φροντίζει, περιμένο-

⁵¹⁵ Ι. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, *Σχεδιάσμα περί τῶν Νεομαρτύρων...*, ὁ.π., σ. 40.

⁵¹⁶ Το ίδιο ενδιαφέρον έδειξε και όταν επέστρεψε στο θρόνο προετοιμάζοντας αναλόγως κάποιους ανθρώπους πριν οδηγηθούν στο μαρτύριο.

ντας ν' αγοράσει τό λείψανο τοῦ μάρτυρος ἀπό τούς δημίους γιά νά τό ἔνταφιάσει ἢ καί νά τό μεταφέρει στό Ἅγιον Ὅρος»⁵¹⁷.

β) Λαϊκοί νεομάρτυρες

Στην κατηγορία αὐτή ἀνήκει ἓνας μέγανος ἀριθμός νεομαρτύρων. Σύμφωνα με ἓναν πρόχειρο υπολογισμό ἀνέρχονται στους χίλιους. Εἶναι ὅπως ἀναφέραμε καὶ παραπάνω ἀνθρώποι ὅλων των κοινωνικῶν τάξεων οἱ ὁποῖοι δε δείλιασαν μπροστά στην ἀπειλή του θανάτου καὶ προτίμησαν νά χάσουν τη ζωὴ τους παρά νά ἀρνηθοῦν την πίστη τους. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς δείλιασαν καὶ κάποια στιγμή ἀρνήθηκαν την πίστη ἀλλά μετανιωμένοι ἐπέστρεψαν καὶ ἐπέλεξαν νά ξεπλύνουν την ἀμαρτία τους με το αἷμα τους. Στην κατηγορία βρισκόμαστε, ὅπως προαναφέρθηκε καὶ μουσουλμάνους οἱ ὁποῖοι ἐγίναν χριστιανοὶ καὶ τιμωρήθηκαν γι' αὐτὴ την ἐπιλογή τους με την ποινὴ του θανάτου.

γ) Γυναῖκες νεομάρτυρες

Ἀνάμεσα στους διακόσιους περίπου νεομάρτυρες που μας εἶναι γνωστοί, ἐλάχιστες εἶναι οἱ γυναῖκες. Στους ογδόντα τέσσερις νεομάρτυρες των ὁποῖων το βίον γνωστοποιεῖ ο Νικόδημος ο Ἀγιορείτης γίνεται λόγος μόνο γιὰ τέσσερις γυναῖκες: την Ἀργυρὴ, την Κυράννα, την Ἀκυλίνα καὶ τη Χρυσή⁵¹⁸.

Ο Κωνσταντῖνος Σπάθας στον *Κατάλογον τῶν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ 1821 ἔτους ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς πίστεως μαρτυρησάντων* ἀναφέρει τέσσερις γυναῖκες: τη Φιλοθέη Μπενιζέλου, την Ἀργυρὴ, την Κυράννα καὶ την Ἀκυλίνα⁵¹⁹. Ο Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν, στο ἔργο του *Οἱ Νεομάρτυρες* ἀναφέρει μόνο πέντε γυναῖκες: ἡ Φιλοθέη, ἡ Ἀργυρὴ, ἡ Κυράννα, ἡ Ἀκυλίνα καὶ ἡ Χρυσή⁵²⁰.

⁵¹⁷ Γ. ΣΤΟΠΙΟΓΛΟΥ, ὄ.π., 381. Βλ. καὶ Ι. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, *Σχεδιάσμα περὶ τῶν Νεομαρτύρων...*, ὄ.π., 50 ἐξ.

⁵¹⁸ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ὄ.π., 114-115. 133-135. 186-188. 258-281.

⁵¹⁹ Κ. Σάθα, *Κατάλογος...*, ὄ.π., 606, 608, 609.

⁵²⁰ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Οἱ Νεομάρτυρες...*, ὄ.π., 51-52. 78-79. 80. 83-84. 102.

Ο Ι. Περαντώνης απαριθμεί μόνο έξι γυναίκες: τη Φιλοθέη, την Αργυρή, την Κυράννα, την Ακυλίνα, τη Χρυσή και τη Μαρία την Κρητικοπούλα. Ο ίδιος συγγραφέας σε ένα άρθρο του στο περιοδικό *Θεολογία* προσθέτει και άλλη μια, τη μικρή Ειρήνη από τη Μυτιλήνη⁵²¹.

Στον πιο ενημερωμένο *Συναξαριστή Νεομαρτύρων* που εκδόθηκε τα τελευταία χρόνια αναφέρονται εννέα γυναίκες νεομάρτυρες: η Φιλοθέη, η Αργυρή, η Κυράννα, η Ακυλίνα, η Χρυσή, η Μαρία η Κρητικοπούλα, η Ελένη από τη Σινώπη του Πόντου, η Ειρήνη από τη Μυτιλήνη και η Αναστασία από την Πάτρα⁵²².

Ο καθηγητής Απόστολος Γλαβίνας προσθέτει ακόμη τρεις οι οποίες μας είναι γνωστές από άλλες πηγές, και έτσι ο αριθμός τους ανεβαίνει σε δώδεκα⁵²³. Αυτές οι τρεις είναι: η Παρθένα από την Έδεσσα, η Χάϊδω από τη Χαλκιδική και η αγία Κόρη (ανώνυμη) από τη Βροντού της Κατερίνης ή κατ' άλλους από την περιοχή των Ιωαννίνων. Έτσι οι δώδεκα γυναίκες νεομάρτυρες οι οποίες μάλιστα στην πλειοψηφία τους ήταν ανήλικες είναι οι:

- **Παρθένα η Έδεσσαία.** Η νεομάρτυρας Παρθένα καταγόταν από την Έδεσσα. Το 1375 η πόλη πολιορκήθηκε από τους Τούρκους και οι κάτοικοι αντέταξαν δυνατή άμυνα, ενισχυόμενοι και ενθαρρυνόμενοι από τον ιερομόναχο Σεραφείμ, εφημέριο του Μητροπολιτικού ναού της Κοιμήσεως της Θεοτόκου. Ο εχθρός, αν και ήταν άριστα οργανωμένος κουράστηκε και ετοιμαζόταν να λύσει την πολιορκία. Την τελευταία στιγμή ο πατέρας της Παρθένας που ήταν ένας από τους πρόκριτους της περιοχής, πήρε ένα μεγάλο χρηματικό ποσό από τον πασά και πρόδωσε την πόλη. Έτσι οι Τούρκοι εισέβαλαν στην πόλη στις 26 Δεκεμβρίου του 1375. Ακολούθησε άγρια σφαγή των κατοίκων, αρπαγές και ατιμώσεις. Συνέλαβαν το Σεραφείμ και τον έπνιξαν στον καταρράκτη. Ο προδότης αλλαξοπίστησε

⁵²¹ Ι. ΠΕΡΑΝΤΩΝΗ, *Κατάλογος νεομαρτύρων...*, ό.π., 157-166.

⁵²² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, ό.π., 322-332. 418-419. 335-338. 79-82. 95-98. 579-580. 119-122. 432-436. 759-761.

⁵²³ ΑΠ. ΓΛΑΒΙΝΑ, *Οί Νεομάρτυρες τής Τουρκοκρατίας*, Κατερίνη 1997, 19.

και παρέδωσε στον πασά ως παλλακίδα την κόρη του Παρθένα, αφού προηγουμένως προσπάθησε να την πείσει να αρνηθεί την πίστη της. Η μικρή Παρθένα έφριξε και ήλεγξε με πνευματική ανδρεία τον άθλιο πατέρα της και ομολόγησε ότι ποτέ δε θα αρνηθεί το Χριστό. Εκείνος, αντί να συντριβεί και να μετανοήσει εξοργίστηκε και άρχισε να τη χτυπά μέχρι αναισθησίας. Στη συνέχεια τη γύμνωσε και την παρέδωσε στα χέρια των Τούρκων. Οι στρατιώτες τη βασάνιζαν επί τρεις μέρες. Στο τέλος την οδήγησαν ολόγυμνη σ' ένα λόφο και την έθαψαν ζωντανή. Ο λόφος αυτός είναι γνωστός μέχρι σήμερα ως «λόφος της Παρθένας»⁵²⁴

- **Ειρήνη από τη Μυτιλήνη.** Η μικρή Ειρήνη καταγόταν από τη Θερμή της Λέσβου. Ελάχιστα πράγματα γνωρίζουμε για τη ζωή της. Ήταν κόρη του Προεστού της περιοχής Βασιλείου και της Μαρίας οι οποίοι πέθαναν μαζί με το παιδί τους μη αντέχοντας να το βλέπουν να βασανίζεται. Για το μαρτύριό της το μόνο που γνωρίζουμε είναι ότι την έκαψαν ζωντανή μέσα σε ένα πιθάρι με καυτό λάδι. Εκεί παρέδωσε την αγνή ψυχή της στο Θεό και βρέθηκε πολλά χρόνια αργότερα κατά τις ανασκαφές που έγιναν στο Λόφο των Καρυών⁵²⁵.

- **Φιλοθέη η Αθηναία.** Αθηναία ευγενής, κόρη του Άγγελου Μπενιζέλου και της Συρίγης. Την πάντρεψαν πολύ μικρή, δώδεκα ετών αλλά μετά από τρία χρόνια έμεινε χήρα. Δεν θέλησε να ξαναπαντρευτεί και μετά το θάνατο των γονέων της γίνεται μοναχή. Γύρω στο 1550 έκτισε μονή προς τιμήν του αγίου Ανδρέα και προσήλθαν νεαρά, φτωχά κορίτσια τα οποία μάθαιναν διάφορες τέχνες. Παρέμειναν στη μονή όσες ήθελαν να ακολουθήσουν τη μοναχική ζωή. Παράλληλα, δίνοντας όλη την περιουσία της, έχτισε και άλλες μονές και ευαγή ιδρύματα, π.χ. νοσοκομεία. Όταν κάποια στιγμή χρειάστηκε να κρύψει στο μοναστήρι της τέσσερις Ελληνίδες τις οποίες εξεβίαζαν οι Τούρκοι για να εξωμόσουν, την συνέλαβαν και τη φυλάκισαν. Την άφησαν ελεύθερη προσωρινά αλλά αργότερα,

⁵²⁴ Αυτόθι.

⁵²⁵ Π. ΣΩΤΗΡΧΟΥ, *Παιδομάρτυρες*, ό.π., 87-95.

βρίσκοντας κάποια αφορμή την συνέλαβαν και την βασάνισαν φρικτά μέχρι θανάτου⁵²⁶.

- **Αργυρή από την Προύσα.** Η Αργυρή κατάγονταν από την Προύσα και ζούσε με τον σύζυγό της μια ήσυχη χριστιανική ζωή. Επειδή ήταν πολύ όμορφη την ερωτεύθηκε ένας Οθωμανός και της ζητούσε να συνάψουν παράνομη σχέση. Ο νόμιμος σύζυγός της τον οδήγησε στο δικαστήριο αλλά ο δικαστής επηρεασμένος από τις συκοφαντίες του Τούρκου τους παραπέμπει σε δίκη στην Κωνσταντινούπολη. Εκεί η Αργυρή καταδικάστηκε σε φυλάκιση και μετά από πολλά και φρικτά βασανιστήρια παρέδωσε το πνεύμα της το 1725. Το λείψανό της φυλάσσεται στο ναό της Αγίας Παρασκευής στην Κωνσταντινούπολη.⁵²⁷

- **Κυράννα από την Όσσα Θεσσαλονίκης.** Η Κυράννα καταγόταν από την Όσσα της Θεσσαλονίκης. Ήταν πολύ όμορφη γι' αυτό κάποιος Τούρκος την ερωτεύτηκε και την εκβίαζε να τον παντρευτεί. Η Κυράννα του αρνήθηκε και θυμωμένοι οι Οθωμανοί την έριξαν στη φυλακή. Εκεί υπέστη φρικτά βασανιστήρια και μετά από 10 δέκα ημέρες⁵²⁸.

- **Ακυλίνα από το Ζαγκλιβέρι Θεσσαλονίκης.** Η Ακυλίνα καταγόταν από το Ζαγκλιβέρι της Θεσσαλονίκης. Κάποια μέρα ο πατέρας της μάλωσε με ένα Τούρκο γείτονα και τον σκότωσε. Όταν τον συνέλαβαν οι αρχές του τόπου τον πήγαν στον πασά της Θεσσαλονίκης για να τον θανατώσει. Αυτός από το φόβο του αρνήθηκε την πίστη του. Μετά από λίγο καιρό οι Τούρκοι του ζητούσαν να πείσει την κόρη του να αλλαξοπιστήσει. Αυτός τους καθισούχαζε ότι είναι εύκολο να το κάνει αλλά η μητέρα της Ακυλίνας, η οποία παρέμεινε σταθερή στην πίστη της, νουθετούσε την κόρη της να μην αλλάξει και να παραμείνει Χριστιανή. Η Ακυλίνα τόνιζε συνέχεια στον πατέρα της ότι είναι Χριστιανή και αν χρειαστεί θα θυσιασθεί για την πίστη της. Ο πατέρας απελπισμένος πηγαίνει στους

⁵²⁶ Βλ. ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, *Άγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Ἀθήνα 1995, 484-485.

⁵²⁷ Βλ. ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, *ό.π.*, 53.

⁵²⁸ Βλ. ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, *ό.π.*, 261.

Τούρκους και τους λέει ότι κάθε προσπάθειά του να την πείσει πέφτει στο κενό. Τότε δίνουν διαταγή να παρουσιαστεί η Ακυλίνα μπροστά τους. Ιδιαίτερα συγκινητική είναι αυτή τη στιγμή η νουθεσία της μητέρας της έτσι όπως μας τη μεταφέρει ο άγιος Νικόδημος στο *Νέο Μαρτυρολόγιο*: «ίδού σπλάγχχνον μου, ἔφθασεν ἡ ὥρα ἐκείνη, διὰ τὴν ὁποίαν κάθε ἡμέραν σέ ἐνουθέτουν· κάμε λοιπόν ὡσάν τέκνον ὑπακοῆς καί ὑπάκουσον εἰς τὰς νουθεσίας μου καί στάσου ἀνδρεία εἰς τὰ βάσανα ὅπου ἔχεις νά πάθης καί μήν ἀρνηθῆς τόν Χριστόν». Η Ακυλίνα της υποσχέθηκε ότι σε καμία περίπτωση δεν θα πρόδιδε την πίστη της. Ακόμη και όταν την πήγαν μπροστά στο κριτήριο δεν δίστασε να ομολογήσει την πίστη της και να προκαλέσει την οργή του κριτή. Δίνει εντολή να την ξεγυμνώσουν και να την αφήσουν μόνο με το πουκάμισο, να τη δέσουν πάνω σε ένα στύλο και να τη δέρνουν με ραβδιά. Της ζήτησαν ξανά, δίνοντας βέβαια και διάφορες υποσχέσεις, να αλλαξοπιστήσει αλλά αυτή ήταν ανένδοτη. Ακολουθεί για μια ακόμη φορά ανελέητος ραβδισμός και μισοπεθαμένη την πήγαν στο σπίτι της. Εκεί παρέδωσε το πνεύμα της στα χέρια της αγαπημένης της μητέρας. Το λείψανό της από την πρώτη στιγμή εξέπεμπε μεθυστική ευωδία και ήταν λουσμένο με άπλετο, θείο φως⁵²⁹.

- **Χρυσή από την Αλμωπία.** Κατά το Σωφρόνιο Ευστρατιάδη η Χρυσή ήταν Βουλγάρρα στην καταγωγή. Ο Ιωάννης Αναστασίου γράφει ότι κατάγονταν από την περιοχή των Μογλενών (σημερινή Αλμωπία). Εξαιτίας της εκτυφλωτικής ομορφιάς της αγαπήθηκε από κάποιον Τούρκο ο οποίος την πίεζε να τον παντρευτεί. Αυτή αρνήθηκε και η άρνησή της είχε ως αποτέλεσμα να φυλακιστεί και να υποστεί φρικτά βασανιστήρια επί τρεις ολόκληρους μήνες. Τελικά καταδικάστηκε σε θάνατο και την κρέμασαν σε ένα δένδρο πάνω στο οποίο την κατατεμάχισαν ⁵³⁰.

⁵²⁹ Βλ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, ό.π., 79-82.

⁵³⁰ Βλ. ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ό.π., 481.

- **Ελένη από τη Σινώπη του Πόντου.** Καταγόταν από τη Σινώπη του Πόντου και ήταν κόρη της ευσεβούς οικογένειας Μπεκιάρη. Πήρε χριστιανική ανατροφή από τους γονείς της αλλά και από τον θείο της που δίδασκε στο ελληνικό (κρυφό) σχολείο της περιοχής. Μια μέρα καθώς βρισκόταν στο δρόμο πέρασε μπροστά από το σπίτι ενός Τούρκου και η ομορφιά της τον θάμπωσε. Έδωσε εντολή να την φέρουν μπροστά και με διάφορους τρόπους προσπάθησε να την μιάνει αλλά μια αόρατη δύναμη τον απομάκρυνε και αυτή δεν ήταν άλλη από την προσευχή. Ο αγαρηνός δίνει εντολή να την κρατήσουν στο σπίτι του αλλά η Ελένη κατάφερε να δραπετεύσει και να πάει στους γονείς της. Εξοργισμένος ο Τούρκος από την απόδραση κάλεσε τη Δημογεροντία της περιοχής και ζήτησε να του φέρουν αμέσως την Ελένη, διαφορετικά απειλούσε με γενική σφαγή τους Έλληνες της Σινώπης. Η Δημογεροντία συνεδρίασε στο σχολείο της Σινώπης και κάλεσε τον πατέρα της Ελένης. Του ζήτησαν να παραδώσει την Ελένη για να αποφύγουν τη γενική σφαγή. Μη μπορώντας να πράξει διαφορετικά πήγε στο σπίτι και αφού προετοίμασε κατάλληλα την κόρη του, την πήρε και την παρέδωσε στον Τούρκο. Προσπάθησε και πάλι να την μιάνει αλλά η δύναμη της προσευχής τον απωθούσε συνεχώς. Εκνευρισμένος διατάζει να την κλείσουν στη φυλακή και στη συνέχεια να τη θανατώσουν. Το ιερό λείψανό της μάλιστα το έβαλαν σε ένα σάκκο και το έριξαν στη θάλασσα. Ύστερα από θεία παρέμβαση όχι μόνο δεν βυθίστηκε αλλά εξέπεμπε και ένα ουράνιο, άκτιστο φως. Επιπλέοντας έφθασε στην τοποθεσία Γάει όπου τελικά και βυθίστηκε. Μετά από λίγες μέρες εντόπισε το σκηνωμά της ένα ελληνικό πλοίο και το ανέσυρε. Ανοίγοντας το σάκκο βρήκαν το κεφάλι της αποκομμένο από το υπόλοιπο σώμα. Στην κορυφή είχε μπηγμένο ένα καρφί και ακόμη μια τρύπα από καρφί. Φαίνεται ότι οι Τούρκοι την αποκεφάλισαν μπήγοντάς της δύο καρφιά. Ο πλοίαρχος φοβούμενος τους αγαρηνούς, επιβίβασε το σώμα της αγίας σε ένα άλλο πλοίο που πήγαινε στη Ρωσία, ενώ την κάρα της τη μετέφερε στο ναό της Παναγίας στη

Σινώπη. Η κάρα τώρα φυλάσσεται στον ιερό ναό της Αγίας Μαρίνας, στην Άνω Τούμπα Θεσσαλονίκης⁵³¹.

- **Αναστασία από την Πάτρα.** Για τη ζωή και το μαρτύριο της Αναστασίας από την Πάτρα έχουμε ελάχιστες πληροφορίες. Ο Γάλλος πρόξενος F. Rouquerville⁵³², μας πληροφορεί ότι η Αναστασία εργαζόταν ως υπηρέτρια σε μια πλούσια οικογένεια. Σε κάποια δύσκολη στιγμή, η μητέρα με τις τρεις κόρες και το γιό της, μη μπορώντας να καταφύγουν στο Γαλλικό προξενείο απήχθησαν από τους Τούρκους, ανήμερα της Κυριακής των Βαΐων και οδηγήθηκαν μπροστά στο Γιουσούφ πασά. Ο πασάς τους ζήτησε αμέσως να εξωμόσουν. Μπροστά στην απειλή του θανάτου η μητέρα με τις τρεις κόρες υποχώρησαν και έγιναν παλλακίδες του πασά. Αντίθετα η ταπεινή Αναστασία αντιστάθηκε. Μπροστά στον κριτή δε δίστασε να ομολογήσει ότι: «ὁ Θεός μου εἶναι Θεός τοῦ ψευδοῦς σου προφήτη. Δύνασαι ν' ἀπειλῆς, ὁ κεραυνός αὐτοῦ ἀντηχεῖ ἰσχυρότερον παρά αἱ κραυγαί τῆς λύσσης τῶν φρουρῶν σου. Ἰδέ τόν οὐρανόν τοῦτον, δυστυχῆ ἄπιστε! ἐκεῖ κατοικεῖ ἡ Παρθένος ἐκείνη, ἡ ὁποία τείνει ἤδη πρὸς ἐμέ τούς βραχίονας. Βλέπω αὐτήν, ὅποσον τό μειδιάμά της εἶναι γλυκύ! Μέ προσκαλεῖ... «Ἐλθέ περισσότερά μου!»... Δέχθητι τήν ταπεινήν σου δούλην Ἀναστασίαν! Εἶσθε σεις μάρτυρες τῆς πίστεως. Ζήτησον τό βάπτισμα, Βεζύρη! ... Ἀποτάχθητι τῆς πλάνης! ... Ἀλλά τό αισθάνομαι, ἰδού ὁ Σωτήρ μου μέ προσκαλεῖ παρ' αὐτῶ». Με τα λόγια αυτά παρέδωσε το πνεύμα της στον Κύριο πριν προλάβουν οι δήμιοι να της αφαιρέσουν τη ζωή.

- **Μαρία από την Κάτω Φουρνή Κρήτης.** Η Μαρία καταγόταν από την Κάτω Φουρνή της επαρχίας Μεραμβέλου στην Κρήτη. Μικρή και πανέμορφη όπως ήταν την ερωτεύθηκε ένας Τουρκαλβανός χωροφύλακας και προσπάθησε να την εξισλαμίσει για να την παντρευτεί. Αυτή ως συνετή και πιστή κοπέλα αντιδρούσε στις επιθυμίες του και απέφευγε να τον συναντήσει. Αυτός όταν είδε τε-

⁵³¹ Βλ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, ὁ.π., 119-122.

⁵³² F. ROUQUEVILLE, *Ιστορία τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἢ τοι ἡ ἀναγέννησις τῆς Ἑλλάδος*, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1890, 206-208.

λικά ότι δεν ενέδιδε στις υποσχέσεις του και τις σαρκικές επιθυμίες την πυροβόλησε με το υπηρεσιακό του όπλο και η σφαίρα την βρήκε στην καρδιά⁵³³.

- **Χαΐδω από το Στανό Χαλκιδικής.** Για τη Χαΐδω γνωρίζουμε ελάχιστα πράγματα. Γεννήθηκε και μεγάλωσε στο χωριό Στανό της Χαλκιδικής. Έζησε λίγο πριν την επανάσταση του 1821 και αντιστάθηκε με πίστη και πείσμα σε όλες τις προκλήσεις του κατακτητή. Η αντίσταση αυτή εξόργισε τους Τούρκους οι οποίοι μετά τα φρικτά βασανιστήρια που την υπέβαλαν την οδήγησαν στο θάνατο⁵³⁴.

- **Κόρη από τη Βροντού Κατερίνης ή από την περιοχή Ιωαννίνων.** Οι πληροφορίες μας σχετικά με την Αγία Κόρη είναι ελάχιστες και προέρχονται κυρίως από προφορικές παραδόσεις των κατοίκων Πέτρας και Βροντούς, του Νομού Πιερίας. Πρώτος ο Επίσκοπος Κίτρους Παρθένιος Βαρδάκας μας δίνει ελάχιστα στοιχεία για τη ζωή της. Σύμφωνα με τον Παρθένιο η Αγία Κόρη καταγόταν από το Παλάτιο, μια κωμόπολη στην περιοχή Πέτρα του Ολύμπου. Ο θεολόγος Λάζαρος Τσακιρίδης αναφέρει ότι καταγόταν από ένα χωριό του Νομού Ιωαννίνων. Την άποψη αυτή δέχεται και ο Κωνσταντίνος Δεσπότης, γι' αυτό τη συμπεριλαμβάνει στους Αγίους της Ηπείρου. Στις παραδόσεις δεν μας έχει διασωθεί το όνομά της γι' αυτό οι κάτοικοι της Βροντούς την ονόμασαν Αγία Κόρη. Έτσι, πιθανό είναι να κατάγονταν από τα Ιωάννινα γι' αυτό οι κάτοικοι της περιοχής δεν γνώριζαν και δεν διέσωσαν το όνομά της. Οι παραδόσεις δεν μας βοηθούν επίσης να προσδιορίσουμε και την εποχή που έζησε. Σύμφωνα με μια παράδοση, η Αγία Κόρη, η οποία ήταν πολύ όμορφη, προτίμησε να εγκαταλείψει την πατρίδα της για να μην καταλήξει στο χαρέμι ενός Τούρκου ο οποίος απειλούσε ότι θα την έπαιρνε. Σύμφωνα με κάποια άλλη παράδοση, η οποία δέχεται ότι καταγόταν από τα Γιάννενα, κάποιος από το περιβάλλον του Αλή πασά θαμπώθηκε από την ομορφιά της και

⁵³³ Περισσότερα βλ. ΑΠ. ΓΛΑΒΙΝΑ, «Η Νεομαρτύρισσα Μαρία από την Κάτω Φουρνή Μεραμβέλλου Κρήτης (Μάιος 1826)», *Επιστημονική Επετηρίδα Θεολογικής Σχολής, Νέα Σειρά, Τμήμα Θεολογίας, Θεσσαλονίκη 1997*, σσ. 77-82.

⁵³⁴ ΑΠ. ΓΛΑΒΙΝΑ, *Οι Νεομάρτυρες...*, ό.π., 90.

θεώρησε σκόπιμο να μιλήσει γι'αυτήν στον πασά, με σκοπό να κερδίσει την συμπάθειά του. Ο πασάς έστειλε απόσπασμα για να του φέρουν την όμορφη Κόρη στο χαρέμι. Ο Θεός όμως συνήργησε ώστε ανάμεσα στο απόσπασμα να βρίσκεται και ένας Έλληνας ο οποίος ξέφυγε και την ειδοποίησε κρυφά τη νύχτα. Η Κόρη έφυγε παίρνοντας μαζί της μια εικόνα της Παναγίας με το Χριστό στην αγκαλιά της. Περιπλανώμενη έφτασε μέχρι την ερημική περιοχή της παλιάς Βροντούς, στους πρόποδες του Ολύμπου και εκεί βρήκε προσωρινό καταφύγιο. Ο χρόνος παραμονής της στο καταφύγιο είναι άγνωστος. Κυνηγημένη κατέφυγε σε μια χαράδρα όπου πέθανε από την ταλαιπωρία και τις στέρησης. Η Χρυσάνθη Ζητσαία αναφέρει ότι η Αγία Κόρη κυνηγημένη από κάποιο Τούρκο μπέη έφτασε μπροστά στο γκρεμό και για να μην πέσει μόνη της ή την πιάσει ο Τούρκος παρακάλεσε το Θεό να τη βοηθήσει. Εκείνος εισακούοντας την προσευχή της την απολίθωσε και ο Τούρκος συγκλονισμένος γονάτισε και την προσκύνησε⁵³⁵.

δ) Παιδομάρτυρες

Αξιοθαύμαστη είναι και η θαρραλέα αυτοθυσία των μικρών παιδιών τα οποία δεν υποχώρησαν μπροστά στις υποσχέσεις και τις απειλές των Τούρκων κατακτητών. Υπάρχουν και περιπτώσεις παιδιών που ενώ οι γονείς τους δείλιασαν αυτά παρέμεναν σταθερά στην πίστη τους και έχασαν την επίγεια ζωή, κερδίζοντας βέβαια την ουράνια.

Ο νεαρός Μάρκος καταγόταν από την Κρήτη αλλά ζούσε στη Σμύρνη. Οι Αγαρηνοί τον πήραν από μικρό και κατάφεραν με διάφορα τερτίπια να τον εξισλαμίσουν. Σε ηλικία δεκαπέντε ετών κατάλαβε το λάθος του και προσπαθούσε να βρει την κατάλληλη ευκαιρία να επανορθώσει και να μαρτυρήσει για την πίστη του. Για την απόφασή του αυτή θέλησε να συμβουλευθεί κάποιον γι' αυτό

⁵³⁵ Για περισσότερα βλ. ΑΠ ΓΛΑΒΙΝΑ, «Η Αγία Κόρη από τή Βροντού Περίας ή τά Ιωάννινα», *Επιστημονική Επετηρίδα Θεολογικής Σχολής, Νέα Σειρά, Τμήμα Θεολογίας, Θεσσαλονίκη* 1997, 83-87· Λ. ΤΣΑΚΙΡΙΔΗ, *Αγία Κόρη Ολύμπου, Βροντού Περίας* ⁵1989.

τον έφεραν σε επαφή με ένα σοφό άνθρωπο, το Μελέτιο Συρίγο⁵³⁶. Τον επισκέφθηκε λοιπόν στην Κωνσταντινούπολη και αποκάλυψε την επιθυμία του. Ο σοφός Μελέτιος τον καθοδήγησε τι πρέπει να κάνει και πρώτα απ' όλα του ζήτησε να επιστρέψει στη Σμύρνη για να θυσιαστεί στον τόπο που εξώμοσε. Ο Μάρκος υπάκουσε στη συμβουλή του, επέστρεψε στη Σμύρνη, τον αναγνώρισαν και θύμωσαν ιδιαίτερα όταν ανακάλυψαν ότι έγινε πάλι χριστιανός. Ο θυμός τους ήταν τόσο μεγάλος που άρχισαν να τον βρίζουν και να τον χτυπούν. Αυτός φώναζε παντού και πάντοτε ότι είναι Χριστιανός γι' αυτό κάποια στιγμή τον συνέλαβαν και τον πήγαν στον κριτή. Ακόμη και εκεί δεν δειλίασε αλλά ομολόγησε την πίστη του. Εξοργισμένος ο κριτής διατάσσει να τον χτυπήσουν αλύπητα και να τον κλείσουν στη φυλακή. Τον σέρνουν πάλι στον κριτή με φοβέρες και απειλές ότι τα μαρτύρια θα είναι πολύ χειρότερα. Ο Μάρκος μένει απτόητος και ο κριτής αγανακτισμένος δίνει εντολή να τον αποκεφαλίσουν. Οι δήμιοι μετέφεραν το Μάρκο στον τόπο της εκτέλεσης και τον αποκεφάλισαν⁵³⁷.

Ο Νικόλαος γεννήθηκε στο Καρπενήσι το 1657. Σε ηλικία 15 ετών πηγαίνει με τον πατέρα του στην Κωνσταντινούπολη και ανοίγουν ένα παντοπωλείο στην περιοχή του Ταχτά Καλέ. Απέναντί τους είχε το κουρείο του ένας Τούρκος ο οποίος έγινε φίλος με τον πατέρα του Νικόλαου. Επειδή μάλιστα ήταν και εγγράμματος σκέφτηκε να τον στείλει στο φίλο του για να μάθει στο μικρό την τούρκικη γλώσσα. Η φιλομάθεια του Νικόλαου ήταν πολύ μεγάλη και το γεγονός αυτό έκανε ιδιαίτερη εντύπωση στον Τούρκο. Σκέφτηκε λοιπόν ότι άξιζε τον κόπο να τον κάνει μουσουλμάνο και αυτό θα μπορούσε να το καταφέρει μόνο με δόλο. Μάζεψε μερικούς ομόθησκους στο μαγαζί του και έδωσε στο Νικόλαο να διαβάσει, εν αγνοία του, το «σαλαβάτι», δηλαδή το σύμβολο της πίστεως των μουσουλμάνων. Ανυποψίαστος ο Νικόλαος διάβασε το κείμενο. Οι

⁵³⁶ Πρωτοσύγκελος της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας. Μεγάλος θεολόγος, γνωστός για το ορθόδοξο φρόνημα και τους αντιπαπικούς του αγώνες για τους οποίους και κυνηγήθηκε σκληρά από το Λατίνο αρχιεπίσκοπο Κρήτης και τους Ενετούς.

⁵³⁷ Π. ΣΩΤΗΡΧΟΥ, ό.π., 39-43.

Γενίτσαροι που παρακολουθούσαν πετάχτηκαν και με χαρά του φώναξαν ότι είχε γίνει πλέον Τούρκος. Ο Νικόλαος αμέσως αντέδρασε και φώναζε με όλη τη δύναμη της ψυχής του ότι γεννήθηκε Χριστιανός και Χριστιανός θα ήθελε να παραμείνει ή αν ο Θεός το ήθελε να πεθάνει. Οι Αγαρηνοί τον πήγαν με τη βία στον «καϊμακάμη»⁵³⁸ με την κατηγορία ότι έδωσε επίσημη ομολογία πίστεως στο Μωάμεθ. Ο Νικόλαος δε σταματούσε να λέει ότι είναι Χριστιανός. Ο καϊμακάμης βλέποντας ότι ο Νικόλαος δεν άλλαζε με τίποτα διατάζει να τον δέσουν πισθάγκωνα σε μια κολώνα. Οι απειλές συνεχίστηκαν αλλά ο Νικόλαος παρέμενε σταθερός. Δίνεται λοιπόν, η εντολή να του κάνουν με τη βία περιτομή⁵³⁹. Ο Νικόλαος φωνάζει για μια ακόμη φορά ότι είναι Χριστιανός. Τον κλείνουν στη φυλακή για 65 ημέρες και υπομένει αγόγγυστα τα διάφορα βασανιστήρια. Τον οδηγούν στον «καδή»⁵⁴⁰ για να αποδώσει την τελική κρίση. Βλέποντας για μια ακόμη φορά τη σταθερότητα του Νικολάου δίνει εντολή να τον αποκεφαλίσουν. Έτσι ο Νικόλαος παρέδωσε το πνεύμα του στις 23 Σεπτεμβρίου του 1672⁵⁴¹.

Για το νεομάρτυρα Ιωάννη από τη Θάσο δεν γνωρίζουμε πολλά πράγματα κυρίως όσον αφορά την οικογενειακή του καταγωγή. Σε ηλικία 14 ετών πηγαίνει στην Κωνσταντινούπολη για να μάθει την τέχνη του ράφτη. Το αφεντικό του τον έστειλε σε έναν Εβραίο έμπορο για να αγοράσει κάποια υλικά. Ο Εβραίος προσπάθησε να τον ξεγελάσει στην πώληση του προϊόντος και οδηγήθηκαν σε φιλονικία. Ήταν η ώρα που ο Χότζας είχε ανεβεί στο μιναρέ για την προσευχή. Τότε ο Εβραίος για να εκδικηθεί βγήκε και φώναξε ότι ο Ιωάννης έβριζε την μωαμεθανική πίστη. Οι Αγαρηνοί άρπαξαν το παιδί και άρχισαν με φωνές και βρισιές να το χτυπούν. Το σέρνουν στο βεζύρη και αυτός με τη σειρά του προσπάθησε στην αρχή να τον καλοπιάσει. Ο Ιωάννης όμως, ομολογούσε ότι είναι Χριστιανός. Ο

⁵³⁸ Καϊμακάμης: εκπρόσωπος ενός αξιωματούχου, υποδιοικητής.

⁵³⁹ Τουρκικά «σουνέτι».

⁵⁴⁰ Καδής ή κατής: ιεροδίκης των Τούρκων.

⁵⁴¹ Π. ΣΩΤΗΡΧΟΥ, ό.π., 97-105.

βεζύρης δίνει εντολή να τον αποκεφαλίσουν. Ο δήμιος οδηγεί τον Ιωάννη στον τόπο της εκτέλεσης και θέλοντας να του κάνει πιο οδυνηρό το τέλος ανεβοκατέβαζε το σπαθί και του έκοβε σιγά-σιγά το σβέρκο. Ο Ιωάννης όμως, δεν δείλιασε ούτε και σ' αυτή την οδυνηρή στιγμή και ομολογούσε την πίστη του. Τότε ο δήμιος χτύπησε με δύναμη τον ανήλικο Μάρτυρα και του απέκοψε το κεφάλι την παραμονή Χριστουγέννων του 1652⁵⁴².

6. Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΟΥ ΜΑΡΤΥΡΙΟΥ

Η σειρά που ακολουθούνταν στην εκτέλεση ενός μαρτυρίου⁵⁴³ δεν ήταν η πάντα η ίδια εξαιτίας του ότι δεν υπήρχε σχετική νομοθεσία που να επιβάλλει μια συγκεκριμένη διαδικασία⁵⁴⁴. Έτσι, η διαδικασία που ακολουθούνταν συνήθως, ήταν συνοπτική και προέβλεπε ότι ένας ή περισσότεροι Τούρκοι οδηγούσαν τον Χριστιανό μπροστά στον μουσουλμάνο ιεροδικαστή και του απήγγειλαν μια από τις κατηγορίες που αναφέραμε σε προηγούμενη ενότητα. Συνήθως οι κατηγορίες ήταν ψεύτικες γι' αυτό και εμφανίζονταν πληθώρα νεομαρτύρων. Από τη στιγμή που οι κατηγορίες ήταν συνήθως ψευδείς δεν ζητούνταν και αποδεικτικά στοιχεία. Ο κατηγορούμενος τις περισσότερες φορές καταδικάζονταν αφού οι γνωστές σ' εμάς περιπτώσεις αθώωσης είναι ελάχιστες και μόνο αν δεχόταν να αλλάξει την πίστη του.

Αρχικά ο ιεροδικαστής κολάκευε τον κατηγορούμενο με σκοπό να τον πείσει να αλλάξει. Οι υποσχέσεις ήταν πολλές και μεγάλες αρκεί να υπόσχονταν ότι θα άλλαζε την πίστη του. Αν ο κατηγορούμενος έμενε σταθερός στην πίστη του ακολουθούσαν οι ύβρεις και οι απειλές. Όλα αυτά ήταν έργο του ιεροδικαστή αλλά και του στρατιωτικού διοικητή της περιοχής.

⁵⁴² Π. ΣΩΤΗΡΧΟΥ, *ό.π.*, 117-122.

⁵⁴³ Βλ. σχετικά, ΣΤ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *ό.π.*, 66-71.

⁵⁴⁴ Α. ΦΥΤΡΑΚΗ, *ό.π.*, 29.

Από τη στιγμή που ο ιεροδικαστής αποφάσιζε την καταδίκη, τα βασανιστήρια αναλάμβαναν ο τοπικός εκπρόσωπος της τουρκικής διοίκησης, οι στρατιώτες αλλά σε πολλές περιπτώσεις και ο όχλος. Γεγονός είναι ότι «οί τουρκοί υπήρξαν έπινοητικώτατοι και σκληρότατοι έν ταῖς βασάνοις, σωματικάῖς ἅμα και ψυχικάῖς, παρατεινομέναις πολλάκις επί πολύν χρόνον μετά βαρβάρου πεισμονῆς και θηριωδίας. Ὑπήρξε δ' ἄληθῶς ἀξιοθαύμαστος τῶν μαρτύρων ἡ καρτερία, ἥς θεαταί γενόμενοι πολλάκις και ξένοι, μετά καταπλήξεως παρηκολούθησαν τόν ἡρωισμόν και τόν ἱερόν ένθουσιασμόν τῶν μαρτύρων»⁵⁴⁵.

Όπως στη διαδικασία της δίκης έτσι και στη διαδικασία της θανατώσεως δεν ακολουθείται ένας ομοιόμορφος τύπος διότι, εκτός των άλλων λόγων, σπάνια εκδίδονταν γραπτώς η απόφαση⁵⁴⁶.

Ο κατάλογος των διαφόρων μορφών μαρτυρίου είναι μεγάλος. Ποικίλει κατά τόπους, πρόσωπα και συνθήκες. Τα γνωστότερα και συνηθέστερα είναι: η διαπόμπευση και εκτέλεση, η πυρά⁵⁴⁷, η αποκεφάλιση⁵⁴⁸, το γδάριμο, το σούβλισμα⁵⁴⁹, ο απαγχονισμός⁵⁵⁰, το ανελέητο ξύλο⁵⁵¹, ο πνιγμός σε θάλασσες, λίμνες, ποταμούς, ο σταδιακός τεμαχισμός μελών του σώματος⁵⁵², η ασιτεία, ο μαρτυρικός

⁵⁴⁵ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Οί Νεομάρτυρες...*, ό.π., 26-27.

⁵⁴⁶ Μια από τις σπάνιες περιπτώσεις γραπτής καταδικαστικής απόφασης σε θάνατο, την οποία αναφέρει ο Νικόδημος ο αγιορείτης, είναι του νεομάρτυρα Μιχαήλ Μαυρουδή που εκδόθηκε το 1544 και έχει ως εξής: «Έπειδή ό από χριστιανῶν γονέων έπαρακινήθη θεληματικῶς και ἤλθεν ένώπιον πολλῶν ἀρχόντων, οἵτινες εύρέθησαν έμπρός εις τό κριτήριόν μου, και ώμολόγησε μετά παρησίας ότι ό Χριστός είναι Θεός ἄληθινός και ότι οί προφήται δι' αὐτόν έπροφήτευσαν και ότι ἡ Παρθένος Μαριάμ, όπου έγέννησε τόν Ἰησοῦν Χριστόν, είναι κυρίως και ἄληθῶς Θεοτόκος, προσθέτοντας και τοῦτο, ότι έως τόν καιρόν τοῦ Χριστοῦ ἦσαν οί προφήται, ἀμή οί μετέπειτα είναι ψεύσται και λαοπλάνοι, ὅστις και τόν έδικόν μας προφήτην τόν Μωάμεθ φανερά τόν εἶπεν ψεύστην και πλάνον, και μέ ἄλλας ὕβρεις τόν έξουθένησεν' ὅθεν μή θέλοντας νά μετανοήση εις εκείνα όπου έλάλησεν, ἀπεφάσισεν ό νόμος νά ριφθῆ εις τό πῦρ, κατά τήν κα' τοῦ Μαρτίου, ἡμέρα Πέμπτη τῆς έβδομάδος, ώρα ένάτη», ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ό.π., 56-57.

⁵⁴⁷ I. ΠΕΡΑΝΤΩΝΗ, *Λεξικόν τῶν νεομαρτύρων...*, τόμ.2, ό.π., 185, 206, 233, 246.

⁵⁴⁸ I. ΠΕΡΑΝΤΩΝΗ, *Λεξικόν τῶν νεομαρτύρων...*, τόμ. 1, ό.π., 96' τόμ. 2, 284.

⁵⁴⁹ I. ΠΕΡΑΝΤΩΝΗ, *Λεξικόν τῶν νεομαρτύρων...*, τόμ. 2, ό.π., 185, 206, 233, 246.

⁵⁵⁰ I. ΠΕΡΑΝΤΩΝΗ, *Λεξικόν τῶν νεομαρτύρων...*, τόμ. 1, ό.π., 87' τόμ. 2, 195.

⁵⁵¹ I. ΠΕΡΑΝΤΩΝΗ, *Λεξικόν τῶν νεομαρτύρων...*, τόμ. 1, ό.π., 57.

⁵⁵² I. ΠΕΡΑΝΤΩΝΗ, *Λεξικόν τῶν νεομαρτύρων*, τόμ. 1, ό.π., 122. 116' τόμ. 2, 242.

θάνατος με εντειχισμό. Αυτά είναι τα πιο συχνά μαρτύρια από τον μακρύ κατάλογο.

Τη συνέχεια τη βλέπουμε στα *Συναξάρια*. Κάποιοι ευσεβείς και ιδιαίτερα τολμηροί Χριστιανοί παρακολουθούσαν το μαρτύριο, ενεθάρρυναν το μάρτυρα, έπαιρναν θάρρος απ' αυτόν. Μεταξύ αυτών μπορεί να ήταν και ο πνευματικός τους πατέρας ή κάποιος απεσταλμένος από τον πνευματικό του οποίου ο ρόλος ήταν να στηρίξει μέχρι και την τελευταία στιγμή το μάρτυρα για να μη χάσει το θάρρος του και στο τέλος προδώσει την πίστη του. Είναι γνωστοί με το όνομα «αλείπτες».

7. ΟΙ «ΑΛΕΙΠΤΕΣ» ΤΩΝ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ

Η λέξη «αλείπτης» είναι παράγωγο του ρήματος «ἀλείφω»⁵⁵³. Στην αρχαία εποχή έτσι ονομάζονταν αυτός που άλειφε και έχριε τους αθλητές στα γυμναστήρια ή επέβλεπε στην επάλειψη των αθλητών. Κατ' επέκταση δήλωνε τον προγυμναστή, τον παιδοτρίβη, τον προπονητή. Με την έννοια του προγυμναστή εμφανίζεται και χρησιμοποιείται για τους νεομάρτυρες. Ο αλείπτης ήταν εκείνος που αναλάμβανε την πνευματική προετοιμασία του υποψηφίου μάρτυρα, ώστε να αντέξει μέχρι την τελευταία στιγμή. Ο όρος δεν χρησιμοποιείται αυθαίρετα γιατί συναντάται στον *Συναξαριστή Νεομαρτύρων*. Αναφέρουμε ενδεικτικά την περιγραφή του μαρτυρίου του οσιομάρτυρα Ιγνατίου του νέου όπου γράφει το εξής: «...ἤλθεν εἰς τὴν σκῆτην τοῦ Τιμίου Προδρόμου πρὸς τὸν πανοσιώτατον πνευματικόν Νικήφόρον, τὸν γέροντα καὶ ἀλείπτην τοῦ φίλου του ἁγίου Εὐθυμίου»⁵⁵⁴.

Οι «αλείπτες» χωρίζονται σε δύο ομάδες: 1) στους άμεσους και 2) στους έμμεσους. «Άμεσους ονομάζουμε αυτούς πού σέ προσωπική

⁵⁵³ Αλείφω=χρίω με λάδι, προετοιμάζω για γυμναστικούς αγώνες, ενθαρρύνω. Γενικά σημαίνει: επαλείφω, επιχρίω, απαλείφω, εξαλείφω. Βλ. Π. ΔΟΡΜΠΑΡΑΚΗ, *Ἐπίτομον Λεξικόν τῆς Αρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσης, Ἑτυμολογικόν-Ἑρμηνευτικόν*, Ἀθήνα 2003, 48.

⁵⁵⁴ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, ό.π., 88.

καί ἄμεση σχέση μέ τούς ὑποψηφίους μάρτυρες εὐρισκόμενοι τούς προετοιμάζαν καί τούς καθοδηγοῦσαν στό μαρτύριο. Ἐμμεσους ὀνομάζουμε ἐκείνους πού ἀσκοῦσαν τό ἔργο προετοιμασίας, στηρίξεως καί καθοδηγήσεως τῶν νεομαρτύρων περισσότερο μέσα ἀπό τά κείμενα καί τά γραπτά τους. Εἶναι γνωστό βεβαίως, ὅτι ἡ δεύτερη αὐτή περίπτωση συνυπάρχει πολλές φορές μέ τήν πρώτη. Ἔχουμε δηλ. συγγραφεῖς νεομαρτυρολογίων, οἱ ὅποιοι ὑπῆρξαν καί οἱ πνευματικοί-ἐξομολόγοι τῶν ἰδίων τῶν μαρτύρων, τῶν ὁποίων βεβαίως ἔγραψαν καί τό μαρτύριο»⁵⁵⁵.

Το ἄμεσο αλειπτικό ἔργο ασκεῖται ἀπό ἐκείνους που εἶχαν τή δυνατότητα λόγω θέσεως μέσα στην Εκκλησία να το πράξουν. Αυτοί δεν μπορεί να εἶναι ἄλλοι παρά οἱ πνευματικοί πατέρες, οἱ ἐξομολόγοι. Ο πνευματικός ἦταν ο τακτικός καὶ ἄμεσος αλείπτης, ο οποίος ἀναλάμβανε τήν εὐθύνη τῆς προετοιμασίας του υποψήφιου καὶ οδηγούμενου πρὸς τό μαρτύριο, μάρτυρα⁵⁵⁶.

Ἰδιαίτερα σημαντική στον τομέα αὐτό εἶναι ἡ συνεισφορά τῶν αἰορειτῶν πατέρων⁵⁵⁷. Εκεί ἐβρισκαν συγχώρεση καὶ παρηγοριά πάρα πολλοί ἀπό τούς «ἐξ ἀρνησιχρίστων» χριστιανούς. Εκεί ἐνισχύονταν καὶ ἐκείνοι που ἀπλά ἀναψε μέσα τους ο πόθος του μαρτυρίου.

⁵⁵⁵ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΟΡΜΠΑΡΑΚΗ, «Οἱ Ἀλείπτες τῶν Νεομαρτύρων», *Ὁ Ἅγιος καί ὁ Μάρτυρας στή Ζωή τῆς Ἐκκλησίας, Εἰσηγήσεις ἸΒ' Συνεδρίου Πατερικῆς Θεολογίας*, Ἀθήνα 1994, σ.116. Οἱ γνωστότεροι ἄμεσοι καὶ ἔμμεσοι αλείπτες εἶναι ο Νικόδημος Αἰορειτῆς καὶ ο Μακάριος Νοταράς. Ο δεύτερος «ὑπῆρξε ἀλείπτης καί πνευματικός ἀρκετῶν νεομαρτύρων», ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ Αἰορειτοῦ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, ὁ.π., 13.

⁵⁵⁶ «Τό πρόσωπον πού ἀνελάμβανε τήν προετοιμασίαν αὐτήν ἦτο ὁ καλός καί ἔμπειρος πνευματικός, εἰς τόν ὅποιον ἔπρεπε μέ κατάνυξιν νά ἐξομολογηθῆ ὁ ἐξωμότης τήν μετάνοιάν του καί τήν πρόθεσίν του νά ὁμολογήσῃ δημοσίᾳ πίστιν εἰς Χριστόν, κάτι πού αὐτομάτως προεκάλει τό μαρτύριον. Ὁ ἐξομολόγος, ἀσκῶν τό ἔργον τῆς πνευματικῆς προετοιμασίας, δίκην ἀρχαίου Ἑλλήνος ἀλείπτου, ὅστις ἤλειφε τόν μέλλοντα νά ἀγωνισθῆ ἀθλητήν, ὠνομάσθη ἐν προκειμένῳ ἀ λ ε ί π τ η ς», ΣΤ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ὁ.π., 74.

⁵⁵⁷ Ἐνα ἀπό τα πολλά παραδείγματα εἶναι αὐτό του Ἀκάκιου του νέου, του Κουσοκαλυβίτη ο οποίος «διαπρέφας οὗτος ἐν ταῖς ἀρεταῖς μακρόν ἀσκούμενος ἐν διαφόροις σκήτεσι, ἐγένετο σύμβουλος καί διδάσκαλος πολλῶν μαρτύρων τῆς πίστεως ἡμῶν», Ι. ΠΕΡΑΝΤΩΝΗ, *Λεξικόν τῶν Νεομαρτύρων*, τόμ. 1, ὁ.π., 54.

Στην πρώτη ομάδα, των άμεσων αλειπτών, μπορούμε να εντάξουμε και τους **απλούς λαϊκούς**. Υπάρχουν περιπτώσεις, δηλαδή ανθρώπων, που εκτάκτως καλούνταν να στηρίξουν κάποιον μάρτυρα που οδηγούνταν στο μαρτύριο. Στο σημείο αυτό μπορούμε να αναφέρουμε το παράδειγμα της μητέρας της νεομάρτυρος Ακυλίνας. Όπως προαναφέραμε, πατέρας εξώμοσε όταν η Ακυλίνα ήταν σε πολύ μικρή ηλικία και η μητέρα ήταν εκείνη που την κράτησε σταθερή στην πίστη και της έδωσε θάρρος ώστε, όχι απλώς να μην αλλάξει την πίστη της, αλλά και να αντιμετωπίσει με αξιοθάρμαστο, για το νεαρόν της ηλικίας της, θάρρος το μαρτύριο⁵⁵⁸.

Το έργο των έμμεσων αλειπτών ήταν εξίσου σημαντικό. Στους έμμεσους αλείπτες συγκαταλέγονται όπως είπαμε και οι συγγραφείς των νεομαρτυρολογίων οι οποίοι συνέβαλαν τα μέγιστα στην ενίσχυση των υποψηφίων προς το μαρτύριο αφού πρόβαλαν τα παραδείγματα προηγούμενων νεομαρτύρων. «Μέσα από τὰ νεομαρτυρολόγια έτονώνετο ή χριστιανική, αλλά και ή έλληνική συνείδηση τῶν ύποδούλων Έλλήνων, μέ άποτέλεσμα τήν άνάσχεση τοῦ κύματος έξισλαμισμοῦ καί κατά συνέπεια τή διατήρηση τῆς Έκκλησίας καί τοῦ Έλληνικοῦ Έθνους»⁵⁵⁹. Μερικοί από τους γνωστότερους συγγραφείς νεομαρτυρολογίων είναι οι: Νικόδημος αγιορείτης, Μακάριος Νοταράς, Αθανάσιος Πάριος, Νικηφόρος ο Χίος, Μελέτιος Συρίγος κ.ά.

Αλειπτικό έργο ασκούσαν και πολλοί λαϊκοί ή κληρικοί οι οποίοι επισκέπτονταν τους μάρτυρες στις φυλακές, τους συνόδευαν στο μαρτύριο. Είτε με το λόγο τους, είτε με τη βουβή παρουσία και προσευχή τους, στερέωναν τους μάρτυρες και τους βοηθούσαν να

⁵⁵⁸ «Η μήτηρ αὐτῆς μείνασα σταθερά εἰς τόν Χριστόν, ἐδίδασκε τήν Ἀκυλίαν καθ'έκαστην καί τήν ἐξέτρεφεν ἐν τῇ ἀρετῇ καί τῇ πίστει. Παρά τὰς ἐπιμόνους προσπαθείας τοῦ πατρός της καί τὰς ἀπειλάς τῶν Τούρκων, ή μάρτυς αὐτή δέν ἠρνήθη τόν Χριστόν. Ὁδηγουμένη εἰς τό μαρτύριον ἠκολουθεῖτο ὑπό τῆς μητρός αὐτῆς ἥτις τήν παρώτρυνεν εἰς τοῦτο», Ι. ΠΕΡΑΝΤΩΝΗ, *Λεξικόν τῶν Νεομαρτύρων*, τόμ. 1, ό.π., 57. Βλ. και ΣΤ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ό.π., 61.

⁵⁵⁹ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΟΡΜΠΑΡΑΚΗ, ό.π., 119.

μείνουν μέχρι τέλους σταθεροί στην πίστη τους και στην επιλογή τους⁵⁶⁰.

Χρήη αλείπτη ασκούσαν και οι ίδιοι οι νεομάρτυρες, στην περίπτωση που περισσότεροι του ενός βρίσκονταν στη φυλακή και ετοιμάζονταν για το μαρτύριο. Ο ένας ενίσχυε τον άλλο και τον ωθούσε στο να μείνει σταθερός και να μην υποκύψει αρνούμενος τον Κύριο⁵⁶¹.

Διαβάζοντας τα Συναξάρια των νεομαρτύρων βλέπουμε ότι η συντριπτική τους πλειοψηφία στηρίζονταν στον αγώνα του μαρτυρίου από κάποιον αλείπτη. Η προσφορά τους ήταν πολύ σημαντική αφού χωρίς προετοιμασία δεν μπορεί να γίνει μάρτυρας. Το μαρτύριο, ιδιαίτερα κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, ήταν ένα συνηθισμένο γεγονός και φάνταζε ως κάτι το αυτονόητο.

Το πόσο απαραίτητη είναι η σχετική προετοιμασία φαίνεται ακόμη περισσότερο, αν σκεφθεί κανείς πόσο μεγάλη σημασία έδινε και δίνει η Ορθόδοξη Εκκλησία στο ρόλο του πνευματικού πατέρα. Αυτοί συμβάλλουν τα μέγιστα στην πνευματική προκοπή του Χριστιανού. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η προσφορά των αλειπτών στους «εξ αρνησιχρίστων» Χριστιανούς. Στην περίπτωση αυτή συναντούμε τους τακτικούς αλείπτες, τους πνευματικούς, διότι η κατηγορία αυτή των νεομαρτύρων είχε άμεση ανάγκη από κάποια πνευματική στήριξη. Παρότρυναν τους μάρτυρες, και ιδιαίτερα αυτούς που κάτω από κάποιες συνθήκες αρνήθηκαν την πίστη τους, αφού απο-

⁵⁶⁰ Για τον άγιο Μιχαήλ από τα Άγραφα αναφέρεται: «Σ'αυτόν τόν τόπο στήν γωνία τῆς αὐλῆς τοῦ Ναοῦ τῆς Ὑπαπαντῆς μπροστά σέ ὅλο αὐτό τό πλήθος ἄναψαν φωτιά καί ἔκαψαν τόν μάρτυρα. Ἐτσι οἱ μάρτυρες δέν αἰσθάνονταν τόν ἑαυτό τους ἀπομονωμένο τήν τρομερή ὥρα τοῦ θανάτου, ἀλλά ἤξεραν καί ἔβλεπαν ὅτι ἔχουν τήν ἀγάπη καί τήν ἠθική συμπαράσταση τῶν χριστιανῶν μαζί μέ τίς θερμές προσευχές τους», Ι. ΠΕΡΑΝΤΩΝΗ, *Λεξικόν τῶν Νεομαρτύρων*, ὁ.π., τόμ. 3, 340.

⁵⁶¹ Στο μαρτύριο των αυταδέλφων νεομαρτύρων Σταματίου, Ιωάννου και Νικολάου από τις Σπέτσες, οι οποίοι μαρτύρησαν το 1822 αναφέρεται ότι όταν ο Ιωάννης δειλίασε κάποια στιγμή «τοῦτο βλέπων ὁ Σταμάτιος τοῦ εἶπε μέ τήν συνηθισμένην γλῶσσαν (ἀλβανιστί). "Τί ἔπαθες ἀδελφέ; ἐδειλίασες τά σκυλιά; δέν ἐνθυμείσαι τήν ἀπόφασιν ὅπου εἶχαμεν πῶς ὄχι σπαθί, ὅπου ὁ πλέον σύντομος θάνατος, ἀλλά καί ζωντανοί νά μή προδώσωμεν τήν πίστιν μας; πῶς τώρα φαίνεσαι δειλός; Παρακάλεσε τήν Παναγίαν μας νά σοῦ δώση δύναμιν"», ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, ὁ.π., σ. 277. Βλ. και Ι. ΠΕΡΑΝΤΩΝΗ, *Λεξικόν τῶν Νεομαρτύρων*, ὁ.π., τόμ. 1, 76.

κατασταθούν με τη διαδικασία που αναφέραμε σε προηγούμενη ενότητα, να γευθούν μαρτυρικό θάνατο. Τους συνιστούσαν μάλιστα να μαρτυρήσουν στον τόπο που αρνήθηκαν την πίστη τους.

Κάποια διαδικασία ακολουθείται και από τις άλλες ομάδες νεομαρτύρων. Αυτή είναι: εξομολόγηση, νηστεία, αγρυπνία, προσευχή, Θ. Κοινωνία και πνευματική άσκηση. Ο ησυχαστικός τρόπος ζωής ταυτίζεται απόλυτα με την ανάλογη προετοιμασία για το μαρτύριο. Έτσι, το Άγιον Όρος έγινε ο τόπος όπου «έξεκκόλαψεν όχι μόνον όσιους, αλλά καί μάρτυρας»⁵⁶². Οι περισσότεροι και γνωστότεροι αλείπτες είναι αγιορείτες ή έχουν κάποια σχέση με το Άγιον Όρος.

Ο πνευματικός - αλείπτης όχι μόνο διδάσκει με το λόγο αλλά πολλές φορές συναγωνίζεται και συναθλείται⁵⁶³. Η σχέση του με τον υποψήφιο μάρτυρα ξεφεύγει πλέον από τα συνηθισμένα. Αρκετές φορές μάλιστα γίνεται και συνοδοιπόρος του στο μαρτύριο αφού στο τέλος καταλήγει να μαρτυρήσει και ο ίδιος μαζί του. Σε περίπτωση που διασωθεί φροντίζει να έρθει το λείψανο στα χέρια του για να το ενταφιάσει χριστιανικά και με τις αρμόζουσες τιμές ή να το κρατήσει στη μονή της μετανοίας.

Όπως είναι φυσικό το έργο του αλείπτη είναι εξαιρετικά δύσκολο γι' αυτό εκείνος που το ασκεί πρέπει να πληροί τις εξής προϋποθέσεις: 1) να πιστεύει στην ανάγκη και αξία του μαρτυρίου, και 2) να μπορεί να αντιμετωπίζει ρεαλιστικά τον κάθε άνθρωπο ως ένα αδύναμο όν⁵⁶⁴. Οι αλείπτες βέβαια δεν ξεσήκωναν τους υποψηφίους να μαρτυρήσουν αμέσως και με την παραμικρή αφορμή. Εκείνο που συνιστούσαν συνήθως ήταν προσωρινή ανακοπή της επιθυμίας προσέλευσης προς το μαρτύριο μέχρις ότου προετοιμασθούν κατάλληλα και η απόφασή τους είναι ώριμη και οριστική. Η συνήθης δικαιολογία που πρόβαλαν για να τους συγκρατήσουν ήταν:

⁵⁶² ΣΤ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *ό.π.*, 75.

⁵⁶³ Κάτι τέτοιο συνέβη με τον οσιομάρτυρα Ρωμανό: «Ἐλθών (αὐτός) εἰς Καυσοκαλύβιον παρέμεινε παρά τῶν οσίων Ἀκακίῳ, ὅστις ἠγωνίσθη μετὰ τοῦ μάρτυρος, ὑπὲρ ἄνθρωπον, ἐν ἀγῶνι προσευχῆς καὶ νηστείας διὰ τὴν εἰς τό μαρτύριον προπαρασκευήν», Ι. ΠΕΡΑΝΤΩΝΗ, *Λεξικόν τῶν Νεομαρτύρων*, *ό.π.*, τόμ. 3, 443.

⁵⁶⁴ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΟΡΜΠΑΡΑΚΗ, *ό.π.*, 126.

«ἴσως δέν δυνηθῆ νά ἀνθέξῃ εἰς τάς βασάνους καί ὑποκύψῃ τελικῶς εἰς τόν πειρασμόν ν' ἀρνηθῆ τήν πίστιν του»⁵⁶⁵.

8. ΤΑ ΓΝΩΣΤΟΤΕΡΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ

Ο ελληνισμός μετά την κατάρρευση της βυζαντινής αυτοκρατορίας και την υποταγή του στους Τούρκους, ήταν αναγκασμένος να αποδεχθεί τις νέες μεθόδους ποινικής καταστολής. Η εξουσία στο οθωμανικό κράτος ήταν ενιαία και εκπορευόταν από το σουλτανικό σεράϊ. Οι Τούρκοι είχαν αφομοιώσει πολλά στοιχεία από τη γραφειοκρατία των Βυζαντινών αλλά και από το τελετουργικό στην άσκηση της εξουσίας από τον ηγεμόνα⁵⁶⁶. Εφάρμοσαν με ανάλογο τρόπο τις βυζαντινές αγγαρείες, τις δημόσιες εκτελέσεις, τις εκτυφλώσεις, τις διαπομπεύσεις, τους ακρωτηριασμούς. Εγκαινίασαν όμως και νέες μεθόδους σωματικού πόνου για αδικήματα που έθιγαν την κυριαρχία του οθωμανικού κράτους. Τα βασανιστήρια και οι εκτελέσεις γίνονταν συνήθως χωρίς δίκη⁵⁶⁷. Ιδιαίτερο πρόβλημα αντιμετώπιζε η τουρκική εξουσία στην εκτέλεση των αποφάσεών της στις ελληνικές κοινότητες.

Μια από τις χειρότερες ποινές που επιβάλλονταν από την τουρκική εξουσία καθ' όλη τη διάρκεια της δουλείας ήταν ο **διοβελισμός**, το γνωστό **παλούκωμα** ή **σούβλισμα**. Το παλούκι τοποθετούνταν σε εμφανές σημείο «γιά νά προκαλεῖ δέος καί νά ἐμπνέει τυφλή ὑποταγή στόν δυνάστη»⁵⁶⁸. Το παλούκωμα δεν μπορούσε να το κάνει ο οποιοσδήποτε αλλά μόνο ένας ειδικός δήμιος. Ο πάσσαλος ήταν ένα χοντρό ξύλο πάνω από δύο μέτρα, αιχμηρό στη μία άκρη. Έπρεπε να εισχωρήσει στο σώμα του θύματος από τα οπίσθια και η αιχμηρή του άκρη να βγει από τον αυχένα. Η δεξιοτεχνία ήταν απαραίτητη για να μην καταστραφούν τα ζωτικά όργανα του θύ-

⁵⁶⁵ ΣΤ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *ό.π.*, 73, υποσ. 55.

⁵⁶⁶ ΚΥΡ. ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ, *Βασανιστήρια και εξουσία, από την ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα, το Βυζάντιο και την τουρκοκρατία ως την εποχή μας*, Αθήνα 1987, 355.

⁵⁶⁷ ΚΥΡ. ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ, *Βασανιστήρια...*, *ό.π.*, 357.

⁵⁶⁸ ΚΥΡ. ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ, *Βασανιστήρια...*, *ό.π.*, 360.

ματος και προκληθεί θάνατος κατά τη διάρκεια του βασανισμού. Κάποιοι νεότεροι ερευνητές προσπάθησαν να συνδέσουν το παλούκωμα με τον ανασκολοπισμό των αρχαίων. Δεν υπάρχει βέβαια καμία σχέση μεταξύ τους. Ο ανασκολοπισμός στο Βυζάντιο ήταν τελείως διαφορετικός. Το θύμα το έδεσαν πάνω σε ένα στύλο ή απλά το κρεμούσαν. Με τον ανασκολοπισμό συνδέεται και η ρωμαϊκή φούρκα. Το θύμα αναρτώνταν με τον αυχένα σφηνωμένο πάνω σε ένα διχαλωτό στύλο και ακολουθούσε ο στραγγαλισμός. Το ότι το παλούκωμα δεν έχει καμία σχέση με τον ανασκολοπισμό αποδεικνύεται και από το «Νομικόν Πρόχειρον»⁵⁶⁹. Στη συλλογή αυτή αναφέρεται και το σούβλισμα ως θανατική ποινή για τους ληστές⁵⁷⁰. Ανάμεσα στις πολλές μαρτυρίες που έχουμε για την εφαρμογή αυτής της θανατικής ποινής είναι και αυτή του Γάλλου φυσιοδίφη Pitton de Tournefort ο οποίος ταξίδεψε στην Κωνσταντινούπολη το 1699 και περιγράφει τη θανατική ποινή ενός χριστιανού με διοβελισμό: «Ξαπλώνουν μπρούμυτα τό θύμα, ἀφοῦ τοῦ δέσουν τά χέρια πισθάγκωνα, στερεώνουν στή ράχη του ἕνα σαμάρι γαιῖδαρου καί κάθονται ἐπάνω δύο βοηθοί τοῦ δημίου γιά νά ἀκίνητοποιηθεῖ ἐντελῶς. Ἐνας ἄλλος τοῦ κρατάει μέ τά δύο χέρια τό κεφάλι κολλημένο στό ἔδαφος. Τέταρτος βοηθός τοῦ δημίου σχίζει μέ ψαλίδι τό πίσω μέρος τοῦ βρακιοῦ τοῦ κατάδικου. Τότε ὁ δήμιος μπήγει τό παλούκι, μία ξύλινη σούβλα, ὅσο πιό βαθιά μπορεῖ. Ὑστερα παίρνει ἕνα ξυλόσφυρο καί χτυπάει τό παλούκι ὥσπου ἡ μυτερή ἄκρη του νά βγεῖ ἀπό τό στήθος. Ἀνασηκώνουν ἔπειτα ὀρθό τό παλούκι μέ τόν σουβλισμένο καί τό καρφώνουν στό χῶμα. Κί ὅσο βασανίζεται ὁ δύστηχος οἱ Τοῦρκοι τόν περιγελοῦν, τόν μυκτηρίζουν καί τόν καλοῦν νά γίνεῖ μουσουλμάνος»⁵⁷¹. Λεπτομερέστερη περιγραφή του μαρτυρίου διαβάζουμε στο γαλλικό *Grand Dictionnaire*: «Τό βασανιστήριον τοῦ διοβελισμοῦ, ἕνα ἀπό τά φρικωδέστερα ἐφευ-

⁵⁶⁹ Συλλογή νομοθετικῶν διατάξεων που ἴσχυε κατά τα τέλη του 18^{ου} αἰῶνα στις παραδουνάβιες ηγεμονίες.

⁵⁷⁰ ΜΙΧ. ΦΩΤΕΙΝΟΠΟΥΛΟΥ, *Νομικόν Πρόχειρον*, Αθήναι 1959, 186.

⁵⁷¹ ΚΥΡ. ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ, *Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα*, τόμ. Α', (333-1700 μ.Χ.), Αθήνα 1984, 714.

ρήματα τῆς ἀνθρωπίνης θηριωδίας, εἶναι τό σούβλισμα τοῦ καταδίκου σέ ξύλινο πάσσαλο. Ξαπλώνουν τό θύμα καταγῆς μπρούμυτα μέ τά πόδια πολύ ἀνοιχτά καί τά χέρια δεμένα στή ράχη. Γιά νά ἀκινητοποιηθεῖ ἐντελῶς καί νά μή διαταράσσεται ἡ ἐργασία τοῦ δημίου στερεώνεται στή ράχη τοῦ μελλοθάνατου ἓνα σαμάρι πάνω στό ὁποῖο κάθεται ἓνας ἀπό τούς βοηθούς του. Ὁ δήμιος, ἀφοῦ προετοιμάσει τήν εἴσοδο μέ λίπος, πιάνει τό παλούκι μέ τά δύο του χέρια καί τό μπήγει ὅσο βαθύτερα μπορεῖ καί ὕστερα τό χτυπάει μέ κόπανο ὥστε νά εἰσχωρήσει πενήντα ὡς ἐξήντα ἑκατοστά. Ἀνασηκώνει τότε τό παλούκι μέ τόν σουβλισμένο καί τό στερεώνει στό χῶμα ἀφήνοντας τό θύμα νά ξεψυχήσει καρφωμένο. Καθώς ὁ δύστυχος δέν μπορεῖ νά κρατηθεῖ ἀπό πουθενά, τό παλούκι βυθίζεται, ἐξαιτίας τοῦ βάρους τοῦ σώματος, ὅλο καί πιό πολύ καί τελικά βγαίνει ἢ ἀπό τή μασχάλη ἢ ἀπό τό στήθος ἢ ἀπό τό στομάχι. Κί ὁ θάνατος πού θά τερμάτιζε τό ἀποτρόπαιο μαρτύριο ἀργεῖ. Ἀναφέρονται περιπτώσεις παλουκωμένων πού ἔζησαν τρεῖς μέρες σ' αὐτή τή θέση. Ἡ διάρκεια τοῦ βασανιστηρίου ἐξαρτᾶται ἀπό τή σωματική διάπλαση τοῦ ἀτόμου καί ἀπό τήν κατεύθυνση πού δίνεται στόν πάσσαλο. Αὐτό ἐξηγεῖται εὐκόλα. Ἀπό ἓναν ἐκλεπτυσμό τῆς φρικαλέας θηριωδίας τους φροντίζουν νά μήν εἶναι αἰχμηρό τό παλούκι ἀλλά ἀμβλύ καί κάπως στρογγυλεμένο στήν ἄκρη. Γιατί ἡ αἰχμή θά διαπερνοῦσε τά ὄργανα κατά τή διολίσθηση τοῦ παλουκιοῦ καί θά προκαλοῦσε τόν ἄμεσο θάνατο. Ἡ στρογγυλεμένη, ὅμως, ἀπόληξη τοῦ πασσάλου παραμερίζει τά σπλάγχνα, τά μετακινεῖ χωρίς νά εἰσχωρεῖ στούς εὐαίσθητους ἰστούς. Ἔτσι, τά ζωτικά ὄργανα δέν τραυματίζονται καί ἡ ζωή παρατείνεται γιά ὀρισμένο χρονικό διάστημα, παρά τούς ἐφιαλτικούς πόνους πού προκαλεῖ ἡ συμπίεση τῶν νεύρων. Ἡ κατεύθυνση τοῦ παλουκιοῦ, ἐπομένως, ἐπηρεάζει πολύ τή διάρκεια τοῦ μαρτυρίου. Γιατί εἶναι προφανές ὅτι ἂν τό παλούκι, ἀντί νά ἀκολουθήσει τόν ἄξονα τοῦ σώματος, εἰσχωρήσει λοξά δέν θά βγεῖ ἀπό τό στέρνο ἢ τή μασχάλη ἀλλά θά διατρυπήσει τό ὑπογάστριο. Κί ἔτσι, ἀφοῦ παραμένει ἄθικτη ἡ θωρακική χώρα καί δέν πλήττονται

τά βασικά ὄργανα, ἡ ζωὴ μπορεῖ νά παραταθεῖ περισσότερο»⁵⁷². Μια παραλλαγή της μεθόδου του διοβελισμού περιγράφει ο Γάλλος Guer το 1747. Σύμφωνα με την περιγραφή αυτή ο μελλοθάνατος μεταφέρεται με κάρο σε πλατεία, τον τοποθετούν πάνω σε ένα μυτερό παλούκι και κρεμούν βάρη στα πόδια του για να εισχωρήσει μέσα ο πάσσαλος και να βγει από το στήθος. Αν καταφέρουν να μη καταστραφούν ζωτικά ὄργανα τότε το μαρτύριο παρατείνεται⁵⁷³. Κατά τη διάρκεια μάλιστα του μαρτυρίου έχουμε περιπτώσεις πονόψυχων μουσουλμάνων που παρηγορούσαν το μάρτυρα και του προσέφεραν κάτι να πιεί.

Κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας το παλούκωμα επιβάλλονταν κυρίως στους επαναστάτες⁵⁷⁴, αποστάτες, αντάρτες, κατάσκοπους και επικίνδυνους, ληστές και πειρατές.

Ακολουθούσε το **σούβλισμα** και **ψήσιμο** μπροστά στον κόσμο. Ο Τούρκος δήμιος τσάκιζε τις αρθρώσεις των θυμάτων ή τις ακρωτηρίαζε. Το μαρτύριο αυτό ήταν ιδιαίτερα συνηθισμένο στην επικράτεια του Αλή Πασά και θεωρούνταν ένα από τα δραστικότερα μέσα τρομοκρατίας και καταστολής. Χαρακτηριστικό του φόβου που επικρατούσε στην περιοχή με την απειλή του σουβλίσματος είναι το παρακάτω δίστιχο του δημοτικού τραγουδιού: «Αλή πασάς επέρασε με δεκαοχτώ χιλιάδες, φέρνει μπαλντάδες και σουγλιά, κρεμάει και παλουκώνει». Ο Αλής έφτασε και στο αίσχιστο σημείο να εξαναγκάζει τους συγγενείς να ψήνουν με τα χέρια τους τα συγγενικά τους πρόσωπα για να αποφύγουν οι ίδιοι το παλούκωμα⁵⁷⁵.

Στα Απομνημονεύματά του ο Μακρουγιάννης αναφέρεται πολλές φορές στα παλουκώματα: «Εκείνους όπου τούς κυρίεψε τούς ἔ-

⁵⁷² P. LAROUSSE, *Grand Dictionnaire universel du XIXe siecle: francais, historique, géographique, biographique, mythologique, bibliographique, litteraire, artistique, scientifique, etc.*, τόμ. IB', Paris 1865, 45.

⁵⁷³ ΚΥΡ. ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ, *Ξένοι ταξιδιώτες...*, ό.π., 367.

⁵⁷⁴ Παράδειγμα ο αρχιεπίσκοπος Φαναρίου και Νεοχωρίου Σεραφείμ το 1611. Κατηγορήθηκε για συμμετοχή στην επαναστατική κίνηση του μητροπολίτη Τρίκκης Διονυσίου. Καταδικάστηκε σε θανατική ποινή «τό δέ ἅγιόν του σώμα ὤρισεν ὁ θηριώδης ἐκεῖνος ἄρχων (ὁ Χαμουζάμπης) νά μείνη ἐπί τοῦ ξύλου ἡμέρας πολλάς», Κ. ΣΑΘΑ, *Κατάλογος...*, τόμ. Γ', ό.π., 219.

⁵⁷⁵ Βλ. σχετικά Κ. ΣΑΘΑ, *Ἀληπασιάς*, ἐν Ἀθήναις 1870.

καιγε (ό Τουρκος) εις τούς φούρνους, τούς έκοβε τίς γλῶσσες, τόν παλούκωνε»⁵⁷⁶.

Ακολουθούν οι θανατώσεις στην **πυρά**. Ο Barthélemy Bachéville⁵⁷⁷ αναφέρει ότι ο Αλής έδωσε εντολή να σουβλίσουν κάποιον κρατούμενο και να τον ψήσουν ζωντανό. Το μαρτύριο γίνεται ακόμη πιο φρικιαστικό από τη στιγμή που εξανάγκασε τους γονείς του θύματος να συνδαυλίζουν και να τροφοδοτήσουν τη φωτιά. Το μαρτύριο αυτό παρουσιάζεται με πολλές παραλλαγές. Μια από αυτές είναι ότι άλειφαν το θύμα με πίσσα και το λαμπάδιαζαν⁵⁷⁸.

Αποτρόπαια επίσης είναι και η **εκδορά, σταύρωση και η συντριβή των αρθρώσεων**. Αυτοί που αναλάμβαναν την εκδορά ήταν ειδικοί και έγδερναν τον μελλοθάνατο ζωντανό. Το μαρτύριο αυτό το συναντούμε πολύ συχνά στα *Συναξάρια* των αγίων. Ο μητροπολίτης Τρίκκης Διονύσιος ο Φιλόσοφος⁵⁷⁹ μετά την αποτυχημένη επανάστασή του το 1611 συλλαμβάνεται από τον Οσμάν πασά. Αφού τον έγδαραν στην κεντρική πλατεία των Ιωαννίνων γέμισαν το δέρμα του με άχυρα και το διαπόμπευσαν στους δρόμους ντυμένο με αρχιερατικά άμφια και υπό τους ήχους μουσικών οργάνων⁵⁸⁰. Η τεχνική της εκδοράς τελειοποιείται με το χειρότερο τρόπο από τους δήμιους του Αλή πασά. Ο Άγγλος Smart Hughes μας περιγράφει ότι ο χώρος των βασανιστηρίων ήταν στην πλατεία του φρουραρχείου στα Γιάννενα. Εκεί «έγδερναν τό κεφάλι καί άφηναν τό δέρμα νά πέσει στό λαιμό άφήνοντας τό θύμα σ' αυτή τήν κατάστασι νά ξεψυχήσει»⁵⁸¹.

Η σταύρωση ήταν μια τιμωρία που είχε επικρατήσει από το ρωμαϊκό δίκαιο. Την περίοδο του 1821 ήταν πολύ συνηθισμένη στην Κωνσταντινούπολη από τους φανατικούς μουσουλμάνους. Ο

⁵⁷⁶ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ, *Απομνημονεύματα*, τ. Β', Αθήνα 1992, 186.

⁵⁷⁷ Αξιωματικός στη φρουρά του Ναπολέοντα και αργότερα μισθοφόρος στα Γιάννενα.

⁵⁷⁸ ΚΥΡ. ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ, *Βασανιστήρια...*, ό.π., 376.

⁵⁷⁹ Οι Τούρκοι τον αποκαλούσαν περιπαικτικά Σκυλόσοφο.

⁵⁸⁰ Κ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, «Η επανάσταση Διονυσίου του Σκυλοσόφου», *Ηπειρωτικά Χρονικά*, τόμ. Γ', 1938, 81-89.

⁵⁸¹ S. HUGHES, *Travels in Sicily, Greece and Albania*, London 1820, σ. 454.

Γερμανός Streit που ήταν αυτόπτης μάρτυρας σε πολλές σταυρώσεις γράφει στο χρονικό του: «Πολλοί σταυρώνονταν σέ δέντρα. Καρφώνονταν τά χέρια καί τά πόδια τους κι' ἐκεῖ πέθαιναν ἀπό τήν αἱμορραγία καί τούς φριχτούς πόνους»⁵⁸².

Επίσης ένα από τα χειρότερα βασανιστήρια της τουρκοκρατίας είναι το **σφυροκόπημα των αρθρώσεων**. Το θύμα δέχονταν συντριπτικά κατάγματα στους αρμούς των ποδιών και των χεριών, κείτονταν αβοήθητο και βασανίζονταν για πάρα πολλές μέρες μέχρι που πέθαινε. Το σπάσιμο των αρθρώσεων γίνονταν συνήθως με το πίσω μέρος ενός τσεκουριού. Το μαρτύριο αυτό ήταν ιδιαίτερα προσφιλές στους δερβεναγάδες του Αλή πασά⁵⁸³.

Το πιο φρικιαστικό πάντως, από τα μαρτύρια ήταν ο βασανισμός στα **τσιγκέλια, οι γάντζοι**. Το σώμα του θύματος υψώνονταν με τροχαλία και στη συνέχεια αφηνόταν να πέσει με δύναμη πάνω σε τσιγκέλια σταυρωμένα σε μόνιμο ικρίωμα, σε τοίχο ή σε μια ειδική βάση. Εκεί παρέμενε καρφωμένος μέχρι να ξεψυχήσει. Τα τσιγκέλια ήταν ένα από τα συνηθέστερα μέσα βασανισμού στα Γιάννενα. Από το βασανιστήριο αυτό πήρε το όνομά της και η συνοικία Τσιγκέλια γιατί εκεί ήταν ο τόπος του μαρτυρίου. Το μαρτύριο όμως εκεί εφαρμοζόταν με μια παραλλαγή. Ο Λαμπρίδης αναφέρει ότι «ὕπῃρχε ἕνα ἰκρίωμα ἐφ' οὗ ἦσαν ἐμπεπηγμένα κατὰ ζεύγη τά λεγόμενα τσεγκέλια, ἤτοι περόναι τετράπλευροι καί αἰχμηραί ἡμίσεος μέτρου μῆκος ἔχουσαι. Ἐπί τῶν περονῶν τούτων ἐξηπλοῦντο οἱ κατάδικοι γυμνοί τά δέ σώματα αὐτῶν, πιεζόμενα ὑπό τοῦ δημίου, διετρουποῦντο»⁵⁸⁴.

Η πιο θεαματική εκτέλεση ήταν ο **διαμελισμός** του μελλοθάνατου και η επίδειξη των σπλάγχχνων σε δημόσιο χώρο για παραδει-

⁵⁸² J. STREIT, *Constantinople im Jahre 1821, order, Dastellung der blutigen und hochst schauderhaften Begebenheiten welche sich in dieser, Hauptstadt seit, dem Ausbruche des Krieges zwischen der Turkei und Griechenland ereignet haben*, Leipzig 1822, 49.

⁵⁸³ ΚΥΡ. ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ, *Βασανιστήρια...*, ό.π., 384.

⁵⁸⁴ Ι. ΛΑΜΠΡΙΔΗ, «Περιγραφή τῆς πόλεως Ἰωαννίνων», *Ἡπειρωτικά Μελετήματα*, τόμ. Β', 66, υποσημ. 1.

γματισμό των άλλων. Στην περιοχή που επόπτευε ο Αλή πασάς οι εξεγερμένοι λιανίζονταν με μπαλντά⁵⁸⁵.

Την εποχή αυτή ιδιαίτερα διαδεδομένο ήταν και το μαρτύριο του **εντοιχισμού**. Ο μαρτυρικός αυτός θάνατος ήταν μια παραλλαγή παλιάς οθωμανικής ποινής. Οι μελλοθάνατοι θάβονταν όρθιοι μέχρι το λαιμό σε λάκκους που ανοίγονταν ειδικά γι' αυτή την περίπτωση. Στην κατάσταση αυτή τους τάιζαν και τους πότιζαν με τη βία για να καθυστερήσουν το θάνατό τους. Τά περιτώματα και τό χώμα προκαλούσαν μολύνσεις στο κορμί κι ο άνθρωπος σάπιζε ζωντανός.

Αρκετές φορές πριν από την εκτέλεση γίνονταν οδυνηροί ακρωτηριασμοί. Πιο συνηθισμένη ήταν η αποκοπή της γλώσσας. Οι περισσότεροι όμως, ακρωτηριασμοί γινόταν μετά θάνατον. Έκοβαν τα αφτιά των νεκρών για να τα προσκομίσουν ως τεκμήρια νίκης ή ως τρόπαια και ενθύμια. Κυρίως όμως, τους ενδιέφερε το μπαξίσι.

Οι εκτελέσεις καταδίκων, την περίοδο που επεξεργαζόμαστε, γίνονταν συνήθως με **αποκεφαλισμό**. Θεωρούνταν η πιο αξιοπρεπής μορφή θανάτου, αρκεί ο δήμιος μετά την καρατόμηση να τοποθετούσε το αποκομμένο κεφάλι στα χέρια του νεκρού. «Κατά τή χριστιανική παράδοση, όπως εκφράζεται στα συναξάρια και τά διάφορα άγιολογικά κείμενα, ό αποκεφαλισμός είναι τό ένδοξο και έξαισιο τέλος του μάρτυρα ύστερα από τόσους πολυώδυνους βασανισμούς. Η συνηθισμένη κατάληξη τών συναξαριών μετά τήν άπαρίθμηση τών βασανιστηρίων είναι «ξίφει τελειούται» ή κάποια φραστική παραλλαγή»⁵⁸⁶.

Η διαδικασία που ακολουθούνταν για την καρατόμηση ήταν συνήθως η εξής: υποχρέωναν το μελλοθάνατο να γονατίσει και ο δήμιος του έκοβε το κεφάλι με ένα καλά ακονισμένο σπαθί. Συνήθως το χτύπημα ήταν ένα και αστραπιαίο. Ο δήμιος, γνωστός και ως μπόγιας, ήταν ειδικευμένος σε αυτή την αποστολή. Τα Γιάννενα για

⁵⁸⁵ Το μαρτύριο αυτό γενήθηκε ο γνωστός παπα-Βλαχάβας, αρχηγός του επαναστατικού κινήματος στη Θεσσαλία, την άνοιξη του 1808.

⁵⁸⁶ ΚΥΡ. ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ, *Βασανιστήρια...*, ό.π., 423.

μια ακόμη φορά ξεχωρίζουν γιατί γίνονταν και προμελετημένες βασανιστικές καρατομήσεις. Ο ανώνυμος συγγραφέας της *Ελληνικής Νομαρχίας* αναφέρει ότι ο σκληρόκαρδος Αλής αποκεφάλισε πολλούς με το πριόνι⁵⁸⁷. Ιδιαίτερα μετά το ξέσπασμα της Ελληνικής επανάστασης οι αποκεφαλισμοί ήταν πάρα πολλοί και δεν ήταν λίγες οι φορές που συνήθιζαν να διαπομπεύουν το καρατομημένο κεφάλι.

Διαδεδομένη ήταν και η ποινή του **απαγχονισμού**. Με απαγχονισμό έγινε και η εκτέλεση του Γρηγορίου του Ε', πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Κρέμασαν το σχοινί στην είσοδο του Οικουμενικού Πατριαρχείου, με τέτοιο τρόπο που τα πόδια του ακουμπούσαν σχεδόν στο έδαφος⁵⁸⁸.

Ένα από τα φοβερότερα και γνωστότερα κολαστήρια της οθωμανικής αυτοκρατορίας ήταν τα Γιάννενα του Αλή πασά. Επί τρεις περίπου δεκαετίες είχε δημιουργήσει ένα καθεστώς τρόμου, φρίκης, βίας και πανικού στην περιοχή δικαιοδοσίας του. Οι βασανιστές του χρησιμοποιούσαν τις κλασσικές μεθόδους βασανιστηρίων και θανάτων προσθέτοντας και δικά τους βιαιότερα στοιχεία. Για παράδειγμα, το ζεμάτισμα με καυτό λάδι ήταν ένα από τα συνηθέστερα και καθημερινά βασανιστήρια. Πολλές φορές μάλιστα, ανάγκαζαν τους συγγενείς του θύματος να φέρνουν τα ξύλα και το λάδι.

Ο Γάλλος πρόξενος Rouqueville, από τον οποίο έχουμε πολύ σημαντικές πληροφορίες για την περίοδο εκείνη, βρισκόταν στα Γιάννενα και παρακολούθησε από κοντά το μαρτύριο του μοναχού Δημητρίου. Ο Δημήτριος κατηγορήθηκε ότι συνεργάστηκε με τον παπα-Βλαχάβα κατά την εξέγερση του 1808 που πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλία. Τα βασανιστήρια που υπέστη ήταν φρικτά ακόμη και να τα περιγράψει κανείς. Έμπηξαν με αργό και βασανιστικό τρόπο καλάμια στα νύχια των άκρων του. Ύστερα εφάρμοσαν στο κεφάλι του μια αλυσίδα από κότσια. Την έφιγγαν στο πρόσωπό του και του

⁵⁸⁷ ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΣ, *Ελληνική Νομαρχία, ήτοι Λόγος περί έλευθερίας*, Αθήνα 1957, 93, υποσημ. α'.

⁵⁸⁸ ΚΥΡ. ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ, *Πώς είδαν οι ξένοι την Ελλάδα του '21*, τόμ. Α', Αθήνα 1979, 124.

ζητούσαν να κατονομάσει τους συνεργάτες του. Ύστερα, τον κρέμασαν ανάποδα πάνω σε αναμμένη φωτιά και οι φλόγες κατέτρωγαν το κρανίο του. Για να τον βασανίσουν περισσότερο ακόμα τον ξάπλωσαν κάτω, έβαλαν μια σανίδα πάνω του και ανεβασμένοι άρχισαν να χοροπηδούν. Τελικά χτίστηκε ζωντανός έχοντας μόνο το κεφάλι ελεύθερο. Το μαρτύριό του κράτησε δέκα βασανιστικές ημέρες.

Εκτός από την αλυσίδα με τα κότσια (αστραγάλους) τοποθετούσαν στο κεφάλι ένα μεταλλικό στεφάνι το οποίο έσφιγγαν πιέζοντας το κρανίο. Στη Θεσσαλία το εργαλείο αυτό μάλιστα, πυρακτωνόταν πριν τοποθετηθεί στο κεφάλι του θύματος: «Ἐφερον τάσι πυρωμένον πολύ, τό ἐφόρουν ὡσάν σκούφια εἰς τήν κεφαλὴν του καί τύλιγαν μ' ἓνα σκοινί ὀλόγυρα τήν κεφαλὴν του, καί ἔστρεφαν μ' ἓνα ξύλον ὡσάν ἐργάτην καί ἔσφιγγαν τόσον τήν κεφαλὴν του ὅσον εὐγαιναι οἱ βολβοὶ τῶν ὀμμάτων του ἔξω ἀπό τόν τόπον τους»⁵⁸⁹.

Ο Ι. Λαμπρίδης περιγράφοντας συνοπτικά την κατάσταση που επικρατούσε στην επικράτεια του Αλή, γράφει: «Γενικῶς ὁ Ἀλῆς εἰς μέν τούς γενναίους καί περιφανεῖς ἤρωας ἐπέταττε σφυροκοπίαν, ἀνασκολόπισιν, ἐξόρυξιν ὀφθαλμῶν, ἔγχυσιν εἰς τὰ ὦτα χυτομολύβδου κ.λ., εἰς δέ τούς ὑπόπτους ἀγχόνην καί καρατομίαν»⁵⁹⁰.

Γνωστό ήταν και το μαρτύριο της **ανάρτησης ή τοποθέτησης μεγάλων βαρών**. Στην *Ελληνική Νομαρχία* αναφέρεται ότι ο Αλής θανάτωσε πολλούς ανθρώπους με αυτό τον τρόπο⁵⁹¹. Εννοείται ότι η **χειροδικία** και ο **δαρμός** υπήρχαν παντού και σε καθημερινή βάση. Ο δαρμός γίνονταν κυρίως με ξύλο αλλά και με διάφορα αντικείμενα που προκαλούσαν ιδιαίτερο πόνο και πληγές. Το μαρτύριο ήταν αργό και βασανιστικό γιατί δεν οδηγούσε στο θάνατο. Ως εργαλείο χρησιμοποιούνταν κυρίως το μαστίγιο το οποίο κατάσκευάζονταν από δέρμα, από βούνευρο (βούρδουλας), από δερμά-

⁵⁸⁹ ΕΠ. ΦΑΡΜΑΚΙΔΗ, *Η Λάρισα από τῶν μυθολογικῶν χρόνων μέχρι τῆς προσαρτήσεως αὐτῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα [1881]*, Βόλος 1926, 187.

⁵⁹⁰ Ι. ΛΑΜΠΡΙΔΗ, ὀ.π., 66, υποσημ. 1.

⁵⁹¹ ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΣ, ὀ.π., 93.

τινες λωρίδες με μεταλλικά σφαιρίδια στην άκρη (κνούτο), από γουρουνότριχα κ.λ.π.⁵⁹². Πάρα πολλές είναι οι περιπτώσεις νεομαρτύρων που **μαστιγώθηκαν και ραβδίστηκαν**. Ο παλαιότερος βασανισμός με ξυλοδαρμό κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας ήταν η γνωστή **φάλαγγα**⁵⁹³. Χτυπούσαν το θύμα στα πέλματα με κάποιο σκληρό αντικείμενο ή μια μεταλλική ράβδο. Ο οθωμανικός φάλαγγας αποτελούνταν από ένα ξύλινο εργαλείο το οποίο είχε δύο ανοίγματα που ακινητοποιούσαν τα πόδια για να γίνεται ευκολότερα ο ραβδισμός στα πέλματα. Το φάλαγγα περιγράφει με λεπτομέρεια ο Γάλλος περιηγητής Andry de la Motray: «Ξαπλώνουν τό θύμα καταγής ὕπτιο. Κί' ἐνῶ ἕνας γενίτσαρος τοῦ κρατάει τά πόδια δεμένα ψηλά, ἄλλος χτυπάει τά πέλματα μέ ραβδί πάχους ἑνός δακτύλου μετρώντας μπίρ, ικί, ἴτς (ἕνα, δύο, τρία) ὥσπου νά συμπληρωθεῖ ὁ ἀριθμός τῶν προκαθορισμένων χτυπημάτων»⁵⁹⁴. Ἦταν ἕνα ἀπό τα μαρτύρια που αποτέλεσαν τον καθημερινό εφιάλτη των υπόδουλων Ελλήνων. Φτάσανε στο σημείο να αστυνομεύουν τον ελλαδικό χώρο έχοντας ως απειλή τον φάλαγγα σε περιπτώσεις αντίδρασης και ανυπακοής. Παρόλα αυτά, στα χρόνια του αγώνα θεωρούνταν το πιο ήπιο βασανιστήριο σε σχέση με άλλα πολύ χειρότερα. Το εργαλείο που χρησιμοποιούνταν είχε διάφορα σχήματα και μεγέθη, ανάλογα με την επινοητικότητα των ανθρώπων της εποχής. Χρησιμοποιούνταν ακόμη και ως παιδαγωγικό μέσο στα σχολεία. Ὅπου δεν υπήρχε το κατάλληλο ὄργανο, ο φάλαγγας γινόταν με πρόσδεση του θύματος πάνω σε μια απλή ξύλινη σκάλα. Ο παιδικός φάλαγγας καταργείται το 1829 στα σχολεία της ελεύθερης Ελλάδας.

Στα χρόνια της τουρκοκρατίας η απονομή της δικαιοσύνης γίνονταν μόνο με την αυτοδικία και την ανταπόδοση. Τα δικαστήρια δεν λειτουργούσαν σωστά και η εκτελεστική εξουσία ήταν ανίσχυρη. Ὅσον αφορά το σωφρονιστικό σύστημα τη χειρότερη φήμη

⁵⁹² ΚΥΡ. ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ, *Βασανιστήρια...*, ὁ.π., 448.

⁵⁹³ Η λέξη προέρχεται από το αραβικό falak.

⁵⁹⁴ A.MORTAY, *Voyages en Europe, Asie et Afrique*, A la Haye 1727, 100.

είχαν τα δεσμοτήρια της Πόλης και κυρίως ο Φούρνος του μπουστάντζημπαση και το Μπάνιο. Ο Φούρνος αποτελούσε το προανακριτικό κρατητήριο μέσα από το οποίο πέρασαν και θανατώθηκαν μεγάλες προσωπικότητες της ιστορίας.

Ένα από τα χειρότερα δεσμοτήρια της Κωνσταντινούπολης ήταν τα «μπουντρούμια». Ήταν θεοσκότεινοι, γεμάτοι υγρασία και δυσωμία υπόγειοι χώροι, κυριολεκτικά προθάλαμοι του θανάτου. Σε κάθε μπουντρούμι υπήρχε, απαραίτητως, το γνωστό «δρουμπούκι» ή «τουμρούκι» ή «τρουμπούκι»⁵⁹⁵, μακρύ και βαρύ μαδέρι με ειδικά ανοίγματα στα οποία περνούσαν τα πόδια των κρατουμένων. Έτσι ήταν σίγουροι ότι οι κρατούμενοι δεν θα μπορούσαν με καμία δύναμη να αποδράσουν. Ένας αγιορείτης μοναχός, έγκλειστος στο μπουντρούμι του Μεχμέτ Αβδουλάχ πασά στη Θεσσαλονίκη έγραφε στον ηγούμενό του την κατάσταση που επικρατούσε εκεί: «Μᾶς ἔβαλαν εἰς τό καβαζμπασί στήν φυλακήν εἰσέ σκοτεινόν τόπον καί μᾶς ἔβαλαν σίδερα, ἀπό ἕνα ποδάρι εἰς ἕνα σίδερο ἀπό δύο νομάτοι. Καί ἄρχισαν νά μᾶς παιδεύουνε τήν νύχτα, διά νά μαρτυρήσουμε ἄσπρα»⁵⁹⁶.

Το μαρτύριο όμως δεν σταματούσε. Έδεναν στον αυχένα μια μετταλική κρικέλα η οποία είχε μια καδένα βαριά και αλυσόδεταν όλους τους φυλακισμένους. Ανά δεκαοχτώ οι κρατούμενοι έμεναν δεμένοι με μια αλυσίδα διπλωμένοι και καθηλωμένοι όλο το εικοσιτετράωρο. Έτσι όπως ήταν στοιβαγμένοι ο ένας πάνω στον άλλο έτρεχε ο ιδρώτας και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να σαπίζουν τα ενδύματά τους, οι αλυσίδες χαράκωναν το λαιμό και τα γένια ήταν κάτασπρα όχι από φυσιολογικά αίτια, αλλά από τις πολλές ψείρες που κολλούσαν ο ένας από τον άλλο.

Όσον αφορά τους νεομάρτυρες, μελετώντας με προσοχή τα συναξάρια τους, βλέπουμε ότι τα βασανιστήρια και οι θανατώσεις τους γίνονται με τις μεθόδους και τα όργανα που χρησιμοποιούσε

⁵⁹⁵ Από το τουρκικό *tomruk* και σημαίνει κούτσουρο.

⁵⁹⁶ ΙΩ. ΜΑΜΑΛΑΚΗ, «Τά μαρτύρια τῶν ἀγιορειτῶν ἐπί Μεχμέτ Ἐμίν Αβδουλάχ πασᾶ 1822-1823», *Δελτίο Ἱστορικής καί Ἐθνολογικῆς Ἐταιρίας τῆς Ἑλλάδος*, τόμ. ΙΖ' (1963-1964) 74.

συνήθως η οθωμανική εξουσία και οι κατά τόπους υπεύθυνοι. «Κούτσουρο, γούβα, διοβελισμός καί ψήσιμο, έκδορά, περίσφιξη τοῦ κρανίου μέ μετταλική στεφάνη, τσιγκέλια, κρεμάλα, διασπαραγμός σκελῶν ὕστερα ἀπό πρόσδεση στό «ξύλον», φούρκα, φάλαγγας κ.ἄ.»⁵⁹⁷. Γενικά στα συναξάρια περιγράφονται πασίγνωστα μαρτύρια τα οποία μπορούν να θεωρηθούν βασική πηγή πληροφοριών σχετικά με τις δοκιμασίες των υπόδουλων Ελλήνων⁵⁹⁸.

9. Η ΠΕΡΙΣΥΛΛΟΓΗ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΛΕΙΨΑΝΩΝ

Σε αρκετές περιπτώσεις οι χριστιανοί είχαν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν το μαρτύριο ενός νεομάρτυρα. Έτσι, συμπαραστέκονταν στην προσπάθειά του, ζητώντας από το Θεό να του δώσει θάρρος στη δύσκολη στιγμή που περνούσε και πάνω απ' όλα να τον ελεήσει. Έβαζαν τον εαυτό τους στη θέση του μάρτυρα γιατί ήξεραν ότι οποιαδήποτε στιγμή ο θάνατος караδοκούσε από τη στιγμή που ήταν Ορθόδοξοι Χριστιανοί και η πατρίδα τους ήταν υποταγμένη στους μουσουλμάνους των οποίων βασικός στόχος ήταν να τους βιάσουν για να αλλάξουν την πίστη τους. Πολλές φορές και οι ίδιοι παραδειγματίζονταν από το θάρρος του μάρτυρα και έβλεπαν την εμμονή του στη χριστιανική θρησκεία σαν νίκη της πίστεως⁵⁹⁹. Κάποια στιγμή συνέθεσαν και *Παρακλητική Ακολουθία εις τήν Αγίαν καί όμοούσιον Τριάδα ψαλλομένη υπό τῶν βουλομένων, ἐπειδάν συμβῆ ταῖς βασάνοις ἐγκαρτερεῖν τινά νέον μάρτυρα*⁶⁰⁰.

Ιδιαίτερα συγκινητικές είναι οι περιγραφές που γίνονταν από τους βιογράφους των νεομαρτύρων για τις τελευταίες στιγμές τους. Εκεί αποδεικνύεται περίτρανα η πίστη, το θάρρος, η αφοσίωση και πάνω απ' όλα η μεγάλη προθυμία τους για το μαρτύριο. Πολλές φορές μάλιστα, χρησιμοποιείται η λέξη *έτρεχαν* και μάλιστα το

⁵⁹⁷ ΚΥΡ. ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ, *Βασανιστήρια ...*, ό.π., 474.

⁵⁹⁸ Εξίσου σημαντική πηγή πληροφοριών είναι και η χριστιανική εικονογραφία σε Ανατολή και Δύση.

⁵⁹⁹ ΙΩ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, *Σχεδιάσμα περί τῶν Νεομαρτύρων...*, ό.π., 48.

⁶⁰⁰ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΝΟΤΑΡΑ ΚΑΙ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Νέον Λειμωνάριον...*, ό.π., 1.

πρόσωπό τους εξέπεμπε μια ιδιαίτερη λαμπρότητα⁶⁰¹. Αναφέρουμε το παράδειγμα του Νικόλαου του παντοπώλη ο οποίος πηγαίνοντας στο μαρτύριο ήταν «όλος χαρά χωρίς ποσῶς νά δειλιάση τόν θάνατον καί θαῦμα μέγα ἔδιδεν εἰς τούς παρόντας νά βλέπουν τήν αὐτοῦ προθυμίαν, ἐπειδή καί ἄστραπτεν τό πρόσωπόν του ἀπό τήν ἔνδοθεν φαιδρότητα τῆς ψυχῆς του· καί ἀληθῶς ἐφαίνετο ὅτι εἰς γάμον ἐπήγαινε καί ὄχι εἰς θάνατον»⁶⁰². Όταν μάλιστα, ἐπίαναν ἕνα χριστιανό και τον ανάγκαζαν με κάθε τρόπο να εξωμόσει, επειδή οι πόλεις ήταν μικρές και οι κοινωνίες κλειστές, οι χριστιανοί το μάθαιναν και παρακολουθούσαν με μεγάλη αγωνία τη δίκη και όλα ὅσα επακολουθούσαν. Η θανατική καταδίκη αποκτούσε ἕνα δραματικό χαρακτήρα. Στο βίο του Αγίου Μιχαήλ από τα Ἀγραφα ἀναφέρεται ὅτι: «ἡ δέ πόλις ὅλη συνηθροίσθη εἰς τό νά θεωροῦν τό μαρτύριόν του ὡσάν ἀπό κοινήν συμφωνίαν, καί οἱ μέν χριστιανοί ἐστέκοντο μακρόθεν διωκόμενοι, τά δέ πλήθη τῶν Ἀγαρηνῶν ἦσαν πλησίον πνέοντες θυμόν, φοβίζοντες, ὑβρίζοντες, ἀτακτοῦντες ὡσάν θηρία ἀνήμερα· καί ἦτον νά ἰδεῖ τινάς πάνδημον θέατρον, ὅλον τόν τόπον στενοχωρούμενον ἀπό τά πλήθη τῶν ἀνθρώπων αἰ στέγαι τῶν ὀσπητίων ἦσαν γεμάτες, οἱ ὄροφοι τῶν ναῶν ὁμοίως, τά δένδρα, τά τεῖχη διότι ὅλοι ὡσάν ἕνα σύννεφον μελισσῶν ἐμαζώχθησαν διά νά θεωροῦν τόν ἀγῶνα τοῦ μάρτυρος, πῶς ἠγωνίζετο, πῶς ἐνίκησε τούς ὀρατούς καί ἀοράτους ἐχθρούς, ὑπολαμβάνω δέ ὅτι δέν ἔλειπον ἀπό τό στάδιον οὔτε ἄγγελοι μαρτύρων ψυχαί προσμένοντες νά εὐφημήσουν τόν νικητήν»⁶⁰³. Ἐξω ἀπό το ναό της Ὑπαπαντής στη Θεσσαλονίκη, ἀναψαν φωτιά και ἔκαψαν το μάρτυρα μπροστά σε ὅλο τον κόσμο που ἦταν ἐκεῖ. Η παρουσία του κόσμου τους βοηθούσε πολύ γιατί ἐνιωθαν την ἀγάπη και την ηθική συμπαράσταση των χριστιανῶν η οποία συνοδεύονταν με τις προσευχές τους. Οι Τούρκοι βέβαια, δεν ἔπαυαν μέχρι την τελευταία στιγμή να προσπαθοῦν να τους μεταπείσουν και να τους κάνουν να

⁶⁰¹ Βλ. ΙΩ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, *Εἰσαγωγικά γιά τή μελέτη τῶν Νεομαρτύρων*, ὁ.π., 35.

⁶⁰² ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ὁ.π., 87.

⁶⁰³ ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ὁ.π., 57.

αλλαξοπιστήσουν. Όταν ο Μιχαήλ ο Κηπουρός οδηγήθηκε στο μαρτύριο ο δήμιος τον χτύπησε λίγο στο λαιμό «μέ τήν μαχαίραν διπλαριστήν». Ο Μιχαήλ κατάλαβε τις επιδιώξεις του και του φώναξε, δίνοντάς του έτσι και μια απάντηση: «κτύπα διά τήν πίστιν»⁶⁰⁴.

Ακολουθούσε το φρικτό μαρτύριο και ο θάνατος του νεομάρτυρα. Σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις, ο άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης λέει ότι οι Χριστιανοί έβλεπαν μια λάμψη στον τόπο που έγινε η θυσία και το ίδιο το σώμα του θυσιασθέντος έλαμπε και ανέδιδε θαυμαστή ευωδία. Εξίσου συγκινητική είναι και η προσπάθεια των Χριστιανών να εξασφαλίσουν το λείψανο για να το κηδεύσουν χριστιανικά και να του αποδώσουν τις απαραίτητες τιμές. Η προσπάθειά τους αυτή, βέβαια, δεν ήταν καθόλου εύκολη γιατί οι Τούρκοι γνωρίζοντας τα αισθήματά τους, έκαναν το παν για να εξαφανίσουν τα ιερά σκηνώματα. Δεν είναι λίγες οι φορές που οι Χριστιανοί αναγκάζονταν μετά από πολλές και αποτυχημένες διαπραγματεύσεις, να αποσπάσουν το ιερό σκηνώμα κρυφά, κυρίως μέσα στο σκοτάδι της νύχτας. Υπάρχουν βέβαια και πολλές περιπτώσεις όπου οι Τούρκοι το παρέδιδαν αφού έπαιρναν από τους ενδιαφερόμενους το χρηματικό ποσό που ζητούσαν⁶⁰⁵. Οι Τούρκοι αποφασίζουν να ρίξουν το σκηνώμα του Αγγελή στη θάλασσα, όμως η συνομοσπονδία των χριστιανών γουναράδων της περιοχής έδωσε 300 γρόσια και το παρέλαβε⁶⁰⁶. Κάτι ανάλογο συνέβη και με το λείψανο του Νικολάου από τα Τρίκαλα το οποίο φύλαγαν οι Τούρκοι. Ένας κεραμέας πήρε το θάρρος και τους επισκέφθηκε τη νύχτα, έδωσε το ποσό που του ζήτησαν και κατάφερε να πάρει στα χέρια του την τίμια κάρα⁶⁰⁷. Ότι απέμεινε από το καμμένο σώμα του Θεοφίλου, το αγόρασαν και του απέδωσαν την οφειλόμενη τιμή⁶⁰⁸. Ιδιαίτερα αξιοθαύμαστη και δραματική ήταν θα λέγαμε η περίπτωση του νεομάρτυρα Γεωργίου από

⁶⁰⁴ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ό.π., 189.

⁶⁰⁵ Το ποσό αυτό στις περισσότερες περιπτώσεις ήταν υπέρογκο αλλά οι Χριστιανοί προκειμένου να το αποσπάσουν και να το τιμήσουν έδιναν τα πάντα.

⁶⁰⁶ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ό.π., 97.

⁶⁰⁷ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ό.π., 68.

⁶⁰⁸ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ό.π., 70.

την Πτολεμαΐδα. Αναφέρεται ότι ενώ το σκήνωμά του βρίσκονταν μέσα στο τζαμί, η θάλασσα που βρίσκονταν πολύ κοντά εξαγριώθηκε, σήκωσε άγρια κύματα τα οποία έφταναν μέχρι τους τοίχους του τζαμιού και κινδύνευαν να γκρεμιστούν. Οι Τούρκοι βλέποντας αυτό το θαυμαστό γεγονός και με το φόβο μήπως υποστεί ανεπανόρθωτη ζημιά ολόκληρη η πόλη, παρακάλεσαν τους Χριστιανούς να πάρουν αμέσως το ιερό λείψανο. Οι Χριστιανοί το πήραν με πολύ χαρά, έκαναν την κηδεία και το έθαψαν. Η θάλασσα αμέσως κόπασε «ἀφ' οὗ ἔγλυψεν ὡσάν δούλη τό ἀγιώτατον τοῦ Μάρτυρος αἵμα»⁶⁰⁹. Δεν ήταν βέβαια και λίγες οι περιπτώσεις όπου οι Τούρκοι ακόμη και μετά θάνατον προσπαθούσαν να βεβηλώσουν το σκήνωμα. Τον νεομάρτυρα Αθανάσιο τον αποκεφάλισαν και τον πέταξαν σε ένα βρωμερό μέρος όπου συγκεντρώνονταν τα σκυλιά. Μετά από λίγες μέρες έριξαν στο ίδιο μέρος και τα πτώματα δύο Οθωμανών. Τα σκυλιά κατασπάραξαν τους Οθωμανούς και άφησαν ανέπαφο το λείψανο του Αθανασίου. Μπροστά σ' αυτό το θαυμαστό γεγονός οι Τούρκοι είπαν ότι «τοῦ μέν μάρτυρος τό σῶμα συχαινόμενοι οἱ σκύλοι δέν τό ἔφαγον, τῶν δέ Τούρκων τά σώματα ὡς γλυκά καί νόστιμα κατέφαγον»⁶¹⁰.

Όταν οι Χριστιανοί κατάφεραν να το πάρουν στα χέρια τους, το κήδευαν και το έθαβαν με ιδιαίτερη ευλάβεια. Για το λείψανο του αγίου Θεοδώρου του Βυζαντίου «ἐπῆραν ἄδειαν οἱ Χριστιανοί καί τήν αὐτήν ὥραν ὅπου τόν ἐκρέμασαν, ἐκατέβασαν τό ἅγιον αὐτοῦ καί μαρτυρικόν λείψανον, ἄνθρωποι ὑπέρ τούς πεντήκοντα τόν ἀριθμόν, καί ἔθαψαν αὐτό ἐντίμως ἔξω ἀπό τήν χώραν εἰς μίαν Ἐκκλησίαν, ἣτις καλεῖται Παναγία Χρυσομαλλοῦσα, κατά τό νότιον μέρος»⁶¹¹. Στη βιογραφία του Αγίου Γεωργίου εν Ιωαννίνοις αναφέρεται ότι μετά το μαρτυρικό του τέλος, μεταφέρθηκε το άγιο λείψανο στη μητρόπολη όπου είχε συγκεντρωθεί πλήθος Χριστιανών και «μέ ὅλην τήν ἐκκλησιαστικήν παράταξιν, μέ δάκρυα ἀφ' ἑνός καί μέ

⁶⁰⁹ ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ό.π., 136-137.

⁶¹⁰ Αυτόθι.

⁶¹¹ ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ό.π., 254.

χαράν ἀφ' ἑτέρου διὰ τὴν δόξαν τῆς ἀμωμήτου πίστεως καὶ διὰ τὴν καταισχύνην τῶν Ἀγαρηνῶν, ὡς μὴ ἀπολαύσαντες τὴν κακοδοξίαν των, ἐνταφίασαν τὸ ἅγιον αὐτοῦ λείψανον μετὰ ψαλμωδιῶν καὶ ζήλου πίστεως, κατὰ τὸ ἀριστερόν μέρος τῆς ἐκκλησίας, χριστιανικῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς»⁶¹². Εἰδικά για τις περιπτώσεις αυτές συντάχθηκε «Ἀκολουθία ἐπικήδειος, εἴτε ἐπιτάφιος Ἀνώνυμος καὶ κοινή εἰς πάντα νέον μάρτυρα, συντεθεισα παρὰ τοῦ Νικηφόρου ἱερομονάχου τοῦ Χίου»⁶¹³. Χαρακτηριστικό εἶναι ὅτι στὴν ἀκολουθία αὐτὴ ἀντὶ γιὰ λύπη ἐκφράζεται μιὰ ἰδιαίτερη χαρὰ καὶ εὐφροσύνη των χριστιανῶν, γιὰτί οἱ Μάρτυρες αὐτοὶ «στεφανώθηκαν ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ συνευφραίνονται μέ τούς χορούς τῶν ἁγίων στὸν οὐρανό»⁶¹⁴.

Το ἀξιοθαύμαστο εἶναι ὅτι πολλές φορές αὐτοὶ που ἐνδιαφέρονταν γιὰ νὰ περιμαζέψουν τὸ ἱερό σκῆνωμα δὲν γνώριζαν καθόλου τὸν νεομάρτυρα. Ἡ κοινὴ πίστη ὁμως, τὸ θάρρος καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα τους ἔνωσαν καὶ τους ἔκαναν νὰ νιώθουν ὅτι εἶναι ἀδέρφια με κοινὸ Πατέρα τὸν Δημιουργὸ καὶ Παντοδύναμο Θεό.

Σχεδὸν σε ὅλες τις περιπτώσεις των νεομαρτύρων ἀναφέρονται πολλὰ θαύματα, εἴτε ἦταν ἀκόμη στὴ ζωὴ, εἴτε καὶ μετὰ τὸν βάρβαρο θάνατό τους. Τὸ χάρισμα αὐτὸ τους δόθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ γιὰ νὰ στηριχθῶν πρῶτα ἀπ' ὅλα οἱ ἴδιοι ἀλλὰ ταυτόχρονα νὰ στηρίξουν καὶ τους υπόλοιπους Χριστιανούς. Ἦταν καὶ μιὰ ευκαιρία γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ ἀντιληφθῶν οἱ Τούρκοι ὅτι κάτι τὸ ἀξιοθαύμαστο συνέβαινε με αὐτούς τους ἀνθρώπους⁶¹⁵.

Οἱ Χριστιανοὶ τὸ θεωροῦσαν μεγάλη καὶ εὐλογία καὶ τιμὴ νὰ ἔχουν στὴν κατοχὴ τους ἓνα μικρὸ τεμάχιο ἀπὸ τὰ ἐνδύματα, τὸ ἐργαλεῖο που ἐπέφερε τὸν θάνατο (π.χ. ἀπὸ τὸ σχοινὶ τῆς ἀγχόνης), πότιζαν υφάσματα με τὸ αἷμα των νεομαρτύρων ἢ ἐπαιρναν ἀιματοβαμμένο χῶμα. Τὰ ἐπαιρναν στὰ σπίτια τους καὶ τὰ τιμοῦσαν ὡς φυλαχτά.

⁶¹² ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, σ. 285.

⁶¹³ ΙΩ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, «Νικηφόρου τοῦ Χίου, ἀκολουθία ἐπικήδειος εἴτε ἐπιτάφιος κοινὴ εἰς πάντα νέον μάρτυρα», *Μνήμη 1821*, Θεσσαλονίκη 1971, 85-91.

⁶¹⁴ Μ. ΤΡΙΤΟΥ, ὁ.π., 26.

⁶¹⁵ ΙΩ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, *Σχεδιάσμα περὶ τῶν Νεομαρτύρων...*, ὁ.π., 52.

Τα θαύματα ενίσχυαν ιδιαίτερα τους πιστούς και αποτελούσαν το καλύτερο παράδειγμα και για τον δικό τους αγώνα. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο όταν αναγνώριζε επίσημα κάποιον νεομάρτυρα ως άγιο, εκτός των άλλων ανέφερε και κάποια θαύματά του. Παρ' όλα αυτά στο βίο του Κωνσταντίνου του εξ Αγαρηνών, ο βιογράφος επισημαίνει ότι: «καί βεβαιούσα διά τῶν θαυμάτων ὧν ἐν τῷ μαρτυρίῳ αὐτοῦ ἐτελέσθησαν μ' ὅλον ὅπου εἴωθεν ἐξ ἀρχῆς νά τιμᾶ τούς ὑπέρ Χριστοῦ τό αἷμα αὐτῶν ἐκχέοντας· μή πολυπραγμονούσα θαυμάτων σημεῖα καί τέρατα ὡς προδήλως μαρτυρούσης τῆς ὑπέρ Χριστοῦ αὐτῶν μέχρις αἵματος ἐναθλήσεως· τοῦτο γάρ ἐπί τῶν ὀσίων καί ἀγία πολιτεία διαπρεψάντων ζητεῖ διά τό ἀμφίβολον»⁶¹⁶.

10. Η ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΩΝ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Όπως γνωρίζουμε από την Αγιολογία, με τον όρο «αναγνώριση» εννοούμε την ιδιαίτερη αποδοχή και τιμή που αποδίδει αυθόρμητα ο λαός σε ορισμένα αποθανόντα μέλη της Εκκλησίας, τα οποία ξεχώρισαν για την αφοσίωσή τους στο Θεό⁶¹⁷. Ακολουθεί η εγγραφή τους στα Δίπτυχα της επίσημης Εκκλησίας και η προτροπή να τους τιμούν όπως πρέπει και να τους μιμούνται. Αυτή η προτροπή επικράτησε να λέγεται σήμερα ανακήρυξη, διακήρυξη, ένταξη, συ-

⁶¹⁶ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ό.π., 272. Με την άποψη αυτή συμφωνεί και ο άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης, γι' αυτό στο Προοίμιο του *Νέου Μαρτυρολόγιου* γράφει: «είναι γνώμη τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας μας, ὅτι τῶν μέν ὀσίων τά λείψανα δέν προσκυνοῦνται ὡς ἅγια, ἂν ὁ Θεός δέν ἀποδείξη δι' αὐτῶν θαύματα ἢ τό ὀλιγότερον τιμήση διά τῆς εὐωδίας, μέ τό νά μήν εἶναι ἀποδεδειγμένα εἰς τούς ἀνθρώπους ἢ ἐν κρυπτῷ πίστις καί ἀγάπη αὐτῶν πρὸς τόν Θεόν. Τῶν δέ μαρτύρων τά λείψανα προσκυνοῦνται ὡς ἅγια καί χωρίς θαυμάτων καί εὐωδίας μέ τό νά γίνεται φανερά εἰς ὅλους διά τῆς ἐμπράκτου ἀποδείξεως τοῦ μαρτυρίου ἢ εἰς Θεόν τελεία πίστις καί ἀγάπη αὐτῶν· τῶν ὁποίων τούτων προηγουμένως καί φανερώς εὐρισκομένων εἰς τούς Μάρτυρας, ὡς παρακολουθήματα εἶναι πλέον τά θαύματα καί σχεδόν λογίζονται ὅσον εἰς ἀπόδειξιν περιττά», ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ό.π., 24, υποσ. 1.

⁶¹⁷ ΙΩ. ΠΕΡΑΝΤΩΝΗ, «Νεομάρτυρες», *Θρησκευτική καί Ἠθική Ἐγκυκλοπαίδεια* 9 (1966) 403-404.

ναρίθμηση, ανάδειξη, καθολική αναγνώριση, κατάταξη κ.ά⁶¹⁸. Πολλές φορές χρησιμοποιείται και ο όρος «αγιοποίηση», ο οποίος δεν είναι αποδεκτός από τους Ορθοδόξους, γιατί προϋποθέτει δικανικές και εκκλησιολογικές θέσεις που είναι ξένες στην ορθόδοξη παράδοση⁶¹⁹.

Όπως πολύ σωστά επισημαίνει ο Αμίλκας Αλιβιζάτος, η αναγνώριση των αγίων στην Ορθόδοξη Εκκλησία σήμερα γίνεται με τον ίδιο τρόπο που γινόταν και στην πρώτη Εκκλησία, δηλ. από την αναγνώριση του κλήρου και του λαού, «*vox populi*»⁶²⁰. Δεν χρειαζόταν κάποια ιδιαίτερη διαδικασία από πλευράς εκκλησίας αφού ο λαός με δική του πρωτοβουλία προέβαινε στην απόδοση τιμής. Σιγά-σιγά άρχισε να λαμβάνεται υπόψη το ορθόδοξο φρόνημα, ο εν ζωή βίος του και ο τυχόν μαρτυρικός του θάνατος και τέλος η τέλεση των θαυμάτων⁶²¹.

Όπως αναφέραμε και παραπάνω, στην εποχή της Καινής Διαθήκης όλοι οι Χριστιανοί ονομάζονταν «άγιοι». Από το β' αι. μ.Χ. αρχίζουμε να έχουμε το διαχωρισμό σε Μάρτυρες και Ομολογητές. Στην αρχαία Εκκλησία πολλοί ήταν εκείνοι που έδωσαν τη ζωή τους για τη χριστιανική τους πίστη και αναγνωρίστηκαν ως Μάρτυρες, χωρίς να έχουν προλάβει να βαπτισθούν. Στις περιπτώσεις αυτές η Εκκλησία αναγνώρισε το μαρτυρικό τους τέλος και θεωρήθηκε «βάπτισμα του αίματος» υποκαθιστώντας έτσι το γνωστό βάπτισμα⁶²².

Μετά την αναγνώριση ενός αγίου από το λαό, η αρμόδια εκκλησιαστική αρχή τον καταγράφει στα *Δίπτυχα*, για να μνημονεύε-

⁶¹⁸ Δ. ΤΣΑΜΗ, *Αγιολογία...*ό.π., 127.

⁶¹⁹ Για το θέμα βλ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, «Περί τῆς ἀνακηρύξεως τῶν ἀγίων ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ», *Ἐκκλησία* 12 (1934), 331-335· ΑΜΙΛΚΑ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ, «Ἡ ἀναγνώρισις τῶν ἀγίων ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ», *Θεολογία* 19 (1941-1948), 18-52 κ.ά.

⁶²⁰ ΑΜΙΛΚΑ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ, *ό.π.*, 21-22.

⁶²¹ Ο πατριάρχης Ιεροσολύμων Νεκτάριος, γράφει σχετικά: «Τρία θεωροῦνται τὰ μαρτυροῦντα τὴν ἀληθῆ ἐν ἀνθρώποις ἀγιότητα· πρῶτον ὀρθοδοξία ἄμωμος, ἀρετῶν κατόρθωσις ἀπασῶν, ἐν αἷς ἔπεται ἢ περὶ τὴν πίστιν μέχρις αἵματος ἀντικατάστασις, καὶ τέλος ἢ περὶ Θεόν ἐπίδειξις σημείων ὑπερφυῶν καὶ θαυμάτων», *Πρὸς τὰς προσκομισθείσας ...*, *ό.π.*, 201 κ.εξ.

⁶²² Δ. ΤΣΑΜΗ, *Αγιολογία...*ό.π., 128.

ται και καθορίζει την ημέρα εορτής της μνήμης του που είναι συνήθως η ημέρα του θανάτου του, γνωστή και ως «γενέθλιος ημέρα». Παράλληλα δίδονται για προσκύνηση η εικόνα και τα λείψανά του, ανεγείρονται ναοί προς τιμήν του και συντάσσεται ειδική ασματική Ακολουθία. Στη Δύση, αντίθετα, αρχίζει να υπάρχει παρέμβαση του Πάπα γιατί βρίσκουμε σιγά-σιγά τις απαρχές της καθιερωμένης σήμερα εκκλησιαστικής διαδικασίας στην Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία⁶²³.

Η τιμή ενός αγίου έχει είτε τοπικό χαρακτήρα είτε πάνδημο. Όταν η φήμη του επεκτείνεται τότε η Εκκλησία τον εντάσσει στα βιβλία της⁶²⁴. Οι χριστιανοί μαζεύονταν στους τάφους τους ή τα «μαρτύρια», τα οποία στη συνέχεια μετατρέπονταν σε ναούς προς τιμήν τους. Στους χώρους αυτούς έπαιρναν και έπιναν από το αγίασμα, ψηλάφιζαν το σκήνωμα ή τους τάφους, έπαιρναν κομμάτια από τα οθόνια του σκηνώματος και τα έκαναν φυλαχτό, χώμα ή κομμάτι από τον τάφο⁶²⁵.

⁶²³ «Ὡς γνωστόν ἡ ἀνακήρυξις τῶν Ἁγίων ἐκ μέρους τοῦ Πάπα ἐν τῇ ρωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ λαμβάνει τὴν μορφήν οἰονεὶ νομικῆς διαδικασίας. Προηγεῖται ταύτης μακρὰ καὶ ἐξονυχιστικὴ ἔρευνα περὶ τοῦ ὑποψηφίου ἀγίου, τῆς πίστεως, τοῦ βίου τῶν ἀποδεικτικῶν τῆς ἀγιωσύνης αὐτοῦ περιστατικῶν καὶ θαυμάτων κ.λ.π. ὑπὸ τὸν αὐστηρὸν συνεχῆ καὶ ἄγρυπνον ἔλεγχον τοῦ «Promotor fidei», τῆς ἱερᾶς ἐπιτροπῆς τῶν τελετουργιῶν (congregation riti), τοῦ κοινῶς λεγομένου advocatus diaboli. Ὁ ἔλεγχος οὗτος λαμβάνει χαρακτηριστὰ ἐξωτερικῶν ἀντιρρήσεων διὰ τὴν ἀγιοποίησιν, ἐξ οὗ καὶ ὁ λαϊκὸς ὄρος τοῦ promoter. Ἄν ἐκ τῆς ἐρεύνης ταύτης οὐδεμία φανερωθῇ διαφωνία ἐν τῇ σχετικῇ ἐπιτροπῇ τῶν Καρδιναλίων, τότε γίνεται τῷ Πάπα ἡ πρότασις τῆς ἀγιοποιήσεως, οὗτος δ' ἐκδίδει τὸ σχετικὸν διάταγμα. Τοῦτο ἀκολουθεῖ ἡ πανηγυρικὴ λειτουργία τῆς ἀνακηρύξεως, ἧς προΐσταται αὐτὸς ὁ Πάπας ἐν τῷ Ἁγίῳ Πέτρῳ πρὸ τῆς ἰστορουμένης εἰκόνας τοῦ νέου ἀγίου, ὅποτε παραδίδεται οὗτος εἰς τὴν λατρείαν ὀλοκλήρου τῆς Ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἀγίου (sanctus) ἢ εἰς τὴν λατρείαν μιᾶς μόνον τοπικῆς ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ μακαρίου (beatus). Κατὰ ταῦτα ἡ ἀγιοποίησις εἶναι ἔργον τῆς ἀποκλειστικῆς δικαιοδοσίας τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς δηλ. τοῦ Πάπα, λόγῳ δὲ τῆς οὐσίας καὶ τοῦ τύπου τῆς μακρᾶς ταύτης διαδικασίας, καθ' ἣν μάλιστα πρέπει νὰ ἐξακριβωθῇ, ὅτι ὁ ὑποψήφιος ἅγιος καὶ δὲν ἐλατρεύθη πρὸ τῆς ἐπισήμου παπικῆς ἀποφάσεως, ἡ ἀγιοποίησις ἐν τῇ Ῥωμ. Ἐκκλησίᾳ ἔχει αὐτὴν τὴν ἔννοιαν τοῦ ὄρου (ποιεῖν ἅγιον) καὶ οὐχὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ὑφισταμένης καὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μαρτυρουμένης ἀγιότητος», ΑΜΙΑΚΑ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ, ὁ.π., 26-27, υποσ. 3.

⁶²⁴ Τα βιβλία της Εκκλησίας είναι τα: *Μαρτυρολόγια, Συναξάρια, Αγιολόγια, Μηρολόγια, Δίπτυχα*. Βλ. R. MACRIDES, «Saints and Sainthood in the Early Palaiologian Period», *The Byzantine Saint*, London 1981, 83 κ. εξ.

⁶²⁵ ΑΜΙΑΚΑ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ, ὁ.π., 32.

Από το 14^ο αιώνα παρουσιάζονται κάποιες σημαντικές εξελίξεις στον τρόπο αναγνωρίσεως αγίων στην Ορθοδοξία. Μπορεί κανείς να το διαπιστώσει από τη διαδικασία που ακολουθήθηκε για την αναγνώριση των: Αθανασίου Α', πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, Μελετίου και Γρηγορίου του Παλαμά. Ο τελευταίος μάλιστα αναγνωρίστηκε από το Φιλόθεο Κόκκινο, πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως και σώζεται και η σχετική Συνοδική πράξη⁶²⁶. Είχε προηγηθεί βέβαια η αναγνώριση από τον κόσμο της Θεσσαλονίκης πρώτα και της υπόλοιπης Ελλάδας έπειτα. Στην πράξη αναφέρεται ότι δεν είναι απαραίτητη προηγούμενη συνοδική απόφαση για να αποδοθούν στο Γρηγόριο τιμές αγίου. Ο Φιλόθεος Κόκκινος επισημαίνει ότι ό,ποιος θέλει μπορεί να τον τιμήσει⁶²⁷. Εξάλλου η αναγνώριση ενός αγίου στα πλαίσια μιας τοπικής Εκκλησίας ξεκινάει από τους πιστούς: «Πᾶς ὁ βουλόμενος ἑορτάζη τούτω κατ' ἰδίαν. Καί νῦν τοῦτο λέγω, ὅτι πᾶς ὁ θέλων ἑορτήν ἐπιτελεῖν τούτω ἀκωλύτως ταύτην ποιεῖτω»⁶²⁸. Για έναν τοπικό άγιο όμως, σύμφωνα με το Φιλόθεο, του οποίου η φήμη επεκτείνεται και στην υπόλοιπη χώρα, χρειάζεται συνοδική απόφαση και έγκριση. Γι' αυτό στην περίπτωση του Γρηγορίου Παλαμά ζήτησε από την Εκκλησία της Θεσσαλονίκης μαρτυρίες για θαύματα σε πιστούς. Η τοπική Εκκλησία συγκέντρωσε τις μαρτυρίες και βεβαίωσε την επίσημη Εκκλησία ότι τα λείψανα του αγίου έχουν κάνει επιβεβαιωμένα θαύματα. Καταρτίστηκε μάλιστα και ένας λεπτομερής κατάλογος με εξιστόρηση θαυμάτων και με αναφορά των ονομάτων των πιστών που ευεργετήθηκαν. Τον κατάλογο αυτό προσκόμισε ο Φιλόθεος στη σύνοδο του πατριαρχείου η οποία αναγνώρισε τον Γρηγόριο ως άγιο της Ορθόδοξης Εκκλησίας και τον ανέγραψε στα Δίπτυχά της⁶²⁹.

⁶²⁶Βλ. ΑΜΙΛΑΚΑ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ, ό.π., 38, υποσ. 1.

⁶²⁷ «Πᾶς ὁ θέλων ἑορτήν ἐπιτελεῖν ἀκωλύτως ταύτην ποιεῖτω. Ἐν τῇ μεγάλῃ δέ Ἐκκλησίᾳ οὐκ ἐποιοῦμεν τοῦτο καί καθόλου ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐκκλησίαις πανταχοῦ», *Τόμος Συνοδικός II, Κατά Προχόρου ἱερομονάχου τοῦ Κυδώνη τοῦ φρονήσαντος τὰ Βαρλαάμ καί Ἀκινδύνου*, PG 151, 711D.

⁶²⁸ Αυτόθι.

⁶²⁹ Η πράξη τελειώνει με την εξής φράση: «Ἅγιον οὖν ἔχω τοῦτον καί τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλον καί τῶν μεγάλων ἐκείνων θεοφόρων Πατέρων καί διδασκάλων ἕνα, ἅπερ ἡ

Για τους νεομάρτυρες δεν γινόταν, συνήθως, από την Εκκλησία επίσημη πράξη αναγνώρισεως εξαιτίας της ταραχώδους κατάστασης στην οποία βρίσκονταν τα χρόνια εκείνα η Ελλάδα⁶³⁰. Έτσι, η

θεία Σύνοδος καί ἀπεδέξατο καί ἐπήνεσεν», *Τόμος Συνοδικός II, Κατά Προχόρου ἱερομονάχου τοῦ Κυδώνη τοῦ φρονήσαντος τὰ Βαρλαάμ καί Ἀκινδύνου*, PG 151, 712B.

⁶³⁰ Ἀρνητικός με την αναγνώριση αγιότητας των νεομαρτύρων ήταν ο Μανουήλ Γεδεών, Μέγας Χαρτοφύλακας και Χρονογράφος της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας, ο οποίος στο έργο του *Αγιοποιήσεις, Τό καθεστώς τῆς ἐν ἀγίοις συναριθμήσεως*, Θεσσαλονίκη 1984, 65-70, γράφει: «Τό αὐτό λέγω καί περὶ τῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας δῆθεν μαρτυρησάντων, ὅσους εἰς τό μαρτύριον ἐξώθει μοναχικός φανατισμός, μάλιστα τῶν ἀγιορειτῶν. Ἐμάθομεν ἐκ παίδων καί ἠκούσαμεν, ὅτι μειράκια καί νεανίσκοι, ἐκ τῶν μετὰ τὴν Ἄλωσιν, ἐξώμνουν τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, ἕνεκεν ἔρωτος παραφόρου πρὸς ὀθωμανὴν τινα πλουσίαν, ἢ ὠραίαν, ἕνεκα δίψης χρήματος, ἢ χάριν δόξης ψωραλέας, μετὰ πέντε, δέκα ἔτη, ἢ συντομότερον, μεταμελόμενοι. Οἱ τοιοῦτοι, εἰς Ἀγάν, ἢ τινα Καντὴν προσερχόμενοι, ὕβριζον τὴν θρησκείαν τοῦ Μωάμεθ, ἢ ῥίπτοντες τό «σαρίκι» αὐτῶν κατὰ γῆς ἐποδοπάτουν, ἢ προέβαινον εἰς κινήματα τινα τόσον ἀπονενομημένα καί παγγέλαστα, ὅσον ἦτο καί ἡ κατὰ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν αὐτῶν παράφρων ἀρνησιθρησκεία. Ἡδύναντο νὰ συναριθμῶσιν ἑαυτοὺς μετὰ τῶν ἐν Λαζικῇ «κλωστῶν» καί τῶν κρωμλήδων, μετὰ τῶν λινοβαμβάκων καί τῶν σπαθιωτῶν, νὰ διαπράττωσιν ἀγαθοεργίας, προσφερόμενοι πρὸς πάντας ὡς πρὸς ἀδελφούς, ἐξομολογοῦντες τό κατὰ τῆς ἀληθοῦς πίστεως ἔγκλημα ἐν ταῖς τελευταίαις τῆς ζωῆς ἡμέραις. Ἄλλ' εἶχον τὴν τύχην νὰ προσέλθωσι πάντες οἱ παράφρονες αὐτοὶ νέοι εἰς «πνευματικούς» ἀγιορείτας ὡς ἐπὶ τό πλεῖσον, ἐδιδάσκοντο δὲ καί ἐπίστευον, ὅτι ἡ ἀρνησις τοῦ Χριστοῦ ἐπιβάλλει τὴν δημοσίᾳ γινομένην μεταμέλειαν, καί τὸν ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως θάνατον, μεθ' ὃν ἔρχεται αἰωνία τοῦ προσώπου τοῦ Σωτῆρος ἀπόλαυσις, ἀλλὰ καί – τό κυριώτερον – ἢ εἰς τὸν χορὸν τῶν ἀγίων κατὰ τάξιν καί τῶν γνωστῶν παγκοίνως ἀγίων καί τῶν ἐν «οἰκογενειακῷ στενῷ κύκλῳ», γνωσθέντων, διότι πόλις τις, ἢ κωμόπολις ἀνεκῆρυττεν αὐτὸν ἅγιον, οὐδαμῆ, οὐδαμῶς συνιστῶσα εἰς τὴν γείτονα τὴν εἰς τό ἑαυτῆς Ἑορτολόγιον εἰσαγωγὴν. Τῇ 1 Αὐγούστου 1894, μένων ἐν Δαρδανελλίοις, εἶδον τὴν ἐσπέραν ἀπὸ τῶν ἀγρῶν ἐπιστρεφούσας ὁμάδας πανηγυριστῶν ἐν εὐθυμίᾳ πολλῇ. Ἐμαθον, ὅτι ἐπανηγύριζον τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐν τοῖς ἀγροῖς, ὅπου ὁ τάφος αὐτοῦ, τὸν **νεομάρτυρα τὸν ἐν Δαρδανελλίοις Θεόδωρον**. Ἐζήτησα ἀπὸ τοῦ ἐφημερίου (Γενναδίου Λαυριώτου ἐξ Ἁγίου Ὁρους) νὰ μάθω εἰς τι βιβλίον θὰ ζητήσω τὴν βιογραφίαν τοῦ τοπικοῦ αὐτοῦ νεομάρτυρος. Ἐμαθον δ' ὅτι τό συναξάριον τοῦ ἀγίου Θεοδώρου παραμένει ἀνέκδοτον· ὅτι ἔμαρτύρησεν εἰς τὰ Δαρδανέλλια, ἴσως πατρίδα αὐτοῦ, μετὰ τὴν Π' ἑκατονταετηρίδα, ἴσως ἐν ἀρχῇ τῆς ΙΘ'. Οἱ παραπείθοντες τοὺς ἐν ἡλικίᾳ νεαρᾷ ἀρνησιθέους εἰς τό νέον «βάπτισμα τοῦ αἵματος» ἀγιορεῖται, φρονοῦντες ὑπὲρ ἑαυτῶν μᾶλλον, κατὰ τό ἀποστολικόν, ὅτι «ἐπιστρέφων ἁμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ σώσει ψυχὴν ἐκ θανάτου, καί καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν» ἐκαυχῶντο, ὅτι συνετέλεσαν εἰς τὸν πλουτισμὸν τοῦ Ἑορτολογίου τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας διὰ τῆς προσθήκης ἐνός ἀγίου καί μάλιστα μάρτυρος. Εὐρηται εἰς τό γραμματοφυλακεῖον τῆς ἱερᾶς τῶν Ἰβήρων μονῆς ἀνυπόγραφον γράμμα καλογήρου τινος ἀγιορείτου, προπονήσαντος εἰς τό στάδιον τῆς ἀθλήσεως τὸν νεομάρτυρα Εὐθύμιον Πελοποννήσιον... Καὶ ταῦτα μὲν χάριν ἐκείνων, οἵτινες, ἐξοκείλαντες ἐν καιρῷ νεανικῆς ἡλικίας, ἐξιλέουν τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ τὰ πάντα καί τοὺς πάντας ἀνεχομένου δικαιοκρίτου Θεοῦ. Τολμῶ ἐν τούτοις ἐνταῦθα νὰ εἶπω, ὅτι τιμὴ τις κοσμικὴ καί προστασία χορηγομένη παρ' ἰσχυρῶν τινων, ἢ παρὰ πλουσιῶν εἰς τὰς οἰκογενεῖας τῶν ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυροῦντων, μετὰ τὴν Ἄλωσιν, ἐνεφύτευεν εἰς τινα νεομάρτυρα τὴν ἐλπίδα ζωῆς ἀνέτου τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ. Καθιστῶ γνωστὰς σήμερον τὰς πρώτας σελίδας χειρογράφου τινος

έτοιμασθέντος πρὸς ἐκτύπωσιν, ἢ ἀποτυπώματος ὄντος ἐντύπου, μεταγραφείσας ἐξ ἄλλου ἐντύπου, ἢ χειρογράφου. Μεταγράψας ἐξ αὐτοῦ κοινοποιῶ τὰ φύλλα τὰ πρῶτα, τὴν προμετωπίδα δὴλα δὴ καὶ τὰς ἡμῖν χρησίμους σελίδας.

«Τῇ 5 Σεπτεμβρίου 1680, ἀπετιμήθη τὴν κεφαλὴν πρὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας ὁ νεομάρτυς Ἀγγελῆς (ἐκ Ψαμμαθίας Κ/πόλεως). Ἐγραψεν ἀμέσως εἰς αὐτόν Ἀκολουθίαν ὁ μητροπολίτης Δρύστρας Παρθένιος Μαρκανάβας, ὁ ἐκ Χίου, ἀνὴρ εὐλαβῆς, εὐπαιδευτος καὶ μουσικός. Ἐτάφη τὸ λείψανον τοῦ νεομάρτυρος εἰς τὴν ἐν τῇ νησίδι Πρώτη, τῇ πρὸ τῆς Κ/πόλεως, ἐπὶ ἡγουμένον αὐτῆς Ἀθανασίου· Σερβάνος Κατακουζηνός ὁ ἡγεμὼν, διώρισεν εἰς θέσεις τὰ τέκνα τοῦ Ἀγγελῆ».

Εἰς τὸ 1246 χειρόγραφον τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὁρει Λαύρας εὗρηται ἡ Ἀκολουθία (φ. 131α-154β) οὕτως ἔχουσα:

Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου καὶ νεομάρτυρος Ἀγγελῆ, τοῦ ἐν Κωνσταντίνου πόλει ἀθλήσαντος ὑπὲρ Χριστοῦ, ἐν ἔτει ἀχπ' ἐν μηνί Σεπτεμβρίου ε', ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ σουλτάν Μεημέτ, ποιηθεῖσα παρὰ τοῦ πανιερωτάτου Παρθενίου Χίου, μητροπολίτου Δρύστης, εἰς Κωνσταντινούπολιν· ὕστερον δὲ διορθωθείσα παρὰ τοῦ Γεωργίου, καὶ ἀρίστου διδασκάλου τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ σχολῆς τοῦ Τραπεζουντίου.

ὁ Οὐγγροβλαχίας Φιλάρετος ἐπιβεβαιοῖ

ὁ Δρύστρας Παρθένιος ἐπιβεβαιοῖ.

Ὅπισθεν τῆς πρώτης σελίδος φέρονται τάδε:

Νεωστὶ δὲ μετατυπωθέν, δαπάνη τοῦ τιμιωτάτου καὶ χρησιμωτάτου κυρίου Μιχαὴλ Ἀναγνώστου τοῦ ὑπεξουσίου τοῦ τε τιμιωτάτου κυρίου Στεργίου προσκνητοῦ καὶ τοῦ κυρίου Γεωργίου. Ἐν τῷ ἀψξβ' ἔτει τῆς ἀπολυτρώσεως ἡμῶν. Ἐν Λειψία.

Ἐπίσης περιεργός ἡ τοῦ βιβλίου προσφώνησις, οὕτως ἔχουσα:

«Πανευγενέστατε ἄρχων μέγα στόλνικε, κύριε Γεώργιε, καὶ ἡμέτερε εὐεργέτα. Ὡς καθὼς δὲν γνωρίζεται ὁ καλὸς τεχνίτης τῆς μουσικῆς ἐνόσω δὲν ἀκουσθῆ ἡ φωνὴ του καὶ ἀρέση εἰς πολλούς ἢ μελωδία καὶ ψαλμωδία του, ἔτζη δὲν εἶναι δυνατόν νά φανερωθῆ καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἂν καὶ δὲν σπουδάζη μέ προθυμίαν καὶ ἐπιμέλειαν νά φανερώση εἰς ἅπασαν τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν πραγματικῶς τὴν κεκρυμμένην αὐτοῦ ἀρετὴν καὶ εὐλάβειαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ εὐγένειά της, ἀναμεταξὺ εἰς ταῖς ἄλλαις πολλαῖς καὶ ἀναρίθμηταις καλωσύναις καὶ εὐεργεσίαις, ὅπου κάμνει δι' ὠφέλειαν τῶν πολλῶν, ἐξωδίασες καὶ ἐβάλθη εἰς τύπον ἢ παροῦσα Ἀκολουθία καὶ ἱστορία τοῦ νέου μάρτυρος Ἀγγελῆ, ὁ ὁποῖος ἦτο πατήρ τοῦ μακαρίτου αὐτῆς πατρός τοῦ ἄρχοντος μεγάλου σλουζέρη κυρίου Χασάνη, ἀπὸ τόν ὁποῖον ἐγεννήθη ἡ εὐγενεῖα της, ὁ ἄρχων μέγας στόλνικος, δηλαδή κύριος Γεώργιος Μιξινέσκου, ἔγγονος τοῦ ῥηθέντος ἁγίου. Χαῖρε λοιπόν καὶ εὐφραίνου, διότι ἐξάπλωσες μέ τοῦτον τόν τρόπον εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς τὸ κεκρυμμένον φῶς, διὰ νά ἐορτάζεται ὑπό πάντων ἢ μνήμη τοῦ ἁγίου, καὶ νά δοξάζεται τὸ ὑπεράγιον καὶ πάνσεπτον ὄνομα τοῦ τρισυποστάτου Θεοῦ, ὅπου δοξάζει ἐν γῆ τούς ἐν γῆ αὐτόν μεγαλύνοντας. Χαῖρε, διότι πάντες οἱ ἄνθρωποι θέλουν σέ ἐπαινῆ διὰ τὰ ἔξοδα, ὅπου ἔκαμες, θεῖω ζήλω καὶ ἐξ ἰδίας προαιρέσεως παρακινούμενος, καὶ τὸ ἔβαλες εἰς τύπον, καὶ τὸ ἐδιαμοίρασες χάριν αὐτό τό σαρόν βιβλιάριον. Χαῖρε, διότι ὁ ἅγιος μάρτυς Ἀγγελῆς καὶ πάππος σου μεσιτεύει πάντοτε πρὸς Κύριον τόν Θεόν ἡμῶν ὑπὲρ σου, διὰ νά σέ ἀξώση τῆς οὐρανίου αὐτοῦ βασιλείας καὶ νά σέ δεχθῆ εἰς τὰς ἀγκάλας του.

ὁ ταπεινός αὐτῆς δούλος

Κωνσταντῖνος Τζαούσης

ἀπρόδων ὁ Γιαννιώτης».

Ἐπὶ τὴν εἰκόνα τοῦ νεομάρτυρος, εἰς τὴν Ἀκολουθίαν, ἤθελε τεθῆ τὸ δηθεν ἱαμβικόν ἐπίγραμμα τοῦτο:

Εἰκὼν ὑπάρχω Ἀγγελῆ βυζαντίου

τοῦ δυσσεβέσιν ἐκκοπέντος τὴν κάραν·

ἄκοιτον εὐνήν, καὶ τέκνα τῶν φιλτάτων

τιμή τους παρέμεινε περισσότερο σε τοπικό επίπεδο. Ο Αθανάσιος Πάριος αναφέρει ότι «οί νέοι μάρτυρες εἰσιν ἅγιοι καὶ πρέπει νὰ τιμῶνται ὡς τοιοῦτοι καὶ ἄνευ κανονικῆς διαγνώσεως τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας»⁶³¹. Ο Ευγένιος Βούλγαρις στη μελέτη του «Πρὸς Πέτρον τὸν Κλαίρκιον ἐπιστολὴ περὶ τῶν μετὰ τὸ σχίσμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῶν γινομένων ἐν αὐτῇ θαυμάτων»⁶³², αναφέρει τα ονόματα πολλῶν αγίων οἱ οποίοι αναγνωρίστηκαν ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μετὰ τὸ σχίσμα, σε ελάχιστους ὅμως αναφέρεται πράξη ἀναγνώρισης. Τονίζει ἐπίσης ὅτι ἡ ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία δὲν ἀναγνωρίζει τοὺς νεομάρτυρες ὡς αγίους γιατί σύμφωνα με τὴ δική της διδασκαλία: α) μετὰ τὸ σχίσμα δὲν ὑπάρχουν ἅγιοι στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ β) μόνο ὁ Πάπας ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ ἀναγνωρίζει αγίους⁶³³. Οἱ θέσεις αὐτές εἶναι τελείως λανθασμένες ἀλλὰ μάταια προσπαθεῖ νὰ τις ἀνατρέψει κανεὶς⁶³⁴.

Ἀρκετές ἀντιδράσεις ὑπῆρχαν γιὰ τὴν ἀναγνώριση αγιότητας τῶν «ἐξ ἀρνησιχρίστων» νεομαρτύρων. Γενικὰ επικράτησε ἡ ἀποψη

λιπόντος ἐν γῆ, μαρτυρήσαντος δ' ἴφθι
Χριστοῦ ὑπὲρ τοῦ Θεανθρώπου Λόγου
κἄν οὐρανοῖς νῦν μαρτύρων οὗτος μέσον.

Καὶ διὰ λόγον μὲν ἱστορικόν γράφονται τόσα, μετὰ τῆς παρακλήσεως ὅπως ὁ Χασάνης ἀποκατασταθῆ πραγματικῶς Ἀσάνης – καὶ διὰ λόγον βιβλιολογίας – καὶ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ ἐξεταζόμενον ὑφ' ἡμῶν θέμα' δηλοῦντα ὅτι, καὶ οἱ τῶν κάτω χρόνων (μετὰ τὴν Ἄλωσιν) Ἕλληνες, αὐτόπται γινόμενοι τῆς ὑπὲρ Χριστοῦ ἀθλήσεως ὀρθοδόξου τινός, Ἕλληνας, ἢ Βουλγάρου, ἢ Τούρκου, ἀνδρός ἢ γυναικός, κατέττανον αὐτόν εἰς τὸ Ἑορτολόγιον, γεραίροντες τὴν ἀθλησιν ἐν ᾧδαῖς ἱεραῖς καὶ ὕμνοις, καὶ ποτε καὶ ναόν εἰς αὐτόν ἐγείροντες».

⁶³¹ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Περὶ τῆς ἀνακηρύξεως τῶν αγίων...*, ὁ.π., 11 κ.εξ.

⁶³² ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΕΩΣ, *Πρὸς Πέτρον τὸν Κλαίρκιον ἐπιστολὴ περὶ τῶν μετὰ τὸ σχίσμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῶν γινομένων ἐν αὐτῇ θαυμάτων*, Ἀθήναι 1844.

⁶³³ Οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ υποστηρίζουν ὅτι μετὰ τὸ σχίσμα: «ἀπέλιπε τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Ἀνατολῆς ἢ θεία χάρις καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχουσι παρ' αὐτῇ ἅγιοι, ἰδιαζόντως ἐπολέμησαν τὴν μνήμην τοῦ κατὰ Λατίνων συγγράψαντος αγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, πολλὰ πολλαχοῦ προκαλέσαντες σκάνδαλα», ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Περὶ τῆς ἀνακηρύξεως τῶν αγίων ...*, ὁ.π., 332. σημ. 2.

⁶³⁴ Ἀκόμη καὶ ὁ Βολλανδιστὴς Η. Delehaye ἐκφράζει τὴν ἀντίθεσή του στὶς ρωμαιοκαθολικὲς θέσεις γράφοντας: «Σὲ τί ὑπολοίπονται γιὰ νὰ εἶναι (οἱ Νεομάρτυρες) ἀληθινοὶ Μάρτυρες; ... δὲν ἔχυσαν τὸ αἷμα τοὺς γιὰ τίς ἀλήθειες τῆς πίστεως μας, πού γι' αὐτές ἀγωνίστηκαν οἱ ἔνδοξοι Μάρτυρες τῶν πρώτων αἰώνων; Οἱ Νεομάρτυρες εἶναι ἢ μεγαλύτερη δόξα τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ μπροστὰ στίς λαμπρές αὐτές μαρτυρίες τῆς κοινῆς πίστεως μας κάθε Χριστιανός πρέπει νὰ ὑποκλίνεται», Η. DELEHAYE, ὁ.π., 254-255.

ότι πρέπει να αναγνωρίζονται ως άγιοι από τη στιγμή που μετανόησαν πραγματικά και θυσίασαν τη ζωή τους για την πίστη τους. Στην περίπτωση αυτή ο Νικόδημος ο Αγιορείτης και πολλοί άλλοι αναφέρουν το γνωστό παράδειγμα του αποστόλου Πέτρου ο οποίος αρνήθηκε τρεις φορές το Χριστό αλλά μετανόησε και σήμερα είναι άγιος. Δεν είναι τόσο μεγάλο κακό να αρνηθεί κανείς την πίστη του όσο το να παραμένει στην άρνηση αυτή και να μην μετανοεί⁶³⁵. Το μαρτύριο θεωρείται μια επαρκής ένδειξη για την αναγνώριση και κατάταξή τους στη χορεία των αγίων. Έτσι, δεν απαιτείται πατριαρχική συνοδική απόφαση και έγκριση⁶³⁶.

Ακόμη και σήμερα στην εκκλησία ισχύει ο ίδιος τρόπος αναγνώρισης, δηλαδή μέσω κλήρου και λαού. Στη συνέχεια μπορεί να επακολουθήσει και επίσημη πράξη αναγνώρισης από την ανώτατη εκκλησιαστική αρχή χωρίς αυτό να κρίνεται απαραίτητο. Η επίσημη αναγνώριση μάλιστα, εμφανίζεται ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια και εν πολλοίς οφείλεται, σύμφωνα με τον Αμίλκα Αλιβιζάτο, σε επίδραση από την καθολική εκκλησία⁶³⁷. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο στις 24 Μαρτίου του 1931 καθόρισε πρόχειρα έξι γενικές αρχές με τις οποίες συνοψίζεται η διαδικασία αναγνώρισης και κατάταξης στο χορό των αγίων της Εκκλησίας. Οι αρχές αυτές είναι οι εξής: «Κατά τήν παρ' ἡμῖν παράδοσιν ἐφαρμόζονται προκειμένου περί ἀναγνωρίσεως καί κατατάξεως εἰς τόν χορόν τῶν αγίων τῆς Ἐκκλησίας τῶν ὑπό τοῦ Θεοῦ δεδοξασμένων προσώπων, αἱ ἐξῆς γενικαί ἀρχαί:

α) Ἡ ἐξέλεγξις τῶν στοιχείων τῆς ἀγιότητος ὀφείλει γίνεσθαι διά Συνόδου, συγκροτουμένης ἐξ ἀπάντων τῶν Μητροπολιτῶν, Ἀρ-

⁶³⁵ Βλ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΝΟΤΑΡΑ ΚΑΙ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Νέον Λειμωνάριον*, ὁ.π., ἡ'-ιε'. 445' «Ἀθανασίου Παρίου, *Εὐχή ἱκετήριος ὑπέρ τοῦ ἐνεργείᾳ ἐναθλοῦντος ὑπέρ τῆς ἀγίας πίστεως*: «... πρόσδεξαι... τόν ἐξομώσαντα... δέξαι καί τοῦτον μεταγνόντα ... ὡς ἐδέξω καί τήν ὁμολογίαν τοῦ ἀποστόλου σου Πέτρου καί Ἰακώβου τοῦ Πέρσου καί πλείστων ἄλλων ὁμοιπαθῶν...»», ΙΩ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, ὁ.π., 83.

⁶³⁶ Βλ. Δ. ΤΣΑΜΗ, «Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς καί ἡ ἐποχή του», *Πρακτικά Θεολογικοῦ Συνεδρίου εἰς τιμὴν καί μνήμην τοῦ ἐν ἀγίοις πατρός ἡμῶν Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ Παλαμᾶ*, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 65-67.

⁶³⁷ ΑΜΙΛΚΑ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ, ὁ.π., 41.

χειπισκόπων, Ἐπισκόπων καί ὀφφικιάλων κληρικῶν τῆς οἰκείας Ἐκκλησίας.

β) Ἡ ἐξέλεξις περιτεύει τῶν ἱερῶν ἐκείνων προσώπων, ἅπερ ἡ γενική ἐκκλησιαστική συνείδησις ποιμένων καί ποιμενομένων ἀνεγνώρισεν ὡς ἀγίους καί ὡς τοιούτους ἐπί μακρόν ἤδη χρόνον τιμᾶ καί γεραίρει. Τῶν ἱερῶν τούτων προσώπων τῶν σιωπηρῶς μέχρι τοῦ νῦν ὡς ἡγιασμένων καί δεδοξασμένων παρὰ Θεοῦ τιμωμένων γίνε-ται μόνον τυπική ἀναγνώρισις ὑπό τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὰ ἀνωτέ-ρω.

γ) Κατὰ τὴν ἀνακήρουξιν γίνεταί σχετική ἐκκλησιαστική προᾶξις, περὶ ἧς ὡς δεῖγμα τι δύναται χρησιμεῦσαι ἡ ἐν ἀντιγράφῳ ἔγκλειστος ὦδε προᾶξις τοῦ καθαγιασμοῦ τοῦ ἀγίου Γερασίμου τοῦ νέου, τοῦ γενομένου ἐπὶ τοῦ μακαρίου Πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, κατὰ τὰς ἀρχάς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος.

δ) Ἡ προᾶξις τῆς ἀνακηρύξεως ὑπογράφεται πανηγυρικῶς ἐν τῷ ναῶ, γενομένης τῆς προσηκούσης ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς ὡς ἐξῆς: Κατερχομένης δηλ. ἀπάσης τῆς Συνόδου εἰς τόν ναόν καί τιθε-μένου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Εὐαγγελίου ψάλλονται τὰ τροπάρια «Εὐλογη-τός εἶ, Χριστός ὁ Θεός ἡμῶν...», «Ὅτε καταβάς ...» κτλ. Εἶτα ἀναγι-νώσκεται καί ὑπογράφεται ὑπό πάντων τῶν τῆς Συνόδου μελῶν, ἅ-τινα παρίστανται, ἡ προᾶξις τῆς ἀγιοποιήσεως, ἀμέσως δέ μετὰ τοῦτο ψάλλονται τὰ τροπάρια «Ἅγιοι μάρτυρες οἱ καλῶς ἀθλήσαντες», «Τὰς ἀλγηδόνας τῶν ἀγίων ἅς ὑπὲρ σοῦ ἔπαθον...», «Τῶν ἐν ὄλῳ τῷ κόσμῳ μαρτύρων σου ὡς πορφύραν καί βύσσον τὰ αἵματα...».

ε) Εὐκαίρως περὶ τῶν ἀξιολογωτέρων ἐκ τῶν ἀνακηρυχθησο-μένων ἀγίων συντάσσεται, ὡς εἰκός, καί ἰδιαίτερα ἀνάλογος ἀκο-λουθία πρὸς χρῆσιν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς ὑμνο-λογίας καί λειτουργίας τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, καί

στ) Ἐπίσης ἀναγκαία ἐστίν ἡ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων, ἅν-ταῦτα σώζονται, καί τό χρίσμα αὐτῶν δι' ἀγίου μύρου· κατὰ τὴν ἀ-νακομιδὴν δέ τῶν λειψάνων συνήθεις εἰσὶ παννυχίδες καί λειτουργί-

αι πανηγυρικά»⁶³⁸. Για τις αρχές αυτές ο Αμίλκας Αλιβιζάτος γράφει ότι: «Εἰς τὰς γενικάς ταύτας ἀρχάς, προφανῶς διὰ τὸ πρόχειρον τῆς συντάξεώς των θὰ εἶχε νὰ παρατηρήσῃ τις πολλά τὰ ψεκτά, ἅτινα θὰ ἦτο δυνατόν καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχουν παραλειφθῆ ἀπὸ ἐπίσημον πατριαρχικόν ἔγγραφον»⁶³⁹. Σημαντικότερο ἀπ' ὅλα κρίνεται το δεύτερο μέσα ἀπὸ το οποίο φαίνεται ὅτι ἡ διαδικασία αναγνώρισης εἶναι καθαρά τυπική.

Ποιες εἶναι ὁμῶς οἱ προϋποθέσεις, καὶ οἱ τυπικοὶ καθορισμοὶ γιὰ τὴν αναγνώριση ἐνὸς αγίου; Στὴν Ορθόδοξη χριστιανικὴ πίστη δὲν ὑπάρχουν, ουσιαστικά, ὅροι καὶ *a priori* υποδείξεις, πάνω στις οποίες βασίζεται ἡ ορθόδοξη ἐκκλησία γιὰ νὰ αναγνωρίσῃ κάποιον ἅγιο. Ἡ Ἐκκλησία δὲν φτιάχνει αγίους, ἀλλὰ ἀπλῶς αναγνωρίζει τὴν ἤδη ὑπάρχουσα αγιότητα. Τυπικὰ ἔχουν καθοριστεῖ κάποιοι κανόνες με τοὺς οποίους αναγνωρίζεται κάποιος ὡς ἅγιος καὶ αὐτοὶ εἶναι οἱ ἐξῆς: α) Βασικὴ προϋπόθεση νὰ ἀνήκει στὴν Ορθόδοξη Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία καὶ αὐτὸ επιβεβαιώνεται μέσω τῆς τέλεσης τοῦ ἱεροῦ βαπτίσματος. Στὴν ἀρχαία ὁμῶς Ἐκκλησία, αναγνωρίζονταν καὶ τὸ «βάπτισμα τοῦ αἵματος»⁶⁴⁰.

β) Το μαρτύριο υπέρ τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

γ) Ἡ αγία ζωὴ τοῦ

δ) Ἡ προσφορὰ τοῦ γενικά στὴν Ορθόδοξη Ἐκκλησία

ε) Ἡ μαρτυρία θαυμάτων εἴτε ὅταν ἦταν στὴ ζωὴ, εἴτε μετὰ θάνατον⁶⁴¹.

Υπάρχουν πολλές περιπτώσεις ὅπου τὸ σκῆνωμα ἐνὸς αναγνωρισμένου αγίου παραμένει ἀναλλοίωτο ἀλλὰ τὸ γεγονός αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπαραίτητο δείγμα αγιότητας. Ἡ Ἐκκλησία τιμᾷ

⁶³⁸ Περιοδικὸ Ὁρθοδοξία Κωνσταντινουπόλεως, τόμ. ΣΤ', 1931, σ. 281 κ.ε. Βλ. καὶ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Περὶ τῆς ἀνακηρύξεως τῶν ἁγίων ...*, ὁ.π., 15-17.

⁶³⁹ ΑΜΙΛΚΑ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ, ὁ.π., 43, ὑποσ.1.

⁶⁴⁰ «Καὶ μὴ θαυμάσητε, εἰ βάπτισμα τὸ μαρτύριον ἐκάλεσα καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα τὸ Πνεῦμα μετὰ πολλῆς ἐφίπταται τῆς δαψιλείας, καὶ ἀμαρτημάτων ἀναίρεσις καὶ ψυχῆς γίνεται καθαρμός θαυμαστός τις καὶ παράδοξος· καὶ ὡσπερ οἱ βαπτιζόμενοι τοῖς ὕδασι, οὕτως οἱ μαρτυροῦντες τῷ ἰδίῳ λούονται αἵματι», ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Λουκιανόν*, PG. 50, 522.

⁶⁴¹ ΑΜΙΛΚΑ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ, ὁ.π., 45-46.

λείψανα αγίων τα οποία σώζονται ακέραια αλλά και εκείνα των οποίων σώζονται κάποια τεμάχια στις λειψανοθήκες.

Πάνω απ' όλα μετράει η αναγνώριση της αγιότητας ενός ανθρώπου από τον ίδιο το λαό και η τιμή που του αποδίδει. Η τιμή αυτή εκδηλώνεται με πολλούς τρόπους αλλά οι σημαντικότεροι είναι οι εξής: 1) με την πίστη ότι είναι άγιος και ότι έχει τη δύναμη να πρεσβεύει στο Θεό και να επιτελούνται έτσι τα θαύματα, 2) με το σεβασμό και την απαιτούμενη τιμή στην προσκύνηση των ιερών λειψάνων που μπορεί να σώζονται, 3) με την τιμητική προσκύνηση των εικόνων τους, 4) με την ανέγερση ναών και ευκτηρίων οίκων στη μνήμη τους, 5) με τον καθορισμό ετήσιας γιορτής στη μνήμη του και αυτή συνήθως είναι κατά την ημέρα του θανάτου του⁶⁴². Η αναγνώριση μπορεί να έχει, όπως προαναφέραμε τοπικό ή πάνδημο χαρακτήρα. Οι πιο συνηθισμένοι όροι για την αναγνώριση των αγίων είναι: «αναγνώρισις αγίου», «αναγνώριση και κατάταξη στο χορό των αγίων», «κατάταξη μεταξύ των αγίων», «ανακήρυξη αγίου», «κανονισμός αγίου», «συγγράφεσθαι, συντάττεσθαι, ἢ καταλέγεσθαι τῷ χορῷ ἢ τῷ ἀριθμῷ τῶν αγίων». Από τους όρους αυτούς καταλληλότερος κρίνεται ο πρώτος με την έννοια ότι έχει ήδη αναγνωρισθεί η αγιότητα του από το Θεό.

11. Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΗ ΘΥΣΙΑ ΤΩΝ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ

Πολλοί είναι εκείνοι που ασχολήθηκαν τον τελευταίο καιρό με το θέμα της αυτόκλητης θυσίας των νεομαρτύρων. Μερικοί από αυτούς έφτασαν στο σημείο να υποστηρίξουν ότι πρόκειται για αυτοκτονία και όχι για πράξη θυσίας. Μόνο αν μελετήσει κανείς την σκοτεινή εκείνη περίοδο της ιστορίας θα μπορέσει να εκτιμήσει τη θυσία τους. Με τη θυσία τους έγιναν η ανασχετική δύναμη που συγκράτησε το μεγάλο κύμα του αφελληνισμού και του εξισλαμισμού. Αποτέλεσαν ιδανικό πρότυπο για τους πολύπαθους ραγιάδες

⁶⁴² Βλ. ΑΜΙΛΚΑ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ, ό.π., 48-49.

και τους έδιναν δύναμη για να παραμείνουν σταθεροί στην πίστη τους και να μην εξωμόσουν⁶⁴³. Εξάλλου, για την Εκκλησία το μαρτύριο είναι ένας ηρωικός θάνατος με σκοπό τη διατήρηση της πίστης.

Το μαρτύριο δεν είναι άγνωστο σε όλους τους πιστούς ανά τους αιώνες⁶⁴⁴. Από την πρώτη στιγμή που ιδρύθηκε η Εκκλησία τα μέλη της γνώριζαν ότι έπρεπε κάθε στιγμή να είναι έτοιμοι να θυσιασθούν. Η προσφορά της ζωής τους για την πίστη είναι κάτι πολύ μεγάλο και ιδιαίτερα σημαντικό. «Οί Μάρτυρες, έθελόθυτα θύματα, προσφέρουν τό αίμα των σπονδών και τελιοῦνται, ὑπέρ τῆς καλῆς ὁμολογίας. Τό μαρτύριον, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, προβάλλει ὡς ἔνδοξος ὁμολογία πίστεως εἰς τόν Κύριον, τόν θεῖον Δομήτορα τῆς Ἐκκλησίας»⁶⁴⁵. Γι' αυτό και η τιμή που τους αποδίδονταν ήταν αρκετά μεγάλη. Το ίδιο συνέβαινε και για όλους αυτούς που έδωσαν τη ζωή τους κατά τη μακραίωνη περίοδο της τουρκοκρατίας από τον 13^ο μέχρι και τον 19^ο αιώνα. Κατά τους αιώνες αυτούς αναδείχθηκαν οι νεομάρτυρες τους οποίους η Εκκλησία θεωρούσε ανέκαθεν θείο δώρο. Γι' αυτό ο Νικόδημος ο Αγιορείτης γράφει: «Πῶς δέν εἶναι πρέπον νά εὐχαριστῆ τινάς τόν Θεόν, βλέποντας ὑποκάτω εἰς τόν σκληρόν ζυγόν καί τήν αἰχμαλωσίαν τῶν κρατούντων (=τῶν τούρκων), τόσους ἀθλητάς; οἱ ὅποιοι, διά νά φυλάξουν τήν ἐλευθερίαν καί εὐγένειαν τῆς χριστιανικῆς ἡμῶν πίστεως, κατεφρόνησαν πλοῦτον, δόξαν, ἡδονάς καί κάθε ἄλλην σωματικὴν ἀπόλαυσιν καί παρέδωκαν προθύμως τόν ἑαυτόν τους εἰς θάνατον; Πῶς δέν εἶναι ἄξιον νά δοξάζῃ ὁ καθείς τόν Θεόν, βλέποντας ... τόν πόθον τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν νά ὑπερνικήσῃ εἰς αὐτούς; τήν πίστιν νά στερεωθῇ τόσον εἰς τήν ψυχὴν τους ... τό πῦρ τῆς θείας ἀγάπης νά ἀνάψῃ εἰς

⁶⁴³ ΣΤ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *ό.π.*, 44.

⁶⁴⁴ «Τοῦτο τό τοῖς μάρτυσι σπουδαζόμενον' τοῦτο τό σκοπιμώτατον τέλος αὐτοῖς' μετά τοιαύτης παρασκευῆς ἐχώρουν πρός τά δεινά' ἐν ἧν τό προκείμενον ἅπασιν, ἢ ὑπέρ τῆς ἀληθείας ἔνστασις μέχρις αἵματος καί θανάτου' ἐν ἀγώνισμα, ὁ ὑπέρ τῆς Χριστοῦ ἀγαπήσεως θάνατος ... ἴσος ὁ πόθος, ἐξ ἴσης καί ὁμοίας ἀεί τῆς ἀγαπήσεως ἀναφλεγόμενος...», ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ ΣΧΟΛΑΡΙΟΥ, *Ἄπαντα τά εὕρισκόμενα*, τ. Α', Paris 1930, 241.

⁶⁴⁵ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΜΠΙΛΛΗ, *Οἱ Μάρτυρες τῆς Ὁρθοδοξίας*, τόμ. Α', *Ἡ Θεολογία τοῦ μαρτυρίου*, Αθήναι 1973, 183.

τάς καρδίας τους τόσον πολλά, ὥστε νά τρέχουν οἱ μακάριοι εἰς τό μαρτύριον, ὡσάν τά πρόβατα εἰς τήν σφαγήν; καί νά λογιάζουν τά βάσανα ὡς ξεφαντώματα; τάς φυλακάς ὡς παλάτια; τάς ἀτιμίας ὡς τιμάς; τήν φλόγα τοῦ πυρός ὡς δροσισμόν καί ἀνάψυξιν; τά μαχαίρια διά παιγνίδια...»⁶⁴⁶.

Δεν εἶναι λοιπόν, υπερβολή νά ισχυριστεῖ κανεῖς ὅτι κατά τους δύσκολους καιρούς της τουρκοκρατίας γιά τήν Εκκλησία ἡ θυσία των νεομαρτύρων ἦταν ἓνα θαύμα. Ο ἅγιος Νικόδημος γράφει: «Καθώς ἡ νέα τροφή ἐνδυναμώνει ὅλα ἐκεῖνα τά σώματα ὅπου εἶναι ἀδυνατισμένα ἀπό μίαν προλαβοῦσαν πείναν, καθώς ἡ νέα βροχή ἀναθάλλει τά δένδρα ἐκεῖνα ὅπου εἶναι ἐξηραμένα ἀπό τήν δίψαν ... ἔτζη καί οἱ νεοφανεῖς οὗτοι μάρτυρες ἐνδυναμώνουσιν ἐν ταῦτῳ καί ἀναθάλλουσι καί ἀνακαινίζουσι τήν ἀδυνατισμένην, τήν μεμαραμένην καί γηραλέαν πίστιν τῶν τωρινῶν χριστιανῶν»⁶⁴⁷.

⁶⁴⁶ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ὁ.π., 9.

⁶⁴⁷ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ὁ.π., 10.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΚΛΗΡΙΚΟΙ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ

Στην ενότητα αυτή θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε, κατ' επιλογήν, τη ζωή και το μαρτύριο κάποιων κληρικών και μοναχών οι οποίοι μπροστά στο δίλημμα να αλλαξοπιστήσουν για μια καλύτερη ζωή ή να μείνουν σταθεροί στην Ορθόδοξη Χριστιανική πίστη και να πεθάνουν, πρότιμησαν το δεύτερο. Έτσι, από τη μια πλευρά έσωσαν την ψυχή τους κερδίζοντας την ουράνια βασιλεία και από την άλλη αποτέλεσαν λαμπρό παράδειγμα πίστης και τόλμης για τους υπόδουλους Έλληνες.

1) Ιγνάτιος από την Εσκή Ζαγαρά

Ο νεομάρτυρας Ιγνάτιος, κατά κόσμον Ιωάννης, καταγόταν από την Εσκή Ζαγαρά της επαρχίας Τυρνάβου. Οι γονείς του, Γεώργιος και Μαρία, μετοίκησαν στη Φιλιππούπολη. Εκεί ο μικρός Ιωάννης έμαθε τα ιερά γράμματα. Σε πολύ μικρή ηλικία αναχώρησε σε ένα μοναστήρι του όρους Ρίλα και υποτάχθηκε για 6 χρόνια σ' έναν αυστηρό γέροντα. Εκεί ασκήθηκε ιδιαίτερα στην υποταγή και υπομονή εξαιτίας της σκληρότητας του γέροντά του, ο οποίος μια μέρα σε κατάσταση μεγάλου θυμού, άρπαξε ένα πιστόλι και του έριξε για να τον δολοφονήσει. Τελικά, έφυγε από τη μονή και επέστρεψε στην πατρίδα του. Οι πειρασμοί συνέχισαν να τον κυνηγούν αλλά κατάφερε να τους αντιμετωπίσει.

Την περίοδο εκείνη οι Τούρκοι βρίσκονταν σε εμπόλεμη κατάσταση με τους Σέρβους. Στην προσπάθειά τους να συγκροτήσουν στράτευμα ανάγκασαν τον πατέρα του Ιωάννη να κατατα-

γεί και να τον κάνουν χιλιάρχο⁶⁴⁸. Εκείνος αρνήθηκε να πολεμήσει εναντίον των ομοδόξων του και αφού τον ελόγχευσαν στη δεξιά πλευρά, τον αποκεφάλισαν. Στη συνέχεια άρπαξαν τη γυναίκα του και τις κόρες του και τις τούρκεψαν με το ζόρι. Ο Ιωάννης μεταμφιέστηκε και κρύφτηκε στο σπίτι μιας ηλικιωμένης. Η μητέρα και οι αδελφές του έμαθαν που κρύβεται και έστειλαν Τούρκους να τον πιάσουν. Ο Θεός όμως, βοήθησε και έτσι όπως ήταν μεταμφιεσμένος δεν τον αναγνώρισαν. Η ηλικιωμένη γυναίκα κατάφερε να τον στείλει στη Βλαχία όπου γνώρισε τον οσιομάρτυρα Ευθύμιο. Κάποια στιγμή αποφάσισε να πάει στο Άγιον Όρος. Περνώντας από την περιοχή Σούμλα συνάντησε τον Ευθύμιο ο οποίος εκείνη την εποχή βρισκόταν σε άσχημη κατάσταση γιατί είχε αρνηθεί την πίστη του. Ιδιαίτερα λυπημένος αποφάσισε να φύγει πολύ γρήγορα, αλλά τον πρόφθασαν κάποιοι Τούρκοι, τον αναγνώρισαν, τον άρπαξαν και τον εξεβίαζαν να αλλαξοπιστήσει. Κυριευμένος από φόβο τους υποσχέθηκε ότι θα αρνηθεί την πίστη του. Κατάφερε κι έφυγε κρυφά στην Εσκή Ζαγαρά. Εκεί γνώρισε κάποιον μοναχό και πήγαν μαζί στο Άγιον Όρος. Αρχικά επισκέφθηκε τη μονή Γρηγορίου και στη συνέχεια τη σκήτη Αγίας Άννης. Εκεί συνάντησε τον πατέρα Βασίλειο με τον οποίο πήγαν για κάποια δουλειά στη Θεσσαλονίκη. Την εποχή εκείνη είχε μαρτυρήσει ο όσιος Δαβίδ και μαθαίνοντας ο Ιωάννης τη ζωή και το μαρτύριό του στερεώθηκε στην πίστη. Γεννήθηκε μέσα του ο πόθος να μαρτυρήσει για τον Χριστό, αλλά συγκρατήθηκε από κάποιον γέροντα και επέστρεψε στη Σκήτη Αγίας Άννης. Μετά από λίγες μέρες κοιμήθη ο πατήρ Βασίλειος και λυπημένος αναχώρησε σε κάποια Κausοκαλυβίτικη σκήτη.

⁶⁴⁸ Χιλιάρχος: Στην αρχαία Ρώμη οι χιλιάρχοι (λατ. Tribuni, militum) ήταν αξιωματικοί που διοικούσαν λεγεώνα. Υπήρξαν έξι σε κάθε λεγεώνα και είκοσι τέσσερις στον τακτικό στρατό, ο οποίος συγκροτούνταν από τέσσερις λεγεώνες. Έπρεπε να διαθέτουν στρατιωτική προϋπηρεσία πέντε ετών. Εναλλάσσονταν στη διοίκηση της λεγεώνας συνήθως κάθε δύο μήνες. Κατά την παράδοση ο βαθμός του χιλιάρχου θεσπίστηκε το 444 π.Χ. Στην αρχή ορίζονταν από τους υπάτους. Από το 362 π.Χ. ένας χιλιάρχος οριζόταν από τους υπάτους και οι υπόλοιποι από το λαό. Από το 207 π.Χ. κι έπειτα ορίζονταν όλοι από το λαό. Επιλέγονταν μεταξύ των νεαρών μελών των σημαντικότερων οικογενειών .

Κατά την ημέρα της Πεντηκοστής με χαρά έμαθε από κάποιον επισκέπτη μοναχό ότι ο Ευθύμιος μετανόησε για την άρνησή του και μαρτύρησε. Τονώθηκε περισσότερο στην πίστη του και φεύγει για την σκήτη του τιμίου Προδρόμου με σκοπό να γνωρίσει τον γέροντα Νικηφόρο, ο οποίος ήταν «αλείπτης» του Ευθυμίου. Ο Νικηφόρος ανέθεσε την πνευματική επίβλεψη του Ιωάννη στο γέροντα Ακάκιο. Ακολούθησε τον κανόνα που του έβαλε ο γέροντάς του με πολλή χαρά έχοντας μέσα του τον κρυφό πόθο να ακολουθήσει το παράδειγμα του Ευθυμίου. Όταν προετοιμάστηκε κατάλληλα, ο γέροντας Ακάκιος τον κάνει μοναχό, τον ονομάζει Ιγνάτιο και του δίνει κοντά του τον αδελφό Γρηγόριο για να τον ενισχύει στον δύσκολο αγώνα που είχε να αντιμετωπίσει. Αφού προσκύνησαν την Παναγία την Πορταΐτισσα, μετέβησαν στην Κωνσταντινούπολη.

Θέλοντας να προκαλέσει τους Τούρκους, κοινώνησε, φόρεσε τούρκικα ρούχα και συνοδευόμενος από τον Γρηγόριο πήγε στην Υψηλή Πύλη αλλά γύρισε άπρακτος γιατί απουσίαζαν ο βασιλιάς και ο βεζύρης. Μετά από θαύμα της Παναγίας κάποια μέρα έμαθε ότι ο κριτής ήταν στο παλάτι και εισβάλλοντας ομολόγησε με παρηρησία: «έγώ κριτά, ότε ήμην παιδίον ανήλικον, βιασθείς από σᾶς τους τούρκους, έδωκα λόγον ψιλόν, ότι αρνουῖμαι τήν πίστιν μου, καί τώρα ήλθα έδῶ νά λάβω τόν λόγον εκείνον όπίσω καί νά κηρύξω τόν Χριστόν μου Θεόν αληθινόν καί πλάστην μου»⁶⁴⁹. Τελειώνοντας τη φράση του βγάζει το τούρκικο σαρίκι και το πετάει κάτω. Ο κριτής θυμώνει και τον προειδοποιεί ότι αν δεν αλλάξει στάση θα υποστεί πολλά και φρικτά βασανιστήρια. Αν μετανοούσε γι' αυτό που έκανε θα αποκτούσε μεγάλα αξιώματα. Ο μοναχός Ιγνάτιος του απάντησε: «τά μέν δῶρα σου καί αξιώματα ως πρόσκαιρα, τά χαρίζω εις σέ τόν πρόσκαιρον· τάς δέ παιδείας καί τόν θάνατον, μέ τόν όποϊον μέ φοβίζεις, αυτά δέν είναι εις έμέ νέον μήνυμα, αλλά, πρό του νά έλθω, τά ήξεύρω, καί μάλιστα διά τουτο ήλθον, νά μέ θανατώσης διά τόν Χριστόν μου, όστις είναι ό μόνος αιώνιος καί

⁶⁴⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Όκτώβριος, ό.π., 91.

ἀθάνατος Θεός, τοῦ ὁποίου καί τά δωρήματα εἶναι αἰώνια καί ἡ βασιλεία του οὐράνιος, ἀνεκλάλητος καί ἀσάλευτος· ὁ δέ ψευδοπροφήτης ὁ ἰδικός σας Μωάμεθ εἶναι διδάσκαλος τῆς ἀπωλείας καί ἀποστάτης Θεοῦ καί φίλος τοῦ διαβόλου, καί ἡ διδασκαλία του ἦτο σατανική, καί σεῖς οἱ μάταιοι τόν ἐπιστεύσατε, καί μέλλετε νά κολασθῆτε με αὐτόν, ἐάν δέν πιστεύσητε εἰς τόν Χριστόν τόν ἀληθῆ Θεόν»⁶⁵⁰.

Ο κριτής εξοργισμένος, ζητάει να τον βγάλουν έξω. Καταφέρει να φύγει από τα χέρια των υπηρετών και επιστρέφοντας ελέγχει τη μουσουλμανική πίστη και κάνοντας την ανάλογη κίνηση ζητάει να τον αποκεφαλίσουν. Τον βάζουν με τη βία στη φυλακή και τον βασανίζουν φρικτά ζητώντάς του να αρνηθεί την πίστη του. Τα υπέμενε όλα λέγοντας μόνο ότι δεν πρόκειται να αρνηθεί την πίστη του. Τον ξαναφέρνουν στον κριτή και στην ερώτηση «ποιος τον έφερε εκεί» απάντησε με παρρησία: «ὁ Κύριός μου Ἰησοῦς Χριστός μέ ἔφερε ... εἴτε μέ κόψης, εἴτε μέ κρεμάσης, ὦ κριτά, εὐεργεσίαν μεγάλην μέ κάμνεις, καί ὅλα τά δέχομαι διά τήν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ μου μετά χαρᾶς»⁶⁵¹. Τον φυλακίζουν ξανά και τον υποβάλλουν σε νέα σκληρά βασανιστήρια. Απογοητευμένος ο κριτής δίνει εντολή να τον απαγχονίσουν και η καταδικαστική απόφαση πραγματοποιήθηκε την 8^η Οκτωβρίου του 1814.

2) Ιάκωβος και οι μαθητές του Ιάκωβος και Διονύσιος

Την 1^η Νοεμβρίου η Εκκλησία μας τιμά τη μνήμη του Οσιομάρτυρος Ιακώβου και των μαθητών του Ιακώβου διακόνου και Διονυσίου μοναχού. Ο οσιομάρτυρας Ιάκωβος καταγόταν από ένα χωριό της Καστοριάς και ήταν βοσκός στο επάγγελμα. Όταν πλούτισε από τη δουλειά τον φθόνησε ο αδελφός του και τον διέβαλε στον κριτή ότι βρήκε κάποιο θησαυρό. Διέφυγε στην Κωνσταντινούπολη και πουλούσε πρόβατα. Έτσι, έγινε πάλι πλούσιος. Κάποια μέρα άκουσε

⁶⁵⁰ Αυτόθι.

⁶⁵¹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ὀκτώβριος, ὁ.π., 92.

για ένα θαύμα που έγινε στη σύζυγο ενός αγαρηνού, η οποία ήταν δαιμονισμένη και θεραπεύτηκε από τις ευχές που της διάβασε ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, Νήφων. Επισκέφθηκε και ο ίδιος τον Πατριάρχη και εξομολογήθηκε. Στη συνέχεια, μοιράζοντας την περιουσία του στους φτωχούς, φεύγει για το Άγιον Όρος και γίνεται μοναχός στη μονή Δοχειαρίου. Ακολουθώντας πηγαίνει στη μονή Ιβήρων και ανακαινίζει το παλαιό μονύδριο του τιμίου Προδρόμου. Εκεί ησύχασε υποτασσόμενος σε κάποιον γέροντα Ιγνάτιο. Ασκήθηκε σκληρά με νηστεία, αγρυπνία και προσευχή. Αξιώθηκε να δει σε όραμα τον Χριστό και απέκτησε διορατικό χάρισμα.

Αναζητώντας κάτι ανώτερο αναχωρεί για τα ενδότερα του Αγίου Όρους, συνοδευόμενος από 6 μοναχούς. Στα πλαίσια της άσκησης μιλούσαν μεταξύ τους μόνο το Σάββατο και την Κυριακή. Τις υπόλοιπες μέρες επικρατούσε απόλυτη σιωπή. Κάποια μέρα είδε σε όραμα έναν ηλικιωμένο που του είπε ότι έπρεπε να πάει στην περιοχή της Αιτωλίας. Εκεί τον αγάπησε ιδιαίτερα ο κόσμος αλλά προδόθηκε από τον μητροπολίτη Άρτης Ακάκιο. Τον διέβαλε στους Τούρκους ότι συνάζει κόσμο από ξηρά και θάλασσα για άγνωστο λόγο. Οι Τούρκοι ανησυχούν και γράφουν στο μπέη των Τρικάλων. Θυμωμένος στέλνει δεκαοχτώ αρματωμένους στρατιώτες με την εντολή να τον φέρουν δεμένο. Ο άγιος, που διέθετε όπως προαναφέραμε διορατικό χάρισμα, προέβλεψε τη σύλληψή του και ζήτησε από τους μοναχούς να τελειώσουν νωρίτερα την Κυριακάτικη λειτουργία. Οι Τούρκοι συλλαμβάνουν αυτόν και τους δύο μαθητές του και τους φέρνουν μπροστά στο μπέη. Αφού τους εξέτασε έδωσε εντολή να τους φυλακίσουν. Η φυλάκιση αυτή διήρκεσε 40 ημέρες. Μέσα από τη φυλακή στέλνει επιστολή στους μοναχούς και καθιστά ηγούμενο τον παπα-Θεωνά. Ζητάει επίσης, μετά το θάνατό του να τελέσουν σαρανταλείτουργο. Παίρνουν σιδεροδέσμιους τον γέροντα Ιάκωβο και τους μοναχούς Ιάκωβο και Διονύσιο και τους πάνε στην Ανδριανούπολη. Δεν βρήκαν το βασιλιά αλλά έμαθαν ότι ήταν στο Διδυμότειχο και τους πήγαν εκεί. Στην ερώτηση του βασιλιά ποιος είναι και γιατί μαζεύει τους

Χριστιανούς, ο Ιάκωβος απάντησε: «ἐσύ εἶσαι ὁ ἐξουσιαστής, ὅπου κυριεύεις τόν κόσμον τοῦτον· εἰς ἐμένα δέ ἐδόθη ἄλλη ἐξουσία καί κρίσις ἀπό τόν Θεόν...τό νά διδάσκω τόν νόμον τοῦ Θεοῦ εἰς τούς ὁμοπίστους μου Χριστιανούς, διά νά κάμουν τάς ἐντολάς του καί νά μὴν ἐργάζωνται κανένα κακόν»⁶⁵². Ο βασιλιάς εξοργισμένος του ζητάει να αποκαλύψει τον πραγματικό σκοπό για τον οποίο σύναζε τους Χριστιανούς. Ο ὄσιος του απάντησε: «ἡ ἀλήθεια ὅπου ζητεῖς βασιλεῦ αὐτή εἶναι ὅπου σοῦ εἶπα, καί ἂν δεν πιστεύης, εἰς τό χέρι σου εἶμαι, κάμε ὅ, τι θέλεις»⁶⁵³. Προστάζει να τους ξυλοκοπήσουν ἀγρια και να τους φυλακίσουν. Την ἐπόμενη μέρα τους καλεῖ μπροστά του και τους τοποθετεῖ στρέβλες στο κεφάλι. Τους στέλνει δεμένους στους πασάδες της Ἀνδριανούπολης με την ἐντολή να τους φυλάγουν καλά ἕως ὅτου τους πῆγε ο ἴδιος ἐκεῖ με σκοπό να τους ξανακαλέσει για δεύτερη ἐξέταση. Οι πασάδες του λένε ὅτι δεν ἀξίζει αὐτός ο ἄνθρωπος να πεθάνει και του ἀποκαλύπτουν ὅτι ἔχει διορατικό χάρισμα. Χαίρεται γι' αὐτό που ἀκουσε και τον καλεῖ να παρουσιαστῆ μπροστά του. Τον ρωτᾶει πόσα χρόνια θα ζήσει και ο ἅγιος του ἀπαντᾶει ὅτι ἔχει μόνο ἐννέα μήνες ζωῆς. Ο βασιλιάς θύμωσε με αὐτό που ἀκουσε και ἔδωσε ἐντολή να τον φυλακίσουν ξανά. Παράλληλα σκέφτονταν με ποια δικαιολογία θα μπορούσε να τον σκοτώσει.

Ἐστειλε ἕνα πασά στη φυλακή να ρωτήσῃ τον ὄσιο για το Χριστό και το Μωάμεθ. Στην ἐρώτηση αὐτή ο Ιάκωβος απάντησε: «τέλειον Θεόν καί τέλειον ἄνθρωπον»⁶⁵⁴ ἐξιστορώντας το γεγονός της ἐνσάρκου οικονομίας του Χριστοῦ. Για τον Μωάμεθ υποστήριξε ὅτι: «αὐτός δέν εἶναι προφήτης, ἀλλά πολέμιος τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καί τῆς πίστεώς μας, καί ἄλλος ἄνθρωπος δέν τόν ἐλύπησε τόσον, ὅσον αὐτός καί ὅποιος ἐλπίζει εἰς αὐτόν καί τόν ἔχει

⁶⁵² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Νοέμβριος, ὁ.π., 127.

⁶⁵³ Αὐτόθι.

⁶⁵⁴ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Νοέμβριος, ὁ.π., 128.

διά προφήτην, ἐκεῖνος δὲν ἔχει ἐλπίδα σωτηρίας»⁶⁵⁵. Ο πασάς μετέφερε τα λεγόμενά του στο βασιλιά. Στέλνει στη φυλακή στρατιώτες με τη διαταγή να πείσουν τον Ιάκωβο και τους μοναχούς να αλλαξοπιστήσουν. Και οι τρεις απάντησαν: «μή γένοιτο ποτέ νά ἀρνηθῶμεν τόν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, κἄν καί μέ μύρια βάσανα μᾶς παιδεύσετε»⁶⁵⁶. Μετά ἀπ' αὐτή την ομολογία ἀκολούθησαν φρικτά βασανιστήρια και εκβιασμοί. Τελικά καταδικάζονται σε φουρκισμό. Ο μεν Ιάκωβος βρήκε τη δύναμη και πήγε περπατώντας στον τόπο του μαρτυρίου, οι δε μαθητές είχαν καταπέσει και πήγαν υποβασταζόμενοι. Ἀκόμη και την τελευταία στιγμή βρίσκει το κουράγιο να ἀπευθύνει μερικά τονωτικά λόγια στους μαθητές του. Τέλος, προσκύνησαν τρεις φορές και κοινώνησαν με τα τίμια δώρα που φρόντισε να ἔχει μαζί του. Την ὥρα εκείνη ο Θεός επέτρεψε να παραδώσει την ψυχή του πριν προλάβουν οι δήμιοι να τον θανατώσουν. Κατόπιν ἐντολής του βασιλέως δε δίστασαν ἀκόμη και νεκρό να τον κρεμάσουν μαζί με τους μαθητές του. Ἐτσι ἔλαβαν και οι τρεις το στεφάνι του μαρτυρίου την 1^η Νοεμβρίου του 1520.

3) Δαμασκηνός ἀπό το Γαλατά

Ο μοναχός Δαμασκηνός, κατά κόσμον Διαμαντής, καταγόταν ἀπό το Γαλατά της Κωνσταντινούπολης. Προέρχονταν ἀπό ευσεβεῖς γονεῖς ἀλλά ἔμεινε ορφανός σε πολύ μικρή ηλικία. Περιπλανιόταν στους δρόμους και ὅταν τον ἔπιασαν οι Τούρκοι ἀρνήθηκε, μετὰ ἀπό ἐκφοβισμό, την πίστη του. Λίγο καιρό ἀργότερα κατάλαβε το λάθος του και ἔφυγε στο Ἅγιον Ὄρος, στη μονή Μεγίστης Λαύρας. Εκεί μετανόησε πικρά για το ἀμάρτημά του και ἔλαβε το ἀγγελικό σχῆμα παίρνοντας το ὄνομα Δαμασκηνός. Για δώδεκα χρόνια υποτάχθηκε στο γέροντά του κάνοντας ἀπόλυτη υπακοή και υποβάλλοντας τον εαυτό του σε σκληρή ἀσκηση. Μέσα του ἀναψε ο πόθος να ἐπανορθώσει για το σφάλμα του δίνοντας τη ζωή του για το Χριστό. Η ευκαιρία να φύγει ἀπό το Ὄρος, δόθηκε ὅταν ἐπισκέφθηκε τη

⁶⁵⁵ Αυτόθι.

⁶⁵⁶ Αυτόθι.

μονή ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Διονύσιος και ετοιμαζόταν να επιστρέψει στην Πόλη. Ο άγιος υποτάχθηκε στον Πατριάρχη και τον ακολούθησε, αφού πρώτα του αποκάλυψε τον πόθο του. Ο Πατριάρχης στήριξε την απόφασή του λέγοντάς του ότι όταν εκείνος επιστρέψει στο Άγιον Όρος να πραγματοποιήσει αυτός την επιθυμία του.

Όταν ο Διονύσιος αποσύρθηκε στο Περιβόλι της Παναγίας ο όσιος άρχισε να πραγματοποιεί το σχέδιό του. Έκοψε τα μαλλιά του και φόρεσε ναυτικά ρούχα και αφού κοινώνησε στο ναό του Αγίου Νικολάου Γαλατά, πήγε στην Αγία Σοφία και άρχισε να προσεύχεται και να κάνει το σημείο του σταυρού. Οι Αγαρηνοί εκνευρίζονταν αλλά τον θεώρησαν παράφρονα και δεν του είπαν τίποτε.

Συναντάει στο δρόμο έναν Μωαμεθανό που διάβαζε ένα βιβλίο και τον ρωτάει αν γράφει κάτι για τον Χριστό. Ο Αγαρηνός αντί να του απαντήσει, τον προτρέπει να γίνει μουσουλμάνος. Ο μάρτυρας απάντησε: «τί θέλει νά ειπῆ μουσουλμάνος; ... ἔχω νά σᾶς εἰπῶ λόγον πρὸς ὠφέλειάν σας· ... ὁ Χριστός εἶναι Θεός ἀληθινός καί ποιητής ὁρατῶν τε καί ἀορατῶν»⁶⁵⁷. Στην ερώτηση αν είναι τρελός, απάντησε: «ὄχι ἐγώ, ἀλλ' ἔσεῖς εἴσθε τρελλοί καί ἄγνωστοι καί πεπλανημένοι, ὅπου δέν πιστεύετε, ὅτι ὁ Χριστός εἶναι Θεός»⁶⁵⁸. Πιστεύοντας ότι είναι τρελός, τον άφησαν. Έρχεται στο τζαμί του Σουλτάν μεχεμέτη και προσπάθησε να προκαλέσει ξανά αλλά τον έδιωξαν. Κατεβαίνει στην περιοχή Καμπάνι φωνάζοντας: «άνδρες Ἰσμαηλίται, μόνη ἡ πίστις τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀληθινή, ἔσεῖς δέ ἐπλανέθητε καί μέλλετε νά κολασθῆτε»⁶⁵⁹, αλλά και εκεί είχε την ίδια αντιμετώπιση.

Την επόμενη μέρα πήγε στην αυλή του βεζύρη και άρχισε να φωνάζει: «μόνη ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν εἶναι ἀληθινή καί ὁ Χριστός εἶναι Θεός ἀληθινός, ἡ δέ ἐδική σας πίστις δέν εἶναι ἀληθι-

⁶⁵⁷ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Νοέμβριος, ό.π., 142.

⁶⁵⁸ Αυτόθι.

⁶⁵⁹ Αυτόθι.

νή»⁶⁶⁰. Αφού τον ξυλοκόπησαν άγρια, τον άφησαν να φύγει. Προσπαθεί να προκαλέσει ξανά πηγαίνοντας στο Σεγιζακú τζαμί και λέγοντας σε κάθε Τούρκο που έβγαινε από την προσευχή: «άνδρες Ισμαηλίται, τίνα σέβεσθε; εις ποιόν θαρρεíte; τί έλπίζετε από αυτό τό προσκύνημά σας; μία είναι ή άληθής πίστις ή του Χριστου»⁶⁶¹ αλλά και εκεί τον παραβλέπουν θεωρώντάς τον τρελό. Γυρίζει λυπημένος στο Γαλατά και προσευχήθηκε στο Θεό να τον αξιώσει να συγκαταριθμηθεί στο χορό των Μαρτύρων. Την επόμενη μέρα, Κυριακή πρωί, πήγε στο τζαμί του Τοπχανά, όπου εξώμοσε και βλέποντας τους Αγαρηνούς να συγκεντρώνονται, φώναξε: «τί μαζώνεσθε αυτού τρισάθλιοι; εις ποιόν έλπίζετε; άλλοίμονον εις έσας ταλαίπωροι, διατί έχετε νά κολασθήτε· μόνος ό Χριστός είναι Θεός άληθινός»⁶⁶². Η φράση αυτή εξόργισε τους παριστάμενους οι οποίοι, αφού τον έδειραν, τον έφεραν στον κατή του Γαλατά. Ο κριτής ακούγοντας του δίνει «χοντζέτιον»⁶⁶³ και τον στέλνει στο βεζύρη. Ο βεζύρης στην αρχή τον καλοπιάνει λέγοντάς του ότι καταλαβαίνει πως λόγω της ανυπόφορης φτώχιας θέλει να πεθάνει, για να πάρει την εξής απάντηση από το Δαμασκηνό: «δέν πτωχεύω, άλλ' είμαι και από έσένα πλουσιώτερος, επειδή και έχω τον θησαυρόν της πίστεώς μου, μέσα εις την καρδίαν μου, ό όποιος υπεραστράπτει λαμπρότερον του ήλιου, ότι τον πλουτον τούτου του κόσμου όπου έσύναξες έσύ τώρα, αύριον τον παίρνει άλλος, τον δέ πλουτον όπου απόκτησα έγώ της πίστεώς μου, μένει πάντοτε εις έμέ, μέ τον όποιον θέλω υπάγει εις την Βασιλείαν των ουρανών»⁶⁶⁴.

Ο βεζύρης αγανακτισμένος, δίνει εντολή να τον θανατώσουν και τελικά τον αποκεφάλισαν στο Φανάρι, μπροστά στην είσοδο του Οικουμενικού Πατριαρχείου, την 13^η Νοεμβρίου του 1681.

⁶⁶⁰ Αυτόθι.

⁶⁶¹ Αυτόθι.

⁶⁶² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Νοέμβριος, ό.π., 143.

⁶⁶³ Χοντζέτιον= ομολογία.

⁶⁶⁴ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Νοέμβριος, ό.π., 143.

4) Σεραφείμ από τα Άγραφα

Ο νεομάρτυρας Σεραφείμ καταγόταν από ένα χωριό της επαρχίας Αγράφων, τον Μπεζήλα. Οι γονείς του ήταν ευσεβείς και τον ανέθρεψαν ανάλογα. Από νωρίς επεδόθη στα ιερά γράμματα και όταν έφθασε στην κατάλληλη ηλικία ακολούθησε τη μοναχική ζωή. Ο Θεός τον βοήθησε να ανέλθει γρήγορα όλα τα αξιώματα και να εκλεγεί αρχιεπίσκοπος Φαναρίου και Νεοχωρίου. Διακρίνονταν ιδιαίτερα για τα πνευματικά αλλά και τα διοικητικά του χαρίσματα. Βασική αρετή του ήταν η ταπείνωση γι' αυτό πολλές φορές αποκαλούσε τον εαυτό του αχρείο και θεωρούσε ότι δεν κάνει τίποτε ευάρεστο στο Θεό. Έτσι, αποφάσισε να δώσει τη ζωή του για το Χριστό.

Την εποχή εκείνη δρούσε στην περιοχή ο Διονύσιος ο φιλόσοφος ή σκυλόσοφος. Αφού τον έπιασαν οι Τούρκοι και τον θανάτωσαν, ο Σεραφείμ κατέβηκε στην περιοχή του Φαναρίου για να μοιράσει στους εκεί αγάδες τα συνηθισμένα πεσκέσια. Οι Τούρκοι επειδή από καιρό τον αντιπαθούσαν, άρπαξαν την ευκαιρία και τον συκοφάντησαν ότι ανήκε στην ομάδα του Διονυσίου. Ο Σεραφείμ απορρημένος τους ρώτησε για τι πράγμα μιλούν. Του απάντησαν με θυμό ότι ήταν αποστάτης και θα είχε το ίδιο τέλος με το Διονύσιο. Ο Άγιος, χωρίς να δειλιάσει καθόλου τους είπε: «ὅτι μὲν ἐγὼ ἀπὸ τῆν τοιαύτην κατηγορίαν εἶμαι τελείως ἀμέτοχος, ὄχι μόνον ἅπαντες οἱ Χριστιανοὶ τό ὁμολογοῦν, ἀλλά καί ἐσεῖς οἱ τοῦρκοι (ἐάν θέλετε νά φανερώσετε τήν ἀλήθειαν) τό γνωρίζετε καλύτερα· τοῦτο δέ ὅπου λέγετε νά ἀφήσω τήν πίστιν μου, διά νά ἐλευθερωθῶ ἀπό τόν θάνατον, δέν θέλω τό καταδεχθῆ κατ' οὐδένα τρόπον, νά ἀφήσω τόν γλυκύτατόν μου Ἰησοῦν καί Θεόν μου καί πλάστην μου, καί μάλιστα ὅπου θέλω πάθει ἀδίκως, καί διά τοῦτο ἐλπίζω ἀπό τόν δεσπότην μου, νά τύχω καί περισσοτέρας τιμῆς· τήν δέ τιμήν τήν ἐδικήν σας, οὔτε νά τήν ἀκούσω δέν τό καταδέχομαι»⁶⁶⁵. Μετά από αυτή την ομολογία τον φέρνουν μπροστά στον ηγεμόνα κατηγορώντάς τον ότι ήταν συνεργάτης του Διονυσίου, άρα και εχθρός των Τούρκων.

⁶⁶⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Δεκέμβριος, ό.π., 187.

Στην αρχή ο ηγεμόνας άρχισε να του μιλάει με καλό τρόπο και του ζήτησε να αρνηθεί την χριστιανική πίστη, ασπαζόμενος το Ισλάμ. Ακούγοντας αυτές τις προτροπές ο Άγιος του απάντησε: «ότι μὲν άδिका πάσχω καί ενάντιος ών, ώς ύπαίτιος παρεδόθην, τό γνωρίζεις καλώτατα, όμως εγώ τήν πίστιν μου δέν θέλω τήν άρνηθῆ, ούτε θέλω χωρισθῆ ποτέ από τόν γλυκύτατόν μου δεσπότην καί Θεόν, Ίησοῦν Χριστόν, κάν μυρίους θανάτους ἤθελα λάβει διά τό όνομά του τό Άγιον, χαράν μου καί εὐφροσύνην τό ἔχω· πρόσ ταῦτα, ὦ ἡγεμών, δέρονε, σφάττε, κόπτε, ποίει ὅ,τι εἶναι τῆς ἐξουσίας σου»⁶⁶⁶.

Ακούγοντας αυτά τα λόγια ο δικαστής δίνει εντολή να τον δείρουν και να του κόψουν κομματάκια τη μύτη. Στη συνέχεια τον φυλακίζουν στερώντας του το φαγητό και το νερό. Ο δικαστής τον καλεί για μια ακόμη φορά να αλλαξοπιστήσει για να πάρει την απάντηση: «ἔπρεπεν, ὦ ἡγεμών, πρόσ ταῦτα νά μή σέ δώσω καμμίαν απόκρισιν, ἐπειδή καί λέγεις πῶς εἶσαι φίλος μου, καί μέ συμβουλεύεις τοιαύτην κακήν συμβουλήν, όπου νά αφήσω τόν Κύριόν μου Ίησοῦν, τόν ποιητήν μου καί πλάστην μου καί νά πιστεύω εἰς ἕνα ἄνθρωπον θνητόν, ἀγράμματον, ἐχθρόν καί πολέμιον τοῦ Χριστοῦ μου»⁶⁶⁷. Μετά από αυτή την ομολογία ακολουθεί άγριος ξυλοδαρμός, τανυσμός των χειρών και των ποδιών, τοποθέτηση βαριάς πέτρας στην κοιλιά του, ξέσχισμα και κομμάτιασμα της σάρκας. Στη συνέχεια του έδιναν να πιεί νερό αναμεμιγμένο με κονιορτό και χολή. Ο Σεραφείμ δεχόταν όλα τα βασανιστήρια με αξιοθαύμαστη υπομονή γι' αυτό ο εξουσιαστής ενοχλημένος δίνει εντολή να τον παλουκώσουν.

Όταν τον έφεραν στον τόπο όπου θα εκτελούνταν η καταδικαστική απόφαση μια αράπισσα προσπάθησε να τον ατιμάσει με ύβρεις και άσχημες χειρονομίες. Ο Σεραφείμ γύρισε και χωρίς να της πει τίποτα την χαστούκισε και κατά ένα θαυμαστό τρόπο μελάνιασε το πρόσωπό της και στράβωσαν μάτια και στόμα.

⁶⁶⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Δεκέμβριος, ό.π., 187-188.

⁶⁶⁷ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Δεκέμβριος, ό.π., 188.

Αμέσως μετά εκτελείται η θανατική καταδίκη και τον σουβλίζουν κάτω από ένα κυπαρρίσι. Ο νεομάρτυρας Σεραφείμ παρέδωσε το πνεύμα του στις 3 Δεκεμβρίου του 1659.

5) Γεδεών από την Κάπουρνα Δημητριάδος

Ο οσιομάρτυρας Γεδεών, κατά κόσμον Νικόλαος, ο νέος καταγόταν από το χωριό Κάπουρνα της επαρχίας Δημητριάδος και ήταν γιός δύο ευσεβών χριστιανών, του Αυγερινού και της Κυράτσας. Εξαιτίας οικονομικών δυσκολιών της οικογένειας μετακόμισαν σ' ένα άλλο χωριό, τη Γερμή. Ένας εξάδελφος της μητέρας του Νικολάου, ο οποίος ήταν παντοπώλης στο Βελεστίνο, βλέποντας ότι ήταν ένα ιδιαίτερα έξυπνο παιδί, ζήτησε να τον πάρει για να εργαστεί στο κατάστημά του. Οι γονείς του τον έδωσαν στον εξάδελφο και ο μικρός Νικόλαος άρχισε να δουλεύει με συνέπεια και αγόγγυστα. Κάποιος Αγαρηνός, ο Αλής, βλέποντας τις ικανότητες του Νικολάου τον ζήτησε από το θείο του να τον πάρει, να τον εκπαιδεύσει για ένα χρόνο και μετά να τον στείλει να υπηρετήσει στο χαρέμι. Ο θείος δεν τον έδωσε λέγοντάς του ότι αν θέλει κάτι τέτοιο πρέπει να το ζητήσει από τους γονείς του παιδιού. Ο αγαρηνός έφυγε θυμωμένος και μετά από επτά ημέρες επέστρεψε και άρπαξε με τη βία τον Νικόλαο και τον έφερε στο χαρέμι, για ένα ολόκληρο χρόνο. Ο πατέρας του έκανε πολλές προσπάθειες να τον πάρει πίσω αλλά η δικαιολογία που χρησιμοποιούσε ο Αλής ήταν ότι τον κρατούσε γιατί ο δικός του γιός είχε φύγει στον πόλεμο. Υπόσχονταν ότι θα τον άφηνε να φύγει όταν θα επέστρεφε ο γιός του. Μετά από δέκα μέρες ο γιός του επέστρεψε και μόλις είδε τον Νικόλαο ζήτησε να μάθει ποιο είναι αυτό το παιδί. Όταν πήρε πληροφορίες εξεδήλωσε την επιθυμία να γίνει ανάδοχός του και να του κάνει περιτομή. Άρχισε αμέσως να χρησιμοποιεί κολακείες στο Νικόλαο με σκοπό να τον καταφέρει να δεχθεί. Ο Νικόλαος βρισκόμενος σε μια ιδιαίτερα τρυφερή ηλικία πείσθηκε και αρνήθηκε τη χριστιανική πίστη. Αμέσως προχώρησαν στην περιτομή και του έδωσαν το όνομα Ιμπραήμ. Μετά την παρέλευση δύο μηνών ο

μικρός Νικόλαος κατάλαβε το λάθος του, μετανόησε ειλικρινά και ήρθε κρυφά στον πατέρα του. Διηγήθηκε όλα όσα του συνέβησαν και ζήτησε συγχώρηση για το μεγάλο του παράπτωμα. Ο πατέρας για να προστατέψει το παιδί του το φέρνει με το άλογο στο χωριό Κεραμίδι και από εκεί τον προτρέπει να προωθηθεί στο Άγιον Όρος. Στο χωριό Κεραμίδι ζούσε μια συγγενής τους, η μοναχή Σοφία. Εκείνη τον φέρνει σ' ένα σπίτι όπου ζούσαν οικοδόμοι και τον έδωσε να τον πάρουν κοντά τους για να εργασθεί. Τις μέρες εκείνες έφθασε στο λιμάνι ένα πλοίο, στο οποίο επιβιβάστηκαν όλοι, μεταξύ αυτών και ο Νικόλαος και αποβιβάστηκαν στην Κρήτη. Οι οικοδόμοι του συμπεριφέρονταν με πολύ άγριο τρόπο, ξυλοκοπόντάς τον συνέχεια. Άντεξε μαζί τους τρεις μήνες. Μια μέρα, όμως, αρπάζει το αλεύρι που είχαν μαζί τους, κρύβεται στο δάσος και ζυμώνει δώδεκα κουλούρια. Έτρωγε ένα την ημέρα και όταν του τελείωσαν πήγε σ' ένα ξωκκλήσι όπου συνάντησε έναν ιερέα. Εξιστόρησε στον ιερέα όλα όσα του συνέβησαν και εκείνος συγκινημένος ζήτησε να τον υιοθετήσει μιας και πριν από πέντε μέρες είχε χάσει το μοναχογίό του. Ο Νικόλαος το δέχτηκε με πολύ χαρά και πήγε στο σπίτι όπου ο ιερέας και η πρεσβυτέρα μαζί με τις δύο κόρες τους, τον δέχτηκαν με πολλή αγάπη και χαρά. Κοντά τους άρχισε να μαθαίνει την υφαντουργική τέχνη. Μετά από τρία χρόνια ο ιερέας πεθαίνει και η πρεσβυτέρα εξ αιτίας οικονομικών δυσκολιών αναγκάζεται να του πει να φύγει. Περιπλανώμενος, γνωρίστηκε με κάποιο νέο και άρχισαν να κάνουν πνευματικές συζητήσεις. Κάποια στιγμή ο Νικόλαος του εκμυστηρεύτηκε ότι θέλει να πάει στο Άγιον Όρος για να ασκηθεί σωματικά και να ενισχυθεί πνευματικά. Ο φίλος του εξεδήλωσε την επιθυμία να τον ακολουθήσει σ' αυτό το ταξίδι. Επιβιβάστηκαν σ' ένα πλοίο και όταν αποβιβάστηκαν στις Καρυές ο καθένας ακολούθησε το δικό του δρόμο. Ο Νικόλαος φθάνει στη μονή Καρακάλλου, εξομολογήθηκε και κήρεται μοναχός με το όνομα Γεδεών. Μένει στη μονή τριάντα πέντε (35) ολόκληρα χρόνια ασκούμενος στην προσευχή και την σκληρή άσκηση⁶⁶⁸. Θέλοντας να

⁶⁶⁸ Στα πλαίσια της άσκησης έκοβε τις σάρκες του με τανάλια.

επανορθώσει το μεγάλο του παράπτωμα, άναψε μέσα του ο πόθος για το μαρτύριο. Αναχωρεί από το Άγιο Όρος και φθάνει στην περιοχή της Ζαγοράς. Εκεί προσποιείται τον δια Χριστόν σαλό και καταφέρνει να φθάσει στο Βελεστίνο. Την Μεγάλη Πέμπτη φορώντας στο κεφάλι ένα στεφάνι με τριαντάφυλλα και άλλα λουλούδια, προσποιούμενος τον σαλό, φθάνει στο σπίτι του Τούρκου που εξαιτίας του είχε εξωμόσει και παραβίασε την πόρτα. Ο Τούρκος δεν τον γνώρισε και τον ρώτησε τι θέλει και μπαίνει με τέτοιο τρόπο και τέτοια αμφίεση στο σπίτι του. Ο Άγιος του απάντησε: «δέν μέ γνωρίζεις; ... εγώ ειμί ό Νίκος, ό υπό σου εξαπατηθείς εις τήν άσέβειαν διά τό άτελές τής ήλικίας μου, καί άρνηθείς (φευ!) τόν γλυκύτατον Ίησούν μου· άλλ' εγώ πάλιν Χριστιανός ειμαι καί τον Χριστόν Θεόν άληθινόν ένώπιόν σου όμολογῶ, καί διά τουτο ήδη ήλθον, ίνα μοί άποδώσης έκείνο του όποιου μέ έστέρησας· διότι βλέπων τήν σάρκα μου περιτετμημένη, τήν σφραγιδα του σατανά έχουσαν, ήναγκάσθην νά παρησιασθῶ σήμερον καί νά διαλεχθῶμεν άμφοτέροι»⁶⁶⁹. Ακούγοντας αυτά ο Τούρκος φέρνει στρατιώτες οι οποίοι τον αρπάζουν και τον φέρνουν μπροστά στον κριτή. Ήταν Μεγάλη Παρασκευή αλλά ο Άγιος μόλις αντίκρουσε τον κριτή του είπε: «Χριστός άνέστη κριτά, καί έτη πολλά»⁶⁷⁰. Ο κριτής πίστεψε ότι είναι τρελός, αλλά προσπάθησε να τον καλοπιάσει και ζητάει να τον κεράσουν καφέ. Ο Άγιος ζητάει ταμπακίερα και ο κριτής την δίνει τονίζοντας τις άνέσεις που έχει να απολαύσει, αρκεί να αρνηθεί την πίστη του. Επεσήμανε μάλιστα, ότι η μουσουλμανική θρησκεία είναι τόσο λαμπερή και άνετη όσο και η ταμπακίερα. Στην πρόκληση αυτή ο Άγιος απάντησε: «άληθῶς ειπας πῶς ή θρησκεία σας άστράπτει, ὡσπερ τήν ταμβακέραν σου, διότι ὅπως αύτη έξωθεν έξαστράπτει, ένῶ έξωθεν μαυρίζει έτσι καί ή θρησκεία σου είναι μεγάλη από δυσοσμίαν, ήτις σοί φαίνεται έξωθεν άστράπτουσα. Αν όμως ανοίξης αύτήν καί περιεργασθής

⁶⁶⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Δεκέμβριος, ό.π., 200-201.

⁶⁷⁰ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Δεκέμβριος, ό.π., 201.

ἔσωθεν ἀκριβῶς εὐρίσκεις αὐτὴν μέλαιναν, βρωμεράν καὶ ἐβδελυγμένην, καθάπερ καὶ εἰς ἐμέ ὑπάρχει γνωστόν καὶ ἀναμφίβολον». Στη συνέχεια, ρίχνει τον καφέ πάνω στον κριτή, αυτός θύμωσε και ἔδωσε ἐντολή στους υπηρέτες να τον χτυπήσουν και να τον διώξουν ἀπὸ το κριτήριο.

Στη συνέχεια ο Ἅγιος ἔρχεται σε ἓνα τζαμί και εκείνη τη στιγμή ἐβγαίνει κάποια σύζυγος ἐπιφανούς Ἀγαρηνοῦ. Μόλις την εἶδε την ἔριξε κάτω, της ἔσχισε τα ρούχα και την χτύπησε τόσο πολύ με τα πόδια του, ὥστε ἐβγαλε αἷμα ἀπὸ το στόμα. Ἀμέσως τον περικύκλωσε πλήθος Ἀγαρηνῶν και τον χτύπησαν ο καθένας με ὅτι μπορούσε μέχρι που τον ἀφήσαν μισοπεθαμένο. Κάποιοι Χριστιανοὶ τον μετέφεραν στο σπίτι της ἀδελφῆς του και ἐμεινε τρεις μῆνες στο κρεβάτι. Τις μέρες εκείνες πέρασαν ἀπὸ την περιοχὴ τρεις στρατιῶτες του Βελή πασά και οὶ προύχοντες του χωριοῦ τους ἔστειλαν να φιλοξενηθοῦν στο σπίτι της ἀδελφῆς του Ἀγίου. Σ' αὐτοὺς παρουσιάσθηκε ο Γεδεὼν ἐπιθυμώντας να πραγματοποιηθεῖ αὐτό που ἐπιθυμοῦσε. Στην ἐρώτηση ἐνός ἀπὸ τους τρεις: «σύ Καλόγηρε μή ὦν Χριστιανός τέλειος, τοιαύτας ὁμιλίας τολμᾷς;» ο Γεδεὼν ἀπάντησε: «Καὶ σύ εἶσαι τέλειος Τοῦρκος;... Ἐάν ἦσαι τέλειος Τοῦρκος, ἄπλωσον τὴν χεῖρά σου νὰ βάλω ἐπ'αὐτῆς φωτίαν, καὶ ὅταν ὑπομείνης, θέλω πιστεύσει εἰς τὴν θρησκείαν σου»⁶⁷¹. Ο στρατιώτης γνωρίζοντας ἐνδόμυχα ὅτι δεν μπορούσε να κάνει κάτι τέτοιο, προτείνει στο Γεδεὼν να το κάνει ο ἴδιος. Ἀμέσως δέχθηκε και υπέμεινε με χαρὰ τα ἀναμμένα κάρβουνα στα χέρια του. Βλέποντας τη σκηνὴ οὶ Τούρκοι ἐξεπλάγησαν και τον παρακαλοῦσαν να τα πετάξει κάτω για να μην καεί. Ἀναγνωρίζοντας το μεγαλεῖο της χριστιανικῆς πίστεως, ἀναχώρησαν ἀπὸ την περιοχὴ.

Ο Γεδεὼν, ἀφού ἔδεσε το καμμένο χέρι του πηγαίνει στο σπίτι του φίλου του Χατζή Νικολοῦ, στον ὁποῖο διηγήθηκε το περιστατικό και εκείνος ἐνθουσιασμένος τον παρακίνησε να μαρτυρήσει για το Χριστό. Ἀμέσως ο Γεδεὼν βρίσκει την οὐρὰ ἐνός ξύλινου φτυαριοῦ,

⁶⁷¹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Δεκέμβριος, ὁ.π., 202.

την τρύπησε στο πάνω μέρος και πέρασε ένα σχοινί. Το πήρε στο χέρι του και πηγαίνει στο Βελεστίνο την Παρασκευή όπου συνήθως γινόταν το παζάρι. Φορούσε ένα καπέλο στο οποίο είχε κρυμμένους παράδες και άρχισε να τα πετάει, χτυπώντας τους Αγαρηνούς με το ξύλο. Τον πέρασαν για τρελό και τους ενοχλούσε ιδιαίτερα η παρουσία του.

Κάποια στιγμή βρίσκει την κατάλληλη ευκαιρία και επιστρέφει δια ξηράς στο Άγιο Όρος. Έμεινε ένα χρόνο και όταν αισθάνθηκε ότι ήρθε ο καιρός πήρε την ευχή του προεστώτα και των συνμοναστών του και πήγε στο Βελεστίνο. Παρουσιάστηκε στον κριτή και αμέσως ομολόγησε ότι είναι Χριστιανός Ορθόδοξος. Τον χτυπούν άγρια και τον αφήνουν ελεύθερο. Έρχεται στην περιοχή της Αγιάς και παρουσιάζεται στο διοικητή. Για να τον προκαλέσει εκστομίζει υβριστικά λόγια κατά της μουσουλμανικής θρησκείας. Εκνευρισμένος γράφει στο Βελή πασά και τον επηρεάζει κατά του μάρτυρος, εκθέτοντας όλα τα υβριστικά λόγια που εκστόμισε για τη μουσουλμανική πίστη. Ο ηγεμόνας εξοργισμένος με όλα όσα πληροφορήθηκε έστειλε δύο υπηρέτες στην Αγιά να αναζητήσουν τον Γεδεών. Τους δείχνουν το σπίτι στο οποίο φιλοξενούνταν, στην περιοχή Κανάλια και επειδή απουσίαζε τον περίμεναν. Μόλις επέστρεψε τον ρώτησαν αν είναι αυτός που εξύβρισε τη μουσουλμανική θρησκεία και τους απάντησε: «Ναί, εγώ είμι καί δίκαιον ἔχω νά κηρύττω παρησία τήν πλάνην εἰς τήν ὁποίαν εὐρίσκεσθε»⁶⁷². Τον προειδοποιούν ότι δεν πρέπει να πει αυτά τα λόγια στον ηγεμόνα όταν θα παρουσιαζόταν την επόμενη μέρα, αλλά τους αποστόμωσε λέγοντάς τους ότι δεν έχει να φοβηθεί τίποτα γιατί θα τον ενισχύσει και θα τον βοηθήσει ο Ιησούς Χριστός⁶⁷³. Πηγαίνει αμέσως στην Εκκλησία, προσεύχεται, οι ιερείς διάβασαν την ακολουθία του ευχελαίου και την επόμενη μέρα κοινώνησε. Οι στρατιώτες τον πήραν και τον έφεραν μπροστά στον

⁶⁷² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Δεκέμβριος, ό.π., 204.

⁶⁷³ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Δεκέμβριος, ό.π., 205.

ηγεμόνα. Τον ρώτησε: «τί ἄνθρωπος εἶσαι; καί πόθεν κατάγεσαι; καί τινα ἄπερ περί σοῦ ἀκούω, Καλόγηρε; ἂν σύ ἐπαγγέλεσαι τήν μοναδικήν πολιτείαν δέν πρέπει οὔτω νά πολιτεύησαι;»⁶⁷⁴. Ο Γεδεών με πολλή παρρησία ἀπάντησε: «ἐγώ, ὦ ἡγεμών, νέος τήν ἡλικίαν, ἀπατηθεῖς ὑπό τινος τῶν ἀγαρηνῶν, ἠρνήθην (φεῦ!) τόν Ἰησοῦν μου Χριστόν καί ἕγινα Τοῦρκος. Εἰς ἐμαυτόν δέ ἐλθών καί μετανοήσας, διά τοῦτο τό θεοστυγές καί ψυχόλεθρον κίνημα, κατέφυγα εἰς τό Ἅγιον Ὅρος ἵνα κλαύσω ἀξίως τήν ἁμαρτίαν μου, εἰς ὅλον τοῦτο τό διάστημα τῆς ἐκεῖ ἐπιπόνου διατριβῆς μου, ἐλεγχόμενος ὑπό τῆς συνειδήσεώς μου. Ἐπέστρεψα δέ ἐδῶ διά νά ὁμολογήσω τόν παρ' ἐμοῦ ἀνοήτως ἀρνηθέντα Ἰησοῦν μου Χριστόν, Θεόν ἀληθινόν μέχρι θανάτου, πρὸς ἐξάλειψιν τοῦ ρύπου τῆς ἀρνήσεως»⁶⁷⁵. Δίνεται ἀμέσως ἐντολή νά τον φυλακίσουν καί τήν ἐπόμενη μέρα μαζεύει ὅλους τοὺς ἀγάδες τῆς περιοχῆς. Φέρνουν ἐνώπιόν τους τόν Γεδεών καί ἐνῶ προσπάθησαν νά τον προκαλέσουν, με παρρησία τους ἀπάντησε ὅτι πρὶν ἀπό χρόνια ἔκανε ἓνα μεγάλο λάθος στή ζωή του ἀφοῦ ἀρνήθηκε τήν χριστιανική του πίστη, ἀλλά μετανόησε πικρά καί θέλει νά ἐπανορθώσει⁶⁷⁶. Ἀρχισαν νά του δίνουν διάφορες υποσχέσεις ἀλλά ἡ ἀπάντηση που τους ἔδωσε ἦταν: «ὅσα μοί ὑπόσχεσθε, σεις ἔχετε ταῦτα πάντα τά ἀγαθὰ τοῦ κοσμοκράτορος τοῦ πατρὸς ὑμῶν διαβόλου ... ὅτι καί ὁ ψευδοπροφήτης σας Μωάμεθ ἐσηληνιάζετο καί κασιδιάρης ὑπῆρχεν»⁶⁷⁷. Ακούγοντας αὐτά τα λόγια θύμωσαν καί ζητούσαν ἀπό τόν ἡγεμόνα νά τον πάρει ἀπό μπροστά τους. Ο ἡγεμόνας δίνει ἐντολή νά του ξυρίσουν τὸ κεφάλι καί νά τον ἐμπαΐξουν φορώντας του στο κεφάλι κοιλιά προβάτου καί ἀνεβάζοντάς τον πάνω σὲ ἓνα γαϊδούρι. Ἐτσι θά τον περιέφεραν στήν περιοχὴ υποχρεώνοντάς τον νά κρατᾷ τήν ουρὰ του ζώου. Ἡ ὑπομονή του Γεδεών σὲ ὅλα αὐτά ἦταν ἀξιοθαύμαστη. Στὴ συνέχεια ὁ ἡγεμόνας προστάζει νά του κόψουν σιγά-σιγά τὰ χέρια καί τὰ

⁶⁷⁴ Αυτόθι.

⁶⁷⁵ Αυτόθι.

⁶⁷⁶ Αυτόθι.

⁶⁷⁷ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Δεκέμβριος, ὁ.π., 206.

πόδια. Πριν εκτελεστεί η εντολή κάνει το σημείο του σταυρού και ζητάει από τον δήμιο που ήταν Χριστιανός και δυσκολευόταν να εκτελέσει την εντολή, να το κάνει όσο το δυνατόν γρηγορότερα. Μετά από λίγες μέρες με κομμένα τα άκρα τον πετάνε στα αποχωρητήρια του παλατιού. Το ίδιο βράδυ τον επισκέπται ένας νεοφώτιστος χριστιανός Εβραίος και ζητάει να πάρει την ευχή του. Τον παρακαλεί μάλιστα να του δείξει ένα θαύμα για να ενισχυθεί περισσότερο η πίστη του και μετά από πολλές παρακλήσει προέβλεψε ότι θα καταστρέφονταν το παλάτι του ηγεμόνα πριν περάσει ο χρόνος. Την προφητεία αυτή γνωστοποίησε αμέσως ο νεοφώτιστος στην ανάδοχό του Ελισάβετ. Μετά από λίγες μέρες και κατόπιν φρικτών βασανιστηρίων ο Γεδεών παρέδωσε το πνεύμα του στον Κύριο, στις 30 Δεκεμβρίου του 1818.

6) Ονούφριος από την Κάμπροβα Τουρνάβου

Ο οσιομάρτυρας Ονούφριος καταγόταν από την Κάμπροβα Τουρνάβου και ανατράφηκε μέσα σε χριστιανική οικογένεια. Ο πατέρας του μετά από καιρό έλαβε το αγγελικό σχήμα και μετενομάστηκε από Δέτζιος, Δανιήλ. Μητέρα του ήταν η ευσεβής χριστιανή Άννα. Ήταν ιδιαίτερα πλούσιοι και γνωστοί στην περιοχή τους. Το κατά κόσμον όνομα του Ονούφριου ήταν Ματθαίος. Η επίδοσή του στα γράμματα ήταν ιδιαίτερα υψηλή και τον έστειλαν στο σχολείο όπου μάθαινε βουλγαρικά. Όταν ήταν 8 ή 9 ετών έτυχε για κάποιο λόγο να τον μαλώσουν οι γονείς του και ενοχλημένος είπε σε κάποιους Τούρκους ότι θέλει να αλλαξοπιστήσει. Ευτυχώς οι γονείς του τον πρόλαβαν και δεν υπέπεσε στο βαρύ αμάρτημα. Μετά από λίγα χρόνια αναχώρησε για το Άγιο Όρος και συγκεκριμένα στη σερβική μονή Χιλανδαρίου. Κήρεται μοναχός με το όνομα Μανασσής. Ο άγιος Μακάριος Νοταράς στην παράθεση του βίου κάνει μια υπόθεση ότι ίσως εκεί να εξομολογήθηκε σε κάποιον πνευματικό και αυτό που του συνέβη να μην θεωρήθηκε

κόλλημα μιας και δεν έκανε τελικά περιτομή⁶⁷⁸. Από την πρώτη στιγμή πρόκοπτε συνεχώς στην αρετή και δεν άργησε να ανάψει μέσα του ο πόθος για το μαρτύριο. Εκμυστηρεύθηκε την επιθυμία του σε κάποιον πνευματικό αλλά εκείνος του ζήτησε να μη βιασθεί και να το σκεφθεί λίγο καλύτερα. Όταν όμως διάβασε τα μαρτύρια των αγίων Ιγνατίου, Ευθυμίου και Ακακίου άναψε ακόμη περισσότερο ο πόθος και το αποκάλυψε για μια ακόμη φορά στον πατέρα Νικηφόρος, αλείπτη πολλών νεομαρτύρων. Τον παρακάλεσε θερμά να τον δεχτεί κοντά του και όταν έλαβε θετική απάντηση μοίρασε τα υπάρχοντά του και χωρίς να το πει σε κανέναν ακολούθησε το γέροντα.

Οι πνευματικές ασκήσεις που έκανε ήταν ιδιαίτερα σκληρές. Στην αρχή νήστεψε 40 μέρες τρώγοντας σχεδόν κάθε 3 ημέρες 30 δράμια ψωμί και πίνοντας ελάχιστο νερό. Έκανε 4000 μετάνοιες το εικοσιτετράωρο και προσεύχονταν συνεχώς. Αυτός ο αγώνας κράτησε περίπου τέσσερις μήνες. Γίνεται μεγαλόσχημος μοναχός και ονομάζεται Ονούφριος. Από τη στιγμή αυτή αποφασίζει να ακολουθήσει αυτό που του έλεγε η καρδιά και δεν ήταν τίποτε άλλο παρά ο πόθος για το μαρτύριο. Ο πνευματικός του πατέρας του δίνει την άδεια αλλά στέλνει μαζί του ως συνοδό και τον Γρηγόριο Πελοποννήσιο. Ο Γρηγόριος είχε συνοδεύσει και τους τρεις προαναφερθέντες αγίους, Ιγνάτιο, Ευθύμιο και Ακάκιο.

Έχοντας μαζί τους κάποιες συστατικές επιστολές από γέροντες του Αγίου Όρους ξεκίνησαν και έφθασαν στη Χίο, ημέρα Σάββατο. Έμειναν εκεί επτά ημέρες και περίμεναν να έρθει η Παρασκευή, ημέρα θυσίας του Κυρίου, για να παραδοθεί στον κριτή. Ήταν ημέρες προσευχής, νηστείας, δακρύων και μελέτης των μαρτυριών των αγίων. Κάποια στιγμή τον πήρε για λίγο ο ύπνος και είδε στο όνειρό του το Χριστό να τον καλεί να πάει κοντά του⁶⁷⁹.

⁶⁷⁸ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιανουάριος, ό.π., 217-218.

⁶⁷⁹ Ο Άγιος Μακάριος περιγράφει το όνειρο ως εξής: «... τῷ ἐφάνη εὐθύς, ὅτι ἦλθεν ἐν τάγμα ἱερέων καί ἀρχιερέων καί ἐν τάγμα στρατιωτῶν, καθὼς φαίνονται οἱ ζωγραφισμένοι ἅγιοι μάρτυρες, καί σταθέντες ἔμπροσθέν του, ἐλθέ, τῷ εἶπον, διότι ὁ βασιλεὺς σέ ζητεῖ.

Η συμβολή του Γρηγορίου στον αγώνα του ήταν ουσιαστική. Χρησιμοποίησε ιδιαίτερη αυστηρότητα για να τον προφυλάξει από λογισμούς κενοδοξίας και να τον οδηγήσει στην ταπείνωση. Ο Ονούφριος ωφελήθηκε ουσιαστικά από τη στάση του αλλά και από τις εικόνες των νεομαρτύρων που έβλεπε συχνά σε μια από τις εκκλησίες της περιοχής. Έτσι κατάφερε να ξεπεράσει όλους τους πειρασμούς και ενισχυμένος πνευματικά ξεκίνησε για το μαρτύριο. Το βράδυ της Πέμπτης προσεύχονταν συνεχώς και ο Γρηγόριος του ξύρισε τα γένεια και το κεφάλι. Κοινώνησε τα άχραντα μυστήρια και αφού φόρεσε τουρκική ενδυμασία μόλις ξημέρωσε βγήκε στους δρόμους. Επειδή έκανε κρύο μπήκε στο φούρνο ενός χριστιανού για να ζεσταθεί και πάνω στην κουβέντα του αποκάλυψε το σκοπό του και τον ρώτησε που θα μπορούσε να αγοράσει κόκκινα παπούτσια. Ο Χριστιανός του έδειξε κάποιο μαγαζί και αφού αγόρασε πήγε στον Μεγκεμέ και ζήτησε τον κριτή που ονομάζονταν Μπουξούρμπασης. Ο κριτής όταν αντιλήφθηκε ότι δεν είχε φετουφά, τον έδιωξε. Ο άγιος λυπημένος γιατί δεν πέτυχε το σκοπό του επιστρέφει στο φούρνο και παίρνοντας στο δεξί του χέρι ένα σταυρό, τον έβαλε στο μέτωπο και έκλαιγε για αρκετή ώρα. Μαζί του έκλαιγε και ο χριστιανός φούρναρης. Στη συνέχεια τον συμβούλεψε να πάει πάλι στο κριτήριο και να εμφανιστεί αμέσως στον κριτή.

Υπάκουσε στην συμβουλή του φούρναρη και πήγε κατευθείαν στον κριτή. Την ώρα εκείνη έτυχε να είναι μαζεμένοι πολλοί αγάδες. Άρπαξε αμέσως την ευκαιρία και ομολόγησε την πίστη του: «Ἐγὼ πρό δεκαπέντε ἐτῶν ἔλαβον μίαν πληγὴν εἰς τοῦτον τὸν τόπον, καί

Αὐτός δέ ἐτρόμαξε, καί τί μέ ζητεῖ ὁ βασιλεύς; εἶπε· ποῖος ἄνθρωπος εἶμαι ἐγὼ καί πῶς εἶμαι ἄξιος νά παρασταθῶ εἰς τόν βασιλέα; παρακαλῶ σας ἀφήσατέ με. Οὐχί, τῷ εἶπον ἐκεῖνοι, ἀνάγκη νά παρασταθῆς, μόνον μὴ ἀργοπορῆς. Ἀπῆλθε λοιπόν συνοδευόμενος μέ τά δύο ἐκεῖνα ἱερά τάγματα, καί ἦλθον εἰς τόπον φαιδρόν, πλατύτατον καί ἴδε, τόν βασιλέα ἐπί θρόνου, καί πεσῶν προσεκύνησεν αὐτόν. Ὁ δέ βασιλεύς στραφεῖς πρὸς τούς προεστῶτας, εἶπεν· ὁ τόπος αὐτοῦ εἶναι ἕτοιμος, καί τῷ ἔδειξεν ἄλλον τινά τόπον φωτεινότατον. Ταῦτα ἰδὼν ἐξύπνισε καί ἔχαιρεν, εὐχαριστῶν τόν βασιλέα Χριστόν, ὅστις τόν ἐπροσκάλλει, καί ἐδέετο τοῦ μεγάλου Βασιλείου (διότι ἡ νύξ ἐκείνη ἦτο τῆς ἁγίας αὐτοῦ μνήμης) νά μεσιτεύσῃ πρὸς τόν Θεόν ὑπέρ αὐτοῦ...», ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἰανουάριος, ὁ.π., 221.

ἔκτοτε μέχρι τοῦ νῦν περιῆλθον τόπους πολλούς καί διαφόρους, πλὴν τὴν πληγὴν μου νά τὴν θεραπεύσω δέν ἠδυνήθη. Οἱ ἰατροί μοί εἶπον, ὅτι, ἐάν δέν ὑπάγῃς εἰς τόν τόπον, ὅπου ἐπληρώθῃς, ἡ πληγὴ σου δέν θεραπεύεται. Διά τοῦτο ἦλθον πάλιν ἐδῶ διά νά τὴν ἰατρεύσω»⁶⁸⁰. Στὴν ἐρώτηση τοῦ κριτῆ ποια εἶναι ἡ μεγάλη του πληγὴ καὶ τι ζητάει ἀπὸ αὐτούς, ἀπάντησε: «ἡ πληγὴ μου εἶναι αὕτη· ἐγὼ μικρόν παιδίον ὦν, ἀπὸ ἀγνωσίαν μου ἠρνήθην τὴν πίστιν τὴν χριστιανικὴν καὶ ὠμολόγησα τὴν ἰδικὴν σας, πλὴν ποσῶς δέν τὴν ἐλάτρευσα, ἀλλὰ πάντοτε χριστιανικῶς διεβίουν, ἐπειδὴ εἰς χριστιανικούς τόπους εὐρισκόμην. Ὅτε ὅμως ἦλθον εἰς ἡλικίαν, ἐγνώρισα τό κακόν, ὅπερ ἔκαμα, ἀρνηθεῖς τὴν ἀγίαν μου πίστιν καὶ θεωρῶν αὐτό ὡς πληγὴν θανάσιμον τῆς ψυχῆς μου, ἐγύρισα πολλούς τόπους διά νά τὴν ἰατρεύσω μέ τὴν μετάνοιαν, παρακαλῶν τόν Χριστόν καὶ Θεόν μου, τόν ποιητὴν μου καὶ πλάστην, νά μοί συγχωρήσῃ τό ἁμάρτημα. Ἀλλὰ ποτέ δέν ἠσύχασαν οἱ λογισμοί μου, στοχαζομένου τό μέγεθος τοῦ ἁμαρτήματος τό ὅποιον ἔπραξα, ἀρνηθεῖς τὴν πίστιν μου τὴν ἀληθινήν καὶ ὁμολογήσας τὴν ἰδικὴν σας τὴν ψευδῆ. Τώρα λοιπόν ὁμολογῶ παρρησίᾳ ἔμπροσθεν ὑμῶν πάντων, ὅτι εἶμαι Χριστιανός καὶ ἀρνοῦμαι καὶ ἀναθεματίζω τὴν πίστιν σας. Καὶ ἐνταυτῶ ἐκβαλῶν τό πράσινον σαρίκιον, τό ὅποιον ἐφόρει, τό ἔρριψαν ἔμπροσθέν των»⁶⁸¹. Οἱ Τούρκοι μένουν ἐκπληκτοὶ καὶ κάποιος του λέει νά σηκῶσει το «ἅγιο»⁶⁸² σαρίκι καὶ νά το φορέσει. Ὁ Ονούφριος ἀκούγοντας τὸν χαρακτηρισμό «ἅγιο» παίρνει ἀφορμὴ γιὰ νά ἐξευτελίσει τὴν μουσουλμανικὴ θρησκεία. Ὁ κριτὴς δίνει ἀμέσως ἐντολὴ νά τὸν φυλακίσουν, νά βάλουν τὰ πόδια του στὴν ποδοκάκη καὶ νά περιμένουν νεότερη ἐντολή.

Οἱ ἀγάδες συγκεντρώθηκαν στο τζαμί καὶ ἀποφάσισαν τὴν θανατικὴν του καταδίκη. Τὸν φέρνουν μπροστὰ τους καὶ τὸν ρωτοῦν μήπως ἀλλάξε τακτικὴ. Βλέποντάς τὸν ἀμετανόητο διατάζουν νά ἀποκεφαλίσθῃ καὶ τὸ σκῆνωμά του νά ριφθῇ στὴ θάλασσα. Ὁ

⁶⁸⁰ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἰανουάριος, ὁ.π., 224.

⁶⁸¹ Αὐτόθι.

⁶⁸² Αὐτόθι.

αποκεφαλισμός του έγινε στο ίδιο σημείο όπου είχε αποκεφαλισθεί και ο μάρτυρας Μάρκος στις 4 Ιανουαρίου του 1818.

7) Ρωμανός από το Καρπενήσι

Ο νεομάρτυρας Ρωμανός καταγόταν από το Καρπενήσι. Ο άγιος Νικόδημος ο αγιορείτης δεν αναφέρει το κατά κόσμον όνομά του αλλά μας γνωστοποιεί ότι προέρχονταν από χριστιανική οικογένεια. Έμεινε αγράμματος και το μόνο που μπορούσε να πει είναι ότι Χριστιανός γεννήθηκε και Χριστιανός ήθελε να πεθάνει. Κάποια στιγμή επισκέπτεται τους Αγίους Τόπους για να προσκυνήσει. Πήγε και στη μονή του αγίου Σάββα όπου άκουσε για τη ζωή και το μαρτύριο πολλών αγίων της Εκκλησίας μας. Έτσι, του γεννήθηκε η επιθυμία να θυσιαστεί για την πίστη του ώστε να μπορέσει να απολαύσει την ουράνια βασιλεία. Κοινολογεί την απόφασή του στον πατριάρχη Ιεροσολύμων αλλά εκείνος προσπαθεί να τον προσγειώσει. Ο πόθος του όμως, ήταν τόσο μεγάλος που δεν μπόρεσε να συγκρατήσει τον εαυτό του και επιστρέφοντας στην Ελλάδα, πήγε στη Θεσσαλονίκη. Παρουσιάστηκε στον κριτή όπου ομολόγησε με παρρησία πως «ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι Θεός, ποιητής τοῦ παντός καί Σωτήρ τῶν ἀνθρώπων, ὁ δέ προφήτης τῶν Ἀγαρηνῶν εἶναι μυθολόγος, ἀπατεών καί πολέμιος τοῦ Χριστοῦ, καί ἡ θρησκεία του εἶναι μία πλάνη, καί ὅλη γεμάτη ἀπό παραμύθια καί ἄξια γέλωτος»⁶⁸³. Ο κριτής διατάζει να τον ξυλοκοπήσουν άγρια και στη συνέχεια να τον θανατώσουν. Κάποιος καπετάνιος ζήτησε να πάρει μαζί του τον μάρτυρα για να τον βοηθάει στο κουπί, μια δουλειά που ήταν ιδιαίτερα επώδυνη. Ο κριτής πείστηκε να τον δώσει και ο καπετάνιος αφού του ξύρισε τα γένεια και τα μαλλιά τον έβαλε να τραβάει κουπί. Μετά από λίγο καιρό κάποιοι Χριστιανοί πλήρωσαν τον καπετάνιο και ελευθέρωσε τον μάρτυρα ο οποίος πήγε στο Άγιον Όρος.

⁶⁸³ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιανουάριος, ό.π., 228.

Στο περιβόλι της Παναγίας εξομολογήθηκε, ασκήθηκε πνευματικά και αφού πήρε το αγγελικό σχήμα με το όνομα Ρωμανός, με τις ευχές των πατέρων πηγαίνει στην Κωνσταντινούπολη. Εκεί βρίσκει ένα μικρό σκυλί και αφού το έδεσε με το ζωνάρι του, το περιέφερε στην αγορά. Οι Τούρκοι αντέδρασαν μπροστά σ' αυτή την εικόνα και τον ρώτησαν γιατί το κάνει αυτό. Ο μάρτυς απάντησε ότι το έδεσε για να το τρέφει, όπως οι Χριστιανοί ταΐζουν τους Αγαρηνούς⁶⁸⁴. Αμέσως όρμησαν πάνω του και τον φέρνουν στο βεζύρη. Εκείνος με τη σειρά του τον παραδίδει στους βασανιστές μήπως τον καταφέρουν και αλλαξοπιστήσει. Τον ρίχνουν σε ένα ξεροπήγαδο και μένει εκεί για σαράντα μερες νηστικός. Τον βγάζουν και τον τιμωρούν με διάφορα φρικτά βασανιστήρια αλλά δεν καταφέρνουν να τον μεταπείσουν και το αναφέρουν στο βεζύρη.

Αγανακτισμένος ζητάει να τον αποκεφαλίσουν. Ο μάρτυρας πηγαίνει με ιδιαίτερη χαρά στο μαρτύριο. Περνώντας έξω από ένα τζαμί άκουσε το χόντζα και έφτυσε προς το μέρος του με επιδεικτικό τρόπο. Οι Αγαρηνοί βασανιστές αφού του έκοψαν τη γλώσσα τον καρατόμησαν στις 5 Ιανουαρίου του 1694.

8) Γαβριήλ ο Πελοποννήσιος

Ο όσιος Γαβριήλ καταγόταν από την Αλλάνη της Πελοποννήσου. Σε πολύ μικρή ηλικία έγινε μοναχός και γεννήθηκε μέσα του η επιθυμία να μαρτυρήσει. Έρχεται στην Κωνσταντινούπολη και γίνεται κράκτης της μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας. Καθώς πλησίαζε η Μεγάλη Τεσσαρακοστή έψαχνε να βρει με ποιόν τρόπο θα μπορούσε να επιτευχθεί η επιθυμία του. Το έκανε θέμα προσευχής αγρυπνώντας στον Πατριαρχικό ναό. Κάποια μέρα κοινώνησε και βγήκε στο δρόμο σκεφτικός. Συνάντησε κάποιον Τούρκο ο οποίος με μεγάλη θρασύτητα και χωρίς λόγο τον έσπρωξε για να περάσει. Ο Γαβριήλ τον αντέσπρωξε βρίζοντας ταυτόχρονα, τη μουσουλμανική θρησκεία. Οι Τούρκοι που βρίσκονταν στην

⁶⁸⁴ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιανουάριος, ό.π., 229.

περιοχή, μόλις τον άκουσαν έπεσαν πάνω του, τον έπιασαν και τον έφεραν με τη βία στον κριτή.

Ο υποκινητής της κατάστασης φώναζε και ζητούσε να διεξαχθεί δίκη εναντίον του Γαβριήλ με την κατηγορία ότι εξύβρισε την πίστη τους. Ο κριτής προστάζει να τον φυλακίσουν, βγάζοντας και έγγραφο για τη δίκη του. Αμέσως τον αποφυλακίζουν και τον παρουσιάζουν στον καϊμακάμη δείχνοντας και το έγγραφο του κριτή. Ο καϊμακάμης τον ρώτησε αν ανταποκρίνονται στην αλήθεια όλα όσα αναφέρονται στο έγγραφο και ο Γαβριήλ του απάντησε θετικά. Τον παροτρύνει να αφήσει τη χριστιανική πίστη και να ασπαστεί τη μουσουλμανική. Ο Γαβριήλ όμως, απάντησε με παρηρησία: «μή μοι γένοιτο νά έλθω εις τόσην τρέλλαν καί άγνωσίαν, ώστε νά ειπῶ ψιλόν άνθρωπον τόν Κύριόν μου Ίησοῦν Χριστόν, τόν άληθινόν υίόν τοῦ Θεοῦ καί άληθινόν Θεόν, τόν τέλειον Θεόν καί τέλειον άνθρωπον· τόν δέ έδικόν σας Μωάμεθ νά όνομάσω όλως προφήτην! αλλά τόν μέν Ίησοῦν μου όμολογῶ καί πιστεύω πώς εἶναι Θεός άληθινός εκ Θεοῦ άληθινοῦ, τόν δέ έδικόν σας Μωάμεθ κηρύττω πώς δέν εἶναι προφήτης, αλλά άνθρωπος ιδιώτης, άγράμματος, πλαστολόγος καί πολέμιος τοῦ σωτήρος ήμῶν Ίησοῦ Χριστοῦ καί έπομένως τόν έξουθενῶ καί άποστρέφομαι καί αὐτόν καί τήν πίστιν του»⁶⁸⁵. Στην ερώτηση του καϊμακάμη αν είναι μεθυσμένος ή τρελλός, απάντησε: «οὔτε μεθύω οὔτε τῶν φρένων μου έξίσταμαι, αλλά χάριτι τοῦ Χριστοῦ μου, υγιεῖς έχω τάς φρένας, ώσαν καί τήν ψυχήν»⁶⁸⁶.

Εξοργισμένος ο καϊμακάμης, τον παρέδωσε στον έπαρχο με τη διαταγή να τον αποκεφαλίσει. Τον μεταφέρουν στον τόπο όπου θα εκτελούνταν η καταδικαστική απόφαση, το Παχτζέ Καπισί. Ο Γαβριήλ γεμάτος χαρά αλλά κάνοντας ταυτόχρονα και θερμή προσευχή, γονάτισε αμέσως και ο δήμιος του έκοψε το κεφάλι, στις 2 Φεβρουαρίου του 1676.

⁶⁸⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Φεβρουάριος, ό.π., 271.

⁶⁸⁶ Αυτόθι.

9) Ευθύμιος από τη Δημητσάνα

Ο νεομάρτυρας Ευθύμιος, κατά κόσμον Ελευθέριος, κατάγονταν από τη Δημητσάνα της Πελοποννήσου. Γονείς του ήταν ο Παναγιώτης και η Μαρία. Είχε επίσης, τέσσερα μεγαλύτερα αδέρφια, τον Γεώργιο, το Χρήστο, τον Ιωάννη και την Αικατερίνη. Τον ονόμασαν Ελευθέριο γιατί η μητέρα του δυσκολεύτηκε πολύ κατά την ώρα του τοκετού και ζήτησε τη βοήθεια του αγίου Ελευθερίου τάζοντας να δώσει το όνομά του στο παιδί που θα έφερνε στον κόσμο. Τον έστειλαν να μάθει γράμματα στο σχολείο του χωριού ενώ ο πατέρας με τα δύο μεγαλύτερα αγόρια πήγε στο Ιάσιο της Μολδαβίας. Ο Ελευθέριος απέκτησε πολύ νωρίς τη βασική εκπαίδευση και μαζί με τον αδελφό του Ιωάννη πήγαν στο μεγάλο σχολείο ελληνικής γλώσσας όπου παρακολουθούσε μαθήματα γραμματικής. Στη συνέχεια πηγαίνουν και οι δύο στο Ιάσιο για να συναντήσουν τον πατέρα και τα αδέρφια. Άρχισε σιγά-σιγά να ανάβει μέσα του ο πόθος να μεταβεί στο Άγιο Όρος και να γίνει μοναχός. Αφού αποχαιρέτησε τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας προσπάθησε να φύγει μέσω Κωνσταντινούπολης αλλά τον εμπόδισαν οι άσχημες καιρικές συνθήκες και η εμπόλεμη κατάσταση που υπήρχε τότε μεταξύ των Ρώσων και των Τούρκων. Κατέληξε στην Οδησό κάνοντας από εκεί μια προσπάθεια για να βρει διέξοδο. Η προσπάθεια αποτυγχάνει και έρχεται στο Βουκουρέστι όπου για εννάμιση χρόνο ζει κοντά στον Πρόξενο της Μαλλίας και κάποιον ρώσο υπάλληλο. Εκεί τον νίκησε ο διάβολος και ξέπεσε στην αμαρτία και την ηδονή. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο βιογράφος του «έγινε θέατρον τῆς ἀθλιότητος καὶ ἀμαρτίας»⁶⁸⁷. Για να ικανοποιήσει μάλιστα τις αμαρτωλές του επιθυμίες δανείζονταν χρήματα από τους άλλους.

Έτυχε να βρίσκονται στην περιοχή κάποιοι Τούρκοι ειρηνιστές και μπήκε στην ομάδα τους για να μπορέι να απολαμβάνει κα-

⁶⁸⁷ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάρτιος, ὁ.π., 357.

λύτερα και χωρίς προσωπικά έξοδα την αμαρτία και την πολυτέλεια. Υποτάχθηκε στις διαταγές κάποιου ονομαζόμενου Καπουτζή ο οποίος ήταν ιδιαίτερα σκληρός και τον στενοχωρούσε πολύ. Όταν βρέθηκαν στα Σούμλα και είδε ότι δεν άντεχε άλλο κοντά στο αφεντικό του, αποχώρησε οικειοθελώς και προσκολήθηκε στον Ραΐς αφέντη Γαλήπη. Εκεί δέχθηκε αμέσως να αρνηθεί την χριστιανική πίστη και να ασπαστεί τη μουσουλμανική κάνοντας μετά από τρεις μέρες και την περιτομή.

Όταν όμως άρχισαν να τον ενοχλούν οι αφόρητοι πόνοι της περιτομής ήθελε να επικαλεσθεί το όνομα του Χριστού αλλά δεν μπορούσε. Ο έλεγχος της συνειδήσεως άρχισε να τον ενοχλεί έντονα και έκλαψε πικρά για το μεγάλο του αμάρτημα. Οι Τούρκοι κατάλαβαν αμέσως μια αλλαγή στη συμπεριφορά του και δεν τον άφηναν να βγαίνει καθόλου από το σπίτι. Κάποια μέρα παρατήρησαν ότι είχε πάνω του ένα μικρό σταυρό και το έδειξαν αμέσως στο αφεντικό λέγοντάς του ότι ο Ελευθέριος διατηρούσε μέσα του χριστιανικά φρονήματα. Το αφεντικό τους καθυσύχασε λέγοντάς τους ότι είναι φυσικό μέσα σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα να μην έχει αποβάλλει κάποια στοιχεία. Μετά από τέσσερις μήνες πηγαίνουν στην Αδριανούπολη. Το αφεντικό έδειχνε ιδιαίτερη αδυναμία στον Ελευθέριο και αυτό ενοχλούσε τους υπόλοιπους. Βλέποντάς τους ο Ελευθέριος κυριευμένους από ζήλεια, φοβήθηκε μήπως του στήσουν καμιά παγίδα και τον σκοτώσουν όσο ακόμα ανήκει στη μουσουλμανική θρησκεία. Έσπευσε στη μητρόπολη και συνάντησε τον επίσκοπο και μετέπειτα πατριάρχη Ιεροσολύμων Κύριλλο. Ήταν η ώρα του εσπερινού και βρίσκονταν όλοι μέσα στο μητροπολιτικό ναό. Στάθηκε έξω από την πόρτα και προσποιήθηκε ότι έρχεται από την Κωνσταντινούπολη μεταφέροντας κάποια γράμματα για το δεσπότη. Ο δεσπότης έστειλε τον επίτροπο να παραλάβει τα γράμματα και ο Ελευθέριος αναγκάστηκε να του πει το λόγο για τον οποίο θέλει να συναντήσει τον μητροπολίτη. Ζήτησε μάλιστα να του δώσουν χριστιανικά ρούχα. Ο επίτροπος αντί να τον

βοηθήσει άρχισε να φωνάζει και ο Ελευθέριος φοβήθηκε και έφυγε κλαίγοντας.

Αφού απέτυχε αυτή η προσπάθεια έψαχνε να βρει έναν άλλο τρόπο. Μια μέρα συνάντησε κάποιο χριστιανό οπλοποιό, του διηγήθηκε την κατάσταση του και του ζήτησε να βρει χριστιανικά ρούχα και να του τα φέρει κάποια συγκεκριμένη ώρα. Ο χριστιανός πήγε την καθορισμένη ώρα στο ραντεβού έχοντας μαζί του ρούχα αλλά δυσκολεύτηκε να πάει ο Ελευθέριος.

Ο αφέντης του τον έβλεπε συνέχεια λυπημένο και άρχισε να του δίνει διάφορες υποσχέσεις προσπαθώντας να τον κάνει να χαρεί. Ο Ελευθέριος προφασίζονταν ότι ήταν λυπημένος για τη μητέρα του και χρησιμοποιούσε μια συμβολική φράση του Δαυΐδ: «οί νεφροί μου έξεκαύθησαν και ήλλοιώθησαν τῇ άρνήσει σου, Χριστέ!».

Μετά από τρεις μήνες επέστρεψαν στην Κωνσταντινούπολη. Σε μια στάση που έκαναν στο Βουκουρέστι ο Ελευθέριος γνωρίστηκε με τον οσιομάρτυρα Ιγνάτιο. Παρέμενε λοιπόν, κλεισμένος στο σπίτι του Ραΐς που τον είχε σαν παιδί του αλλά δεν του επέτρεπε σε καμία περίπτωση να βγει έξω. Η μόνη καταφυγή του Ελευθερίου ήταν η Παναγία στην οποία προσευχόταν συνεχώς⁶⁸⁸. Η βοήθεια της Παναγίας ήρθε αμέσως και αυτό φάνηκε από το θάρρος και τη δύναμη που απέκτησε ξαφνικά. Αποφάσισε λοιπόν, να βρει τρόπο να φύγει από το σπίτι ή να ομολογήσει ότι είναι χριστιανός και να πεθάνει για το Χριστό. Ο σατανάς δεν σταμάτησε να τον κυνηγάει ούτε μια στιγμή. Το αφεντικό του με κάποιες γυναίκες του σπιτιού του στέλνει δώρο πανάκριβα ρούχα. Ο Ελευθέριος προσποιήθηκε ότι

⁶⁸⁸ Ο βιογράφος παραθέτει την παρακάτω προσευχή: «Γενού μοι έγγυητής πρὸς τόν υιόν σου, ὦ Δέσποινα, τόν ὅποιον ὁ τάλας ήρνήθην καί ανάγαγέ με ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς ἀπωλείας ταύτης, «ὅτι εἰσήλθοσαν ὕδατα ἕως ψυχῆς μου· ἐνεπάγην εἰς ἰλύν βυθοῦ, καί οὐκ ἔστι μοι ὑπόστασις»· δός μοι χεῖρα βοηθείας, ὦ Δέσποινα, κειμένω χαμαί καί ανάγαγέ με ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς ἀπωλείας· λύτρωσαί με ἐκ τῆς τυραννίδος τοῦ διαβόλου, ἡ λυτρώσασα τό ἀνθρώπινον γένος καί περιχαρῶς δεχομένη τά δάκρυα καί τήν μετάνοιαν τῶν ἁμαρτωλῶν», ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Μάρτιος, ὁ.π., 360.

τα δέχθηκε με χαρά και ανταπέδωσε. Επιδίδεται στην προσευχή και ζητάει από το Θεό να τον διευκολύνει στη φυγή του⁶⁸⁹.

Πηγαίνει μέχρι την είσοδο του σπιτιού που φυλάσσονταν από ένα γέροντα θυρωρό ο οποίος τον άφησε μόνο για να πάει σε κάποια δουλειά. Έτσι μένει μόνος μπροστά σε μια ελεύθερη είσοδο. Βρήκε την ευκαιρία και έφυγε με μεγάλη ταχύτητα προς το πατριαρχείο. Εκεί αναζήτησε κάποιον πνευματικό συμπατριώτη του από την Πελοπόννησο. Εξομολογήθηκε όλες τις αμαρτίες του με ειλικρινή μετάνοια και ζήτησε να του δώσουν χριστιανικά ρούχα. Ο πνευματικός δεν δέχτηκε να ικανοποιήσει τη συγκεκριμένη επιθυμία και αφού του έδωσε τις απαραίτητες συμβουλές, τον άφησε να φύγει. Καταφέρνει να φθάσει στο Γαλατά, ανεβαίνει στο Σταυροδρόμι και μπαίνει στην οικία του ρώσου πρέσβη δοξάζοντας μεγαλόφωνα το Θεό. Οι υπηρέτες του σπιτιού παραξενεύτηκαν όταν τον είδαν με μουσουλμανικά ρούχα αλλά τον άφησαν να τους διηγηθεί την ιστορία του. Συγκινήθηκαν ιδιαίτερα και του έδωσαν χριστιανικά ρούχα να φορέσει. Μετά από τέσσερις ημέρες βρήκαν πλοίο και τον έστειλαν στο Άγιον Όρος. Στο ταξίδι αυτό τον συνόδευσε ο συμπατριώτης του Ιωάννης.

Πηγαίνει πρώτα στη μονή Μεγίστης Λαύρας όπου γνωρίζει τον πρώην πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριο. Εξομολογήθηκε και βρήκε μεγάλη ανάπαυση κοντά του. Αποδέσμευσε τον Ιωάννη και κράτησε κοντά του τον Ελευθέριο δίνοντάς του τη δυνατότητα να συναντάει καθημερινά έναν ενάρετο πνευματικό, το Μελέτιο. Απ' αυτόν θα του διαβάζονταν οι ιλαστήριες ευχές και μετά από σαράντα ημέρες θα χρίονταν με το Άγιο Μύρο.

Αφού έλαβε το χρίσμα ανέβηκε στη Σκήτη της Αγίας Άννης κοντά στον πατέρα Βασίλειο ο οποίος ήταν ιδιαίτερα γνωστός για

⁶⁸⁹ Η προσευχή όπως την παραθέτει ο βιογράφος έχει ως εξής: «γενου̅ μοι, ὦ Δέσποτα, φῶς καὶ ὁδηγία πρὸς σωτηρίας ὁδόν, εἰς τοὺς ἐχθρούς σου δέ τούτους δός σκότος ψηλαφητόν, ἵνα μὴ με ἴδωσι καὶ ἐμποδίσωσιν· ὅτι ἰδοὺ ἐξέρχομαι εἰς ἀναζήτησίν σου, ὡς ἡ ἀσματίζουσα νύμφη Δέσποτα, ἐπάκουσόν μου διὰ τό πλῆθος τῶν οἰκτιρῶν σου, καὶ χάρισάι μοι εὐκολίαν τῆς ἐξόδου, διὰ πρεσβειῶν τῆς παναυχράντου σου Μητρός καὶ πάντων τῶν Ἀγίων. Ἀμήν», ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάρτιος, ὁ.π., 361.

την παρηγοριά που προσέφερε και σε άλλους αρνησίχριστους συνοδεύοντάς τους μέχρι το θάνατο. Συμπάθησε αμέσως τον Ελευθέριο και τον κράτησε κοντά του. Μέσα σε είκοσι ημέρες κατάφερε να πείσει τον Βασίλειο ότι είναι έτοιμος πλέον να πάει στην Κωνσταντινούπολη και να παρουσιαστεί. Αν δεν το κατάφερε είχε την εντολή να επιστρέψει χωρίς να θέσει τον εαυτό του σε ιδιαίτερο κίνδυνο. Ο Ελευθέριος με μεγάλη προθυμία μετέβη στην Κωνσταντινούπολη στο σπίτι του αφέντη του Ραΐς. Έμεινε εκεί οκτώ ημέρες αλλά δεν τον αναγνώρισε κανείς και επέστρεψε στον πνευματικό που είχε γνωρίσει στο πατριαρχείο. Ανέφερε αμέσως την εντολή που είχε από το γέροντά του αν δεν τα καταφέρει να επιστρέψει στο Όρος εκείνος όμως σκέφτεται να παρακούσει γιατί θέλει να παρουσιαστεί. Ο πνευματικός μόλις το άκουσε προσπάθησε να τον εμποδίσει με πολλούς τρόπους αλλά όταν είδε τον Ελευθέριο αμετάπειστο έδωσε άδεια να παρουσιασθεί. Την επόμενη μέρα κοινώνησε και πήρε θάρρος για να συνεχίσει τον αγώνα του. Στο δρόμο συνάντησε κάποιο μοναχό από τη Λαύρα, τον Παγκράτιο ο οποίος έτυχε να κατάγεται από την Πελοπόννησο. Ο Ελευθέριος του αποκάλυψε την πρόθεσή του αλλά ο Παγκράτιος υποχάλασε και κατά κάποιον τρόπο παρέλυσε τον ενθουσιασμό του, συμβουλεύοντάς τον να επιστρέψει στο Όρος και να επιδοθεί στην πνευματική άσκηση, να ταπεινώσει το φρόνημά του, να δοκιμασθεί και αργότερα ενδυναμωμένος να οδηγηθεί στο μαρτύριο.

Αποφασίζει να επιστρέψει στο Όρος αλλά ο διάβολος του έβαλε άλλους λογισμούς και δεν μπορούσε να αποφασίσει που θα πάει. Περνούσαν από το μυαλό του τα Ιεροσόλυμα, το Σινά και κάποια άλλα μέρη. Καταφέρει να τους ξεπεράσει επικαλούμενος τη θεία βοήθεια και μεταβαίνει στη μονή Δοχειαρίου συνοδευόμενος από τον προηγούμενο Ευγένιο Μυτιληναίο. Έμεινε εκεί μαζί του δύο μήνες και αργότερα εγκαταβίωσε στη μονή Εσφιγμένου. Μετά από λίγο επιστρέφει στο Δοχειάρι αλλά μαθαίνει ότι στη μονή Ιβήρων μονάζει ο ξάδερφός του Ονούφριος. Εξαιτίας της αλλαξοπι-

στίας που είχε διαπράξει ντράπηκε να τον συναντήσει και πήγε σε ένα σπήλαιο κοντά στη μονή Σταυρονικήτα. Στον πύργο της μονής συναντάει τον πνευματικό Κύριλλο Μυτιληναίο και εξομολογείται με ειλικρίνεια για μια ακόμη φορά. Ο Κύριλλος τον στέλνει στη σκήτη του τιμίου Προδρόμου για να συναντήσει τον μοναχό Χαράλαμπο. Τότε βρήκε την κατάλληλη ευκαιρία και πήγε στη μονή Ιβήρων να συναντήσει τον ξάδερφό του. Στη συνέχεια γνωρίζει τον π. Νικηφόρο και εντάσσεται αμέσως στη μικρή συνοδεία του που αποτελούνταν από πέντε υποτακτικούς καταγόμενους από τη Δημητσάνα.

Κάποια στιγμή έμαθε ότι ήρθε στο Όρος ένας επισκέπτης από την ιδιαίτερη πατρίδα του και θέλοντας να μάθει τι κάνει η μητέρα του πήρε σχετική άδεια να πάει να τον συναντήσει. Ζήτησαν από τον πρώην πατριάρχη Γρηγόριο να πάρει σχετικές πληροφορίες για τον άνδρα αλλά και για τη μητέρα του Ελευθερίου. Ο Γρηγόριος τον απέτρεψε γι' αυτή τη συνάντηση και έτσι αφοσιώθηκε στην προσωπική άσκηση και την προσευχή. Συνεχώς προόδευε στην αρετή με προσευχή, νηστεία, μελέτη της Αγίας Γραφής αλλά και του νέου μαρτυρολογίου. Έτσι άναβε μέσα του ο πόθος για το μαρτύριο και παρακαλούσε τον Θεό να του αποκαλύψει τι πρέπει να κάνει.

Η αρετή του έφθασε σε τόσο υψηλά επίπεδα που αξιώθηκε να δει σε όραμα ότι βρίσκονταν σε μια καλύβη η οποία φωτίσθηκε με το άπλετο φως ενός σταυρού που σχηματίζονταν στον ουρανό. Εμφανίζεται ένας όμορφος νέος και του λέει: «οὗτος εἶναι, Ἐλευθέριε, ὁ σταυρός, μέ τοῦ ὁποίου τήν δύναμιν ἐνίκησεν ὁ πρῶτος τῶν χριστιανῶν βασιλεύς Κωνσταντῖνος τούς ἐχθρούς του· τοῦτον καί σύ λαβών, τρέχε τήν ὁδόν σου»⁶⁹⁰. Μετά απ' αυτό ξύπνησε και ευχαρίστησε το Θεό που τον αξίωσε να νιώσει τέτοια χαρά. Ζητάει άδεια να φύγει στην Πόλη και να παρουσιασθεί αλλά δεν του δίνουν και αναγκάζεται να κάνει υπακοή. Γίνεται μεγαλόσχημος μοναχός και παίρνει το όνομα Ευθύμιος. Συνέχισε να προσεύχεται αδιάκοπα

⁶⁹⁰ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάρτιος, ό.π., 368-369.

μέχρι του σημείου που και ο διάβολος αγανάκτησε από τα πνευματικά του κατορθώματα και θέλησε να τον παιδέψει για μια ακόμη φορά. Είδε ένα σατανικό όνειρο κατά το οποίο είχε συγκεντρωθεί μια ομάδα Αιθίοπων και μέσα από αλλόκοτες κραυγές άναψαν φωτιά και άρχισαν να του φωνάζουν: «Ίδε ὁ ἄνθρωπος, ὅστις θέλει νά μαρτυρήσῃ καί δέν στοχάζεται ὅτι ἡμεῖς μέλλομεν νά τόν νικήσωμεν· ἄς τόν βάλωμεν εἰς αὐτήν τήν πυράν νά τόν καύσωμεν, διά νά ἴδωμεν, ἂν δύναται νά ὑπομείνῃ τό μαρτύριον»⁶⁹¹ και προσπαθούσαν να τον ρίξουν στη φωτιά. Ο Ευθύμιος ξύπνησε τρομαγμένος και ζήτησε τη βοήθεια του Θεού για να διώξει τις σατανικές σκέψεις.

Όταν πια έφθασε ο καιρός για να αναχωρήσει πήγε πρώτα στη μονή Ιβήρων για να χαιρετήσει τον Ονούφριο. Μπαίνει στο ναό της μονής όπου φυλάσσεται η θαυματουργή εικόνα της Παναγίας της Πορταΐτισσας. Προσευχήθηκαν με ιδιαίτερη θέρμη και ζήτησαν τη βοήθεια της Παναγίας στον αγώνα του Ευθυμίου⁶⁹². Στη συνέχεια διηγείται στους πατέρες ένα όραμα που είδε με την Παναγία να τον ευλογεί⁶⁹³. Μετά την εξιστόρηση συγκεντρώνονται όλοι οι πατέρες της μονής για να τον αποχαιρετήσουν. Ένας μοναχός προέβλεψε ότι ο Ευθύμιος δεν θα επιστρέψει ξανά γιατί θα γευθεί μαρτυρικό θάνατο. Όταν τον ρώτησαν πως το κατάλαβε, απάντησε: «όταν

⁶⁹¹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάρτιος, ό.π., 370.

⁶⁹² Ο βιογράφος αναφέρει ότι ο Ονούφριος αναφώνησε την εξής προσευχή: «Εἰς χειρᾶς σου παρατίθημι, Δέσποινα, τόν Εὐθύμιον τούτον· ἐνίσχυσον αὐτόν εἰς τόν κατά τῶν ἀοράτων καί ὁρατῶν ἐχθρῶν πόλεμον, καί παράστησον αὐτόν τῷ σῶ υἱῷ καί Θεῷ θῦμα τέλειον καί εὐάρεστον», αὐτόθι.

⁶⁹³ Το όραμα είχε ως εξής: «εἶδον, ..., καί ἰδοῦ θρόνος ὑψηλός καί ἐπηρμένος, κύκλωθεν τοῦ ὁποίου παρίστατο ἀναρίθμητος πληθῦς στρατιωτῶν καί δούλων, καί μετά μεγάλης παρατάξεως καί δόξης ἐκάθητο εἰς τόν θρόνον ἐκεῖνον θαυμασία καί ὡραία γυνή, τήν ὁποίαν βασιλίσσαν δύναται τις νά τήν ὀνομάσῃ. Καί ἐδόθη λόγος εἰς τό πλήθος ὅτι ἡ γυνή αὕτη εἶναι ἡ Παναγία. Καί ἕκαστος τῶν παρισταμένων ἐποίει σχῆμα προσκυνήσεως καί ἀνεχώρει. Τότε καί ἐγώ μέλλων νά ἀναχωρήσω, τό μέν, διά νά προσεγγίσω εἰς τήν Παναγίαν, τό δέ, ὡς χρεώστης νά τήν προσκυνήσω, καθῶς καί ὅλοι οἱ ἄλλοι, ἤλθον μετά φόβου μεγάλου καί συστολῆς, καί προσεγγίσας περισσότερον τῶν ἄλλων διά νά λάβω καί περισσότεραν χάριν, ἐπροσκύνησα. Ἡ δέ Θεοτόκος ἔθηκεν εἰς τήν κεφαλῆν μου τήν ἰδίαν αὐτῆς χεῖρα, καί τρόπον τινά ἐκράτησεν αὐτήν· ἐγώ δέ ἀπό τήν αἴσθησιν τῆς θείας ταύτης χειρός ἐξύπνησα, καί μένων ἄφωνος καί ἐκστατικός, περιεχύθην ὑστερον ἀπό χαράν ἄφατον καί δάκρυα ἀμέτρητα», αὐτόθι.

ἐπλησίασα νά τόν ἀσπασθῶ, ὡσφράνθην τόσην εὐωδίαν ἀπό αὐτόν, τήν ὅποιαν δέν δύναμαι νά τήν παρομοιάσω μέ κανέν μύρον»⁶⁹⁴.

Ο Ευθύμιος φθάνει στην Καλλιούπολη συνοδευόμενος από τον μοναχό Γρηγόριο. Εκεί συνάντησε τρεις πασάδες που γνώριζαν τον Ραΐς και αποφάσισε να παραδοθεί. Ο Γρηγόριος όμως προσπάθησε να τον εμποδίσει γιατί στην περιοχή ήταν συγκεντρωμένοι πολλοί άγριοι πολεμιστές και θα προκαλούσαν μεγάλο κακό. Έκαναν ευχέλαιο, κοινώνησαν και πήγαν στο Αρτάκιο όπου παρακολούθησαν την ακολουθία του Ακαθίστου Ύμνου. Από το Αρτάκιο πέρασαν απέναντι στο Γαλατά και έμειναν στο σπίτι κάποιου χριστιανού που ονομάζονταν και αυτός Γρηγόριος. Την Κυριακή των Βαΐων αφού εκκλησιάστηκε και κοινώνησε μπήκε στο πλοίο του Κεφαλλονίτη Ιωάννη Τζάνε. Ο καπετάνιος τον υποδέχτηκε με πολλή ευγένεια και του πρόσφερε έναν καφέ. Ο Ευθύμιος τον πήρε αλλά δεν τον ήπια λέγοντας: «τοῦτο ἀδελφοί εἰς ἐμέ εἶναι τύπος τοῦ ποτηρίου τοῦ θανάτου, καί εἶθε ὁ πανάγαθος Θεός σᾶς μέν νά ἀξιῶση τῆς οὐρανίου αὐτοῦ βασιλείας, ἐμέ δέ νά ἐνδυναμῶση νά ὑποφέρω τά ἐπερχόμενα βασανιστήρια»⁶⁹⁵. Στη συνέχεια επέστρεψε πίσω τον καφέ και δάκρυσαν όλοι οι παρευρισκόμενοι. Σηκώθηκε, έβγαλε τα μοναχικά ράσα και φόρεσε την τούρκικη στολή που του είχαν φέρει. Ζητάει την ευλογία του συνοδού του⁶⁹⁶ και τους ασπάζεται όλους λίγο πριν αναχωρήσει. Σταυρώθηκε με λαδάκι που είχε φέρει μαζί του από την Παναγία Πορταΐτισσα, βγήκε από το πλοίο και με μια μικρή βαρκούλα πέρασε απέναντι στο Βυζάντιο. Φθάνει στο σπίτι του

⁶⁹⁴ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάρτιος, ό.π., 371.

⁶⁹⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάρτιος, ό.π., 373.

⁶⁹⁶ «Εὐλόγησον πάτερ τόν δουλόν σου καί ἀδελφόν καί ὁ Θεός, πάτερ, νά σοί ἀνταποδώσῃ τούς μισθοῦς τῶν εὐεργεσιῶν, ἄς εἰς ἐμέ τόν ἀνάξιον ἐκάμετε, καί νά σᾶς ἀνταμείψῃ οὐράνια δωρήματα τῶν κόπων ἡμῶν ... μή λυπεῖσαι, πάτερ, καί κάμνεις νά λυπῆται καί ἡ ἐμή καρδιά, ἀλλά παρακάλεῖ τόν Θεόν νά νικήσω τόν ἐχθρόν διάβολον καί νά τελειῶσω ἀνδρείως τόν ἀγῶνα τοῦ μαρτυρίου, τόν ὅποιον ὅταν ἀκούσης, χαῖρε πλέον καί εὐφραίνου ἡ ὀσιότης σου καί πᾶς πιστός, ὅτι χαρά γίνεται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπί ἐνί ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι», αὐτόθι.

κριτή βεζύρη Ρουσούτ πασά και χωρίς φόβο ομολογεί: «ἐγώ, ἡγεμῶν, ἤμην χριστιανός ἐκ προγόνων· ταῦτα δέ τὰ ἐνδύματα, τὰ ὅποια φορῶ, μοί τὰ ἔδωκες σύ· καί διά νά πιστοποιηθῆς ὅτι εἶμαι χριστιανός, ἰδοὺ ἓνα σταυρόν, ὅστις εἶναι σημεῖον, ὅτι μία ἡ ἀληθινή πίστις, ἡ τῶν χριστιανῶν· ἰδοὺ καί τὰ βαῖα, τὰ ὅποια εἶναι καί αὐτά σημεῖα χριστιανικά, καί ἵνα βεβαιωθῆς περισσότερο, ἰδοὺ καταπατῶ τό σημεῖον τοῦτο τῆς ἀνόμου καί ἀθέου θρησκείας σου»⁶⁹⁷. Αφού πέταξε κάτω το τούρκικο σαρίκι, φώναξε: «ἀναθεματίζω τόν ἀντίχριστον Μωάμεθ τόν προφήτην σας»⁶⁹⁸. Ο βεζύρης, ἐκπληκτος ἀπό τήν ἀντίδραση, ζήτησε ἀπό τους υπηρέτες νά ἐξετάσουν ἀν εἶναι μεθυσμένος ἢ στη χειρότερη περίπτωση, τρελλός. Ο μάρτυρας πήρε ἀμέσως τὸ λόγο καὶ ἀπάντησε: «οὐχί, ..., πολλά καλὰ ἔχω τὰς φρένας μου καί διά τοῦτο ὁμολογῶ τόν Ἰησοῦν Χριστόν μου Θεόν ἀληθινόν καί ποιητὴν τοῦ παντός· ὁμολογῶ δέ καί ἐμαυτὸν χριστιανόν, καί θέλω νά ἀποθάνω διά τήν ἀγάπην του»⁶⁹⁹. Ο βεζύρης ἐπέμεινε ὅτι μόνο ἓνας μεθυσμένος θα μπορούσε νά ἐκστομίσει αὐτά τα λόγια ἀλλὰ ὁ μάρτυρας συνέχισε νά τον διαψεύδει.

Ἐξοργισμένος, προστάζει νά τον φυλακίσουν, βάζοντας τὰ πόδια του στην ποδοκάκη καὶ δένοντάς τον με αλυσίδες. Μετά ἀπό ἀπὸ μία ὥρα τον καλοῦν ξανά γιὰ ἐξέταση. Τον ρώτησαν ἀν ἦρθε στα λογικά του ἢ συνεχίζει ἀκόμη νά υποστηρίζει αὐτά που εἶχε πει μία ὥρα πρὶν. Ἡ ἀπάντηση που πήρε ἀπὸ τὸ μάρτυρα ἦταν: «ἐγώ σοί εἶπον, ὦ ἡγεμῶν, ὅτι χριστιανός εἶμαι καί χριστιανῶν γονέων υἱός, καί πιστεύω τόν Ἰησοῦν Χριστόν ὡς Θεόν ἀληθινόν, ὅστις ἔγινεν ἄνθρωπος διά τήν σωτηρίαν ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων, καί μέλλει πάλιν νά ἔλθῃ καί νά κρίνῃ τούς ἀνθρώπους καί νά ἀποδώσῃ ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα του»⁷⁰⁰. Ο βεζύρης του ζητάει νά λογικευθεῖ καὶ νά ἐπανέλθει στη μουσουλμανικὴ πίστη. Ἡ ἐπάνοδος αὐτὴ θα συνοδεύονταν

⁶⁹⁷ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάρτιος, ὁ.π., 374.

⁶⁹⁸ Αὐτόθι.

⁶⁹⁹ Αὐτόθι.

⁷⁰⁰ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάρτιος, ὁ.π., 375.

από μεγάλες τιμές και πλούτη. Οι υποσχέσεις αυτές δεν συγκινούν τον μάρτυρα και αυτό φαίνεται από τα λεγόμενά του: «μή γένοιτο, ἡγεμών, νά ἀρνηθῶ ἐγώ τόν ἀληθινόν Θεόν, τόν γλυκύτατόν μοι Ἰησοῦν καί νά ἔλθω εἰς τήν ἰδικήν σας πίστιν, ἥτις δέν εἶναι ἄλλο τι, εἰ μή μυθολογίαί καί ἀτοπήματα, τά ὅποια σᾶς τά ἐδίδαξεν ἐκεῖνος ὁ ἀντίχριστος Μωάμεθ»⁷⁰¹. Ο βεζύρης τον προειδοποιεί να αρνηθεί το Χριστό γιατί με τη στάση που κρατάει θα υποστεί φρικτά βασανιστήρια, για να ακούσει τη θαρραλέα απάντηση: «μή γένοιτο, Χριστέ Βασιλεῦ, νά σέ ἀρνηθῶ οὔτε μέ λόγον οὔτε μέ ἔργον, καί ἄν εἶναι ἀνάγκη νά ὑποστῶ τάς σκληροτάτας βασάνους»⁷⁰². Ο βεζύρης δίνει εντολή να του τοποθετήσουν με το ζόρι το σαρίκι στο κεφάλι. Ο μάρτυρας στάθηκε, του το φόρεσαν και μετά το πήρε στα χέρια του, το έσχισε και πέταξε τα κομμάτια μπροστά στο βεζύρη λέγοντάς του: «λάβε ἄνθρωπε τό ἰδικόν σου καί ἄφες ἐμέ νά ἔχω τό ἰδικόν μου»⁷⁰³. Θυμωμένος ο βεζύρης διατάζει να τον φυλακίσουν ξανά και να τον ξυλοκοπήσουν άγρια. Μετά από τρεις ώρες τον φέρνουν εκ νέου στο κριτήριο όπου ομολογεί για μια ακόμη φορά: «μία εἶναι, ὦ ἡγεμών, ἡ ἀληθινή πίστις, ἡ τῶν χριστιανῶν καί εἰς Θεός τρισυπόστατος, ὁ ὑπό πάσης τῆς κτίσεως λατρευόμενος καί ὑμνούμενος, Πατήρ, Υἱός καί ἅγιον Πνεῦμα, ἡ μία καί ἀδιαίρετος φύσις τῆς θεότητος, εἰς τῆς ὁποίας τό ὄνομα ἐβαπτίσθην καί ἔγινα υἱός Θεοῦ κατά χάριν, καί πῶς λοιπόν νά πιστεύσω εἰς αὐτόν τόν ψευδοπροφήτην σας Μωάμεθ τόν ἀντίχριστον»⁷⁰⁴. Ο βεζύρης εξοργίζεται ακόμη περισσότερο και διατάζει να τον αποκεφαλίσουν. Τον παίρνει ο δήμιος και προσπαθεί να του δέσει οπισθάγκωνα τα χέρια. Ο μάρτυρας αρνείται και λέει: «καί διά τί θέλεις νά μοῦ δέσης τάς χεῖρας, ὅστις ἦλθον αὐτόκλητος ὦδε; Διά τοῦτο ἐδέθη ὁ Χριστός μου ἀπό τούς παρανόμους Ἑβραίους κατ' αὐτάς τάς ἁγίας ἡμέρας, διά νά μέ λύση ἀπό τάς ἁμαρτίας καί νά τρέχω ἐγώ χωρίς δεσμά εἰς

⁷⁰¹ Αυτόθι.

⁷⁰² Αυτόθι.

⁷⁰³ Αυτόθι.

⁷⁰⁴ Αυτόθι. Στο σημείο αυτό ο βιογράφος επαινεί ιδιαίτερα το θάρρος του μάρτυρα γράφοντας: «Εὔγε τῆς ἐλευθεροστομίας σου, γενναῖε τοῦ Χριστοῦ ἀγωνιστά! εὔγε τῆς σῆς μεγαλοψυχίας, τῆς ἐπαξίου οὔσης οὐρανίων ἐπαίνων!».

τόν θάνατον διά τήν ἀγάπην του»⁷⁰⁵. Ἐκπληκτος ὁ δήμιος τοῦ ἀφήνει ελεύθερα τὰ χέρια καί βγαίνουν ἔξω ἀπό τὸ κριτήριο.

Ὁ συνοδίτης Γρηγόριος ἔστειλε κάποιο χριστιανό νὰ συλλέξει πληροφορίες γιὰ τὸ μάρτυρα. Ὁ ἄνθρωπος αὐτός εἶδε τὸ μάρτυρα μαζί με τοὺς δημίους νὰ οδεύουν στὸν τόπο τοῦ μαρτυρίου. Ἀφού ἐφτάσαν στὸν καθορισμένο τόπο σταμάτησαν καὶ ὁ μάρτυρας σηκώνοντας τὰ χέρια τοῦ πρὸς ἀνατολάς προσευχήθηκε στὸν Κύριο λέγοντας μεγαλόφωνα: «Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὅτι με ἠξίωσας νὰ λάβω θάνατον διὰ σέ καὶ νὰ χύσω τὸ αἷμά μου διὰ τήν ἀγάπην σου· ἀλλ' ἀξιώσόν με, δέομαι, νὰ νικήσω καὶ ἕως τέλους τὸν πονηρὸν διάβολον, καὶ νὰ ἔλθω πρὸς σέ μετὰ χαρᾶς· εἰρήνευσον, Δέσποτα, τὸν κόσμον σου καὶ κράτυνον τήν Ὁρθοδοξίαν εἰς τέλος· μνήσθητι τῶν γονέων καὶ συγγενῶν καὶ φίλων μου καὶ παντός τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος καὶ χάρισαι αὐτοῖς πάντα τὰ σωτηριώδη αἰτήματα καὶ τήν οὐράνιον σου βασιλείαν»⁷⁰⁶. Στὴ συνέχεια, ἔκανε τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ, ἀσπᾶσθηκε τὸ σταυρό που κρατοῦσε στὰ χέρια τοῦ καὶ γεμάτος χαρὰ γονάτισε. Ἐσκυψε τὸ κεφάλι καὶ ἀναφώνησε: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, εἰς χειράς σου παρατίθημι τὸ πνεῦμά μου»⁷⁰⁷. Ὁ δήμιος κάνει δύο ἀπανωτές προσπάθειες ἀλλὰ δὲν κόβεται τὸ κεφάλι τοῦ μάρτυρα. Τὴν τρίτη φορὰ τὸν ἐσφάξε ἀπὸ τὸ λαιμό, στὶς 22 Μαρτίου, Κυριακὴ τῶν Βαΐων, τοῦ 1814.

10) Λουκάς ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη

Ὁ νεομάρτυρας Λουκάς καταγόταν ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη. Γονεῖς τοῦ ἦταν ὁ Ἀθανάσιος καὶ ἡ Δομνίτζα ἀλλὰ σὲ ἡλικία ἑξὶ ἐτῶν ἔμεινε ὀρφανός ἀπὸ πατέρα. Ἡ μητέρα τοῦ, ἐπειδὴ ζούσαν πολὺ φτωχικά, τὸν παρέδωσε σὲ κάποιο Ζαγοραῖο προμηθευτὴ. Γιὰ ἐπαγγελματικούς λόγους ταξίδεψαν μαζί στὴ Ρωσία καὶ στὴ συνέχεια στὴ Κωνσταντινούπολη ὅπου διατηροῦσε μαγαζί. Κάποια

⁷⁰⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάρτιος, ὁ.π., 376.

⁷⁰⁶ Αὐτόθι.

⁷⁰⁷ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάρτιος, ὁ.π., 377.

μέρα βγαίνοντας έξω από τον οντά, μάλωσε με ένα τουρκάκι και το χτύπησε. Οι παριστάμενοι Τούρκοι έπεσαν πάνω του με σκοπό να τον σκοτώσουν. Ο Λουκάς φοβισμένος φώναξε: «ἀφήσετέ με και τουρκεύω»⁷⁰⁸. Ακούγοντας την υπόσχεση αυτή χάρηκαν και ένας υψηλόβαθμος μουσουλμάνος τον πήρε στο σπίτι του και τον διέταξε να αρνηθεί την πίστη του στο Χριστό. Από φόβο δέχθηκε να το κάνει αλλά αργότερα σκέφθηκε πιο λογικά και μετάνιωσε. Παρόλο που ο Τούρκος του έδινε πολλές και μεγάλες υποσχέσεις, δεν εξαπατήθηκε αλλά τα περιφρονούσε όλα με ωριμότητα ενήλικα.

Έστειλε μήνυμα στο αφεντικό του για να τον βοηθήσει πριν του κάνουν την περιτομή. Ο πραγματευτής έσπευσε αμέσως στον ελιτζή των Ρώσων και του ανέφερε την υπόθεση, παρακαλώντας τον να βοηθήσει με όποιο τρόπο μπορεί. Ο Ρώσος έστειλε ένα δικό του άνθρωπο και ζήτησε από τον αγά να του παραδώσει το παιδί. Εκείνος αρνήθηκε φέρνοντας το επιχείρημα ότι το παιδί μόνο του ζήτησε να ασπαστεί τη μουσουλμανική θρησκεία. Ο απεσταλμένος αναγκάστηκε να φύγει και ο Τούρκος φοβούμενος ότι θα ζητούσαν για δεύτερη φορά το παιδί έσπευσε να του κάνει περιτομή. Ενημερώθηκε για το γεγονός ο Ρώσος ελιτζής και το ανέφερε στον πραγματευτή προτείνοντάς του να στείλει με κάποιο τρόπο μήνυμα στο παιδί να βρει το ίδιο την κατάλληλη ευκαιρία να δραπετεύσει και να πάει κοντά στον Ρώσο. Ο Λουκάς κατάφερε να βγει από το τούρκικο σπίτι και φορώντας τούρκικα ρούχα τον φυγάδευσαν στη Θήρα. Εκεί παρέμεινε για κάποιο χρονικό διάστημα άγνωστος μεταξύ αγνώστων. Κάποια στιγμή αρρώστησε και η πρώτη σκέψη που έκανε ήταν να επισκεφθεί έναν πνευματικό και να εξομολογηθεί το μεγάλο του αμάρτημα. Ο πνευματικός τον προέτρεψε να πάει στο Άγιον Όρος αποφεύγοντας έτσι κάθε κίνδυνο και αποζητώντας τη σωτηρία.

Ο Λουκάς κάνει αμέσως υπακοή και μεταβαίνει στο Περιβόλι της Παναγίας. Επισκέπτεται πρώτα τη μονή μεγίστης Λαύρας και

⁷⁰⁸ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάρτιος, ό.π., 385-386.

εργάστηκε για κάποιο διάστημα στο αρχονταρίκι. Ακολούθως πήγε στη μονή Ιβήρων και εκμυστηρεύτηκε το μεγάλο του αμάρτημα στον προεστώτα της μονής. Ο γέροντας τον έστειλε στη σκήτη του τιμίου Προδρόμου για να συναντήσει κάποιο πνευματικό και εκείνος να κάνει ό,τι χρειάζεται για να τον επαναφέρει στην κανονική τάξη της Εκκλησίας. Μετά την επανένταξή του στους κόλπους της Εκκλησίας μεταβαίνει στη μονή Σταυρονικήτα. Εκεί κήρεται από τον προεστώτα της μονής και παίρνει τη ρασοευχή. Στη συνέχεια πηγαίνει στη μονή Ζωγράφου αλλά οι πειρασμοί δεν σταμάτησαν να τον κυνηγούν.

Φεύγει από το Άγιον Όρος με σκοπό να εργαστεί ως κανδηλανάφτης στον κόσμο. Τα σχέδια όμως, του Θεού ήταν διαφορετικά. Πουθενά δεν κατάφερε να εργαστεί. Φθάνει στη Σμύρνη αλλά επειδή η περιοχή μαστίζονταν από επιδημία πανώλης φοβήθηκε και επέστρεψε στο Όρος. Αρχικά επισκέπτεται τη μονή Ξηροποτάμου και στη συνέχεια το Κουτλουμούσι. Μετά από ένα διάστημα περιπλάνησης σε διάφορα μοναστήρια κατέληξε στη μονή Γρηγορίου όπου τον δέχτηκαν και αναπαύθηκε πνευματικά. Ο διάβολος όμως συνέχισε να τον πολεμάει και διωγμένος από το μοναστήρι άρχισε πάλι την περιπλάνηση κλαίγοντας. Σιγά-σιγά άρχισε να σκέπτεται πιο ήρεμα και προσπάθησε να βρει την αιτία των πειρασμών. Τελικά τους απέδωσε στην περιτομή. Η μόνη λύση για να απαλλαγεί από αυτούς ήταν να πάει και να ομολογήσει με παρηγορία την πίστη του στο Χριστό. Επισκέπτεται αμέσως το γέροντά του και φανερώνει τη σκέψη του. Ο γέροντας προσπάθησε να τον μεταπείσει αλλά ήταν αδύνατο. Πηγαίνει στη σκήτη Αγίας Άννης και συναντάει τον πατέρα Βησσαρίωνα. Του διηγήθηκε με λεπτομέρειες γιατί τον έδιωξαν από τη μονή Γρηγορίου μη δίνοντας καμία σημασία στην παράκλησή του να τον κρατήσουν. Ο Βησσαρίωνας τον δέχτηκε να μείνει κοντά του και στη συνέχεια, όταν πια θα έβγαζε γένεια, θα τον έστειλε κοντά σε κάποιον από τους αδελφούς της μονής.

Ο Λουκάς ικανοποιημένος από την έκβαση της υπόθεσης έκανε μια εκ βαθέων εξομολόγηση, αναφερόμενος κυρίως στους πειρασμούς που είχε αντιμετωπίσει και ανακοινώνοντας την επιθυμία του να ομολογήσει δημοσίως την πίστη του. Ο γέροντας σε αυτό το σημείο δεν έπαιρνε ξεκάθαρη θέση. Μετά από επιθυμία του ίδιου του Λουκά τον στέλνει σε κάποιον πνευματικό, τον πατέρα Ανανία, όπου εξομολογείται το αμάρτημα αλλά και τους μετέπειτα λογισμούς του. Ο πνευματικός τον επαίνεσε για την θαρραλέα απόφασή του, αλλά του εξέθεσε τους κινδύνους και τα βάσανα που περικλείει. Ο μάρτυρας επέμενε ότι τα γνώριζε όλα αυτά και είχε τη δύναμη να τα αντιμετωπίσει. Ο γέροντας του πρότεινε να δοκιμασθεί πρώτα με νηστεία, γονυκλισία, προσευχή και ανάλογα αναγνώσματα. Ο Λουκάς δέχτηκε με χαρά την πρόταση. Οι δύο πνευματικοί έρχονται σε επαφή και αποφασίζουν από κοινού να τον βάλουν σε σκληρή δοκιμασία. Του έβαλαν 800 γονυκλισίες ημερησίως σε συνδυασμό με πολλή προσευχή και σίτιση μόνο με ψωμί και νερό, μια φορά την ημέρα. Ο διάβολος δε σταμάτησε να τον ενοχλεί αλλά ο Θεός βοήθησε να φθάσει πιο γρήγορα στο μαρτύριο. Τις μέρες εκείνες έφευγε από το Όρος κάποιος Νικόλαος μεταφέροντας αγιορείτικα προϊόντα στη Σμύρνη. Ήταν γνωστός του πατρός Βησσαρίωνα γι' αυτό, αν και είχαν περάσει μόνο 32 ημέρες δοκιμασίας, αποφάσισε να τον στείλει κοντά του. Ο Νικόλαος δέχτηκε με προθυμία να τον πάρει και να τον κατεβάσει στη Μυτιλήνη. Πριν ξεκινήσουν, έκαναν ευχέλαιο και στη συνέχεια κοινώνησε. Τελευταία του επιθυμία, πριν αναχωρήσει ήταν να ενδυθεί το μοναχικό σχήμα από τον π. Βησσαρίωνα και αν μπορούσε να τον συνοδέψει ως αλείπτης στη Μυτιλήνη. Ο πατήρ Ανανίας παροτρύνει τον πατέρα Βησσαρίωνα να ικανοποιήσει τις επιθυμίες του Λουκά. Αφού πήραν την ευχή του π. Ανανία επιβιβάστηκαν στο καράβι και στις 13 Μαρτίου έφτασαν στην Τένεδο. Κατέληξαν στη μονή Προφήτου Ηλιού στα Μοσχονήσια. Εκεί επισκέφθηκαν ένα καλό χριστιανό, τον Χατζή Ανδρέα όπου τους περιποιήθηκε με πολλή χαρά. Επιστρέφουν στη Μυτιλήνη και

αποβιβάζονται στα Πάμφυλα. Στο δρόμο συνάντησαν ένα ζευγά και τον ρώτησαν αν υπάρχουν τούρκοι στην περιοχή. Χάρηκαν όταν έμαθαν ότι δεν υπήρχαν εκεί μουσουλμάνοι και πήγαν στο ναό να προσκυνήσουν. Την ώρα εκείνη έφτασε και ο υποεφημέριος Γρηγόριος και φρόντισε να μάθει από που είναι και που πηγαίνουν. Του αποκάλυψαν ότι κατευθύνονται στο Άγιο Όρος. Την ίδια στιγμή έφτασε και ο εφημέριος Παρθένιος ο οποίος πάνω στη συζήτηση τους ανέφερε προσωπικές εμπειρίες από το Άγιον Όρος και τους διηγήθηκε το μαρτύριο του τοπικού αγίου Θεοδώρου.

Όλα αυτά ο Λουκάς τα είδε σαν σημάδι από το Θεό και μίλησε στο συνοδίτη του. Έπεσε στα πόδια του κλαίγοντας και ζητούσε την άδειά του να παρουσιαστεί και να δώσει τη ζωή του για το Χριστό. Επειδή οι πειρασμοί συνέχισαν να τον καταδιώκουν και να τον ενοχλούν ο γέροντας του διάβασε εξορκισμούς και μετά από λίγο ηρέμησε. Πηγαίνουν στο κελλί του εφημέριου και αφού έφαγαν λίγο ψωμί και ήπιαν λίγο κρασί, συνέχισαν το δρόμο τους. Την ώρα εκείνη έφτασε στο σπίτι ο υποεφημέριος Γρηγόριος και τους ανακοίνωσε ότι εξαφανίστηκαν από το κάστρο κάποιοι μουσουλμάνοι που ήθελαν να βαπτιστούν χριστιανοί. Ο Λουκάς με πολλή χαρά γι' αυτό που άκουσε, βγάζει τα καλογερικά ρούχα και ο πατήρ Παρθένιος του φόρεσε κατάσαρκα αγιοταφίτικο σάβανο, τον έχρισε με αγιοταφίτικο λάδι και του φόρεσε ένα κομμάτι από τα αιματοβαμμένα ενδύματα του αγίου Θεοδώρου. Από πάνω φόρεσε κοσμικά ρούχα και πήγαν στο ναό της αγίας Βαρβάρας όπου προσευχήθηκαν και έψαλλαν την παράκληση της αγίας. Στο τέλος, γονυπετής ο Λουκάς φίλησε τα πόδια των ιερέων ευχαριστώντάς τους για όσα του προσέφεραν. Μαζί με έναν ακόμη ιερέα, τον συνόδευσαν στην εκκλησία της Παναγίας στο Λευκολαίμι και από εκεί ξεκίνησαν για το κάστρο. Στην πορεία αναγκάζεται να αποχωρισθεί τον Βησσαρίωνα, ζητώντάς του να στείλει γράμμα στη μητέρα του και να την παρηγορήσει.

Ο Λουκάς ξεκίνησε να πάει στο κριτήριο αλλά στο δρόμο αντιμετώπισε πειρασμικές σκέψεις και επέστρεψε στο γέροντά του.

Στην ερώτηση του γέροντα πως χειρίστηκε όλη την κατάσταση και μετά δείλιασε, απάντησε ότι πήγε στο ναζήρ αγά και προσποιήθηκε ότι αγόρασε μια βούλα για μάλαγμα, τη δοκίμασε και είδε ότι ήταν χάλκωμα. Ζήτησε λοιπόν, από τον αγά να του δώσει φετουφά για να μπορέσει να αντιδικήσει με τον άνθρωπο που τον ξεγέλασε. Ο αγάς ζήτησε να φέρουν αμέσως μπροστά του τον άνθρωπο που τον ξεγέλασε. Τότε ο μάρτυρας, επειδή το πρόσωπο αυτό ήταν ανύπαρκτο, του απάντησε ότι δεν έρχεται και ζήτησε να κριθεί από τον κατή. Οργισμένος ο κριτής σήκωσε το τσιμπούκι να τον χτυπήσει και ο μάρτυρας φοβισμένος σηκώθηκε και έφυγε.

Ο γέροντας του είπε ότι έκανε λάθος χειρισμούς γιατί ο ναζίρης δεν έχει την αρμοδιότητα να δίνει φετουφά, αλλά ο μουφτής. Τον προέτρεψε να κάνει ό,τι τον φωτίσει ο Θεός. Εκείνη την ώρα συνέβη κάτι παράδοξο. Όσοι βρίσκονταν εκεί έβλεπαν το Χριστό μαζί με όλα τα τάγματα των αγγέλων και των μαρτύρων να στέκονται πάνω από το κεφάλι του μάρτυρα. Ο Λουκάς παίρνει θάρρος και ζητάει από το γέροντα την ευλογία για να συνεχίσει και να φτάσει στο ποθούμενο. Φθάνει στον κριτή και καταμαρτυρεί ότι κάποιος τον γέλασε δίνοντάς του μια βούλα, εννοώντας την περιτομή. Ο κριτής ζήτησε να δει τη βούλα και ο μάρτυρας τη δείχνει ανοίγοντας τα ρούχα του. Οι Τούρκοι, όταν κατάλαβαν τι εννοούσε, αισθάνθηκαν μεγάλη ντροπή και του φώναξαν να σταματήσει. Ο μάρτυρας έλαβε τότε την αφορμή και τους είπε: «ἐγὼ ὄντας παιδίον μικρόν, δεκατριῶν χρόνων, ἐγελάσθην ἀπὸ ἐσᾶς, καὶ ἦλθον εἰς τὴν θρησκείαν σας, μὴ διακρίνοντας ἀκόμη τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τὸ ψεῦδος, καὶ ἔμεινα εἰς τὸ γέλασμα καὶ τὴν ἀπάτην τῆς θρησκείας σας μερικόν καιρόν, μέ τό νά ἤμουν παιδί ἀνήλικον, ἀφοῦ δέν ἦλθον εἰς ἡλικίαν, ἐγνώρισα, ὅτι ἡ θρησκεία σας δέν εἶναι ἀληθινή, ἀλλά ψεύτικη· καί αὐτός ὅπου λέγετε προφήτην, δέν εἶναι προφήτης, ἀλλά ἕνας ἀπατεῶν καί μυθολόγος, καί σᾶς ἠπάτησεν ὅλους καί τόν ἐπιστεύσατε. Πληροφορηθεῖς λοιπόν καλῶς, ὅτι ἡ θρησκεία σας εἶναι σκότος, τὴν ἀρνοῦμαι ἔμπροσθέν σας, καί ὁμολογῶ τὴν προτέραν μου πίστιν τὴν χριστιανικὴν, ἡ ὁποία εἶναι φῶς ἀληθινόν·

πιστεύω καί προσκυνῶ διά Θεόν ἀληθινόν, τόν Κύριόν μου Ἰησοῦν Χριστόν, ὅστις μέλλει νά κρίνη ὅλον τόν κόσμον, ζῶντας καί νεκρούς, καί νά ἀποδώσῃ κατά τά ἔργα αὐτοῦ, τόν ὅποιον ἂν δέν πιστεύσητε καί ἐσεῖς, καθώς ἐγώ τόν πιστεύω, μέλλετε νά κολασθῆτε ὅλοι. Πρός ταῦτα τινάς δέν τοῦ ἀπεκρίθη»⁷⁰⁹. Ο κριτής ἐκπληκτος ζητάει νά μάθει πότε, πῶς καί ἀπό πού ἦρθε ο μάρτυρας. Συμπεραίνει ὅτι εἶναι τρελός γί'αυτό συμπεριφέρεται ἔτσι, μη γνωρίζοντας τα βασανιστήρια που τον περιμένουν. Ο μάρτυρας ἀπάντησε: «ἐγώ ... πρῶτον ἐσυλλογίσθηκα ὅλα αὐτά τά βάσανα ὅπου ἡμπορεῖτε νά μοῦ κάμετε, ἔπειτα ἦλθα· λοιπόν ὅ, τι ἔχετε νά μοῦ κάμετε, μίαν ὥραν πρῶτύτερα κάμετέ το, χωρίς ἀργοπορίαν, ἐπειδή ἐγώ τήν καθαράν καί ἀμώμητόν μου πίστιν δέν τήν ἀρνοῦμαι, ἀλλά Χριστιανός εἶμαι, Χριστιανός ἔχω νά ἀποθάνω· τόν Χριστόν μου προσκυνῶ, τόν Χριστόν μου ποθῶ· ἐδῶ ὅπου ἄγνωστα τόν ἀρνήθηκα, ἐδῶ πάλιν τόν ὁμολογῶ τώρα, καί τόν κηρύττω μέ γνῶσιν»⁷¹⁰. Ο κριτής προστάζει νά τον δέσουν ἀμέσως καί νά τον μεταφέρουν στο κονάκι του ναζίρη. Ο μάρτυρας ζήτησε νά μη τον δέσουν με το ἐπιχείρημα ὅτι οικειοθελῶς προσήλθε στον κριτή καί ὁμολόγησε τήν πίστη του. Τήν ὥρα που ἀνέβαινε στο κονάκι ἀποχωροῦσε ο μητροπολίτης Μυτιλήνης καί ἡ συνοδεία του. Ο μάρτυρας ζήτησε τήν εὐχή του σκύβοντας ἀπλά το κεφάλι καί ζητώντάς του νά προσευχηθεῖ στον Κύριο. Ακούγοντας τα λόγια αὐτά οἱ κολιντζήδες ἔπесαν πάνω του καί του ἐρίξαν ἀγριο ξύλο. Στη συνέχεια τον ἔσυραν στον «καβέ οντά»⁷¹¹.

Ο μητροπολίτης, τηρώντας τήν υπόσχεσή του, ἔστειλε ἀμέσως εὐχαιτικά καί προτροπικά γράμματα σε ὅλες τις ἐκκλησίες τῆς περιοχῆς, ζητώντας νά ψάλλουν συνεχῶς παρακλήσεις στην υπεραγία Θεοτόκο υπέρ ἐνισχύσεως του μάρτυρα. Οἱ παρακλήσεις

⁷⁰⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Μάρτιος, ὁ.π.,397.

⁷¹⁰ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Μάρτιος, ὁ.π.,397-398.

⁷¹¹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Μάρτιος, ὁ.π., 398.

των πιστών συνέβαλαν στο να παραστεί χωρίς κανένα φόβο μπροστά στο ναζίρη και παρ'όλες τις υποσχέσεις που του δόθηκαν να ομολογήσει: «γνώριζε καί σύ, ὅτι μύρια κακά καί μυρίας βασάνους νά μου κάμης, δέν εἶναι δυνατόν νά μέ χωρίσης ἀπό τόν γλυκύτατόν μου Ἰησοῦν Χριστόν τόν ἀληθινόν Θεόν»⁷¹². Μετά ἀπό σχετική πρόσκληση που δέχτηκε ο ναζίρης, μεταβαίνουν με το μάρτυρα στο μεχκεμέ και τον εξέτασαν ακόμη μια φορά επί δύο ὥρες, δίνοντάς του τις γνωστές υποσχέσεις και κολακειές. Του ἔδωσαν τρεις μέρες προθεσμία, να σκεφθεῖ καλύτερα και τον ἔκλεισαν στη φυλακή περνώντας τα πόδια του σε ποδοκάκη.

Ο κριτής υποψιάστηκε ὅτι πίσω ἀπό τον μάρτυρα κρύβονταν ο μητροπολίτης ἀλλά βρέθηκε ο τούρκος που τους εἶχε συναντήσει στο δρόμο και πρόδωσε το Βησσαρίωνα.

Ο μητροπολίτης ἔστειλε τον Ἰωάννη, χριστιανό κολιντζή του ναζίρη, στη φυλακή και ζήτησε να μάθει ποιος εἶναι και αν θέλει να κοινωνήσει τα Ἄχραντα Μυστήρια. Ο μάρτυρας δέχτηκε με πολλή χαρά και ζήτησε μάλιστα να του σταλεί κάποιος παρηγορητής. Προθυμοποιήθηκε ἕνας Χριστιανός ἀπό τη Χίο, ο Ευστράτιος και τον ἔβαλαν στη φυλακή με το πρόσχημα ὅτι ἠθέλε να πληρώσει τον κουραμά του. Η χαρά ὅμως του μάρτυρα κράτησε πολύ λίγο γιατί ἕνας κολιντζής ἀποκάλυψε στο ναζίρη ὅτι ο Ευστράτιος μπήκε στη φυλακή για να ενισχύσει τον φυλακισμένο στην πίστη του και ὄχι για το λόγο που ἀνέφερε. Ο ναζίρης ἔδωσε ἐντολή να τον ἀποφυλακίσουν ἀμέσως.

Ο μάρτυρας, ἀγανακτισμένος ἀπό την προδοσία του ἀγαρηνοῦ ζήτησε να τιμωρηθεῖ ἀπό το Θεό. Η προσευχή του εἰσακούσθηκε ἀμέσως ἀφού πρήστηκε το πρόσωπο του προδότη και τον ἔπιασε ἕνας δυνατός παροξυσμός. Ο μάρτυρας βλέποντας τη σκηνή αὐτή στράφηκε στον Ἰωάννη και του εἶπε ὅτι δεν χρειάζονταν πλέον ἀνθρώπινη παρηγοριά στη φυλακή ἀφού αἰσθανόταν την παρουσία και παρηγοριά της κυρίας Θεοτόκου.

⁷¹² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάρτιος, ὁ.π., 399.

Την Κυριακή το πρωί τον ενημερώνει ο ναζίρης ότι βγήκε το ιλάμι του να κρεμασθεί και δεν του μένει πλέον πολύς καιρός να το σκεφθεί. Ο μάρτυρας εμφανώς αποφασισμένος του απαντάει: «ἐάν μέ λυπῆσαι, καθὼς λέγεις, στείλῃ με μίαν ὥραν πρωτύτερα εἰς τόν Χριστόν μου, νά γνωρίσω καί ἐγώ ὅτι μέ λυπεῖσαι τῇ ἀληθείᾳ, καί θέλεις τό καλόν μου»⁷¹³. Μετά και από αυτή την εκ νέου ομολογία, ο ναζίρης ἔδωσε εντολή να τον οδηγήσουν στην κρεμάλα. Τον ἔφεραν μπροστά στο ρωμαϊκό τζαρσί και αφού πέρασαν πρώτα το σχοινί, ο κολιντζήμπασης του εἶπε για τελευταία φορά να κάνει σαλαβάτι. Ο μάρτυρας ὁμως του απάντησε: «τόν Χριστόν μου προσκυνῶ καί πιστεύω»⁷¹⁴. Ἐτσι παρέδωσε τελικά το πνεύμα του ο νεομάρτυρας Λουκάς και η μνήμη του εορτάζεται στις 23 Μαρτίου.

11) Πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε'

Στη συνέχεια θα αναφερθούμε σε μεγάλη εκκλησιαστική προσωπικότητα, τον πατριάρχη Γρηγόριο τον Ε'. Ο Πατριάρχης Γρηγόριος⁷¹⁵, κατά κόσμον Γεώργιος Αγγελόπουλος, γεννήθηκε το 1750 στη Δημητσάνα της Πελοποννήσου. Για τα παιδικά του χρόνια δεν έχουμε πολλές πληροφορίες. Οι βιογράφοι συμφωνούν ότι αναχώρησε για την Αθήνα λίγο πριν τη γνωστή εισβολή των Ορλώφ στην Πελοπόννησο το 1770, ενώ δύο χρόνια αργότερα πήγε στη Σμύρνη για να φοιτήσει στην εκεί Ευαγγελική Σχολή. Γύρω στο 1772 μετέβη στην Πάτμο για ευρύτερες σπουδές. Το 1775 επέστρεψε μοναχός στη Σμύρνη. Εκεί χειροτονήθηκε διάκονος από τον Πελοποννήσιο μητροπολίτη Σμύρνης Προκόπιο και ἔμεινε δέκα χρόνια κοντά του φθάνοντας μέχρι το βαθμό του πρωτοσυγκέλου. Το 1785 ο Προκόπιος ανεβαίνει στον Οικουμενικό Θρόνο και στη

⁷¹³ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάρτιος, ὁ.π., 401.

⁷¹⁴ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάρτιος, ὁ.π., 402.

⁷¹⁵ Για τη ζωή και το ἔργο του βλ. Θ. ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ, *Ὁ ἱεροεθνομάρτυς Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε'*, Ἀθήναι 1973· ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΖΗΣΗ, *Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε'* στή συνείδηση τοῦ γένους, Θεσσαλονίκη 1986· ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Τεράρχες Ἐθνάρχες*, Θεσσαλονίκη 2003· ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗ, *Γρηγόριος ὁ Ε'*. Ὁ ἔθνάρχης τῆς ὀδύνης, Ἀθήνα 2004.

μητρόπολη Σμύρνης τον διαδέχεται ο Γρηγόριος. Λίγα χρόνια αργότερα τον διαδέχτηκε και στον πατριαρχικό θρόνο στον οποίο ανέβηκε τρεις φορές (1797-1798, 1806-1808, 1818-1821). Με την έκρηξη της επανάστασης του 1821, ο Γρηγόριος θεωρήθηκε ύποπτος συμμετοχής στον απελευθερωτικό αγώνα και οι Τούρκοι αποφάσισαν να τον σκοτώσουν. Ο Γρηγόριος ανέμενε με αξιοθαύμαστη ηρεμία το τέλος του. Ήταν βράδυ του Μεγάλου Σαββάτου και χτυπούσαν οι καμπάνες για την αναστάσιμη Θεία Λειτουργία. Συλλειτούργησε με άλλους οκτώ Αρχιερείς. Αφού τελείωσαν, πέρασαν στην πατριαρχική αίθουσα για το καθιερωμένο κέρασμα και στη συνέχεια πήγε στο δωμάτιό του για να ξεκουραστεί. Κάποιος από τους οικείους τον ενημέρωσε ότι κατέφθασε ένα επτανησιακό πλοίο το οποίο είχε ξεκινήσει από την Πελοπόννησο. Οι επιβάτες του πλοίου επιβεβαίωσαν τις πληροφορίες που είχαν ότι οι Έλληνες είχαν ξεσηκωθεί και η απορία του οικείου προς τον πατριάρχη ήταν: «καί τώρα τί έχει νά γίνη;»⁷¹⁶. Ο πατριάρχης απάντησε ότι: «καί τώρα καί πάντοτε γενέσθω τό θέλημα τοῦ Κυρίου»⁷¹⁷.

Ανήμερα του Πάσχα, στις 10 π.μ. έφθασε στο πατριαρχείο ο νέος Μέγας Διερμηνέας της Υψηλής Πύλης Σταυράκης Αριστάρχης συνοδευόμενος από τον τούρκο γενικό γραμματέα του Υπουργείου Εξωτερικών. Επειδή ο Πατριάρχης εκείνη την ώρα έτρωγε, κάλεσε τον επισκέπτη στο δωμάτιό του. Εκείνος όμως, μπήκε στην αίθουσα συνεδριάσεων της Ιεράς Συνόδου, όπου ήταν συγκεντρωμένοι πολλοί Αρχιερείς και αφού προσήλθε ο Πατριάρχης, τους ανέγνωσε σουλτανικό φιρμάνι το οποίο ανακοίνωνε ότι ο Γρηγόριος παύονταν από το αξίωμά του «ὡς ἀνάξιος τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, ἀγνώμων πρὸς τὴν Ὑ. Πύλιν καί ἄπιστος»⁷¹⁸. Για το λόγο αυτό αποφάσισαν να τον εξορίσουν. Μετά το τέλος της ανάγνωσης, ο Πατριάρχης απήχθη από τους παριστάμενους τούρκους, συνοδευόμενος από τον

⁷¹⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἀπρίλιος, ὁ.π., 437.

⁷¹⁷ Αυτόθι.

⁷¹⁸ Αυτόθι.

αρχιδιάκονο Νικηφόρο, το διάκονο Αγάπιο και τον ανηψιό του Δημήτριο. Το φιρμάνι τυπικά ανέφερε ως τόπο εξορίας τη Χαλκηδόνα, για παραπλάνηση των πιστών. Έλαβαν όμως μυστική απόφαση και τον έκλεισαν στις φυλακές του Μποσταντζήπαση. Λόγω της έλλειψης αυτοπτών μαρτύρων δεν έχουμε άμεσες πληροφορίες για το τι έγινε στη φυλακή. Πληροφορίες αναφέρουν ότι κάποιοι Τούρκοι προσπάθησαν να εκμαιεύσουν νέα σχετικά για την επανάσταση και τους αρχηγούς της. Του προσέφεραν φαγητό για να αντέξει τις κακουχίες και του πρότειναν να ασπαστεί το Ισλάμ για να απαλλαγεί από τα βασανιστήρια και τη θανατική ποινή. Ο Γρηγόριος, στο άκουσμα αυτής της πρότασης ερεθίστηκε και ζήτησε, με έντονο τρόπο, να σταματήσουν αυτή την προσβολή. Τους επανέλαβε ότι είναι Πατριάρχης των Χριστιανών και δεν πρόκειται να προδώσει την πίστη του στο Χριστό. Θέλοντας να αποδείξει ότι δεν πτοείται με την απειλή των βασανιστηρίων τους είπε: «κάμετε τό ἔργον σας ὁ Πατριάρχης τῶν Χριστιανῶν ἀποθνήσκει χριστιανός»⁷¹⁹.

Οι Τούρκοι, εξαγριωμένοι άρχισαν άμέσως να τον μαστιγώνουν και έβαλαν στα νώτα του βαρειά πλάκα. Τον έφεραν μπροστά στον αρχισατράπη και άρχισε να του κάνει απανωτές ερωτήσεις σχετικά με την Επανάσταση και τους πρωτεργάτες της. Ο Πατριάρχης όμως, δεν απαντούσε γι' αυτό δόθηκε εντολή να μεταφερθεί στον τόπο της καταδίκης.

Άμέσως μετά την απομάκρυνση του Γρηγορίου από το Θρόνο εκδίδεται σουλτανικό φιρμάνι για την άμεση εκλογή νέου Πατριάρχη. Ενώ οι Αρχιερείς πρότειναν την επαναφορά του πρώην Πατριάρχη Κυρίλλου, ο Τούρκος γραμματέας απήτησε να εκλεγεί κάποιος από τους παριστάμενους. Έτσι, ανεβαίνει στο Θρόνο ο Πισιδίας Ευγένιος, ο οποίος συνοδευόμενος από το Μέγα Διερμηνέα και τον Τούρκο γραμματέα, μετέβη στην Υψηλή Πύλη. Εκεί πραγματοποιήθηκαν οι νόμιμες ενέργειες για την αναγνώρισή του.

⁷¹⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Άπρίλιος, ό.π., 438.

Επιστρέφοντας στο Πατριαρχείο έμεινε κατάπληκτος γιατί είδε τους Τούρκους να στήνουν την αγχώνη με την οποία θα κρεμούσαν το Γρηγόριο. Εξεπλάγησαν και οι υπόλοιποι Αρχιερείς γιατί πίστευαν ότι με το σουλτανικό φιρμάνι που εκδόθηκε, ο Γρηγόριος είχε εξορισθεί στη Χαλκηδόνα. Έτσι, συνέπεσε την ώρα που ο Γρηγόριος ψυχοραγούσε στην αγχώνη, οι Χριστιανοί να επευφημούν το νέο Πατριάρχη για την εκλογή του. Ο βιογράφος στο σημείο αυτό επισημαίνει ότι οι δήμιοι, κατά πάσα πιθανότητα, είχαν εντολή να μη θανατώσουν το Γρηγόριο πριν την άνοδο του νέου Πατριάρχη στο Θρόνο.

Αυτόπτες μάρτυρες αναφέρουν ότι όταν έβγαλαν το Γρηγόριο από τη φυλακή με τα χέρια δεμένα πίσω τον επιβίβασαν σε ένα μικρό καΐκι και τον συνόδευσαν ο στρεβλωτάρχης με ένα αιθίοπα δήμιο. Τους συνόδευσαν πολλά καΐκια, γεμίζοντας τον Κεράτιο κόλπο. Γύρω στις 2:00 μ.μ. έφθασαν στην αποβάθρα του Φαναρίου. Ο Γρηγόριος, μόλις πάτησε στη στεριά, γονάτισε και προσευχόμενος έσκυψε το κεφάλι νομίζοντας ότι θα τον αποκεφαλίσουν. Με χτυπήματα και ύβρεις τον σήκωσαν όρθιο, του ανακοίνωσαν με ποιο τρόπο θα θανατωθεί και αφού τον άφησαν για λίγη ώρα σε ένα κοντινό καφενείο, έσπευσαν για την αναζήτηση σχοινιού. Στη συνέχεια, οδήγησαν το υποψήφιο θύμα στο Πατριαρχείο. Επειδή ο δρόμος ήταν ανηφορικός και ο γέροντας Πατριάρχης ανήμπορος και καταπονημένος, τον κρατούσαν δύο τούρκοι στρατιώτες μέχρι την Πύλη του Πατριαρχείου. Η εικόνα αυτή προκάλεσε τη φρίκη του νέου Πατριάρχη, των κληρικών και του κόσμου που βρίσκονταν εκεί. Το Πατριαρχείο είχε τρεις πόρτες εκ των οποίων η πρώτη αριστερά οδηγούσε στο ναό, η δεύτερη δεξιά στην αυλή των πατριαρχικών δωματίων και η τρίτη στο μέσο στα οικήματα των υπαλλήλων κληρικών. Η τελευταία ορίστηκε και ως τόπος απαγχονισμού. Ο Γρηγόριος περίμενε την ώρα του ήρεμος και προσευχόμενος. Πάνω από μία ώρα χρειάστηκε ο δήμιος για να ετοιμάσει τη θηλιά. Πριν εκτελέσει τη θανατική ποινή αφαίρεσε από τον Πατριάρχη το εγκόλπιο, το εξώρασο, το κομποσχοίνι και ότι άλλο είχε πάνω του.

Κρέμασαν αμέσως τον Γρηγόριο και κατά την ώρα του επιθανάτιου ρόγχου τινάχθηκε το καλιμαύχι του και έπεσε στο κεφάλι του δήμιου.

Ο Πατριάρχης Γρηγόριος εξέπνευσε και παρέδωσε το πνεύμα του στις 10 Απριλίου, Κυριακή του Πάσχα, του 1821. Το σκήνωμά του, με διαταγή του σουλτάνου, παρέμεινε στην αγχόνη επί τρεις ημέρες, φέροντας στο στήθος το διάταγμα της θανατικής καταδίκης. Το διάταγμα αυτό δεν ανέφερε καμία ουσιαστική κατηγορία. Κατ' αυτό «ό Πατριάρχης έθεωρήθη «καθ' όλα τά φαινόμενα» συμμετοχος τής εξέγερσεως τών Έλλήνων κατά τής μουσουλμανικῆς θρησκείας καί έξουσίας, διότι ἦτο Πελοποννήσιος, ἐν Πελοποννήσῳ δ' έξεράγη ἐπανάστασις»⁷²⁰. Το σκήνωμα παρέμεινε τρεις ημέρες στην κρεμάλα αν και ο νεοεκλεγείς πατριάρχης προσπάθησε να το εξαγοράσει και να το θάψει. Μια ομάδα Εβραίων κατάφερε, δίνοντας 800 γρόσια, να το αγοράσει και στη συνέχεια να το ρίξει στον Κεράτιο κόλπο. Το λείψανο επέπλευσε και έγινε αντιληπτό από έναν Έλληνα πλοίαρχο, τον Μαρίνο Σκλάβο. Στις 5 Μαΐου το μετέφερε στο λιμάνι της Οδησού, και το έθαψε στον ελληνικό ναό της Αγίας Τριάδος στις 16 Ιουνίου. Τη στιγμή εκείνη απήγγειλε ένα θαυμάσιο επικήδειο ο Κωνσταντίνος Οικονόμος.

12) Ακάκιος από το Νεοχώρι Θεσσαλονίκης

Ο νεομάρτυρας Ακάκιος, κατά κόσμον Αθανάσιος, κατάγονταν από το Νεοχώρι, κωμόπολη κοντά στη Θεσσαλονίκη. Οι γονείς του ήταν ευσεβείς αλλά φτωχοί γι' αυτό μετακόμισαν στις Σέρρες.

⁷²⁰ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Απρίλιος, ό.π., 440. Ο βιογράφος αναφέρει ότι: «Είναι δέ προφανέστατον ότι ό Σουλτάνος, επέλεξε τόν Πατριάρχην ως θύμα του καταχθονίου αυτού σχεδίου προς έκφοβισμόν τών Έλλήνων καί κατάπνιξιν τής Έπαναστάσεως, χωρίς να ἔχη ουδεμίαν απόδειξιν ένοχῆς αυτού, ως δέν εἶχεν αποδείξεις ένοχῆς καί τών Αρχιερέων τών κατά διαταγήν αυτού θανατωθέντων. ΑΛΛ' ως ἔλεγεν ό Οικονόμος, ό αίμοβόρος Σουλτάνος ἐγίνωσκεν ότι ό Πατριάρχης καί οί Αρχιερεῖς καί οί προϋχοντες του ἑλληνικοῦ Γένους δεν ἦσαν δούλοι τών τυραννικῶν θελημάτων αυτού οὐδέ συμπράκτορες καί συνεργοί τής δουλείας τών όμοπίστων αὐτῶν», ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Απρίλιος, ό.π., 441.

Εκεί έδωσαν τον μικρό Αθανάσιο σε ένα σκυτοτόμο για να του μάθει την τέχνη. Αντί αυτού όμως του συμπεριφέρονταν πολύ άσχημα χτυπώντας τον συνέχεια. Μη αντέχοντας άλλο αυτή την κατάσταση ο Αθανάσιος, έπεσε στα δίχτυα του διαβόλου. Έτσι, τη Μεγάλη Παρασκευή έφυγε από το αφεντικό του κλαίγοντας από τους πόνους που του προκαλούσαν οι πληγές. Εκείνο το απόγευμα στέκονταν δύο μουσουλμάνες στην πόρτα τους. Βλέποντας τον Αθανάσιο να κλαίει τον πήραν από το χέρι και τον έβαλαν στο σπίτι τους. Χρησιμοποιώντας διάφορους παρηγορητικούς λόγους του πρότειναν να απαρνηθεί το Χριστό. Ο Αθανάσιος, κυριευμένος από θυμό και πόνο δέχτηκε να αλλαξοπιστήσει. Χωρίς να χάνουν καιρό τον άρπαξαν και τον πήγαν μπροστά στον ταμία. Ο ηγεμόνας Ισούφ Μπέης βλέποντας τον Αθανάσιο χάρηκε ιδιαίτερα και ευχαρίστησε τις δύο γυναίκες που κατάφεραν να τον αλλαξοπιστήσουν. Αμέσως του κάνουν περιτομή. Όλα αυτά έγιναν εν αγνοία των γονέων και του σκυτοτόμου. Ο ταμίας τον συμπάθησε και τον έκανε θετό γιού του δίνοντάς του συνέχεια χρήματα για να αγοράζει κεριά και να τα προσφέρει θυσία στους δαίμονες. Ο Αθανάσιος δεν αγόραζε κεριά αλλά πλακούντες τους οποίους έτρωγε κρυφά έξω από το σπίτι.

Στην οικογένεια του ταμία έμεινε 9 χρόνια. Μόλις έγινε 18 ετών ο Θεός οικονόμησε την επιστροφή του στην ορθόδοξη χριστιανική πίστη. Αφορμή στάθηκε η σύζυγος του ταμία η οποία του εξομολογήθηκε τον αμαρτωλό έρωτά της. Επειδή ο Αθανάσιος δεν ενέδωσε τον συκοφάντησε στο σύζυγό της ότι δήθεν αυτός της έκανε ανήθικη πρόταση. Το γεγονός αυτό έγινε η αφορμή για να τον διώξουν από το σπίτι.

Χωρίς να χάνει καιρό πήγε στους γονείς του που βρίσκονταν στη Θεσσαλονίκη. Τον υποδέχτηκαν με ιδιαίτερη χαρά η οποία αυξήθηκε ακόμα περισσότερο όταν έμαθαν ότι επέστρεψε στη χριστιανική πίστη.

Μετά από λίγες μέρες η μητέρα του τον προτρέπει να πάει στο Άγιο Όρος και να βρει έναν πνευματικό για να εξομολογηθεί το μεγάλο του αμάρτημα. Έπρεπε να εξομολογηθεί και να μρωθεί για

να επανέλθει ουσιαστικά στην Ορθόδοξη Εκκλησία. Επισκέπτεται τη μονή Χιλανδαρίου όπου έμεινε αρκετό καιρό. Στη συνέχεια πήγε στη σκήτη της Ιεράς Μονής Ξενοφώντος και γνώρισε έναν άγιο πνευματικό τον πατέρα Νικόλαο όπου εξομολογήθηκε και του έγιναν τα απαραίτητα για την επάνοδό του στην Εκκλησία. Μετά από ένα χρόνο μεταβαίνει στη μονή Ιβήρων και έμεινε έξι μήνες. Εκεί άκουσε το βίο δύο οσιομαρτύρων, του Ευθυμίου και του Ιγνατίου⁷²¹. Ακούγοντας ο Αθανάσιος για τη ζωή τους άναψε μέσα του η επιθυμία να τους μιμηθεί και για το λόγο αυτό επισκέφθηκε τον αλείπτη πνευματικό Νικηφόρο. Επειδή δεν ήθελε να γίνει αντιληπτός από τους άλλους μοναχούς πηγαίνει πρώτα στη μονή Χιλανδαρίου και μετά από δέκα μέρες επιστρέφει στη σκήτη του Προδρόμου και τον υποδέχεται ο Νικηφόρος. Μετά από μια ειλικρινή εξομολόγηση εξέφρασε την επιθυμία του να ακολουθήσει το παράδειγμα των οσιομαρτύρων Ευθυμίου και Ιγνατίου. Ο Νικηφόρος, όπως είχε χρέος, του εξέθεσε τις δυσκολίες και τους κόπους που έχει μια τέτοια απόφαση. Βλέποντας όμως την έντονη επιθυμία του, δέχτηκε να τον φιλοξενήσει στο κελλί του και τον ενέταξε στη συνοδεία του οσιωτάτου γέροντος Ακακίου. Εκείνος τον παρέλαβε και τον καθοδηγούσε επιμελώς σε ασκητικούς αγώνες.

Καθ' όλη τη διάρκεια του αγώνα δεν έπαψαν να τον κυνηγούν οι πειρασμοί του διαβόλου. Ένας τέτοιος πειρασμός τον έκανε μια νύχτα να φύγει. Πήρε μέσα στο σκοτάδι το δρόμο που οδηγούσε προς τις Καρυές. Βρίσκει μπροστά του τη μονή Κουτλουμουσίου και αποφασίζει να διανυκτερεύσει. Την επόμενη μέρα, παραμονή Χριστουγέννων, πηγαίνει με άλλους προσκυνητές στην Ιερά Μονή Σίμωνος Πέτρας. Μετά την εορταστική θεία λειτουργία ανακοίνωσε στον ηγούμενο της Μονής ότι επιθυμούσε να μείνει εκεί αλλά δεν

⁷²¹ «...ήγωνίσθησαν πρώτον ἀσκητικῶς ἐν τῇ ἄνωθεν τῆς αὐτῆς μονῆς Ἰβήρων κειμένη ἱερᾷ σκήτῃ τοῦ τιμίου Προδρόμου, παρά τῷ πανοσιωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις καί πνευματικῷ Νικηφόρῳ, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν καλύβην εὐρίσκετο καί ναός τῶν αὐτῶν νεομαρτύρων, ἔνδον τοῦ ὁποίου εἶχεν ἐνταφιασθῆ καί τό ἀπό Κωνσταντινουπόλεως κομισθέν ἀθλητικόν σῶμα τοῦ ὁσιομάρτυρος ἀγίου Ἰγνατίου», ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μαΐος, ὁ.π., 496.

έγινε δεκτός γιατί δεν είχε γένεια. Όταν του είπε ότι είχε μάθει την τέχνη του σκυτοτόμου, δέχτηκε να τον κρατήσει λίγες μέρες. Κάποιοι μοναχοί σκανδαλίστηκαν βλέποντάς τον αγένειο και ο ηγούμενος αναγκάστηκε να τον διώξει. Πριν φύγει είδε στον ύπνο του ένα σεβάσμιο γέροντα που του είπε να φύγει και να επιστρέψει στο γέροντα Ακάκιο. Όταν ο Αθανάσιος τον ρώτησε ποιος είναι απάντησε ότι ήταν ο άγιος Σίμωνας ο μυροβλύτης. Δεν υπάκουσε στην προτροπή του αγίου Σίμονα γιατί ντρεπόταν να επιστρέψει μετά την απόδρασή του. Πηγαίνει ξανά στο Χιλανδάρι και του παραχωρούν δωμάτιο στον αμπελώνα με την υποχρέωση να τον περιποιηθεί.

Κάποια στιγμή ένας από τους πρόκριτους αρρώστησε και αποφάσισε να στείλει τον Αθανάσιο στις Καρυές για να του φέρει φάρμακα. Ο Αθανάσιος αντέδρασε και ο πρόκριτος του είπε ότι δεν είναι ούτε Τούρκος ούτε Χριστιανός. Ο Αθανάσιος πληγώθηκε βαθιά και σκέφτηκε ενδόμυχα ότι πρέπει να επιστρέψει στην Ορθόδοξη πίστη. Επιστρέφει ξανά στον πνευματικό του. Στην ερώτηση του πνευματικού που ήταν αυτές τις ημέρες, απάντησε: «ἤμαρτον, πάτερ, εἰς τόν οὐρανόν καί ἐνώπιόν σου, ὅτι πλανηθεῖς ἀπό τόν διάβολον ἔφυγον, πλήν εἰς τό ἐξῆς δέν φεύγω»⁷²². Ο πνευματικός του είπε ότι δεν μπορεί να τον δεχτεί πλέον και τον παρότρυνε να πάει σε κάποιο μοναστήρι και να κλάψει τις αμαρτίες του⁷²³. Ο Αθανάσιος πέφτει στα πόδια του και κλαίγοντας τον παρακαλάει να τον συγχωρέσει και να τον κρατήσει. Ο γέροντας συγκινήθηκε και τον δέχτηκε με τον όρο να υπακούει στις προσταγές του. Στη συνέχεια τον βάζει κάτω από την πνευματική επίβλεψη του γέροντα Ακάκιου. Ο Ακάκιος του έβαλε ως κανόνα να νηστεύει, να κάνει 3500 μετάνοιες ολόκληρο το εικοσιτετράωρο και αμέτρητα κομποσχοίνια. Την τέταρτη Κυριακή των νηστειών κήρεται και παίρνει το όνομα Ακάκιος. Προβλέποντας το θάνατό του, διηγήθηκε

⁷²² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάϊος, ό.π., 497.

⁷²³ Αυτόθι.

τα εξής αξιομνημόνευτα στο γέροντά του: «Ερωτηθείς ... παρά τούτου· εάν σύν Θεῶ λάβης τόν μαρτυρικόν θάνατον εἰς Κωνσταντινούπολιν, πού θέλεις νά μείνη τό λείψανόν σου; εἶπεν· εἶπέ μοι πόσαι ἡμέραι εἶναι ἕως τῆς Αναλήψεως; Ὁ Ἀκάκιος τῶ ἀπεκρίθη· τεσσαράκοντα. Ὁ δέ ἀριθμήσας διά τῶν δακτύλων του, εἶπε τῶ Ἀκακίῳ· ἕως τριάκοντα ἡμέρας εἶμαι ἐδῶ. Ὁ δέ Ἀκάκιος μέ δισταγμόν τῶ εἶπε· ναί νά ἔλθης ἔχεις. Αὐτός δέ ἀπεκρίθη οὕτως· εάν μή ἔλθω, νά μή μέ ἀξιῶση ὁ Θεός νά μαρτυρήσω. Καί πάραυτα τῶ ἔδειξε καί τόν τόπον, ὅπου ἔμελλε νά ἐνταφιασθῆ, ἔμπροσθεν δηλαδή τῆς εἰκόνος τῆς Θεοτόκου»⁷²⁴.

Ο πνευματικός μαζί με τους υπόλοιπους συνμοναστές αποφάσισαν να τον στείλουν στην Κωνσταντινούπολη συνοδευόμενο από το γέροντα Γρηγόριο⁷²⁵. Αποβιβάστηκαν στο πλοίο στις 10 Απριλίου με άσχημες καιρικές συνθήκες. Ο γέροντας Γρηγόριος αποκάλυψε στον καπετάνιο και το υπόλοιπο προσωπικό του караβιού, την πρόθεση του Ακακίου να δώσει τη ζωή του για το Χριστό. Ο πλοίαρχος συγκινήθηκε και δήλωσε δημόσια την πρόθεσή του να αγοράσει το σκήνωμα του Ακακίου και να το μεταφέρει στο Άγιον Όρος.

Το πλοίο σταμάτησε στο Γαλατά της Κωνσταντινούπολης. Την επόμενη μέρα, 24 Απριλίου, κατέβηκαν από το πλοίο συνοδευόμενοι από τον καπετάνιο και πήγαν στο παντοπωλείο ενός ορθοδόξου, φίλου του πατρός Γρηγορίου, ο οποίος τους δέχτηκε με πολλή χαρά. Ο πλοίαρχος γύρισε στο πλοίο και ο Ακάκιος παρέμεινε κρυμμένος εκεί. Το βράδυ ο πατήρ Γρηγόριος αποκάλυψε τα πάντα στο φίλο του.

Ο Ακάκιος, έχοντας μέσα του μεγάλη επιθυμία να θυσιασθεί ζητούσε συνεχώς την άδεια του Γρηγορίου για να παρουσιασθεί. Ο γέροντας τον συμβούλευε να κάνει υπομονή και του υποσχέθηκε ότι σε λίγες μέρες θα του έδινε την πολυπόθητη άδεια. Το Σάββατο το

⁷²⁴ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάϊος, ὁ.π., 498.

⁷²⁵ Ο ίδιος γέροντας ήταν αλείπτης και των οσιομαρτύρων Ευθυμίου και Ιγνατίου.

πρωϊ επισκέφθηκαν μαζί το ναό της Θεοτόκου στο Γαλατά και κοινώνησε. Στη συνέχεια επέστρεψαν στο πλοίο και ζήτησαν από τον πλοίαρχο να τους ετοιμάσει τα ρούχα. Του έδωσε τούρκικη ενδυμασία και συζητούσαν ποιόν θα χρησιμοποιούσαν ως συνοδίτη του στο ανώτατο κριτήριο του βεζύρη. Κάποιος φίλος του πλοίαρχου προσφέρθηκε με πολλή χαρά να τον συνοδεύσει. Έπιασε τον Ακάκιο από το χέρι και του είπε: «έλθέ, ίνα υπάγωμεν»⁷²⁶. Μπήκαν στο μικρό πλοiάριο και έφτασαν ως την πύλη του κήπου Παχσέ Καππί όπου αποβιβάστηκαν.

Μόλις έφτασαν στο κριτήριο ο συνοδοιπόρος του τον παρακάλεσε: «ένθυμήθητι κάμου του άμαρτωλου, δουλε του Θεου, όταν παρασταθης στεφανηφόρος μετά τό τέλος εις τό βήμα του Δεσπότου Χριστου μέ την άποτομήν της άγιας σου κεφαλής»⁷²⁷. Ακούγοντας αυτή την παράκληση ο Ακάκιος έπεσε κάτω γονατιστός και φώναξε: «έγώ τον Ίησουν Χριστόν τον υiόν του Θεου ήρνήθην έμπροσθεν των ανθρωπων, και τό βδελυρόν σημειον της περιτομής φέρω, και πώς νά τολμήσω νά δεηθω διά την σωτηριαν σου; Και πώς έγώ ό πάσης χάριτος έστερημένος και ανάξιος ευσπλαχνίας, δύναμαι νά παρακαλέσω τον Χριστόν, ζητῶν παρ' αυτου χάριν και έλεος;»⁷²⁸. Ο συνοδίτης τον παροτρύνει να εισέλθει χωρίς φόβο στο κριτήριο για να δώσει τον αγώνα του μαρτυρίου.

Μπαίνοντας στο χώρο συναντάει τον δεύτερο τη τάξει θυρωρό του βεζύρη. Τον ρώτησε ποιος είναι και για ποιο λόγο επισκέφθηκε το Παχσέ Καππί. Ο Ακάκιος πήρε αμέσως το λόγο και απάντησε: «έγώ ειμαι χριστιανός ορθόδοξος, από την Θεσσαλονίκη καταγόμενος. Παιδιόν έννέα χρόνων την ήλικίαν ων, άπατηθείς από σαs, ήρνήθην τον Χριστόν και Θεόν μου άφρόνως, και υπετάχθην εις τον αντίχριστον διάβολον, λατρεύσας αυτόν και τον πρόδρομον αυτου Μωάμεθ, και έλαβον την μιανάν σφραγιδα της περιτομής. Μετά δέ παρέλευσιν χρόνων έννέα, ήλθον εις τάς φρένας μου, και

⁷²⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάϊος, ό.π., 500.

⁷²⁷ Αυτόθι.

⁷²⁸ Αυτόθι.

γνωρίσας τὴν πλάνην, ἣν ἔπαθον, καὶ πληροφορηθεὶς καλῶς ἀπὸ τὰ
μιαρὰ σὰς ἔθιμα καὶ δεισιδαιμονίας τῆς πεπλανημένης θρησκείας
σὰς τὴν ἀπάτην, ὑπέστρεψα πάλιν ἐκ καρδίας εἰς τὴν
πατροπαράδοτον καὶ ἀγίαν πίστιν μου, καὶ ἐγνώρισα τὸν Κύριόν
μου Ἰησοῦν Χριστόν Θεόν ἀληθινόν, καὶ τὴν παναγίαν καὶ
ὁμοούσιον Τριάδα, καὶ πιστεύω εἰς Πατέρα, Υἱόν καὶ ἅγιον Πνεῦμα,
τρία πρόσωπα καὶ ὑποστάσεις, μίαν δὲ φύσιν καὶ οὐσίαν, ἠνωμένην
οὕσαν καὶ ἀχώριστον θεότητα, καὶ Θεόν ἓνα ὁμολογουμένην καὶ
πιστευομένην, τὸν μόνον Θεόν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, τῶν τε
ὀρωμένων καὶ νοουμένων κτισμάτων. Ἀρνοῦμαι δὲ ὅλην τὴν
πλάνην καὶ δυσσέβειαν τῶν Ἀγαρηνῶν, καὶ ὁμολογῶ καὶ κηρύττω
τρανῶς, ὅτι εἶμαι ὀρθόδοξος χριστιανός καὶ ὀρθοδόξων γονέων
γέννημα, βεβαπτισμένος εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ
τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῆς ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος»⁷²⁹.

Τελειώνοντας τὴν ὁμολογία τοῦ ἐρίξε κάτω τὸ σαρκίκι ποῦ
φορούσε, τὸ πάτησε καὶ τὸ ἐφτύσε χλευάζοντας τὴ μουσουλμανικὴ
πλάνη. Ὁ θυρωρός ἀρχισε νὰ τὸν χτυπάει ἀλύπητα. Ἐπειδὴ ἡ ὥρα
ἦταν περασμένη καὶ δὲν μποροῦσε νὰ παρουσιαστῆι στὸν βεζύρη,
τοῦ φόρεσε αλυσίδες στὰ πόδια καὶ τὸν ἐκλείσε στὸ δεσμοτήριο.
Καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς νύχτας προσπαθοῦσαν με διάφορες
υποσχέσεις νὰ τὸν κολακεύσουν. Ὁ μάρτυρας ὁμως, ἀν καὶ νέος
στὴν ηλικία δὲν υποκύπτει στὶς υποσχέσεις ἐπικαλεῖται συνεχῶς τὸ
ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ κάνει τὸ σταυρό του. Τὶς κολακεῖες
ἀκολούθησαν ἀπειλές, ραβδισμοὶ καὶ ἄλλα βασανιστήρια. Ἡ
ἀνδρεία τοῦ Ἀκάκιου ἦταν ἀξιοθαύμαστη καὶ τὸ πρόσωπό του
ἐλάμπεσαν νὰ μὴ συνέβη τίποτε. Τὴν Κυριακὴ τὸν παρουσιάζουν
μπροστὰ στὸν ἡγεμόνα. Ὁ ἡγεμόνας ἀκολούθησε τὸ γνωστὸ
σύστημα τῆς κολακείας γιὰ νὰ πάρει τὴν ἐξῆς ἀπάντηση ἀπὸ τὸν
Ἀκάκιο: «ἐγώ, ὅτε ἤμην χρόνων ἑννέα, ἀπατηθεὶς, ἠρνήθην τὴν
ὀρθόδοξον καὶ ἀληθινὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ μου, ἀλλὰ μετὰ
παρέλευσιν πάλιν ἑννέα χρόνων ἦλθον εἰς τὰς φρένας μου, καὶ

⁷²⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάϊος, ὁ.π., 501.

ἐγνώρισα ὅτι μία μόνη εἶναι ἡ ἀληθινή καί ἀψευδής πίστις, ἡ τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν· καί διὰ τοῦτο ἦλθον ἐδῶ εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν, ἵνα ὁμολογήσω ἔμπροσθέν σου καί ὅλων τῶν παρεστῶτων ὑπηρετῶν σου τόν Ἰησοῦν Χριστόν τόν ἐσταυρωμένον, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐκ τῆς ἀειπαρθένου καί Θεοτόκου Μαρίας, καί ἔγινεν ἄνθρωπος τέλειος ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀχώριστος διαμένων τῷ πατρὶ βεβαιότατα, καί μετ' αὐτοῦ συνδοξαζόμενος ὑπό τῶν ἁγίων Ἀγγέλων ἐν οὐρανῷ καί ἐπί τῆς γῆς ἐν παντί καιρῷ καί πάσῃ ὥρᾳ συμπροσκυνούμενος· καί ἵνα διὰ τῆς ἐκχύσεως τοῦ αἵματός μου ἐκπλύνω τό πανάθλιον σῶμά μου ἀπό τήν ἀκαθαρσίαν τῆς ἀρνήσεως, ἐλευθερωθεῖς ἐκ τῆς βδελυρᾶς περιτομῆς τῆς ἀκροβυστίας μου καί μείνω ἀκατάκριτος· διότι, καθώς καί σύ προεῖπες, ἔχω φυσικήν ἀγχίνοιαν τοῦ νά γνωρίζω τόν ἀληθῆ καί μόνον Θεόν τόν Ἰησοῦν Χριστόν τόν ὁποῖον μετὰ βεβαίας πληροφορίας καί πεπαρησιασμένης φωνῆς ὁμολογῶ καί κηρύττω Θεόν παντοδύναμον, ἵνα κατά τήν μέλλουσαν ζωὴν ἀκατακρίτως ἀπέλθω εἰς τήν βασιλείαν του»⁷³⁰. Ο ηγεμόνας ἀκούγοντας αὐτή τὴν ὁμολογία πίστεως διατάζει τοὺς ὑπηρέτες νὰ τὸν μεταφέρουν στὸν κριτὴ στὸν ὁποῖο με ἐγγράφο τοῦ ζητᾷ νὰ ἀποκεφαλισθεῖ.

Ο γέροντας Γρηγόριος παράλληλα, ζήτησε ἀπὸ κάποιους χριστιανούς νὰ συλλέξουν πληροφορίες σχετικὰ με τὸ τι συνέβη στὸν Ἀκάκιο. Τὸ βράδυ τῆς Κυριακῆς ἦρθαν ἀπὸ τὴν Πόλη στὸ Γαλατὰ καὶ διηγήθηκαν ὅσα πληροφορήθηκαν στὸν πατέρα Γρηγόριο. Ἀκουσε με πολλή χαρὰ ὅσα τοῦ μετέφεραν καὶ σκέφτηκε νὰ στηρίξει τὸν Ἀκάκιο στέλνοντάς του με κάποιο τρόπο τὴ Θεία Κοινωνία. Τὴν ἐπόμενη μέρα πήρε τὰ Τίμια Δώρα ἀπὸ τὸ ναὸ τῆς Θεοτόκου καὶ τὰ ἔδωσε στὸν ἄνθρωπο ποὺ συνόδεψε τὸν Ἀκάκιο στὸ βεζύρη. Με τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ κατάφερε νὰ μπεῖ ἀνεμπόδιστα γιατί ἐκείνη τὴν ὥρα οἱ σαράντα δεσμοφύλακες γευμάτιζαν. Μὴ γνωρίζοντας τὸ χῶρο τῶν φυλακῶν, χάθηκε. Συνάντησε τυχαία ἕναν υπάλληλο τοῦ παντοπώλη ποὺ προαναφέραμε, ὁ ὁποῖος εἶχε

⁷³⁰ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάϊος, ὁ.π., 502.

άδεια να μεταφέρει νερό στις φυλακές. Ο νεαρός ρώτησε τον απεσταλμένο του Γρηγορίου τι θέλει και εκείνος του αποκάλυψε ότι ψάχνει τον Ακάκιο. Ο δούλος τον πήγε σ' ένα παράθυρο και από κει είδαν τον Ακάκιο να στέκεται σε μια γωνία δεμένος με τέσσερις αλυσίδες στα χέρια και τα πόδια περασμένα σε ποδοκάκη. Επειδή απαγορεύονταν η είσοδος σε όλους τους άλλους τελικά τα Τίμια Δώρα τα μετέδωσε στον Ακάκιο ο βοηθός του παντοπώλη. Ο Ακάκιος, ιδιαίτερα ευτυχισμένος που κατάφερε να κοινωνήσει, δοξολόγησε το Θεό και ευλόγησε τον νεαρό που κατάφερε να του φέρει αυτό το πολύτιμο δώρο. Τον παρακάλεσε να μεταφέρει στον πατέρα Γρηγόριο όλα όσα του συνέβησαν και ότι θα αξιωθεί να μαρτυρήσει για το Χριστό.

Ο απεσταλμένος που είχε αναλάβει να μεταφέρει τη Θείας Κοινωνία στη φυλακή μόλις την έδωσε στο νεαρό βοηθό, ξεκίνησε να φύγει. Κατά την έξοδό του τον έπιασαν οι φύλακες και αφού τον χτύπησαν άγρια τον ρώτησαν πώς τόλμησε και μπήκε στη φυλακή. Εκείνος, με κάθε τρόπο προσπάθησε να τους παραπλανήσει. Ο Θεός τους φώτισε και τον άφησαν ελεύθερο. Ξαφνικά, και ενώ στεκόταν καταπληγμένος σε μια γωνιά του δρόμου είδε να περνά ένα πλήθος Αγαρηνών σέρνοντας τον βασανισμένο Ακάκιο. Τους ακολούθησε για να παρακολουθήσει τι ακριβώς θα έκαναν στο μάρτυρα.

Όταν έφτασαν στον τόπο της καταδίκης⁷³¹, ο δήμιος διέταξε τον Ακάκιο να γονατίσει. Ο μάρτυρας, υπακούοντας στη διαταγή του δημίου γονάτισε και έσκυψε το κεφάλι. Ο δήμιος, χωρίς να χάνει χρόνο του απέκοψε αμέσως την τιμία κεφαλή μετά από σχετική παράκληση του Ακακίου να το κάνει όσο το δυνατόν συντομότερα⁷³². Η αποκεφάλιση του μάρτυρα Ακακίου, έλαβε χώρα την 1^η Μαΐου του 1816.

⁷³¹ Ο βιογράφος μας πληροφορεί ότι η περιοχή ονομάζονταν Δακτυλόπορτα. Βλ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάϊος, 505

⁷³² Αυτόθι.

Ο γέροντας με χαρά πληροφορήθηκε το γεγονός και φρόντισε να εξαγοράσει το μαρτυρικό σκήνωμα. Για το λόγο αυτό παρακίνησε τους ευσεβείς παντοπώλες του Γαλατά να προσπαθήσουν. Το δέχτηκαν με πολλή χαρά και αφού προσέφεραν πολλά γρόσια το παρέλαβαν τρεις μέρες μετά το μαρτύριο. Το ιερό σκήνωμα μεταφέρθηκε στην περιοχή Κοντοσκάλι που είχαν συγκεντρωθεί πολλοί χριστιανοί για να το πάνε στη νήσο Πρίγκηπο. Ο γέροντας Γρηγόριος παίρνοντας στα χέρια του το μαρτυρικό λείψανο έχυσε δάκρυα χαράς λέγοντας: «ένικησας, ένικησας τόν άνθρωποκτόνον διάβολον, θεόφρον Άκάκιε»⁷³³.

13) Παχώμιος από τη Ρωσία

Ο νεομάρτυρας Παχώμιος καταγόταν από τη Ρωσία. Το κατά κόσμον όνομά του δεν αναφέρεται από τον βιογράφο. Σε μικρή ηλικία σκλαβώθηκε από τους Τατάρους οι οποίοι τον πούλησαν σ' ένα Τούρκο ταμβάκη. Εκείνος τον έφερε στην πατρίδα του, το Ουσάκι στην περιοχή της Φιλαδέλφειας. Αμέσως επεδίωξε να διδάξει στο νεαρό την τέχνη αλλά και τη θρησκεία του. Ο Παχώμιος δεχόταν με πολλή χαρά την εκμάθηση της τέχνης και αδιαφορούσε παντελώς για τη μύηση στη μουσουλμανική θρησκεία. Το γεγονός αυτό εξαγρίωνε πολύ τον Τούρκο και έφτανε στο σημείο να τον τιμωρεί με ραβδισμούς και στέρηση τροφής. Στις διάφορες υποσχέσεις που του έδινε ήταν να τον παντρέψει με την κόρη του κληρονομώντας την περιουσία του με την προϋπόθεση να αρνηθεί την πίστη του. Ο νεαρός, με θάρρος αρνήθηκε την προσφορά.

Βλέποντας ο Τούρκος τον αμετάπειστο χαρακτήρα του Παχώμιου τον άφησε ελεύθερο να πάει όπου θέλει. Την ημέρα όμως που ετοιμαζόταν να φύγει, αρρώστησε και οι Αγαρηνοί που τον επισκέφτηκαν ισχυρίστηκαν ψευδώς ότι ο Παχώμιος υποσχέθηκε να αλλαξοπιστήσει. Μόλις συνήλθε του φόρεσαν τούρκικα ρούχα, χωρίς, ευτυχώς, να του κάνουν περιτομή. Ο Παχώμιος,

⁷³³ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάϊος, ό.π., 506.

στενοχωρημένος για όλα αυτά που του έκαναν χωρίς τη θέλησή του, έφυγε και πήγε στη Σμύρνη ως πραιματευτής. Πέταξε τα ρούχα που του φόρεσαν και μετέβη στο Άγιον Όρος. Στη μονή Αγίου Παύλου βρήκε έναν ενάρετο ιερομόναχο, τον Ιωσήφ, και εξομολογήθηκε από καρδιάς ό,τι του συνέβη και ό,τι τον απασχολούσε γενικότερα. Ζήτησε από τον γέροντα να τον κάνει μοναχό και να τον κρατήσει υποτακτικό στο μοναστήρι. Η επιθυμία του έγινε ανεμπόδιστα πράξη. Έζησε κάτω από την υπακοή του γέροντα δώδεκα χρόνια. Μαθαίνοντας για την αγία ζωή του οσίου Ακακίου του Κουσοκαλυβίτου, μετακόμισε στα Κουσοκαλύβια και παρέμεινε έξι χρόνια. Ηρέμησε πολύ πνευματικά και αυτό φαινόταν στη λάμψη που εξέπεμπε το πρόσωπό του. Ανέβηκε τόσο πολύ πνευματικά που κάποια στιγμή του γεννήθηκε η επιθυμία να δώσει τη ζωή του για το Χριστό⁷³⁴. Εξομολογήθηκε τις σκέψεις του στο γέροντα αλλά εκείνος τον επέπληξε φοβούμενος ότι η απόφαση αυτή ήταν αποτέλεσμα εγωϊσμού. Επειδή διέκρινε όμως ότι ήταν έντονη η επιθυμία του Παχώμιου σκέφτηκε να τον δοκιμάσει για ένα χρόνο με διάφορους κανόνες και διακονήματα. Σε όλα τον βρήκε πρόθυμο γι' αυτό παρακαλούσαν το Θεό να τους φανερώσει το θέλημά του. Ήρθαν σε επαφή και με άλλους φωτισμένους Πατέρες του Όρους όπου τους κοινοποιούσαν το σκοπό τους και όλοι συμφωνούσαν ότι έπρεπε να πραγματοποιηθεί η επιθυμία του Παχώμιου. Μετά από αυτό ο Παχώμιος, συνοδευόμενος από το γέροντα Ιωσήφ, έφυγε και πήγε στην πατρίδα του, το Ουσάκι. Ο γέροντας βρήκε κάποιο κατάλυμα και ο Παχώμιος πήγε κατευθείαν στο σπίτι του πρώην αφεντικού του. Στη συνέχεια επισκέφτηκε και το παζάρι της περιοχής για να τον αναγνωρίσουν όλοι όσοι τον ήξεραν. Οι Αγαρηνοί τον αναγνώρισαν αμέσως, τον άρπαξαν και τον πήγαν στον κριτή. Τον συκοφάντησαν ότι πριν από λίγα χρόνια αρνήθηκε τη χριστιανική πίστη, ασπάστηκε τη μουσουλμανική φορώντας και

⁷³⁴ Ο βιογράφος αναφέρει ότι του περνούσε από το μυαλό μήπως κατά τη διάρκεια της ασθένειας του ξέφυγε, εν αγνοία του, κάποιος λόγος αρνήσεως της πίστεώς του. Βλ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάϊος, ό.π., 536.

τα ανάλογα τούρκικα ενδύματα, ενώ τώρα εμφανίστηκε με χριστιανικά και μάλιστα καλογερικά. Ο κριτής ρώτησε αμέσως αν όλα όσα του καταμαρτυρούν οι προλαλήσαντες είναι αληθινά και ο Παχώμιος απάντησε ότι ποτέ δεν αρνήθηκε την ορθόδοξη χριστιανική πίστη για την οποία είναι έτοιμος να δώσει και τη ζωή του⁷³⁵.

Ο κριτής, εξαγριωμένος άρχισε να τον φοβερίζει και να τον βρίζει. Του ζήτησε να διαλέξει τι θέλει να κάνει: να αρνηθεί την πίστη του στο Χριστό ή να χάσει τη ζωή του; Ο Παχώμιος χωρίς να ζητήσει καθόλου χρόνο να το σκεφτεί, απάντησε: «μή γένοιτο Χριστέ Βασιλεῦ, οὐδέ μέ ψιλόν νόημα νά ἀρνηθῶ ἐγώ τό πανάγιον ὄνομά σου, ἀλλ' ἔτοιμος εἶμαι διά τήν ἀγάπην σου καί εἰς πῦρ καί εἰς θάνατον»⁷³⁶. Ο κριτής έδωσε αμέσως εντολή να τον κλείσουν στη φυλακή χωρίς να του παρέχουν τη στοιχειώδη τροφή. Μετά από τρεις μέρες αποφασίστηκε και δόθηκε εντολή να θανατωθεί. Η χαρά του Παχωμίου, μόλις το έμαθε ήταν απερίγραπτη και δόξασε τον πανάγαθο που άκουσε τις προσευχές του και του έδωσε την επιθυμητή ευκαιρία. Το επόμενο πρωί τον φέρνουν ξανά στον κριτή και εκείνος προσπαθεί για τελευταία φορά να τον μεταπείσει, χωρίς αποτέλεσμα. Η απάντηση που πήρε από τον Παχώμιο ήταν η εξής «ἐγώ ὦ κριτά οὐδέποτε ἀρνοῦμαι τόν Χριστόν μου, κἄν εἰς μυρίους θανάτους τούς πλέον σκληρούς μέ παραδῶσης, μόνον ἐκεῖνο ὅπου ἔχεις νά κάμης, κάμε το τό ὀγληγορώτερον»⁷³⁷.

Ο κριτής διέταξε να τον θανατώσουν αμέσως και οι δήμιοι εκτελώντας τη διαταγή, του έδεσαν τα χέρια και τον έσυραν στον καθορισμένο τόπο. Ήταν ένα μέρος, έξω από την πόλη, που έσφαζαν τα πρόβατα. Στο δρόμο τον περιέπαιζαν και τον έφτυναν για την επιλογή του παρακινώντας τον να αλλάξει γνώμη και να γίνει μουσουλμάνος. Ο μάρτυρας δεν έδινε σημασία σε όλα αυτά και προχωρούσε στο μαρτύριο προσευχόμενος. Όταν έφτασε στον τόπο

⁷³⁵ Αυτόθι.

⁷³⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάϊος, ό.π., 537.

⁷³⁷ Αυτόθι.

του μαρτυρίου γονάτισε αμέσως για να γίνει το ποθούμενο όσο το δυνατόν γρηγορότερα. Ο δήμιος όμως φοβόταν να το κάνει και του ζήτησε να αρνηθεί την πίστη του για να μην αναγκαστεί να τον σκοτώσει. Ο Παχώμιος τον ενεθάρρυνε να προχωρήσει λέγοντάς του: «τελείωσον εκείνο όπου έπροστάχθης και μή χάνης ματαίως τόν καιρόν»⁷³⁸. Ο δήμιος πήρε θάρρος από την προτροπή αυτή και του έκοψε το κεφάλι στις 21 Μαΐου του 1730.

14) Παύλος από τα Καλάβρυτα

Ο νεομάρτυρας Παύλος καταγόταν από την Σοπωτό της επαρχίας Καλαβρύτων και το κατά κόσμον όνομά του είναι Παναγιώτης. Προέρχονταν από χριστιανική οικογένεια και ήταν ιδιαίτερα ευλογημένο παιδί. Σε πολύ μικρή ηλικία έφυγε από το χωριό του και ήρθε στην Πάτρα για να μάθει την τέχνη του σανδαλοποιού. Η ζωή του ήταν καθ' όλα έντιμη και προσπαθούσε να μην επιβαρύνει κανέναν. Μόλις έμαθε την τέχνη εγκαταστάθηκε μόνιμα στα Καλάβρυτα. Εκεί νοίκιασε ένα εργαστήριο και άρχισε να εξασκεί το επάγγελμα. Κάποια στιγμή έτυχε να φυλακιστεί εξαιτίας των ιδιοκτητών του εργαστηρίου γιατί εκείνοι του ζητούσαν μεγάλη αύξηση στο ενοίκιο και ο Παναγιώτης δεν μπορούσε να ανταποκριθεί. Ευρισκόμενος σ' αυτή τη δύσκολη κατάσταση ξεστόμισε αυτό το φοβερό λόγο: «τουρκος νά γίνω, εάν δώσω περισσότερον»⁷³⁹. Στη συνέχεια αναγκάστηκε να πληρώσει το ενοίκιο που του ζητούσαν.

Αμέσως μετά φεύγει για την Τρίπολη και μαζί με δύο φίλους του επισκέπτεται τα χωριά της περιοχής λέγοντας ότι είναι Τούρκος. Επιστρέφοντας ξανά στην Τρίπολη άρχισε ψύχραιμα να συλλογίζεται τι είχε κάνει. Πηγαίνει αμέσως σε κάποιον πνευματικό και εξομολογείται το μεγάλο του αμάρτημα. Ο πνευματικός, βλέποντας την ειλικρινή μετάνοια του Παύλου, τον παρηγόρησε

⁷³⁸ Αυτόθι.

⁷³⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάϊος, ό.π., 540.

λέγοντάς του ότι δεν πρέπει να απογοητεύεται. Το ίδιο ακριβώς του είπε και ένας άλλος εξομολόγος. Έχοντας ανάγκη από πνευματική στήριξη πηγαίνει στο Άγιο Όρος για να συναντήσει πνευματικούς Πατέρες. Επισκέπτεται αρχικά τη Λαύρα του Μ. Αθανασίου και εκεί βρίσκει τον συμπατριώτη του π. Τιμόθεο.

Ο Τιμόθεος τον κράτησε κοντά του και του ανέθεσε το διακόνημα του μάγειρα. Σε σύντομο χρονικό διάστημα γίνεται «Μοναχός Σταυροφόρος»⁷⁴⁰. Αμέσως μετά πηγαίνει στο Ρωσικό Κοινόβιο μαζί με τον π. Τιμόθεο και κάθονται εκεί τρία χρόνια.

Μετά από πολύ αγώνα και πνευματική καρποφορία του γεννήθηκε ο πόθος να μαρτυρήσει για το Χριστό. Ο πατήρ Τιμόθεος με άλλους μοναχούς της Μονής προσπάθησαν να τον εμποδίσουν φοβούμενοι μήπως εξαιτίας του νεαρού της ηλικίας πήρε μια βεβιασμένη απόφαση. Επισκέπτεται τη σκήτη της Αγίας Άννης και εξομολογείται στον πατέρα Ανανία. Εξέφρασε εκ νέου την επιθυμία του να δώσει τη ζωή του για το Χριστό. Ο πνευματικός αρχικά προσπάθησε να τον εμποδίσει. Βλέποντας όμως την έντονη επιθυμία του τον έβαλε κάτω από την απαραίτητη δοκιμασία. Εκεί δέχτηκε το μεγάλο αγγελικό σχήμα μετονομαζόμενος σε Παύλος, και με τη σύμφωνη γνώμη των Πατέρων έφυγε για να ακολουθήσει το δρόμο του μαρτυρίου.

Εκείνες τις ημέρες ο Τιμόθεος είδε σε όραμα ότι βρέθηκε σε Λαύρα μπροστά στην τράπεζα της Μονής και είδε ότι ήρθε ο Παύλος ρασοφορεμένος. Τα ράσα του έλαμπαν και στο χέρι του κρατούσε ένα ποτήρι γεμάτο αίμα. Γυρίζει στον Τιμόθεο και του λέει: «Πίε, αδελφέ»⁷⁴¹. Εκείνος αρνήθηκε γιατί του ήταν δύσκολο να πιεί αίμα. Ο Παύλος επέμεινε λέγοντάς του ότι είναι πολύ γλυκό στη γεύση. Υπακούοντας ο Τιμόθεος ήπια λίγο και ένιωσε μια πολύ ευχάριστη γεύση. Εύπνησε και είχε ακόμη αυτή τη γλυκύτητα στο στόμα του. Ο Παύλος μετά τη γλυκιά γεύση που ένιωσε ο γέροντας,

⁷⁴⁰ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάϊος, ό.π., 541.

⁷⁴¹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάϊος, ό.π., 542.

του είπε: «Αισθάνεσαι, ἀδελφέ μου, ὅποιαν γλυκύτητα ἔχει; Διατί λοιπόν μέ ἐμποδίζεις;»⁷⁴². Μετά ἀπ' αὐτό πηγαίνει στη Μονή του Μεγάλου Σπηλαίου και μένει σαράντα μέρες. Με νηστεία και προσευχή παρακαλοῦσε την Παναγία να τον ενισχύσει στον αγώνα του μαρτυρίου. Εκεί εἶδε και κάποιο ὄραμα το οποίο δεν αποκάλυψε σε κανέναν. Αναχώρησε ἀπό τη Μονή για να ακολουθήσει την οδὸ του μαρτυρίου. Πηγαίνει στο Ναύπλιο και επισκέπτεται ἕναν ξάδερφό του που εἶχε ἐξισλαμισθεῖ. Τον παρακίνησε να ἐπιστρέψει στην Ορθόδοξη Χριστιανική πίστη. Εκείνος ἀρχικά ἀπὸ φόβο δεν ἠθέλε ἀλλὰ τελικά πήρε θάρρος και ἐπέστρεψε.

Τον ἀκολούθησε ὡς συνοδίτης στην Τρίπολη ὅπου ο Παῦλος παρουσιάστηκε στον μουφτή και του εἶπε «θέλω νά κάμης δι' ἐμέ κρίσιν ἀληθῆ καί δικαίαν»⁷⁴³. Ο μουφτής τον βεβαίωσε ὅτι αὐτό ἀκριβῶς θέλει να κάνει και ο μάρτυρας συνέχισε: «ἐγώ, ὅταν ἤμην παιδίον, εἶχον ἕν σκεῦος πολῦτιμον χρυσοῦν κεκοσμημένον μέ λίθους πολυτίμους καί εἷς ψεύστης μέ ἠπάτησεν, ὡς παιδίον ἀνόητον, καί τό ἤρπασεν, ἀντ' ἐκείνου δέ μοί ἔδωκεν ἄλλο, ψευδές. Λοιπόν εἶναι δίκαιον νά λάβω πάλιν τό σκεῦος μου τό ἀληθινόν ἢ ὄχι;»⁷⁴⁴. Ο μουφτής του ἀπάντησε ὅτι οφείλει να το πάρει πίσω με ὅλες τις νόμιμες διαδικασίες. Ο Παῦλος του ζητάει «ἀπόδειξη»⁷⁴⁵ και ὅταν του τη δίνει πηγαίνουν μαζί με τον ξάδερφό του στο δικαστήριο του ηγεμόνα της περιοχῆς.

Παρουσιάστηκε με θάρρος στον ηγεμόνα και του ἔδωσε την «ἀπόδειξη». Ὄταν το διάβασε εἶπε στο μάρτυρα: «Καί ποῖος εἶναι ὁ ἀντίδικός σου; Ἄς ἔλθῃ ἐδῶ»⁷⁴⁶. Ο Παῦλος του ἀπάντησε ὅτι δεν ἀναφέρεται σε ἄλλο πρόσωπο ἀλλὰ στον ἴδιο. Ο ηγεμόνας υπεραμύνθηκε λέγοντάς του: «ἐγώ οὐδέποτε σέ εἶδον»⁷⁴⁷. Ο μάρτυρας συνέχισε: «Πρὶν ἀπό σέ ἦτο ἄλλος, ὅστις μέ ἠπάτησε καί ἀρπάσας

⁷⁴² Αυτόθι.

⁷⁴³ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Μάϊος, ὁ.π., 543.

⁷⁴⁴ Αυτόθι.

⁷⁴⁵ Αυτόθι.

⁷⁴⁶ Αυτόθι.

⁷⁴⁷ Αυτόθι.

τήν ἀληθινὴν παρακαταθήκην μου μοῦ ἔδωκε ταύτην τὴν ψευδῆ τοῦ Μωάμεθ, τοῦ ψεύστου, τοῦ ἀπατεῶνος, τοῦ λαοπλάνου, τοῦ ἀσεβοῦς»⁷⁴⁸. Ο ἡγεμόνας τον προκαλεῖ να ομολογήσει την πίστη του ξεκάθαρα. Ο μάρτυρας αποκρίθηκε: «Ἐάν καί μυρίους ἀκόμη θανάτους μοῦ δώσης, δέν θέλω ἀρνηθῆ ποτέ την ἀληθῆ πίστιν μου. Σεῖς εἴσθε ἀκάθαρτοι καί ἄσωτοι. Διότι ποῖαν καθαρότητα ἔχετε διά νά ἀναγκάζεται ἡμᾶς νά ἔλθωμεν εἰς τὴν ἰδικὴν σας ἀσέβειαν καί νά ἀρνηθῶμεν τὴν ἀληθῆ, ἀνώμητον καί ἀγίαν Πίστιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ;»⁷⁴⁹. Στο σημεῖο αὐτό στάθηκε μπροστά σε ὅλους και τους μίλησε με παρρησία για τη Θεότητα του Κυρίου και την ἑνσαρκη παρουσία του στον κόσμο, τα θαύματα που ἔκανε στη ζωὴ του, το Σταυρικό του θάνατο και τη σωτηρία που προσέφερε στον κόσμο⁷⁵⁰.

Οι Χριστιανοί που βρίσκονταν στο χώρο τον θαύμασαν γνωρίζοντας ὅτι ἦταν αγράμματος και βγήκαν ἀπὸ το στόμα του τόσο ωραία και σοφά λόγια. Οι μουσουλμάνοι ἀντίθετα, ὄρμησαν πάνω του για να τον ξεσχίσουν. Ο ἡγεμόνας ἔδωσε ἀμέσως ἐντολή να τον κάψουν. Κάποιοι ὁμως ἀπὸ τους παρευρισκόμενους μωαμεθανούς ἐναντιώθηκαν γιατί δεν ἠθέλαν να ἀπομείνει τίποτα ἀπὸ τον μάρτυρα και τον τιμούν στη συνέχεια οι Χριστιανοί ως Ἅγιο. Ἐτσι, δίνει δευτέρη ἐντολή να τον καρατομίσουν και μάλιστα με τρία χτυπήματα για να τον βασανίσουν ἀκόμη περισσότερο.

Οι υπηρέτες τον ἀρπάζουν, τον βγάζουν ἔξω ἀπὸ το δικαστήριο και τον φέρνουν στον καθορισμένο τόπο καταδίκης. Ο μάρτυρας, χωρίς κανένα ἐνδοιασμό, γονάτισε ἀμέσως και προσευχήθηκε στον Τριαδικό Θεό. Ἀφού πήρε θάρρος ἀπὸ την προσευχή, εἶπε στο δῆμιο: «Τώρα θέλω ἴδει ἂν εἶσαι ἀνδρεῖος καθὼς λέγεις»⁷⁵¹. Ἐνοχλημένος ἀπὸ τη φράση αὐτή ο τύραννος του ἔκοψε το

⁷⁴⁸ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάϊος, ὁ.π., 544.

⁷⁴⁹ Αὐτόθι.

⁷⁵⁰ Αὐτόθι.

⁷⁵¹ Αὐτόθι.

κεφάλι δίνοντας μόνο ένα δυνατό χτύπημα. Ο νεομάρτυρας Παύλος καρατομήθηκε στις 22 Μαΐου του 1818.

Το λείψανό του έμεινε για 3 ημέρες εγκατελειμένο στον τόπο εκτέλεσης γιατί υπήρχε διαταγή από τον ηγεμόνα να μην τον πλησιάσει κανείς. Τη νύχτα έβλεπαν όλοι οι κάτοικοι της περιοχής ένα Άγιο Φώς να λούζει το μέρος όπου βρισκόταν το λείψανο. Την τέταρτη μέρα, κατόπιν διαταγής έριξαν το λείψανο στον υπόνομο του σπιτιού του ηγεμόνα για να μην το βρουν οι Χριστιανοί. Έμεινε εκεί είκοσι ημέρες. Οι Χριστιανοί στενοχωρήθηκαν πολύ και δύο φίλοι του έψαχναν να βρουν τρόπο για να το βγάλουν από τον ακάθαρτο τόπο.

Ένας από αυτούς πήρε ένα καλάθι και προφασιζόμενος εργασία περιδιάβαινε την περιοχή. Έτσι μπορούσε να ερευνήσει με λεπτομέρεια την περιοχή. Σε κάποιο σημείο είδε να προεξέχει από μια οπή το πόδι του Αγίου. Το ανέφερε στο φίλο του και τα μεσάνυχτα κατάφεραν να ξεθάψουν το σκήνωμα χωρίς να τους αντιληφθεί κανείς. Μέσα στο σκοτάδι δεν μπορούσαν να βρουν το κεφάλι το οποίο είχε πέσει παράμερα. Την επόμενη μέρα εντοπίστηκε και η Τίμια Κάρα την οποία πήραν ξανά το βράδυ. Τον ενταφίασαν με όλες τις απαραίτητες τιμές στην Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου Βαρσών, έξω από την Τρίπολη.

15) Ζαχαρίας από την Προύσα

Ο νεομάρτυρας Ζαχαρίας καταγόταν από την Προύσα. Οι γονείς του ήταν ευσεβείς Χριστιανοί και ο ίδιος ήταν εφημέριος της ενορίας του Καγιάμπασι. Η αδυναμία που είχε στην κατανάλωση κρασιού τον έκανε αλκοολικό και τον οδήγησε στην άρνηση της πίστεως. Όταν όμως συνήλθε κατάλαβε το μεγάλο του λάθος και, όπως αναφέρει ο βιογράφος του «τόν ήρπασε πάλιν ό Χριστός, και όχι, δέν τόν έκαμε πλέον δουλον του, αλλά φίλον του και μάρτυρα λαμπρόν τῆς Θεότητός του, και χαρητε και δοξάσετε σύν έμοί τόν

φιλόψυχον Σωτῆρα καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν»⁷⁵². Ἐκλαψε πικρά για το παράπτωμά του και θέλησε αμέσως να επανορθώσει.

Μια μέρα και ενώ ήταν μεθυσμένος, πήγε στο σπίτι μιας χήρας γυναίκας και της ζητούσε μερικά άσπρα που ο ίδιος της είχε δώσει νωρίτερα. Επειδή δεν τα είχε για να του τα δώσει είπε διάφορα σκανδαλιστικά λόγια. Σε κατάσταση μέθης ο Ζαχαρίας τρέχει στον κριτή και εγκαλεί την γυναίκα. Ακούγοντάς τον κάποιος από τους ανθρώπους του κονακιού και γνωρίζοντάς τον είπε: «τί τόν βλέπετε καί τόν ἀκούετε; τοῦτος εἶναι ἄπιστος, μουρτάτης καί καταφρονητής τῆς πίστεώς μας, ἐπειδή εἶναι κάθε ἡμέραν μεθυσμένος»⁷⁵³. Φωτισμένος από το Θεό ο Ζαχαρίας, απάντησε: «ναί ἄπιστος εἶμαι εἰς τήν πίστιν σας, καί καταφρονητής τῆς βρωμερᾶς σας θρησκείας· δέν εἶμαι ὅμως ἄπιστος καί εἰς τήν πίστιν μου, ἀλλά πιστεύω ὡς Θεόν ἀληθινόν καί Ποιητήν τοῦ σύμπαντος κόσμου, τόν Κύριόν μου Ἰησοῦν Χριστόν· νά καί τό σημεῖον τῆς πλάνης σας (καί ἔρριψεν εἰς τό ἔδαφος τό κάλυμα τῆς κεφαλῆς του), τό καταπατῶ εἰς τούς πόδας μου καί εἶμαι ἕτοιμος νά λάβω τόν πλέον σκληρόν θάνατον διά τήν πίστιν μου, διά τήν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ μου»⁷⁵⁴.

Με τη δικαιολογία ότι ήταν μεθυσμένος τον έκλεισαν μέσα στη φυλακή. Εκεί ο Ζαχαρίας έκλαιγε ασταμάτητα και προσεύχονταν με ακάλυπτο το κεφάλι. Ἐστειλε μήνυμα και στους ενορίτες του να δέονται συνέχεια γι'αυτόν. Την επόμενη μέρα έγινε συνέλευση των αγάδων στο κριτήριο και έφεραν το Ζαχαρία μπροστά τους. Στην αρχή του μιλούσαν ήρεμα χρησιμοποιώντας διάφορες κολακείες. Με αξιοθαύμαστο θάρρος τους είπε: «οὔτε πλοῦτον θέλω, οὔτε ὑπανδρεία, οὔτε τήν ἀχρεία καί ψεύτικην πίστιν σας δέχομαι, ἀλλά τήν ἀρνούμαι ἐξ ὅλης ψυχῆς καί καρδίας, καί τήν ἀναθεματίζω ὡς δαιμονικήν πλάνην καί πιστεύω Θεόν ἀληθινόν τόν Κύριόν μου Ἰησοῦν Χριστόν καί εἶμαι Χριστιανός,

⁷⁵² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάϊος, ὁ.π., 554.

⁷⁵³ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάϊος, ὁ.π., 555.

⁷⁵⁴ Αυτόθι.

καθώς και πρότερον ἤμουν και μὴν ἐλπίζετε ματαιῶς νά μεταβάλλετε τὴν γνώμην μου, ὅτι μύρια βάσανα νά μοῦ κάμετε, και μυρίους θανάτους ἂν ἦτον δυνατόν νά μοῦ δώσετε, δέν θέλετε δυνηθῆ νά μέ χωρίσετε ἀπό τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ μου»⁷⁵⁵. Ακούγοντας αὐτὴ τὴν ομολογία ἀλλάξε ἀμέσως ἡ στάση τους και πέρασαν ἀπό τὴν κολακεία στις φοβέρες. Τον κλείνουν ξανά στη φυλακὴ και το ἀντιμετωπίζει με πολλὴ χαρὰ. Κατόπιν σχετικῆς ἐντολῆς τον χτυπάνε ἀλύπητα στα πόδια και του καίνε με ἀναμμένη πυροστιά τὸ κεφάλι⁷⁵⁶. Ὅλα αὐτὰ τα υπέφερε υπομονετικά στηριζόμενος ἀπὸ μια θεία δύναμη. Ἡ υπομονὴ του τους ἐκνεύριζε ἀκόμη περισσότερο και του ἔβαλαν πυρωμένο τᾶσι στο κεφάλι. Του ἔμπηξαν μυτερά καλάμια στα νύχια και του τα ἔβγαλαν με οδυνηρό τρόπο.

Τὸ μόνο πράγμα που ἀνησυχούσε τὸ Ζαχαρία ἦταν μήπως πεθάνει χωρὶς νὰ προλάβει νὰ ἐξομολογηθεῖ και νὰ κοινωνήσει. Ὁ Θεός ὁμως οἰκονόμησε ἔτσι τα πράγματα και μπόρεσε νὰ στείλει μῆνυμα στον πρωτοσῦγγελο τῆς μητροπόλεως Προύσης. Αὐτός γνωστοποίησε τὴν ἐπιθυμία του Ζαχαρία στους δημογέροντες και αυτοὶ ἐκπλήρωσαν τὸ αἴτημά του. Ἐστειλαν πνευματικὸ στη φυλακὴ, ἐξομολογήθηκε, κοινωνήσε, και τον ἐξουσιοδότησε νὰ δώσει ὅλη τὴν περιουσία του σε ἐλεημοσύνες. Ὁ κριτὴς τον καλεῖ για μια ἐκ νέου ἐξέταση και τὸ πρῶτο πράγμα που τον ρωτᾶει εἶναι ἀνλογικεύτηκε. «Ἐγώ, ἀπεκρίθη ὁ μάρτυς, εἰς τὸν νοῦν μου εἶμαι καλά, ἡ γνώμη μου εἶναι πολλὰ στερεά νά ἀποθάνω Χριστιανός πιστεύοντας Θεόν τρισυπόστατον Πατέρα, Υἱόν και Ἅγιον Πνεῦμα, καθὼς και εἰς Πατέρα, Υἱόν και Ἅγιον Πνεῦμα ἐβαπτίσθηκα»⁷⁵⁷. Οἱ παριστάμενοι ἀρχισαν νὰ τον χλευάζουν ρωτώντας τον ποιός εἶναι αὐτός ὁ Θεός για τὴν ἀγάπη του οποιίου εἶναι διατεθειμένος νὰ χάσει τὴ ζωὴ του. Απαντώντας σ' αὐτούς τους χλευασμούς «εἶπε

⁷⁵⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστῆς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάϊος, ὁ.π., 556.

⁷⁵⁶ Πυροστιά= μεταλλικός τρίποδας πάνω στο οποίο στηρίζεται μια χύτρα ἢ ἕνας λέβητας και μπαινει στη φωτιά.

⁷⁵⁷ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστῆς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάϊος, ὁ.π., 557.

μερικά περί τῆς Ἁγίας Τριάδος, καί περί τῆς ἐνσάρκου Οἰκονομίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἔπειτα ... τούς εἶπεν, ἐσεῖς εἶστε πεπυρωμένοι, εἶστε τετυφλωμένοι, εἶστε πεπλανημένοι, δέν ἤξεύρετε, ἄθλιοι, τί πιστεύετε· πιστεύσατε εἰς τόν Χριστόν, νά σᾶς φωτίση νά γνωρίσετε τήν πλάνην σας ...»⁷⁵⁸. Τον πέταξαν ἔξω ρίχνοντάς του ξύλο και ἔβγαλαν ἐγγραφή ἀπόφαση νά ἀποκεφαλισθεῖ. Τον ἐκλείσαν στη φυλακή γιά ἓνα ἀκόμη εικοσιτετράωρο. Το ἐπόμενο πρωῖ τον ἔφεραν ξανά στο κριτήριο και του ἔταξαν πολλά μεγαλεία. Ο Ζαχαρίας ομολόγησε γιά μια ἀκόμη φορά: «τετυφλωμένοι καί ἄπιστοι, ματαίως κοπιάζετε, ματαίως χάνετε τόν καιρόν, κανένα πρᾶγμα δέν δύναται νά μέ χωρίση ἀπό τόν Χριστόν»⁷⁵⁹.

Μετά και ἀπό αὐτή την ομολογία, πρόσταξε τον δήμιο νά τον πάρει και νά τον φέρει στον καθορισμένο τόπο καταδίκης. Προπορεύονταν ο ντελάλης που ἀνακοίνωνε στον κόσμο ὅτι ο Ζαχαρίας οδηγείται στην ἐκτέλεση. Ο Ζαχαρίας προχωρούσε με ἰδιαίτερη χαρά. Στο δρόμο, πέρασαν μπροστά ἀπό το ναό του Ἁγίου Ἰωάννου του Θεολόγου και ζήτησε νά τον ἀφήσουν νά μπει και νά προσκυνήσει. Ὅταν ἔφτασαν στον τόπο καταδίκης⁷⁶⁰ γονάτισε ἀμέσως και ζήτησε νά τον ἀποκεφαλίσουν. Ἡ ἀποκεφάλισή του πραγματοποιήθηκε στις 28 Μαΐου του 1802 και ο νεομάρτυρας Ζαχαρίας ἦταν μόνο τριάντα οκτώ ἐτῶν⁷⁶¹.

16) Προκόπιος ἀπό τη Βάρνα

Ο οσιομάρτυρας Προκόπιος κατάγονταν ἀπό την εὐφορη περιοχή της Βάρνας. Ἀνατράφηκε ἀπό ευσεβεῖς γονεῖς και σε ηλικία εἴκοσι ἐτῶν ἐπεθύμησε νά ἀκολουθήσει τή μοναχική ζωή. Γιά το λόγο αὐτό ἐπισκέφτηκε το Ἅγιον Ὄρος και ὑποτάχθηκε στο γέροντα

⁷⁵⁸ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Μάϊος, ὁ.π., 557-558.

⁷⁵⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Μάϊος, ὁ.π., 558.

⁷⁶⁰ Ἡ περιοχή ἦταν γνωστή με το ὄνομα Μουράτμετη.

⁷⁶¹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Μάϊος, ὁ.π., 559.

Διονύσιο που βρίσκονταν στη σκήτη του Τιμίου Προδρόμου. Ο πειρασμός τον κυνήγησε αμέσως βάζοντάς του λογισμούς να επιστρέψει ξανά στον κόσμο. Νικημένος απ' αυτό τον πειρασμό έρχεται στη Σμύρνη και πέφτει στο μεγάλο αμάρτημα της άρνησης της πίστης. Επισκέφθηκε κάποια μέρα τον κριτή της πόλης και οι φύλακες τον ρώτησαν αμέσως τι θέλει. Ο Προκόπιος απάντησε ότι δεν είχε κάποιο συγκεκριμένο λόγο. Οι φύλακες επέμειναν να τον ρωτούν αν είχε κάποιο λόγο ή ήθελε να ασπαστεί το Ισλάμ⁷⁶². Ο Προκόπιος φοβούμενος την αντίδρασή τους απάντησε θετικά. Τον έφεραν αμέσως μπροστά στον κριτή λέγοντας με χαρά: «οὗτος ὁ ἄνθρωπος ὁ Ῥωμαῖος θέλει νά γένη τουρκος· λοιπόν σήμερον ἔχεις νά κάμης ἓν μέγαλον ψυχικόν»⁷⁶³. Επειδή φορούσε κοσμικά ρούχα ο κριτής αναρωτήθηκε γιατί είχε τόσο μακριά γένεια; Ο Προκόπιος απάντησε απλά ότι ήταν προσωπική του επιλογή. Ο κριτής άρχισε αμέσως την κατήχηση και τον παρότρυνε να μείνει σταθερός στην πίστη που ασπάστηκε. Μετά από δεκαπέντε μέρες τον ανέλαβε ο σεργάρης⁷⁶⁴ και τον πρόσεχε να μην έρθει σε επαφή με κάποιο Χριστιανό και καταφέρει να του αλλάξει γνώμη. Μετά από δεκαπέντε μέρες του έκαναν και την περιτομή. Από εκείνη τη στιγμή όμως άρχισε να συναισθάνεται το μεγάλο του αμάρτημα και είχε μεγάλη ανάγκη να βρει κάποιο πνευματικό ή Χριστιανό για να ανοίξει την καρδιά του. Φεύγει κρυφά και επισκέπτεται ένα φίλο του πνευματικό ο οποίος όταν τον είδε με τούρκικα ρούχα, λυπήθηκε πολύ. Άρχισε να ρωτάει πως και για ποιο λόγο έπεσε σ' αυτό το μεγάλο παράπτωμα. Του διηγήθηκε με λεπτομέρεια όλα όσα προηγήθηκαν και παραδέχτηκε ότι έχει μετανιώσει για την πράξη του. Ο πνευματικός ακούει με ανακούφιση για τη μετάνοιά του και του λέει: «ἀδελφέ μου, αὐτό ὅπου μου λέγεις, εἶναι ἅγιον, ὅμως ὁ καιρός δέν συμφέρει, μάλιστα αὐτός ὅπου σέ ἔχει εἰς τήν ἐπιστάσιαν του ὁ γιαντιζάραγας εἶναι ἄνθρωπος φοβερός, ὅπου τόν τρέμουν οἱ

⁷⁶² Απέκρυψε ότι ήταν μοναχός. Βλ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἰούνιος, ὁ.π., 640.

⁷⁶³ Αυτόθι.

⁷⁶⁴ Σύμφωνα με τον βιογράφο σεργάρης ονομάζεται ο γιαντιζάραγας.

τουρκοι ὅλοι, καθὼς τό ἡξεύρεις, καί ἔχει νά σοῦ κάμη μεγάλη καί δεινά κολαστήρια, ὅσα τούς ἤθελεν ἐρμηνεύσει ὁ πατέρας τους διάβολος, καί σύ νέος ὢν, ἐνδέχεται νά μὴν ὑποφέρης καί ὕστερον ἤθελες λυπήσει οὐ μόνον ἡμᾶς, ἀλλὰ καί ὅλους τούς συνασκητάς καί φίλους σου καί ὅλους τούς ἐδῶ Χριστιανούς· καί τί λέγω τούς ἐδῶ Χριστιανούς, καί δέν λέγω καί ὅλους τούς χορούς τῶν ἀγγέλων καί τῶν μαρτύρων, ὅπου χαίρουσιν ὅταν ἴδουν ἕνα τοιοῦτον ἀμαρτωλόν μετανοοῦντα, καί μάλιστα ἐπί τοιούτῳ φρικτῷ ἀμαρτήματι, καί ἔπειτα νά τόν ἴδουν, ἀντί νικητοῦ, πάλιν ἐκ δευτέρου νενικημένον, καί ἀντί στεφανίτου ἀξιοδάκρυτον; ... σοῦ λέγω ὅτι τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄπειρον πρὸς ἡμᾶς τούς ἀμαρτωλούς, καί δέν εἶναι καμμία ἀμαρτία ἢ νικῶσα τήν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ· ... κάμε τόν σταυρόν σου νά ἐπιστρέψης καλῶς, ὅθεν κακῶς ἐξῆλθες, εἰς τήν μετάνοιάν σου καί εἰς τόν γέροντά σου, τό ὅποιον θέλεις χαροποιήσης μέ τήν ἐπιστροφήν σου, καί ὅλους τους ἀδελφούς σου καί σκητιῶτας»⁷⁶⁵. Ο Προκόπιος ἀκουσε με προσοχή τα λόγια του πνευματικού και ομολόγησε ότι του είναι αδύνατο να εμφανιστεί με την παρούσα αμφίεση. Το πρώτο πράγμα που τον ενδιέφερε και ζήτησε από τον πνευματικό: «... ἂν ἦναι τρόπος, νά μέ μυρώσης, καί νά συνεργήσης εἰς τό νά μεταλάβω τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων, πλήν δέν ἔχω καί καιρόν νά λείψω ἀπό τό κονάκι οὔτε μίαν ὥραν, καί δέν ἡξεύρω πῶς νά τό κάμω, ἐπειδή μέ φυλάττουν νά μὴ τούς φύγω»⁷⁶⁶. Ο πνευματικός του ἀπάντησε: «δέν ἔχω τόν τρόπον νά σέ μυρώσω, πλήν δέν εἶναι ἀνάγκη, ἐπειδή σύ ἀποφασίζεις μέ γενναιότητα νά βαπτισθῆς μέ τό αἷμά σου, ὅπου εἶναι τό ὕστατον βάπτισμα, τόν ὅποιον δέν μολύνεται πλέον μέ ἄλλας ἀκαθαρσίας καί καθαίρει τόν ἄνθρωπον ἀπό πᾶσαν ἀμαρτίαν καί μάλιστα τό ἔγκλημα τῆς ἀρνήσεως»⁷⁶⁷.

⁷⁶⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἰούνιος, ὁ.π., 640-641.

⁷⁶⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἰούνιος, ὁ.π., 641.

⁷⁶⁷ Αυτόθι.

Από την ημέρα εκείνη ο Προκόπιος επισκέπτονταν συνέχεια τον πνευματικό παίρνοντας μέτρα προφύλαξης για να μην τον αντιληφθεί κανείς. Αυτό γινόταν επί δεκαπέντε μέρες μέχρις ότου επουλωθεί όσο το δυνατόν περισσότερο η πληγή της περιτομής. Ένα Σαββατιάτικο πρωινό επισκέφθηκε εκ νέου τον πνευματικό και του ανακοίνωσε ότι πήρε πλέον τη μεγάλη απόφαση να παρουσιαστεί. Έβαλλαν από κοινού την παράκληση στην Υπεραγία Θεοτόκο, αλληλοασπάστηκαν και ο πνευματικός είπε παρηγορητικά λόγια. Η διαδικασία αυτή κράτησε τέσσερις ώρες. Στη συνέχεια ο Προκόπιος φόρεσε καθαρά ρούχα αλλά μέσα του φρόντισε να τοποθετήσει με ασφάλεια ένα μαύρο σκούφο. Έτσι αγνώριστος, ξεκίνησε με τα πόδια και ο πνευματικός που τον ακολουθούσε από αρκετά μεγάλη απόσταση του έδινε θάρρος μέχρι που ο Προκόπιος έφτασε μπροστά στο δικαστήριο και εκείνος στάθηκε έξω από το σπίτι ενός Χριστιανού. Ο μάρτυρας, μόλις έφτασε μπροστά στον κριτή «ἔρριψε τό σαρίκι καί ἤλεγξε παρηγοσίᾳ τήν θρησκείαν αὐτῶν καί φορῶντας τόν σκουῖφον ἔλεγεν ὅτι εἶναι Χριστιανός καί ὅτι ἠπατήθη ὑπό τοῦ διαβόλου καί ἀρνήθη τόν ἀληθῆ Θεόν τόν Ἰησοῦν Χριστόν καί ὅτι ἡ θρησκεία τῶν τούρκων εἶναι μία ἀσέβεια καί εἶναι κάλπικη»⁷⁶⁸. Επειδή είδαν τελικά ότι ήταν αμετάπειστος τον άρπαξαν με ιδιαίτερη αγριότητα και τον έκλεισαν στη φυλακή. Τον έφεραν ξανά μπροστά στο μουσελίμη και τον ρώτησε αν συνεχίζει να υποστηρίζει τις ίδιες ανοησίες. Ο Προκόπιος απάντησε: «άνόητοι εἶσθε ἑσεῖς, ὁπού εἶσθε ὅλον σάρκες, καί ἀκαθαροσία καί μολυσμός καί ὄχι ἐγώ· άνόητος ἤμην ἕως τώρα, καί ἐγελάσθηκα θαρρῶντας ὅτι εἶναι καλή ἡ πίστις σας, ὅμως τώρα ἐγνώρισα τήν ἀλήθειαν, ὅτι ἡ πίστις σας εἶναι ψεύτικη καί ματαιία»⁷⁶⁹. Ακολουθεί το γνωστό σύστημα των κολακειών και των υποσχέσεων αλλά ο Προκόπιος τους σταμάτησε λέγοντας «άν καί ὅλον τόν κόσμον τοῦ χαρίσουν, δέν εἶναι δυνατόν νά ἀλλάξουν τήν γνώμην του»⁷⁷⁰. Όταν του ζήτησαν να αποκαλύψει

⁷⁶⁸ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούνιος, ό.π., 642.

⁷⁶⁹ Αυτόθι.

⁷⁷⁰ Αυτόθι.

ποιος κατάφερε να τον κάνει να επανέλθει στη χριστιανική πίστη ο μάρτυρας μη θέλοντας να αναφέρει τον πνευματικό του απάντησε: «ὅτι δὲν ἤξευρέ τινα, ἀλλὰ μοναχὸς του ἐκινήθη εἰς τοῦτο»⁷⁷¹. Ὄταν του εἶπαν ὅτι γιὰ ὅλα αὐτὰ που ἔκανε υποκινούνταν ἀπὸ τον διάβολο υποστήριξε ὅτι: «ἐγὼ τῶρα δὲν ἔχω μέσα μου ἄλλον, παρὰ τὸν Θεὸν τὸν Ἰησοῦν μου Χριστὸν καὶ τὴν Παναγίαν μου»⁷⁷². Στις διάφορες ἀπειλές που του ἐκτόξευσαν, ἀπάντησε: «ὅτι θέλετε κάμετε, ἐγὼ ἔτοιμος εἶμαι»⁷⁷³. Ὁ κριτὴς βλέποντας ὅτι ὁ Προκόπιος ἦταν ἀκλόνητος στὴν πίστη του καὶ σε συνδυασμὸ με τὸ γεγονὸς ὅτι τους εἶχε ἐρθεὶ φιρμάνι ὅτι κινδυνεύει τὸ βασίλειό τους, ἔδωσε ἐντολή νὰ τον ἀποκεφαλίσουν. Τον ἔφεραν ἀμέσως στὸν καθορισμένο τόπο καταδίκης δεμένο οπισθάγκωνα. Οἱ ἀγαρηνοὶ βλέποντάς τον νὰ πηγαίνει τόσο χαρούμενος στὸ μαρτύριο δὲν ἀποφάσιζε κανεὶς νὰ τον ἀποκεφαλίσει. Τελικὰ δέχτηκε νὰ δώσει τὴ χαριστικὴ βολὴ κάποιος που ἦταν πρὶν Χριστιανὸς καὶ εἶχε ἀλλαξοπιστήσει⁷⁷⁴.

17) Γεράσιμος ἀπὸ τὸ Καρπενήσι

Ὁ νεομάρτυρας Γεράσιμος, κατὰ κόσμον Γεώργιος, κατάγονταν ἀπὸ τὸ Μέγα Καρπενησίου καὶ ἀνατράφηκε ἀπὸ Χριστιανούς γονεῖς. Στὰ ἔντεκα χρόνια του ἀκολουθεῖ τον μεγαλύτερο ἀδελφὸ του Ἀθανάσιο, στὴν Κωνσταντινούπολη. Ὁ Ἀθανάσιος μετὰ ἀπὸ λίγο καιρὸ ἐπέστρεψε στὴν πατρίδα, ὁ δε Γεώργιος παρέμεινε ἐργαζόμενος κοντὰ σ' ἓνα συμπατριώτη τους παντοπώλη. Μια μέρα βγήκε ἔξω ἔχοντας στὸ κεφάλι του ἓνα μεγάλο ταψί⁷⁷⁵ με γιαούρτι καὶ τὸ πουλούσε. Κάποια στιγμὴ σκόνταψε στὸ δρόμο, χύθηκε κάτω τὸ γιαούρτι ἀλλὰ τὸ ταψί δὲν ἔπαθε τίποτα. Ὁ Γεώργιος ἄρχισε νὰ κλαίει σκεπτόμενος ὅτι θὰ τον χτυπήσει τὸ ἀφεντικό του γιὰ τὸ

⁷⁷¹ Αυτόθι.

⁷⁷² Αυτόθι.

⁷⁷³ Αυτόθι.

⁷⁷⁴ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἰούνιος, ὁ.π., 643.

⁷⁷⁵ Τὸ μεγάλο αὐτὸ ταψί ὀνομάζεται σινί. Βλ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἰούλιος, ὁ.π., 650.

ατύχημα που είχε. Τον είδε μια κυρία⁷⁷⁶, τον πήρε στο σπίτι της και με διάφορα καλοπιάσματα κατάφερε να τον κρατήσει. Μετά από δύο μήνες ο αγάς του έκανε περιτομή. Ο τούρκος αφέντης τον κράτησε δύο χρόνια στο σπίτι αλλά στη συνέχεια τον έδωσε σε άλλον οθωμανό, φοβούμενος μήπως τον απατήσει η γυναίκα του με τον νεαρό.

Ο Γεώργιος, συναισθανόμενος σιγά-σιγά το μεγάλο του αμάρτημα ήταν ιδιαίτερα λυπημένος και έκλαιγε συνεχώς. Επέστρεψε στην πατρίδα του και έμεινε τρία χρόνια με νηστεία, αγρυπνίες και πολλά δάκρυα⁷⁷⁷. Καθημερινά πήγαινε στην εκκλησία και τον συμβούλευε ο πατήρ Νικόλαος. Τα βράδυα πήγαινε και διανυκτέρευε προσευχόμενος σ'ένα γκρεμισμένο παρεκκλήσιο του Αγίου Γεωργίου, το οποίο βρίσκονταν περίπου μισή ώρα έξω από τη χώρα. Ένα πρωινό έτυχε να τον δουν δύο μικρά παιδιά και τον νόμισαν για καλόγερο. Το περιστατικό αυτό έγινε η αφορμή να πάρει τη μεγάλη απόφαση να γίνει μοναχός. Αποκάλυψε την απόφασή του στη μητέρα του αλλά εκείνη λυπήθηκε γιατί ήθελε να τον παντρεύει. Ο Γεώργιος βλέποντας την ανθρώπινη αντίδραση της μητέρας του, σκεφτόταν να φύγει κρυφά. Βρίσκει τρόπο και πηγαίνει στο Άγιον Όρος συνοδευόμενος από τον πατέρα Γεράσιμο, μοναχό της μονής Πυρσού⁷⁷⁸. Στη μονή Αγίου Παντελεήμονος συναντάει ένα συμπατριώτη του, τον πατέρα Κύριλλο. Τον έκανε γέροντά του και παράλληλα έμαθε κοντά του και τα απαραίτητα γράμματα.

Μετά από ένα χρόνο ζήτησε να λάβει το αγγελικό σχήμα αλλά ο γέροντας διέβλεπε ότι δεν ήταν ακόμη ο κατάλληλος καιρός και τον βάζει σε δοκιμασία για τρία χρόνια, σύμφωνα με τους Κανόνες των Πατέρων. Ο Γεώργιος, με κλάμματα του ζήτησε να καρεί μοναχός. Βλέποντας ο γέροντας τον ένθερμο ζήλο του Γεωργίου, του λέει: «Άς είναι, Γεώργιε, νά γίνη τό ζήτημά σου, όμως αληθινά τό πρώτον στοιχείον τοῦ ὀνόματός σου, ὅπου εἶναι τό Γ,

⁷⁷⁶ Ο βιογράφος αναφέρει ότι ήταν σύζυγος ενός υψηλά ιστάμενου οθωμανού. Αυτόθι.

⁷⁷⁷ Αυτόθι.

⁷⁷⁸ Κατά πάσα πιθανότητα πρόκειται για τη γνωστή Μονή Προυσού.

ἔχω νά τό ἀλλάξω, καί ἀντί τοῦ Γ νά βάλω τό Κ, διά νά μή σέ ἡξεύρει κάθε ἕνας, ποῖος εἶσαι καί πῶς σέ ἔλεγαν κοσμικόν ὄντα»⁷⁷⁹. Ο Γεώργιος ἀπάντησε με ανακουφιστικό τόνο: «Ἄχ! γέροντά μου, ἐγώ διά νά εὕρω τόν Γεώργιον προτιμῶ μυρίους θανάτους, καί σύ λέγεις νά τόν σβήσης τελείως; Μή, γέροντά μου, παρακαλῶ τοῦτο ποιήσης διά τόν Κύριον;...»⁷⁸⁰.

Κήρεται λοιπόν, μοναχός την δεύτερη Κυριακή των νηστειών και μετονομάζεται από Γεώργιος σε Γεράσιμος. Τρεις ημέρες μετά την κουρά του άρχισε να ζητάει άδεια για να προσέλθει στο μαρτύριο. Ο γέροντας τον αποτρέπει με τον φόβο ότι είναι ένας καθαρά πειρασμικός λογισμός⁷⁸¹. Ο Γεράσιμος άκουσε σιωπηλά την νουθεσία του γέροντά του αλλά συνέχισε να κρύβει μέσα του τον πόθο του μαρτυρίου. Μετά από λίγο καιρό εξέφρασε ξανά την ίδια επιθυμία αλλά κανείς δεν έδωσε ιδιαίτερη σημασία στα λεγόμενά του.

Η προσπάθειά του κράτησε τρία χρόνια. Στο διάστημα αυτό περιφέρονταν σε διάφορα μοναστήρια του Αγίου Όρους. Επισκέπτεται έναν πνευματικό, τον πατέρα Δανιήλ, εξομολογείται εκ βάθους καρδιάς και μεταλαμβάνει τα Άχραντα Μυστήρια. Επέστρεψε στο γέροντά του και του λέει με τρόπο: «Ἐπειδή καί μοί ἔχεις κανόνα νά μήν ἔβγω εἰς τόν κόσμον, τώρα σέ παρακαλῶ, νά μέ

⁷⁷⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούλιος, ό.π., 651.

⁷⁸⁰ Αυτόθι.

⁷⁸¹ «Ἀκόμη τρεῖς ἡμέρας ἔχεις όπου ἔλαβες τό ἅγιον σχῆμα καί ἄρχισεν ὁ πειρασμός νά σέ ἐπιχειρισθῆ, τάχα ἀπό τά δεξιὰ του, ἴσως σέ φέρει πάλιν εἰς κανένα ὄλισθον, διότι, βλέποντάς σε όπου ἔφυγες ἀπό τάς χειράς του ὀρύεται ὡς λέων καί λυπεῖται θανατηφόρως, ὅθεν καί ἔχει νά μεταχειρισθῆ πολλάς παγίδας κατὰ σοῦ, λοιπόν σύ μήν τοῦ ἀκούσης ταῦτα, ὅτι ὅλες εἶναι τέχνες τοῦ πειρασμοῦ, ἐπειδή ἐσύ νά μαρτυρήσης εἶναι δύσκολον, διότι μή στοχασθῆς ὅτι, ἀφοῦ παρουσιασθῆς εἰς τούς δημίους, εἶναι νά κόψουν εὐθύς τήν κεφαλήν σου καί νά ὑπάγης εἰς τόν Παράδεισον, ἀλλά πρέπει νά στοχασθῆς ὅλον τό ἐναντίον, πλὴν ἐγώ σοῦ λέγω ν' ἀφήσης αὐτόν τόν λογισμόν, όπου ἔχεις, διά νά μήν βάλῃς τόν ἑαυτόν σου εἰς μεγαλυτέραν κόλασιν, εἰ δέ καί ἀμφιβάλλεις διά τήν σωτηρίαν σου, ἐγώ σοῦ ὑπόσχομαι, ὅτι θά εὕρης συγχώρησιν. Ὅθεν μένε ἡσυχος καί ἐπιμελοῦ τούς κανόνας τῆς καλογερικῆς ζωῆς, καθῶς τούς ὑπεσχέθης ἔμπροσθεν εἰς τόν Ἰησοῦν Χριστόν, ὅτι ἡ ἀσκητικῆ ζωῆ μαρτύριον λογίζεται ἀπό τούς ἁγίους Πατέρας καί μαρτυρικούς στεφάνους λαμβάνει ἀπό τόν Ἰησοῦν ὁ καλός μοναχός καί μάλιστα ὁ ὑποτακτικός», ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούλιος, ό.π., 652.

συγχωρήσης καί νά μοῦ δώσης τήν ἄδειαν νά ὑπάγω εἰς τήν Πατρίδα μας, διά νά ἴδω τήν μητέρα μου, τούς συγγενεῖς καί τούς φίλους, καί ἐλπίζω εἰς τόν Θεόν νά μὴν σέ λυπήσω διά τοῦτον τόν δρόμον ὅπου ἔχω νά κάμω»⁷⁸². Ο λόγος του ἦταν συμβολικός γιατί ὡς πατρίδα ἀποκαλούσε τήν ἄνω Ἱερουσαλήμ, μητέρα τήν Ὑπεραγία Θεοτόκο, συγγενεῖς καί φίλους τούς μάρτυρες καί τούς Ἁγίους⁷⁸³.

Μ'αυτό τον πλάγιο τρόπο κατάφερε να πάρει την ευχή του γέροντα και αφού βγήκε από τον Ἅγιον Ὄρος επισκέφτηκε για λίγο την επίγεια πατρίδα του. Στη συνέχεια πηγαίνει στην Κωνσταντινούπολη για να παρουσιαστεί στον κριτή και να ομολογήσει την πίστη του. Προηγουμένως ἔγραψε και ἔστειλε μια ἐπιστολή στη σκήτη και συγκεκριμένα στο γέροντά του με την ἱκεσία να κάνει παράκληση. Ἐπειτα πηγαίνει στο σπίτι του ἀφέντη του με μια ἐνδυμασία που δεν μπορούσε εύκολα να τον αναγνωρίσει κανείς. Οι δούλοι τον ἔδιωξαν ἀμέσως. Προφασίστηκε ὅτι μεταφέρει ἕνα καλό νέο για τον ἀφέντη και του ἐπέτρεψαν να περάσει. Ὄταν ο ἀφέντης τον ρώτησε ποιος εἶναι, ἀπάντησε: «Ἐγώ εἶμαι ... ἐκεῖνος ὁ ἄκακος μικρός Γεώργιος, ὅπου ἀπό ἀκακίαν μου καί νηπιότητά μου ἐδέχθην τά δολερά λόγια τῆς γυναικός σου καί τά ἰδικά σου, καί ἀπό Χριστιανόν μέ ἐκάματε τοῦρκον, καί τώρα ἦλθα νά σᾶς ὁμολογήσω τήν ἀλήθειαν, ὅτι τότε ὡς μικρός μέν καί ἄκακος ἐγελάσθηκα, τώρα δέ, ὅπου ἦλθα εἰς ἡλικίαν καί ἐγνώρισα τό φῶς ἀπό τό σκότος, ὁμολογῶ ὅτι Χριστιανός ἐγεννήθηκα, Χριστιανός εἶμαι καί Χριστιανός θ' ἀποθάνω»⁷⁸⁴. Ο ἀφέντης προσπάθησε ἀμέσως με κολακείες να τον μεταπείσει ἀλλά ο μάρτυρας ἔμεινε στέρεος στην πίστη του.

Το ἀφεντικό τον δοκιμάζει προτείνοντάς του να πάει και να ζήσει σε κάποια ἄλλη περιοχὴ ὡς Χριστιανός. Ὅσο ὅμως βρίσκεται στην Κωνσταντινούπολη να παριστάνει τον Τούρκο για να μη

⁷⁸² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἰούλιος, ὁ.π., 653.

⁷⁸³ Αυτόθι.

⁷⁸⁴ Αυτόθι.

κινδυνεύσει η ζωή του⁷⁸⁵. Ο μάρτυρας αρνείται την πρόταση και ομολογεί εκ νέου την πίστη του⁷⁸⁶. Φέρνει το σεΐχη που του είχε κάνει την περιτομή, μήπως καταφέρει να τον μεταπείσει. Επειδή και αυτή η προσπάθεια αποδείχτηκε μάταιη τον παρέδωσαν στον Καζασκέρ. Ο Γεράσιμος ομολόγησε αμέσως την πίστη του αποκαλώντας τον Μωάμεθ ψευδοπροφήτη, μυθολόγο και βέβηλο⁷⁸⁷. Όλοι οι παρευρισκόμενοι αγαρηνοί έπεσαν πάνω του και ο σκληρός δήμιος έδωσε εντολή να τον δειρουν με ωμά νεύρα βοδιών, μέχρι να αλλάξει γνώμη. Ο Γεράσιμος παρέμενε σταθερός στην πίστη του και συνέχισε να ελέγχει τους ασεβείς. Ο κριτής, βλέποντας αυτή την επιμονή διέταξε να τον φυλακίσουν βάζοντας παράλληλα στο στήθος του μια βαρειά πέτρα. Το μαρτύριο αυτό το υπέμεινε δέκα ολόκληρες ημέρες αλλά με τη βοήθεια του Θεού κατάφερε να μείνει αβλαβής.

Ο κριτής διέταξε να τον φέρουν για μια ακόμη φορά μπροστά του και τον ρώτησε αν σκέφτηκε καλά μετά από όλη αυτή την τιμωρία που υπέστη ή παραμένει σταθερός στις απόψεις του. Ο μάρτυρας απάντησε: «τάς τιμωρίας σου τάς ἔχω χαράν, διότι λαμπρύνουν τήν ψυχήν μου, τόν γλυκύτατόν μου Ἰησοῦν Χριστόν οὐδέποτε ἀρνοῦμαι, κἄν μυρίους θανάτους λάβω δι' αὐτόν»⁷⁸⁸. Ακούγοντας τα λόγια αυτά ο κριτής εκνευρίστηκε ακόμη περισσότερο και έδωσε εντολή να τον αποκεφαλίσουν.

Όταν έφτασαν στο σημείο που θα εκτελούνταν, ο δήμιος πρόσταξε τον μάρτυρα να γονατίσει. Ο Γεράσιμος γονάτισε στραμμένος προς την Ανατολή και λέγοντας το «Μνήσθητί μου,

⁷⁸⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούλιος, ό.π., 654.

⁷⁸⁶ «εύχαριστώ σε, ..., όπου μου χαρίζεις τήν ζωήν καί μου δίδεις τήν ἄδεια νά ζήσω ὡς Χριστιανός. Τοῦτο ὅμως, όπου μου λέγεις, νά εἶπω, πῶς εἶμαι τοῦρκος, ἕως νά ἔβγω ἀπό τήν πόλιν, εἶναι τῶν ἀδυνάτων. Μάλιστα ἔχω νά ἔβγω διαλαλητής τῆς πίστεως μου, τῆς πίστεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τήν ὁποίαν ἐγεννήθηκα, ἐβαπτίσθηκα καί μέλλω ν' ἀποθάνω», αὐτόθι.

⁷⁸⁷ Αὐτόθι.

⁷⁸⁸ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούλιος, ό.π., 655.

Κύριε, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου»⁷⁸⁹. Ο δῆμιος ἐπειδὴ κατάλαβε το λόγο για τον οποίο ο Γεράσιμος γύρισε προς τα ανατολικά τον ἔστρεψε με τη βία προς τα δυτικά. Ο μάρτυρας γύρισε ξανά ανατολικά με την πρόφαση ὅτι δεν μπορούσε να σταθεί καλά. Τότε, ο αγανακτισμένος δῆμιος του ἔκοψε με βία το κεφάλι, στις 3 Ιουλίου του 1812. Αμέσως μετά την αποκοπή της τιμίας κεφαλῆς εμφανίστηκε θείο φως στον ουρανό. Γνωρίζοντας οι Τούρκοι ὅτι αυτό το φως εἶναι θείο, φώναζαν ὅτι εἶναι κεραυνός, τον οποίο ἔστειλε ο Θεός για να κάψει τον μάρτυρα που ἦταν αμαρτωλός⁷⁹⁰. Ὅπως γίνεται και σε ὅλες σχεδόν τις περιπτώσεις των νεομαρτύρων, πλήθος χριστιανῶν ἔσπευσε στον τόπο ὅπου βρίσκονταν το σκῆνωμα και ἐπαιρναν ὅτι ἔβρισκαν για φυλαχτό⁷⁹¹.

⁷⁸⁹ Αυτόθι.

⁷⁹⁰ Αυτόθι.

⁷⁹¹ Σχετικά με την τύχη του ἱεροῦ λειψάνου, ο βιογράφος μας παραθέτει ἕνα κείμενο του Κυρίλλου Καστανοφύλλη το οποίο λέγει «Μετά παρέλευσιν τριετίας, ἀφοῦ ὑπὲρ Χριστοῦ ἀπετμήθη, τὴν κεφαλὴν ὁ νέος οὗτος Ὅσιομάρτυς Γεράσιμος, ἀπήλθομεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸ αἰε' (1815) ἔτος, ἰνδικτιῶνος δ', καὶ διὰ νὰ παραλάβωμεν τὸ ἅγιον λείψανον τοῦ νέου τούτου Ὅσιομάρτυρος, τοῦ ἐκ τοῦ «Μέγα» μὲν χωρίου καταγομένου κατὰ δὲ τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων μαρτυρήσαντος καὶ ἐκ Θεοῦ δοξασθέντος διὰ τινῶν ἐπακολουθησάντων σημείων. Δηλοποιοῦμεν δὲ ὅτι πολλὰ ἐδοκιμάσαμεν ἕως νὰ περιλάβωμεν τὸν τοιοῦτον θησαυρόν, ἔξοδα δηλαδή, κόπους καὶ φόβους. Ὁ παναγιώτατος κύρ Κυρίλλος εἶχε τὸν ζῆλον, μὰ εἶχε καὶ τὸν φόβον· εὔρομεν δὲ συμβοηθὸν περὶ τούτου καὶ τὸν ἐκεῖ διατρίβοντα ἅγιον πρῶην Σταγῶν κύρ Παῖσιον· τέλος πάντων, ἂν ἔλειπεν ἡ βοήθεια τῆς Θεοτόκου, ἔπειτα ἡ ὑπεράσπισις καὶ προστασία τοῦ ὑψηλοτάτου καὶ θεοσεβάστου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πρῶην Οὐγγροβλαχίας κυρίου Ἀλεξάνδρου Καλλιμάχη, δὲν ἠθέλαμεν ἐπιτύχει τὸ ποθούμενον, τοῦ ὁποίου καὶ μεγάλως ὁμολογοῦμεν τὰς χάριτας· διότι, ἀφοῦ ἐπαρρησιάσθημεν εἰς τὴν ἐκλαμπρότητά του, δὲν ἔδειξεν οὐδέ ποσῶς ἀμέλειαν, οὐδέ πρόφασιν τινα, ἀλλ'εὐθύς μὲ τον ἰδιὸν του σωματοφύλακα (Γεώργιον καλούμενον) μᾶς ἔστειλεν ἐκεῖ ὅπου ἦτο ἡ δύναμις τῆς ὑποθέσεως, ὀνομάζοντάς μας ἐδικούς του· τοῦτο ἰδόντες οἱ ἀντικείμενοι ἡμῖν, εὐθύς ἅπαντες ἐδειλίασαν· καὶ τοιοιτοτρόπως παρελάβομεν τὸ ποθούμενον· ἔγινε δὲ καὶ ἀπόφασις παρὰ τε τοῦ παναγιωτάτου καὶ σοφωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου Κυρίλλου καὶ τοῦ πρῶην Σταγῶν κύρ Παῖσιου, νὰ ἔλθῃ ὁ αὐτός θησαυρός ἐδῶ εἰς τὴν θεομητορικὴν ἱεράν Μονὴν τοῦ Πυρσοῦ, ὅπου καὶ νὰ διαμένη εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα· ἡμεῖς δὲ, διὰ νὰ παρηγορήσωμεν καὶ τὴν πατρίδα τούτου τοῦ Ἁγίου, τὴν μὲν ἁγίαν αὐτοῦ κάραν καὶ τοὺς βραχιόνας τῶν ἁγίων χειρῶν του τὰ περιελάβομεν εἰς τὸ Μοναστήριον, τὰ δὲ ἐπίλοιπα ἅπαντα μέρη ἐκρίναμεν εὐλόγον, καὶ τὰ ἐδώσαμεν ἐκεῖ εἰς τὴν πατρίδα του, τὴν λεγομένην χωρίον «Μέγα», καὶ ὠμιλήσαμεν μετὰ τοῦ ἐκεῖσε ἱερατεύοντος παπᾶ κύρ Νικολάου, διὰ νὰ οἰκονομοθῇ τὸ πρᾶγμα ἔνδοθεν τοῦ ἁγίου βήματος τῆς ἐκκλησίας, τῆς ὀσιοπαρθενομάρτυρος καὶ ἀθληφόρου τοῦ Χριστοῦ Παρασκευῆς, διὰ νὰ εὐρίσκωνται ἐκεῖ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα πρὸς παρηγορίαν τῶν ἐκεῖσε Χριστιανῶν· ἤλθομεν δὲ εἰς τὸ Μοναστήριον μὲ τὸν τοιοῦτον θησαυρόν κατὰ τὸ αἰε' (1815) ἔτος, Σεπτεμβρίου ιγ' (13),

18) Κυπριανός από τα Άγραφα

Ο νεομάρτυρας Κυπριανός κατάγονταν από τον Κλητζό της επαρχίας Λιτζάς Αγράφων. Σε πολύ νεαρή ηλικία εκάρη μοναχός και έγινε ιερέας. Αναχώρησε για το Άγιον Όρος και αγόρασε ένα Κουτλουμουσιανό κελλί, τον Άγιο Γεώργιο όπου έμεινε με άλλους δύο μοναχούς. Η ζωή του ήταν ενάρετη και κάποια στιγμή άναψε μέσα του η επιθυμία να μαρτυρήσει για το Χριστό. Οι πατέρες στους οποίους αποκάλυψε το σκοπό του τον εμπόδιζαν φοβούμενοι τον πειρασμό.

Ο Κυπριανός, αποφασισμένος να κάνει πράξη την επιθυμία του, έφυγε από το Περιβόλι της Παναγίας και πήγε στη Θεσσαλονίκη. Παρουσιάστηκε στον κριτή και του λέει: «ἐγὼ ἦλθα νὰ φανερώσω εἰς ἐσένα καί τούς λοιπούς ὁμοπίστους σου Ἀγαρηνοὺς τό μέγα καί ὀλέθριον σκότος ὅπου ἔχετε εἰς τάς φρένας σας, καί δέν δύνασθε νὰ ἰδῆτε καί νὰ καταλάβετε τήν ἀλήθειαν, ὅτι βέβαια σκότος καταχθόνιον εἶναι ἡ διδασκαλία τοῦ προφήτου σας, καί φῶς κατά πάντα λαμπρότερον τοῦ ἡλίου εἶναι ἡ διδασκαλία καί τό ἱερόν εὐαγγέλιον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διότι μία εἶναι ἡ ἀληθινή πίστις, ἡ τῶν Χριστιανῶν· ἥτις τόν μέν Θεόν τρισυπόστατον γινώσκει, τόν δέ σωτήρα Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν θεάνθρωπον ὁμολογεῖ, ἤγουν τέλειον Θεόν κατά τήν θεότητα, καί κατά τήν ἀνθρωπότητα τέλειον ἄνθρωπον, ἐν δύο φύσεσι καί ἐν μιᾷ ὑποστάσει γνωριζόμενον, ὅστις ἔγινε τέλος τοῦ νόμου καί τῶν προφητῶν. Ὅθεν ἐμάθομεν παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί, ὅτι ὅποιος ἔλθῃ ὕστερα ἀπ' αὐτόν καί δέν φέρῃ τοιαύτην διδασκαλίαν νὰ μὴν τόν δεχόμεθα· εἶναι λοιπόν φανερόν καί ὁμολογούμενον εἰς ὅλους, ὅτι ἐπειδή ὁ

παρακαλοῦμεν δέ τούς μεταγενεστέρους ἀδελφούς νὰ λέγωσιν ὑπέρ ἡμῶν τῶν κοπιασάντων ἕνα Κύριε ἐλέησον, ὅπως εὐρωμεν ἔλεος.

Ὁ ἀνάξιος τῆς ἱεράς κλήσεως Κύριλλος ἱερομόναχος, ὁ ἐν τῇ θεομητορικῇ ταύτῃ ἱερᾷ Μονῇ τοῦ Πυρσοῦ παροικῶν.

Καγὼ ὁ ἀνάξιος Γεράσιμος ἱερομόναχος, ὁ συμπροσπαθήσας μετ' αὐτοῦ, δέομαι ὡς ἄνωθεν νὰ μᾶς μνημονεύετε καί τούς δύο», ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Ἰούλιος, ὁ.π., 656-657.

ἔδικός σας Μωάμεθ ἦλθε κατόπιν ἀπό τόν Χριστόν καί δέν φέρει ταύτην τήν διδασκαλίαν, βέβαια εἶναι πλάνος καί ἀπατεών, καί διά τοῦτο ἦλθεν εἰς τόν κόσμον, διά νά πλανέσῃ τούς ἀνθρώπους, καθώς προεφήτευσεν ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν τῷ ἱερῷ αὐτοῦ εὐαγγελίῳ, λέγων· «ἐγὼ ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς μου, καί οὐκ ἐδέξασθέ με, ἄλλος ἐλεύσεται ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, κάκεῖνον λήψεσθε», οἵτινες εἶστε ἐσεῖς οἱ Ἀγαρηνοὶ ὅπου ἐδεχθήκατε τόν Μωάμεθ, ὅστις ἦλθε μέ διδασκαλίαν ἐδικήν του καί σᾶς ἐπλάνεσε»⁷⁹².

Ο κριτής παραξενεύτηκε ἀπό τα λόγια που εκστόμισε ο Κυπριανός και πίστεψε ὅτι μόνο ἓνας τρελλός θα μπορούσε να τα πει. Δίνει ἐντολή στους υπηρέτες να τον δείρουν και να τον πετάξουν ἔξω. Ο Κυπριανός λυπήθηκε γιατί δεν πέτυχε το σκοπό του. Φεύγει ἀπό τη Θεσσαλονίκη και πηγαίνει στην Κωνσταντινούπολη με την ἐλπίδα ὅτι ἐκεῖ θα καταφέρει καλύτερα. Στην προσπάθειά του να προκαλέσει τους μουσουλμάνους, παίρνει στα χέρια του ἓνα πιπτάκιο και γράφει: «ὦ ταλαίπωροι Ἀγαρηνοί, ἕως πότε νά ἦστε πεπλανημένοι; καί δέν πιστεύετε εἰς τόν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὅπου εἶναι ἀληθινός υἱός καί λόγος τοῦ Θεοῦ; ἀμή πιστεύετε εἰς τόν Μωάμεθ καί τόν λέγετε προφήτην; ὁ ὅποιος προφήτης δέν ἦτον, ἀλλά ἀπατεών καί σᾶς ἐκαταγέλασε· διά τοῦτο ἐλάτε εἰς τόν ἑαυτόν σας καί πιστεύσατε εἰς τόν Χριστόν τόν ἀληθινόν Θεόν καί βαπτισθῆτε, διά νά ἀπολαύσητε τήν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁷⁹³. Στο κείμενο αὐτό καλοῦσε και τον βεζύρη να γίνει Χριστιανός και να τον ακολουθήσουν και ἄλλοι.

Με το κείμενο αὐτό στα χέρια, ἔφτασε στην αυλή του βεζύρη και παρακαλοῦσε τους γραφεῖς να το μεταφράσουν στα τούρκικα. Βρέθηκε κάποιος εξισλαμισμένος Χριστιανός και δέχτηκε να το κάνει. Ὄταν ενημερώθηκαν για το περιεχόμενο του κειμένου τον ἔδιωξαν ἀμέσως. Κάποιοι Χριστιανοί που ἔτυχε να βρίσκονται ἐκεῖ για δικές τους υποθέσεις ρώτησαν γιατί ἔδιωξαν με τη βία τον

⁷⁹² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Ἰούλιος, ὁ.π., 658-659.

⁷⁹³ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Ἰούλιος, ὁ.π., 660.

ιερομόναχο. Οι Τούρκοι τους απάντησαν ότι έγραψε ένα υβριστικό κείμενο το περιεχόμενο του οποίου αν το μάθει ο βεζύρης σίγουρα θα τον θανατώσει. Οι Χριστιανοί φοβήθηκαν και ζήτησαν από τον Κυπριανό να φύγει όσο το δυνατόν γρηγορότερα αλλά ο μάρτυρας αρνήθηκε λέγοντας ότι ο μοναδικός σκοπός για τον οποίο τα έκανε όλα αυτά είναι επειδή θέλει να μαρτυρήσει. Παίρνει το πιττάκιο στα χέρια και εισβάλλει στο κτίριο για να το διαβάσει στο βεζύρη. Καθ'οδόν προσπαθούσαν οι άνθρωποι του βεζύρη να τον εμποδίσουν με πολλούς και βάρβαρους τρόπους αλλά δεν τον σταματούσε τίποτα. Ο τσαούσμπασης θύμωσε με τη στάση αυτή και αφού έπιασε τον Κυπριανό τον παρουσίασε μπροστά στο βεζύρη.

Ο βεζύρης, ξεκινώντας με τη γνωστή τακτική της κολακείας άρχισε να τον ρωτάει ποιος είναι και τι ζητάει. Ο μάρτυρας του έδωσε αμέσως την απάντηση: «τήν ἐδικήν σου σωτηρίαν ἐνδοξότατε αὐθέντα ζητῶντας ἦλθα ἐδῶ διὰ νά σέ ὀδηγήσω εἰς τήν ἀλήθειαν, καί νά σέ κάμω νά ἀφήσης ταύτην τήν ἀπατηλήν θρησκείαν ὅπου πιστεύεις, νά προσέλθης δέ εἰς τήν πίστιν τοῦ γλυκυτάτου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ὄντως ἀληθινοῦ Θεοῦ, καί νά βαπτισθῆς ἐν ὀνόματι τῆς Ἁγίας Τριάδος, νά γένης Χριστιανός, διὰ νά κληρονομήσης τήν αἰώνιον βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁷⁹⁴.

Ο βεζύρης τον ρώτησε από ποια ενορία είναι και σε ποιο μοναστήρι έζησε και ανατράφηκε πνευματικά. Ο μάρτυρας απάντησε διπλωματικά ότι όλα τα μοναστήρια και οι ενορίες που βρίσκονται κάτω από τον ουρανό, του ανήκουν. Στην ερώτηση του βεζύρη αν τον έστειλε ο Οικουμενικός Πατριάρχης, ο Κυπριανός τον υπερασπίστηκε λέγοντας ότι δεν τον συνάντησε καθόλου γιατί πήγε κατευθείαν στο ανάκτορο του βεζύρη. Αρνητική ήταν η απάντησή του και στην ερώτηση αν ήταν μεθυσμένος και έκανε όλα αυτά τα παράδοξα. Τέλος, τον ρώτησε αν είναι τρελλός και ο Κυπριανός είπε: «καί μάλιστα σῶον ἔχω τον νοῦν μου και ὑγιῶς φρονῶ ὦ δικαστά, καί διὰ τοῦτο ἦλθα νά σέ διδάξω νά ἀφήσης αὐτήν τήν

⁷⁹⁴ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούλιος, ό.π., 661.

πίστιν όπου πιστεύεις, διά νά μή κολασθῆς· καί νά γνωρίσης τόν ποιητήν καί σωτήρα σου, τόν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τόν ἀληθινόν Θεόν, καί νά πιστεύσης εἰς αὐτόν, διά νά κληρονομήσης τήν οὐράνιον βασιλείαν του, ἡ ὁποία δέν ἔχει τέλος, καί νά λάβης δόξαν ἄφθαρτον ἀντί ταύτης τῆς ἐπικήρου δόξης όπου ἔχεις τώρα»⁷⁹⁵.

Ο βεζύρης κάνει ἀκόμη μια προσπάθεια νά τον μεταπείσει λέγοντάς του διάφορα κολακευτικά λόγια καί υποσχόμενος πλούτη καί δόξα, ἀρκεί νά ἀρνηθεῖ τήν πίστη του. Ἡ ἀπάντηση που πήρε ἀπό τόν Κυπριανό ἦταν ἡ ἐξής: «μή μοι γένοιτο τοῦτο, ᾧ δικαστά, ἐγώ τόν Κύριόν μου Ἰησοῦν Χριστόν πιστεύω, εἰς τόν ὁποῖον προσκαλῶ καί τήν ἐνδοξότητά σου νά πιστεύσης καί νά γένης υἱός φωτός καί ἡμέρας, καί νά ἀρνηθῆς αὐτήν τήν θρησκείαν όπου πιστεύετε, διατί δέν εἶναι ἀληθινή καί ἔχετε νά κολασθῆτε, ἀνίσως καί δέν τήν ἀφήσητε καί νά ἐπιστρέψετε εἰς τό φῶς τῆς θεογνωσίας, νά γνωρίσετε Θεόν τρισυπόστατον καί ὁμοούσιον· Πατέρα, Υἱόν καί πνεῦμα Ἅγιον· εἰς τοῦ ὁποίου τό πανάγιον ὄνομα ἐάν βαπτισθῆτε, θέλετε σωθῆ»⁷⁹⁶.

Ο βεζύρης, ἀγανακτισμένος τον στέλνει στο μουφτή όπου ο Κυπριανός ἔδωσε ἐκ νέου τήν ομολογία πίστεως. Ακούγοντας τα λόγια αὐτά ο νομοκράτορας ἔδωσε ἀμέσως ἐντολή νά τον ἀποκεφαλίσουν. Ἡ ἀποκεφάλιση ἔλαβε χώρα στο Φανάρι στις 5 Ἰουλίου του 1679.

19) Κύριλλος ἀπό τή Θεσσαλονίκη

Ο νεομάρτυρας Κύριλλος, κατά κόσμον Κυριακός, ἐζήσε τήν ἐποχή που κυβερνοῦσε ο Σουλεϊμάν καί καταγόταν ἀπό τή Θεσσαλονίκη. Γονεῖς του ἦταν οἱ θεοσεβεῖς Πέϊος καί Παρασκευή. Σε ηλικία δέκα ἐτῶν ορφάνεψε καί ἀπό τους δύο γονεῖς καί τον ἀνέλαβαν τα ἀδέρφια τῆς μητέρας του, τα ὁποία ὁμως δέν εἶχαν το

⁷⁹⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Ἰούλιος, ὁ.π., 662.

⁷⁹⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Ἰούλιος, ὁ.π., 662.

ίδιο θρήσκευμα. Ο ένας ήταν ευσεβής ορθόδοξος χριστιανός με το όνομα Ιωάννης και ο άλλος ασπάστηκε τη μωαμεθανική θρησκεία.

Ο αλλόθρησκος θεός πήρε το μικρό παιδί και το έστειλε σε ομόθρησκό του για να του μάθει την τέχνη της σκυτοτομίας. Συμβουλευόμενος τον χριστιανό θείο του Ιωάννη φεύγει από τη Θεσσαλονίκη και πηγαίνει στο Άγιον Όρος. Στη Μονή Χιλανδαρίου κήρεται μοναχός⁷⁹⁷ και παίρνει το όνομα Κύριλλος. Επειδή ήταν νεαρός και αγένειος τον έστειλαν να υπηρετήσει σε διάφορα μετόχια.

Κάποια στιγμή έρχεται στη Θεσσαλονίκη και συναντά τον ευσεβή θείο του και τον ξάδερφό του. Κατά την ώρα της συνάντησης έτυχε να περνάει από κει και ο ασεβής θεός ο οποίος στη συνέχεια δε δίστασε να κατηγορήσει τον ανηψιό του ότι είχε αλλαξοπιστήσει⁷⁹⁸.

Οι παριστάμενοι Τούρκοι τον συνέλαβαν αμέσως και τον οδήγησαν στο δικαστή της Θεσσαλονίκης. Ο δικαστής προσπάθησε από την αρχή να τον πείσει να αλλαξοπιστήσει. Επειδή ο Κύριλλος δεν υποχωρούσε διέταξε να τον κλείσουν στη φυλακή. Έγιναν πολλές προσπάθειες για να τον μεταπείσουν αλλά όλες έπεσαν στο κενό. Τότε ο δικαστής αγανακτισμένος έδωσε εντολή να τον ρίξουν στη φωτιά⁷⁹⁹. Ως τόπος εκτέλεσης της καταδίκης ορίστηκε η περιοχή του ιπποδρομίου, κοντά στον Ι. Ναό Κωνσταντίνου και Ελένης. Ο Κύριλλος δεν σταμάτησε να προσεύχεται στον Κύριο για να του δώσει δύναμη.

Ο ύπαρχος προσπαθούσε μέχρι την τελευταία στιγμή να τον μεταπείσει με καλοπιάσματα αλλά δεν κατάφερε τίποτα⁸⁰⁰. Ο Κύριλλος λίγο πριν πεθάνει του είπε: «ἐμοί, λέγων, ὦ ὕπαρχε, οὐδενός μέλλει· οὐ πλούτου· οὐ δόξης· οὐχ ἱματίων φθαρτῶν· οὐν ἵππων εὐγενῶν· πάντα κόνια· πάντα σκύβαλα· πάντα μοι ὡς

⁷⁹⁷ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἰούλιος, ὁ.π., 664.

⁷⁹⁸ Αυτόθι.

⁷⁹⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἰούλιος, ὁ.π., 665.

⁸⁰⁰ Αυτόθι.

καπνός λελόγινται· ὑμεῖς, οἱ τῆς ἀπωλείας υἱοί, οἱ τοῦ πονηροῦ ἐκείνου δούλου ἀκόλουθοι, ταῦτα ἐπιζητεῖτε. Ἐμοί Χριστός πλουτός, Χριστός ἐμοί ζωή, Χριστός ἐμοί ἔρως, Χριστός ἐμοί Θεός, Χριστός ἐμοί τά πάντα ἐν πᾶσιν· οὐδέν με τῆς αὐτοῦ ἀγάπης χωρῖσαι πώποτε δυνήσεται· οὐ πῦρ, οὐ ξίφος, οὐ λιμός, οὐ κόσμος, οὐ πλοῦτος, οὐ βάρος, οὐχ ὕψος, οὐκ ἐνεστῶτα, οὐ μέλλοντα, οὔτε τις ἕτερα κτίσις, ἀλλά μέχρι τῆς ἐμῆς ἐσχάτης ἀναπνοῆς ὑπέρ τῆς ἐμῆς πίστεως ἀγωνίσομαι· ταῦτα παρά τῆς ἐμῆς γλώττης ἀκηκοώς, ὧ ὕπαρχε, ποίει ὅ σοι δοκεῖ. Τέμνε, σφάττε, καῖε, θῦσον πυρί, μεληδόν διαίρει, ἀνηλεῶς τιμῶρει, ἀπηνῶς αἰκίζε, ἀφειδῶς κόλαζε· ἐμέ γάρ ὅλως οὐκ ἀποστήσεις τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐσεβοῦς πίστεως»⁸⁰¹. Αμέσως μετά την ομολογία του ἀναψαν τη φωτιά και τον ἔκαψαν ζωντανό στις 6 Ιουλίου του 1566.

20) Νεκτάριος ἀπό τα Βρούουλα της Μικράς Ασίας

Ο νεομάρτυρας Νεκτάριος, κατά κόσμον Νικόλαος, κατάγονταν ἀπό τα Βρούουλα ἢ Βουρλά της Μικράς Ασίας. Απὸ πολὺ μικρὸς ἐμεινε ορφανὸς ἀπὸ πατέρα και προσκολλήθηκε κοντὰ σ' ἓνα συμπολίτη του ἀγαρηνὸ. Εκείνος του ἔδωσε τις καμήλες του να τις προσέχει και να βγάζει τα προς το ζην. Ἐξαιτίας κάποιας θανατηφόρας ἀσθένειας που ἐμφανίστηκε στην περιοχή ἀναγκάστηκε να φύγει μαζί με ἄλλους συμπατριῶτες του στην ἐξοχή. Στη φυγή αὐτή ἀκολούθησε και ο ἀγὰς του Νικολάου μαζί με ἄλλους ἀγαρηνοὺς οἱ οποίοι εἶχαν για τις καμήλες τους ἕξι χριστιανούς υπαλλήλους που ἔκαναν παρέα με τον Νικόλαο. Ἡ συναναστροφή με τους οθωμανοὺς σε συνδυασμὸ με το νεαρὸ της ηλικίας εἶχε ως ἀποτέλεσμα και οἱ ἐπτὰ να ἀρνηθοῦν την πίστη τους και να κάνουν περιτομή. Απὸ τη στιγμή ἐκείνη ζούσαν ως οθωμανοί. Ὅταν ἐκτονώθηκε η δράση της θανατηφόρας ἀσθένειας ἐπέστρεψαν ὅλοι στα σπίτια τους, μεταξύ αὐτῶν και το ἀφεντικὸ του Νικολάου.

⁸⁰¹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἰούλιος, ὁ.π., 666.

Ο Νικόλαος από την πρώτη στιγμή που επέστρεψε στο χωριό έψαξε και βρήκε τη μητέρα του ζωντανή και υγιή. Πήγε να τη συναντήσει φορώντας τα τουρκικά ρούχα. Η ευσεβής μητέρα μόλις τον είδε, χωρίς να διστάσει του είπε: «Μή ἔλθῃς πλησίον μου. Ποία ἐμφάνισις εἶναι αὐτή πού βλέπω εἰς σέ;»⁸⁰². Εκείνος της απάντησε αδιάφορα ότι έγινε Τούρκος αλλά εκείνη επέμεινε να τον διώχνει: «φεῦγε,...φεῦγε ἀπ' ἐδῶ ὡς τάχιστα! Ἐγὼ δέν ἐγέννησα τοῦρκον, ἀλλά ἐγέννησα Νικόλαον Χριστιανόν· φεῦγε, νά μή σέ βλέπουν οἱ ὀφθαλμοί μου»⁸⁰³. Ο Νικόλαος ακούγοντας τα σκληρά λόγια της μητέρας του αμέσως άρχισε να συναισθάνεται το κακό που είχε κάνει. Άρχισε να προσεύχεται να τον ελεήσει και να τον συγχωρήσει ο Θεός⁸⁰⁴.

Για να μην αναγκαστεί να επιστρέψει στο σπίτι του αγά, έφυγε για τη Σμύρνη, όπου κατ' οικονομίαν Θεού στο δρόμο συνάντησε ένα θείο του καπετάνιο και του αποκάλυψε το μεγάλο του μυστικό. Ο θείος λυπήθηκε πολύ, του έδωσε να φορέσει φράγκικα ρούχα και τον επιβίβασε σε ένα πλοίο που πήγαινε στην Κωνσταντινούπολη. Από εκεί τον συμβούλεψε να βρει τρόπο και να πάει στη Ρωσία για να επανορθώσει το μεγάλο του αμάρτημα. Ο Νικόλαος πήγε στην Κωνσταντινούπολη αλλά στη συνέχεια προτίμησε να ακούσει τη συμβουλή κάποιων άλλων και να πάει στη Βλαχία όπου ήταν χριστιανική και θα έβρισκε τόπο να αναπαυθεί. Όμως, δεν βρήκε αυτό που ήθελε και επέστρεψε στη Σμύρνη. Εκεί συνάντησε για δεύτερη φορά το θείο του ο οποίος δεν θέλησε να τον αντικρύσει και τον έδιωξε. Όλα αυτά όμως ήταν μέσα στο σχέδιο του Θεού γιατί ο Νικόλαος βλέποντας αυτή τη στάση απελπίστηκε και άρχισε να κλαίει ζητώντας από το Θεό: «Θεέ μου εὔσπλαγχνε! Παντοκράτορ καί ἐλεῆμον! φώτισόν με, ἵνα γνωρίσω ὁδόν ἐν ἧ

⁸⁰² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Ἰούλιος, ὁ.π., 671.

⁸⁰³ Αυτόθι.

⁸⁰⁴ «Πηγὴ τοῦ ἐλέους! Ἄβυσσος τῆς ἀγαθότητος! Πατήρ τῶν οἰκτιρμῶν! ἐλέησόν με! τὴν ἀνομίαν μου ἐγνώρισα καί ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διὰ παντός· ὁδήγησόν με ἐν γῆ εὐθείᾳ», αυτόθι.

πορεύσομαι· μή ἀποστρέψης τό πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ· μή νικήση τό μέγεθος τῶν ἁμαρτιῶν μου τήν ἄμετρον εὐσπλαγχνίαν σου»⁸⁰⁵. Κάποιοι Χριστιανοί τον οδήγησαν σε έναν αγιορείτη πνευματικό που έτυχε να βρίσκεται στη Σύμωρη. Εξομολογήθηκε το αμάρτημά του και ό,τι άλλο είχε κάνει, με συντριβή καρδιάς και ο πνευματικός τον συμβούλευσε να μεταβεί στο Άγιον Όρος.

Έκανε αμέσως υπακοή και φτάνοντας στο Όρος συνάντησε ένα συμπατριώτη του κελλιώτη ο οποίος τον δέχτηκε με πολλή αγάπη παραχωρώντας του φιλοξενία για να ξεκουραστεί. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του στο Περιβόλι της Παναγίας του δόθηκε η ευκαιρία να εξομολογηθεί πολλές φορές και του γεννήθηκε η επιθυμία να ξεπλύνει το ανόμημά του με το αίμα του. Αποκάλυψε την επιθυμία του σε κάποιους πνευματικούς πατέρες αλλά όλοι τον απέτρεπαν, όπως συνέβη και με την πλειοψηφία των νεομαρτύρων.

Κάποια στιγμή πληροφορήθηκε ότι στη Σκήτη Αγίας Άννης βρίσκονταν ο συμπατριώτης του Χατζή Στέφανος και σκέφτηκε να τον επισκεφθεί με την ελπίδα ότι κοντά του θα μπορούσε να βρει την πολυπόθητη ησυχία. Ο Χατζή Στέφανος τον υποδέχτηκε με ιδιαίτερη χαρά και τον άκουσε με πολλή προσοχή όταν ο Νικόλαος του εξιστορούσε με λεπτομέρειες τι είχε κάνει. Αποφάσισε να τον κρατήσει κοντά του για να διάγουν μαζί τον αγώνα τον καλό και να τον βοηθήσει «νά καθαρισθῆ τελείως ἀπό κάθε ρύπον καί μολυσμόν σαρκός καί πνεύματος»⁸⁰⁶. Μετά από πολύ άσκηση⁸⁰⁷ δέχτηκε το Αγγελικό Σχήμα με το όνομα Νεκτάριος και δεν σταμάτησε στιγμή να προσεύχεται μετά δακρύων να τον στηρίξει ο Θεός⁸⁰⁸.

⁸⁰⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούλιος, ό.π., 672.

⁸⁰⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούλιος, ό.π., 673.

⁸⁰⁷ «τίς διηγῆσεται τάς νηστείας, χαμευνείας, γονυκλισίας, όλονυκτίους προσευχάς, όπου ἔκαμνεν ἀδιακόπως ό τρισμακάριστος», αυτόθι.

⁸⁰⁸ «Βασιλεῦ δίκαιε, οϊκτίρμον καί πολυέλεε! σπλαγχνίσθητί με τόν ἀχρεῖον δοῦλόν σου· πλάσμα σου εἶμαι· κληρονομία σου εἶναι ἡ ψυχή μου. Ἐνίσχυσον καί ἐνδυνάμωσον τοῦτο τό ἐξ ἀγνοίας μου μολυνθέν σῶμά μου, νά καθαρισθῆ μέ τήν χύσιν τῶν αἱμάτων μου καί καθός σέ ἠρνήθην ἀνοήτως, οὕτω πάλιν ἀξιώσόν με νά σέ κηρύξω λαμπρῶς Θεόν ἀληθέστατον ἐνώπιον τῶν ἀθέων ἀγαρηνῶν, Χριστέ μου γλυκύτατε, διά

Αποκάλυψε στο Χατζή Στέφανο το μεγάλο του πόθο να μαρτυρήσει αλλά εκείνος τον εμπόδισε φοβούμενος το νεαρόν της ηλικίας. Ο Νεκτάριος του απάντησε: «Εἶναι ἀδύνατον, Γέροντα, νά ἐμποδισθῶ. Φλογίζεται ἡ καρδιά μου καί σπεύδω νά χύσω τό αἷμά μου, μέ ὅσα εἶναι δυνατόν διάφορα κολαστήρια, ὑπέρ τοῦ ὀνόματος τοῦ γλυκυτάτου μου Δεσπότη, Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τό ὅποιον ἠρνήθην ὁ ταλαίπωρος»⁸⁰⁹.

Ο Στέφανος βλέποντας τον αμετάπειστο χαρακτήρα του, τον πηγαίνει σε διάφορους πνευματικούς, οι οποίοι ομοίως τον εμποδίζουν. Ο Νεκτάριος επέμεινε λέγοντάς τους: «Εἶναι ἀδύνατον, θειότατοι καί σεβασμιώτατοί μου πνευματικοί, νά ἐμποδισθῶ, ἔχων ἐνδυναμοῦσάν με τήν δύναμιν τοῦ γλυκυτάτου μου Ἰησοῦ καί Θεοῦ, ἔχων ἐνισχύουσάν με τήν ἄμαχον προστασίαν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου· ἐγώ θέλω ἀρχίσει, ἡ δέ θεία δύναμις ἐκείνων θέλει τελειώσει τόν ἀμετάθετον πόθον μου· ἐλπίζω εἰς τήν εὐσπλαγχνίαν αὐτῶν καί τοῦ γλυκυτάτου Υἱοῦ, ὡς καί τῆς γλυκυτάτης Μητρός, νά μή μέ ἐγκαταλίπωσιν ἀβοήθητον»⁸¹⁰.

Με τις ευχές των αγιορειτῶν πατέρων πήρε την ἄδεια να αναχωρήσει με σκοπό το μαρτύριο. Συμπαραστάτης στον αγώνα του ο μοναχός Στέφανος ο οποίος του εἶπε: «Ἀδελφέ! τήν ψυχὴν μου ὑπέρ σοῦ θύσω κἂν δέη με σύν σοί ἀποθανεῖν, οὐ μή σέ ἀπαρνήσομαι»⁸¹¹. Πήγαν σε διάφορους οθωμανικούς τόπους, πέρασαν ἀπό Κωνσταντινούπολη ἐπὶ Πατριαρχείας Γρηγορίου του Ε' και ἐφτασαν στην πατρίδα τους. Οι πειρασμοί καθ' ὅλη αυτή τη διάρκεια δε σταμάτησαν να τους κυνηγούν, ἀλλά με τη δύναμη του Θεοῦ κατάφεραν να τους υπερνικήσουν. Ἐναντίον τους στράφηκαν συγγενεῖς, φίλοι, μικροί, μεγάλοι. Ἐπεςαν πάνω τους σαν να ἤθελαν να τους κατασπαράξουν, ὅπου πήγαιναν τους πετούσαν

προστασίας τῆς Παναχράντου σου Μητρός, τῆς μόνης ἐλπίδος μου», ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστῆς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἰούλιος, ὁ.π., 674.

⁸⁰⁹ Αυτόθι.

⁸¹⁰ Αυτόθι.

⁸¹¹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστῆς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἰούλιος, ὁ.π., 675.

έξω και γενικότερα δεν τους συμπεριφέρθηκαν με τον καλύτερο τρόπο⁸¹².

Επειδή κατάλαβαν ότι δεν μπορούσαν να βρισκονται συνέχεια μαζί και οι δύο αποφασίζουν να χωρίσουν για να οδηγηθεί ο Νεκτάριος στο μαρτύριο και ο Στέφανος παρακολουθώντας από μακριά να συλλέξει τα οστά του. Έτσι, ο Νεκτάριος παρέμεινε στην πατρίδα του και κατέστρωσε σχέδιο για να πετύχει το ποθούμενο. Παρουσιάστηκε στους Τούρκους με οθωμανική ενδυμασία και παρέμεινε μαζί τους μέχρι το μπαϊράμι, σκεπτικός και σκυθρωπός. Ανήμερα της εορτής προσποιούνταν ότι γιόρταζε μαζί με τους άλλους για να τους βγάλει από το μυαλό κάθε υποψία ότι συναναστρέφονταν με Χριστιανούς.

Μετά από τρεις ημέρες παρουσιάστηκε στον κριτή και αφού τον χαιρέτισε στην τούρκικη γλώσσα του είπε με θάρρος: «Ἐφέντη, ἐγὼ ἐγεννήθην καὶ ἤμην Χριστιανός, Νικόλαος ὀνομαζόμενος· μικρός δέ τήν ἡλικίαν καὶ ἀνόητος ὢν, ἐπλανήθην ὑπὸ τινος τῶν ἐνταῦθα Χουσεῖν ἀγᾶ, ὅστις ὑποσχεθείς εἰς ἐμέ πολλά πράγματα, ὑποστατικά, πλούτη χρημάτων, ἱμάτια λαμπρά καὶ ἄρματα καλά, μέ ἠπάτησεν ὡς παιδί ἀνόητον καὶ ἡρνήθην, φεῦ! τόν γλυκύτατόν μου Ἰησοῦν Χριστόν, τόν ἀληθινόν Θεόν καὶ ἔγινα τοῦρκος. Ἄφου ἦλθον εἰς ἡλικίαν μεγαλυτέραν καὶ τόν ἐγνώρισα ψεύστην εἰς τὰς ὑποσχέσεις του, ἀνεχώρησα ἀπὸ αὐτόν καὶ ἀπὸ τόν τόπον τοῦτον καὶ διέτριβον μέχρι τοῦδε εἰς Κεζάερλι (τοῦτο δέ εἶπε διὰ νά μή φανερωθῆ ποῦ διέτριβε)· τώρα δέ, ὅπου ἔφθασα εἰς αὐτήν τήν ἡλικίαν ὅπου μέ βλέπεις, συλλογιζόμενος τό μέγα κακόν ὅπου ἔπαθον, νά ἀρνηθῶ τήν ἀμώμητον καὶ λαμπράν πίστιν τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τήν ἀνοησίαν μου καὶ νά δεχθῶ τήν βρωμεράν σας πίστιν, ἰδού ἀπὸ τήν ὥραν ταύτην παραιτοῦμαι αὐτῆς καὶ σᾶς τήν ἐπιστρέφω ... Λάβετε τά σημεῖα τῆς πίστεώς σας, ἐγὼ Χριστιανός ἐγεννήθην, Νικόλαος καὶ Χριστιανός θέλω νά ἀποθάνω διὰ

⁸¹² Ο βιογράφος στο σημείο αυτό αναφέρει ότι έπρεπε «νά πληρωθοῦν εἰς αὐτούς τά τῶν Αποστόλων παθήματα, «διωκόμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι» καί τά λοιπά», αυτόθι.

μαρτυρίου, διά νά πλύνω τόν μολυσμόν, τόν όποϊον ἔλαβον, μέ τήν χύσιν τῶν αἱμάτων μου»⁸¹³.

Ακούγοντας την ομολογία αυτή ο κριτής προσπάθησε να τον μεταπείσει με κολακείες. Βλέποντας ότι παρέμεινε σταθερός στις απόψεις του, με το ζόρι κατάφερε να συγκρατήσει το θυμό και του ζήτησε να λυπηθεί τα νιάτα του και να σκεφθεί καλά τι πάει να κάνει. Ο Νεκτάριος, χωρίς φόβο του απάντησε: «Ἐγώ καλῶς ἐσυλλογίσθην προηγουμένως καί ἔβαλον πρό ὀφθαλμῶν μου ὄλας τάς βασάνους πού δύνασθε νά μοῦ κάμετε καί οὕτως ἦλθον νά κηρύξω τόν γλυκύτατόν μου Χριστόν Θεόν ἀληθέστατον παρρησία εἰς ὄλους σας καί νά λάβω μυρία βάσανα διά τήν ἀγάπην του»⁸¹⁴. Ο κριτής τον διώχνει για να το ξανασκεφτεί. Την επόμενη μέρα που ήταν Κυριακή παρουσιάστηκε ξανά στο κριτήριο και ομολόγησε εκ νέου ότι: «Ἴδού ἐφέντη· ἦλθον διά νά σοῦ εἰπῶ ὅτι ἐσυλλογίσθην κατά τήν προσταγήν σου καλῶς καί ὁμολογῶ ὅτι ἠπατήθην ὡς ἀνόητον παιδί, καθῶς καί χθές σοί τό εἶπον· τώρα δέ μέ τήν αὔξησιν τῆς ἡλικίας μου, ὅπου ἦλθεν εἰς τόν νοῦν μου ἐκεῖνο ὅπου ἔκαμα, κλαίω τήν ἁμαρτίαν μου καί καταπατῶ τήν μιαράν σας πίστιν ὡς ψευδῆ καί πεπλανημένην»⁸¹⁵. Ο κριτής θύμωσε και τον έστειλε δέσμιο στον ηγεμόνα. Επειδή ο ηγεμόνας απουσίαζε οι υπηρέτες τον μετέφεραν στο Μπουλούκμπαση ο οποίος θαύμασε την εξωτερική ομορφιά του μάρτυρα και άρχισε να του μιλάει με ήρεμο τρόπο. Ο Νεκτάριος επανέλαβε για μια ακόμη φορά όσα είχε πει στον κριτή και ο Μπουλούκμπασης αναμένοντας την απόφαση του ηγεμόνα έδωσε εντολή να τον φυλακίσουν περνώντας τα πόδια σε ποδοκάκη και αλυσίδα στο λαιμό. Σε αυτή την κατάσταση έμεινε πέντε ημερόνυχτα κάνοντας πολλή προσευχή⁸¹⁶. Έμεινε τρία ημερόνυχτα

⁸¹³ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούλιος, ό.π., 676-677.

⁸¹⁴ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούλιος, ό.π., 677.

⁸¹⁵ Αυτόθι.

⁸¹⁶ Προσεύχονταν ιδιαίτερα στην Παναγία «Ἴδού προσέρχομαι ζεούση ψυχῆ. Κυρία καί γλυκυτάτη μου Δέσποινα, μή τολμῶν νά προσέλθω εἰς τόν Υἱόν σου μετά παρρησίας διά τάς ἀπείρους μου ἁμαρτίας· πρόφθασον, ἀντιλαβοῦ μου! μή βδελύξη με, μή παραβλέψης

νηστικός χωρίς να πίνει ούτε νερό γιατί έφτασε στο σημείο να τα θεωρεί όλα «σκύβαλα, αλλά και ό κόσμος όλος δέν μέ ενδιαφέρει, μόνον δέ τό κοσμοσωτήριο πάθος τοῡ Χριστοῡ μου έπιποθῶ»⁸¹⁷. Όταν επέστρεψε ο ηγεμόνας, ενημερώθηκε για το μάρτυρα και εξοργίστηκε. Διέταξε να τον φέρουν αμέσως μπροστά του και τον ρώτησε αν είναι αυτός που βρίσκονταν στη φυλακή και ομολογούσε ότι είναι Χριστιανός. Ο μάρτυρας απάντησε θετικά και ο ηγεμόνας βρήκε αφορμή για να τον ρωτήσει μήπως τον ξελόγιασε κάποιος Χριστιανός δίνοντάς του την υπόσχεση ότι θα γίνει Άγιος. Ο Νεκτάριος απάντησε ότι η ευσπλαχνία του Θεού είναι τόσο μεγάλη που θα του συγχωρήσει κάθε αμαρτία γι' αυτό επιθυμεί όσο το δυνατόν συντομότερα να θυσιαστεί γι' Αυτόν.

Κάνοντας πολλή προσπάθεια για να μη ξεσπάσει ο θυμός του προσπάθησε να τον καταφέρει με κολακείες και υποσχέσεις για καλύτερη ζωή, αρκεί να αρνηθεί την πίστη του. Ο Νεκτάριος, αποφασισμένος να μην υποχωρήσει, απάντησε: «Τά αγαθά σου και αί τιμαί σου μαζί και μέ τήν θρησκείαν σου ἄς υπάγουν εις ἀπώλειαν· ἐγώ δέ τήν χριστιανικήν μου πίστιν κρατῶ, τό δέ γλυκύτατον ὄνομα τοῡ Χριστοῡ μου κηρύττω και μεγαλύνω διά παντός προσκυνῶν Πατέρα, Υἱόν και Άγιον Πνεῦμα, ἐπικαλοῦμαι δέ τήν Κυρίαν μου Θεοτόκον πάντοτε εις βοήθειάν μου· τάς δέ βασάνους και τά μαρτύρια, ἅτινα θέλεις μου κάμει και αυτόν τόν θάνατον, δέ τά φοβοῦμαι τελείως, αλλά ἐπιθυμῶ νά τελειώσω ὅσον τάχιστα»⁸¹⁸. Ο ηγεμόνας τον κλείνει ξανά στη φυλακή όπου συνεχίζει να προσεύχεται και το μόνο που επιθυμεί είναι να κοινωνήσει. Το Σάββατο το απόγευμα ο ηγεμόνας απογοητευμένος του ανακοινώνει ότι θα τον αποκεφαλίσει την Κυριακή. Ο μάρτυρας

με τόν μεγίσταις ὀδύνας ἐξεταζόμενον, ἀλλ' ἐνίσχυσόν με και καταπράϊνον τόν κλύδωνα τῶν πονηρῶν μου λογισμῶν· ἐπάναψον τόν πρός τόν Υἱόν Σου και Θεόν μου πόθον και φόβον μέχρι τελευταίας μου ἀναπνοῆς, ἵνα μή καταφλεχθῶ ὁ τάλας τῷ ἀσβέστῳ και αἰωνίῳ πυρί», ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούλιος, ὁ.π., 678.

⁸¹⁷ Αυτόθι.

⁸¹⁸ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούλιος, ὁ.π., 679.

του απάντησε ότι δεν φοβάται τίποτα και η απειλή του θανάτου δεν μπορεί να του αλλάξει την επιθυμία να θυσιαστεί⁸¹⁹.

Τον βασανίζουν αλύπητα και με διάφορους τρόπους σε σημείο που τον αφήνουν μισοπεθαμένο. Μετά από λίγο κατά ένα θαυμαστό τρόπο σαν να αναστήθηκε και έδειχνε υγιής και όμορφος, όπως ήταν πριν. Από εκείνη τη στιγμή άρχισε ξανά να προσεύχεται και να ψέλνει ασταμάτητα ευχαριστώντας το Θεό.

Βλέποντας αυτή την κατάσταση οι προύχοντες συγκεντρώθηκαν και ζήτησαν από τον ηγεμόνα να τον σκοτώσει. Αυτός θέλοντας να αποφύγει κάθε ευθύνη τον στέλνει στον κριτή για να βγάλει αυτός την απόφαση. Ο κριτής τον ρωτάει για μια ακόμη φορά αν συνεχίζει να παραμένει σταθερός στις απόψεις του ή έχει αλλάξει κάτι αλλά ο μάρτυρας δίνει έμμεσα την απάντηση απαγγέλλοντας το Σύμβολο της Πίστεως. Τον αρπάζουν αμέσως οι δήμιοι και τον σέρνουν στο Μέλκατζα παζάρι⁸²⁰ όπου ένας άραβας δήμιος ετοιμάζονταν να τον εκτελέσει. Έριξε το μαχαίρι με πολύ δύναμη στο κεφάλι αλλά κατάφερε να τον χαρακώσει μόνο δύο δάχτυλα. Ο δήμιος έμεινε εκστασιασμένος αλλά ο Νεκτάριος τον προέτρεψε μιλώντας άπταιστα τουρκικά, να χτυπήσει ξανά. Ένας άλλος δήμιος που ήταν πιο σκληρός από τον Άραβα άρπαξε το μαχαίρι και έδωσε τη χαριστική βολή στο μάρτυρα, στις 11 Ιουλίου του 1820. Η αγριότητά τους δεν ολοκληρώθηκε ούτε μετά το θάνατό του γιατί έφτασαν στο σημείο να ρίξουν το σκήνωμά του σε ένα ξεροπήγαδο. Μετά από λίγες μέρες το εντόπισαν οι Χριστιανοί και το ανέσυραν στην επιφάνεια⁸²¹.

⁸¹⁹ «Σοῦ εἶπα ὅτι ὅσας βασάνους καὶ ἂν ἐπινοήσης νὰ μοῦ κάμης, τὰς δέχομαι μετὰ πάσης χαρᾶς διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ γλυκυτάτου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ», αὐτόθι.

⁸²⁰ Το σημείο αυτό είχε οριστεί ως τόπος της θανατικής εκτέλεσης του μάρτυρα

⁸²¹ Ο βιογράφος μας δίνει πλήρη περιγραφή της εκταφής. Βλ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΠΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἰούλιος, ὁ.π., 681.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

ΛΑΪΚΟΙ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ

Στο κεφάλαιο αυτό θα αναφέρουμε μερικά λαμπρά παραδείγματα λαϊκών οι οποίοι έχοντας ως πρότυπο το μαρτύριο των πρώτων χριστιανών από τη μια πλευρά αλλά και αυτό των συγχρόνων τους κληρικών από την άλλη, προτίμησαν να μην προδώσουν την πίστη τους, απολαμβάνοντας επίγεια αγαθά, αλλά να θυσιάσουν γι'αυτή. Κι όσοι απ' αυτούς για τους λόγους που αναφέραμε σε προηγούμενη ενότητα, την αρνήθηκαν πρόσκαιρα, προτίμησαν εκούσια να «ξεπλύνουν» το αμάρτημά τους με το αίμα τους.

1) Πολύδωρας από τη Νέα Έφεσο

Στις 3 Σεπτεμβρίου εορτάζεται η μνήμη του νεομάρτυρα Πολύδωρα ο οποίος μαρτύρησε στη Νέα Έφεσο. Γεννήθηκε και μεγάλωσε στη Λευκωσία της Κύπρου όπου παρακολούθησε τη βασική εκπαίδευση. Μετέβη αργότερα στην περιοχή της Αιγύπτου και προσελήφθη ως γραμματικός από έναν αρνησίθρησκο Ζακυνθινό. Κάποια μέρα και ενώ ήταν μεθυσμένος αρνήθηκε τον Χριστό. Αμέσως μόλις συνήλθε αναγνώρισε το σφάλμα του και μετανοημένος ζούσε χριστιανική ζωή μέχρι που βρήκε την κατάλληλη ευκαιρία και πήγε στο Βερούτι. Επισκέφθηκε τον αρχιερέα της περιοχής και εξομολογήθηκε με ειλικρινή μετάνοια. Με την ευλογία του φεύγει σε κάποιο μοναστήρι του Λιβάνου για να προετοιμαστεί κατάλληλα κατά την περίοδο της Μ. Τεσσαρακοστής και μετά το Πάσχα να επιστρέψει για να τον μυρώσει. Τελικά κατέληξε στη Χίο με σκοπό να ομολογήσει εκεί την πίστη του αλλά δεν τα κατάφερε και πήγε στη Σμύρνη για τον ίδιο λόγο, όπου όμως

εμποδίσθηκε για μια ακόμη φορά. Επέστρεψε λυπημένος στη Χίο, άρχισε να αγωνίζεται με νηστεία, προσευχή και ανάγνωση βιβλίων σχετικών με τα μαρτύρια των Αγίων. Έκλαιγε συνεχώς μετανοημένος και ζητούσε από τον Ιησού Χριστό και την Υπεραγία Θεοτόκο να τον συγχωρέσουν.

Εξομολογήθηκε για μια ακόμη φορά και αφού πέρασαν σαράντα ημέρες δέχτηκε τις ιλαστικές ευχές, χρίστηκε με μύρο και κοινώνησε. Αμέσως μετά έφυγε από το νησί, συνοδευόμενος από κάποιο Χριστιανό, και απέπλευσε για το Κουσάντασι της Εφέσου με σκοπό να ομολογήσει ότι είναι Χριστιανός και να μαρτυρήσει για την πίστη του. Παρουσιάζεται αμέσως στο μουφτή και του λει: «Εγώ αὐθέντα ἔχω δύο πιστόλας παρμένας, ἡ μία ἀπό αὐτάς εἶναι πολλά καλή καί γερή, ἀπό ὅλα τὰ μέρη· ἡ ἄλλη εἶναι σακάτικη, τζουρούτικη καί τὰ μπιζελίκια ὅπου ἔχει ἀπ' ἔξω, διά νά φαίνεται εὐμορφη, τὰ ἔβαλα εἰς τό μέγκι καί εἶναι ὅλα κάλπικα· ὅθεν ἐγώ δέν τήν θέλω, ἐπειδή μέ ἐγέλασεν ἐκεῖνος ὅπου μοῦ τήν ἔδωκεν, εἶναι λοιπόν νόμιμον νά τήν δώσω ὀπίσω, ὡσάν ὅπου εἶναι τοιαύτη;»⁸²². Ο μουφτής μη μπορώντας να καταλάβει τι εννοούσε ο μάρτυρας, απάντησε ότι αυτό είναι το νόμιμο. Με την ευκαιρία αυτή ο μάρτυρας ζήτησε να του δώσει φετουφά, κάτι το οποίο εξασφάλισε με ευκολία. Παίρνοντας το φετουφά πηγαίνει στον κατή και ακολουθεί ένας διάλογος με υπονοούμενα. Χαρακτήρισε τον εαυτό του «νταβά» και τον κατή «νταβατζή». Στη συνέχεια του μιλάει ξεκάθαρα λέγοντάς του: «Σήμερον εἶναι δέκα χρόνοι, ὅπου μέ ἐγέλασες καί μέ ἔκαμες καί ἀρνήθηκα τήν πίστιν μου, καί μοῦ ἔδωκες τήν ἐδικήν σου, κάμνοντάς με Τοῦρκον· ἐγώ ἔφυγα, καί ἐπέρασα μέσα εἰς τήν Φραγκίαν καί ἐκεῖ μοῦ εἶπαν, ὅτι ἔχω νά κολασθῶ, διότι ἄφηκα τήν πίστιν μου. Τώρα ἦλθα καί σου δίνω ὀπίσω τήν σφραγίδα πού μοῦ ἔδωκες· καί λοιπόν θέλω νά ἀποθάνω Χριστιανός»⁸²³. Ο κατής έκπληκτος του λει ότι δεν τον γνωρίζει και

⁸²² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μην Σεπτέμβριος, ό.π., 54.

⁸²³ Αυτόθι.

ο μάρτυρας του απαντάει: «ναί, δέν μέ εἶδες ἄλλην φοράν, ἀλλά εἰς αὐτόν τόν τόπον ὅπου σύ τώρα κάθουσαι, πρότερόν σου ἐκάθηντο ἄλλος τοιοῦτος, ὡσάν καί τοῦ λόγου σου. Λοιπόν ὁ ἴδιος ἐκεῖνος εἶσαι σύ ὅπου μέ ἔκαμες τοιοῦτον»⁸²⁴. Ο κατής τον παροτρύνει να φύγει και να ζήσει είτε σαν Φράγκος, είτε σαν Αρμένης. Ο μάρτυρας επέμενε: «Χριστιανός θέλω νά εἶμαι...τό σημεῖον τοῦτο ὅπου ἔβαλες ἐπάνω μου δέν ἤμπορῶ νά τό βλέπω καί διά τοῦτο ἦλθα νά σοῦ τό δώσω ὀπίσω»⁸²⁵. Ο κριτής τον ρώτησε ἀπό πού κατάγεται και ἀπό πού ἦλθε. Του ἀπάντησε ὅτι τόπος καταγωγῆς του ἦταν ἡ Κύπρος, γεννήθηκε και ανατράφηκε ἀπό Χριστιανούς γονεῖς και ἦλθε ἀπό την Ανατολή. Ο κριτής θέλοντας να τον προετοιμάσει του λειοῦ ὅτι τα βασανιστήρια που θα υποστεί εἶναι μεγάλα και φρικτά και εἶναι κρίμα να τα υποστεί σε τόσο νεαρή ηλικία. Η ἀπάντηση που πήρε ἀπό τον μάρτυρα εἶναι ἡ ἐξής: «ὄλα τά ἡξεύρω καί εἶμαι ἀποφασισμένος καί δέν τά στοχάζομαι διά τό οὐδέν ... τό ἔχω χαράν μου, νά ἀποθάνω διά τήν πίστιν μου... ἐγώ ὄλα αὐτά τά ἐστοχάσθηκα πρότερον καί τότε ἦλθα, καί ἔχω τήν ἐλπίδαν μου εἰς τόν Ἰησοῦν μου Χριστόν, τόν ἐσταυρωμένον, ὅτι θέλει μέ βοηθήσει καί θέλει μέ βάλει εἰς τόν Παράδεισον»⁸²⁶. Στην ἐρώτηση του κριτή αν θα «κολασθούν» οι μουσουλμάνοι ο Μάρτυρας ἀπάντησε: «ναί βέβαια, ἔχετε νά κολασθῆτε, ἀνίσως καί δέν ἐπιστρέψετε ἀπό τό σκότος καί ἀπό τήν πλάνην σας'... ἀπό τήν θρησκείαν σας δέν εἶδα, δέν ἐγνώρισα κανέναν καλόν. Εἶναι ἕνα σκότος, ὄλα παραμύθια ἄξια γέλωτος· εἴσθε ἄνθρωποι σαρκικοί, ὄλως διόλου δοσμένοι εἰς ταῖς κακίαις. Ἄνθρωποι πεπλανημένοι, ἀπολεσμένοι... ἐγώ καλά εἶμαι εἰς τόν νοῦν μου καί αὐτά δέν τά ἔχω διά τίποτε, ἐπειδή διά τοῦτο ἦλθα»⁸²⁷. Ο κριτής ἐξοργισμένος διατάσσει να τον φυλακίσουν και να τον βασανίσουν φρικτά. Στη συνέχεια τον στέλνουν στον Μουφτή Εμέρ ο οποίος τον ρώτησε αν ἦρθε στα λογικά του και

⁸²⁴ Αυτόθι.

⁸²⁵ Αυτόθι. Σημεῖο ἀποκαλοῦσε την περιτομή.

⁸²⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μην Σεπτέμβριος, ὁ.π., 55.

⁸²⁷ Αυτόθι.

άλλαξε γνώμη. Η απάντηση που πήρε ήταν: «ἐγὼ εἰς τὸν ἑαυτὸν μου εἶμαι, τὸν νοῦν μου τὸν ἔχω καὶ ζητῶ καὶ διψῶ τὸν ἐσταυρωμένον μου Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ δὲν τὸν ἀρνοῦμαι ἐγὼ ποτέ, μὴ μοι γένοιτο Χριστέ Βασιλεῦ νὰ σέ ἀρνηθῶ, τὸν πλάστην μου»⁸²⁸. Στην προτροπή που του έγινε για μια ακόμη φορά να αποχωρίσει και να ζήσει όπως θέλει απάντησε: «ὄχι, ἀλλ' ἐσύ ὁπού μου ἔδωσες τὴν σφραγίδα ταύτην, ἐσένα τὴν ἔφερα νὰ τὴν πάρης, ὁπού εἶναι ἐδική σου»⁸²⁹. Για να τους αποδείξει ότι δεν έχει χάσει τα λογικά του αποκαλύπτει ότι γνωρίζει τέσσερις γλώσσες και ζητάει κονδύλι για να γράψει κάτι. Οι Τούρκοι αντί να του φέρουν αυτό που ζήτησε τον ρωτούν με οίκτο γιατί δεν λυπάται τον εαυτό του και τον βάζει σε τέτοιο κίνδυνο. Ο μάρτυς απαντάει: «τί νὰ λυπηθῶ; τὴν ἐλπίδα μου ὅλην τὴν ἔχω εἰς τὸν Θεόν»⁸³⁰. Εξοργισμένοι τον φυλακίζουν και τον υποβάλλουν σε βασανιστήρια. Μέχρι την τελευταία στιγμή ομολογούσε ότι: «ἐγὼ τὸν Ἰησοῦν μου δὲν τὸν ἀρνοῦμαι, Χριστιανός ἐγεννήθην, Χριστιανός θέλω νὰ ἀποθάνω»⁸³¹. Τελικά, βλέποντας το ανένδοτο της απόφασης του Αγίου, τον καταδίκασαν σε θάνατο και τον κρέμασαν.

2) Αγγελής από την Κωνσταντινούπολη

Ο νεομάρτυρας Αγγελής καταγόταν από την Κωνσταντινούπολη⁸³² και ήταν χρυσοχόος στο επάγγελμα. Ήταν παντρεμένος με έξι παιδιά και ζούσαν όλοι μαζί μια χριστιανική ζωή. Την 23^η Αυγούστου όπου εορτάζονται τα εννιάμερα της Παναγίας πήγε σε μια εκκλησία έξω από την πόλη η οποία πανηγύριζε. Εκεί συνάντησε μερικούς εξισλαμισμένους χριστιανούς και σε κατάσταση κεφιού φόρεσαν ο ένας το σκουφί του άλλου, δηλαδή ο Αγγελής των Τούρκων και αντίστροφα. Μετά το τέλος του

⁸²⁸ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μην Σεπτέμβριος, ό.π., 56.

⁸²⁹ Αυτόθι.

⁸³⁰ Αυτόθι.

⁸³¹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μην Σεπτέμβριος, ό.π., 57.

⁸³² Η μνήμη του εορτάζεται την 1^η Σεπτεμβρίου.

γλεντιού γύρισε ο καθένας στο σπίτι του έχοντας τα σκουφιά στο κεφάλι τους. Λίγη ώρα αργότερα οι εξωμότες πήγαν στο σπίτι του Αγγελή και τον βρήκαν να φοράει ρωμαϊκή σκούφια. Τον ρώτησαν γιατί δεν φοράει την μουσουλμανική και εκείνος απάντησε ότι «ὡς χριστιανός τὴν φορῶ»⁸³³. Αυτοί επέμεναν ότι ήταν πλέον μουσουλμάνος και έπρεπε να φοράει το σαρίκι. Επειδή αντέδρασε στο άκουσμα αυτού του επιχειρήματος τον οδήγησαν με το ζόρι μπροστά στο κριτήριο με την κατηγορία ότι την προηγούμενη μέρα είχε γίνει μουσουλμάνος, απαγγέλοντας μάλιστα το σαλαβάτι⁸³⁴ και φορώντας το άσπρο σαρίκι. Ο Αγγελής τα αρνήθηκε όλα και εξέθεσε τα γεγονότα όπως είχαν πραγματικά. Ο κριτής τον στέλνει στο βεζύρη ο οποίος άρχισε να τον κολακεύει λέγοντάς του να γίνει Τούρκος. Ο Αγγελής δεν ήθελε να το ακούσει και του είπε με έντονο ύφος: «ἀφέντη, ἐγὼ εἶμαι γέννημα Χριστιανῶν γονέων. Χριστιανός λοιπόν ἐγεννήθην, Χριστιανός ἀποθνήσκω καὶ δέν θέλει δυνηθῆ κανένα πράγμα νά με χωρίση ἀπό τῆς ἀγάπης τοῦ γλυκυτάτου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ὄντος ἀληθινοῦ Θεοῦ· ὄχι τόν πλοῦτον καὶ τάς τιμάς καὶ δόξας ὁπού μου τάξεις, ἀλλ' αὐτό τό βασιλείόν σας ὅλον νά μου δώσετε δέν θέλετε δυνηθῆ νά παρασαλεύσετε τὴν καρδίαν μου ἀπό τὴν πίστιν μου καὶ ἀπό τόν γλυκύτατόν μου Ἰησοῦν Χριστόν»⁸³⁵. Ο βεζύρης εξοργισμένος τον απείλησε με βασανιστήρια και ο Μάρτυς του απάντησε: «ὄ,τι θέλεις κάμε, δέρνε, κόπτε, σφάζε, κάψε με εἰς τὴν φωτιάν, ρίψε με εἰς τὰ θηρία, καταπόντισόν με εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ὄ,τι ἄλλο ἤμπορεῖς καὶ δύνασαι κάμε εἰς τοῦτο τό πῆλινόν μου σῶμα, ἐγὼ τόν Χριστόν μου δέν ἀρνοῦμαι, ἐγὼ τὴν πίστιν μου δέν ἀλλάσσω, ἐγὼ τοῦρκος δέν γίνομαι»⁸³⁶. Τον έκλεισαν στη φυλακή και τον βασάνισαν ανηλεώς. Έβαλαν και κάποιον γείτονά του να τον επισκεφθεί και να τον πείσει να αλλαξοπιστήσει φαινομενικά και αν θέλει ας κάνει με την οικογένειά του

⁸³³ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Σεπτέμβριος, ὅ.π., 47.

⁸³⁴ Μουσουλμανική ομολογία πίστεως.

⁸³⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Σεπτέμβριος, ὅ.π., 48.

⁸³⁶ Αυτόθι.

χριστιανική ζωή. Ο Αγγελής απάντησε λέγοντας: «μή μοι γένοιτο νά ἔλθω εἰς τόσην μανίαν καί ἀγνωσίαν, ὥστε νά ἔβγη τοιοῦτος ἀσεβέστατος λόγος ἀπό τό στόμα μου· ὁ Χριστός μου ἀπέθανε διὰ λόγου μου καί τί μέγαλον πρᾶγμα εἶναι ἄν ἀποθάνω καί ἐγώ διὰ τήν ἐκείνου ἀγάπην; ἐγώ ἐξ ἀνάγκης ἢ σήμερον, ἢ αὔριον, ἢ μετὰ ταῦτα ἔχω νά ἀποθάνω· λοιπόν κάλλιον εἶναι νά ἀποθάνω διὰ τόν Χριστόν μου σήμερον, διὰ νά ἀπολαύσω καί τήν βασιλείαν αὐτοῦ τήν οὐράνιον»⁸³⁷. Ο γείτονας φεύγει ἀπρακτος και ἔστειλαν τη γυναίκα του να τον μεταπείσει. Εκείνος αντί να πεισθεί ἔδωσε νουθεσίες στη σύζυγό του, λέγοντάς της: «ὦ γύναι, ἄς εἶναι εἰς ἐσένα καί εἰς ἐμένα, ἀντί πάντων ὁ Χριστός. Εἰς ἐκείνον παραδίδω σήμερον σέ καί τά τέκνα σου, διὰ τόν ὅποιον ὑπομένω μετὰ χαρᾶς τόν μαρτυρῶν τούτον θάνατον. Ὑπόμεινον οὖν καί σύ, ὦ γύναι, διὰ τόν Χριστόν, τήν ἐμήν ὑστέρησιν, ἵνα ἐν τῇ φρικτῇ αὐτοῦ καί ἐνδόξῳ παρουσίᾳ ἀλλήλους ἴδωμεν καί συνευφρανθῶμεν ἐκεῖ αἰώνια· τί ὄφελος θέλει γένει εἰς ἡμᾶς ἀπό τήν προσωρινήν ταύτην ἔνωσιν καί ζωήν; ἀπό τήν ὁποίαν μετ' ὀλίγον ἔχομεν νά χωρίσωμεν πάλιν; ἢ τί κέρδος ἔχομεν νά λάβωμεν ἀπό τά τερπνά τοῦ κόσμου τούτου, ἀνίσως καί ζημιωθῶμεν τάς ψυχάς μας, τῶν ὁποίων ὅλος ὁ κόσμος δέν εἶναι ἀντάξιος; ἄπελθε λοιπόν ἠγαπημένη μου καί φιλτάτη ψυχὴ ἐν εἰρήνῃ· καί ἐγώ ὅσον τό τάχος, πηγαίνω πρὸς τόν ποθούμενόν μου Χριστόν, καί εἰς ὀλίγον ἔρχεσαι καί ἐσύ, διὰ νά ἀπολαύσωμεν μαζί τήν αἰώνιον μακαριότητα»⁸³⁸. Στερεώθηκε και η σύζυγος στην πίστη και αποχώρησε ἀπό την φυλακή. Την επόμενη μέρα εμφανίζεται στο βεζύρη και ομολόγησε για μια ακόμη φορά την πίστη του. Τέλος, ἔδωσε ἐντολή να τον θανατώσουν και τελικά τον αποκεφάλισαν μπροστά στο ναό της Αγίας Σοφίας, το 1680 μ.Χ.

⁸³⁷ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μην Σεπτέμβριος, ὁ.π., 49.

⁸³⁸ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μην Σεπτέμβριος, ὁ.π., 49.

3) Ιωάννης από την Κόνιτσα

Ο νεομάρτυρας Ιωάννης καταγόταν από την Κόνιτσα και γεννήθηκε από μωαμεθανούς γονείς. Ο πατέρας του ήταν δερβίσης και σέχης στο αξίωμα. Σε ηλικία είκοσι ετών, και αφού είχε ενταχθεί στο τάγμα των δερβίσηδων, μετέβη στα Γιάννενα. Στη συνέχεια αναχώρησε και μέσω της Άρτας έφθασε σε κωμόπολη της Αιτωλίας όπου και εγκαταστάθηκε στο Μουσελίμ σεράϊ. Η ζωή του όμως ήταν τέτοια που έδειχνε ότι είχε έμφυτο το χριστιανισμό μέσα του. Έτρωγε τα νηστήσιμα φαγητά των Χριστιανών και αγαπούσε ιδιαίτερα τον τρόπο ζωής τους. Μετά από δύο χρόνια έγινε αλλαγή του εξουσιαστή στην Αιτωλοακαρνανία. Ο Ιωάννης όμως παρέμεινε στην περιοχή περιφερόμενος ως Χριστιανός καταπατώντας τα τούρκικα ενδύματα. Το μόνο που δεν είχε λάβει ήταν το Άγιο Βάπτισμα και αυτό γιατί οι Χριστιανοί φοβούνταν και δεν τον βάπτιζαν. Για το λόγο αυτό πηγαίνει στην Ιθάκη, βαπτίζεται και παίρνει το όνομα Ιωάννης. Βαπτισμένος επιστρέφει στην Αιτωλία και στο χωριό Μαχαλάς προσλαμβάνεται ως δούλος στον Πάνο Γαλάνη. Στο ίδιο χωριό παντρεύτηκε και ζούσε μια ήσυχη ζωή. Μαθαίνοντας ο πατέρας ότι γιός του αλλαξοπίστησε έστειλε δύο δερβίσηδες από το τάγμα του να τον μεταπείσουν δίνοντάς του διάφορες υποσχέσεις. Η προσπάθειά τους όμως, δεν έπιασε τόπο και οι δερβίσηδες έφυγαν άπρακτοι. Κάποιος Αγαρηνός που ζούσε στο ίδιο χωριό διέβαλε τον Ιωάννη στον μουσελίμη της περιοχής, αποκαλύπτοντας ότι ήταν τούρκος δερβίσης, γιός περίφημου σέχη, και έγινε χριστιανός. Ο μουσελίμης στέλνει αμέσως να τον συλλάβουν και να τον φέρουν μπροστά του. Όταν παρουσιάστηκε ο Ιωάννης τον ρώτησε ποια είναι η πατρίδα του, το όνομά του και η θρησκεία του. Ο νέος απάντησε σε όλες αυτές τις ερωτήσεις με μια φράση «είμαι Χριστιανός και όνομάζομαι Ιωάννης»⁸³⁹. Στην ερώτηση αν είναι γιός του του σέχη από την Κόνιτσα, αποκρίθηκε: «ναί ἐγώ, ἀλλά τώρα εἶμαι Χριστιανός, καί Χριστιανός μέλλω

⁸³⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Σεπτέμβριος, ό.π., 72.

ἀποθανεῖν ... Μὴ στοχάζεσαι, ἀγᾶ μου, νά εὐρεθῶ τόσον ἀνόητος καί μωρός, ὥστε ὅπου νά ἀφήσω τὴν ἀγίαν πίστιν τῶν Χριστιανῶν καί νά τυφλωθῶ πάλιν νά ἔλθω εἰς τὸν βόρβορον τοῦ μωαμετισμοῦ. Μόλις ἔγινε δυνατὸν νά τὴν γνωρίσω, καί τώρα πῶς εἶναι τρόπος νά τὴν παραιτήσω; ποτέ, ποτέ, μὴ γένοιτο εἰς ἐμέ τοιοῦτον κακόν»⁸⁴⁰. Διατάζει να τον φυλακίσουν και να τον βασανίσουν. Βλέποντας την επιμονή και σταθερότητα της πίστης του Ιωάννη ακόμη και μετά τα φρικτά βασανιστήρια δίνει εντολή να τον θανατώσουν. Τον αποκεφάλισαν στη μέση ενός κεντρικού δρόμου στις 23 Σεπτεμβρίου του 1814.

4) Νικόλαος από τη Χίο

Ο νεομάρτυρας Νικόλαος ο Νέος καταγόταν από τις Καρυαίς της Χίου. Οι γονεὶς του ἦταν ευσεβεῖς χριστιανοὶ και τον ἀνέθρεψαν ἀνάλογα. Σε ηλικία 20 ἐτῶν φεύγει μαζί με κάποιον χωριανό του και πηγαίνουν στη Μαγνησία ὅπου δούλευε σαν κτίστης. Κάποια μέρα ἐντελῶς ξαφνικά ξύπνησε ἔχοντας χάσει τα λογικά του. Οι Αγαρηνοὶ ἐκμεταλλεζόμενοι την κατάσταση, τον παρακινούσαν να τουρκεύσει. Στην κατάσταση που ἦταν τους ἀκολούθησε. Με χαρά τον ἔφεραν μπροστά στον ἀρχηγό τους και του λένε ὅτι θέλει να τουρκεύσει. Τον ρωτᾶει ἀμέσως αν θέλει να ἀλλαξοπιστήσει, ἀλλὰ ἐκεῖνος δεν ἦταν σε κατάσταση να ἀπαντήσει. Το γεγονός αὐτό τον ἐκνεύρισε και τον ἔδιωξε, ἐλέγχοντας παράλληλα και ἐκείνους που του τον ἔφεραν.

Οι συμπατριῶτες του τον φέρνουν στη Χίο, στο σπίτι της ἀδελφῆς του. Αὐτή ἀποκάλυψε ὅλα ὅσα της ἐκμυστηρεύτηκε ο ἀδελφός της κι ἔτσι ἔφτασε στους ἀγάδες ἡ κακὴ φήμη ὅτι εἶχε ἐξισλαμισθεῖ. Τον ἀρπαξαν, του ἀλλάξαν τον ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση και του ἔδωσαν το ὄνομα Μειϊμέτης. Το μόνο που δεν ἔκανε ποτέ ἦταν ἡ περιτομή.

⁸⁴⁰ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μην Σεπτέμβριος, ὁ.π., 72-73.

Κάποια μέρα τον συνάντησε στο βουνό της Αγίας Υπακοής ο αρχιμανδρίτης Κύριλλος και ρώτησε τους άλλους ποιος ήταν αυτός. Αφού έμαθε τα πάντα, έπιασε μαζί του κουβέντα και τον συμβούλεψε τι να κάνει και πώς να περνάει τις ώρες του. Οι νουθεσίες του Κύριλλου φαίνεται ότι βοήθησαν ιδιαίτερα τον Νικόλαο γιατί έγιναν η αφορμή για τη μεταβολή και τη διόρθωσή του. Βλέπει σε όραμα κάποια ωραία κοπέλα η οποία τον προέτρεπε να πάει σε κάποιον ιερέα για να τον λούσει, να γίνει καλά και να τον κάνει γαμπρό της. Επιστρέφει στο χωριό και ζητάει από τον ιερέα να του εξηγήσει το όραμα. Εκείνος νομίζοντας ότι είναι τρελός, τον έδιωξε. Πηγαίνει στον αρχιμανδρίτη Κύριλλο, ο οποίος του διάβασε τις κατάλληλες ευχές και έγινε καλά. Ο αρχιμανδρίτης βλέποντας τη βελτίωση της υγείας του φρόντισε και για την ψυχική του υγεία. Μετανόησε πραγματικά, και ασκήθηκε πνευματικά με νηστεία, προσευχή, γονυκλισίες και αγρυπνίες. Οι Χριστιανοί τον διώχνουν επειδή ήταν γνωστός στους Τούρκους. Αυτός στέκεται συγκινημένος στο μέσον του ναού και λέει στους συντοπίτες του: «διά τί μέ διώκετε, ἀδελφοί, ἀπό τόν ναόν τοῦ Θεοῦ, ὁπού εἶμαι καί ἐγώ Χριστιανός, ὡσάν καί ἐσᾶς; πλήν Χριστιανός εἶμαι καί Χριστιανός μέλλω νά ἀποθάνω»⁸⁴¹. Αμέσως μετά έκανε τρεις φορές το σταυρό του και βγήκε έξω κλαίγοντας. Κάποιοι απεσταλμένοι από τον κριτή έσπευσαν να τον συλλάβουν μαζί με τον εφημέριο του χωριού και άλλους δύο προύχοντες. Φυλακίζουν τους τρεις ενώ τον Νικόλαο τον φέρνουν για εξέταση. Αμέσως ομολόγησε την πίστη του: «ἀπό Χριστιανούς ἐγεννήθην καί Χριστιανός ἀνετράφην, καί εἶμαι Χριστιανός καί τόν Χριστόν μου ποτέ δέν ἤρνηθῆκα νά τουρκίσω, οὔτε θέλω τόν ἀρνηθῆ ποτέ, ἀλλά Χριστιανός μέλλω νά ἀποθάνω»⁸⁴². Προσπάθησαν με κολακείες και υποσχέσεις να τον μεταπείσουν αλλά μάταιος ο κόπος. Αντίθετα, άναψαν μέσα του περισσότερο την επιθυμία να δώσει τη ζωή του για το Χριστό.

⁸⁴¹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ὀκτώβριος, ό.π., 112.

⁸⁴² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ὀκτώβριος, ό.π., 113.

Εξοργισμένοι τον ξυλοκόπησαν άγρια και του έδωσαν πάνω από 500 ραβδιές στα πόδια. Τον φυλάκισαν και συνέχισαν τα βασανιστήρια. Στη φυλακή βρίσκονταν και οι τρεις συγχωριανοί του χωρίς να τους βασανίσουν. Ο ιερέας μάλιστα, τον παρακίνησε να τουρκέψει για να γλιτώσουν όλοι. Ο Νικόλαος αγανακτισμένος, τον έφτυσε τρεις φορές στο πρόσωπο λέγοντάς του ότι δεν το περίμενε απ' αυτόν. Μετά από λίγες μέρες τον κάλεσαν σε δεύτερη εξέταση. Ο μάρτυρας, ομολόγησε ξανά ότι: «ούτε τάς κολακείας σας δέχομαι, ούτε τάς ύποσχέσεις βάνω παντελῶς εις τόν νοῦν μου· άλλ' οὐδέ τάς τιμωρίας καί τόν ἀπειλούμενον θάνατον φοβοῦμαι· Χριστιανός εἶμαι, καί ἀπό τήν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ κανένα πράγμα δέν θέλει δυνηθῆ νά μέ χωρίσῃ· πλήν ἐάν μου ὑπακούετε ἐσεῖς πρότερον, ..., εις ἕνα ζήτημα ὅπου ἔχω νά σᾶς ζητήσω, ὑπακούω καί ἐγώ εις ἐσᾶς ὕστερον»⁸⁴³. Αυτοί μη γνωρίζοντας τι θα τους ζητήσει, υποσχέθηκαν ότι θα κάνουν ότι τους πει. Έκπληκτοι ακούνε να τους λέει: «στέρεξετε πρῶτον ἐσεῖς νά σᾶς βαπτίσω, νά σᾶς κάμω Χριστιανούς καί ἔπειτα κάμετέ με καί ἐσεῖς ὅ,τι θέλετε»⁸⁴⁴. Οι Τούρκοι, μετά απ' αυτό ταράχτηκαν και τον υπέβαλαν ξανά σε φρικτά βασανιστήρια. Η υπομονή του ήταν μεγάλη γί' αυτό ο Θεός, όπως φαίνεται, τον βοήθησε με θαυμαστό τρόπο. Οι βασανιστές είχαν τοποθετήσει στο στήθος του μια βαριά πέτρα. Ξαφνικά γίνεται σεισμός και η πέτρα αποκυλίσθηκε από πάνω του. Βλέποντας το θαύμα και ο ολιγόπιστος ιερέας μετανόησε και ζήτησε το έλεος του Θεού.

Τα φρικτά βασανιστήρια του Νικολάου συνεχίστηκαν. Τον έριξαν στο σταύλο με τα άλογα για να τον ποδοπατήσουν. Ο Θεός όμως, και τότε τον φύλαξε και τα άλογα δεν τον άγγιξαν. Αγανακτισμένοι, ζήτησαν φετουφά από τον μουφτή για να το φονεύσουν καλυμμένοι από το νόμο. Ο μουφτής το έκρινε παράνομο και δεν έδωσε φετουφά γιατί δεν ήταν περιτετμημένος. Οι Αγαρηνοί αποφασίζουν να παρανομήσουν και να τον

⁸⁴³ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ὀκτώβριος, ό.π., 114.

⁸⁴⁴ Αυτόθι.

θανατώσουν. Τον φέρνουν σ' ένα βουνό και αφού τον περικύκλωσαν, τον ρώτησαν τρεις φορές αν αποφάσισε να τουρκέψει. Ταλαιπωρημένος από τα βασανιστήρια δεν μπόρεσε να μιλήσει αλλά κούνησε αρνητικά το κεφάλι. Τελικά, τον έπιασαν από τα μαλλιά και τον έσφαξαν σαν πρόβατο, στις 31 Οκτωβρίου του 1754.

5) Κωνσταντίνος ο Υδραίος

Την 14^η Νοεμβρίου η Εκκλησία μας τιμάει τη μνήμη του νεομάρτυρος Κωνσταντίνου ο οποίος κατάγονταν από την Ύδρα. Γονείς του ήταν ο Μιχαλάκης και η Μαρίνα, ευσεβείς χριστιανοί. Εξαιτίας του άνυδρου και άγονου της περιοχής, οι κάτοικοι ασχολήθηκαν με τη θάλασσα και ήταν στην πλειοψηφία τους ναυτικοί. Όταν ο Κωνσταντίνος ενηλικιώθηκε, πήγε στη Ρόδο και σύχναζε στο κονάκι του Χασάν Καπιτάνιου, ο οποίος βλέποντας ότι ο νέος ήταν πολύ έξυπνος και προκομμένος κατέστρωσε σχέδιο για να τον πείσει να αρνηθεί την ορθόδοξη χριστιανική πίστη του και να γίνει μουσουλμάνος. Ξεκίνησε χρησιμοποιώντας κολακείες, δίνοντας διάφορες υποσχέσεις και δώρα μεγάλης αξίας. Τελικά τα κατάφερε και έπεισε τον νέο να αλλαξοπιστήσει. Μουσουλμάνος πια τον υπηρέτησε τρία ολόκληρα χρόνια.

Επειδή όμως, φαίνεται ότι στο βάθος είχε καλή ψυχή κάποια στιγμή άρχισε να τον ελέγχει η συνείδησή του γι' αυτό που έκανε. Για να διορθώσει το κακό που διέπραξε άρχισε να κάνει ελεημοσύνες. Έδειχνε ιδιαίτερη αγάπη στους Χριστιανούς και σέβονταν τους ορθόδοξους κληρικούς. Κάποια στιγμή αποφάσισε να παρουσιαστεί στον αφέντη του και να ομολογήσει ότι είναι ορθόδοξος χριστιανός και όχι μουσουλμάνος. Πηγαίνει σε έναν πνευματικό και εξομολογείται το μεγάλο του αμάρτημα και την απόφαση που είχε πάρει θέλοντας να επανορθώσει. Ο γέροντας φοβούμενος μήπως ο Κωνσταντίνος, εξαιτίας του νεαρού της ηλικίας, φοβηθεί και αρνηθεί για δεύτερη φορά την πίστη, τον

προτρέπει να φύγει από την περιοχή και αφού περάσουν κάποια χρόνια και ωριμάσει να πραγματοποιήσει το σκοπό του.

Κάνοντας υπακοή στο γέροντά του, μετά από λίγες μέρες μπαίνει σ' ένα καράβι και καταλήγει στην Κωνσταντινούπολη. Την εποχή εκείνη τον Οικουμενικό Θρόνο διοικούσε ο Γρηγόριος ο Ε'. Εξομολογείται ο Κωνσταντίνος σε κάποιον πνευματικό το αμάρτημά του και τον πόθο του να επανορθώσει. Ο πνευματικός αποφασίζει να τον παρουσιάσει μπροστά στον σοφό Πατριάρχη. Ο Πατριάρχης χάρηκε πολύ για την μετάνοια του νέου αλλά δεν ήξερε αν πρέπει να τον προτρέψει ή να τον αποτρέψει να πραγματοποιήσει την απόφασή του. Τον στέλνει στο Άγιον Όρος για να συμβουλευθεί κάποιον έμπειρο πνευματικό.

Υπακούοντας στην προτροπή του Πατριάρχη πηγαίνει στο Άγιο Όρος και επισκέπτεται τη μονή Ιβήρων. Εκεί έμεινε πέντε μήνες και τιμούσε ιδιαίτερα την εκεί φυλασσόμενη εικόνα της Παναγίας της Πορταϊτίσσας. Ο πόθος του μαρτυρίου κρυφοέκαιγε μέσα του και δεν μπορούσε να περιμένει άλλο. Παίρνοντας την ευχή των πατέρων της μονής φεύγει από το Όρος και πηγαίνει κατευθείαν στη Ρόδο. Πριν παρουσιασθεί προσευχήθηκε ιδιαίτερα στον Κύριο να του δώσει θάρρος και δύναμη για να πραγματοποιήσει το σκοπό του και να μη δειλιάσει μπροστά στην απειλή του θανάτου⁸⁴⁵. Παίρνει την απόφαση και παρουσιάζεται στον πρώην αφέντη του. Ο Χασάν Καπιτάνιος στην αρχή δεν τον γνωρίζει και ο μάρτυρας του αποκαλύπτεται: «ἐγώ εἶμαι ὁ Κωνσταντῖνος ἐκεῖνος, ὅπου ἐσύ μέ ἐκατάπεισες νά ἀρνηθῶ τόν

⁸⁴⁵ «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν, σύ ὅπου ἐκαταδέχθης, νά καταβῆς ἀπό τούς οὐρανοῦς καί νά φορέσης σάρκα ἐκ τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας, νά λάβης ἐμπτυσμούς, διά νά σώσης τό γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπό τήν καταδυναστείαν τοῦ διαβόλου, αὐτός βοήθησόν μοι ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ καί ἐνδυναμώσόν με τόν ἀνάξιον δοῦλόν σου, διά νά σέ ὁμολογήσω παρρησία, ὅτι σύ εἶσαι Υἱός τοῦ Θεοῦ καί Θεός ἀληθινός καί σύ ἐποίησας τόν οὐρανόν, τήν γῆν, τήν θάλασσαν, καί ὅλα τά ὄρατά καί ἀόρατα κτίσματα. Ναί Βασιλεῦ τῶν αἰώνων, γλυκύτατε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐπάκουσόν μου τοῦ ἀμαρτωλοῦ, καί δός μοι δύναμιν νά νικήσω τόν ἐχθρόν, ὅπου μέ ἐνίκησε καί νά καταπατήσω ὅλους τούς ὑπηρέτας του, εἰς δόξαν καί τιμήν τοῦ Ἁγίου σου Ὄνόματος», ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Νοέμβριος, ὁ.π., 148.

γλυκύτατόν μου Ἰησοῦν Χριστόν, καί νά πιστεύσω τόν προφήτην σου Μωάμεθ»⁸⁴⁶. Επειδή ο Κωνσταντίνος φορούσε καλογερικό ράσο ο ηγεμόνας συνέχισε να μην τον αναγνωρίζει λέγοντάς του: «καί ἄν ἦσαι ἐδικός μου, διά τί ἐφόρεσες αὐτό τό μαῦρον φόρεμα, τό ὅποιον δέν εἶναι τῆς θρησκείας μας; ὁ ἐδικός μας νόμος γράφει νά φοροῦμεν ἄσπρα φορέματα καί λαμπρά, διά νά εἴμασθε χωρισμένοι ἀπό τούς Χριστιανούς· Βγάλε λοιπόν αὐτά τά μαύρα καί καταφρονεμένα ροῦχα ὅπου φορεῖς καί ἐγώ νά σέ φορέσω ἄσπρα καί λαμπρά φορέματα διά νά χαίρεσαι τόν κόσμον καί νά σοῦ δώσω καί ἄσπρα ὅσα χρειάζεσαι, διά νά εὐφραίνεσαι μέ ἐμένα καί διά νά σέ βλέπουν ὅλοι οἱ Χριστιανοί νά σέ φοβοῦνται καί νά σέ προσκυνοῦν»⁸⁴⁷. Ο Κωνσταντίνος ἀπάντησε: «ἔλα καί ἐσύ αὐθέντα νά πιστεύσης, καί νά ὁμολογήσης τόν Χριστόν πώς εἶναι Θεός ἀληθινός, διά νά σέ φωτίσῃ νά ἰδῆς τό ἀληθινόν φῶς, ἐπειδή καί τώρα εἶσαι τυφλός καί ἐσκοτισμένος ἀπό τήν ἀσέβειαν· καί ἄν τόν ὁμολογήσης διά Θεόν ἀληθινόν, βέβαια ἔχεις νά ἀξιωθῆς καί τῆς οὐρανίου βασιλείας του, καί νά ἰδῆς ὀφθαλμοφανῶς τά ἀνεκκλάλητα καλά τοῦ Παραδείσου καί νά χαίρεσαι καί νά εὐφραίνεσαι εἰς αὐτά μέ ὅλους τούς ἀγγέλους καί τούς ἁγίους»⁸⁴⁸. Ο ηγεμόνας εξοργισμένος τον ρώτησε ποιός του τα ἔμαθε ὅλα αὐτά και γιατί περιφρόνησε ὅλα ὅσα του προσέφερε και φόρεσε τα μαύρα. Τη στιγμή εκείνη κάποιος αγαρηνός σήκωσε το χέρι και τον χτύπησε. Ο ηγεμόνας τον εμπόδισε να συνεχίσει και ἔδωσε εντολή να φυλακίσουν τον Κωνσταντίνο. Μετά ἀπό τρεῖς μέρες ζήτησε να τον φέρουν μπροστά του. Βλέποντας τον Κωνσταντίνο του λέει: «ὦ πάντολμε, ... λέγε μοι, τί ἦσαν τά λόγια ἐκεῖνα ὅπου προχθές ἀπετόλμησες νά εἰπῆς ἐναντίον μου;»⁸⁴⁹ για να πάρει την ἀπάντηση: «ἐγώ σέ εἶπα νά πιστεύσης εἰς τόν Χριστόν ὅτι εἶναι Θεός ἀληθινός, διατί ἡ ἐδική σας πίστις εἶναι βδελυρά, μιανό καί ψεύτικη, ἐπειδή πιστεύεται ἕνα

⁸⁴⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Νοέμβριος, ὁ.π., 149.

⁸⁴⁷ Αὐτόθι.

⁸⁴⁸ Αὐτόθι.

⁸⁴⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Νοέμβριος, ὁ.π., 149-150.

ψεύστην, όπου εις τόν κόσμον δέν ἔδειξε κανένα θαῦμα, οὔτε σᾶς ἐδίδαξε καμμίαν ἀλήθειαν καί κανένα καλόν, ἀλλά μόνον σᾶς ἐδίδαξε μυθολογίας, καί σᾶς παραγγέλλει νά κάμνετε πορνείας, ἀρσενοκοιτίας, καί ἄλλας κακίας, καί ἐσεῖς ὡς τυφλοί τόν πιστεύετε ὡς προφήτην. Διά τοῦτο ἔχετε νά ὑπάγετε μέ αὐτόν εις τήν αἰώνιον κόλασιν, καί εις τό πῦρ τό ἐξώτερον, διά νά κατακαίεσθε παντοτεινά μαζί μέ τούς ἀδελφούς σας δαίμονας, μόνον ἔλα νά γένης Χριστιανός, διά νά χαιρέσαι αἰώνια μέ τόν Χριστόν εις τόν Παράδεισον»⁸⁵⁰. Ο ηγεμόνας εξοργισμένος δίνει εντολή νά τον ξυλοκοπήσουν ἀγρία, νά του βγάλουν τα μαλλιά, νά τον γδάρουν και νά του σπάσουν τα σαγόνια. Ο Κωνσταντῖνος δέχθηκε όλα τα βασανιστήρια με υπομονή ζητώντας μόνο τη βοήθεια και το ἔλεος του Θεοῦ. Μισοπεθαμένο τον ξαναρίχνουν στη φυλακή.

Την ἐπόμενη μέρα τον καλεῖ και πάλι ο ηγεμόνας και τον ρωτάει αν ἄλλαξε γνώμη. Ο μάρτυρας του ἀπάντησε: «ἐγώ δέν εἶμαι Χασάνης, ἀλλά εἶμαι Χριστιανός, Κωνσταντῖνος τό ὄνομά μου· καί δέν λαλῶ φλυαρίας, ἀλλά πιστεύω, καί ὁμολογῶ, Πατέρα, Υἱόν καί Ἅγιον Πνεῦμα, τρία Πρόσωπα, καί ἕνα Θεόν ἀληθινόν· τοῦτον προσκυνῶ, τοῦτον δοξάζω, τήν δέ θρησκείαν σας ἀναθεματίζω»⁸⁵¹. Για μια ἀκόμη φορά τον δέρνουν ἀγρία μέχρι του σημείου νά πέσουν τα νύχια ἀπό τα πόδια του και τον κλείνουν ξανά στη φυλακή. Εκεί αξιώθηκε νά δει σε ὄραμα τον Χριστό, του γιάτρεψε τις πληγές και του ἔδωσε θάρρος νά συνεχίσει τον αγώνα του. Ὄταν ο ηγεμόνας τον κάλεσε και τον εἶδε θεραπευμένο του ζήτησε ὅσο το δυνατόν γρηγορότερα νά ἀρνηθεῖ ξανά την πίστη του. Η ἀπάντηση που πήρε ἦταν η ἐξής: «ἄκουσον, ὦ ἡγεμών, νά σοῦ ὁμιλήσω καί νά σοῦ φανερώσω ὅλην τήν ἀλήθειαν· ἤξεύρεις πολλά καλά, ὅτι πρό τριῶν ἡμερῶν ἐκαταπλήγωσες ὅλον μου τό σῶμα ἀπό τάς μαστιγας, ἔβγαλες ἀπό τούς πολλούς ραβδισμούς ὅλα τά ὀνύχια τῶν ποδῶν μου, μέ ἔρριψες μισοπεθαμένον εις τήν φυλακήν καί τώρα ποῦ εἶναι

⁸⁵⁰ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Νοέμβριος, ὁ.π., 150.

⁸⁵¹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Νοέμβριος, ὁ.π., 151.

οί πληγαῖς ἐκεῖναις; ποῦ οἱ ξερριζωθέντες ὄνυχες; βλέπε, ἔμεινε κανένα σημάδι τῶν πληγῶν; ἰδέ, λείπει κανένας μου ὄνυχας; Ὁ Δεσπότης μου Χριστός, μέ ἐπεσκέφθη εἰς τήν φυλακήν καί μέ ἰάτρευσεν ἀπό τὰς πληγὰς καί τούς ὄνυχας τῶν ποδῶν μου σώους ἀπεκατέστησεν, ὡς Θεός ἀληθινός ὅπου εἶναι· αὐτόν λοιπόν προσκυνῶ, ὅπου εἶναι ἰατρός τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων, τόν δέ ἐδικόν σας Μωάμεθ ἀποστρέφομαι, διά τί εἶναι πόρνος, ἀρσενοκοίτης καί ὅποιος τόν ἀκολουθεῖ, καί πιστεύει εἰς τὰ λόγια του, γίνεται ὅμοιός του, καί θέλει κληρονομήσει μαζί μέ αὐτόν τήν αἰώνιον κόλασιν. Τό λοιπόν παρακαλῶ σε, ὦ ἡγεμόν, ἀνοιξον τὰ ὀμμάτια τῆς ψυχῆς σου καί ἔλα νά προσκυνήσης καί ἐσύ τόν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τόν ὁποῖον ἐπροσκυνοῦσαν καί οἱ ἐδικοί σου γονεῖς, οἱ ὁποῖοι ἕως τώρα εἶναι Χριστιανοί»⁸⁵². Τα τελευταία λόγια τα εἶπε ο μάρτυρας διότι γνώριζε ὅτι ο ηγεμόνας ἦταν χριστιανός και εξισλαμίσθηκε, ενώ οι γονεῖς του παρέμειναν χριστιανοί. Διατάζει να τον βάλουν ξανά στη φυλακή με τα πόδια περασμένα στο τουμπρούκι αλλά με θαυματουργικό τρόπο λύνονται τα δεσμά και βρίσκεται ὀρθιος, στραμμένος προς ανατολάς σε στάση προσευχῆς. Οι Τούρκοι φυλακισμένοι ἐκπληκτοὶ περιγράφουν το γεγονός στο οποίο ἦταν αυτόπτες και αὐτήκοοι μάρτυρες. Οι στρατιῶτες ἀνέφεραν το περιστατικό στον ηγεμόνα και αὐτός ἀπό φόβο ἔδωσε ἐντολή να μην τον ξαναφέρουν στο κριτήριο. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι κάποιος μιάμης προσπάθησε να τον χτυπήσει αλλά δεν τα κατάφερε γιατί το χέρι του μαύρισε. Ἐμεινε πέντε μήνες στη φυλακή και κάποιος Χριστιανός κατάφερε να του πηγαίνει κάθε δέκα μέρες τη Θεία Κοινωνία. Ο ηγεμόνας τον κρατοῦσε τόσο καιρό στη φυλακή φοβούμενος την ἐπίδραση των Ὑδραίων στη βασιλική πόρτα. Στέλνει ἐπιστολή στον καπετάν Γεώργιο τον Ὑδραίο ὅπου ἐξηγούσε τους λόγους καθυστέρησης της θανατικής καταδίκης του Κωνσταντίνου και περίμενε τη δική του ἀπάντηση. Στο ἴδιο πρόσωπο στέλνει ἐπιστολή και ο Κωνσταντίνος ζητώντας του να

⁸⁵² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Νοέμβριος, ὁ.π., 151-152.

μην παρεμποδίσει τη διαδικασία. Ο καπετάν Γεώργιος υπακούοντας στην επιθυμία του Κωνσταντίνου δίνει το ελεύθερο στον ηγεμόνα να κάνει ό,τι νομίζει. Ο ηγεμόνας ελεύθερος πλέον υπέβαλε τον μάρτυρα σε φρικτά βασανιστήρια. Τον ρωτάει για τελευταία φορά αν άλλαξε γνώμη και ο Κωνσταντίνος εξαντλημένος αλλά ήρεμος, του απαντάει: «ἐγὼ εἶμαι Χριστιανὸς καὶ τὸν Χριστὸν μου δὲν εἶναι τρόπος νὰ ἀρνηθῶ, κἂν εἰς μύρια κομμάτια τὸ σῶμά μου κατακόψης. Λοιπὸν ὅτι θέλεις κάμε εἰς ἐμέ μίαν ὥραν πρότερον, διὰ τί ὁ Κύριός μου μέ προσμένει· μόνον μὴν ἀργοπορεῖς, ἐπειδὴ καὶ ἐγὼ ἠξέζυρω ὅτι ἔκαμες κατ' ἐμοῦ τὴν τελευταίαν ἀπόφασιν»⁸⁵³. Εἶχε προβλέψει τρεις μέρες πριν ὅτι θα θανατωθεῖ και μάλιστα ημέρα Τετάρτη. Τελικά ο ηγεμόνας ἔδωσε ἀπόφαση και τον ἔπνιξαν την 14^η Νεομβρίου του 1800.

6) Αναστάσιος ἀπὸ τὴν Παραμυθιά

Ο νεομάρτυρας Αναστάσιος κατάγονταν ἀπὸ τὴν Παραμυθιά τῆς Ηπειροῦ. Κάποια μέρα πῆγε με τὴν ἀδελφή του και τους συμπατριῶτες του στα χωράφια για να θερίσουν. Ἐτυχε να περνᾶει ἀπὸ ἐκεῖ ο Μουσάς, γιὸς του ηγεμόνα τῆς περιοχῆς μαζί με τὴ συνοδεία του. Εἶδαν τὴν ὀμορφή ἀδερφή του Αναστασίου και θέλησαν να ικανοποιήσουν τις σαρκικὲς τους ἐπιθυμίες. Ο Αναστάσιος προστάτεψε τὴν ἀδελφή του, συνεπλάκη μαζί τους και τῆς ἔδωσε χρόνο να φύγει.

Το γεγονός αὐτό το θεώρησαν ως προσβολή και θέλοντας να κάνουν κακό στον Αναστάσιο, τον διέβαλαν. Ο πασάς στέλνει στρατιῶτες να τον φέρουν μπροστά του. Βλέποντας ὅτι εἶναι ὀμορφος και ιδιαίτερα ἔξυπνος προσπάθησε να τον καλοπιᾶσει με κολακειές και υποσχέσεις. Ὄταν εἶδε ὅτι δεν ἔπιαναν αὐτά ἄρχισε να εκτοξεύει ἀπειλές ιδιαίτερα ὅταν οἱ κατήγοροι συκοφάντησαν τον μάρτυρα ὅτι υποσχέθηκε να γίνει μουσουλμάνος. Ακούγοντας αὐτή τὴ συκοφαντία ο Αναστάσιος, φώναξε με σθένος: «Οὐδέποτε

⁸⁵³ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Νοέμβριος, ὁ.π., 155.

εἶπον τοιοῦτον λόγον. Χριστιανός ἐγεννήθην, Χριστιανός καί θά ἀποθάνω, μέ τήν βοήθειαν τοῦ Χριστοῦ μου. Ὅσον διά τά ἀγαθά, ἅτινα μοῦ ὑπόσχεσαι, οὐδόλως ἐνδιαφέρομαι, διότι ἔχω πολλά ἀγαθά αἰώνια, ὑποκείμενα εἰς τούς οὐρανούς, ἅτινα δέν ἔχουν καμμίαν σύγκρισιν μετά τῶν παρόντων»⁸⁵⁴. Οἱ συκοφάντες συνέχιζαν νά υποστηρίζουν ὅτι ὑποσχέθηκε νά ἀλλαξοπιστήσῃ καί ὁ Ἀναστάσιος ἐπέμεινε: «Οὔτε εἶπον τοιοῦτον λόγον, οὔτε κἄν ἐσκέφθην τοιοῦτόν τι, οὔτε ἀρνοῦμαι τήν ἀγίαν Πίστιν μου, ὑπέρ τῆς ὁποίας εἶμαι ἕτοιμος νά ἀποθάνω. Τά τοιαῦτα εἶναι συκοφανταίαι καί ψεύδη. Ἐγώ Χριστιανός ἐγεννήθην, Χριστιανός καί ἀποθνήσκω»⁸⁵⁵. Ὁ πασάς διατάζει νά τον δείρουν καί νά τον κλείσουν φυλακή.

Μετά ἀπό λίγες μέρες ἐπισκέφθηκε τον πασά ἕνας φίλος του καί ὅταν ἔμαθε γιά τον Ἀναστάσιο, τον συμβούλεψε νά σταματήσῃ τις τιμωρίες, νά τον καλοπιάσῃ δίνοντάς του διάφορες ὑποσχέσεις γιά δώρα καί πλοῦτη. Ὁ πασάς ἀκούσε τὸ φίλο του καί προσπάθησε νά ἐφαρμόσῃ αὐτό τὸ σχέδιο ἀλλά συνάντησε τὴ γενναία ἀντίδραση τοῦ Ἀναστασίου: «Ἐγώ ἔχω εἰς τούς οὐρανούς ἀγαθά, ὅχι ὡσάν αὐτά τὰ ἰδικά σας, ἀλλά ἀσυγκρίτως καλλίτερα, τιμιώτερα καί ἀτελεύτητα καί οὐδόλως δέχομαι τὰ ἰδικά σας, τὰ φθαρτά καί μάταια διά νά μὴ ἀπολέσω ἐκεῖνα τὰ αἰώνια· ὅθεν οὐδέ τὴν πίστιν μου ἀρνοῦμαι μέ κανένα τρόπον, μὴ γένοιτο». Μετά ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀρνήση στα προσφερόμενα ἀγαθά τον κλείνουν ξανά μέχρι νά αποφασίσουν τι θὰ τον κάνουν.

Ὁ Μουσάς, γιὸς τοῦ πασά ὅπως προαναφέραμε, ἦταν καλοπροαίρετος καί ἀρχισε νά ἀναρωτιέται τι εἶναι ἐκεῖνο ποῦ κάνει τους Χριστιανούς νά εἶναι τόσο σταθεροί στὴν πίστη τους καί νά περιφρονοῦν ὅλα τὰ υλικά ἀγαθά ποῦ τους προσφέρουν; Τι εἶναι ἐκεῖνο ποῦ κάνει τον Ἀναστάσιο, ἀν καί φτωχός νά μὴν συγκινεῖται με ὅλα αὐτά ποῦ του προσφέρουν;

⁸⁵⁴ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Νοέμβριος, ὁ.π., 158-159.

⁸⁵⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Νοέμβριος, ὁ.π., 159.

Επιθυμώντας να μάθει περισσότερα για τη χριστιανική πίστη πηγαίνει κρυφά στη φυλακή για να μιλήσει με τον Αναστάσιο. Μπαίνοντας στη φυλακή βλέπει δύο αγγέλους να πλαισιώνουν τον Αναστάσιο και όταν έκανε νόημα να αποχωρήσουν εκείνοι υπάκουσαν. Ο Μουσάς τον ρωτά ποιοι ήταν αυτοί και ο Αναστάσιος του απάντησε ότι ήταν άγγελοι, οι φύλακες των Χριστιανών. Στην ερώτηση του Μουσά αν έχουν τέτοιους φύλακες και οι μουσουλμάνοι και τι είναι εκείνο που κάνει τους χριστιανούς να μην αλλάζουν για τίποτα την πίστη τους, ο Αναστάσιος απάντησε: «όλοι ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ ἔχομεν ἀπὸ ἓνα τοιοῦτον Ἄγγελον, ὅστις μᾶς φυλάττει ὅσον καιρὸν εἴμεθα εἰς τοῦτον τὸν κόσμον καί, ὅταν ἀποθάνωμεν, λαμβάνει τὴν ψυχὴν μας καὶ τὴν ὑπάγει εἰς τὸν Παράδεισον, σεῖς δέ, καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη, ἔχει ἕκαστον ἔθνος ἀνὰ ἓνα. Ὅσον δέ, διατὶ κατεφρόνησα τὰ προτεινόμενα ἀγαθὰ παρὰ τοῦ πατρὸς σου, τοῦτο ἔπραξα, διότι ἡμεῖς ἔχομεν πλοῦτη εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἀγαθὰ ἀνεκλάλητα καὶ αἰώνια, πρὸς τὰ ὅποια παραβαλλόμενα ὅλου τοῦ κόσμου τὰ καλά καὶ ἀγαθὰ εἶναι σκιά καὶ μηδέν»⁸⁵⁶. Ο Μουσάς ενθουσιασμένος πέφτει στα πόδια του Αναστασίου και τον παρακαλεί να τον κάνει Χριστιανό. Ο Αναστάσιος του λέει ότι η απόφαση αυτή είναι πολύ επικίνδυνη γιατί αν το μάθει ο πατέρας του θα ξεσπάσει την οργή του στους υπόλοιπους χριστιανούς. Τον προέτρεψε να πιστεύει κρυφά και να παρακαλεί τον Χριστό να τον αξιώσει να πραγματοποιήσει αυτό που επιθυμεί.

Ο πασάς βγάζει από τη φυλακή τον Αναστάσιο και βλέποντας ότι δεν άλλαξε τίποτα και παρέμενε σταθερός στις απόψεις του, έδωσε εντολή και τελικά τον αποκεφάλισαν έξω από την πόλη. Μετά το θάνατό του ο Μουσάς γύριζε στην πόλη περίλυπος, αποστρέφονταν τα υλικά αγαθά και παρακαλούσε το Θεό να του δώσει την κατάλληλη ευκαιρία να ασπαστεί στη χριστιανική πίστη. Πήγε στον τάφο του Αναστασίου και προσευχόταν μέχρι που τον

⁸⁵⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Νοέμβριος, ὁ.π., 160.

πήρε ο ύπνος και τον είδε λαμπροφορεμένο να του δίνει θάρρος λέγοντάς του ότι θα πραγματοποιηθεί η επιθυμία του.

Ο πατέρας του τον έστειλε να παραστεί σε ένα γάμο. Στο δωμάτιο που φιλοξενούνταν τον επισκέφθηκε άγγελος Κυρίου ο οποίος του ζητούσε να σηκωθεί και να τον ακολουθήσει. Πήγαν σε μια βρύση και συνάντησαν έναν ασκητή. Ο άγγελος προέτρεψε τον Μουσαΐ να ακολουθήσει το ασκητή. Φθάνουν μαζί με το γέροντα στην Πελοπόννησο. Καθ' οδόν ο πειρασμός άρχισε με πολλούς τρόπους να τον πολεμάει (πείνα, σωματική κούραση κ.λ.π.) και ο γέροντας τον προτρέπει να μπουν σε μια εκκλησία και να προσευχηθούν. Όταν προσκύνησε την εικόνα της Παναγίας την άκουσε να του λέει ότι δεν πρέπει να λυπάται για τα υλικά αγαθά που έχασε γιατί αυτά που θα απολαύσει κερδίζοντας την αιώνια ζωή είναι ασυγκρίτως μεγαλύτερα. Παίρνει θάρρος και μετά από λίγες μέρες ο γέροντας τον στέλνει με καράβι στην ορθόδοξη εκκλησία της Βενετίας. Εκεί δέχτηκε το Άγιο Βάπτισμα και πήρε το όνομα Δημήτριος.

7) Γεώργιος από τη Χίο

Ο νεομάρτυρας Γεώργιος, του οποίου η μνήμη εορτάζεται την 26^η Νοεμβρίου, καταγόταν από τη Χίο. Ο πατέρας του Παρασκευάς και η μητέρα του Αγγελρού ήταν ευσεβείς. Σε νηπιακή ηλικία έμεινε ορφανός από μητέρα και στους εννέα μήνες ακριβώς ο πατέρας του παντρεύτηκε για δεύτερη φορά. Μεγάλωσε με μητριά μέχρι που έφτασε στην κατάλληλη ηλικία και τον έστειλαν σε ένα «ταγιάδουρο» για να μάθει την τέχνη. Το αφεντικό του φεύγει στα Ψαρά για να φτιάξει το τέμπλο μιας εκκλησίας παίρνοντας μαζί του και τον Γεώργιο. Εκεί γνωρίζει κάποιους και φεύγει κρυφά για την Καβάλα. Μια μέρα, μαζί με άλλα παιδιά, μπήκαν σε ένα ξένο κήπο και έκλεψαν καρπούζια. Ο κηπουρός έπιασε μόνο τον Γεώργιο, τον παρέδωσε στον κριτή και εκείνος από το φόβο του εξώμοσε. Οι γονείς του δεν γνώριζαν τίποτε μέχρι τη στιγμή που φθάνει ένα καράβι στη Χίο πάνω στο οποίο επέβαινε ο Γεώργιος και ήταν

φορτωμένο καρπούζια. Τυχαία, τον είδε κάποιος συγγενής του, τον χαιρετάει αλλά έκπληκτος ακούει τους άλλους να τον φωνάζουν Αχμέτ. Όταν τον ρώτησε γιατί τον αποκαλούν έτσι απέφυγε να απαντήσει. Έρχεται μόνος του στο πατρικό σπίτι αλλά ο πατέρας του απουσίαζε. Επιστρέφει στο καΐκι και φεύγει πάλι. Μετά από λίγο καιρό γυρίζει στη Χίο φορώντας χριστιανική ένδυση και συναντά τον πατέρα του. Τον κράτησε μερικές μέρες μέχρι να αποφασίσει τι έπρεπε να τον κάνει. Αφού συμβουλευτήκε κάποιον πνευματικό τον έβαλε στο καΐκι του και τον έφερε στις Κυδωνίες όπου τον παρέδωσε σε ένα καλό χριστιανό. Εκείνος τον έστειλε να φυλάει το υποστατικό του για να μην κινδυνεύσει. Στη δουλειά του ήταν ιδιαίτερα συνεπής, σεμνός και τακτικός. Όταν συμπλήρωσε το εικοστό έτος της ηλικίας του αναθάρρησε και κατέβηκε στην πόλη, κυκλοφορούσε άφοβα και γνωρίστηκε με τους ντόπιους. Τον πήρε υπό την επίβλεψη της μια ηλικιωμένη γυναίκα. Ο πατέρας του στη Χίο συνέχιζε να είναι στενοχωρημένος για την άρνηση του γιού του γι' αυτό κάποια στιγμή πήγε να τον πάρει με το πλοιάριό του και να τον επιβιβάσει σε ένα ρωσικό. Ο γιός του δεν δεχτηκε αυτή την πρόταση καθησυχάζοντας τον πατέρα του ότι κανείς από τους γνωστούς του δεν γνώριζε για το παρελθόν του. Κάποια στιγμή όμως, αποκάλυψε στην ηλικιωμένη το παράπτωμά του. Όταν γνώρισε μια κοπέλα και θέλησε να την αρραβωνιαστεί, οι γονείς της προσπάθησαν να αποσπάσουν από την ηλικιωμένη πληροφορίες για τον υποψήφιο γαμπρό τους. Παρασυρμένη τους αποκάλυψε το μυστικό της αρνήσεως. Επειδή όμως, ο νέος συγκέντρωνε πολλά θετικά στοιχεία δέχτηκαν να γίνει ο αρραβώνας και να προχωρήσουν στο γάμο.

Κάποια στιγμή ο Γεώργιος χρειάστηκε να δώσει δανεικά σε ένα από τα αδέρφια της νύφης. Όταν είδε ότι καθυστερούσε να τα επιστρέψει αναγκάστηκε να τα ζητήσει και το γεγονός αυτό σκανδάλισε τον αδερφό. Εξοργισμένος πηγαίνει στον αγά της περιοχής και του αποκαλύπτει ότι ο Γεώργιος είναι μουσουλμάνος. Κάποιοι φίλοι ενημέρωσαν το Γεώργιο για την πράξη του γαμπρού

του και τον συμβούλεψαν να φύγει όσο το δυνατόν γρηγορότερα. Ο Γεώργιος δεν δέχθηκε ούτε να φύγει, ούτε να κρυφτεί, με αποτέλεσμα κάποια στιγμή να τον συλλάβουν και να τον φέρουν σιδηροδέσμιο στο κριτήριο. Στην ερώτηση του κριτή γιατί ενώ είχε ασπαστεί το Ισλάμ, επέστρεψε πάλι στη χριστιανική πίστη ο Γεώργιος απάντησε: «Μήτε τήν πίστιν μου ἠρνήθηκα, μήτε τήν ἰδικήν σας ἐδέχθηκα, ἀλλά ὅτε ἤμην παιδίον μικρόν μέ ἐβίασαν νά τήν δεχθῶ. Πλήν μέ τήν γνώμην μου ποτέ δέν τήν ἤλλαξα, ἀλλά πάντοτε χριστιανός ἤμην καί χριστιανικά ἐπερνοῦσα· τήν δέ ἰδικήν σας θρησκείαν πάντοτε τήν ἐμίσουν, καθώς καί τώρα τήν μισῶ καί τήν ἀποστρέφομαι καί παντελῶς δέν τήν δέχομαι»⁸⁵⁷. Ο κριτής τον ρώτησε ποιο ὄνομα εἶχε πάρει ὅταν περιετμήθηκε, με δόλιο σκοπό να τον κάνει να το προφέρει και να θεωρηθεί στη συνέχεια ως ομολογία πίστεως. Ο Γεώργιος επειδή κατάλαβε τις επιδιώξεις του απάντησε: «τό ὄνομά μου εἶναι Γεώργιος, καί μέ αὐτό μέλλω νά ἀποθάνω»⁸⁵⁸. Τον προτρέπει ξανά να πει το ὄνομά του δίνοντάς του και διάφορες υποσχέσεις για καλύτερη ζωή. Ο μάρτυρας επέμεινε: «τό ὄνομά μου τό εἶπα, τό ἠκούσατε· ὄνομάζομαι Γεώργιος καί Γεώργιος θέλω καί ποθῶ νά ἀποθάνω»⁸⁵⁹. Στην προειδοποίηση ὅτι ο θάνατός του θα ἦταν ιδιαίτερα οδυνηρός απάντησε με θάρρος: «θανάτωσέ με, μέ χαράν δέχομαι τόν θάνατόν μου»⁸⁶⁰. Ο κριτής δίνει αμέσως εντολή να τον φυλακίσουν. Μένει κλεισμένος για δεκαεπτὰ ἡμέρες υπομένοντας με χαρά τα βασανιστήρια ενώ οι ἄλλοι χριστιανοί προσεύχονταν ζητώντας ἀπό το Θεό να τον στηρίξει στον αγώνα του. Ὄταν κάποια στιγμή μαθεύτηκε ὅτι βγήκε καταδικαστική ἀπόφαση οι χριστιανοί του στέλνουν εἶδηση ἀν ἐπιθυμεί να κοινωνήσει. Ὅπως ἦταν ἀναμενόμενο το δέχτηκε με πολλή χαρά κι ἔτσι τον επισκέφθηκε ἕνας πνευματικός στον οποίο ἐξομολογήθηκε και ἔλαβε ἀπό τα χέρια του τα ἀχραντα μυστήρια.

⁸⁵⁷ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Νοέμβριος, ὁ.π., 166.

⁸⁵⁸ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Νοέμβριος, ὁ.π., 167.

⁸⁵⁹ Αὐτόθι.

⁸⁶⁰ Αὐτόθι.

Όλες αυτές τις μέρες οι πειρασμοί δεν έπαψαν να τον κυνηγούν σε σημείο που δεν τον άφηναν να κοιμηθεί. Μετά τη θεία κοινωνία όμως, εξαφανίστηκαν όλα. Το βράδυ της 25^{ης} Νοεμβρίου οι ιερείς της περιοχής κάνουν αγρυπνία ευχόμενοι για την ενίσχυση του μάρτυρα. Η συμμετοχή του κόσμου ήταν μεγάλη και πολύ συγκινητική. Κάποιοι άλλοι συγκεντρώθηκαν έξω από το κριτήριο. Ήταν τόσο μεγάλο μάλιστα το πλήθος που οι αγαρηνοί άρχισαν να σκέφτονται αν θα έπρεπε να βγάλουν έξω το μάρτυρα. Βγήκαν έξω δύο φρουροί με σπαθιά και ασκώντας βία διεσκόρπισαν το πλήθος. Κάποιος φρουρός πήγε και στο ναό όπου τελούνταν η αγρυπνία. Τους πέτυχε κατά την ώρα της Λιτής και τους ανακοίνωσε ότι ο μάρτυρας είχε θανατωθεί περιγράφοντας μάλιστα σε κάποιους και λεπτομέρειες. Την επόμενη μέρα προσπάθησαν όλοι να μάθουν με ποιο τρόπο θανατώθηκε ο μάρτυρας και αν μπορούσαν να πάρουν κάτι από το σκήνωμά του ως φυλαχτό. Έμαθαν λοιπόν ότι αφού οι αγαρηνοί διεσκόρπισαν άγρια το πλήθος, ο κριτής διέταξε έναν υπηρέτη αγαρηνό και έναν ακόμη που ήταν χριστιανός να βγάλουν τον μάρτυρα από τη φυλακή και να τον μεταφέρουν στον τόπο όπου θα εκτελούνταν η θανατική καταδίκη. Οι χριστιανοί παρόλο που είχαν διασκορπισθεί με τη βία άρχισαν σιγά-σιγά να μαζεύονται ξανά. Την ώρα αυτή συνέβη και το εξής συγκινητικό, αν και ο Νικόδημος ο Αγιορείτης το χαρακτηρίζει αστείο αλλά άξιο διηγήσεως⁸⁶¹. Ο Χριστιανός υπηρέτης ενθουσιασμένος από την πίστη και την υπομονή του Γεωργίου του προτείνει το εξής: «ἀδελφέ Γεώργιε, ἰδοὺ τὰ ἄρματα μου, λάβε τα καὶ φόρεσέ τα ἐσύ, μείνε εἰς τὴν δούλευσιν τοῦ ἀγα̃, καὶ νά δεθῶ ἐγὼ εἰς τὸν τόπον τὸν ἰδικόν σου, καὶ εἶμαι πολλά πρόθυμος νά ἀποθάνω ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ»⁸⁶². Ο Γεώργιος του απάντησε: «ὄχι, ἀδελφέ, ὄχι ἐσύ ὁ ἀνεύθυνος, ἔχεις πόθον νά ἀποθάνης ὑπὲρ Χριστοῦ, καὶ ἐγὼ ὁ ὑπεύθυνος νά μὴν ἀποθάνω; πῶς δύναται νά γίνῃ τοῦτο; ἐγὼ, ἐγὼ

⁸⁶¹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Νοέμβριος, ὁ.π., 170.

⁸⁶² Αυτόθι.

ἀρνητής τοῦ Χριστοῦ νά ἀποθάνω ὑπέρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ»⁸⁶³. Μέχρι να φτάσει στον τόπο της καταδίκης ἔλεγε συνεχῶς το «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με τόν ἁμαρτωλόν»⁸⁶⁴. Ὄταν ἐφτάσαν ο κριτής τον διατάζει να γονατίσει. Οἱ αἰσθητοί που ἦταν ἐκεῖ του φώναζαν ἔστω και την τελευταία στιγμή να μετανοήσει ἀλλά ἐκεῖνος τους ἀπαντούσε: «ὄχι, ὄχι, Χριστιανός θέλω νά ἀποθάνω»⁸⁶⁵. Ὁ δήμιος τον χτύπησε με το τουφέκι στην πλάτη και ἀπό την πληγή ἀναπήδησε ποτάμι με αἷμα. Αὐτός ἔμενε ἀκίνητος σα να μη συνέβαινε τίποτα. Ὁ δήμιος για να τον βασανίσει ἀκόμη περισσότερο δεν ἔδινε μια και καλή το τελειωτικό χτύπημα ἀλλά τον ἔκοβε σιγά-σιγά. Ὁ μάρτυρας ἔμενε ἀμετακίνητος και προσευχόμενος συνεχῶς. Ὁ δήμιος τον χτυπάει με το πόδι του και τον γυρίζει μπρούμυτα. Στη συνέχεια παίρνει το μαχαίρι και ἀρχισε να του χαράζει συνέχεια το λαιμό. Μετά ἀπό πολύ ὥρα και ἀφού ἔπεσαν κάτω πολλά κομμάτια κρέας, ἔδωσε το τελευταίον χτύπημα και τον ἀποκεφάλισε.

8) Ἀγγελῆς ἀπό το Ἄργος

Στις 3 Δεκεμβρίου ἡ ἐκκλησία μας τιμᾷ τὴν μνήμη του νεομάρτυρος Ἀγγελῆ. Σχετικὰ με τὴν παιδική του ηλικία γνωρίζουμε πολὺ λίγα πράγματα. Γεννήθηκε στο Ἄργος τῆς Πελοποννήσου και στο Κουσάντασι ἦταν φημισμένος γιατρός. Ὅλοι τον ἤξεραν ὡς ἰδιαίτερα εὐλαβῆ, ἡσυχὸ και φιλακόλουθο. Μια φορὰ ἔτυχε να γνωριστεῖ με κάποιον Φραντσέζο ἄθεο, ὁ ὁποῖος χλεύαζε και περιγελοῦσε τον Ἀγγελῆ γι' αὐτὰ που πίστευε και ἔλεγε. Στις προκλήσεις αὐτὲς ὁ Ἀγγελῆς ἀπάντησε: «ἐγὼ ὄχι μόνον μὲ λόγια γυμνά δύναμαι νά ἀποδείξω τὴν ἀγιότητα τῆς πίστεώς μου, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἔργα ἐμπράκτως. Λοιπὸν ἄφες τὰ λόγια καὶ τὰς φλυαρίας, καὶ ἄς φιλονικήσωμεν μὲ τὰ ἔργα· φόρεσε ἐσὺ ὅλα σου τὰ ἄρματα, καὶ ὅπως θέλεις ἀρματώσου, καὶ ἐγὼ χωρὶς κανέν ἄρμα, χωρὶς μάχαιραν, χωρὶς πιστόλαν, χωρὶς τουφέκι, γυμνὸς ἀπὸ ἄρματα

⁸⁶³ Αὐτόθι.

⁸⁶⁴ Αὐτόθι.

⁸⁶⁵ Αὐτόθι.

καθώς μέ βλέπεις, μόνον μέ έν ξύλον εις τό χέρι νά πολεμήσωμεν μεταξύ μας νά σέ νικήσω, καί νά σέ φονεύσω μέ τήν δύναμιν τῆς πίστεώς μου»⁸⁶⁶. Ο Φραντσέζος εξοργισμένος αποδέχτηκε την πρόταση. Παρουσιάζονται και οι δύο στο Γάλλο πρόξενο και του εξηγούν τους λόγους για τους οποίους αποφάσισαν να φιλονικήσουν. Με τη σύμφωνη γνώμη και την άδεια του προξένου έστειλαν τα απαραίτητα γράμματα στην πρεσβεία για να τους ενημερώσουν ότι αποφάσισαν από κοινού ο Φραντσέζος να φέρει πάνω του όποιον οπλισμό θέλει ενώ ο Αγγελής μόνο ένα ξύλο στο χέρι. Πηγαίνει αμέσως στον πνευματικό του και αφού εξομολογήθηκε, του ανακοινώνει την απόφαση να φιλονικήσει με τον Φραντσέζο. Ο πνευματικός προσπάθησε να τον εμποδίσει αλλά δεν τα κατάφερε. Ο Αγγελής γυρίζει στο σπίτι του και προσεύχεται όλη τη νύχτα. Μόλις ξημέρωσε κοινώνησε τα άχραντα μυστήρια και πήγε στον τόπο όπου αποφάσισαν να μονομαχήσουν. Διακατέχονταν από μια υπεραισιοδοξία ή ίσως και εγωϊστική διάθεση ότι με αυτό τον τρόπο θα μπορούσε να αποδείξει στους άπιστους τη δύναμη της χριστιανικής πίστης. Ο Θεός όμως, όπως φάνηκε στη συνέχεια, δεν θέλησε να γίνει αυτή η μονομαχία και αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι ο Φραντσέζος φοβήθηκε και εγκατέλειψε τον αγώνα. Ο Αγγελής ενοχλημένος, παρουσιάζεται ξανά στον πρόξενο και του ζητάει να υποχρεώσει τον Φραντσέζο να μονομαχήσουν. Ο Φραντσέζος αρνήθηκε και έτσι ο Αγγελής ανακηρύχθηκε νικητής.

Ο Αγγελής, φερόμενος ως νικητής πλέον, εγκατέλειψε την ιατρική, σταμάτησε να συναναστρέφεται με άλλους ανθρώπους και κλείστηκε στο σπίτι του. Μόνο δύο φίλοι τον επισκέπτονταν και τον προμήθευαν με τρόφιμα. Πιστεύοντας ότι ο Αγγελής έχει πέσει σε μελαγχολία προσπαθούσαν να τον βοηθήσουν ψυχολογικά αλλά δεν κατάφεραν τίποτε. Άρχισε μάλιστα, να καλλιεργεί μέσα του την ιδέα του μαρτυρίου από εγωϊσμό ότι θα τα κατάφερνε από τη στιγμή

⁸⁶⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Δεκέμβριος, ό.π., 174.

που μπόρεσε να νικήσει τον Φραντσέζο. Ο πειρασμός του βάζει την ιδέα να τουρκέψει για να δοθεί δήθεν αφορμή να μαρτυρήσει. Έτσι, το Σάββατο του Λαζάρου ξυρίστηκε, φόρεσε τούρκικο φέσι και ένα μαντήλι στο κεφάλι. Έτσι εμφανίστηκε στους αρμόδιους και ζήτησε να αλλαξοπιστήσει. Με δυσκολία τον δέχτηκαν και τελικά αρνήθηκε την πίστη στο Χριστό. Ακόμη και μετά την άρνησή του δεν σταμάτησε να προκαλεί με τις πράξεις του μέχρι που αναγκάστηκαν, θεωρώντάς τον τρελλό, να τον διώξουν στη Χίο⁸⁶⁷.

Οι χριστιανοί της Χίου δεν τον είδαν με καλό μάτι. Κατά τις ημέρες που γιορτάζονταν το ραμαζάνι κάθισε κάτω από ένα τούρκικο σπίτι και ζήτησε νερό από μια χριστιανή. Καπνίζοντας την πίπα του έλεγε σε όσους περνούσαν και τον έβλεπαν ότι είναι χριστιανός και θέλει να μαρτυρήσει για την πίστη του. Ο Τούρκος ιδιοκτήτης του σπιτιού έπεσε πάνω του με θυμό και τον χτυπούσε με την πιστόλα για αρκετή ώρα. Ο Αγγελής δέχονταν τα χτυπήματα ακίνητος. Μετά από λίγο τον είδε ένας γνωστός του ιερέας και του είπε ότι ήρθε πλέον ο καιρός να παρουσιασθεί και να ομολογήσει επίσημα ότι είναι χριστιανός και είναι έτοιμος να πεθάνει για το Χριστό. Ο Αγγελής δεν είπε τίποτε αλλά έδειχνε τον ουρανό εννοώντας πως όλα αυτά θα γίνουν όταν το επιτρέψει ο Θεός. Στη συνέχεια, αν και ήταν ραμαζάνι, παίρνει ψωμί, τυρί και κρασί και πηγαίνει προκλητικά έξω από την πόρτα του μεχκεμέ. Στρώνει το μαντήλι του, βάζει επάνω τα φαγητά και αρχίζει να τρώει, αλλά κανείς δεν του δίνει σημασία. Τότε κατάλαβε ότι δεν ήρθε ακόμη ο κατάλληλος καιρός.

Ο Αγγελής τιμούσε ιδιαίτερα τον άγιο Μακάριο, επίσκοπο Κορίνθου, ο οποίος πριν λίγα χρόνια είχε πεθάνει στη Χίο. Πολύ συχνά πήγαινε στον τάφο και προσεύχονταν ζητώντας του να μεσιτεύει στον Κύριο ώστε να αξιωθεί να γευθεί το στεφάνι του

⁸⁶⁷ Αναφέρεται ότι μια μέρα πήγε στην ταβέρνα που διατηρούσε ένας από τους δύο προαναφερόμενους φίλους του και ζήτησε να πιεί. Όταν ο φίλος του τον ρώτησε γιατί οπλοφορεί η απάντηση που πήρε ήταν ότι ήθελε να τον σκοτώσει. Βγάζει αμέσως το πιστόλι και του ρίχνει τρυπώντας μόνο, ευτυχώς, τα ρούχα του. Βλ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΠΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Δεκέμβριος, ό.π., 178.

μαρτυρίου. Σύχναζε και σε ένα εξωκλήσι όπου συναντούσε έναν πνευματικό. Κάποια στιγμή ήρθε στα λογικά του και εξομολογήθηκε κλαίγοντας πικρά για την άρνησή του. Τώρα, θέλοντας πραγματικά να επανορθώσει για το παράπτωμά του παίρνει την απόφαση να ομολογήσει την πίστη του και αν χρειαστεί να θυσιαστεί γι' αυτήν.

Αφού πήγε σε ένα Χριστιανό και ξύρισε τα γένειά του, πήγε στο τελωνείο και βλέποντάς τον αγένειο οι αγαρηνοί τον ρώτησαν γιατί εμφανίστηκε έτσι. Ο Αγγελής τους απάντησε χαμογελώντας: «ἐν ὄσω ἤμην Τοῦρκος τὰ εἶχον ἐπειδὴ τὰ ἔχουν οἱ Τοῦρκοι εἰς τιμὴν, τώρα δὲ ὅπου εἶμαι Χριστιανός, καθὼς ἤμην καὶ πρότερον, τὰ ἔκοψα ὡς περιττά καὶ ἄχρηστα, ἐπειδὴ εἰς τὸν τόπον τοῦτον δὲν συνηθίζουν οἱ Χριστιανοὶ νὰ ἔχουν γένεια»⁸⁶⁸.

Αυτοὶ κατέβαλαν κάθε προσπάθεια να τον μεταπείσουν αλλά μάταιος ο κόπος γιατί συνεχῶς τόνιζε ὅτι εἶναι χριστιανός και δεν θέλει πλέον να ἔχει καμία σχέση με τη μουσουλμανική θρησκεία⁸⁶⁹. Ενημέρωσαν τότε τον αγά τον γενιτσάρων και εκείνος ἔστειλε φρουρούς να τον πάρουν μέσα στο κάστρο. Ἐτυχε να εἶναι ὥρα σύναξης για προσευχή στο τζαμί. Προσπάθησαν να τον ανεβάσουν με το ζόρι στο τζαμί αλλά βλέποντας ὅτι αντιστέκονταν, ὄρμησαν αγριεμένοι πάνω του. Εκείνος το μόνο που ἔκανε ἦταν να φωνάζει: «θανατώσετέ με ταύτην τὴν ὥραν, δὲν ἀναβαίνω εἰς τὸ τζαμί, ἐπειδὴ εἶμαι Χριστιανός»⁸⁷⁰. Μετά και ἀπὸ αὐτὴ τὴν ομολογία τον φέρνουν πίσω στο κάστρο και τον κλείνουν στη σκοτεινὴ φυλακή. Τὴν ἐπόμενη μέρα τον φέρνουν στο κονάκι του μουσελίμη ὅπου εἶχαν μαζευτεῖ ὅλοι οἱ αγάδες και, παρ' ὅλες τὶς υποσχέσεις που του ἔδωσαν, ομολόγησε για μια ἀκόμη φορά ὅτι εἶναι Χριστιανός Ορθόδοξος. Αποφασίζουν να τον φυλακίσουν και να τον υποβάλλουν σε φρικτὰ βασανιστήρια. Στη συνέχεια τον πηγαίνουν

⁸⁶⁸ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Δεκέμβριος, ὁ.π., 181.

⁸⁶⁹ Αὐτόθι.

⁸⁷⁰ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Δεκέμβριος, ὁ.π., 182.

στο Βουνάκι, μια περιοχή πολύ κοντά στο κονάκι, όπου τον αποκεφάλισαν στις 3 Δεκεμβρίου του 1813. Κάποιοι υποστήριξαν στη συνέχεια ότι ο Αγγελής δεν ήταν τρελός αλλά δια Χριστόν σαλός.

9) Γεώργιος από τα Γρεβενά

Ο νεομάρτυρας Γεώργιος καταγόταν από την Τζούρχλη των Γρεβενών. Σε ηλικία 8 ετών ορφάνεψε από γονείς και έμεινε με τον αδελφό του και την αδελφή του. Κάποια στιγμή προσκολλήθηκε ως υπομίσθιος σε κάποιους αγάδες. Οι Τούρκοι δεν χρησιμοποιούσαν ποτέ το χριστιανικό του όνομα αλλά τον φώναζαν Γκιαούρ Χασάν. Ο μικρός Γεώργιος ένιωθε και ζούσε ως Χριστιανός. Φθάνοντας σε ηλικία γάμου, γνώρισε και αρραβωνιάστηκε μια νεαρή κοπέλα που ονομάζονταν Ελένη. Η κοπέλα αυτή δεν διέθετε εξωτερικά προσόντα αλλά ήταν πολύ πλούσια σε ψυχικά. Ένα από τα μεγάλα της χαρίσματα ήταν και η πίστη της στο Θεό. Κάποιος Αγαρηνός συκοφάντησε τον Γεώργιο ότι τον φώναζαν Γκιαούρ Χασάν και επειδή είναι Τούρκος δεν μπορεί να πάρει Χριστιανή γυναίκα. Ο Γεώργιος του απάντησε ότι: «εγώ ως Χριστιανός όπου είμαι, ζητώ να πάρω Χριστιανήν γυναίκα»⁸⁷¹. Ο εμπαθής Τούρκος πηγαίνει αμέσως στο Μεχκεμέ και τον συκοφαντεί ότι αν και είναι Τούρκος θέλει να παντρευτεί Χριστιανή. Ο Γεώργιος εμφανίζεται στο κριτήριο και φωνάζει με θάρρος ότι «Χριστιανός ήμουν και είμαι»⁸⁷². Μαζί του ήταν και ένας φίλος ο οποίος γνώριζε πολύ καλά τουρκικά και αντέκρουε τις κατηγορίες. Ο κατής τον στέλνει στο βεζύρη αλλά δίνει στην ίδια ομολογία. Επειδή δεν τον πίστευαν κάλεσαν το αφεντικό του και ομολόγησε ότι ο υπάλληλος του ήταν και είναι Χριστιανός. Τον ελευθέρωσαν και ανήμερα της εορτής του αγίου Δημητρίου παντρεύτηκε με την Ελένη και απέκτησε ένα γιό.

⁸⁷¹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιανουάριος, ό.π., 235.

⁸⁷² Αυτόθι.

Στις επτά Ιανουαρίου βαπτίζει το γιό του και μετά από λίγες μέρες φόρεσε τα καλά του ρούχα και αντικρύζει εκστασιασμένος τη γυναίκα του και το γιό του. Έκπληκτοι βλέπουν την αντίδρασή του και τον ρωτούν τι έπαθε και τους κοιτάζει έτσι. Τους απαντάει αδιάφορα ότι δεν πειράζει κανέναν με αυτό που κάνει και πάει κατευθείαν στην αγορά. Τον συναντάει ο χότζας και τον προκαλεί ρωτώντάς τον τι είναι τελικά, Τούρκος ή Χριστιανός; Δεν του απάντησε και για καλή του τύχη βρήκε τον αδελφό της γυναίκας του ο οποίος κατάφερε να τον αποσπάσει. Ακριβώς απέναντι ήταν η κατοικία του Νταούτ πασά και επειδή έτυχε να ακούσει την έντονη συζήτηση έστειλε ανθρώπους και έφεραν μπροστά του το Γεώργιο. Οι παρευρισκόμενοι τον συκοφάντησαν ότι ήταν Τούρκος και έγινε Χριστιανός επειδή έχει στο φέσι του ένα σημείο το οποίο φέρουν συνήθως οι Χριστιανοί. Ο Γεώργιος αντέδρασε λέγοντας: «Χριστιανός ἐγεννήθην, Χριστιανός εἶμαι και Χριστιανός ἀποθνήσκω»⁸⁷³. Απευθυνόμενος στον κατή του λει: «Χριστιανός εἶμαι καθώς καί σύ ὁ ἴδιος τό μαρτυρεῖς καί μέ ἔχεις ἀπό πέρυσι ἀπερασμένον εἰς τό Καϊδί σου»⁸⁷⁴. Ο κατής τον προειδοποιεί ότι αν δεν τουρκέψει θα του κάνουν ζημιά. Ο Γεώργιος αμέσως αρνήθηκε να τουρκέψει και τον άφησε στη διάθεσή του να κάνει ό,τι νομίζει.

Παρών στο περιστατικό έτυχε να είναι ένας αρνησίχριστος καλόγερος, εβδομήντα ετών περίπου. Βλέποντας τον Γεώργιο άρχισε να του λει ότι αυτός είχε εβδομήντα χρόνια στη χριστιανική πίστη και την άφησε για να γίνει μουσουλμάνος. Ο Γεώργιος κοιτάζοντάς τον με οίκτο του λει: «ὦ μιανέ, ἀφήνω τούς ἀναισχύντους καί λέγω ἐσένα, ὅσον διά τήν πίστιν μου γνωρίζω, ὅτι εἶναι ἡ λαμπροτέρα τοῦ ἡλίου, τοῦτο δέ λέγω μόνον τρισάθλιε, μέ ποίαν συνείδησιν ἐχωρίσθης ἀπό τήν φαμηλιάν σου, ὅπου σύ ἔχεις τρεῖς υἱούς καί τόν μεγαλύτερον παππᾶν, λοιπόν δέν σέ ἐπόνεσεν ἡ

⁸⁷³ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιανουάριος, ό.π., 237.

⁸⁷⁴ Αυτόθι.

ψυχή νά τούς ἀποχωρισθῆς βρωμισμένε κακόγηρε;»⁸⁷⁵. Ο κατῆς τον στέλνει στον ανθύπατο όπου ομολόγησε ξανά την πίστη του και στη συνέχεια δόθηκε εντολή να τον φυλακίσουν. Την επόμενη μέρα τον φέρνουν ξανά μπροστά στον κατή και ομολογεί για μια ακόμη φορά ότι «Χριστιανός εἶμαι, Χριστιανός ἀποθνήσκω»⁸⁷⁶. Τον οδηγούν ξανά στη φυλακή. Βάζουν τα πόδια του στο ξύλο και από πάνω τοποθετούν μια πλάκα που ζύγιζε πενήντα οκάδες περίπου. Ο Θεός όμως, τον ανακούφισε χαρίζοντάς του έναν ελαφρύ ύπνο, σαν να μην είχε τίποτε πάνω του. Την επόμενη μέρα διηγήθηκε στους συγκρατούμενούς του ότι είχε και μια οπτασία: «ἕνας νέος ἀσπροφορεμένος ἦλθε καί μου εἶπε τουρκιστί· Μὴν φοβεῖσαι Γεώργιε, μπεν σελιαμέτ σενί βερίρουμ»⁸⁷⁷. Τον ξαναφέρνουν μπροστά στον κατή και τον προειδοποιεί ότι θα τον «χαλάσει» βγάζοντας απόφαση. Ο Γεώργιος όχι μόνο δεν φοβήθηκε αλλά τον προέτρεψε να κάνει όσο πιο γρήγορα μπορεί. Σκέφτηκε κάποια στιγμή να τον αφήσει αλλά οι παρευρισκόμενοι μουσουλμάνοι επέμεναν ότι έπρεπε να «χαλασθεί» και αναγκάζεται να εκδόσει απόφαση. Τον οδηγούν ξανά στη φυλακή όπου εκτός από τους Χριστιανούς που τον επισκέπτονταν και τον ενεθάρρυναν για το μαρτύριο, πήγαιναν και αρκετοί Τούρκοι προσπαθώντας να τον πείσουν να τουρκέψει. Όλες οι προσπάθειές τους έπεφταν στο κενό και έτσι, ανήμερα της εορτής του Αγίου Αντωνίου κατέφθασαν οι δήμιοι και ανακοίνωσαν στο Γεώργιο ότι ήρθε η ώρα να θανατωθεί. Ξεκινάει με χαρά για να πάει στον τόπο του μαρτυρίου. Μόλις έφτασε τον ρώτησαν για τελευταία φορά αν είναι Χριστιανός ή Μουσουλμάνος και επανέλαβε ότι: «Χριστιανός... προσκυνῶ τόν Χριστόν μου καί τήν Δέσποινάν μου Θεοτόκον»⁸⁷⁸. Παρακάλεσε τους δημίους να του ελευθερώσουν τα χέρια και αμέσως έκανε το σημεῖο του σταυρού.

⁸⁷⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἰανουάριος, ὁ.π., 237-238.

⁸⁷⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἰανουάριος, ὁ.π., 238.

⁸⁷⁷ Αυτόθι.

⁸⁷⁸ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἰανουάριος, ὁ.π., 240.

Τέλος, του πέρασαν μια τριχιά στο λαϊμό και τον κρέμασαν στις 17 Ιανουαρίου του 1838.

10) Αυξέντιος από τη Βελλά Ιωαννίνων

Ο νεομάρτυρας του Χριστού Αυξέντιος καταγόταν από την επισκοπή Βελλά των Ιωαννίνων. Σε νεαρή ηλικία πήγε στην Κωνσταντινούπολη και άσκησε την τέχνη του γουναρά στο χάνι του Μαχμούτ Πασσά. Ο διάβολος ζήλεψε την καθαρότητα του Αυξεντίου και του έσπειρε πονηρούς λογισμούς. Ενθουσιάστηκε από τις ανέσεις και τις ηδονές των Τούρκων και θέλησε να απολαύσει κάτι ανάλογο. Άφησε τη δουλειά του και μπάρκαρε στα βασιλικά καράβια. Εκεί συκοφαντήθηκε από κάποιους ότι αρνήθηκε την πίστη του και ασπάστηκε τη μουσουλμανική. Από φόβο μήπως τον διαβάλλουν και στον ιδιοκτήτη του πλοίου έφυγε κρυφά και επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη. Αγόρασε ένα μικρό καΐκι και με αυτό προσπαθούσε να βγάλει τα αναγκαία για να επιβιώσει. Μετανόησε πικρά για την προηγούμενη ζωή του και άναψε μέσα του ο πόθος του μαρτυρίου. Παρακαλούσε συνεχώς το Θεό να του παρουσιάσει ένα καλό πνευματικό και ο Αυτός ικανοποίησε σύντομα την επιθυμία του.

Κάποια μέρα επιβιβάστηκε στο καΐκι του, ο σύγκελλος της Μεγάλης Εκκλησίας Γρηγόριος⁸⁷⁹ για να περάσει από το Καράκιοϊ, στο Φανάρι. Ο Αυξέντιος μόλις τον είδε αποφάσισε να του μιλήσει και να του αποκαλύψει την επιθυμία του. Ο σύγκελλος τον επαίνεσε για το σκοπό του, τον παρεμπόδισε όμως για το μαρτύριο, φοβούμενος μήπως δειλιάσει.

Ο Αυξέντιος σεβάστηκε την άποψη του πνευματικού αλλά η καρδιά του επιθυμούσε διακαώς το μαρτύριο. Άλλαξε τρόπο ζωής και στο εξής ασκούσαν με νηστεία και αδιάλειπτη προσευχή. Έτσι, πήρε πάνω του τη χάρη του Αγίου πνεύματος και ατσαλώθηκε η πίστη του. Επιστρέφει ξανά στο καράβι, αλλά οι συνάδελφοι έπεσαν πάνω του με πολύ μεγάλο θυμό και τον χτυπούσαν. Στη συνέχεια

⁸⁷⁹ Μοναχός της Μονής Ξηροποτάμου.

τον έσυραν στο κριτήριο και εκεί ομολόγησε με παρηρησία ότι «Χριστιανός ήμουν και είμαι και διά τον Χριστόν μου έτοιμος είμαι να λάβω μυρία βάσανα»⁸⁸⁰. Κάποιος από τους παρευρισκόμενους τον χτύπησε τόσο δυνατά με ένα σίδερο που χύθηκε το δεξί του μάτι. Τον χτυπάει στο στομα και του βγαίνουν δύο δόντια. Τον πηγαίνουν στο κριτήριο του μουλά και ο κριτής τον ρωτάει ευθέως γιατί απαρνήθηκε τη μουσουλμανική πίστη και επέστρεψε στη χριστιανική. Ο Αυξέντιος, με χαρά που του δόθηκε η ευκαιρία να ομολογήσει την πίστη του, απαντάει: «έγώ, δικαστά, ουδέποτε αρνήθηκα τον γλυκύτατόν μου Χριστόν, αλλά πιστεύω και όμολογώ αυτόν Θεόν παντοδύναμον και ποιητήν του σύμπαντος κόσμου, και είμαι έτοιμος να χύσω τό αίμά μου διά την πίστιν μου και όχι να τουρκίσω μή γένοιτο ποτέ Κύριέ μου»⁸⁸¹.

Εξοργισμένος από τα λόγια αυτά ο δικαστής δίνει εντολή να τον χτυπήσουν με τριακόσιες ραβδιές στα πόδια. Το αίμα έτρεχε ποτάμι από τα νύχια των ποδιών. Στη συνέχεια ο κριτής διατάζει να τον μεταφέρουν στο Πασσιά καπισί και να τον φυλακίσουν εκεί μέχρι να τους δοθεί νεότερη εντολή.

Ο πνευματικός του κατάφερε να τον ανταμώσει στη φυλακή και του έδωσε θάρρος για να μη δειλιάσει μπροστά στις δυσκολίες. Ο Αυξέντιος ζήτησε να κοινωνήσει και ο Γρηγόριος του έφερε αμέσως τα άχραντα μυστήρια. Την επόμενη Τρίτη μετέφεραν το μάρτυρα αλυσοδεμένο μπροστά στο κριτήριο αλλά τους έκανε εντύπωση το γεγονός ότι ήταν ιδιαίτερα χαρούμενος. Ο βεζύρης τον προκαλεί να ομολογήσει ότι είναι μουσουλμάνος αλλά αντί αυτού ακούει: «έγώ Χριστιανός έγεννήθηκα και Χριστιανός θέλω να αποθάνω, και δέν αρνούμαι την πίστιν μου, καν μυρία βάσανα μου κάμετε, διατί αυτή είναι καλή και αληθινή και άμποτε να πιστεύσετε και έσεϊς αυθέντα, διά να μή κολασθήτε»⁸⁸². Ο βεζύρης βλέποντας

⁸⁸⁰ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιανουάριος, ό.π., 248.

⁸⁸¹ Αυτόθι.

⁸⁸² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιανουάριος, ό.π., 249.

το αμετάπειστο του Αυξεντίου δίνει εντολή για θανατική καταδίκη. Ο Αυξέντιος προσευχήθηκε ευχαριστώντας τον Κύριο που τον αξίωσε να θυσιαστεί γι' Αυτόν. Τον φέρνουν στον τόπο που έπρεπε να εκτελεστεί η καταδικαστική απόφαση και μόλις γονάτισε ο δήμιος τον αποκεφάλισε, στις 25 Ιανουαρίου του 1720.

11) Δημήτριος από τη Χίο

Το βίο του νεομάρτυρα Δημητρίου του Χιοπολίτου μας τον παραθέτει ο Άγιος Αθανάσιος ο Πάριος⁸⁸³. Καταγόταν από το Παλαιόκαστρο της Χίου και ήταν γιος του Αποστόλη και της Μαρουλούς. Πολύ νωρίς μαζί με τον μεγαλύτερο αδελφό του Ζαννή έφυγαν για την Κωνσταντινούπολη με σκοπό να βρουν δουλειά και να εργαστούν. Μετά από λίγα χρόνια ο Ζαννής παντρεύεται και ο Δημήτριος αρραβωνιάζεται με μια κοπέλα χωρίς να ενημερώσει τον αδελφό του. Εξοργισμένοι ο αδερφός του και τα αφεντικά του τον έδιωξαν. Διωγμένος άρχισε να στερείται τα βασικά και θυμήθηκε ότι του χρωστούσαν χρήματα από το κονάκι του Σεχισελάμ. Πήγε να τα ζητήσει αλλά του είχε στημένη παγίδα ο διάβολος. Επειδή εκτός από νέος ήταν και πολύ ωραίος τον ερωτεύτηκε η κόρη του Σεχισελάμ και έψαχνε με κάθε τρόπο να τον κάνει να αμαρτήσει.

Όταν ο Δημήτριος πήγε στο κονάκι να ζητήσει τα χρήματα τον υποδέχτηκε η κόρη με χαρά. Του προσέφερε καφέ και τσιμπούκι προειδοποιώντας τον ότι δεν θα μπορέσει να ξεφύγει από τα χέρια της. Απαραίτητη προϋπόθεση ήταν να ασπαστεί τη μουσουλμανική θρησκεία αλλιώς θα έχανε τη ζωή του. Από φόβο δέχθηκε να αλλάξει πίστη. Γνωρίζοντας ότι είχε υποπέσει σε μεγάλο παράπτωμα όταν έμενε μόνος του έκλαιγε και ήταν συνέχεια σκυθρωπός.

⁸⁸³ Στην περιγραφή του βίου ξεκινάει με το τρίστιχο:

«Θεσσαλονίκη, οὐκ ἔτι σοι μόνη κλέος ἔσται

Δημήτριος μάρτυς. Καί γάρ ἔχει καί Χίος

Ἄλλον ὃν εἶνεκα Χριστοῖο κτάνον ἄνδρες ἀπηνεῖς», ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΠΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, Συναξαριστής Νεομαρτύρων..., Μῆν Ιανουάριος, ὁ.π., 252.

Στην κατάσταση αυτή τον παρακολουθούσαν επί πενήντα εννέα ημέρες. Κάποια στιγμή του δόθηκε η ευκαιρία να το σκάσει και πήγε στο σπίτι ενός Χριστιανού κλαίγοντας. Εκεί κάλεσε τον πνευματικό του και εξομολογήθηκε ειλικρινά μετανιωμένος το μεγάλο του αμάρτημα. Κάλεσε και τον μεγάλο του αδερφό και του ζήτησε συγχώρηση για τα περασμένα. Στη συνέχεια έγραψε γράμμα στους γονείς του εξιστορώντάς τους όλα όσα του συνέβησαν. Τους ζήτησε να τον συγχωρέσουν και τους ανακοίνωσε την πρόθεσή του να παρουσιαστεί στο κριτήριο και να ομολογήσει ότι είναι Χριστιανός Ορθόδοξος. Την πρόθεσή του να παραδοθεί όσο το δυνατόν συντομότερα την επιβεβαιώνει σε κάποια επιστολή και ο πνευματικός του.

Ένα βράδυ καθώς προσεύχονταν είδε σε όραμα μια ωραία γυναίκα η οποία κρατούσε ένα βρέφος στην αγκαλιά σε μια μαγευτική πεδιάδα. Σε κάποια απόσταση στέκονταν ένας δήμιος και η γυναίκα είπε στο Δημήτριο ότι θα κληρονομήσει την υπέροχη πεδιάδα μόνο αν πέσει στα χέρια αυτού του δημίου. Όταν ξύπνησε κατάλαβε ότι ήρθε η κατάλληλη ώρα για να πάει στο κριτήριο και να ομολογήσει. Εξομολογήθηκε στον πνευματικό του το όραμα αλλά δεν πήρε αμέσως την άδεια να παρουσιαστεί. Ο πνευματικός τον συμβούλεψε να πάει σε ένα χριστιανικό μέρος και θα σωθεί με την μετάνοια. Ο Δημήτριος όμως επέμεινε και ο πνευματικός θέλησε να τον δοκιμάσει· του έβαλε κανόνα με αυστηρή νηστεία, προσευχή και μετάνοιες. Όλα αυτά θα συνδυάζονταν με τη μελέτη πνευματικών βιβλίων. Ο Δημήτριος άρχισε να εφαρμόζει πιστά τον κανόνα. Σιτίζονταν με ελάχιστο ψωμί και έπινε λίγο νερό.

Πέρασαν δεκαπέντε μέρες και ο πνευματικός του συνιστά να επιτείνει ακόμη περισσότερο τον αγώνα και να ζητήσει το έλεος του Θεού. Αυξάνει τις νηστείες, τις αγρυπνίες τις προσευχές και τις γονυκλισίες πάνω σε σκληρά σανίδια. Ήμερώματα Κυριακής και ενώ είχε σβήσει το καντήλι του, βλέπει έντονο φως και ακούει μια γλυκιά φωνή να του λει: «Χαίροις, μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Δημήτριε· ἔχε θάρρος, διότι διὰ πρεσβειῶν τῆς Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, ὁ

Υιός αὐτῆς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός εἶναι μετὰ σοῦ νά σέ ἐνδυναμώνῃ, καί γενναίως καί ὀργήγορα, θέλεις τελειώσῃ τό μαρτύριον»⁸⁸⁴. Μόλις ξημέρωσε κάλεσε τον πνευματικό του και με μεγάλη συγκίνηση του διηγήθηκε αυτό που βίωσε. Του διάβασε ιλαστήριες ευχές, τον έχρισε με Άγιο Μύρο και τον κοινώνησε.

Παρουσιάστηκε μπροστά στον καιϊμακάμη και του λέει: «Αὐθέντη γνωρίζετε ὅτι ἐγὼ ἤμουν Χριστιανός καί μέ βίαν καί δυναστείαν μέ ἔφεραν εἰς ταύτην τήν μιαράν καί κατεφρονημένην θρησκείαν σας· ὅμως ἐγὼ καί ἤμην καί εἶμαι Χριστιανός καί Χριστιανός θέλω νά ἀποθάνω, καί διά τοῦτο ἤλθα ἐδῶ, διά νά ὁμολογήσω ἔμπροσθέν σου πῶς ἔσφαλα καί νά κηρύξω τήν ἀλήθειαν τῆς ἀγίας μου πίστεως. Λοιπόν ἔσφαλα μεγάλως, τό ὁμολογῶ. «Μία εἶναι ἡ πίστις, τῶν εὐσεβῶν καί ὀρθοδόξων χριστιανῶν»»⁸⁸⁵. Τελειώνοντας τη φράση πέταξε κάτω το καβούκι του και σιώπησε. Ο καιϊμακάμης πρόσταξε να το σηκώσουν και άρχισε να μιλάει ήρεμα και απλά. Βλέποντας ὅτι ἦταν ανένδοτος στα πιστεύω του πρόσταξε να τον φυλακίσουν, να τον αλυσοδέσουν στα πόδια και στο λαιμό και να περιμένουν μέχρι να τον καλέσουν για δεύτερη φορά.

Την επόμενη μέρα τον κάλεσαν ξανά στο κριτήριο. Η εξέταση ξεκίνησε με κολακείες αλλά το αμετάβλητο του μάρτυρα τους εκνεύρισε και άρχισαν να τον απειλούν ὅτι θα υποστεί τα πάνδεινα. Εκείνος με αξιοθαύμαστο θάρρος απάντησε: «ἔτοιμος εἶμαι, τούς ἀπεκρίθῃ, νά ὑπομείνω καί μάστιγας καί κολάσεις καί βάσανα κάθε λογῆς, διά τήν ἀγάπην τοῦ γλυκυτάτου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ· καί μή χάνετε καιρόν, ἀλλά κάμετε ὅ,τι ἔχετε νά κάμετε, ὅτι ἐγὼ διά τοῦτο ἤλθα»⁸⁸⁶. Ο καιϊμακάμης τον προειδοποιεἶ ὅτι η στάση αυτή θα του στοιχίσει τη ζωή αφού θα δώσει εντολή να τον αποκεφαλίσουν. Ο μάρτυρας του αποκρίθηκε ὅτι «πρίν νά κόψῃς ἐσὺ ἐμένα, θέλει

⁸⁸⁴ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ἰανουάριος, ὁ.π., 256.

⁸⁸⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ἰανουάριος, ὁ.π., 257.

⁸⁸⁶ Αυτόθι.

κόψει ὁ Θεός τήν ἰδικήν σου ζωήν, καί νά ὑπάγῃς ὡς ἀσεβής εἰς τήν αἰώνιον κόλασιν»⁸⁸⁷. Ὁ τύραννος πρόσταξε νά τον μεταφέρουν ἀμέσως στη φυλακή και την επόμενη μέρα νά τον θανατώσουν. Μόλις ξημέρωσε πρόσταξε νά τον φέρουν ξανά στο κριτήριο αλλά ἐφθασε ἡ εἶδηση ὅτι ἦλθε ὁ Καπιτάν Πασιάς. Πηγαίνοντας ὁ καϊμακάμης νά τον βρεῖ ἐπέσε πάνω του ἡ οργή του Θεοῦ και πέθανε ξαφνικά επαληθεύοντας ἔτσι τήν προφητεία του Μάρτυρα.

Τον διαδέχθηκε νέος καϊμακάμης ὁ ὁποῖος τον καλοῦσε καθημερινά στο κριτήριο και με κολακείες ἢ ἀπειλές προσπαθοῦσε νά τον πείσει νά ἀλλάξει γνώμη. Ὁ Δημήτριος σταθερός στην πίστη του δέν ἀκούγε τίποτε ἀπό αὐτά που του ὑπόσχονταν και δέν φοβούνταν με τίς ἀπειλές. Πέρασαν ἐπτά ἡμέρες και βλέπει πάλι τήν προαναφερθεῖσα οπτασία στο κελλί. Τη γνωστοποίησε με κάποιον ἄνθρωπο στον πνευματικό του. Τον παρουσιάζουν ξανά στον καϊμακάμη και βρίζει τή μουσουλμανική θρησκεία για νά τους ἐρεθίσει. Πρόσταξε νά τον πάνε ἀμέσως στον κριτή της περιοχῆς. Ὁ κριτής, ἀκολουθώντας τὸ γνωστό σύστημα, ἄρχισε νά τον καλοπιάνει και νά του δίνει διάφορες ὑποσχέσεις με τή μόνη ὑποχρέωση νά ἀρνηθεῖ τήν πίστη του. Ὁ μάρτυρας περιφρονούσε τὰ ταξίματά του και ὁ κριτής ἄρχισε νά ἀγριεύει και νά ἐκτοξεύει φοβέρες. Ὁ μάρτυρας του ἀπαντούσε με ψυχραιμία ὅτι δέν εἶχε νά φοβηθεῖ τίποτε διότι: «εἰς τόν Θεόν παραδίδω τήν ψυχὴν μου, ἔτοιμος εἶμαι»⁸⁸⁸. Τον στέλνει πίσω στον Καπισί Πασά και του δίνουν ἄγριο ξύλο⁸⁸⁹. Τον περνάνε στο τουμπρούκι και ἐνῶ στο κελλί του επικρατοῦσε πολικό ψύχος ἔχυναν νερό κάτω ἀπό τὰ πόδια του, κρυστάλλωνε και του προκαλοῦσε ὀδυνηροῦς πόνους.

Ἡ αμαρτωλή γυναίκα που του προκάλεσε ὅλα αὐτά τον επισκέφτηκε στη φυλακή και προσπάθησε για μια ἀκόμη φορά νά τον προκαλέσει για νά υποκύψει στις ἐρωτικές της ἐπιθυμίες. Ἐκανε

⁸⁸⁷ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Ἰανουάριος, ὁ.π., 258.

⁸⁸⁸ Αὐτόθι.

⁸⁸⁹ Ὁ Αθανάσιος Πάριος ἀναφέρει ὅτι ἔφαγε πάνω ἀπό 700 ραβδισμούς.

τα πάντα για να πετύχει το σκοπό της αλλά ο Δημήτριος δεν υπέκυψε.

Κάποιοι Χριστιανοί από τη Χίο, φοβούμενοι μήπως ο μάρτυρας υποχωρήσει, μάζεψαν χρήματα και τα παρέδωσαν στο δυνάστη για να απολύσει τον Δημήτριο με το αιτιολογικό ότι είναι τρελλός. Ο δυνάστης δέχτηκε να ικανοποιήσει αυτή την επιθυμία εξαιτίας του ότι ήταν εξαρτημένος από τα λεφτά αλλά όταν το έμαθε ο Δημήτριος συγχύστηκε γιατί προσπάθησαν να του στερήσουν το στεφάνι του μαρτυρίου. Τους παρακαλεί να μην επεμβαίνουν και το μόνο που τους ζητάει είναι να προσεύχονται στο Θεό για να του δίνει δύναμη.

Τα μαρτύρια αυξάνονταν και γίνονταν πιο οδυνηρά. Τον φέρνουν ξανά στο κριτήριο και του ανακοινώνουν τη θανατική καταδίκη. Αμέσως του δένουν τα χέρια και τον φέρνουν στον τόπο της καταδίκης. Ο δήμιος προσπάθησε να του δέσει τα μάτια αλλά ο Δημήτριος αρνήθηκε και το μόνο που φώναξε ήταν: «μνήσθητί μου Κύριε ἐν τῇ βασιλείᾳ σου»⁸⁹⁰. Τη φράση αυτή την επανέλαβε ακόμη δύο φορές, στη συνέχεια έσκυψε το κεφάλι και του το έκοψαν.

12) Σταμάτιος, Νικόλαος και Ιωάννης από τις Σπέτσες

Οι αυτάδελφοι νεομάρτυρες Σταμάτιος, Ιωάννης και Νικόλαος κατάγονταν από τις Σπέτσες. Ήταν παιδιά του Θεόδωρου Γκίνη και της Ανέζως. Ο πατέρας τους τα άφησε ορφανά σε μικρή ηλικία και έτσι από πολύ νωρίς αναγκάστηκαν να εργαστούν. Ήταν μικροπωλητές, επάγγελμα που ήταν ιδιαίτερα συνηθισμένο στην περιφέρειά τους. Το 1822 έφυγαν από την πατρίδα τους για να πουλήσουν σε άλλα μέρη το εμπόρευσμά τους. Λόγω των κακών καιρικών συνθηκών το πλοίο τους έριξε σ' ένα νησάκι απέναντι από τη Χίο, στο Τσεσμέ και συγκεκριμένα στα Αλάτσατα. Εκεί βρήκαν κάποιο Χριστιανό και του έδωσαν αρκετά χρήματα για να τους προμηθεύσει με τρόφιμα και κάποια μικροπράγματα που

⁸⁹⁰ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιανουάριος, ό.π., 260.

χρειάζονταν για να διορθωθεί το μικρό πλοίο. Εκείνος όμως, αντί να τους βοηθήσει, τους πρόδωσε στον αγά της περιοχής. Σε ανθρώπους του αγά μάλιστα, υπέδειξε τον τόπο όπου βρίσκονταν τα τρία αδέρφια. Τους συνέλαβαν αμέσως και τους φέρνουν στη Χίο όπου τους παραδίδουν στον πασά. Ο πασάς προστάζει να κλείσουν φυλακή το Σταμάτιο και τον Ιωάννη, τον δε Νικόλαο που ήταν μεγαλύτερος να τον οδηγήσουν σε μια πεδιάδα που ονομάζονταν Βουνάκι για να τον αποκεφαλίσουν. Καθ' οδόν προσπαθούσαν να τον πείσουν να τουρκέψει για να γλιτώσει τη ζωή του αλλά τους απαντούσε: «τώρα πλέον θά κάμω ἐγώ νέον κόσμον; Ὅχι, χριστιανός ἐγεννήθην καί χριστιανός θ' ἀποθάνω· δέν ἀρνοῦμαι τήν πίστιν μου»⁸⁹¹. Μετά από την ομολογία αυτή, τον αποκεφάλισαν αμέσως.

Ο Σταμάτιος και ο Ιωάννης βρίσκονταν φυλακισμένοι στο κάστρο. Ο πασάς έστειλε δύο δικούς του ανθρώπους, τον Χίο Σερίφ Τσαούση και τον Λαζό Πεσκιριτζίμπαση και τους έταξε μεγάλα δώρα αν κατάφεραν να τους τουρκέψουν. Δέχτηκαν να πραγματοποιήσουν το σχέδιο του πασά και χρησιμοποίησαν διάφορες μεθοδεύσεις αλλά ήταν μάταιος ο κόπος τους. Τα δύο αδέρφια έμεναν σταθερά στην πίστη τους. Οι άνθρωποι του πασά απογοητευμένοι πηγαίνουν μετά από επτά ημέρες και ζητούν άδεια να βασανίσουν τους δύο νέους, μήπως έτσι αλλάξουν γνώμη. Ο πασάς τους είπε ότι οι Έλληνες έχουν αυτή την κακή συνήθεια να μη μεταπείθονται ό,τι κι αν γίνει. Ευκολότερο είναι να τους κόψει κανείς το κεφάλι παρά το πείσμα. Υποσχέθηκε σε όσους παρευρίσκονταν εκεί ότι την επόμενη μέρα θα έπαιρνε τέλος αυτό το ζήτημα. Οι δύο νέοι χωρίς να τους ενημερώσει κανείς για όλα αυτά που ειπώθηκαν, προέβλεψαν ότι την επόμενη μέρα θα θανατώνονταν.

Επειδή δεν υπήρχε η δυνατότητα να καλέσουν πνευματικό και να εξομολογηθούν έστειλαν γραπτή εξομολόγηση στο δεσπότη της

⁸⁹¹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Φεβρουάριος, ό.π., 275.

Χίου και συνάμα του ζητούσαν να βρει κάποιον τρόπο και να τους στείλει τα Άχραντα Μυστήρια για να Κοινωνήσουν. Έστειλαν το γράμμα με τη γυναίκα ενός φυλακισμένου και με την ίδια ο δεσπότης τους μήνυσε να μείνουν σταθεροί στην πίστη τους. Ζήτησε από την ίδια γυναίκα να πάει νωρίς το πρωί και να τους δώσει τη Θεία Κοινωνία. Οι νέοι μαθαίνοντας τα νέα χάρηκαν πολύ και το επόμενο πρωινό δέχτηκαν με πολύ μεγάλο σεβασμό και συγκίνηση τα Τίμια Δώρα. Με την ίδια γυναίκα έστειλαν τις Ευχαριστίες τους στον Αρχιερέα και του έδωσαν μερικά γρόσια, με την παράκληση όταν θανατωθούν να διαβάσει τα λείψανά τους και να κάνει μνημόσυνο. Στη συνέχεια δέχτηκαν να φάνε λίγο φαγητό. Μετά από δύο ώρες με διαταγή του πασά τους αποφυλακίζουν και τους φέρνουν κάτω από το Σεράϊ. Τους είχαν δεμένους οπισθάγωνα και τους ρωτούσαν αν θέλουν να τουρκέψουν και να σώσουν τη ζωή τους ή να τους κοπεί το κεφάλι αν επιμένουν να μένουν Χριστιανοί. Ο Καγιάς προσπαθούσε να τους πείσει να υπακούσουν αλλά οι δύο νέοι βροντοφώναζαν μεγαλόφωνα: «Χριστιανοί θ' αποθάνωμεν! Χριστιανοί είμεθα, Χριστιανοί ἐγεννήθημεν καί Χριστιανοί θά αποθάνωμεν! Δέν ἀρνούμεθα ποτέ τόν Χριστόν, ἄν μεληδόν μᾶς κατακόψητε ἴ μόνον, ὅ,τι θά κάμετε, κάμετέ το μίαν ὥραν ἀρχήτερα, μή χάνετε καιρόν ματαιίως. Ἡμεῖς τήν πίστιν μας δέν τήν ἀρνούμεθα ποτέ»⁸⁹². Ο πασάς, σε έξαλλη κατάσταση, δίνει εντολή να τους αποκεφαλίσουν. Τους σέρνουν αμέσως, έξω από το Κάστρο και βάζουν τα σπαθιά μπροστά στα μάτια τους μήπως τους φοβίσουν και υποκύψουν. Ο Ιωάννης προς στιγμήν φοβήθηκε αλλά ο Σταμάτιος το κατάλαβε αμέσως και προσπάθησε να του δώσει θάρρος, λέγοντάς του: «Τί ἔπαθες, ἀδελφέ; ἐδείλιασες τά σκυλιά; δέν ἐνθυμεῖσαι τήν ἀπόφασιν ὅπου εἶχαμεν πῶς ὄχι σπαθί, ὅπου ὁ πλέον σύντομος θάνατος, ἀλλά καί ζωντανοί νά μή προδώσωμεν τήν πίστιν μας; πῶς τώρα φαίνεσαι δειλός; Παρακάλεσε τήν

⁸⁹² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Φεβρουάριος, ὁ.π., 277.

Παναγίαν μας νά σοῦ δώση δύναμιν»⁸⁹³. Τα λόγια του αδελφού έδωσαν θάρρος στον Ιωάννη και από κοινού φώναζαν στη συνέχεια: «Χριστιανοί εἴμεθα! διά τόν Χριστόν υπάγομεν εἰς τόν θάνατον»⁸⁹⁴. Στην περιοχή της Παλαιάς Βρύσης τους σταμάτησαν και τους ρώτησαν αν άλλαξαν γνώμη. Με μια φωνή απάντησαν: «Αδελφοί χριστιανοί, χριστιανοί εἴμεθα καί διά τόν Χριστόν ἀποθνήσκωμεν!... Χριστιανοί, χριστιανοί, χριστιανοί εἴμεθα! δέν ἀλλάζομεν τήν πίστιν! Μνήσθητι ἡμῶν Κύριε ἐν τῇ Βασιλείᾳ σου!»⁸⁹⁵. Αμέσως μετά την ομολογία αυτή τους αποκεφάλισαν στις 3 Φεβρουαρίου του 1822.

13) Ιωσήφ

Για τη ζωή του νεομάρτυρα Ιωσήφ δεν μας δίνει πολλά στοιχεία ο Νικόδημος ο Αγιορείτης. Εκείνο που γνωρίζουμε είναι ότι τον συκοφάντησαν κάποιοι Αγαρηνοί ότι υποσχέθηκε να γίνει Τούρκος. Ο Ιωσήφ αρνήθηκε ότι έδωσε αυτή την υπόσχεση και αφού τον άρπαξαν με θυμό και τον έδειραν, τον πήγαν στον κριτή. Συνέχισαν και εκεί να τον συκοφαντούν και ο κριτής τον κάλεσε να γίνει μουσουλμάνος. Ο Ιωσήφ, μόλις άκουσε αυτή την προτροπή, απάντησε: «ὦ! πίστιν ὅπου ἔχετε καί παρακινεῖτε καί ἄλλους νά πιστεύσουν! τρισάθλιοι καί κακορίζικοι ὅπου εἶσθε! καί ποῦ τήν ἡύρατε ἐσεῖς τήν πίστιν καί τήν ἐκάματε καί ἀληθινήν; ἐσεῖς ταλαίπωροι οὔτε τήν νηστείαν σας ἤξεύρετε, πότε εἶναι οὔτε τό μπαϊράμι σας· μόνον καρτερεῖτε πότε νά ἰδῆτε τό φεγγάρι, νά ἀρχίσετε τήν νηστείαν σας, ἢ μάλλον εἰπεῖν τήν πολυφαγίαν σας· ὅπου κάθεσθε ὅλην τήν νύκτα καί τρώγετε ἕως ὅπου νά φέξη· καί τότε πέφτετε καί κοιμᾶσθε ὅλην τήν ἡμέραν, ὡσάν νεκροί εἰς τόν τάφον, καί ἂν ἐξυπνήσετε, κοιτάζετε τόν ἥλιον πότε νά βασιλεύση, νά ὀρμήσετε πάλιν εἰς τό φαγί· ἔπειτα φυλάγετε πάλιν πότε νά ἰδῆτε φεγγάρι νά κάμετε τό μπαϊράμι σας· καί ἂν τύχη συννεφία, τό

⁸⁹³ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Φεβρουάριος, ὁ.π., 277.

⁸⁹⁴ Αυτόθι.

⁸⁹⁵ Αυτόθι.

κάνετε ἄλλοι ἐμπρός καί ἄλλοι ὀπίσω καί σᾶς ἔχουν ὅλα τὰ ἔθνη παίγνιον καί γελοῦν μετ' ἐσᾶς.

Αὐτή εἶναι ἡ πίστις σας καί μου λέγετε νά πιστεύσω εἰς αὐτήν; πῶς δέ νά εἰπῶ τὰ ἄλλα σας μυθώδη καί μυσσάρα θρησκευόμενα; τὰ ὅποια εἶναι πῶς ὁ Θεός σας τρώγει καί πίνει, καί πῶς ἐσεῖς ἔχετε νά ἀπολαύσετε εἰς τόν κατασκευασμένον ἀπό λόγου σας παράδεισον, φαγητά καί πιωτά καί ἀσελγείας περισσοτέρας, παρά ὅπου κάμνετε ἐδῶ»⁸⁹⁶. Μετά ἀπό τὴν ὁμολογία αὐτή ὁ μάρτυρας σιώπησεν καὶ ὁ κριτὴς ἔδωκε ἐντολή νὰ τὸν ἀποκεφαλίσουν. Ἀφού προηγήθη ἡ ἐξυλοδαρμὸς τὸν μεταφέρουν στὸν τόπο ποῦ ἔπρεπε νὰ ἐκτελεστεῖ ἡ θανατικὴ ποινὴ. Ἀμέσως γονάτισεν καὶ τὸν ἀποκεφάλισαν, στίς 4 Φεβρουαρίου τοῦ 1686.

14) Γεώργιος ἀπὸ τὴ Σερβία

Ὁ Γεώργιος καταγόταν ἀπὸ τὴν Κράτοβα τῆς Σερβίας. Σὲ ἡλικία ἕξι ἐτῶν οἱ γονεῖς τοῦ τὸν παρέδωσαν γιὰ νὰ μάθει τὰ ἱερά γράμματα. Στὴ συνέχεια ἀσκήθηκε καὶ στὴν τέχνη τοῦ χρυσοχόου. Ὁ πατέρας τοῦ πέθανε καὶ τὸν ἀφήσεν ὀρφανό. Ἐπειδὴ διέθετε ὠραία ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση φοβήθηκε νὰ παραμείνῃ στὴν πατρίδα τοῦ καὶ πήγε στὴ Σόφια ὅπου φιλοξενήθηκε στὸ σπίτι ἐνὸς ἱερέα, τοῦ Πέτρου. Ὁ ἱερέας τὸν δίδασκε τὴν Ἀγία Γραφή καὶ αὐτὸς προσπαθοῦσε νὰ ἐφαρμόσῃ ὅσα ἀκούγε. Ἡ πνευματικὴ προκοπὴ ἦταν ἐμφανὴς καὶ οἱ ὀθωμανοὶ τὸν φθόνησαν. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ προσπάθησαν νὰ τὸν πάρουν με τὸ μέρος τοῦ καὶ διαλέγουν νὰ τοῦ στείλουν ἕνα δικό τοῦ δάσκαλο γιὰ νὰ συνομιλήσῃ μαζί τοῦ. Τοῦ προσφέρει ἰκανὴ ποσότητα χρυσοῦ, γιὰ νὰ τοῦ φτιάξῃ ἕνα στολίδι. Τοῦ τάζει πολλὰ λεφτά καὶ υλικὲς ἀπολαύσεις. Ἔτσι, ἄρχισαν με διάφορους ἀθέμιτους τρόπους νὰ προσπαθοῦν τὸν παγιδεύσουν. Ἀκούγοντας ὅλες αὐτὲς τὶς υποσχέσεις ὁ Γεώργιος ἀπάντησε: «εὐχαριστῶ σοὶ ὅπου φροντίζεις διὰ ἐμένα τόσα καλά, ὅμως νὰ μοῦ εἰπῆς τὴν ἀλήθειαν εἰς ὅ,τι ἔχω νὰ σέ ἐρωτήσω, ὅτι εἶμαι βέβαιος,

⁸⁹⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Φεβρουάριος, ὁ.π., 279.

πώς ἤξεύρεις καλῶτατα (ὡς ἤκουσα περὶ σοῦ) ὅλα τὰ τῆς ἐδικῆς σας θρησκείας· σέ ἐρωτῶ λοιπόν· αὐτὴ ἢ δόξα καὶ τιμὴ ὅπου εἶπες, ἄρα γε μένει καὶ εἶναι αἰώνιος ἢ τελειώνει;»⁸⁹⁷. Ἡ ἀπάντηση ἦταν ὅτι κάποια στιγμή τελειώνει ἀλλὰ ὅσοι πολιτεύονται σύμφωνα με τὸ θέλημα τοῦ Μωάμεθ πηγαίνουν στον παράδεισο. Στὴν ἐρώτηση τοῦ Γεωργίου πῶς ἐννοοῦν τὴν καλὴ πολιτεία που πρέπει νὰ διάγει κανεῖς, τοῦ εἶπε ὅτι εἶναι ἡ πίστη καὶ ἡ καθαρότητα τοῦ σώματος. Ὁ Γεώργιος συμφώνησε μαζί του ὅτι «... ἡ πίστις πρέπει νὰ εἶναι καλὴ· ποία δέ εἶναι ἡ καθαρότης τοῦ σώματος;»⁸⁹⁸. Τοῦ ἀπάντησε ὅτι πρέπει νὰ πλένεται καὶ νὰ προσκυνᾷ συχνά. Ὁ Γεώργιος συνεχίζει ρωτώντάς τον: «ἐάν ὁ ἄνθρωπος ζῆ μὲ πορνείαν καὶ κραιπάλην καὶ μοιχείαν καὶ πολυφαγίαν καὶ μεταχειρίζεται κάθε σαρκικὴν ἡδονήν, τὸν τοιοῦτον ἄρα γε ὁ Θεὸς τὸν δέχεται εἰς τὸν Παράδεισον;»⁸⁹⁹. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀναγκάστηκε νὰ παραδεχτεῖ ὅτι ὁ Θεὸς βέβαια δὲν δέχεται αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους ἀν δὲν μετανοήσουν καὶ ὅσοι πεθαίνουν ἀμετανόητοι πηγαίνουν στὴν Κόλαση. Ὁ Γεώργιος δέχεται αὐτὴ τὴν ἀπάντηση λέγοντας ὅτι «ὀρθῶς ἔκρινας· τώρα ἐγὼ βλέπω, πῶς ὅλοι σας οἱ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες καὶ κριταὶ καὶ οἱ ἄρχοντες ὑποδουλώνονται εἰς παρόμοια ἀκάθαρτα ἔργα, ἕως τέλος τῆς ζωῆς των, καὶ ἔτζη ἀποθαίνουν, χωρὶς μετάνοιαν· λοιπόν καὶ αὐτοὶ καθὼς εἶπες, κολάζονται»⁹⁰⁰. Ὁ Τούρκος υποστήριξε ὅτι ὁ Θεὸς συγχωρεῖ τις ἀμαρτίες καὶ με τὴν ἐλεημοσύνη γι' αὐτὸ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες κάνουν τζαμιά, γεφύρια καὶ βρύσες με σκοπὸ νὰ ἀναπαύσουν τις ψυχές των ἀνθρώπων.

Ὁ Γεώργιος θέλοντας νὰ δείξει τὴν ἀνωτερότητα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας εἶπε: «ὁ Προφῆτης Δαβὶδ γράφει διὰ Πνεύματος Ἁγίου, ὅτι ἡ θυσία τῶν ἀσεβῶν, βδέλυγμα Κυρίῳ· διατί βλέπω ἀπ' αἰῶνος πολλοὺς βασιλεῖς καὶ δυνάστας ὅπου ἔκαμαν πολλὰ καλὰ ἔργα, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπιστίαν τοὺς ἀπώλεσθησαν καὶ

⁸⁹⁷ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Φεβρουάριος, ὁ.π., 287.

⁸⁹⁸ Αὐτόθι.

⁸⁹⁹ Αὐτόθι.

⁹⁰⁰ Αὐτόθι.

ἐξαλείφθησαν τὰ ὀνόματά των χωρίς μνήμην, μάλιστα δέ ἀπό τό ἐδικόν σας γένος ὅλοι ἐχάθησαν, καί δέν εὑρίσκεται εἰς τήν πίστιν σας κανέννας ἅγιος, οὔτε δίκαιος, κἄν βασιλεύς κἄν ἐξουσιαστής κἄν κριτής κἄν διδάσκαλος κἄν κάθε ἄλλος ἀπό τούς ἀπλουστέρους, ἀλλά ὅλοι ἀπό μιᾶς ἐχάθησαν. Εἰς δέ τήν ἐδικήν μας τήν ἀγίαν καί ἀμώμητον πίστιν, καί βασιλεῖς καί Ἀρχιερεῖς καί Ἱερεῖς καί ἀπλοῦς λαός ἀπό τόν καιρόν τοῦ Χριστοῦ ἕως τήν σήμερον εὑρίσκονται ἅγιοι, καί τὰ σώματα αὐτῶν διαμένουν σῶα καί ἀδιάφθορα καί ἰατροῦν διαφόρους ἀσθενείας ἐκείνων ὅπου προστρέχουν εἰς αὐτούς μετ' εὐλαβείας καί πίστεως. Καί ἄν δέν πιστεύης εἰς αὐτά, ἔλα μαζί μου νά σέ δείξω τόν Κράλην Μιλωτῖνον ὅπου εἶναι εἰς ταύτην τήν πόλιν, πῶς εὑρίσκεται σῶος καί φαίνεται ὡσάν νά κοιμᾶται καί εὐωδιάζει ὡσάν ἀπό κρῖνον· καί πίστευε, πῶς καθὼς αὐτός εἶναι ἅγιος, διατί ἐπίστευε εἰς τόν Χριστόν καί ἔκαμνε τὰς ἐντολάς του, ἔτζη καί ἡμεῖς ὅπου πιστεύομεν εἰς τόν Χριστόν καί ἔκαμνε τὰς ἐντολάς του, ἔτζη καί ἡμεῖς ὅπου πιστεύομεν εἰς τόν Χριστόν, ὡσάν καί αὐτόν, ἅγιοι εἴμεθα· καί λοιπόν πῶς ἐσύ μέ διδάσκεις νά ἀρνηθῶ τοιαύτην ἀληθῆ καί ἀγίαν πίστιν, ὅπου μᾶς φέρει εἰς τόν Θεόν καί μᾶς κάμνει κληρονόμους τῆς Βασιλείας τῶν οὐρανῶν; καί ἐγώ εἶμαι βέβαιος, πῶς ἐσύ ὅλα αὐτά τὰ ἡξεύρεις πολλά καλά, ἀλλ' ἡ πλάνη τούτου τοῦ κόσμου δέν σέ ἀφήνει νά προσέλθης εἰς τήν εὐλάβειαν, διά νά σωθῆς»⁹⁰¹. Ντροπιασμένος ο Τούρκος επέστρεψε στους συντρόφους του και τους διηγείται τα πάντα με λεπτομέρειες και τους προτείνει να μην το αφήσουν απείρακτο διότι αυτός θα τους περιπαίζει. Τους ξεσηκώνει και πηγαίνουν στον κριτή όπου διηγούνται τα πάντα. Κατηγορούν τον Γεώργιο ότι περιέπαιξε τον Μωάμεθ ισχυρίζοντας ότι ὅλοι οἱ θρησκευτικοί τους ηγέτες βρίσκονται στην Κόλαση. Παροτρύνουν τον κριτή να τον πείσει με κάθε τρόπο να αλλαξοπιστήσει γιατί αν παραμείνει στη χριστιανική πίστη, η πίστη του θα αυξηθεί και η μουσουλμανική θα εξευτελιστεί.

⁹⁰¹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Φεβρουάριος, ὁ.π., 287-288.

Τα λόγια αυτά εξόργισαν τον κριτή και ζητάει με διακριτικό τρόπο να του φέρουν τον Γεώργιο. Χρησιμοποιώντας παραπλανητικό τρόπο τον φέρνουν στον κριτή τάχα να του φτιάξει στολίδια για το σπίτι. Ο Γεώργιος ως απονήρευτος που ήταν πίστεψε ότι του λένε την αλήθεια και πήγε μαζί τους στον κριτή. Εκστασιασμένος από την εξωτερική ομορφιά του Γεωργίου τον κάλεσε κοντά του και του ζητάει να φτιάξει τα στολίδια του σπιτιού με τη μόνη προϋπόθεση να αρνηθεί τη χριστιανική πίστη.

Ο Γεώργιος, ακούγοντας τα λόγια αυτά ζητάει από το Θεό να τον ενισχύσει και απαντάει στον κριτή: «αί ψυχαί αὐτοῦ προῶτον τοῦ ἀρχηγοῦ σας Μωάμεθ καί ὄλων τῶν ἄλλων τοῦ γένους σας μετά τόν θάνατόν τους ποῦ ἀπέρχονται;»⁹⁰². Η απάντηση του κριτή ήταν ότι πηγαίνουν στον Παράδεισο και ο Γεώργιος συνεχίζει: «ποῖον σημείον ἢ θαῦμα φέρνεις εἰς μαρτυρίαν τούτου; ἢ ἔτζη πιστεύεις εἰς εὐκαιρα λόγια;»⁹⁰³. Ο κριτής αναρωτιέται ποιο άλλο σημείο χρειάζεται από αυτό ότι οι μουσουλμάνοι εξουσιάζουν τα πάντα; Η απάντηση που παίρνει είναι η εξής: «ἄνωθεν καί ἐξ ἀρχῆς ὅσοι ἐστάθησαν βασιλεῖς δυνατοί, ἐκυρίευσαν τήν οἰκουμένην καί ἀπόκτησαν δόξαν καί πλοῦτον πολύν, ἀλλά μέ τό νά μήν ἐπίστευαν εἰς τόν Κύριον ἡμῶν, διά τοῦτο ὅλοι ἀπωλέσθησαν καί χωρίς μνημόσυνον ἔμειναν, καί ἡ δόξα ἢ ἐπίγειος καί βασιλεία δέν τούς ὠφέλησε τίποτε· μόνοι δέ οἱ Χριστιανοί ὅπου πιστεύουν εἰς τόν Χριστόν τόν ἀληθινόν Θεόν, αὐτοί ὅλοι καί βασιλεῖς καί ἄρχοντες ἐδικαιώθησαν καί ἅγιοι ἐγένοντο· ταῦτα καί σύ καλῶς ἤξεύρεις, ἀλλά δέν σέ ἀφήνει ἡ βασιλική ἐξουσία νά ὁμολογήσης τήν ἀλήθειαν»⁹⁰⁴. Ο κριτής ισχυρίζεται ότι ο Μωάμεθ μίλησε με τον Θεό και αυτός του έδωσε το νόμο τον οποίο έχουν οι μουσουλμάνοι στα χέρια τους. Ο Γεώργιος εξοργισμένος απαντά: «μή γένοιτο νά ὠμίλησε μέ τόν Θεόν ὁ Μωάμεθ, διότι, ὅταν ὁ Θεός ἐκατέβη εἰς τό ὄρος τό Σινᾶ καί ὑποκάτω τοῦ ὄρους ἔστεκε τό πλῆθος τῶν ἔβραίων, ἔτρεμον ὅλοι

⁹⁰² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Φεβρουάριος, ό.π., 289.

⁹⁰³ Αυτόθι.

⁹⁰⁴ Αυτόθι.

ἀπό τόν φόβον, βλέποντας αὐτόν νά κατεβαίνει διά νεφελῶν καί ἀστραπῶν, τότε λέγω μόνος ὁ Μωϋσῆς ὠμίλησε μέ τόν Θεόν· καί πάλιν ὅταν ἐκατέβη ὁ υἱός τοῦ Θεοῦ καί ἔγινεν ἄνθρωπος, οἱ βασιλεῖς τῶν Περσῶν διά ἀστέρος ἐπῆγαν καί τόν ἐπροσκύνησαν, ὅστις εἰς ὅλην του τήν ζωὴν ἔκαμε διάφορα θαύματα ἔμπροσθεν πάντων, καί πάλιν ὅταν ἀνελήφθη εἰς τόν οὐρανόν, ἐπάνω εἰς τό ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, πλῆθος ἀνθρώπων τόν εἶδον ὅπου ἀνέβαινε διά νεφέλης· τότε κατεβαίνοντες δύο ἄγγελοι, εἶπον εἰς τοὺς ὄρωντας, ὅτι αὐτός ὅπου βλέπετε τώρα, τοιουτοτρόπως ἔχει νά κατέβη πάλιν, διά νά κρίνη τόν κόσμον καί νά ἀποδώσῃ εἰς τόν κάθε ἕνα κατά τά ἔργα του, καί ὅσοι εἶναι ἐκεῖνοι ὅπου δέν πιστεύουν εἰς αὐτά, ὅλοι χάνονται· διά δέ τόν ἐδικόν σας Μωάμεθ, τίς εἶδεν ἢ τίς ἤκουσέ ποτε, πῶς ὠμίλησε μέ τόν Θεόν εἰς κανένα τόπον; ἢ τί σημεῖον ἔκαμεν εἰς τήν ζωὴν του; ἐγὼ ἠξέυρω καλώτατα, ὅτι δέν ἔκαμε κανένα σημεῖον, ἀλλ' αὐτός μόνος του συνέγραψεν εὐκόλην θρησκείαν, ὅπου ἀρέσκει εἰς τό γήϊνον φρόνημα τῆς σαρκός, καί ταύτην παρέδωκεν εἰς ἀνθρώπους ἀπράκτους, ὅπου δέν εἶχον καμμίαν εἶδῃσιν εἰς τά δόγματα τῆς ἀληθινῆς πίστεως, καί διά τοῦτο τόν ἐδέχθησαν καί ἐρριζώθη ἡ θρησκεία του εἰς τὰς καρδίας των· ὅθεν καθὼς ἐκεῖνος ἅγιος δέν εἶναι, διατί κανένα θαῦμα δέν ἔκαμε, ἔτζη παρομοίως ὅλοι, ὅσοι ἀκολουθοῦν αὐτόν, δέν εἶναι δυνατόν νά γένουν ἅγιοι»⁹⁰⁵.

Οἱ αγαρηνοὶ ζητοῦν ἀπό τον κριτὴ νὰ τον βάλει φυλακὴ. Καθ' ὁδόν πρὸς τὴν φυλακὴν τον προλαβαίνει ὁ πατὴρ Πέτρος καὶ ζητᾷ ἀπὸ τοὺς φύλακες νὰ του τον παραδώσουν. Εκείνοι ἀρνήθησαν καὶ τον οδηγοῦν στὴ φυλακὴ. Τους ἀκολουθεῖ ὁ ἱερέας καὶ πηγαίνει στο δεσμοφύλακα. Τον παρακαλεῖ νὰ βγάλει τὸν Γεώργιο ἀπὸ τὴ φυλακὴ καὶ νὰ μιλήσουν στο σπίτι του. Ὁ φύλακας ἐκτιμούσε πολὺ τὸν ἱερέα καὶ τον ἀφήσεν νὰ συναντηθοῦν. Ὁ ἱερέας μόλις εἶδε τὸν Γεώργιο ἀρχισε νὰ τον ἀσπάζεται λέγοντάς του «χαίροις τιμῆα

⁹⁰⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Φεβρουάριος, ὁ.π., 289-290.

κεφαλή Γεώργιε, σύ σήμερον ἐδόξασες τόν Χριστόν...»⁹⁰⁶. Ο Γεώργιος ακούει με πολύ ανακούφιση τις νουθεσίες του πνευματικού του και εξομολογείται τους φόβους του σχετικά με τη φωτιά. Ο ιερέας τον παροτρύνει να μη τη φοβάται γιατί θα τον πονέσει μόνο μισή ώρα αλλά θα συμβάλλει ώστε να καταταγεί στο χορό των αγίων. Στήριγμα σε όλο του τον αγώνα θα είναι ο ίδιος ο Θεός αρκεί ο ίδιος να δείξει την απαιτούμενη υπομονή.

Ο Γεώργιος ακούει με προσοχή τη συμβουλή του πνευματικού και στο τέλος ζητάει μια χάρη. Να μεσολάβήσει ώστε να του δοθεί μια παράταση ζωής για να κάνει κάποια καλή πράξη. Ασπάζεται τον πνευματικό του ζητώντας του παράλληλα να τον έχει στην προσευχή του. Επιστρέφει ξανά στη φυλακή και την επόμενη μέρα συνάζονται πολλοί μορφωμένοι Τούρκοι στο κριτήριο και καλούν μπροστά τους το Γεώργιο. Χρησιμοποιούν κολακευτικά λόγια αλλά και φοβέρες με σκοπό να τον πείσουν να αλλαξοπιστήσει. Δεν πέτυχαν όμως το σκοπό τους και τον ξαναβάζουν στη φυλακή δένοντάς τον με βαριές αλυσίδες. Ο ιερέας επισκέφθηκε τον κριτή και τον παρακάλεσε να ελευθερώσει το μάρτυρα. Του υποσχέθηκε ότι θα κάνει ό,τι περνάει από το χέρι του για να τον ελευθερώσει. Μετά από οκτώ ημέρες ξαναφέρνουν τον Γεώργιο μπροστά στον κριτή ο οποίος τον υποδέχεται και πάλι με κολακείες, αλλά του απάντησε με αξιοθαύμαστο τρόπο: «ἐπειδή καί φροντίζεις τά καλά διά λόγου μου καί τοιουτοτρόπως μέ ἀγαπᾶς, ἄφες με νά εἶμαι Χριστιανός καί μέ τούς Χριστιανούς νά πολιτεύωμαι· εἶδέ καί δέν θέλης νά μέ ἀφήσης, ἄς εἶναι γνωστόν σου, ὅτι ἀπό τήν πίστιν καί ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ μου, δέν εἶναι δυνατόν νά μέ χωρίση κανένα πρᾶγμα, οὔτε πλοῦτος ἐπίγειος, οὔτε δόξα πρόσκαιρος, οὔτε φωτιά, οὔτε ξίφος, οὔτε καμμία ἄλλη βᾶσανος, οὔτε ὅσα κακά καί ἄν μοῦ κάμης· διατί ἐλπίζω βεβαίως εἰς τόν Χριστόν μου, ὅτι ἀντί διά αὐτά, θέλω λάβει ἀγαθᾶ ἑκατονταπλάσια εἰς τήν Βασιλείαν του τήν οὐράνιον· καί λοιπόν διατί ἀργοπορεῖς; ἀπό ταῦτα τά τρία ἕνα κάμε ὧ δικαστά,

⁹⁰⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Φεβρουάριος, ὁ.π., 290.

ἢ ἀπόλυσέ με ἐλεύθερον, καθώς εἶμαι Χριστιανός, ἢ ἀπόστειλόν με πρὸς τόν Χριστόν μου μίαν ὥραν πρωτύτερον, ἢ γενήτε και ἐσεῖς Χριστιανοί, διά νά γλυτώσετε ἀπό τήν αἰώνιον Κόλασιν»⁹⁰⁷. Ο κριτής ανταπαντάει ὅτι δεν του ζήτησε ποτέ να αρνηθεί τον Χριστό αλλά και αυτοί δεν κάνουν κακό που τιμούν τον Μωάμεθ ο οποίος μάλιστα κρατάει τα κλειδιά του Παραδείσου. Ακούγοντας αυτό ο μάρτυρας απαντάει: «εὐχαριστῶ τόν Θεόν μου, ὅτι ἐσύ καλῶς ὁμολογεῖς περί τοῦ Χριστοῦ, πῶς ἐσυλληφθη ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καί ἐγεννήθη ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας καί ὅτι αὐτός εἶναι κριτής ζώντων καί νεκρῶν, καί θέλει ἀποδώσει ἐκάστῳ κατά τά ἔργα του, ἔτζη πιστεύουν ὅλα τά ἔθνη ἀπό Ἀνατολήν ἕως Δύσιν· καί ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλά καί πρίν τῆς γεννήσεώς του, ὅλοι οἱ Προφῆται διά αὐτόν ἐπροφήτευσαν, δηλαδή πῶς ὁ υἱός καί λόγος τοῦ Θεοῦ θέλει νά γεννηθῆ ἄνθρωπος καί μέ τούς ἀνθρώπους νά συναναστραφῆ καί νά βαστάσῃ τās ἀσθενείας ἡμῶν, καί νά φθονηθῆ ἀπό τούς ἀπίστους ἑβραίους, καί νά σταυρωθῆ, καί νά ταφῆ καί νά ἀναστηθῆ, καί νά ἀναληφθῆ εἰς τούς οὐρανούς, καί νά καθίσῃ ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρός, καί νά κρίνῃ εἰς τήν ἐσχάτην ἡμέραν ζῶντας καί νεκρούς. Καί αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Χριστός εἶπεν εἰς τό ἅγιον Εὐαγγέλιον, ὅτι ὁ νόμος καί οἱ προφῆται, ἕως τοῦ Ἰωάννου ἐπροφήτευσαν, καί ἀπό τότε ἕως τέλος τοῦ αἰῶνος, προφήτης ἄλλος δέν γίνεται· ὅθεν ὁ Μωάμεθ, προφήτης δέν εἶναι, διατί εἶναι ὑστερημένος ἀπό τόν Χριστόν, ἀλλά αὐτός μόνος του ὠνόμασε τόν ἑαυτόν του προφήτην καί κλειδοῦχον τοῦ Παραδείσου καί ἔπλασεν, ὅτι ὁ Παράδεισος ἔχει ἐκεῖ τρυφάς σαρκικάς καί πορνικάς σμίξεις, καί ἐσύνθεσε παρόμοιον βιβλίον, μέ εὐκόλην θρησκείαν, ὅπου ἀρέσκει εἰς τούς σαρκικούς, καί εἶπεν, ὅτι ὅταν ἐκοιμᾶτο, τοῦ ἐδόθη ἀπό τόν Θεόν τό βιβλίον ἐκεῖνο· καί μόνος αὐτός εἶναι ὅπου μαρτυρεῖ διά τόν ἑαυτόν του, ἀλλ' οὔτε οἱ προφῆται ἐπροφήτευσαν διά αὐτόν, καθώς ἐπροφήτευσαν διά τόν Χριστόν, οὔτε αὐτός ὁ ἴδιος ἔκαμε κανένα θαῦμα πρὸς βεβαίωσιν τῶν λόγων του, καθώς ἔκαμεν ὁ Χριστός

⁹⁰⁷ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Φεβρουάριος, ὁ.π., 292-293.

πολλά, οὔτε ἄλλος κανένας τόν εἶδε, πῶς ἔλαβεν ἀπό τόν Θεόν τό βιβλίον ἐκεῖνο, καθώς εἶδαν τόν Μωϋσῆν τό πλήθος τῶν ἑβραίων· καί τί νά λέγω τά πολλά; ἐγώ αὐτόν δέν τό ἔχω διά προφήτην, καί ὅσοι τόν πιστεύετε εἰσθε μερίς αὐτοῦ, ἐγώ δέ εἶμαι μερίς τοῦ Χριστοῦ, καί ἐδῶ καί εἰς τήν μέλλουσαν ζωήν»⁹⁰⁸. Ακούγοντας τα λόγια αυτά ο λαός ἔπεσε κατεπάνω του ἀλλά ο κριτής ἔβαλε τους δούλους να τους παρεμποδίσουν. Ζητάει τη γνώμη τους για την ἀπόφαση που πρέπει να βγάλει και του προτείνουν να τον κάψει. Στην κατηγορία ὅτι περιέπαιξε τη μουσουλμανική θρησκεία, ο μάρτυρας ἀπάντησε: «μή γένοιτο· πῶς ἐγώ νά ἐβλασφήμησα τά πλάσματα τοῦ Θεοῦ, τόν ἄνθρωπον, ἀλλά μόνον τά ἔργα καί τούς λόγους τῶν ἀμαρτωλῶν δέν δέχομαι· τήν δέ ἀλήθειαν περί τοῦ Χριστοῦ κηρύττω καί ἕτοιμος εἶμαι νά ἀποθάνω διά αὐτόν»⁹⁰⁹. Το ακροατήριο επέμενε ὅτι ο Γεώργιος ἐξύβρισε τη θρησκεία. Απειλήσαν τον κριτή ὅτι αν δεν τιμωρήσει το Γεώργιο θα του ἔκαναν ἀναφορά στο Βασιλιά. Ο κριτής ἐρχόμενος σε δύσκολη θέση ζήτησε ἀπό το Γεώργιο να ἀπολογηθεῖ και ἐκεῖνος παίρνοντας το λόγο, εἶπε: «ἅ εἶπον, εἶπον, καί δόλον δέν εὐρίσκεις εἰς τά χεῖλή μου»⁹¹⁰. Ο κριτής φοβούμενος ἀπό τις ἀπειλές του λαοῦ, δρᾶ σαν τον Πιλάτο ρίχνοντας το ἀμάρτημα στους ἄλλους.

Ἐξαγριωμένο το πλήθος ἔπεσε πάνω του και μετά ἀπό ἀγριο ξυλοδαρμό κατάφεραν να τον αλυσοδέσουν στα χέρια και στο λαιμό. Στην κατάσταση αὐτή τον ἔσερναν στο τζαρσί και ο κήρυκας καλοῦσε ὅλους τους μουσουλμάνους να φέρουν ξύλα για να τον κάψουν. Συγκεντρώθηκε πολὺς κόσμος και ἀπό αὐτούς ἄλλοι τον φοβέριζαν και ἄλλοι τον καλόπιαναν με διάφορα ταξίματα, να ἀρνηθεῖ την πίστη του. Ο μάρτυρας ἀρνήθηκε να ἀλλαξοπιστήσῃ για μια ἀκόμη φορά. Τον πηγαίνουν κοντά στο ναό της ἀγίας Σοφίας και ο ιερέας του ναοῦ, ο προαναφερθεῖς Πέτρος, τον

⁹⁰⁸ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Φεβρουάριος, ὁ.π., 293-294.

⁹⁰⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Φεβρουάριος, ὁ.π., 294.

⁹¹⁰ Αὐτόθι.

συμβούλεψε να δείξει την απαιτούμενη υπομονή για να ενταχθεί αιωνίως στο χορό των αγίων. Ο μάρτυρας ζήτησε να προσεύχονται συνεχώς για να μη λιποψυχήσει. Οι φύλακες απομακρύνουν τον ιερέα αλλά ένας από αυτούς ήταν φίλος του και ο ιερέας του ζήτησε να βρίσκεται κοντά στο Γεώργιο παρακολουθώντας τι του λένε και τι απαντάει. Ο ιερέας από την πλευρά του μάζεψε ιερείς και Χριστιανούς και τους ζήτησε να προσευχηθούν για το Γεώργιο⁹¹¹.

Αφού μάζεψαν ξύλα και τα στοίβαξαν μπροστά του, άρχισαν να τον κολακεύουν πιστεύοντας ότι το θέαμα αυτό θα τον κάνει να αλλάξει γνώμη. Ο Γεώργιος στερεωμένος στην πίστη φώναζε ότι: «ἐγὼ τὴν πίστιν μου, σᾶς εἶπα μίαν καὶ δύο καὶ πολλάκις, ὅτι ποτέ δέν τὴν ἀρνοῦμαι, ἐάν καὶ χίλια κολαστήρια κάμετε εἰς ἐμέ»⁹¹². Μετά και από αυτή την ομολογία φέρνουν φωτιά και ανάβουν τη στοιβάδα με τα ξύλα. Ἐγδυσαν τον Γεώργιο αφήνοντάς τον μόνο με το πουκάμισο. Τον έριξαν στη φωτιά και τον τράβηξαν πάλι έξω. Προσπαθούν και πάλι να τον μεταπείσουν συκοφαντώντας και τον πνευματικό του ότι είναι κακός σύμβουλος. Ισχυρίστηκαν μάλιστα ότι βασικός σκοπός του είναι να θανατωθεί ο Γεώργιος και να έρθει στα χέρια του η περιουσία του. Ο Γεώργιος τα άκουγε όλα αδιάφορα και επέμενε ότι: «ἤξεύρετε πὼς ὁ Χριστός ἔχει νά κρῖνη τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ ὅλους τοὺς ἀπὸ Ἀδάμ γεγεννημένους καὶ νά χωρίσῃ τοὺς δικαίους ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, καὶ νά στείλῃ τοὺς ἁμαρτωλοὺς εἰς τὴν αἰώνιον Κόλασιν, διὰ νά κολάζωνται αἰωνίως, διὰ παραμικρὰν ἡδονὴν ὅπου ἀπόλαυσαν τοῦ κόσμου τούτου· τοὺς δέ δικαίους νά βάλῃ εἰς τὴν Βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, διὰ νά χαίρωνται αἰωνίως, διὰ παραμικρὰν στενοχωρίαν ὅπου ἐδοκίμασαν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ὁμοίως καὶ ὅσοι ἐμαρτύρησαν διὰ τὴν ἀγάπην του, ὅλους τοὺς

⁹¹¹ Στο σημείο αυτό ο άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης μας παραθέτει την προσευχή: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ ποιήσας σημεῖα καὶ τέρατα μετὰ τῶν ἀγίων Μαρτύρων σου σὺ καὶ νῦν ὁ αὐτός εἶ, στερέωσον οὖν τὸν Μάρτυρά σου νά σέ ὁμολογήσῃ ἕως τέλους, εἰς τὰς ἐσχάτας ἡμέρας ταύτας, καὶ ποιήσον μετ' αὐτοῦ σημεῖον εἰς ἀγαθόν, ἵνα οἱ ἰδόντες καὶ ἀκούοντες περὶ αὐτοῦ, δοξάσουν τό πανάγιόν σου ὄνομα· ὅτι εὐλογητός εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν», ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Φεβρουάριος, ὁ.π., 295.

⁹¹² Αυτόθι.

ἔβαλεν εἰς τὴν Βασιλείαν του. Λοιπὸν διατί μέ πειράζετε ὡς ἀμαθῆ καὶ ἰδιώτην; ὁ Χριστὸς μου εἶπεν· «Ὅτι πᾶς ὅς ἂν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ γὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς· καὶ ὅς ἂν ἀρνήσῃται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ἀρνήσομαι καὶ γὼ αὐτόν ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς».

Διὰ τοῦτο κανένα πράγμα δέν ἠμπορεῖ νά μέ χωρίσῃ ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ μου, οὔτε αὐτὴ ἡ φωτὶα ἔχει νά μέ καύσῃ, καθὼς λέγετε ἐσεῖς, ἀλλὰ ἔχει νά μέ μεταφέρει ἀπὸ τοῦτον τὸν κόσμον εἰς τὸν ἄλλον. Τό δέ αἰώνιον πῦρ ἔχει νά καύσῃ ὅλους τοὺς ἀπίστους, καθὼς σᾶς εἶπα· ἐκεῖνοι πάλιν εἶπαν νά ἠξεύρῃς, ὅτι ἡ φωτὶα τούτη δέν ἔχει νά σέ μεταφέρει ἀπὸ τούτην τὴν ζωὴν ὀγλήγορα, ἀλλὰ ἔχεις νά πάθῃς πολλά, ἕως ὅπου νά μεταφερθῆς»⁹¹³. Τον ρίχνουν στη φωτιά και το σώμα του γεμίζει φουσκάλες. Τον τραβούν έξω και τον ρωτούν αν αισθάνθηκε κάτι. Τους απαντά ότι: «ναι, δέν τὴν αισθάνομαι, ἐπειδὴ ὁ ποιητὴς τῆς φωτὶας τὴν μεταλλάσει εἰς δρόσον· ἐσᾶς δέ τοὺς ταλαιπώρους καὶ τούτη ἡ φωτὶα καὶ ἡ μέλλουσα δύναται νά κατακαύσῃ, ἀλλ' ἐγὼ χάριτι Χριστοῦ οὔτε τούτην τὴν φωτὶαν φοβοῦμαι, οὔτε τὴν μέλλουσαν»⁹¹⁴. Τον ρίχνουν ξανά στη φωτιά και πέφτει με το πρόσωπο στραμμένο προς ανατολάς. Κάηκαν οι αλυσίδες των χεριῶν κι ἔτσι μπόρεσε με το δεξιὸ χέρι να κάνει το σταυρὸ του και να φωνάξει: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ εἰς χεῖράς σου παραδίδω τό πνεῦμά μου»⁹¹⁵. Βλέποντας τη σκηνὴ κάποιος ἀπὸ τοὺς δημίους πήρε ἓνα μεγάλο ξύλο και τον χτύπησε στο κεφάλι. Αμέσως παρέδωσε το πνεῦμα του, στις 11 Φεβρουαρίου του 1515.

⁹¹³ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Φεβρουάριος, ὁ.π., 296.

⁹¹⁴ Αὐτόθι.

⁹¹⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Φεβρουάριος, ὁ.π., 297.

15) Θεόδωρος από την Κωνσταντινούπολη

Ο άγιος Θεόδωρος ο νέος καταγόταν από το Νεοχώρι Κωνσταντινουπόλεως και ήταν γιός του Χατζη-Αναστασίου και της Σμαραγδούς. Από μικρός διδάχθηκε τα ιερά γράμματα και ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τη ζωγραφική. Παράλληλα εργαζόταν στα βασιλικά ανάκτορα. Εκστασιασμένος από τα πλούτη και παρακινούμενος από τους Τούρκους αρνήθηκε την πίστη του, και δέχθηκε να περιτμηθεί. Η κατάσταση αυτή κράτησε τρία χρόνια αλλά κάποια στιγμή εμφανίστηκε ο λοιμός της πανούκλας και μπροστά στον κίνδυνο του θανάτου συναισθάνθηκε τι είχε κάνει. Μετανόησε και έκλαψε πικρά για το αμάρτημά του. Στο εξής έψαχνε να βρει τρόπο για να φύγει. Έκανε διάφορες προσπάθειες για να δραπετεύσει. Ζήτησε από κάποιον χριστιανό γουναρά να του φέρει μια αλλαξιά ρούχα και κάποια μέρα που οι υπόλοιποι έτρωγαν ψωμί έκανε το σταυρό του, πήρε τα ρούχα και πήγε παράμερα. Εκεί έβγαλε τα πολυτελή ενδύματα και ενδύθηκε τα απλά χριστιανικά. Μουτζούρωσε το πρόσωπό του με μαύρο κάρβουνο, έδεσε το μέτωπο με ένα λερωμένο μαντήλι, πήρε στον ώμο του μια στάμνα και κάνοντας ξανά το σταυρό του βγήκε έξω από το σπίτι. Έφτασε μέχρι τη θάλασσα, επιβιβάστηκε σ' ένα μικρό καΐκι με το οποίο κατάφερε να φθάσει στο σπίτι κάποιας θείας του. Έμεινε εκεί κάποιες μέρες και χρίστηκε με το Άγιο Μύρο. Στη συνέχεια πήγε στη Χίο, στο σπίτι ενός πνευματικού πατέρα όπου διατρίβονταν στην προσευχή και τη μελέτη βιβλίων σχετικών με μαρτύρια Αγίων. Εξομολογήθηκε και κοινώνησε. Σιγά-σιγά άρχισε να ανάβει μέσα του και ο πόθος για το μαρτύριο. Βρήκε κάποιον Χριστιανό και αποσύρθηκαν μαζί σ' ένα μέρος, προσευχόμενοι να τους οδηγήσει ο Θεός στο θέλημά του⁹¹⁶. Στην παρέα τους

⁹¹⁶ Ο Νικόδημος μας παραθέτει και μια προσευχή που συνέταξε ο συνοδοιπόρος αδελφός Χριστιανός: «Κύριε Ιησού Χριστέ ό ιατρός τής άθλίας μου ψυχής, μή βδελύξη με τόν άμαρτωλόν, άλλ' ένδυνάμωσον τήν άσθενή καί πεπωρωμένην καρδίαν μου, καί θέρμανον αυτήν εις τόν έρωτα του υπέρ σου Μαρτυρίου· ίνα καθώς σέ άρνήθηκα τόν πλάστην μου καί ευεργέτην, χωρίς νά μέ βιάση τινάς, καί έγίνα δούλος του μιαινού διαβόλου καί παίγιον των δαιμόνων, καί εύρισκόμην υπό τήν αυτών έξουσίαν, ύποτασσόμενος τοις αυτών καί έμοις θελήμασι, ούτω πάλιν διά τής σής χάριτος καί άνυπερβλήτου μακροθυμίας, ήτις μέ

προστέθηκε και άλλος αδελφός ο οποίος άσκησε και χρέη αλείπτη όταν ο Θεόδωρος αποφάσισε να πάει στη Μυτιλήνη για να πραγματοποιήσει τον πόθο του. Οι πειρασμοί, όπως συμβαίνει συνήθως σε αυτές τις περιπτώσεις, δεν σταμάτησαν ούτε στιγμή να τον ενοχλούν. Ο αλείπτης τον ενίσχυε συνεχώς και τον έκανε να θέλει όσο το δυνατόν συντομότερα να πάει κοντά στον Κύριό του. Μόλις έφθασαν στη Μυτιλήνη ήρθαν δύο Αγαρηνοί, τους φόβισαν αλλά μετά από λίγη ώρα έφυγαν. Ο Θεόδωρος ζήτησε από τον σύντροφό του να βγούν έξω από το καϊκι για να γίνει η δουλειά τους. Κοινώνησε τα Άχραντα Μυστήρια και βγήκαν μαζί έξω. Φόρεσε μουσουλμανικά ρούχα και ζήτησε από τον αδελφό μετά το θάνατό του να πάει στους γονείς του και να τους παρηγορήσει. Από τη στιγμή αυτή χωρίζουν και το μαρτύριό του το περιγράφουν πλέον αυτόπτες μάρτυρες.

Την πρώτη εβδομάδα της Μ. Τεσσαρακοστής ο Θεόδωρος πήγε στον κριτή και ομολόγησε ευθέως ότι «σήμερον δέκα χρόνοι, σκοτισθείς τόν νοῦν, ἤλθα καί μέ ἐκάμετε Τοῦρκον· τώρα πάλιν ἤλθα εἰς τόν ἑαυτόν μου, ἐγνώρισα τήν πτωσίν μου καί τό κακόν ὅπου ἔπαθα καί διά τοῦτο ἤλθα νά σοῦ τό εἰπῶ, καί νά σοῦ δώσω

ἐβοήθησε καί ἔφυγα τάς παγίδας αὐτῶν, ἀξιώσης με τόν ἐλεεινόν καί ἄθλιον καί ἀνάξιον τῆς κλήσεως τῶν Χριστιανῶν, νά σέ ὁμολογήσω ἐνώπιον ἀρχόντων καί τυράννων. Ναι Κύριέ μου, ναι μονογενές υἱέ τοῦ Θεοῦ, μή με βδελύξη τόν ταπεινόν σου δούλον, ἀλλά παράλαβέ με ἐν τῷ χορῷ τῶν Μαρτύρων σου, καί ἀξιώσόν με τυχεῖν τῆς ἐφέσεως αὐτῶν. Ἀμήν». Στη συνέχεια ἔλεγε τιν παρακάτω εὐχή: «Ἅγιοι Μάρτυρες οἱ καλῶς ἀθλήσαντες καί στεφανωθέντες, πρεσβεύσατε πρός Κύριον ἐλεηθῆναι τήν ἐμὴν ψυχήν», «Ἵπεραγία Θεοτόκε μεσίτρια τῶν ἁμαρτωλῶν, δέν μέ βλέπεις, Κυρία μου, εἰς ποίαν ἀθλίαν κατάστασιν ἤλθα, νά ἀρνηθῶ τόν Υἱόν σου; ὦ Κυρία μου, ὦ Παντάνασσα, λυπήσου με καί μεσίτευσον πρός τόν υἱόν σου τόν ἀνεξίκακον διά λόγου μου· διατί ἂν ἐσύ Κυρία μου δέν μοί βοηθήσης, τί ἔχω νά γένω; ἐγώ Κυρία μου εἰς ἐσένα ἔχω τό θάρρος μου, καί λοιπόν ἐσύ βοηθήσόν μοι ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ τῆς ἀνάγκης μου τοῦ ἁμαρτωλοῦ. Μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Πολύδωρε, δέν μέ βλέπεις, ἀδελφέ μου, ποῦ καί εἰς ποίαν ἀνάγκην εὐρίσκομαι; σύ ἀδελφέ ἦσουν ὁμοιοπαθής μέ ἐμένα τόν ἄθλιον, καί διατί δέν μέ ἀκούεις; ἀλλ' ὡς φαίνεται ἀδελφέ μου σύ εὐρισκόμενος εἰς τήν χαράν τοῦ Κυρίου μας, ἀλησμόνησας τά γήϊνα. Ἐγώ ἀδελφέ μου πιστεύω ὅτι ἡῤες παρησίαν πρός τόν Κύριον, διά τόν πολύν σου πόθον ὅπου εἶχες εἰς τό Μαρτύριον, τόν ὅποιον ἐγώ δέν ἔχω, καί δεήθητι τοῦ Κυρίου μετά τῶν συμμαρτύρων σου, νά μοῦ δώση δύναμιν, νά ὑποφέρω τά βάσανα τοῦ Μαρτυρίου. Ναι ἀδελφέ μου καί Πολύδωρέ μου, βοήθησόν μοι εἰς τήν ἀνάγκην μου ταύτην. Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με τόν ἀρνητήν σου», ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Φεβρουάριος, ὁ.π., 305-306.

τήν κάλπικην καί βδελυράν θρησκείαν όπου μοῦ ἔδωσες, καί νά ὁμολογήσω τήν ἐδικήν μου πίστιν, ὅτι εἶναι ἀληθινή καί ἁγία»⁹¹⁷. Τελειώνοντας τή φράση του ἔβγαλε ἀπό τὸ κεφάλι του τὴ σκούφια που φορούσε καὶ τὴν πέταξε κάτω. Στὴ συνέχεια ἔβγαλε καὶ τὰ πράσινα ρούχα που φορούσε κάνοντας τὸ ἴδιο πράγμα καὶ λέγοντας: «καθὼς καταφρονῶ αὐτά που εἶναι σημάδια τῆς θρησκείας σας, ἔτζη καταφρονῶ καὶ αὐτὴν τὴν θρησκείαν σας καὶ ἐξουθενῶ αὐτὴν καὶ ἀποστρέφομαι»⁹¹⁸. Ὁ κριτὴς ἐκπληκτὸς ρώτησε τοὺς παριστάμενους τι εἶναι αὐτὸς καὶ τοὺς ἀπάντησαν τρελλός. Ὁ Θεόδωρος ἀποκρίθηκε ἀμέσως: «ὄχι δὲν εἶμαι τρελλός, ἀλλ' εἶμαι Χριστιανός καὶ Χριστιανός ἐγεννήθηκα, καὶ Χριστιανός θέλω νά ἀποθάνω»⁹¹⁹. Οἱ παρευρισκόμενοι τὸν ρώτησαν ἀν ἔχει πάθει κάτι. Χωρὶς νὰ τοὺς ἀπαντήσῃ, ἀπευθύνεται στὸν κριτὴ: «ἰδοὺ όπου εἶδες καὶ ἤκουσες ἀπὸ τὸ στόμα μου, ὅτι εἶμαι Χριστιανός καὶ ὅτι ἀρνοῦμαι τὴν θρησκείαν σας· ὅ,τι ἔχεις λοιπὸν νά κάμῃς εἰς ἐμένα, κάμε τὸ πλέον ὀγγήγορα, διὰ νά γλυτώσω· εἶμαι δὲ ἕτοιμος νά ὑπομείνω ὅλα, ὅσα ἔχεις νά μοῦ κάμῃς, μέ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ μου»⁹²⁰. Ὁ κριτὴς τοῦ λέει ὅτι εἶναι τρελλός καὶ δὲν μπορεῖ νὰ βγαίνουν ἐν γνώσει τοῦ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ τέτοια πράγματα. Ὁ Θεόδωρος ὁμῶς ἐπέμεινε ὅτι: «εἰς τὸν ἑαυτὸν μου εἶμαι καὶ διὰ τοῦτο ἀποστρέφομαι τὴν θρησκείαν σας»⁹²¹. Ἐκνευρισμένοι οἱ παριστάμενοι τὸν ρίχνουν κάτω ἀπὸ τὴ σκάλα καὶ με τὸ ζόρι τὸν πηγαίνουν στὸ κονάκι τοῦ ναζίρη. Βγάζει τὰ κόκκινα παπούτσια ἀπὸ τὰ πόδια του καὶ νὰ τα πετάει μπροστὰ τοὺς λέγοντας: «ἐπάρετέ τα καὶ αὐτά τὰ κατηραμένα»⁹²². Στὸ δρόμο ὅποιο Χριστιανὸ συναντοῦσε τοῦ ζητοῦσε συγχώρηση. Μόλις ἐφθάσαν στὸ κονάκι τὸν ἐκλείσαν στὴ φυλακὴ.

⁹¹⁷ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Φεβρουάριος, ὁ.π., 309.

⁹¹⁸ Αὐτόθι.

⁹¹⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Φεβρουάριος, ὁ.π., 309.

⁹²⁰ Αὐτόθι.

⁹²¹ Αὐτόθι.

⁹²² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Φεβρουάριος, ὁ.π., 310.

Την Παρασκευή στις 6 μμ. τον βγάζουν και τον παρουσιάζουν για εξέταση. Ο κριτής τον ρώτησε αμέσως αν ήρθε στα λογικά του και αποφάσισε να επιστρέψει στη μουσουλμανική πίστη από την οποία έχει να γευθεί πολλά υλικά αγαθά. Ο Θεόδωρος όμως επέμεινε: «ἐγὼ εἰς τὸν ἑαυτὸν μου εἶμαι ... αὐτὰ ὅλα εἶναι διὰ λόγου σας· δὲν ἔχετε γνῶσιν ταλαίπωροι; τί πειράζετε καὶ δοκιμάζετε ἕνα ὅπου βλασφημεῖ τὸν Μωάμεθ καὶ τὴν πίστιν σας ἀποστρέφεται; ἀφήνετε ἐσεῖς τὴν πίστιν σας νὰ γενῆτε Χριστιανοί; ... πῶς ἐγὼ νὰ ἀφήσω τὴν πίστιν μου τὴν λαμπράν καὶ νὰ ἔλθω εἰς τὴν σκοτεινὴν τὴν ἐδικὴν σας; ὅπου ἐσεῖς εἰς τό ραμαζάνι σας τρώγετε ὅλην τὴν νύκτα καὶ τὴν ἡμέραν κοιμᾶσθε;»⁹²³. Στην ερώτηση γιατί δέχθηκε παλαιότερα να ασπασθεί τη μουσουλμανική θρησκεία, απάντησε: «ἐσκοτίσθηκα εἰς τὸν νοῦν, ἐγελάσθηκα ἀπὸ λόγου σας καὶ ἔγινα Τοῦρκος· τώρα ὅμως ἤλθα εἰς τὸν ἑαυτὸν μου καὶ εἶμαι Χριστιανός, καὶ γνωρίσας τὴν πλάνην ὅπου ἔπαθα, ἀποστρέφομαι καὶ τὴν πίστιν σας καὶ τὸν προφήτην σας καὶ ὅλους ἐσᾶς· διὰ τί δὲν μέ χαλᾶτε, μόνον μέ φυλάττετε;»⁹²⁴. Οι παριστάμενοι δίνουν διαταγή να τον βγάλουν έξω γιατί τους προκαλεί και μετά από άγριο ξύλο τον έκλεισαν ξανά στη φυλακή. Υπέστη φρικτά βασανιστήρια αλλά συνέχιζε να φωνάζει: «Χριστιανός εἶμαι ... Χριστιανός, Χριστιανός, Χριστιανός εἶμαι»⁹²⁵.

Το πρωί του Σαββάτου τον επισκέφθηκε ένας Χριστιανός υπηρέτης και τον βρήκε σε άθλια σωματική κατάσταση αλλά να ψέλνει το «τῆ ὑπερμάχῳ». Μέσω αυτού στέλνει γράμμα στον επίσκοπο της περιοχής και εκφράζει την επιθυμία να κοινωνήσει. Ο επίσκοπος ανταποκρίνεται αμέσως και με τον Χριστιανό υπηρέτη στέλνει τη Θεία Κοινωνία. Με χαρά δέχεται τα Τίμια Δώρα και ζητάει αν μπορούν να του στείλουν κάποιον άνθρωπο να τον ενισχύει στον αγώνα του. Την ίδια ώρα μπαίνουν Τούρκοι στη

⁹²³ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Φεβρουάριος, ὁ.π., 310.

⁹²⁴ Αυτόθι.

⁹²⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Φεβρουάριος, ὁ.π., 310-311.

φυλακή και τον βασανίζουν φρικτά. Βρέθηκε κάποιος Χριστιανός από τη Θεσσαλονίκη με το όνομα Γεώργιος ο οποίος προσφέρθηκε να σταθεί κοντά στον Θεόδωρο. Πηγαίνει στη φυλακή και βρίσκει τους Τούρκους να ξυλοκοπούν τον μάρτυρα. Κάτω από αυτές τις συνθήκες άκουγε το Θεόδωρο να ομολογεί: «ταλαίπωροι, δέν αισχύνεσθε εις τά μασκαραλίκια τῆς πίστεώς σας· ... εἶμαι Χριστιανός ἐκ κοιλίας μητρός μου, καλοῦμαι Θεόδωρος καί Χριστιανός ἀποθαίνω»⁹²⁶. Κάποιος Τούρκος δήμιος με πυρακτωμένο εργαλείο έκαιγε το πίσω μέρος του λαιμού του Μάρτυρος λέγοντάς του ότι βρίζει τη μουσουλμανική πίστη. Ο Θεόδωρος απαντούσε: «ἄν θέλετε νά μή βλασφημῶ τήν πίστιν σας, μήτε ἐσεῖς μή λέγετε τίποτα ἐναντίον τῆς ἐμῆς Ἁγίας πίστεως. Τό μέν σῶμά μου, εἶναι εις τάς χεῖράς σας καί ὑπό τήν ἐξουσίαν σας, καί εἴτι θέλετε κάμετε εις αὐτό, ἀπό ὀλίγον ὀλίγον νά κόπτετε καί νά τρώγετε, μόλις σᾶς φθάνει μίαν ἐβδομάδα· λοιπόν ὅ,τι θέλετε κάμετε εις αὐτό, διά νά ἐξεννοιάσω πλέον ὀγλήγορα καί νά ὑπάγω ἐκεῖ ὅπου ἔχω δουλείαν»⁹²⁷. Τον ρωτούν αν ξέρει που θα πάει η ψυχή μετά το θάνατό του και τους λέει: «αὐτό δέν εἶναι ἐδικόν σας νά τό ἤξεύρετε ... κάμετε πλέον ὀγλήγορα, διά νά ὑπάγω πρός τόν Χριστόν μου τόν γλυκύτατον Ἰησοῦν»⁹²⁸. Ο Γεώργιος τον στηριζε στον αγώνα και προσευχόταν συνεχώς στο Θεό να του δίνει θάρρος και δύναμη.

Κάποια στιγμή μπαίνει στη φυλακή ο παραγυιός ενός μουσελίμη και τον προειδοποιεί ότι αν δεν απαγγείλει το σαλαβάτι θα του κάνουν κακό. Ο Θεόδωρος όμως εξύβρισε για μια ακόμη φορά το Μωάμεθ, το σαλαβάτι και αυτόν που του ζήτησε να κάνει κάτι τέτοιο. Όταν μετά από λίγο έμαθε ότι έφτασε η ώρα να δώσει τη ζωή του για το Χριστό δόξασε το Θεό και ο Γεώργιος του σύστησε να λέει το «μνήσθητί μου Κύριε ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου»⁹²⁹. Έκανε τρεις φορές το σημείο του σταυρού και αμέσως τον άρπαξαν.

⁹²⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Φεβρουάριος, ὁ.π., 312.

⁹²⁷ Αυτόθι.

⁹²⁸ Αυτόθι.

⁹²⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Φεβρουάριος, ὁ.π., 313.

Τον ρώτησαν να τους πει τελικά σε ποια θρησκεία ανήκει και απάντησε με παρρησία ότι είναι Χριστιανός, ονομάζεται Θεόδωρος και Χριστιανός θέλει να πεθάνει. Αποφασίζουν να τον κρεμάσουν αλλά η πρώτη προσπάθεια ήταν ανεπιτυχής γιατί έσπασε το σχοινί και ο μάρτυρας έπεσε στο έδαφος. Τον σηκώνουν και φτιάχνουν καινούρια θηλιά. Έτσι ο Θεόδωρος παρέδωσε το πνεύμα στον Κύριο στις 17 Φεβρουαρίου του 1795.

16) Ιωάννης ο κάλφας από το Γαλατά

Ο νεομάρτυρας Ιωάννης ήταν γέννημα και θρέμμα του Γαλατά και ασκούσε την τέχνη του κάλφα, δηλαδή του λεπτουργού στο σεράϊ του βασιλιά. Με την οικονομική άνεση που είχε πάντρευε ορφανά, ελευθέρωνε φυλακισμένους και έκανε διάφορες καλοσύνες. Κάποιος αγάς του εμπιστεύθηκε τον ανηψιό του για να του μάθει την τέχνη. Επειδή πήγαιναν συχνά στο βασιλικό σεράϊ ο μικρός ενθουσιάστηκε και ζήτησε από τον Ιωάννη να τον βάλει μέσα. Ο νεαρός είχε βαθμολογική εξέλιξη μέσα στο σεράϊ αλλά δεν έπαψε ποτέ να αγαπά ιδιαίτερα τον Ιωάννη. Με την πάροδο κάποιων ετών κάλεσε τον Ιωάννη και τον ρώτησε τι λένε τα χριστιανικά βιβλία για τον Μωάμεθ. Ο Ιωάννης απάντησε: «*παρακαλῶ σε περί τούτου μή με πειράζης, μόνον ἄν ἔχης ἄλλα λόγια, λέγε μου, τά δέ περί πίστεως μή με ἐρωτᾶς*»⁹³⁰. Ο νεαρός του υπόσχεται ότι δεν πρόκειται να του κάνει κανένα κακό και ο Ιωάννης πήρε θάρρος και του είπε: «*ἐπειδή καί με ἐρωτᾶς, νά σέ εἰπῶ τήν ἀλήθειαν. Ἐνας εἶναι ὁ ἀληθινός Θεός ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· ὁ δέ Μωάμεθ, εἰς τόν ὁποῖον πιστεύετε ἐσεῖς, ἦτον ἄνθρωπος θνητός, ἄνθρωπος ἀγράμματος καί εἰς τόν κόσμον τοῦτον δέν ἔκαμε κανένα καλόν ἔργον, ἀλλ' οὔτε κανένα θαῦμα ἔκαμεν εἰς τόν καιρόν του, ὡσάν τούς ἄλλους προφήτας τοῦ Θεοῦ, τούς ὁποίους ἔχομεν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί, μόνον ἐσεῖς τόν ἐκάματε μέγαν καί τόν ἔχετε διά προφήτην. Ἀλλά μή γένοιτο Χριστέ Βασιλεῦ,*

⁹³⁰ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Φεβρουάριος, ὁ.π., 333.

νά ἦτον ἐκεῖνος προφήτης, ἀλλά πολέμιος τοῦ Θεοῦ, καί μέ τάς μυθολογίας καί τά πλάσματά του, ἐφάνη ἀρεστός εἰς τόν ἀπλοῦν καί ἄπρακτον λαόν καί τόν ἀκολούθησαν, καθώς ἦτον προφητευόμενον διά λόγου του, ὅτι θά ἔλθῃ νά πλανέσῃ τόν κόσμον»⁹³¹.

Ο νέος αμέσως ἄλλαξε καί ἀπό φίλος ἐγένε εχθρός. Μαζί με ἄλλους ἀγαρηνοῦς τον ἐδειραν ἀλύπητα καί τον πήγαν στον κριτή. Εκεί ἀποκάλυψε ὅλα ὅσα του εἶπε ο Ἰωάννης καί ἀφού τον ἐδειραν ξανά, τον ἐκλείσαν στη φυλακή καί τον βασάνισαν φρικτά ζητώντας του νά ἀλλάξει την πίστη του. Ο Ἰωάννης ἐπέμεινε λέγοντας: «δέν ἀρνοῦμαι ἐγώ τόν γλυκύτατόν μου Ἰησοῦν Χριστόν, ἀλλ' αὐτόν πιστεύω, αὐτόν λατρεύω, αὐτόν ὁμολογῶ τέλειον Θεόν καί τέλειον ἄνθρωπον»⁹³². Τον ἐκλείσαν στο κάτεργο καί τον ἐστείλαν στη Μαύρη Θάλασσα γιά ἔξι μήνες. Ὄταν ἐπέστρεψε τον ἐκλείσαν ξανά στη φυλακή καί τον βασάνιζαν ἐπί τρεῖς μήνες. Ὄταν εἶδαν ὅτι δέν κατάφεραν τίποτε τον ἀποκεφάλισαν στίς 26 Φεβρουαρίου του 1575.

17) Μιχαήλ Μαυρουδής ἀπό τα Ἄγραφα

Ο νεομάρτυρας Μιχαήλ Μαυρουδής καταγόταν ἀπό τή Γρανίτζα των Ἀγράφων. Προέρχονταν ἀπό ευσεβεῖς γονεῖς οἱ οἱοῖ τον δίδασκαν νά τηρεῖ τίς ἐντολές του Θεοῦ. Ο πατέρας του πέθανε νωρίς καί τον μεγάλωσε ἡ μητέρα του με πολλές δυσκολίες. Ὄταν ἐφθασε σε ηλικία γάμου παντρεύτηκε καί μετακόμισαν στη Θεσσαλονίκη ὅπου ἐγένε ιδιαίτερα γνωστός γιά τήν ἐλεημοσύνη του. Σκέφτηκε νά γίνε μοναχός ἀλλά τον ἐμπόδιζαν πολλοί λέγοντάς του ὅτι δέν εἶναι σωστό νά μονάσει χωρίς τή σύμφωνη γνώμη τῆς γυναίκα του.

⁹³¹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Φεβρουάριος, ὄ.π., 333-334.

⁹³² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Φεβρουάριος, ὄ.π., 334.

Ένα απόγευμα της Μ. Τεσσαρακοστής μετά την Ακολουθία έφυγε αμέσως και πήγε στο εργαστήριό του⁹³³. Ένα μικρό τουρκάκι από τη γειτονιά, πήγε να αγοράσει ψωμί. Ο Μαυρουδής τον ρώτησε που πηγαίνει και τι πιστεύει. Τη στιγμή εκείνη έτυχε να περνάει κάποιος οθωμανός νομοδιδάσκαλος και ο μικρός του αποκάλυψε τι του είπε ο Μαυρουδής. Ο νομοδιδάσκαλος ρωτάει τον Μαυρουδή τι είναι αυτά που λέει για να πάρει την εξής απάντηση: «ἐγώ, εἶμαι πιστός καί εὐσεβής ἀληθινός, μέ τήν χάριν τοῦ Χριστοῦ μου τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, καί ἤξεύρω τί λέγω καί τί πιστεύω, εἰς τόσον ὅπου εἶμαι καί ἔτοιμος νά ἀποθάνω, διά τήν πληροφορίαν τῆς πίστεώς μου· ἐσεῖς δέ ταλαίπωροι, οὔτε τί λέγετε ἤξεύρετε, οὔτε τί κάμνετε· ἀμή εἴσθε πεπλανημένοι καί περιπατεῖτε εἰς τό σκότος, ἔχοντες μίαν θρησκείαν γεμάτην ἀπό μυθολογίας καί πλάσματα»⁹³⁴. Αμέσως συγκεντρώθηκε πλήθος αγαρηνών οι οποίοι τον έπιασαν και τον έφεραν στον κριτή της πόλης. Τον συκοφάντησαν ότι βλασφήμησε το Μωάμεθ και το Θεό. Ο κριτής πήρε ένα χαρτί στα χέρια του και άρχισε να καταγράφει το διάλογο που ακολουθεί. Τον ρώτησε πώς ονομάζεται, από πού κατάγεται και τι πιστεύει. Ο Μαυρουδής απάντησε ότι: «Χριστιανός εἶμαι, ἀπό τήν ἐπαρχίαν τοῦ Φαναρίου, ἀπό Χριστιανούς γονεῖς γεννήθηκα καί ὀνομάζομαι Μιχαήλ»⁹³⁵. Συνεχίζει ρωτώντάς τον πως είναι δυνατόν να πιστεύει ότι ο Χριστός που ήταν άνθρωπος είναι Θεός και σταυρώθηκε; Ο Μαυρουδής πήρε θάρρος και απάντησε το εξής: «ἄν ἤθελες ᾧ κριτά, νά ἀκούσης μέ προσοχήν τό μέγα Μυστήριον, τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Χριστοῦ, δέν ἤθελες μοῦ ἐναντιωθῆ παντάπασι, μήτε νά λέγης, πώς ὁ Χριστός δέν εἶναι Θεός· ὅμως εἰς ἐκεῖνα ὅπου μέ ἐρώτησες, σοῦ ἀποκρίνομαι· δύο εἶναι τά πρῶτα καί ἀναγκαιότατα κεφάλαια ὅπου σᾶς ἐβγάλουν ἀπό τήν ἀλήθειαν, καί τό αἴτιον εἶναι, μέ τό νά μή τά πιστεύετε ὀρθά· τό πρῶτον ὅτι πιστεύοντες εἰς τόν

⁹³³ Ἦταν αρτοποιός.

⁹³⁴ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Φεβρουάριος, ὁ.π., 348.

⁹³⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Φεβρουάριος, ὁ.π., 349.

ἓνα Θεόν, δέν ὁμολογεῖτε τά ἐν Θεῷ τρία πρόσωπα· καί δεύτερον ὅτι δέν πιστεύετε εἰς τόν ἐνυπόστατον λόγον, ὁπού πρό τῶν αἰώνων μέν ἐγεννήθη ἐκ Θεοῦ καί πατρός, εἰς δέ τούς ὑστέρους χρόνους, ἔγινεν ἄνθρωπος τέλειος διά τήν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, ὁ δέ τρόπος τῆς ἐνανθρωπήσεώς του εἶναι ἀνεκδιήγητος, ὅμως καθ' ὅσον ἐνδέχεται εἰς ἀνθρωπίνην δύναμιν, λέγω σοι, ἀρχίζοντας ἀπό τό πρῶτον κεφάλαιον, ὅτι ὁ Θεός εἶναι τρισυπόστατος· ἄκουσον λοιπόν· ὁ μόνος ὁ Θεός εἶναι αἰδιος, αἰώνιος, ἀναρχος, ἀτελεύτητος, ἄτμητος, ἄκτιστος, ἀσύγχυτος, ἄτρεπτος· τά δέ κτίσματα εἶναι τρεπτά, διά τοῦτο καί φθαρτά· αὐτός λοιπόν ὁ ἓνας καί μόνος Θεός, δέν εἶναι μήτε χωρίς λόγον, μήτε χωρίς σοφίαν· ὥστε ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ αὐτός εἶναι, καί σοφία τοῦ Θεοῦ· ἐπειδή ἡ σοφία, μέ λόγον εἶναι ἐξ ἀνάγκης, καί ἀδύνατον νά εἶναι χωρίς λόγον· ἄν λοιπόν καί ἦτον ποτέ ὁ Θεός, καί νά μήν ἦτον ὁ λόγος καί ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ, ἐξ ἀνάγκης ἦτον ὁ Θεός, ἀλογός τε καί ἄσοφος (τό ὁποῖον εἶναι ἀσέβεια μεγάλη, ἀκόμη καί ἀδύνατον), ὥστε ἀναρχος εἶναι καί ὁ λόγος καί ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ, ἐπειδή καί εἶναι ἀχώριστος ἀπό τόν Θεόν· ἀλλά μήτε λόγος εὐρίσκεται χωρίς πνεύματος, τό ὁποῖον τό ὁμολογεῖτε καί ἐσεῖς, ἐπειδή καί λέγοντες τόν Χριστόν, πώς εἶναι λόγος τοῦ Θεοῦ, τόν λέγετε πώς εἶναι καί πνεῦμα τοῦ Θεοῦ· ἀφρόνως ὅμως καί μέ πολλήν ἀμάθειαν· διότι δέν χωρίζετε τά πρόσωπα τοῦ λόγου καί τοῦ πνεύματος· ἀμή τά ὑπέρ φύσιν καί ἄτρεπτα, τά φρονεῖτε συγκεχυμένα, ὑπολαμβάνοντές τα τρεπτά καί ἀνθρωποπρεπή. Ἐνας Θεός εἶναι λοιπόν, τρία πρόσωπα, καί τά τρία πρόσωπα πάλιν εἶναι ἓνας Θεός. Ἐχει λοιπόν ὁ Θεός λόγον καί πνεῦμα, μά δέν τά ἔχει ἀνυπόστατα, καθώς τά ἔχομεν ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι, ἀμή τά ἔχει ἀνυπόστατα καί τέλεια, καθώς πρέπει εἰς τόν Θεόν· χάριν παραδείγματος, καθώς ἡ λάμψις τοῦ ἡλίου γεννᾶται ἀπό αὐτόν καί πάλιν ἡ ἀκτίνα τοῦ ἡλίου ἐκπορεύεται ἀπό αὐτόν, καί καταβαίνει ἕως ἡμᾶς, καί μήτε ἡ λάμψις τοῦ ἡλίου, μήτε ἡ ἀκτίνα του, χωρίζεται ποτέ ἀπό τόν δίσκον τοῦ ἡλίου· πλὴν λέγοντες ἡμεῖς λάμψιν καί ἀκτίνα, δέν λέγομεν ἄλλον ἥλιον παρά τόν ἓνα· τόν ὅμοιον τρόπον καί τόν λόγον τοῦ Θεοῦ, λέγοντές τον Θεόν, ἀκόμη καί τό πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τό Ἅγιον, δέν

λέγομεν ἄλλον Θεόν, παρά τόν ἕνα ἐκεῖνον δηλαδή, ὅπου ἀνάρχως καί αἰδίως θεωρεῖται μέ τόν συνάναρχον λόγον του καί τό Ἅγιον πνεῦμά του, καί τοῦτο τό νά πιστεύωμεν ἡμεῖς οὕτως, αὐτός ὁ Χριστός, ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος μᾶς τό ἐδίδαξε· καί οὕτω πιστεύομεν καί ὁμολογοῦμεν καί μέ αὐτήν τήν πίστιν μέλλομεν νά ἀποθάνωμεν· καί ταῦτα μέν ἀρκοῦν εἰς τό πρῶτον κεφάλαιον.

Ἄς μεταβοῦμεν δέ εἰς τό δεύτερον· ἡμεῖς τόν Χριστόν λέγομεν πώς εἶναι ἀληθινός καί τέλειος Θεός, καί ἀληθινός καί τέλειος ἄνθρωπος· καί πώς εἶναι, ὄχι μόνον παντοκράτωρ καί παντοδύναμος, ἀλλά καί δίκαιος· καθώς καί ἡ ἀκτίς τοῦ ἡλίου, διπλῆν ἐνέργειαν κάμνει, καί ὄχι μόνον φωτίζει τά πάντα, ἀλλά καί ζωογονεῖ καί θερμαίνει αὐτά. Ἐπλασε λοιπόν ὁ Θεός τόν ἄνθρωπον καί τόν ἐπρόσταξε νά φυλάττη τὰς θείας του ἐντολάς· μά ἐπειδή καί ὁ ἄνθρωπος ὑπήκουσεν εἰς τόν διάβολον θεληματικῶς καί ἡμαρτε, παραβαίνοντας τήν θείαν ἐντολήν, καί ἐκαταδικάσθη διά τοῦτο δικαίως εἰς θάνατον, δέν ἦτον ἴδιον τοῦ δικαίου Θεοῦ, μέ δυναστείαν νά ἐλευθερώσῃ τόν ἄνθρωπον ἀπό τόν διάβολον. Ἐπειδή καί μέ τοῦτον τόν τρόπον ἤθελεν ἀδικῆσαι τόν διάβολον, ἀρπάζοντας δηλαδή μέ βίαν ἀπό τὰς χεῖράς του τόν ἄνθρωπον, ὅπου δέν τόν ἔλαβεν ἐκεῖνος μέ βίαν· ἀλλά καί πρὸς τούτοις ἤθελε ἀναιρεθῆ καί τό αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου, ἄν ὁ Θεός μέ βίαν καί δυναστείαν τόν ἐλευθέρωνε, τό ὅποιον αὐτό δέν ἦτον ἴδιον Θεοῦ, τό νά ἀφανίζῃ δηλαδή τό ἐδικόν του ἔργον· ἦτον λοιπόν ἀναγκαῖον νά γένη ἕνας ἄνθρωπος ἀναμάρτητος καί νά ζῆσῃ ἀναμαρτήτως· καί μέ τοῦτον τόν τρόπον νά βοηθήσῃ τόν ἄνθρωπον ὅπου ἡμαρτε θεληματικῶς. Μά ἐπειδή καί δέν εὑρίσκεται τινάς ἄνθρωπος ἀναμάρτητος, μήτε ἄν εἶναι μία ἡμέρα ἡ ζωή του, (καθώς τό ὀρίζει ἡ θεία Γραφή) διά τοῦτο ὁ μόνος ἀναμάρτητος λόγος τοῦ Θεοῦ, υἱός ἀνθρώπου γίνεται, καί γεννᾶται ἀπό παρθένον, καί μαρτυρεῖται μέ φωνήν πατρικήν ἀπό τούς οὐρανοὺς καί θεληματικῶς του πειράζεται ἀπό τόν διάβολον καί πολεμεῖται καθό ἄνθρωπος, καί νικᾷ τόν πειράζοντα· καί μέ ἔργα καί μεγάλα θαύματα, φανερώνει καί πιστώνει τήν θεότητά του καί τήν εἰς αὐτόν πίστιν καί μέ τοῦτον τόν τρόπον, αὐτός ζήσας χωρίς ἁμαρτίαν,

ἀναλαμβάνει ἐπάνω του, τὰ πάθη ἡμῶν τῶν καταδίκων, ἀκόμη καί αὐτόν τόν θάνατον, καί ἔτζη καταβαίνει εἰς τόν ἄδην διά νά σώση καί ἐκεῖ τούς πιστεύσαντας. Ἀναστηθεῖς δέ ἀπό τόν τάφον μετά τρεῖς ἡμέρας καί ἀναληφθεῖς εἰς τούς οὐρανούς, ἐτίμησε τόν ἄνθρωπον, κάμνοντάς τον συγκάθεδρον μέ τόν Θεόν καί Πατέρα, καί καθίσας εἰς τὰ δεξιά τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης εἰς τούς οὐρανούς, ἀπό ἐκεῖ κατέπεμψε τό Πνεῦμα τό Ἅγιον εἰς τούς Ἁγίους του μαθητάς καί Ἀποστόλους καί τούς ἐφώτισε· καί ἐκεῖνοι πάλιν ἐφώτισαν ὅλον τόν κόσμον εἰς τήν ἀληθῆ θεογνωσίαν, μέ τήν συνεργίαν τοῦ Κυρίου, ὅπου ἐβεβαίωνε τό κήρυγμά τους, μέ τὰ ἐπακολουθοῦντα θαύματα»⁹³⁶. Στην ερώτηση του κριτή ποια εἶναι ἡ θέση τῆς μητέρας του Ἰησοῦ στην Ορθόδοξη Εκκλησία καί αν μπορεῖ ἕνας Θεός νά χωρέσει στην κοιλιά μίας κοινῆς θνητῆς καί νά γεννηθεῖ, ἀπάντησε: «ἐπειδή Θεόν τέλειον καί ἄνθρωπον ἐγέννησεν τέλειον, ἀπό τό μεγαλύτερον τήν ὀνομάζομεν, κηρύττοντες αὐτήν ἀληθῆ Θεοτόκον... ὅλα τὰ ἀδύνατα καί δύσκολα εἰς τούς ἀνθρώπους, εἰς τόν Θεόν εἶναι δυνατά καί εὐκόλα· καί ὅπου νά θελήσῃ ὁ Θεός, αἱ τάξεις τῆς φύσεως νικῶνται· διά τοῦτο πιστεύομεν, ὅτι καί ἐχωρήθη ὁ ἀχώρητος καί ἐγεννήθη χρονικῶς, καθό ἄνθρωπος, καθώς αὐτός ἠξεύρει»⁹³⁷. Ο κριτής τον ρωτᾷ εὐθέως τι πιστεύουν γιά τον προφήτη Μωάμεθ καί ο Μιχαήλ μιλάει ξεκάθαρα: «ἀπό τόν καιρόν τοῦ Χριστοῦ καί ἕως σήμερον, τινάς προφήτης δέν εἶναι, καθώς τό ὀρίζει αὐτός ὁ Κύριος· ὅτι οἱ προφῆται ἕως τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου ἐπροφήτευσαν, ὥστε ὁ ἐδικός σας δέν εἶναι προφήτης, μέ τό νά ἦτον ὑστερώτερος ἀπό τόν Χριστόν καί καμμίαν προφητείαν δέν εἶπε, καί πῶς νά τόν εἰποῦμεν προφήτην;»⁹³⁸. Ο κριτής, ὅπως προαναφέραμε, τα κατέγραφε ὅλα αὐτά. Ακούγοντας ὁμως, τα τελευταία λόγια ταράχτηκε καί ζήτησε ἀπό τον Μιχαήλ νά ἀνακαλέσει αὐτά που εἶπε αν θέλει νά γλιτώσει τή ζωή του. Ο μάρτυρας ὁμως του εἶπε:

⁹³⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Μάρτιος, ὁ.π., 349-351.

⁹³⁷ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Μάρτιος, ὁ.π., 351.

⁹³⁸ Αυτόθι.

«πιστεύω εἰς τόν Κύριόν μου Ἰησοῦν Χριστόν, ὅστις εἶναι Θεός ἀληθινός καί δημιουργός καί πλάστης μου, καί εἶμαι ἕτοιμος, ἄν εἶναι δυνατόν, νά ὑπομείνω μυρίας βασάνους διά τήν ἀγάπην του· διά τοῦτο καί ἀπό τά ἄσπρα ὁπού ἔχω, πάρετε καί ἀγοράσετε ξύλα διά νά μέ κατακαύσητε, ὅτι δέν θέλω ἀπό τά ἰδικά σας νά προσφερθῶ θυσία εἰς τόν Θεόν μου»⁹³⁹. Τελειώνοντας τη φράση του ἐφτυσε τον κριτή και το χαρτί που κρατούσε.

Ἐκνευρισμένος, δίνει ἀμέσως ἐντολή νά τον χτυπήσουν και νά τον κλείσουν στη φυλακή. Μόλις το ἔμαθαν οἱ Χριστιανοί της περιοχῆς ἔστειλαν κάποιους για νά ἐνισχύσουν τον μάρτυρα. Ἐτυχε νά γνωρίζουν τον δεσμοφύλακα και τους ἐπέτρεψε νά μπουν στη φυλακή. Βρήκαν το μάρτυρα δεμένο με δύο αλυσίδες νά στέκεται προσευχόμενος. Του μετέφεραν νουθεσίες του πνευματικού του πατέρα και τον στήριξαν στον αγώνα του. Τον ἐπισκέφθηκαν ξανά την ἐπόμενη μέρα και τους ἀποκάλυψε ὅτι την περασμένη εἶδε σε ὄραμα το Χριστό νά του λει: «Μιχαήλ, ἐδικέ μου ἀθλητά, χαῖρε, καί καθώς ἐγώ διά ἐσένα καί δι' ὅλον τό γένος τῶν ἀνθρώπων, ἔβαλα τήν ψυχήν μου καί ὑπέμεινα σταυρικόν θάνατον, τόν ὅμοιον τρόπον εἶναι χρεια καί ἐσύ νά ἀποθάνης, διά τήν ἀγάπην μου διά νά ζήσης καί νά βασιλεύσης μέ ἐμένα· βλέπε λοιπόν μή φοβηθῆς τό πῦρ, διότι ἡ θεωρία του μόνον ἔχει τόν φόβον, ἀμή ἡ δοκιμή του εἶναι εὐκαταφρόνητος· καί αὐτά θέλεις τά ὑπομείνει ἐνδυναμούμενος ἀπό τήν ἀνίκητόν μου δύναμιν»⁹⁴⁰. Μετά ἀπό αὐτά ο Κύριος τον εὐλόγησε και ἐξαφανίστηκε. Ἀπό ἐκείνη τη στιγμή ἀναζωπυρώθηκε μέσα του ο πόθος για το μαρτύριο. Την ἴδια μέρα συγκεντρώθηκαν οἱ ἀρτοποιοί της περιοχῆς στον κριτή και του ζήτησαν νά τους παραδώσει τον Μιχαήλ νά τον τακτοποιήσουν αὐτοί γιατί τους χρωστάει. Ο κριτής τον παρέδωσε στον ἐπαρχο της πόλης και ἦρθαν μαζί στο ἐργαστήριό του. Την ὥρα που κοιτούσαν τους λογαριασμούς ο Μιχαήλ δίψασε. Ζήτησε ἀπό κάποιον φίλο του νά

⁹³⁹ Αὐτόθι.

⁹⁴⁰ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Μάρτιος, ὁ.π., 352.

του φέρει κρασί. Μόλις το έφερε οι Τούρκοι έπεσαν πάνω και τον χτύπησαν τόσο πολύ που λίγο έλειψε να τον σκοτώσουν. Ο Μιχαήλ συμπόνεσε το φίλο του και ύψωσε τη φωνή του στον έπαρχο αναλαμβάνοντας την ευθύνη γιατί αυτός ζήτησε να πιεί κάτι, κατά προτίμησιν κρασί. Ο έπαρχος ενοχλημένος από τον έλεγχο του Μιχαήλ τον χτύπησε με ράβδο τόσο δυνατά στο κεφάλι, που σωριάσθηκε κάτω και με πολύ δυσκολία κατάφερε να ξανασηκωθεί.

Τον βάζουν ξανά στη φυλακή και περίμεναν την εντολή κάποιου ανώτερου κριτή για θανατική ποινή. Όταν ήρθε έφεραν μπροστά του τον Μιχαήλ και τον ρώτησε αν αληθεύουν αυτά που είχε καταγεγραμμένα ο προηγούμενος κριτής. Ο μάρτυρας του απάντησε: «μὴν ἐρωτᾶς κριτά, ἂν ἀληθεύουν αὐτά, διότι εἶναι φανερώτερα ἀπὸ τὸν ἥλιον, καὶ ἐγὼ εἶμαι ὅπου ὠμολόγησα τότε αὐτά καὶ τώρα πάλιν τὰ ὁμολογῶ καὶ τὰ κηρύττω ὡς ἀληθῆ, ὡς πιστά καὶ ὡς βέβαια, καὶ τὰ ἐδιδάχθηκα πατροπαραδότως ἀπὸ εὐσεβεῖς γονεῖς. Πρῶτος δὲ διδάσκαλός μου εἰς ταῦτα πάντα ἄλλος τινὰς δέν εἶναι, παρὰ ὁ Ἰησοῦς μου Χριστός, ὁ υἱός τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός ἀληθινός»⁹⁴¹. Στην προτροπή του κριτή να μετανοήσει γι' αυτά που εἶπε και να αλλάξει την πίστη του, απάντησε: «δέν ἀρνοῦμαι τὸν Θεόν μου, δέν προτιμῶ τό σκότος ἀπὸ τό φῶς, οὔτε τό ψεῦδος ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, ἀμὴ θέλω νά ἀποθάνω διὰ τὸν Χριστόν μου, διὰ νά ζήσω μέ αὐτόν. Μή μέ φοβερίζης κριτά, ὅτι δέν θέλεις μέ καταπείσει, διότι ἐγὼ ἐπρόσμενα τὴν ἡμέραν ταύτην ὡσάν πανήγυριν λαμπράν καὶ ὡς ἡμέραν ἐλευθερίας, τῆς ὁποίας ὅλος ὁ κόσμος δέν εἶναι ἄξιος· τί μέ ὠφελοῦν τὰ κέρδη τῶν χρημάτων ὅπου μέ ὑπόσχεσθε; τό ἀργύριόν σας νά ἀπολεσθῆ ὁμοῦ μέ ἐσᾶς, ὅτι ὑπολαμβάνετε νά ἀλλάξω τὴν Βασιλείαν τῶν οὐρανῶν μέ χρήματα καὶ δόξαν προσωρινήν. Λοιπόν μή χάνης καιρόν, ἀλλά παράδοσόν με εἰς τὸν Θεόν, μίαν ὥραν πρότερον, ὅτι θέλω καὶ ἀγαπῶ νά γίνω θυσία τοῦ Κυρίου μου, νά ψηθῶ ὡς ἄρτος ἡδύς, νά βαλθῶ εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Ἁγίας Τριάδος, καὶ νά προσφερθῶ ὡς εὐῶδες θυμίαμα εἰς

⁹⁴¹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάρτιος, ὁ.π., 353.

αὐτήν. Κάμε τό συντομώτερον ἐκεῖνο ὅπου θέλεις, δέν ψηφῶ τάς προσκαίρους κολάσεις· δέν ἀρνοῦμαι τήν ἀγάπην τοῦ γλυκυτάτου μου Ἰησοῦ, ὅστις εἶναι καί ἔρως καί ἀγάπη καί ἔφεσις καί ζωή καί ἀνάστασις καί Βασιλεία οὐρανῶν»⁹⁴². Εκνευρισμένος ο κριτής ξεσπάει σε κλάματα και στη συνέχεια βγάζει την εξής έγγραφη απόφαση: «Ἐπειδή Μιχαήλ ὁ ἀπό Χριστιανῶν γονέων, ἐπαρακινήθη θεληματικῶς καί ἦλθεν ἐνώπιον πολλῶν ἀρχόντων οἵτινες εὐρέθησαν ἐμπρός εἰς τό κριτήριόν μου καί ὠμολόγησε μετά παρησίας, ὅτι ὁ Χριστός εἶναι Θεός ἀληθινός καί ὅτι οἱ προφῆται δι' αὐτόν ἐπροφήτευσαν, καί ὅτι ἡ Παρθένος Μαριάμ ὅπου ἐγέννησε τόν Ἰησοῦν Χριστόν, εἶναι κυρίως καί ἀληθῶς Θεοτόκος, προσθέτοντας καί τοῦτο, ὅτι ἕως τόν καιρόν τοῦ Χριστοῦ ἦσαν οἱ προφῆται, ἀμή οἱ μετέπειτα εἶναι ψεῦσται καί πλάνοι, ὅστις καί τόν ἐδικόν μας προφήτην τόν Μωάμεθ φανερά τόν εἶπε ψεύστην καί πλάνον, καί μέ ἄλλας ὕβρεις τόν ἐξουθένωσε· ὅθεν μή θέλοντας νά μετανοήσῃ εἰς ἐκεῖνα ὅπου ἐλάλησεν, ἀπεφάσισεν ὁ νόμος νά παραδοθῇ εἰς τό πῦρ, κατά τήν κα' τοῦ Μαρτίου, ἡμέρα Πέμπτη τῆς ἑβδομάδος ὥρα ἐννάτη»⁹⁴³. Πηγαίνουν αμέσως στον τόπο ὅπου θα εκτελούνταν η καταδικαστική απόφαση και ο ἑπαρχος κάνει μια τελευταία προσπάθεια να τον μεταπείσει αλλά ο μάρτυρας τον σταματάει λέγοντας: «δέν ἐντρέπεσαι ταλαίπωρε νά διαστρέφῃς τήν ὀρθήν πίστιν τοῦ Κυρίου; διατί δέν τελειώνεις σύντομα τήν ἀπόφασιν τοῦ θανάτου μου; ἐγώ πιστεύω καί ὁμολογῶ καθῶς σᾶς προεἶπα, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι ὁ ἀληθινός υἱός τοῦ Θεοῦ καί Θεός, ὅπου ἦλθε εἰς τόν κόσμον νά σώσῃ τούς ἁμαρτωλούς, ἀπό τούς ὁποίους ἐγώ εἶμαι ὁ ἔσχατος καί τελευταῖος, δέν θέλεις μέ καταπείσει ἄθλιε ἄν καί μέ δώσης μυρίας βασιλείας. Ἄλλη βασιλεία μέ προσμένει, ἄφθαρτος καί ἀίδιος»⁹⁴⁴. Χωρίς καθυστέρηση ἀνάβουν

⁹⁴² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Μάρτιος, ὁ.π., 353-354.

⁹⁴³ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Μάρτιος, ὁ.π., 354.

⁹⁴⁴ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Μάρτιος, ὁ.π., 355.

τη φωτιά, τον ρίχνουν σ' αυτή και σιγοψέλνοντας παρέδωσε το πνεύμα του στον Κύριο, στις 21 Μαρτίου του 1544.

18) Γεώργιος από τη Βουλγαρία

Ο νεομάρτυρας Γεώργιος καταγόταν από τη Σόφια της Βουλγαρίας και στο επάγγελμα ήταν στρατιωτικός. Στο στρατεύμα του είχε έναν τοξοποιό ο οποίος έβριζε συνεχώς τα θεία. Το γεγονός αυτό εξόργιζε πολύ τον ευλαβή Γεώργιο και τον ανάγκασε κάποια στιγμή να του υψώσει τη φωνή⁹⁴⁵. Είχε γραμματικές γνώσεις και μπορούσε να προβάλλει εύστοχα επιχειρήματα στο συνομιλητή του. Όσοι τον άκουσαν να υψώνει τη φωνή στον τοξοποιό ξεσηκώθηκαν εναντίον του και τον χτύπησαν.

Τον φέρνουν μπροστά στον ηγεμόνα και επαναλαμβάνει τα ίδια λόγια που είπε στον τοξοποιό. Εξοργισμένοι τον χτυπούν ανηλεώς. Στο διάλογο που γίνεται ο ηγεμόνας του ζητάει να παραδεχθεί ότι με τα λόγια του έβρισε τον προφήτη Μωάμεθ και ως αντάλλαγμα θα δεχόταν πολλά και μεγάλα δώρα. Ο Γεώργιος με αξιοθαύμαστο θάρρος απάντησε: «μή μοι γένοιτο τοῦτο, συναπολεσθῆναί με θνητῶ ἀνθρώπῳ, μή τό παράπαν εἰδοῦναι ἕν εἶδος τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ὁμολογῶ τόν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν τόν Θεόν μου καί πλάστην, ὅς βασιλεύει αἰωνίως. Ἐγωγε γάρ πολύ τῆς οἰκουμένης κατέτριψα, μή ἀπολειφθεῖς θεωρίας τε καί προσκυνήσεως τοῦ (του) Κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ ζωοποιοῦ τάφου, ἀλλά δὴ μήτε τῆς θεωρίας ἀποτυχῶν τοῦ (του) ὄν ὑμεῖς πιστεύετε προφήτου· ὡς δέ πιστεύω κηρύττω λαμπρᾷ τῇ φωνῇ ὄν οἶδα ζῶντα, προσκυνητόν τε καί Θεόν τέλειον, ἀπό δέ τούτου φεύγω, ἵνα μή σύν τῷ κόσμῳ κατακρι-

⁹⁴⁵ Στο σημείο αυτό ο βιογράφος βάζει στο στόμα του νεομάρτυρα τα εξής λόγια: «μέγας μόνος Κύριος Ἰησοῦς Χριστός ὁ Θεός ἡμῶν καί τῆς συνέσεως αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἀριθμός, ὁ δ' ὑμέτερος, ὄν ὑμεῖς φατέ προφήτην, οὐδέ κἀν γοῦν κυνός κατέχει τάξιν. Τίς ὡς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν καί τά ταπεινά ἐφορῶν; Εἷς μόνος ἅγιος, εἷς Κύριος, εἷς προσκυνητός μόνος, Ἰησοῦς Χριστός, εἷς δόξαν Θεοῦ πατρός, ἀμήν». ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΠΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάρτιος, ὁ.π., 409.

θῶ»⁹⁴⁶. Ο ηγεμόνας τον προειδοποιεί ότι ο κόσμος είναι εξοργισμένος μαζί του και είναι ικανοί να τον κάψουν ζωντανό. Ο μάρτυρας απάντησε χαμογελώντας: «τούτου μοι τοῦ ἀγαθοῦ εἰ πρόξενος γένοιο, ὁμολογήσω σοι χάριτας ὅσας· εἰ δέ καί προστάξεις νῦν τοῦτο, περιπτύσσομαι ἂν ἀκορέστως τὴν χειρὰ σου»⁹⁴⁷. Αμέσως δίνεται εντολή να τον φυλακίσουν και να τον βασανίσουν με κάθε τρόπο. Ο μάρτυρας τα υπέμεινε με ανδρεία και ακλόνητη πίστη. Μετά από πολλές και ανεπιτυχείς προσπάθειες να τον μεταπείσουν ο ηγεμόνας αποφασίζει τη θανατική του καταδίκη. Τον ρίχνουν σε αναμμένη φωτιά μαζί με ζώα αλλά ο Γεώργιος δέχεται το μαρτύριο με αξιοθαύμαστη υπομονή και ιδιαίτερη χαρά. Έτσι, παρέδωσε το πνεύμα του στις 26 Μαρτίου του 1437.

19) Γεώργιος από το Κουσάντασι

Ένας άλλος συνονόματος νεομάρτυρας ήταν ο Γεώργιος, γέννημα και θρέμα της νέας Εφέσου γνωστής ως Κουσάντασι. Όταν ήρθε σε ηλικία γάμου, παντρεύτηκε και απέκτησε παιδιά. Η ζωή του όμως δεν ήταν σύμφωνη με το θέλημα του Θεού γιατί χαρακτηρίζονταν από την αταξία, την κραιπάλη και τη μέθη. Σε ηλικία σαράντα δύο ετών και ενώ ήταν σε κατάσταση μέθης, παρουσιάστηκε μπροστά στον κριτή της περιοχής και απαρνήθηκε την ορθόδοξη χριστιανική πίστη. Με το σαλαβάτι στα χέρια και λίγο πριν κάνει την περιτομή, συναισθάνεται το λάθος του και μετανοημένος φεύγει για τη Σάμο. Τις ημέρες εκείνες έτυχε να χτίζεται στην περιοχή η Εκκλησία των χριστιανών με βασιλική άδεια. Οι μουσουλμάνοι, ενοχλημένοι για την κατασκευή του ναού και θέλοντας να φέρουν κάθε είδους εμπόδια ανέφεραν ότι κάποιοι Χριστιανοί σκότωσαν τον Γεώργιο γιατί αρνήθηκε την πίστη τους. Προχώρησαν ακόμη περισσότερο υποστηρίζοντας ότι οι Χριστιανοί

⁹⁴⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάρτιος, ό.π., 409-410.

⁹⁴⁷ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάρτιος, ό.π., 410.

μετά το θάνατο του Γεωργίου τον έθαψαν στα θεμέλια και δεν μπορεί κανείς πλέον να τον βρει.

Οι δημογέροντες, ακούγοντας τις παραπάνω συκοφαντίες, έσπευσαν στον κριτή και του ανέφεραν ότι ο Γεώργιος βρίσκεται στη Σάμο και όχι θαμμένος σε θεμέλια. Τον προέτρεψαν μάλιστα να επαληθεύσει την πληροφορία στέλνοντας ανθρώπους στο νησί. Οι απεσταλμένοι του, τον βρήκαν πράγματι στη Σάμο, τον πήραν με τη βία στην Έφεσο, του έκαναν περιτομή και τον τοποθέτησαν νεωκόρο σε τζαμί.

Αντιλαμβανόμενος το μεγάλο αμάρτημα να αρνηθεί την πίστη του, μετανόησε και προσπαθούσε να βρει τρόπο να φύγει. Η ευκαιρία διαφυγής δόθηκε μετά από δέκα μήνες, οπότε εξαφανίστηκε από την περιοχή χωρίς να το πάρει κανείς είδηση τότε και με ποιόν τρόπο έγινε. Για μεγάλο διάστημα ζούσε μεταξύ Σάμου και Πάτμου. Εκεί του δόθηκε η ευκαιρία να εξομολογηθεί το παράπτωμα για το οποίο έκλαιγε συνεχώς. Ενδυναμωμένος πνευματικά αποφασίζει να επανορθώσει το λάθος του ομολογώντας τη χριστιανική του πίστη. Παρουσιάζεται στον εξουσιαστή της Σάμου και διακηρύσσει την πίστη του στο Χριστό, εξευτελίζοντας παράλληλα τη μουσουλμανική θρησκεία. Συνέπεια της πράξης του αυτής ήταν να τον ξυλοκοπήσουν και στη συνέχεια να τον φυλακίσουν. Μαθαίνοντας το περιστατικό οι δημογέροντες της Σάμου, επισκέφθηκαν τον εξουσιαστή και τον έπεισαν να αποφυλακίσει τον Γεώργιο, προσφέροντάς του αρκετά χρήματα⁹⁴⁸.

Ο Γεώργιος λυπήθηκε πολύ για την έκβαση της υπόθεσης και προσπαθούσε να βρει κάποιον άλλο τρόπο να πραγματοποιήσει την επιθυμία του. Επέστρεψε στο Κουσάντασι και μετέφερε την οικογένειά του σε ασφαλές μέρος. Τρεις μέρες πριν παρουσιαστεί πήγαινε και καθόταν κάτω από μια σκαμνιά στην οποία είχαν κρεμάσει το νεομάρτυρα άγιο Πολύδωρα. Επιδιώκοντας να δώσει

⁹⁴⁸ Ο βιογράφος Αθανάσιος Πάριος αναφέρει μόνο ότι τον «έκατάπεισαν μέ ἄσπρα», ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ἀπρίλιος, ό.π., 420.

αφορμή μπήκε σε ένα καφενείο και προσπάθησε να συγκρουσθεί με τον ιδιοκτήτη. Βλέποντας ότι δεν πετύχαινε το εγχείρημά του παίρνει το θάρρος και παρουσιάζεται μπροστά στον κριτή και στην ερώτησή του ποιος ήταν ο λόγος της επίσκεψης, απάντησε: «εἶχα ἕνα καλόν ἀμανέτι, καί μοῦ τό ἐπήρατε ἐσεῖς οἱ τοῦρκοι καί ἀντί ἐκείνου, μοῦ ἐδώσατε τό ψεύτικον· ἰδοῦ τώρα τό ἐδικόν σας καί δότε μου τό ἐδικόν μου»⁹⁴⁹. Τελειώνοντας, ἐβγαλε το σκουφί που φορούσε στο κεφάλι και το πέταξε στο πάτωμα. Όταν ο κριτής ζήτησε να μάθει ποιος είναι του απάντησε: «Χριστιανός ἤμουν καί ἐτούρκισα, νομίζοντας πώς ἡ στράτα σας εἶναι καθαρά καί παστρική· ὅμως ἐκατάλαβα καί ἐβεβαιώθηκα, πώς εἶναι βορβορώδης καί ἀκανθώδης, καί δι' αὐτό ἦλθα νά ὁμολογήσω ἐδῶ ἔμπροσθέν σας, πώς ἤμουν καί εἶμαι, μέ τήν χάριν τοῦ Θεοῦ Χριστιανός ... Χριστιανός ἤμουν καί εἶμαι· τό ὄνομά μου εἶναι Γεώργιος»⁹⁵⁰. Ο κριτής δίνει αμέσως διαταγή να τον φυλακίσουν. Όταν ο φύλακας προσπάθησε να τον δέσει ο μάρτυρας εἶπε: «ἄνθρωπε, διά τί θέ νά μέ δέσης; μήπως εἶμαι κλέπτης, ἢ φονεύς; ἐγώ ἦλθα αὐτοθελήτως, διά νά ὁμολογήσω τήν πίστιν μου, τήν ἀγίαν· Χριστιανός εἶμαι ... Χριστιανός εἶμαι, Χριστιανός θέλω νά ἀποθάνω»⁹⁵¹. Ο καχαγιάς του πέρασε μεγάλη αλυσίδα στο λαιμό και τα πόδια μέσα σε ένα κούτσουρο. Καθ' ὅλη τη διάρκεια της νύχτας τον βασάνιζαν ανελέητα.

Την Παρασκευή μαζεύτηκαν ὅλοι στο κριτήριο και δόθηκε εντολή στο φύλακα να φέρει μπροστά τους το μάρτυρα. Στην αρχή προσπάθησαν να τον καλοπιιάσουν μιλώντας του ἡρεμα και ζητώντάς του να ὁμολογήσει πίστη στο Μωάμεθ. Ο Γεώργιος ὅμως, ὁμολογούσε: «Χριστιανός εἶμαι, τήν πίστιν μου θέλω»⁹⁵². Βλέποντας ο κριτής το αμετάθετον της γνώμης του, δίνει εντολή να τον αποκεφαλίσουν. Λίγο πριν εκτελέσουν την εντολή προσπάθησαν να

⁹⁴⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Ἀπρίλιος, ὁ.π., 421.

⁹⁵⁰ Αὐτόθι.

⁹⁵¹ Αὐτόθι.

⁹⁵² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Ἀπρίλιος, ὁ.π., 422.

τον παραπλανήσουν και έστειλαν ένα τούρκο ο οποίος τον παρακαλούσε να λυπηθεί τη ζωή του και να ομολογήσει πίστη στο Μωάμεθ. Ο Γεώργιος αντιλαμβανόμενος την πλεκτάνη του είπε: «Χριστιανός είμαι, Γεώργιος ονομάζομαι, δέν θέλω τήν έρμηνείαν σου ... Χριστιανός είμαι»⁹⁵³. Ο δήμιος τον διατάζει να σκύψει αμέσως το κεφάλι και έτσι του απέκοψε την τίμια κεφαλή στις 5 Απριλίου του 1801.

20) Μανουήλ, Θεόδωρος, Γεώργιος, Μιχαήλ, Γεώργιος από τη Σαμοθράκη

Οι νεομάρτυρες Μανουήλ, Θεόδωρος, Γεώργιος, Μιχαήλ και Γεώργιος κατάγονταν από τη Σαμοθράκη, εκτός του Μιχαήλ που προέρχονταν από την Κύπρο. Κατά τη διάρκεια της επανάστασης του 1821 η Σαμοθράκη υποδουλώθηκε στους αγαρηνούς και υπέστη μεγάλα και φοβερά δεινά. Εξοντώθηκε μεγάλο μέρος του πληθυσμού, απήχθησαν πολλά γυναικόπαιδα και όσοι πιάστηκαν αιχμάλωτοι κατέληξαν στην Ανατολή, την Ευρώπη και την Αίγυπτο. Στη χορεία των αιχμαλώτων ανήκουν και οι 5 νεομάρτυρες οι οποίοι αναγκάστηκαν να αλλαξοπιστήσουν.

Μετά την απελευθέρωση, επιστρέφουν στα πάτρια εδάφη και μυρώνονται εκ νέου, ασπαζόμενοι ξανά την ορθόδοξη χριστιανική πίστη. Το γεγονός όμως αυτό έγινε γνωστό στους τούρκους που κατοικούσαν στη Σαμοθράκη. Οι Χριστιανοί του νησιού, αντιλαμβανόμενοι τον κίνδυνο, τους συμβούλευσαν να φύγουν από το νησί και να έρθουν για λόγους ασφαλείας στην Ελλάδα. Αυτοί όμως αποφάσισαν από κοινού να μαρτυρήσουν για το Χριστό θέλοντας έτσι να επανορθώσουν για το μεγάλο τους αμάρτημα.

Την εποχή εκείνη διοικούσε την περιοχή της Θράκης ένας πολύ σκληρός καδής, ο Απτιραχμάν, θερμός υποστηρικτής της μουσουλμανικής θρησκείας. Επισκέπτονταν πολύ συχνά τη Σαμοθράκη και όταν πληροφορήθηκε για τους πέντε τους κάλεσε και προσπάθησε με γλυκό τρόπο να τους επηρεάσει υπέρ της

⁹⁵³ Αυτόθι.

μουσουλμανικής θρησκείας. Οι μάρτυρες όμως του απάντησαν ομόφωνα: «ἡμεῖς, ὦ δικαστά, Χριστιανοί ἤμεν ἐκ τῶν πατέρων ἡμῶν· ἀλλ' ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ αἰχμαλωτισθέντες, βιαίως ὑπήχθημεν τῇ πλάνῃ καὶ ἀσεβείᾳ ὑμῶν. Ἦδη γνόντες οἷον κακόν πεπόνθαμεν, κυλισθέντες τῷ βυθῷ τῆς ἀπάτης, ἐπανήλθομεν τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι, εἰς τό θαυμαστόν αὐτοῦ φῶς, καί οὐδόλως ἀρνούμεθα τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἐτοίμως ἔχομεν ἀποθανεῖν ὑπὲρ Χριστοῦ, τοῦ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ»⁹⁵⁴. Ο σκληρός καδῆς δίνει αμέσως διαταγή να τους φυλακίσουν. Στη συνέχεια όμως, τους απελευθερώνει αφού δεχτηκε ως πληρωμή ένα ικανοποιητικό ποσό. Μετά από ένα μικρό χρονικό διάστημα επισκέπτεται την περιοχή κάποιος άλλος δυνάστης, όμοιος στη σκληρότητα με τον προηγούμενο. Μετέφερε τους νεομάρτυρες στη Μάκρη και τους φυλάκισε εκ νέου. Τα βασανιστήρια που υπέστησαν ήταν φρικτά. Την επόμενη μέρα άρχιζε το ραμαζάνι. Μόλις ξημέρωσε με εντολή του εξουσιαστή παρουσιάστηκαν μπροστά του. Ζήτησε να μάθει ποιοι και από πού είναι. Με πολύ ηρεμία του απάντησαν: «Ἡμεῖς, ὦ ἄρχον, Χριστιανοί ἤμεθα ἐκ προγόνων, γεγεννημένοι καὶ ἀνατεθραμμένοι ἐν τῇ νήσῳ Σαμοθράκῃ· καὶ ἐν δυσχειμέρῳ καιρῷ δεινῆς καταδρομῆς τῇ πατρίδι ἡμῶν, οἱ μὲν τοκεῖς ἡμῶν σὺν πλείστοις ἄλλοις εὐσεβέσι θανάτῳ ἀπώλοντο, ἡμεῖς δέ, παῖδια ὄντες, αἰχμαλωσία ληφθέντες, ἐπωλήθημεν ὀμοθήσκῳ ὑμῶν, παρ' ὧν θωπεία καὶ ἀπειλῆ βιασθέντες, ἐδεξάμεθα τό σέβας ὑμῶν· ὠρίμου δέ ἡλικίας ἐπιβάντες, καὶ εἰδόντες οἷον τό τῆς πλάνης σκότος, ἐπανήλθομεν ταχυτάτῳ ποδί τῷ φωτί τῆς ἀληθοῦς προγονικῆς ὑμῶν πίστεως, ὑπὲρ ἧς ἐτοίμως ἔχομεν καὶ θάνατον ὑποστῆναι, ὡς ἂν τῆς ἀθανάτου ζωῆς τύχωμεν»⁹⁵⁵. Ο κριτής τους ρώτησε πως τόλμησαν να απαρνηθούν τη μουσουλμανική πίστη η οποία τους προσέφερε τόσα υλικά αγαθά και του απάντησαν: «ἡμεῖς ... οὐδόλως ἀνεχόμεθα ὑπαχθῆναι αὐθις τῇ ἀσεβείᾳ· Χριστός ἐστὶν ἡ ζωὴ ἡμῶν, ἐν ᾧ ζῶμεν

⁹⁵⁴ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἀπρίλιος, ό.π., 426.

⁹⁵⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἀπρίλιος, ό.π., 426-427.

καί ζησόμεθα, ὑπέρ οὗ καί θανεῖν προθύμως αἰρούμεθα, ἢ πρόσκαιρον ἔχειν ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν, ἧς τό τέλος κόλασις αἰώνιος· ὑμῶν ἔστωσαν τά προτεινόμενα ἀγαθά, ἃ φθορά ἀφανίζει· ἡμεῖς γάρ Χριστιανοί ἐσμεν, καί Χριστιανοί ἐσόμεθα· ἠπατήθημεν γάρ πάλαι, ἐν ἁωρία φύσεως, ἀρνηθέντες τήν σωτήριον τοῦ Σωτῆρος κλήσιν, ἐν ἣ ζωῇ αἰώνιος, ἣν νῦν ὁμολογοῦμεν καί παρηρησία κηρύττομεν ἐπί πάντων· Χριστῷ πιστεύομεν καί Χριστιανοί θανούμεθα· οὐ γάρ περιτρέψεις ἡμᾶς τῆς κρείττονος στάσεως»⁹⁵⁶.

Αγανακτισμένος ο ἄρχοντας τους κλείνει ξανά στη φυλακή με τα χέρια αλυσοδεμένα πίσω στον τράχηλο και τα πόδια περασμένα σε ξύλο. Οι μάρτυρες τα υπέμειναν όλα με ιδιαίτερη χαρά και ανακούφιση, προσπαθώντας παράλληλα να δώσει ο ένας θάρρος στον ἄλλο⁹⁵⁷.

Οι προύχοντες της Μάκρης μόλις πληροφορήθηκαν για τη σύλληψη των πέντε στήνουν παγίδα για να μπορέσει ο ιερέας να εισχωρήσει στη φυλακή και να τους κοινωνήσει. Ισχυρίστηκαν ότι ο συγκεκριμένος κληρικός δεν θέλει να καταβάλλει τους φόρους. Ο ηγεμόνας τους πίστεψε και ἔδωσε ἐντολή να τον συλλάβουν και να τον κλείσουν στη φυλακή. Μετά ἀπό τρεῖς ἡμέρες και κατόπιν ἐντολῆς του τυράννου τους ἔφεραν μπροστά του ἕναν-ἕναν ξεχωριστά. Παρουσιάζεται πρῶτος ο Μανουήλ και στις προκλήσεις του ηγεμόνα ἀπάντησε ότι σε καμία περίπτωση δεν θα υποχωρήσει και ὅτι: «ἔτοιμος εἰμι θανεῖν ὑπέρ Χριστοῦ»⁹⁵⁸. Ακολουθεῖ ο δεῦτερος κατά σειρά ηλικίας, Μιχαήλ ο οποίος επανέλαβε τα ἴδια λόγια. Ο ηγεμόνας μαζί με τον καδή κατέγραψαν τη μαρτυρία τους και την ἔστειλαν με γράμμα στο Βασάφ, ἄρχοντα της επαρχίας. Οι μάρτυρες ἐπί εἴκοσι τρεῖς ἡμέρες ἀνέμεναν την ἀπόφαση υπομένοντας μέσα

⁹⁵⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Ἀπρίλιος, ὁ.π., 427.

⁹⁵⁷ Ο βιογράφος ἀναφέρει τα ἐξῆς λόγια με τα οποία ἀλληλοστηρίζονταν: «Μὴ φοβηθῶμεν, ἀδελφοί, τόν πρόσκαιρον θάνατον, μηδέ δειλιάσωμεν τάς βασάνους, παρέχονται γάρ τόν Θεόν φοβηθῶμεν τόν διδόντα δύναμιν τοῖς ἐλπίζουσι τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ ὀνόματι», αὐτόθι.

⁹⁵⁸ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Ἀπρίλιος, ὁ.π., 428.

στη φυλακή φρικτά βασανιστήρια. Ο θάνατός τους ήταν ιδιαίτερα φρικτός. Έριξαν τα σώματά τους πάνω σε σανίδες από τις οποίες προεξείχαν σίδερα. Την επόμενη μέρα πήραν το Μιχαήλ και τον έκοψαν κομμάτια με το ξίφος. Στη συνέχεια πήραν τους άλλους τέσσερις και τους μετέφεραν στο μέρος όπου θα εκτελούνταν η καταδικαστική απόφαση. Τον Γεώργιο και το Θεόδωρο τους κρέμασαν. Το Μανουήλ προσπάθησαν για μια ακόμη φορά να τον κάνουν να εξωμόσει, αλλά η απάντηση που τους έδωσε ήταν αποστομωτική: «ὦ μιαρῶτατοι, ἡμεῖς ἐθελουσίως παραδιδόμεθα εἰς θάνατον διὰ Χριστόν, οὐαὶ δέ ὑμῖν τοῖς ἀσεβέσι καὶ ἀνόμοις· Χριστός γάρ ὁ τῶν ὅλων Θεός, δι' ὃν ἀποθνήσκομεν, αὐτός θέλει ἐκδικήσει τό αἷμα ἡμῶν, καὶ ἀποδώσει τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας ὑμῶν, ἐν δικαίᾳ κρίσει»⁹⁵⁹. Ο δήμιος τον αρπάζει και τον ρίχνει πάνω σε μυτερές προεξοχές οι οποίες του κατέκοψαν όλα τα μέλη. Εκεί έριξαν και τον Γεώργιο αλλά συνέβη κάτι το παράδοξο: τα αιχμηρά αντικείμενα αντί να κατακόψουν το σώμα του, στράβωσαν. Τους ρίχνουν για δεύτερη φορά και ο μεν Μανουήλ παρέδωσε αμέσως το πνεύμα του, ο δε Γεώργιος επέζησε είκοσι τέσσερις ώρες. Στο τέλος τον πυροβόλησαν στο κεφάλι. Ο βιογράφος των πέντε νεομαρτύρων αναφέρει ότι η τιμωρία του Θεού δόθηκε άμεσα στο δήμιο ο οποίος πέθανε μετά από τρεις μέρες από πανώλη. Ο δεύτερος δήμιος παραμορφώθηκε αφού το κεφάλι του γύρισε προς τα πίσω⁹⁶⁰. Οι πέντε νεομάρτυρες θανατώθηκαν στις 6 Απριλίου του 1835.

21) Δημήτριος από την Αρκαδία

Ο νεομάρτυρας Δημήτριος καταγόταν από το Μωριά και συγκεκριμένα από τη Λιγούδιστα της Αρκαδίας. Οι γονείς του ήταν ιδιαίτερα ευσεβείς αλλά έχασε πολύ νωρίς τη μητέρα του. Ο πατέρας ξαναπαντρεύτηκε για να έχει την απαραίτητη βοήθεια

⁹⁵⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Απρίλιος, ό.π., 429.

⁹⁶⁰ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Απρίλιος, ό.π., 430.

στην ανατροφή των παιδιών του. Η δεύτερη σύζυγος όμως, κάθε άλλο παρά ως μητέρα συμπεριφέρθηκε στα παιδιά του. Αναγκάστηκαν να φύγουν από το σπίτι και ο μεν μεγαλύτερος αδελφός να πάει στην Τριπολιτσά ως υπηρέτης σε τούρκικο σπίτι, ο δε Δημήτριος να προσκολληθεί σε κάποιους χτίστες. Οι χτίστες, εξαιτίας της δουλειάς τους, γύριζαν από τόπο σε τόπο φθάνοντας κάποια στιγμή στην Τριπολιτσά. Ο Δημήτριος που ήταν πολύ νεαρός στην ηλικία συναναστράφηκε με κάποια μικρά τουρκόπουλα. Εξαιτίας κάποιας ασήμαντης αφορμής που του δόθηκε από τα αφεντικά του, έφυγε και πήγε υπηρέτης σ' ένα τουρκόσπιτο. Παρακινούμενος από τους οικείους και ανώριμος εξαιτίας του νεαρού της ηλικίας, αρνήθηκε τη χριστιανική πίστη και έκανε αμέσως περιτομή. Ο μεγαλύτερος αδελφός του πληροφορήθηκε το γεγονός και έσπευσε αμέσως να τον βρει. Μόλις όμως τον αντίκρουσε με τα τούρκικα πολυτελή φορέματα, αντί να λυπηθεί και να προσπαθήσει να τον συνετίσει, ζήλεψε και διέπραξε το ίδιο αμάρτημα επιδιώκοντας να ζήσει μέσα στις ανέσεις και την πολυτέλεια.

Ο πατέρας, στο άκουσμα της είδησης ότι και τα δύο παιδιά του αλλαξοπίστησαν, λυπήθηκε και έσπευσε να τα συναντήσει. Για το μεγαλύτερο γιο δεν έχουμε πληροφορίες αν κατάφερε να τον δει. Για το Δημήτριο ο βιογράφος αναφέρει ότι, μόλις του έγινε γνωστό ότι τον αναζητά ο πατέρας του, κρύφτηκε και δεν τόλμησε να εμφανιστεί μπροστά του από ντροπή κατά κύριο λόγο αλλά, ταυτόχρονα, φοβούμενος και τον αγά του. Έτσι, ο πατέρας του έφυγε άπρακτος. Η προσπάθειά του όμως, δεν πήγε χαμένη γιατί ο Δημήτριος άρχισε να σκέφτεται ότι λύπησε πολύ τον πατέρα του με την άρνηση της ορθόδοξης χριστιανικής πίστης και το φόβο του να τον συναντήσει χωρίς να υπολογίσει τον κόπο που έκανε να φθάσει ως εκεί. Άρχισε να έχει λογισμούς μετανοίας και επιστροφής κατακρίνοντας παράλληλα τον εαυτό του γι' αυτό που διέπραξε.

Αποφασίζει να φύγει από το σπίτι που έμενε και μόλις του δόθηκε η κατάλληλη ευκαιρία έφυγε κρυφά και ξεκίνησε να πάει

στον πατέρα του. Μη γνωρίζοντας το δρόμο έφθασε ένα βράδυ στο χωριό Στρεμνίτζα και βρήκε κατάλλυμα σε μια φιλόξενη γυναίκα. Από αυτή έμαθε ότι πήρε λάθος δρόμο και έπρεπε να γυρίσει πίσω για να ακολουθήσει άλλη κατεύθυνση. Επέστρεψε λοιπόν στην Τριπολιτσά και πήγε ξανά ως υπηρέτης στο ίδιο σπίτι με σκοπό να βρει κάποιον να τον οδηγήσει στον πατέρα του. Κοντά στον αγά είχε μάθει την τέχνη του μπαρμπέρη και τον βοηθούσε στο εργαστήριο. Βρήκε κάποιους Χριστιανούς που πήγαιναν προς τη Σμύρνη κι έτσι αποφάσισε να τους ακολουθήσει και να μην επιστρέψει στην πατρογονική του εστία. Έφυγε κρυφά και πήγε στους Μύλους του Άργους απ' όπου θα ξεκινούσαν με το καϊκι για τη Σμύρνη. Αποβιβάστηκαν στο λιμάνι της πόλης και στη συνέχεια αναχώρησε μόνος του για τη Μαγνησία όπου είχε πολλούς γνωστούς και έμεινε σ' έναν από αυτούς. Κάποια στιγμή του αποκάλυψε το μεγάλο του αμάρτημα και ζήτησε κάποιον πνευματικό για να εξομολογηθεί.

Εξαιτίας του ότι στην περιοχή έπεσε ο λοιμός της πανώλης πήγαν σε κάποιο άλλο χωριό που κατοικούσαν συμπατριώτες Χριστιανοί. Γνωστοποίησε σε κάποιους το σκοπό του Δημητρίου και τον έστειλαν στις Κυδωνίες, στη μονή του Τιμίου Προδρόμου. Η μονή αυτή βρίσκονταν σ' ένα μικρό νησάκι μεταξύ Κυδωνιών και Μοσχονησιών. Ο τόπος ήταν πραγματικά ακίνδυνος και του δόθηκε η δυνατότητα να εξομολογηθεί στον ηγούμενο. Στη συνέχεια επανήλθε στους κόλπους της Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας δεχόμενος το Άγιο Μύρο.

Με τη βοήθεια Χριστιανών έφυγε στα Μοσχονήσια και βρήκε δουλειά σ' ένα καφενείο όπου έμεινε για ένα περίπου χρόνο. Επειδή δεν μπορούσε να ηρεμήσει γύρισε πίσω στο μοναστήρι για να προσκυνήσει την εικόνα του Τιμίου Προδρόμου και ζητώντας τη βοήθεια του Αγίου, έταξε να του φέρει ένα μεγάλο ασημένιο καντήλι. Στις Κυδωνίες άσκησε το επάγγελμα του μπαρμπέρη⁹⁶¹. Έτσι, κατάφερε να μαζέψει πάνω από 200 γρόσια και παρήγγειλε σ' έναν αργυροχρυσόχοο την κατασκευή του καντηλιού.

⁹⁶¹ Όπως προαναφέραμε, είχε μάθει την τέχνη από τον τούρκο αγά.

Σιγά – σιγά άρχισε να γεννάται μέσα του ο θείος πόθος του μαρτυρίου. Έτυχε εκείνο τον καιρό να πάει στην περιοχή κάποιος συμπατριώτης του πραγματευτής. Αφού απέκτησαν φιλική σχέση του διηγήθηκε όλα όσα του συνέβησαν και εκείνος του διάβασε αποσπάσματα από το προσφάτως τυπωμένο νέο μαρτυρολόγιο. Ακούγοντας για τα φρικτά βασανιστήρια των νεομαρτύρων ενισχύθηκε μέσα του η επιθυμία και άρχισε να σκέφτεται σοβαρά το μαρτύριο. Αποφάσισε λοιπόν να επιστρέψει στον τόπο που αρνήθηκε το Χριστό, να τον ομολογήσει ξανά και να ξεπληρώσει το αμάρτημά του με το αίμα του.

Πηγαίνει πρώτα στο μοναστήρι και αφού πραγματοποίησε το τάμα του τοποθετώντας το καντήλι, ζήτησε τη βοήθεια του Αγίου στον αγώνα του. Ακολούθως ζήτησε και τη συμβουλευτική καθοδήγηση του ηγουμένου. Τον στέλνει σ' ένα πνευματικό στη Χίο δίνοντάς του ως συνοδευτικό και ένα γράμμα. Ο πνευματικός τον δέχτηκε με πολλή αγάπη και κατανόηση λέγοντάς του ότι πρέπει να ελπίζει στην ευσπλαχνία του Θεού. Τον επαίνεσε μάλιστα, για την επιθυμία του να χύσει το αίμα του για το Χριστό. Του τόνισε βέβαια ότι: «δέν είναι καμμία άμαρτία όσον μεγάλη καί άν είναι, όπου νά νικᾶ τήν εὐσπλαχνίαν τοῦ Θεοῦ, καί νά μή δύναται νά συγχωρηθῆ μέ τήν ἱεράν ἐξομολόγησιν καί μετάνοιαν ἔχομεν σεσωσμένους ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διά τῆς μετανοίας, ἀσώτους, τελώνας, πόρνας, καί πολλούς ἐξωμότας καί ἀρνητάς τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ καιρῷ τῶν διωγμῶν ... ἔχομεν τόν πρωτόθρονον καί κορυφαῖον τῶν Ἀποστόλων Πέτρον, ὁ ὁποῖος διά μετανοίας καί δακρῶν, ἐθεράπευσε τήν τριττήν ἀρνησιν, όπου ἠρνήθη τόν Χριστόν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ Σωτηρίου Πάθους. Ὅθεν δύνασαι καί σύ νά υπάγης εἰς ἕνα ἡσυχαστικόν τόπον, καί διά μετανοίας νά ἐξαλείψης τήν ἀνομίαν σου, καί νά σωθῆς»⁹⁶². Του τόνισε ότι: « ... ἡ μετάνοια εἶναι ἔργον πολυχρόνιον, καί εἶναι χρεῖα ἐκεῖνος όπου ἤμαρτεν, νά ἔχη καρδίαν συντετριμμένην καί τεταπεινωμένην ἕως όπου ζῆ, καί νά

⁹⁶²ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἀπρίλιος, ὁ.π., 450-451.

λυπῆται, καί νά κλαίῃ εἰς ὅλην του τήν ζωήν, ὅταν ἤκουε τήν φωνήν τοῦ ἀλέκτορος ... Λοιπόν ἐπειδή ἐνδέχεται νά μή κάμνουν τήν ἀπαιτουμένην μετάνοιαν, ἢ νά πέσουν καί εἰς ἄλλας νέας ἀμαρτίας, διά τοῦτο τρέχουν εἰς τό μαρτύριον, ὡσάν εἰς πλέον σύντομον ὁδόν, διά νά φθάσουν τό γληγορώτερον εἰς τόν Παράδεισον· ἐπειδή τό μαρτύριον εἶναι βάπτισμα διά τοῦ αἵματος γινόμενον, ὅπου καθώς λέγει ὁ Θεολόγος Γρηγόριος δέν φοβεῖται ὁ βαπτισθεῖς διά τοῦ μαρτυρίου, νά μολυνθῇ μέ δευτέρους μολυσμούς ἀμαρτίας ... Ἐγώ ὅμως, βλέποντας τήν νεανικήν σου ἡλικίαν, σέ συμβουλεύω νά παραιτηθῆς ἀπό τό μαρτύριον, διά τό ἄδηλον τῆς ἐκβάσεως, καί νά ἐπιμεληθῆς τά ἔργα τῆς μετανοίας· ὅτι κατά τόν τοῦ Κυρίου λόγον, τό μέν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δέ σὰρξ ἀσθενής· καί ἐνδέχεται νά μή δυνηθῆς νά βαστάξῃς τά βάσανα τοῦ μαρτυρίου ἕως τέλους, καί νά πέσης εἰς τό ἴδιον πτώμα, εἰς καιρόν ὅπου δύνασαι νά ἐγερθῆς ἐκ τοῦ πτώματος διά τῆς μετανοίας»⁹⁶³.

Ο Δημήτριος ἀκούγε τις σοφές νουθεσίες του πνευματικού σιωπηλός και χωρίς καμία αντίδραση. Η φλόγα της αγάπης στο Χριστό ὅμως, που εἶχε ανάψει μέσα του, ἦταν πιο δυνατή. Για το λόγο αυτό ἔβαλε σε μεγάλη ἀσκήση το σῶμα και την ψυχή του με αυστηρή νηστεία, ἀδιάλειπτη προσευχή, ολονυχτίες, ἀμέτρητες γονυκλισίες, παρακλήσεις προς τὴν Ὑπεραγία Θεοτόκο. Ἐχοντας ως πρότυπο τὸν ἀπόστολο Πέτρο, ἐκλαιγε συνεχῶς επικαλούμενος ταυτόχρονα τὴ βοήθεια τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου. Ὅλα αὐτά ὅμως, τα θεωροῦσε μικρά και ἀσήμαντα μπροστά στον πόθο του να ἐξιλεωθεῖ χύνοντας τὸ αἷμα του για τὸ Χριστό. Η θλίψη του ἦταν τόσο μεγάλη, ὅπως περιγράφει ὁ βιογράφος του⁹⁶⁴, που κάθε φορὰ που ἔφερνε στη σκέψη του τὸ παράπτωμά του, χτυπούσε με τὰ χέρια τὸ στήθος και τὸ κεφάλι στον τοῖχο τόσο δυνατά σε σημεῖο που μάτωνε ἡ μύτη του⁹⁶⁵.

⁹⁶³ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἀπρίλιος, ὁ.π., 451.

⁹⁶⁴ Το βίο του συνέγραψε ὁ ιερομόναχος Νικηφόρος ὁ Χίος.

⁹⁶⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἀπρίλιος, ὁ.π., 452.

Θέλοντας να πάρει και μια δεύτερη γνώμη επισκέπτεται έναν ιερομόναχο πνευματικό. Εξομολογήθηκε και εξέφρασε την επιθυμία του για το μαρτύριο. Ο πνευματικός τον άκουσε με πολλή προσοχή και τον παρότρυνε «νά προτιμήση ὡς ἀσφαλεστέραν τήν ἐν ἡσυχία μετάνοιαν καί νά λείψη ἀπό τό μαρτύριον»⁹⁶⁶. Ο Δημήτριος άκουγε και πάλι σιωπηλός αλλά η φλόγα του μαρτυρίου έκαιγε ακόμη περισσότερο μέσα του. Σύμφωνα με το βιογράφο: «τόσον ἐπαρακινήθη καί ἐθερμάνθη εἰς τό μαρτύριον, ἀπό τόν ζῆλον καί τήν μίμησιν τῶν νέων μαρτύρων, καί τόσον ἄναψεν εἰς τόν πόθον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὥστε ὁπού τοῦ ἐφαίνετο, ὅτι μέ μόνην τήν χύσιν τοῦ αἵματός του, θέλει σβήσει τήν νοητήν ἐκείνην φλόγα τήν καταφλέγουσαν τήν καρδίαν του»⁹⁶⁷. Μη μπορώντας να συγκρατήσει άλλο την εσωτερική του επιθυμία ζήτησε την άδεια του πνευματικού να επιστρέψει στο Μωριά για να ομολογήσει την πίστη του στον ίδιο ακριβώς τόπο που την αρνήθηκε και συνάμα να συναντήσει τον αδελφό του για να τον πείσει να επανέλθει στην Ορθόδοξη Χριστιανική πίστη.

Ο πνευματικός βλέποντας τον διακαή πόθο του Δημητρίου, χάρηκε ιδιαίτερα και αφού τον συμβούλεψε πώς να αντιμετωπίσει κάποιες δυσκολίες που πιθανότατα θα συναντούσε, του έδωσε την άδεια να αναχωρήσει. Ως συνοδευτικό του έδωσε και ένα γράμμα το οποίο έπρεπε να παραδώσει σε ένα σεβάσμιο ιεροκήρυκα της περιοχής. Μόλις έφθασε στο Άργος πήγε αμέσως να τον συναντήσει αλλά δεν τον βρήκε και φιλοξενήθηκε από έναν ευσεβή Χριστιανό. Στα πλαίσια της πνευματικής του προετοιμασίας έτρωγε κάθε οκτώ ημέρες μια μικρή ποσότητα φαγητού.

Αφού πέρασε η Μεγάλη Εβδομάδα μαζί με τη Διακαινήσιμη και ο ιεροκήρυκας δεν εμφανίστηκε, ο Δημήτριος δε μπορούσε να περιμένει και έλεγε στο Χριστιανό που τον φιλοξενούσε ότι έπρεπε να φύγει γιατί: «δέν εἶναι καιρός ἀργοπορίας, μήτε καιρός

⁹⁶⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Απρίλιος, ό.π., 453.

⁹⁶⁷ Αυτόθι.

στοχασμοῦ, ἀμή εἶναι καιρός ἀποδημίας»⁹⁶⁸. Συνοδευόμενος ἀπό κάποιο ευσεβή Χριστιανό, επισκέφθηκε τὴν ιερὰ μονή Κηπιανῶν. Εκεί ἐξομολογήθηκε, ἐκλαψε πικρὰ, προσευχήθηκε καὶ ἑτοιμος ψυχολογικά ἀναχωρεῖ καὶ φθάνει στὴν Τριπολιτσά συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν ἴδιο Χριστιανό. Πῆγε στο σπίτι κάποιου Χριστιανοῦ ποὺ ἦταν φίλος με τὸν ἀγά του καὶ τὸν χαιρέτησε με τὸν ἀναστάσιμο χαιρετισμό «Χριστὸς ἀνέστη». Εκείνοι, μόλις τὸν ἀναγνώρισαν καὶ ἔμαθαν τὸ σκοπὸ του, φοβήθηκαν. Τὴν ἴδια μέρα τὸ ἀπόγευμα συνάντησε κάποιους κληρικούς καὶ ευσεβεῖς λαϊκούς στοὺς οὗσιους γνωστοποίησε τὴ μετάνοιά του καὶ τὴν ἀπόφασή του νὰ παρουσιασθεῖ καὶ νὰ ομολογήσει τὴν πίστη του στο Χριστό. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς φοβούμενοι τὴς συνέπειες ποὺ μπορεῖ νὰ εἶχε αὐτὴ ἡ ἐνέργεια στὸν ἴδιο καὶ τοὺς Χριστιανούς προσπάθησαν νὰ τὸν ἐμποδίσουν. Ὁ Δημήτριος, κατανοώντας τοὺς ἐνδοιασμούς, τοὺς δίνει θάρρος λέγοντας: «... θαρσεῖτε ἀδελφοί μου, ὅτι ἐγὼ ἐπροσήλωσα ὅλας μου τὰς ἐλπίδας εἰς τὸν Ἐσταυρωμένον μου Ἰησοῦν, καὶ ἐπίζω εἰς τὴν ἄπειρον παντοδυναμίαν Του, καθὼς ἐνεδυνάμωσεν ὅλους τοὺς ἁγίους μάρτυρας, νὰ ἐνδυναμώσῃ καὶ τὸν ἄθλιον ἐμένα, νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ἁμαρτίαν μου με τὴν χύσιν τοῦ αἵματός μου»⁹⁶⁹. Κάποιος ιερέας τὸν πῆρε ἰδιαίτερος καὶ προσπάθησε νὰ τὸν μεταπείσει ἐπειδὴ ὅμως, εἶδε ὅτι δὲν κατάφερε τίποτα τοῦ ζήτησε νὰ προσευχηθοῦν ὅλη τὴ νύχτα καὶ ὁ Θεὸς θα ἀποκαλύψει τὸ θέλημά του. Ὁ Δημήτριος ἀκουσε με χαρὰ τὴν πρόταση καὶ ὁ μεν ιερέας πῆγε στο μητροπολιτικὸ ναό, ὁ δε μάρτυρας στὴν ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Νικολάου. Ὁ Δημήτριος κατάφερε νὰ προσευχηθεῖ ὅλη τὴ νύχτα ἐνῶ ὁ ιερέας στα μισὰ ἀποκοιμήθηκε καὶ εἶδε ἓνα συγκλονιστικὸ ὄνειρο. Εἶδε ἓνα ἀμέτρητο πλῆθος στρατιωτῶν οἱ οὗσιους στέκονταν με μιὰ βασιλικὴ παράταξη ἔχοντας ἀνάμεσά τοὺς μιὰ χρυσοστολισμένη καρότσα τὴν οὗσιου ἐσερναν δύο κατάλευκα ἄλογα. Ἡ στρατιὰ με τὴν καρότσα ἔκαναν

⁹⁶⁸ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστῆς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἀπρίλιος, ὁ.π., 454.

⁹⁶⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστῆς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἀπρίλιος, ὁ.π., 455.

βόλτα στην Τριπολιτσά. Ο κυβερνήτης της χρυσοστόλιστης καρότσας ήταν ένας πανέμορφος ξανθός άνδρας με γενειάδα και πράσινη φορεσιά ενώ στη μέση του έφερε μεγάλο σπαθί. Από πίσω τον ακολουθούσε ο Δημήτριος, έχοντας ένα λευκό σεντόνι στο κεφάλι του και μόλις εντόπισε τον ιερέα του είπε δύο φορές με χαμηλή φωνή: «σήκω, σήκω τώρα»⁹⁷⁰. Την τρίτη φορά τον έπιασε από το χέρι και του φώναξε: «σήκω τώρα, ότι είναι καιρός»⁹⁷¹. Ο ιερέας ξύπνησε τρομαγμένος και μόλις συνήλθε, συνέχισε για λίγη ώρα την προσευχή του. Στη συνέχεια ξεκίνησε για το ναό όπου βρίσκονταν ο Δημήτριος. Ο μάρτυρας, έτρεξε να τον προϋπαντήσει με εμφανή στο πρόσωπό του τη χαρά. Ο ιερέας τον ρώτησε πως πέρασε τη νύχτα και ο μάρτυρας του είπε ότι με τη χάρη του Θεού όλα κύλησαν ομαλά. Τον ρωτά για δεύτερη φορά αν του έδωσε κάποιο σημάδι ο Θεός και η απάντηση που πήρε ήταν: «όχι δέν μου έδειξεν»⁹⁷². Ο ιερέας, επηρεασμένος από τη δική του εμπειρία, δεν πίστευε το Δημήτριο και με πολύ κόπο τον κατάφερε να του αποκαλύψει και αυτός το όραμα που είδε.

Ο Δημήτριος άρχισε να περιγράφει την εμπειρία του λέγοντας ότι από το απόγευμα άρχισε να προσεύχεται. Κάποια στιγμή είδε μια λάμψη και ένα ουράνιο φως τον περικύκλωσε. Μέσα στο θαυμαστό φως διέκρινε ένα λευκοφορεμένο άνδρα, ο οποίος του έλεγε: «χαίρε Δημήτριε, μή φοβού, τρέχε εις τόν αγῶνά σου μέ θάρρος, καί ἐγώ εἰμί μετά σου»⁹⁷³. Ο μάρτυρας είναι λογικό να φοβήθηκε βλέποντας αυτή τη θαυμαστή οπτασία, αλλά πήρε θάρρος και δύναμη ενώ η καρδιά του πλημμύρισε από χαρά. Εκπληκτος, πέφτει στη γη προσευχόμενος και μένει για αρκετή ώρα στη στάση αυτή. Όταν σηκώθηκε, βλέπει τον ίδιο άνδρα να στέκεται από πάνω του και να επαναλαμβάνει τα ίδια λόγια. Εκστασιασμένος έπεσε κάτω ξανά και παρέμεινε σ' αυτή τη στάση

⁹⁷⁰ Αυτόθι.

⁹⁷¹ Αυτόθι.

⁹⁷² Αυτόθι.

⁹⁷³ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Άπρίλιος, ό.π., 456.

οκτώ ώρες. Όταν σηκώθηκε, ο λαμπροφορεμένος εκείνος άνθρωπος εξαφανίστηκε από μπροστά του και το φως χάθηκε.

Μετά από αυτή τη συγκλονιστική εξιστόρηση εξομολογήθηκε και κοινώνησε τα Άχραντα Μυστήρια. Ενθαρρυσμένος πηγαίνει ξανά στην Τριπολιτσά και προσπαθεί να προκαλέσει. Περιήλθε τρεις φορές την πόλη με φρόνημα γενναίο και αλλαζονικό για να τον αναγνωρίσουν. Επειδή δεν τον γνώρισε κανείς επέστρεψε πάλι στο ναό του αγίου Νικολάου. Συναντάει ξανά τον πατέρα Αντώνιο ο οποίος βλέποντάς τον έτσι λυπημένο του λέει: «μή λυπηῖσαι ἀδελφέ, πῶς δέν ἐπέτυχες τό ποθούμενόν σου· ὁ Θεός ὅπου ἐρευνᾷ τά βάθη τῶν καρδιῶν, ἤξεύρει τόν πόθον σου, καί σέ ἀνταμείβει, ὡσάν νά ἐτελείωσες καί μέ τό ἔργον τό μαρτύριον, καί τώρα εἶσαι βέβαια μάρτυς τῆ προαιρέσει, καί λοιπόν ἱκανῶς ἐπλήρωσας τό χρέος σου, καί εἰς τό ἐξῆς ἄλλο δέν σοῦ χρειάζεται, παρὰ νά φυλάττης ἀκριβῶς τάς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ. Ὅθεν ὕπαγε εἰς ἄλλον τόπον χριστιανικόν, καί ἐκεῖ ἡμπορεῖς νά ζήσης μίαν ἀγίαν ζωήν, καί νά εὐαρεστήσης εἰς τόν Θεόν»⁹⁷⁴. Ο Δημήτριος όμως αισθάνονταν ότι έκαιγε ακόμη περισσότερο μέσα του η φλόγα του θεϊκού πόθου γι' αυτό απάντησε στον πατέρα Αντώνιο: «μή γένοιτο ... μή γένοιτο, ... δυστυχία μου εἶναι, καί ζημία μου ἐσχάτη νά σταθῶ ἕως αὐτοῦ· νά ἀποθάνω, νά ἀποθάνω διά τόν Ἰησοῦν μου, τόν ὁποῖον ἀφρόνως ἀρνήθηκα, καί νά τόν ὁμολογήσω ἐνώπιον τῶν τυράννων τέλειον Θεόν καί τέλειον ἄνθρωπον ... ἔτοιμος εἶμαι νά τά δεχθῶ, διά τήν ἀγάπην τοῦ Σωτήρός μου»⁹⁷⁵.

Ακούγοντας αυτά τα συγκινητικά λόγια ο ιερέας και βλέποντας την προθυμία του, του είπε: «ἰδού ἴσταται ἀοράτως ὁ Κύριος ἡμῶν, τέκνον καί δέχεται σε προθύμως· ὕπαγε λοιπόν, διά νά ἐκπληρώσης τόν πόθον σου ...»⁹⁷⁶. Ο Δημήτριος έτρεξε αμέσως στο κουρείο του αφεντικού του και ασπάστηκε τους παριστάμενους

⁹⁷⁴ Αυτόθι.

⁹⁷⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ἀπρίλιος, ὁ.π., 456-457.

⁹⁷⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ἀπρίλιος, ὁ.π., 457.

λέγοντας το «Χριστός ανέστη». Τον ρώτησαν ποιος είναι και απάντησε: «ἐγώ εἶμαι ὁ Δημήτριος ὁπού ἐδῶ μέσα εἰς τό κατηραμένον τοῦτο ἐργαστήριον, ἀρνήθηκα τόν Χριστόν μου, τόν ἀληθινόν Θεόν· καί ἦλθον τώρα νά τόν ὁμολογήσω πάλιν ἐδῶ καί νά πάρω τόν θησαυρόν τῆς πίστεώς μου ὁπού ἔχασα»⁹⁷⁷. Ὅσοι Χριστιανοί ἦταν ἐκεῖ και τον ἀκούσαν, ἀποχώρησαν φοβισμένοι. Ἐνα τουρκόπουλο που δούλευε στο ἐργαστήριο και γνώριζε το Δημήτριο τον προειδοποίησε ὅτι αν τον ακούσουν οι Τούρκοι θα τον σκοτώσουν. Ο Δημήτριος ὁμως του ἀποκαλύπτει ὅτι βασικός σκοπός του εἶναι να χύσει το αἷμα του για να ξεπλύνει το μεγάλο του ἀμάρτημα. Το τουρκόπουλο τον προκαλεῖ να περάσει στην αυλή και να τον κομματιάσει ο ἴδιος με το ξυράφι. Ο Δημήτριος, πιστεύοντας ὅτι ἐφθάσε η μεγάλη ὥρα της θυσίας, πήγε με πολλή χαρά και πρόταξε το λαιμό του ζητώντας ἀπό το τουρκόπουλο να πραγματοποιήσει τα λεγόμενά του. Το τουρκόπουλο ὁμως, ἐφριξε ἀπό τη φοβερή αὐτή σκηνή και φεύγοντας του εἶπε να το βρει ἀπό κάποιον ἄλλο.

Ο Δημήτριος βγήκε και κάθισε ἔξω ἀπό το κουρείο. Τότε ἐμφανίστηκε το ἀφεντικό του και προσπάθησε να τον ξεγελάσει. Βλέποντας ὁμως, την ἀμετακίνητη ἀπόφασή του, του πρότεινε αρκετά χρήματα για να φύγει ἀμέσως ἀπό την περιοχή. Ο Δημήτριος ἀποκρίθηκε: «εἶμαι Χριστιανός, δέν φεύγω, ἦλθον, νά ὁμολογήσω τήν πίστιν μου, καί νά χύσω τό αἷμά μου διά τόν Χριστόν μου τόν Ἐσταυρωμένον»⁹⁷⁸. Σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα διαδόθηκε μεταξύ των Τούρκων ὅτι ἕνας Χριστιανός που εἶχε τουρκέψει, ἐπέστρεψε και λέει ὅτι εἶναι πάλι Χριστιανός ἀρνούμενος τη μουσουλμανική πίστη. Ο πιο σκληρός ἀπ' αὐτούς πήγε και βρήκε το Δημήτριο να κάθεται. Του λέει ὅτι εἶναι Τούρκος και δεν πρέπει να ἔχει καμία ἀπολύτως σχέση με τους Ρωμιούς. Ο μάρτυρας ἀποκρίθηκε: «Χριστιανός εἶμαι, καί Χριστιανός θέλω νά

⁹⁷⁷ Αυτόθι.

⁹⁷⁸ Αυτόθι.

ἀποθάνω»⁹⁷⁹. Εκνευρισμένος, άρπαξε το Δημήτριο να τον πάει στον ηγεμόνα. Στο δρόμο όμως, τον έβαλε μέσα σ' ένα εργαστήριο και του έκανε σωματικό έλεγχο για να δει αν είχε πάνω του χρήματα. Ο υπεύθυνος του εργαστηρίου ήταν Χριστιανός και αφού ενημερώθηκε για το τι συνέβαινε πρότεινε στον Τούρκο να του δώσει χρήματα για να αφήσει ελεύθερο το Δημήτριο. Ο Δημήτριος τον παρακάλεσε να μην το κάνει γιατί βασικός του σκοπός είναι το μαρτύριο. Ο εξαγριωμένος Τούρκος τον έφερε στον επίτροπο του ηγεμόνα και εκείνος άρχισε τις κολακείες και τα ταξίματα. Συνέχισε με φρικτές απειλές θέλοντας να τον τρομοκρατήσει. Ο μάρτυρας επαναλάμβανε συνεχώς: «Χριστιανός έγεννήθην, Χριστιανός είμαι, καί Χριστιανός έχω νά αποθάνω· ό Έσταυρωμένος, είναι ό άληθής Θεός μου, προσκυνῶ Πατέρα, Υιόν καί Άγιον Πνεῦμα, Τριάδα όμοούσιον καί άχώριστον»⁹⁸⁰. Μετά από αυτή την ομολογία, τον έστειλε στον κατή για να τον εξετάσει. Στο δρόμο, τον κρατούσε κάποιος σφιχτά από τη δεξιά πλευρά και δεν μπορούσε να κάνει το σημείο του Σταυρού. Το γεγονός αυτό τον εξόργισε και τον ανάγκασε να του πει: «έγώ ήλθον αυτοκάλεστος, τί φοβείσθε, μή φύγω, όθεν έν τῷ όνόματι του Κυρίου μου Ίησοῦ, μήτε έσύ, μήτε άλλος τινάς εις αυτόν τόν δρόμον μου, νά μήν έγγίξη έπάνω μου»⁹⁸¹. Τον αφήνει αμέσως να κάνει το Σταυρό του. Φτάνουν στον κριτή και στέκεται μπροστά του με αξιοθαύμαστη ηρεμία. Στις ερωτήσεις που του απευθύνει, απαντάει με παρρησία: «έγώ ήμουν καί είμαι Χριστιανός, τόν Χριστόν μου προσκυνῶ ως Θεόν άληθινόν»⁹⁸². Ο κριτής ζητάει από τους άλλους να του εξηγήσουν τι σημαίνουν αυτά που λέει. Κάποιος παριστάμενος χριστιανομάχος του λέει ότι ήταν και είναι Τούρκος. Ο μάρτυρας εξοργίζεται με αυτό που ακούει και φωνάζει στα τούρκικα: «χαϊρ, χαϊρ, χαϊρ· όχι, όχι, όχι, ὦ κριτά, ψεύδονται αυτοί, έγώ Χριστιανός έγεννήθην, Χριστιανός είμαι, καί

⁹⁷⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Άπρίλιος, ό.π., 458.

⁹⁸⁰ Αυτόθι.

⁹⁸¹ Αυτόθι.

⁹⁸² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Άπρίλιος, ό.π., 459.

Χριστιανός θέλω νά ἀποθάνω»⁹⁸³. Ο κριτής τον στέλνει στον ηγεμόνα χωρίς να διατάξει θανατική καταδίκη αλλά φυλάκιση. Βγαίνοντας από το σπίτι του κριτή πέταξε το φέσι και ασκεπής εμφανίστηκε στον ηγεμόνα. Στο χώρο παρευρίσκονταν πολλοί αγαρηνοί γι' αυτό βρήκε την ευκαιρία να πει για μια ακόμη φορά: «Χριστιανός εἶμαι, προσκυνῶ καί ἔσταυρωμένον μου Ἰησοῦν, ὡς Θεόν ἀληθινόν, προσκυνῶ Πατέρα, Υἱόν καί Ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καί ἀχώριστον»⁹⁸⁴. Ο ηγεμόνας διέταξε αμέσως να τον αποκεφαλίσουν. Ακούγοντας την απόφαση ο Δημήτριος, χάρηκε πολύ και ζητούσε από τους Χριστιανούς που συναντούσε να τον συγχωρέσουν. Φθάνοντας στο κέντρο της αγοράς, σταμάτησε και φώναξε: «δόξα σοι Χριστέ μου Ἐσταυρωμένε, ὅπου μέ ἤξιωσες τόν ἁμαρτωλόν καί ἀνάξιον, νά φθάσω εἰς αὐτήν τήν ἁγίαν ὥραν, καί νά χύσω τό ἁμαρτωλόν μου αἷμα, διά τό σωτήριον ὄνομά Σου»⁹⁸⁵. Ακούγοντας τα λόγια αυτά ο δήμιος τον χτύπησε με μια ράβδο πάνω στο λαιμό. Λίγο πιο κάτω, στο ψαροπάζαρο, του ζήτησε να σκύψει το κεφάλι και με τρία χτυπήματα του έκοψε την τίμια κεφαλή, στις 14 Απριλίου του 1803. Ο πατήρ Αντώνιος κατάφερε να πάρει την αγία κάρα του νεομάρτυρα και την τοποθέτησε στον ιερό ναό του Αγίου Δημητρίου, κάτω από την Αγία Τράπεζα.

22) Ιωάννης από τα Ιωάννινα

Ο νεομάρτυρας Ιωάννης κατάγονταν από την πρωτεύουσα της Ηπείρου, τα Ιωάννινα. Δέχτηκε από την οικογένειά του χριστιανική ανατροφή και ασχολήθηκε με το επάγγελμα του ράφτη. Τα έσοδα από τη δουλειά του τα μοίραζε σε τρία μέρη: το ένα μέρος κάνοντας ελεημοσύνες, το δεύτερο στους γονείς του και το τρίτο στην κάλυψη των προσωπικών του αναγκών. Μετά την εκδημία εις Κύριον των γονέων του, πηγαίνει στη Βασιλεύουσα στις οποίες τον Πατριαρχικό Θρόνο ήταν ο καταγόμενος από τα Ιωάννινα, Ιερεμίας

⁹⁸³ Αυτόθι.

⁹⁸⁴ Αυτόθι.

⁹⁸⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ἀπρίλιος, ὁ.π., 459-460.

και αφού νοίκιασε κάποιο χώρο τον έκανε εργαστήριο ραπτικής. Επειδή εμφανισιακά ήταν πολύ όμορφος και στο χαρακτήρα πολύ πρόθυμος τον φθόνησαν κάποιοι Τούρκοι γείτονές του και του έλεγαν περιπαικτικά ότι είναι κρίμα ένα τόσο όμορφο και πρόθυμο παλληκάρι να είναι Χριστιανός και να μην έχει υλικές ανέσεις. Αντίθετα, αν γινόταν μουσουλμάνος θα λάμβανε από το βασιλιά υψηλά αξιώματα και υλικό πλούτο. Ο Ιωάννης δεν έδινε σημασία στα λόγια αυτά ως ώριμος και σώφρων που ήταν.

Κάποια στιγμή άναψε μέσα του ο πόθος του μαρτυρίου. Πηγαίνει στον πνευματικό του που ήταν γνωστός με το όνομα Καλόθετος⁹⁸⁶ και εξομολογείται την επιθυμία του. Ο γέροντάς του «τόν έσυμβούλευσε να μή ζητή αυθαδῶς, τά τοιαῦτα, επειδή δέν εἶναι συγκεχωρημένον από τούς Ἱερούς Κανόνας να πηγαίνουν οἱ Χριστιανοί από λόγου των εις τό μαρτύριον, διά τό ἄδηλον τῆς ἐκβάσεως, μήπως μή δυνάμενοι να ὑποφέρουν ἕως τέλους, ἀρνηθοῦν τήν πίστιν των, καί γελασθοῦν από τόν διάβολον, καί ἄλλα πολλά τόν εἶπεν...»⁹⁸⁷. Αν και λυπήθηκε που τον εμπόδισε ο πνευματικός του, σαν καλός Χριστιανός έκανε υπακοή.

Μόλις μπήκε η Μεγάλη Τεσσαρακοστή οι ζηλόφθονοι γείτονες άρχισαν να ενοχλούν ακόμη περισσότερο τον Ιωάννη. Στην αρχή έκανε υπομονή αλλά κάποια στιγμή πήρε την οριστική απόφαση να μαρτυρήσει. Τη Μεγάλη Πέμπτη πηγαίνει στον πνευματικό και του λέει γονυπετής: «Πάτερ τίμιε, τελείαν απόφασιν ἔκαμα διά να μαρτυρήσω καί ἄλλος τρόπος να γένη εἶναι ἀδύνατον· δι' ὃ καί ἦλθον να λάβω τήν εὐχήν σου καί να κοινωνήσω τά θεῖα μυστήρια, καί ἄν μοί δώσης ἄδειαν, καλῶς, εἰ δέ μή, ἐγώ ἔχω να ὑπάγω να μαρτυρήσω καί ἐλπίζω εις τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ να μέ ἐνδυναμώση να τελειώσω καλῶς, καί να μή γένω παίγνιον τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλά να φανῶ νικητής αὐτοῦ»⁹⁸⁸. Η απάντηση του

⁹⁸⁶ Μέγας πρωτοπρεσβύτερος του Οικουμενικού Θρόνου.

⁹⁸⁷ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ἀπρίλιος, ό.π., 466.

⁹⁸⁸ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ἀπρίλιος, ό.π., 467.

πνευματικού ήταν: «Πρόσεχε τέκνον μου, ὅτι καθὼς λέγει ὁ Κύριος, τό πνεῦμα εἶναι πρόθυμον, ἢ δέ σὰρξ ἀσθενής· ἔπειτα ἤξευρε καί τοῦτο, ὅτι οἱ τοιοῦτοι ἀγῶνες χρειάζονται καί προετοιμασίαν καί νηστείαν καί προσευχήν ἐκτενῆ εἰς τόν Θεόν, διὰ νά καθαρισθῆ ὁ νοῦς σου μέ αὐτά, καί ἔτζη νά σοῦ ἀποκαλύψῃ ὁ Κύριος ἐκεῖνο ὅπου πρέπει νά κάμῃς· ἐπειδή τά τοιαῦτα συνηθίζουν νά φανερώνονται εἰς τάς καθαρὰς διανοίας μέ κάποια θεῖα σημάδια»⁹⁸⁹. Ο Ιωάννης ἀκούσε με προσοχή τον πνευματικό του και αποφασίζει να υπακούσει για δεύτερη φορά.

Την επόμενη μέρα ἐρχεται ξανά στον πνευματικό του και του λέει: «ἤξευρε τίμιε Πάτερ, ὅτι ὁ Κύριος μέ ἐπληροφόρησεν· ἐπειδή εἰς ταύτην τήν νύκτα ἔβλεπον, ὅτι ἐχόρευον ἐν μέσῳ τοῦ πυρός, ὡς οἱ ἐν Βαβυλῶνι παῖδες, καί ἐδοξολόγουν τόν Χριστόν· λοιπόν δέομαί σου νά μέ ἀρματώσης καί ἡ ἀγιωσύνη σου μέ τάς εὐχάς καί εὐλογίας σου, καί μέ τήν τῶν θείων μυστηρίων μετάληψιν»⁹⁹⁰. Ακούγοντας αυτή την περιγραφή ο Καλόθετος δίνει ευλογία λέγοντας: «ὁ Θεός τέκνον νά σέ ἐνδυναμώσῃ παρομοίως μέ τόν ὑπό τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εὐλογηθέντα Νέστορα, καί τούς νοητούς καί αἰσθητούς ἐχθρούς, ὡς ἄλλον Λυαῖον νά νικήσης, καί ὑπέρ Χριστοῦ νά μαρτυρήσης»⁹⁹¹. Στη συνέχεια τον κοινωνάει και τον αφήνει ελεύθερο να φύγει. Επιστρέφει χαρούμενος στο εργαστήριό του και τον επισκέπτονται ἀμέσως οἱ γείτονές του οἱ οποίοι τον παρακινούσαν για μια ἀκόμη φορά να ἀλλαξοπιστήσῃ. Φτάνουν στο σημεῖο να τον συκοφαντήσουν ὅτι παλαιότερα, βρισκόμενος στα Τρικάλα υποσχέθηκε ὅτι θα ἀλλάξει τήν πίστη του και θα γίνει μουσουλμάνος.

Ἡ ἀπάντηση που βγήκε ἀπό τα χεῖλη του Ιωάννη ήταν: «διά λόγου μου λέγετε ταῦτα, ἢ δι' ἄλλον τινά;»⁹⁹². Ὄταν του εἶπαν ὅτι ἀναφέρονται σ' αὐτόν, τους ὁμολόγησε ἀμέσως: «μή μοι γένοιτο

⁹⁸⁹ Αυτόθι.

⁹⁹⁰ Αυτόθι.

⁹⁹¹ Αυτόθι.

⁹⁹² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Ἀπρίλιος, ὁ.π., 468.

ποτέ νά πάθω τέτοιαν ἐγκατάλειψιν ἀπό τόν Θεόν, ὥστε νά ἀρνήθηκα ἐγώ τόν Χριστόν μου, εἴτε εἰς τά Τρίκαλα, εἴτε ἀλλαχοῦ· μή μοι γένοιτο· ἀλλά μᾶλλον ἐγώ μέ τόν Χριστόν μου ζῶ καί θέλω ζήσει, καί πρόθυμος εἶμαι νά ἀποθάνω δι' αὐτόν· καί πῶς εἶναι δυνατόν νά ἀφήσω τόν Χριστόν τόν πλάστην μου καί Θεόν, καί νά ἀκολουθήσω τόν Μωάμεθ, ἄνθρωπον ἀγράμματον, πλασματολόγον καί πολέμιον τοῦ Χριστοῦ μου; δι' ὃ καί μάλιστα ἀποστρέφομαι καί ἐκεῖνον καί τήν πίστιν του· καί εἴτι θέλετε, κάμετε εἰς ἐμέ διατί ὅσον περισσότερα βάσανα μοῦ δώσετε, τόσον περισσότερον καλόν θέλει μοῦ κάμετε»⁹⁹³.

Μετά ἀπό την ομολογία αὐτή ἐπεσαν ὅλοι πάνω του και τον ξυλοκόπησαν ἀγρία. Τον μεταφέρουν στο νομοκράτορα της περιοχῆς με την κατηγορία ὅτι βλασφήμησε ἐναντίον της μουσουλμανικῆς θρησκείας και ομολόγησε την πίστη του στο Χριστό. Ο κριτής ζήτησε ἀπό το μάρτυρα να του πει αν ὅλα ὅσα του καταμαρτυροῦν εἶναι ἀλήθεια και ἐκεῖνος με παρρησία ομολόγησε: «τόν Χριστόν Θεόν ἀληθινόν, τήν δέ θρησκείαν τῶν Ἰσραηλιτῶν καί τούς ἀκολουθοῦς αὐτῆς πολλά ἐξεφαύλισεν, ἐπί τούτου, διά νά τούς παροξύνῃ νά τοῦ δώσουν δριμύτερα βάσανα»⁹⁹⁴.

Ο κριτής διέταξε να τον χτυπήσουν στο στόμα και το υπόλοιπο σώμα. Ὄταν τον ρώτησε τι προτιμᾷ καλύτερα, να πεθάνει ἢ να ἀρνηθεῖ την πίστη του και να ζήσει μια ἀνετη ζωῆ, ο μάρτυρας ἀπάντησε ὅτι κανένας και τίποτα δεν μπορεί να τον χωρίσει ἀπό την ἀγάπη του στο Χριστό. Καταφέρθηκε ἐναντίον της μουσουλμανικῆς θρησκείας και το γεγονός αὐτό εξαγρείωσε ιδιαίτερα τον κριτή ο οποίος ἔδωσε ἐντολή να τον αλυσοδέσουν και να τον φυλακίσουν, θέλοντας ἔτσι να τον φοβίσει. Του ἔδωσε περιθώριο μέχρι το ἐπόμενο πρωῖνό να σκεφθεῖ και να αποφασίσει αν θα θανατωθεῖ ἢ θα ἐπιλέξει μια ἀνετη ζωῆ με την προϋπόθεση ὅτι θα ἀρνηθεῖ την πίστη του. Ο μάρτυρας ἐπέμενε στα λεγόμενά του γι'αὐτό ο κριτής διέταξε να ἀνάψουν φωτιά και να τον κάψουν.

⁹⁹³ Αὐτόθι.

⁹⁹⁴ Αὐτόθι.

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Ιερεμίας μόλις έμαθε για την απόφαση έστειλε χρήματα στον κριτή με την παράκληση να μην εκτελεστεί η εντολή του κατά τις ημέρες που οι Χριστιανοί γιορτάζουν το Άγιο Πάσχα.

Την επόμενη μέρα φέρνουν τον Ιωάννη στο κριτήριο όπου με πολλή χαρά ομολόγησε για μια ακόμη φορά ότι: «μή μοι γένοιτο νά ἀρνηθῶ τό γλυκύτατο καί σωτήριο ὄνομα τοῦ ἐδικοῦ μου Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰς ἐμέ πλοῦτος καί δόξα καί καύχημα, καί τό νά πάθω ἐγώ διά αὐτόν, τό λογίζομαι ξεφάντωμα καί ζωήν αἰώνιον· δι' ὃ ἐντραίπητε ταλαίπωροι· ἐγώ εἰς τόν Θεόν μου χαίρω καί εὐφραίνομαι καί ὁμοῦ μέ τούς Ἀγγέλους ψάλλω αὐτῶ ... «Χριστός ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, θανάτῳ θάνατον πατήσας, καί τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζωήν χαρισάμενος» »⁹⁹⁵. Ὁρμησαν αμέσως πάνω του για να τον κατασπαράξουν και ο κριτής δίνει εκ νέου εντολή να ανάψουν φωτιά και να τον κάψουν. Τον έδειραν αλύπητα και έσπευσαν να φέρουν ξύλα και φρύγανα για να ανάψουν τη φωτιά.

Οι κάτοικοι του σπιτιού μπροστά στο οποίο άναψαν τη φωτιά ενοχλήθηκαν από το θέαμα και κυνήγησαν τους δημίους. Βγαίνουν έξω από την πόλη και ανάβουν εκ νέου μεγάλη φωτιά. Κάποιοι χριστιανοί πλήρωσαν τους υπηρέτες με την παράκληση να αποκεφαλίσουν τον Ιωάννη για να μη βασανίζεται, και όχι να τον κάψουν. Τον αποκεφάλισαν τελικά στις 18 Απριλίου του 1526.

23) Λάζαρος από τη Βουλγαρία

Ο νεομάρτυρας Λάζαρος κατάγονταν από την Κράμποβα της Βουλγαρίας και προέρχονταν από χριστιανική οικογένεια. Έφυγε από την πατρίδα του και ήρθε στην Ανατολή, στην κωμόπολη Σώμα, κοντά στην Πέργαμο. Εκεί ασκούσε το επάγγελμα του βοσκού. Μια μέρα και ενώ κοιμόταν, πέρασε μια Τουρκάλα και όρμησε πάνω της το σκυλί που προστάτευε το κοπάδι. Ο Λάζαρος ξύπνησε από τα γαυγίσματα και έσπευσε να σώσει τη γυναίκα. Εκείνη μη

⁹⁹⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Απρίλιος, ό.π., 469.

αναγνωρίζοντας τη βοήθεια του Λάζαρου τον συκοφάντησε στο σύζυγό της ότι της άσκησε βία. Εξοργισμένος ο σύζυγος τρέχει να βρει το Λάζαρο αλλά μη γνωρίζοντας το πρόσωπο χτύπησε πολύ σοβαρά το βοηθό του. Όταν πληροφορήθηκε από τη γυναίκα του ότι αυτός που χτύπησε δεν ήταν ο Λάζαρος φοβήθηκε μήπως ο βοηθός κινηθεί νομικά εναντίον του και ζήτησε από τους συγγενείς της γυναίκας του να καταγγείλουν στον κριτή τη βία. Ο Λάζαρος έμαθε πως παραποίησε η γυναίκα τα πράγματα αλλά δεν θεώρησε απαραίτητο να κρυφτεί. Ενώ έβοσκε τα πρόβατά του πήγαν και τον συνέλαβαν με εντολή του κριτή. Τον μετέφεραν στο κριτήριο όπου ήταν παρούσα και η γυναίκα με τους συγγενείς της. Η γυναίκα επέμενε στις συκοφαντίες της και δίνεται εντολή να φυλακιστεί ο Λάζαρος. Οι συγγενείς της υπόσχονται χρήματα στον αγά με την προϋπόθεση να πείσει το μάρτυρα να αρνηθεί την πίστη του. Ο αγάς δελεάστηκε πολύ από το χρηματικό ποσό που του υποσχέθηκαν. Επιδιώκει να μάθει την αλήθεια από το μάρτυρα και για το λόγο αυτό διατάζει να τον χτυπήσουν για λίγο στα πόδια. Επειδή όμως ο Λάζαρος είπε την αλήθεια και η αλήθεια αυτή δεν ικανοποιούσε τον αγά διέταξε να τον αλυσοδέσουν και να τον βάλουν στο τουμπρούκι. Εκεί τον βασάνιζαν συνέχεια ως τις 22 Απριλίου. Τις ημέρες εκείνες επισκέφτηκαν την περιοχή κάποιοι συμπατριώτες του από τη Βουλγαρία. Έσπευσαν αμέσως να βοηθήσουν το Λάζαρο δίνοντάς του θάρρος και παρηγοριά. Αυτός τους ζήτησε να κρυφτούν για να μην τους πιάσει ο εξαγριωμένος αγάς.

Δίνεται εντολή και τον φέρνουν μπροστά στον αγά ο οποίος προσπαθεί στην αρχή με κολακείες να τον πείσει να αλλαξοπιστήσει για να πάρει και αυτός τα χρήματα που του υποσχέθηκαν. Βλέποντας ανένδοτο το μάρτυρα διατάζει να κατασχέσουν τα 40 πρόβατα που είχε στη δικαιοδοσία του. Διατάζει επίσης να τον βασάνισουν σκληρά. Εκείνοι, για να μην έχουν τύψεις μέθυσαν και στη συνέχεια τον βασάνισαν σκληρά. Επειδή έβριζε τη μουσουλμανική θρησκεία του έκαψαν τη γλώσσα με πυρακτωμένο

σίδηρο και έτσι έμεινε άλαλος. Στη συνέχεια έφτασαν στο σημείο να του τοποθετήσουν και πυρωμένο τάσι στο κεφάλι. Από τον πόνο έδειξε ότι ξεψύχησε.

Το απόγευμα της ίδιας μέρας επισκέφθηκε το κονάκι του αγά ένας Ζαγοραίος πραματευτής. Το όνομά του ήταν Ιωάννης και ασχολούνταν με την ιατρική. Ως γιατρός επισκέπτονταν το κονάκι. Έτσι βρέθηκε μπροστά στο παράθυρο της φυλακής, θέλοντας να μιλήσει στο μάρτυρα και μη γνωρίζοντας ότι είχε ξεψυχήσει λίγο νωρίτερα. Από θαύμα τον βρήκε να στέκεται όρθιος και τον συμβούλεψε μάλιστα να παραμείνει ακλόνητος στην πίστη του. Ο μάρτυρας τον διαβεβαίωσε ότι δεν πρόκειται να υποκύψει και του ζήτησε να μεσολαβήσει ώστε να τον θανατώσουν όσο το δυνατόν γρηγορότερα. Η συζήτηση του Ιωάννη με το Λάζαρο συνεχίστηκε και την άλλη μέρα. Έτυχε να ακούσει ο αγάς το διάλογο και έκπληκτος ρώτησε τους δημίους αν είχε θανατωθεί ο Λάζαρος. Ενώ τον διαβεβαίωσαν ότι είχε πεθάνει, αυτός δεν τους πίστεψε και νόμιζε ότι τον κοροϊδεύαν. Πείστηκε μόνο όταν τον έφεραν μπροστά του και είδε τα εγκαύματα σε όλο το σώμα.

Προσπάθησε για μια ακόμη φορά να τον μεταπείσει με κολακείες αλλά ο μάρτυρας τα περιφρονούσε όλα λέγοντας: «έγώ ένα Θεόν τρισυπόστατον προσκυνῶ καί λατρεύω, καί καθώς εις τό ὄνομα αὐτοῦ τοῦ ἑνός καί μόνου Θεοῦ ἐβαπτίσθηκα, καί ἔγινα Χριστιανός, ἔτσι καί εις τό ὄνομά του εἶμαι ἕτοιμος καί πρόθυμος νά ἀποθάνω, καί κανένα πρᾶγμα τοῦ κόσμου δέν δύναται νά μεταβάλλη τήν γνώμην μου»⁹⁹⁶. Ο αγάς δίνει αμέσως διαταγή να τον κρεμάσουν. Ο μάρτυρας άκουσε με χαρά την απόφαση και στο δρόμο μέχρι να φτάσουν στον τόπο που θα εκτελούνταν δε σταμάτησε να ομολογεί την πίστη του. Όταν μάλιστα είδε ότι δεν ήθελε κανένας να του περάσει τη θηλιά στο λαιμό το έκανε μόνος του με πολλή παρησία. Απαγχονίστηκε λοιπόν, στις 23 Απριλίου του 1802 σε ηλικία 28 ετών.

⁹⁹⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Άπρίλιος, ό.π., 485.

24) Νικόλαος ο εν Βουνένοις

Ο Νικόλαος ο εν Βουνένοις καταγόταν από τα μέρη της Ανατολής και ήταν γέννημα χριστιανικής οικογένειας. Από πολύ μικρός είχε την τάση να συναναστρέφεται με ώριμους και σοφούς ανθρώπους επιδιώκοντας να αντλήσει κάτι από αυτούς. Όταν μεγάλωσε, κατατάχθηκε στο στρατό και έγινε ιδιαίτερα γνωστός. Κάποια στιγμή ο βασιλιάς μαθαίνοντας για τις επιτυχίες του, τον κάλεσε στο παλάτι και αφού συνομίλησαν θαύμασε την ωριμότητα και τη σωφροσύνη του γι' αυτό του έδωσε το οφφίκιο του Δούκα⁹⁹⁷. Ο Νικόλαος τους γύμναζε καθημερινά αλλά τους μίλαγε πολύ συχνά και για θέματα πίστεως. Τους προέτρεπε να προσεύχονται στον Ιησού Χριστό για να τους προστατεύει και να τους ενδυναμώνει κατά την ώρα της αντιμετώπισης του εχθρού. Δεν παρέλειπε να τους διηγείται και προσωπικά περιστατικά μέσα από τα οποία αποδεικνύονταν η προστασία που του παρείχε ο Ιησούς Χριστός.

Την περίοδο εκείνη έτυχε να επαναστατήσουν οι Θετταλοί δηλώνοντας ότι δεν ήθελαν πλέον να υποτάσσονται στο βασιλιά που έδρευε στην Κωνσταντινούπολη. Για το λόγο αυτό έφταναν μέχρι τα σύνορα της Μακεδονίας και εκούρσευαν, σκλάβωναν ανθρώπους και διέπρατταν πολλές άσχημες πράξεις. Γι' αυτό ο βασιλιάς διέταξε να συγκεντρωθούν οι τοπάρχες και τα στρατεύματα ολόκληρης της Ανατολής. Τον ακολούθησαν στη Θεσσαλονίκη και αφού συγκρούστηκαν με τους επαναστάτες, τους νίκησαν και έτσι υποχρεώθηκαν να υποταχθούν εκ νέου στο βασιλιά πληρώνοντας και το καθιερωμένο χαράτσι. Στη συνέχεια κατέβηκαν και στην περιοχή της Λάρισας αλλά εκεί ηττήθηκαν. Βλέποντας ο Νικόλαος το στρατεύμα να καταπονείται άρχισε να σκέφτεται: «ιδού οί άνθρωποι μας ένικήθησαν, καί ἄν πέσω καί ἐγώ νά θανατωθῶ εἰς τόν πόλεμον ἄδικα, καθώς αὐτοί οἱ τάλανες ἔπαθον, τί με θέλει ὠφελήσει ἢ πρόσκαιρος τιμή τοῦ Δουκός καί τό

⁹⁹⁷ Με το οφφίκιο αυτό μπορούσε να ορίζει ολόκληρη την επαρχία και να υπακούν στις εντολές του οι στρατιώτες.

φθαρτόν ἀξίωμα; κάλλιον εἶναι νά ζῶ ἄτιμος, πάρεξ νά ὀρίζω τόσους στρατιώτας, καί νά λάβω ἄτιμον θάνατον, ποίαν τιμήν ἔχει πλέον τό κορμί μου; ἢ ποίαν ὠφέλειαν εὐρίσκει ἡ ψυχή μου, ὅταν ἀφανισθῇ ἡ ζωή μου ἄκαιρα; κάλλιον εἶναι τό λοιπόν νά ὑπάγω νά ἡσυχάσω εἰς ἓνα τόπον ἔρημον, νά κλαίω τάς ἀμαρτίας μου, ἴσως νά τύχω παρά Θεοῦ συγχωρήσεως τήν ὥραν τῆς κρίσεως»⁹⁹⁸.

Εγκαταλείπει λοιπόν τον κόσμο και πηγαίνει σ' ένα βουνό της Βουνένης με πυκνή βλάστηση και πολλές σπηλιές όπου εγκαταβίωναν ενάρετοι αναχωρητές και ασκητές. Γνωρίστηκε με πολλούς από αυτούς και άρχισε να συναγωνίζεται μαζί τους. Αναπτύχθηκε μια αγαπητική σχέση μεταξύ τους και μέσα από τις συζητήσεις τον παρακινούσαν να προκόψει περισσότερο στην αρετή. Η πρόοδός του ήταν αξιοθαύμαστη γι' αυτό ο πονηρός διάβολος έκανε τα πάντα για να τον πολεμήσει. Ξεσήκωσε τους άθεους αβάρους οι οποίοι κατάφεραν να αιχμαλωτίσουν την περιοχή της Λάρισας. Όπου περνούσαν, κακοποιούσαν και ταπείνωναν τον απλό κόσμο φθάνοντας στο σημείο να τους καταδυναστεύουν ακόμη και σε θέματα πίστεως. Τους εξανάγκαζαν να αρνηθούν την ορθόδοξη χριστιανική πίστη τους και να προσκυνήσουν τα είδωλα. Όσοι δεν ανταποκρίνονταν τους θανάτωναν.

Όλα αυτά γίνονταν όταν ο Νικόλαος ασκήτευε στο βουνό. Κάποια νύχτα την ώρα που προσεύχονταν με άλλους αδελφούς εμφανίστηκε μπροστά τους σε όραμα Άγγελος Κυρίου και τους προέτρεψε να ετοιμαστούν γιατί σε λίγες μέρες θα λάμβαναν το στεφάνι του μαρτυρίου⁹⁹⁹. Με πολλή χαρά δέχτηκαν αυτή την είδηση και ο αγώνας τους αυξήθηκε με περισσότερη νηστεία και προσευχή. Κάποια μέρα οι άβαροι που κυρίευσαν τη Λάρισα έμαθαν ότι κατοικούσαν στο βουνό κάποιοι αναχωρητές. Πήγαν αμέσως στην περιοχή για να τους σκοτώσουν. Ο Νικόλαος πήρε την πρωτοβουλία

⁹⁹⁸ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάϊος, ό.π., 514.

⁹⁹⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάϊος, ό.π., 515.

να ενθαρρύνει τους συνασκητές λέγοντάς τους: «μή φοβηθῶμεν ἀδελφοί τόν πρόσκαιρον θάνατον, μήτε ποσῶς δειλιάσωμεν ὅτι τώρα ἦλθεν ἡ ὥρα νά δείξωμεν τήν ἀνδρείαν μας, νά κληρονομήσωμεν διά μικράν καί ὀλίγην παιδείυσιν, παντοτεινήν εὐφροσύνην καί ἀνάπαυσιν αἰωνίζουσας»¹⁰⁰⁰. Μόλις ἐφτάσαν οἱ βάρβαροι ἀσκησαν ἀμέσως σκληρή βία στους μοναχούς οἱ οποίοι τα υπέμειναν ὅλα με θαυμαστή υπομονή. Ἐκτός ἀπό τον Νικόλαο ὅλοι οἱ υπόλοιποι ἀποκεφαλίστηκαν ἐπί τόπου.

Τον Νικόλαο δέν τον πείραζαν καθόλου ἀλλά βλέποντάς τον νέο καί ωραίο προσπάθησαν νά τον καλοπιάσουν με διάφορες κολακείες. Τους ἀπαντούσε ὅμως με αξιοθαύμαστη ωριμότητα καί πίστη: «Ἐγώ δέν εἶμαι μωρόν παιδίον νά γελασθῶ ἄγνωστα, νά ἀρνηθῶ τόν ἀληθῆ Θεόν ὅπου μέ ἔπλασε, νά προσκυνήσω εἰδῶλα κωφά καί ἀναίσθητα, ἀλλά καθῶς ἐξ' ἀρχῆς ἤμουν εὐσεβῆς Χριστιανός καί Ὁρθόδοξος, οὕτως ἕως νά δώσω τήν ψυχὴν μου εἰς τὰς ἀχράντους χεῖρας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τόν ὅποιον ὡς Θεόν ἀληθινόν καί Σωτῆρά μου, προσκυνῶ, λατρεύω καί σέβομαι, καί διά τήν ἀγάπην του ἔχω μεγάλην προθυμίαν καί πόθον ἀνείκαστον, νά χύσω τό αἷμα μου, τούς δέ ἐδικούς σας θεούς καταφρονῶ καί ἀτιμάζω ὡς πέτραις ὅπου εἶναι καί ξύλα ἀναίσθητα, καί ἄλλη τις ὕλη καταφρονεμένη καί ἄχρηστος»¹⁰⁰¹.

Οἱ βάρβαροι τον συνέλαβαν ἀμέσως καί τον χτύπησαν ἀλύπητα. Μετά ἀπό λίγη ὥρα ἀρχισαν ἐκ νέου τις κολακείες¹⁰⁰². Ὁ Νικόλαος ὅμως δέν υπέκειψε καί ἀπάντησε: «...αὐτό ὅπου φοβερίζετε νά μέ κάμετε, ἐπιθυμῶ πολλά καί ὀρέγομαι, ὅτι ἐάν μέ χωρίσητε ἀπό τήν ζωὴν ἐτούτην τήν ματαίαν καί πρόσκαιρον, μοῦ προξενᾶτε Βασιλείαν Οὐράνιον, καί ζωὴν ἀτελεύτητον νά

¹⁰⁰⁰ Αὐτόθι.

¹⁰⁰¹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστῆς Νεομαρτύρων...*, Μῆν Μάϊος, ὁ.π., 516.

¹⁰⁰² «...Νικόλαε, μή χάσης τοιαύτην ἀνδρείαν καί ωραιότητα ματαίως καί ἀνωφέλευτα, ὅτι ὁ Χριστός σου δέν θέλει σέ δώσει τινά βοήθειαν, μόνον κάμε αὐτό ὅπου σέ λέγομεν, καί γίνου συγκοινωνός μας καί ὁμόφρων εἰς τό προσκύνημα, νά μήν ὑστερηθῆς τήν γλυκυτάτην ταύτην ζωὴν, μέ πολλά καί πάνδεινα κολαστήρια, ὅπου μέλλεις νά λάβης σήμερον ἀπό λόγων μας, ἐάν καταφρονήσης τούς λόγους μας...», αὐτόθι.

συνδοξασθῶ μέ τόν Χριστόν μου πάντοτε, νά ἔχω χαράν ἀνεκλάλητον καί εὐφροσύνην καί ἀγαλλίασιν ἄρρητον εἰς τόν Παράδεισον πάντοτε...»¹⁰⁰³. Οἱ βάρβαροι εξαγριωμένοι αποφασίζουν νά τον θανατώσουν, γί' αὐτό προηγείται ἀγριος ξυλοδαρμός σε σημεῖο που κοκκίνησε ἡ γη ἀπό το ἀναδυόμενο αἷμα. Στη συνέχεια καί ἐνώ τα υπέμενε ὅλα, τον ἔδεσαν σε ἕνα δένδρο καί τον σημάδευαν με τόξα. Με το δικό του κοντάρι τον ἐλόγχευαν καί του ζητούσαν νά ἀρνηθεῖ το Χριστό καί νά προσκυνήσει τα εἰδῶλα. Στην πρόκληση αὐτή ἀπαντούσε: «θηριόγνωμοί καί ἀπάνθρωποι, ὅπου μόνον σχῆμα ἀνθρώπων ἔχετε, ἀμή ποσῶς δέν μετέχετε ἀνθρωπίνης γνώσεως, μήν ἔχετε ἐλπίδα τινά μέ ταῦτα τά βάσανα νά μέ χωρίσητε ἀπό τήν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ μου. Διότι ὅσα κακά μέ κάμετε, τόσα στέφανα μοῦ πλέκετε, καί ὁ Χριστός παραστέκεται βοηθός μου, καί μοῦ ἐλαφρύνει τήν παιδευσίν, ὅθεν πόνον τινά, ἤ τιμωρίαν ποσῶς δέν αἰσθάνομαι.»¹⁰⁰⁴. Εξαγριωμένοι οἱ βάρβαροι μετά την νέα ομολογία του Νικόλαου, τον ἀποκεφάλισαν καί ἡ μνήμη του εορτάζεται στις 9 Μαΐου.

25) Αλέξανδρος ἀπό τη Θεσσαλονίκη

Ο νεομάρτυρας Αλέξανδρος κατάγονταν ἀπό την αγιοτόκο Θεσσαλονίκη. Επειδή ἦταν πολύ ὁμορφος οἱ γονεῖς του φοβήθηκαν μήπως υποκύψει σε κάποιο πειρασμό καί ἀναγκάστηκαν νά τον φυγαδεύσουν στη Σμύρνη. Εκεί ὁμως, ἀντί νά διατηρήσει τις ἀρχές που εἶχε πάρει ἀπό τους γονεῖς του ἀκολούθησε την οδὸ της ἀπωλείας. Κάτω ἀπό ἀδιευκρίνιστες συνθήκες ἐφτάσε στο σημεῖο νά ἀρνηθεῖ καί την πίστη του στο Χριστό. Ὅπως ο ἴδιος ἀποκάλυψε ἀργότερα πῆγε καί στη Μέκκα.

Αν καί κυκλοφοροῦσε με την ἀμφίεση του δερβίση φαίνεται ὅτι κάτι καλό εἶχε παραμείνει μέσα στη συνείδησή του γί' αὐτό δέν ἐξέπεσε σε ἄλλες χειρότερες πράξεις. Φαίνεται πως ἀρχισε νά τον

¹⁰⁰³ Αὐτόθι.

¹⁰⁰⁴ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Μαΐος, ὁ.π., 517.

ελέγχει αυστηρά η συνείδησή του και να μετανιώνει για ό, τι είχε κάνει. Σκεφτόταν μάλιστα ότι έπρεπε να ξεπλύνει με το αίμα του το μεγάλο αμάρτημα. Για το λόγο αυτό, όπως αναφέρει ο βιογράφος του Νικόδημος ο Αγιορείτης, «επεριπάτει μέ πολλήν συστολήν και σεμνότητα και σχεδόν ἐγνωρίζετο, πώς ἦτο σύνους και φροντιστικός ... ὑπεκρίνετο, πώς εἶναι σαλός και τάχα ὡς τοιοῦτος ἐλάλει πολλά κατά τῶν Ἀγαρηνῶν»¹⁰⁰⁵. Πολλές φορές τους εξόργισε με τα σκληρά λόγια που έλεγε, και ξεσηκώνονταν εναντίον του. Έτσι εξοργίστηκαν και στο Ραχήτι της Αιγύπτου γι' αυτό κάποιοι εξισλαμισμένοι Κρητικοί αποφάσισαν να τον σκοτώσουν μη πιστεύοντας ότι αυτός είναι μουσουλμάνος στο θρήσκευμα. Όταν έμαθε τι σχεδίαζαν «ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν, ὅτι ὡς φαίνεται ἕνας τοιοῦτος θάνατος, δέν ἦτον φανερά και ὁμολογουμένως τῆς Χριστιανικῆς ὁμολογίας πρόστιμον, καθὼς ὕστερον ἔγινεν»¹⁰⁰⁶. Όταν συναντούσε Χριστιανούς μοναχούς συνήθιζε να λέει με αινιγματικό τρόπο «ὅτι τό ἕνα εἶναι τρία, και τά τρία εἶναι ἕνα, και ὅποιος δέν ἔχε τά τρία δέν ἔχει οὔτε τό ἕνα»¹⁰⁰⁷.

Φεύγει από την Αίγυπτο και επιστρέφει στη Θεσσαλονίκη αγνώριστος. Περιδιαβαίνοντας σε διάφορα μέρη της Ελλάδος έφτασε μέχρι τη Χίο. Τη μεγάλη Τεσσαρακοστή μπήκε κάποια μέρα στην Εκκλησία και όπως μαρτυρεί ο εφημέριος του ναού, στάθηκε στην ακολουθία προσευχόμενος. Κάποια μέρα, καταμεσής του δρόμου άρχισε να ελέγχει με έντονο τρόπο τους Τούρκους και οι Χριστιανοί που ήταν παρόντες άρχισαν να απομακρύνονται από το φόβο τους.

Ο Αλέξανδρος παρέμεινε δεκαοχτώ χρόνια με το σχήμα του δερβίση και έκανε διάφορες δουλειές για να βγάξει τον επιούσιο άρτο. Περνώντας από τη Χίο στη Σμύρνη τον πληροφορήσε η συνείδησή του ότι έπρεπε να παρουσιαστεί και να ομολογήσει τη

¹⁰⁰⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάϊος, ό.π., 547-548.

¹⁰⁰⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάϊος, ό.π., 548.

¹⁰⁰⁷ Αυτόθι.

χριστιανική του πίστη. Πιθανόν να είχε συμβουλευθεί και κάποιον πνευματικό πατέρα.

Εμφανίστηκε στον μουλά της πόλης και αποκάλυψε τα πάντα για τη ζωή του επισημαίνοντας ότι μετάνιωσε ειλικρινά για την άρνηση της πίστης του και θέλει να επανορθώσει: «ὦ δικαστά, ἐγὼ ἤμουν Χριστιανός καί ἀπό ἀφροσύνην μου, ἀρνήθηκα τήν πίστιν μου καί ἔγινα Τουρκός· ὕστερον ἐκατάλαβα, πώς ἡ πρώτη μου πίστις ἦτον φῶς καί τό ἔχασα, ἡ ἐδική σας εἶναι σκότος, καθώς τήν ἐγνώρισα· ὅθεν ἤλθον σήμερον ἔμπροσθέν σας νά ὁμολογήσω, πώς ἔσφαλα, ὅπου ἀρνήθηκα τό φῶς καί ἐδέχθηκα τό σκότος. Χριστιανός ἐγεννήθηκα, Χριστιανός θέλω νά ἀποθάνω· ἰδού ἤκουσες τήν ἀπόφασίν μου, ὦ δικαστά, κάμε σύ τώρα εἰς ἐμέ, ὅτι θέλεις, ὅτι ἔτοιμος εἶμαι νά πάθω κάθε βάσανον καί νά χύσω καί τό αἷμά μου, διά τήν ἀγάπην τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μου, τόν ὅποῖον κακῶς ἀρνήθηκα»¹⁰⁰⁸. Τελειώνοντας την ομολογία του, πέταξε μπροστά στον κριτή το δερβίσιμο καπέλο και στη θέση του φόρεσε χριστιανικό κάλυμμα.

Το απροσδόκητο αυτό γεγονός τάρραξε ιδιαίτερα τους παρευρισκόμενους και ο κριτής του ζήτησε να ανακαλέσει όλα όσα βγήκαν από το στόμα του. Ο μάρτυρας απάντησε: «... ἀληθινά, ἔξω ἤμουν ἀπό τάς φρένας μου καί τώρα ἤλθον εἰς τόν ἑαυτόν μου, ὁμολογῶντας παρρησία τήν ἀνομίαν μου· ἐπειδή δέ καί λέγετε, πώς εἶμαι δερβίσις καί λέγω τέτοια λόγια, βέβαια λέγω τήν ἀλήθειαν, ὅτι ἐγὼ καί εἰς τόν Κιανμπέν σας ἐπῆγα καί ὅλην σας τήν θρησκείαν ἐξέτασα καί ἐκατάλαβα, πώς ὅλα σας εἶναι ψεύματα καί μυσσάρα»¹⁰⁰⁹. Οι Τούρκοι, αγανακτισμένοι του ἔλεγαν ὅτι εἶναι μεθυσμένος. Ο κριτής, πιστεύοντας ὅτι εἶναι πράγματι μεθυσμένος τον ἐκλείσε στη φυλακή περιμένοντας να συνέλθει. Την ἐπόμενη μέρα ζήτησε να τον φέρουν ξανά μπροστά του. Για δεύτερη φορά ὁμολόγησε την πίστη του «καί μέ περισσοτέραν εὐτολμίαν

¹⁰⁰⁸ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάϊος, ὁ.π., 549.

¹⁰⁰⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάϊος, ὁ.π., 550.

ἐμυκτήρισε καί ἐκαταφρόνησε τήν ἐδικήν των θρησκείαν, ὥστε ὅπου ἐξέπληξεν ἅπαντας»¹⁰¹⁰.

Ο κριτής ἀρχισε να χρησιμοποιεῖ τη γνωστή μέθοδο της κολακείας. Ο μάρτυρας ὅμως δεν υπέκυπτε στις υποσχέσεις και στις απειλές για τη ζωή του και τους ἀπάντησε: «τί ὦ ἀνόητοι, μοῦ προβάλλετε θάνατον; ἐγὼ διὰ τοῦτο μάλιστα ἦλθα, διὰ νά ἀποθάνω διὰ τήν ἀγάπην τοῦ γλυκυτάτου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ· τί ὦ μάταιοι σπουδάζετε νά μεταβάλλετε τήν στερεάν μου ἀπόφασιν, μέ τάς ἀπατηλάς καί οὐτιδανὰς σας ὑποσχέσεις μίαν ἀληθινήν εὐδαιμονίαν, ἐγὼ στοχάζομαι διὰ λόγου μου, τό νά ἀποθάνω τούτην τήν ψεύτικην ζωήν, διὰ νά κερδήσω τήν ἄλλην, τήν ἀληθινήν, τήν αἰώνιον. Χριστιανός ἐγεννήθηκα, Χριστιανός θέλω νά ἀποθάνω. Τοῦτο ποθῶ, τοῦτο διψῶ, διὰ τοῦτο ἦλθα· λοιπόν ἐσεῖς κάμετε εἰς ἐμέ εἴτι θέλετε, ἔτοιμος εἶμαι νά πάθω τά πάντα διὰ τόν δεσπότην μου Ἰησοῦν Χριστόν»¹⁰¹¹.

Τον κλείνουν ξανά στη φυλακή μέχρι την Παρασκευή. Την ημέρα αυτή συνηθίζουν να συγκεντρώνονται στον κριτή κάθε πόλης οι αγάδες και τα υψηλά ιστάμενα πρόσωπα της περιοχής. Βγάζουν τον Αλέξανδρο από τη φυλακή και τον ρωτούν αν ήρθε στα λογικά του, για να απαντήσει: «εἰς τάς φρένας μου ... καί λέγω πολλάκις, ὅτι Χριστιανός ἐγεννήθηκα, Χριστιανός θέλω νά ἀποθάνω, δεν ἀλλάζω μέ τό φῶς τό σκότος· προσκυνῶ Πατέρα, Υἱόν, καί Ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καί ἀχώριστον»¹⁰¹². Καθ' ὅλη τη διάρκεια της ομολογίας του ἔκανε συνεχῶς το σημεῖο του Σταυροῦ. Οι αγαρηνοί ἀπελπισμένοι ἀπό τις ἀνεπιτυχεῖς προσπάθειες να τον μεταπείσουν ἀποφάσισαν να τον θανατώσουν και ο κριτής δίνει ἐντολή να τον ἀποκεφαλίσουν.

Οδηγεῖται στον τόπο της καταδίκης με δεμένα τα χέρια του. Στο δρόμο προσπαθοῦσαν με κάθε τρόπο να τον μεταπείσουν. Ο

¹⁰¹⁰ Αυτόθι.

¹⁰¹¹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάϊος, ὁ.π., 550-551.

¹⁰¹² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάϊος, ὁ.π., 551.

Αλέξανδρος δεν έδινε καμία σημασία στα λόγια τους και το μόνο που έλεγε ήταν: «Χριστιανός είμαι και Χριστιανός νά αποθάνω ...»¹⁰¹³. Όταν έφτασαν στο προκαθορισμένο σημείο ο δήμιος προσπάθησε να τον φοβίσει δείχνοντάς του το καλογυαλισμένο ξίφος αλλά ο μάρτυρας έδειξε να μη φοβάται. Τον προστάζουν να γονατίσει και τον αφήνουν σ' αυτή τη στάση για μια ώρα. Ο μάρτυρας περίμενε υπομονετικά προσευχόμενος μέχρι που τον αποκεφάλισαν στις 26 Μαΐου του 1794.

26) Ιωάννης από τη Θεσσαλονίκη

Ο νεομάρτυρας Ιωάννης ήταν γέννημα και θρέμα της αγιοτόκου Θεσσαλονίκης. Ήταν γιός του Γιαννάκου και της Θωμαΐδος. Το όνομα Ιωάννης του δόθηκε γιατί γεννήθηκε την παραμονή της εορτής του Γενεσίου του Προδρόμου. Για να μην τον συγχέουν όμως και με τον πατέρα του, του έδωσαν και το προσωνύμιο Νάννος. Ο πατέρας του, λόγω του ότι δεν πήγαινε καλά η δουλειά του στη Θεσσαλονίκη, άφησε την οικογένεια και μετέβη στη Σμύρνη. Εκεί άνοιξε ένα υποδηματοποιείο και ό, τι έβγαζε τα έστειλε στην οικογένειά του. Όταν ο Ιωάννης μεγάλωσε λίγο πήγε στη Σμύρνη με σκοπό να βοηθήσει τον πατέρα του αλλά να μάθει και την τέχνη.

Αν και ήταν τελείως αγράμματος του άρεσε πολύ να του διαβάζουν και τα άκουγε όλα με πολλή προσοχή. Ήταν χαριτωμένος νέος και τον παίνευαν ιδιαίτερα για την ταπείνωση, τη σωφροσύνη και το καλό μνημονικό του. Ψυχικά και σωματικά ήταν άμεμπτος και ανεπίληπτος¹⁰¹⁴.

Η μεγάλη αγάπη που είχε στο Θεό τον έκανε να αντιπαθεί όλους τους ετερόδοξους και αλλόθρησκους, ιδιαίτερα τους μουσουλμάνους. Το Σάββατο 3 Μαΐου τον έστειλε ο πατέρας του να πάει ένα ζευγάρι παπούτσια στον ντελάλη του τζαρσίου Αραστά. Η

¹⁰¹³ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάϊος, ό.π., 551-552.

¹⁰¹⁴ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάϊος, ό.π., 565.

διαδρομή αυτή έγινε 2-3 φορές μέχρι που την τελευταία φορά δε γύρισε πίσω. Οι δικοί του άνθρωποι ανησύχησαν και τους πέρασε από το μυαλό ότι μπορεί να πιάστηκε και να εμποδίστηκε από τον χαρατζή¹⁰¹⁵. Έσπευσαν στη φυλακή αλλά δεν τον βρήκαν γι' αυτό άρχισαν να ψάχνουν και σε άλλα σημεία. Όσο περνούσε η ώρα και δεν τον έβρισκαν, η αγωνία τους μεγάλωνε.

Το απόγευμα τους έρχεται η φρικτή είδηση ότι ο Ιωάννης ασπάστηκε το Ισλάμ. Τρέχουν αμέσως στο τούρκικο εργαστήριο όπου έμαθαν ότι βρίσκεται ο Νάννος. Οι παρευρισκόμενοι αγαρηνοί δεν τους άφησαν να τον πλησιάσουν. Τους έδιωξαν με άσχημο τρόπο ισχυριζόμενοι ότι είναι πια δικός τους. Ο πικραμμένος πατέρας το μόνο που μπόρεσε να ρωτήσει τον Ιωάννη ήταν τι έκανε τα παπούτσια και αφού πήρε απάντηση από το γιό του έφυγε κλαίγοντας.

Ο πατέρας όμως δεν γνώριζε ότι ο Νάννος όλα αυτά τα προσποιήθηκε επιδιώκοντας το μαρτύριο. Ο πανάγαθος Θεός τα έφερε έτσι που σε λίγες μέρες έγινε πράξη η επιθυμία του. Μετά από οκτώ ημέρες συνάντησε στο δρόμο τον εξάδελφό του Χαριζάνη ο οποίος δεν τον χαιρέτησε αλλά τον κοίταξε με ένα λυπημένο ύφος. Ο Ιωάννης τον πλησίασε με χαρά και του είπε: «δέν μᾶς χαιρετᾶς πλέον ἐξάδελφε;»¹⁰¹⁶. Ο Χαριζάνης του απάντησε: «ἐσύ τοῦρκος, ἐγώ Χριστιανός ποιον χαιρετισμόν νά κάμωμεν;»¹⁰¹⁷. Ο Ιωάννης βρήκε την κατάλληλη ευκαιρία και αποκαλύπτει το μυστικό του. Στο τέλος προβλέπει: «Νά μήν περάσουν ... δεκαπέντε ἡμέραι, καί τότε βλέπεις ἐσύ, τί λογῆς τοῦρκος εἶμαι ἐγώ»¹⁰¹⁸.

Μετά από δεκαπέντε μέρες ακριβώς τον συνάντησαν στο δρόμο κάποιοι συμπατριώτες του από τη Θεσσαλονίκη και τον χλεύασαν ρωτώντας τον ειρωνικά που είναι τα ωραία ρούχα που του χάρισαν οι Τούρκοι¹⁰¹⁹. Τους απάντησε αινιγματικά: «Παρήγγειλα ...

¹⁰¹⁵ Αυτόθι.

¹⁰¹⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάϊος, ό.π., 568.

¹⁰¹⁷ Αυτόθι.

¹⁰¹⁸ Αυτόθι.

¹⁰¹⁹ Αυτόθι.

νά μοῦ κάμουν ροῦχα μπαρμπαρέσικα καί ἄρματα χρυσᾶ καί ἕως τήν Κυριακήν ἔχω νά τά φορέσω εἰς τό Σοάν παζάρι (Σοάν παζάρι εἶναι τόπος ὅπου πωλοῦν τά μισαφύρικα κρομμύδια καί ἐκεῖ θανατώνουν ὅλους τούς καταδίκους ἀνθρώπους)»¹⁰²⁰. Βρίσκει ἕναν ἄλλο συμπατριώτη του, τον Δημήτριο καὶ του ζητάει ἕνα σταυρό ἀλλά ἐκεῖνος τον ἀγνόησε. Ἐπειδὴ αὐτό ἐπαναλήφθηκε, ὁ Δημήτριος πήγε ἀγανακτισμένος στον πατέρα του Νάννου. Αὐτοὶ χάρηκαν ἰδιαίτερα ἀπὸ το γεγονός ὅτι ζήτησε σταυρό. Ὁ πατέρας, ἀνακουφισμένος ἀπὸ τὴν εἶδηση, λέει στον Δημήτριο: «ὑπαγε εἰπέ του, ἐάν ἐμετανόησε καί ἔχει σκοπὸν νά μαρτυρήσῃ, νά μὴ ζητῇ σταυρόν ἀλλὰ τὴν δύναμιν τοῦ Σταυροῦ, καί τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἃς ἐπικαλεσθῇ εἰς βοήθειαν καί ἄλλο τίποτε δέν τοῦ χρειάζεται»¹⁰²¹.

Ὁ Ἰωάννης ἐπισκέπτεται ξανά τον Δημήτριο καὶ αὐτὸς του μετέφερε το μήνυμα του πατέρα του. Χάρηκε ἰδιαίτερα με αὐτὰ που ἀκούσε καὶ πηγαίνει ἀμέσως στο ἐργαστήρι του ἀγά. Ἐκεῖνος μόλις τον εἶδε του ἔδωσε τὰ ψώνια νὰ τα μεταφέρει στο σπίτι. Ὁ Ἰωάννης καθ' ὁδὸν βγάζει τὰ τούρκικα ρούχα καὶ φορᾷ τὰ χριστιανικά. Παρουσιάζεται στο κριτήριο φορώντας μόνο σαρίκι τούρκικο. Δὲν ὑπάρχουν αὐτόπτες καὶ αὐτήκοοι μάρτυρες γιὰ νὰ ἀναφέρουν τι ἀκριβῶς εἶπε ὁμολογώντας τὴ χριστιανικὴ του πίστη. Το μόνο που ἀκούστηκε ἦταν ὅτι ζητούσε νὰ μὴν τον φωνάζουν Μεχμέτη ἀλλὰ Νάννο¹⁰²². Ὁ μουλὰς τον κλείνει ἀμέσως στη φυλακὴ του μουσελίμη καὶ το γεγονός αὐτό μεταδίδεται ἀστραπιαία σε ὅλους τούς Χριστιανούς τῆς περιοχῆς.

Σε λίγες μέρες συνάζονται ὅλοι οἱ ἀγαρηνοὶ το μεχκεμέ. Ὁ μάρτυρας ἐνημερώνεται γιὰ τὴν παράνομη σύναξη καὶ με τον υπηρέτη τῆς φυλακῆς¹⁰²³ στέλνει μήνυμα στον πατέρα του ζητώντας

¹⁰²⁰ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάϊος, ὁ.π., 568-569.

¹⁰²¹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάϊος, ὁ.π., 569.

¹⁰²² Αὐτόθι.

¹⁰²³ Το ὄνομά του ἦταν Χατζὴ Σταυρινός. Βλ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μάϊος, ὁ.π., 570.

την ευχή του. Ο πατέρας με τον ίδιο απεσταλμένο του έστειλε τις ευχές του¹⁰²⁴. Φέρνουν ξανά το μάρτυρα στο κριτήριο. Ομολόγησε για μια ακόμη φορά την πίστη του στο Χριστό¹⁰²⁵. Του δίνουν διάφορες υποσχέσεις αλλά τους ακούει σιωπηλός. Το μόνο που επανέλαβε ήταν: «Χριστιανός είμαι, τήν πρώτην μου πίστιν θέλω, Νάννος θέλω νά όνομάζωμαι καί όχι Μεχμέτης»¹⁰²⁶. Βλέποντας το αμετάθετο της γνώμης του βγαίνει στη μέση ο Σουλειϊμάν αγάς και ζητάει από τους υπόλοιπους να τον στείλουν στο Αλγέρι. Στο καράβι θα επέβαιναν τριακόσιοι περίπου Τούρκοι και το γεγονός αυτό πίστευαν ότι θα επηρέαζε το μάρτυρα και θα παρέμενε μουσουλμάνος. Ο Ιωάννης το μόνο που φοβήθηκε ακούγοντας το σχέδιο ήταν μήπως δεν καταφέρει τελικά να οδηγηθεί στο πολυπόθητο μαρτύριο. Αποφεύγει τεχνηέντως την πραγματοποίηση του σχεδίου ζητώντας μια μικρή διορία για να το σκεφθεί. Οι αγάδες δέχτηκαν με χαρά την πρόταση και του έδωσαν δύο ημέρες διορία. Οδηγείται ξανά στη φυλακή όπου το ίδιο απόγευμα έκλεισαν και έναν ξένο φτωχό ο οποίος φορούσε κόκκινα παπούτσια. Πέρασε όλη τη νύχτα με προευχή και ατέλειωτες μετάνοιες.

Την επόμενη μέρα οι αγάδες συγκεντρώνονται ξανά στο κονάκι. Φέρνουν μπροστά τους το μάρτυρα και τους ανακοινώνει εκ νέου ότι είναι Χριστιανός και το όνομά του είναι Νάννος¹⁰²⁷. Προσπαθούν για μια ακόμη φορά να τον μεταπείσουν με κολακείες και δώρα¹⁰²⁸. Ο μάρτυρας απάντησε: «άλλοίμονον εις έσας, όπου έχετε τώρα τήν δόξαν καί τήν έξουσίαν καί τά πλούτη, καί έπειτα εις τήν άλλην ζωήν έχετε νά καταδικασθήτε εις ένα σκοτεινόν τόπον γεμάτον κατράμι καί πίσσαν· έγώ άλλο δέν θέλω, παρά νά

¹⁰²⁴ Αυτόθι.

¹⁰²⁵ Αυτόθι.

¹⁰²⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάϊος, ό.π., 570-571.

¹⁰²⁷ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάϊος, ό.π., 572.

¹⁰²⁸ «...ένας ... πραγματευτής μπαρμπαρέσος, κοντά εις τά πεντακόσια μετρητά όπου έβαλε κάτω, έστειλε καί έφερε μίαν φορεσίαν μπαρμπαρέσικην, όλόχρυσον, πολύτιμον». Βλ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Μάϊος, ό.π., 572-573.

ὀνομάζωμαι μέ τό χριστιανικόν μου ὄνομα Νάννος. Ποικίλαι καί πολυειδεῖς εἶναι αἱ μηχαναί καί πανουργίαι τοῦ ἀρχεκάκου ἐχθροῦ»¹⁰²⁹. Ἡ ὁμολογία αὐτή δεν τους τάραξε ιδιαίτερα και του ζήτησαν να φύγει ἀπό ἐκεῖ με το ὄνομα Μεχμέτης και ἔξω ἀσ χρησιμοποιεῖ ὅποιο ὄνομα θέλει. Αὐτή ἡ πρόταση, σύμφωνα με τον βιογράφο «ἦτον πονηρία καί δόλος τοῦ ἐχθροῦ, διά νά τόν ἐμποδίση ἀπό τό μαρτύριον»¹⁰³⁰. Ο μάρτυρας ἀντέδρασε λέγοντας: «ὄχι... ἐγώ θέλω νά ἔβγω ἀπ' ἐδῶ, νά εἶμαι καί νά ὀνομάζωμαι Νάννος»¹⁰³¹.

Οι ἀγάδες ἀγανάκτησαν και ἀρχισαν να τον προειδοποιούν για φρικτά βασανιστήρια. Μετά ἀπό διαταγή του μουλά ἕνας δήμιος ἔβγαλε το μυτερό γιαταγάνι του και με αὐτό τον ἔσπρωχνε μέχρι που τον οδήγησε στη φυλακή. Μόλις ἔφτασαν στην πόρτα τον γύρισαν πίσω. Παράλληλα, προσπάθησαν να βρουν τον πατέρα του για να τον παρακινήσει να δεχτεῖ ὅλα ὅσα του πρότειναν. Ο πατέρας του, ἀπό φόβο δεν ἠθέλε να πάει και τον πήραν με τη βία. Κάποιοι Τούρκοι γείτονες, βλέποντάς τον σ' αὐτή τη δύσκολη θέση, μεσολάβησαν και τον ἀφήσαν ελεύθερο. Γύρισαν πίσω οι ἀπεσταλμένοι και εἶπαν ὅτι ο πατέρας δεν ἔχει καμία ἐπικοινωνία με το γιό. Μετά ἀπό αὐτό οι ἀγάδες ἔβγαλαν την τελική ἀπόφαση να τον ἀποκεφαλίσουν.

Τον ἀρπάζουν οι δήμιοι, του δένουν τα χέρια πίσω και τον οδηγούν τον τόπο της καταδίκης. Προπορεύονταν ο ντελάλης ο οποίος προειδοποιούσε τους ἀκροατές ὅτι αὐτά παθαίνει ὅποιος ἀρνεῖται τη μουσουλμανική πίστη. Ο Νάννος προχωρούσε σχεδόν τρέχοντας ἀπό τη χαρά του, στο Σοάν παζάρι. Ο χώρος ἐκεῖνος ἀν και ἦταν πολύ μέγανος ἔδειχνε πολύ μικρός ἐξαιτίας του ἀναρίθμητου πλήθους που εἶχε συγκεντρωθεῖ. Οι δήμιοι τους χτύπησαν με ξύλα για να καταφέρουν να περάσουν και να φέρουν το μάρτυρα στον καθορισμένο τόπο. Του ζητάνε να γονατίσει και αὐτός το κάνει ἀμέσως με χαρά. Τότε: «ἔβγαλε τό γιαταγάνι ὁ

¹⁰²⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Μάϊος, ὁ.π., 573.

¹⁰³⁰ Αὐτόθι.

¹⁰³¹ Αὐτόθι.

δήμιος, ἔκαμε τρεῖς φοραῖς ταλίμι ἔμπρός εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ μάρτυρος, τό ἤγγιζε καί εἰς τόν λαιμόν του καί ἐκεῖνος ἐγέλα· κύπτει πάλιν καί τοῦ λέγει τρεῖς φοραῖς μυστικά εἰς τό αὐτί, καί ὁ μάρτυς μέ τήν ἀνάνευσιν τῆς κεφαλῆς του ἐφάνέρωνε πῶς τά μυστικά ἐκεῖνα ὅπου τοῦ ἔλεγε δέν τά ἐδέχετο»¹⁰³². Τον ρώτησαν ἀν ἠθέλε νὰ του κλείσουν τὰ μάτια καὶ ἕνας καφετζῆς προσποιούμενος εὐσπλαγχνία καὶ συμπάθεια του ζητούσε νὰ λογικευθεῖ, νὰ ομολογήσει ὅτι εἶναι Τούρκος καὶ ἔτσι νὰ γλιτώσει τὴ ζωὴ του. Ὁ μάρτυρας σὲ ὅλα αὐτὰ κουνούσε ἀρνητικὰ τὸ κεφάλι. Ὁ τζελάτης του ἔδεσε τὰ μάτια καὶ ἐκεῖνος εἶπε τρεῖς φορές το: «Μνήσθητί μου Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ Βασιλείᾳ σου»¹⁰³³. Τελειώνοντας τὴ φράση του τὴν τρίτη φορὰ τον ἀποκεφάλισαν, στὶς 29 Μαΐου τοῦ 1802.

27) Δημήτριος ἀπὸ τὴ Φιλαδέλφεια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας

Ὁ νεομάρτυρας Δημήτριος κατάγονταν ἀπὸ τὴ Φιλαδέλφεια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἦταν γιὸς τοῦ ἱερέα Δόνκα ὁ ὁποῖος πέθανε πολὺ νωρὶς καὶ ἡ μητέρα του ἀνέλαβε τὴ διαπαιδαγώγησή του μέχρι τὰ δεκατρία τοῦ χρόνια. Ἐμφανισιακὰ ἦταν σεμνὸς καὶ ωραῖος, γεγονὸς που ἔκανε κάποιους ἀγαρηνοὺς νὰ τον φθονήσουν καὶ νὰ τον ἀρπάξουν. Χρησιμοποιώντας τὴ γνωστὴ μέθοδο τῶν υποσχέσεων καὶ τῶν δώρων κατάφεραν νὰ τον πείσουν νὰ ἀρνηθεῖ τὴν πίστη του. Παραδόθηκε ὡς υπηρέτης σ' ἕναν κορυφαῖο ἀγαρηνὸ τῆς περιοχῆς καὶ μέσα σὲ λίγα χρόνια κατάφερε νὰ ἀποκτήσει μεγάλα πλοῦτη καὶ δόξα. Ἀπέκτησε τὸ βαθμὸ τοῦ πρώτου ἀρχιστρατήγου καὶ ἀρραβωνιάστηκε μιὰ κόρη ἀπὸ τὶς καλύτερες οἰκογένειες τῆς Φιλαδέλφειας.

Ὅταν ἐγίνε 25 ἐτῶν ἀρχισε νὰ θυμάται τὴν εὐσεβῆ οἰκογένειά του καὶ τὰ ἰδανικὰ με τὰ ὁποῖα τον μεγάλωσαν Ἀποφασίζει νὰ ομολογήσει τὴν πίστη του ἔχοντας ὡς πρότυπο πολλοὺς προγενέστερους μάρτυρες ὅπου ἔκαναν κάτι ἀνάλογο.

¹⁰³² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστῆς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μαΐος, ὁ.π., 574.

¹⁰³³ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστῆς Νεομαρτύρων...*, Μὴν Μαΐος, ὁ.π., 575.

Παρουσιάζεται αμέσως στον ηγεμόνα της Φιλαδέλφειας ο οποίος είχε κοντά του τους μεγάλους ηγεμόνες της περιοχής και ομολογεί: «ἄκουσον αὐθέντα καί ἡγεμών τῆς πόλεως ταύτης· δώδεκα χρόνοι εἶναι τώρα ὅπου ἐτυφλώθηκα καί δέν ἔβλεπα τό φῶς τῆς ὀρθοδοξίας καί πίστεώς μου, τώρα δέν ἐφωτίσθη ὁ νοῦς μου ἀπό τό Πνεῦμα τό Ἅγιον, ἐδιδάχθηκα ἀπό τόν Βασιλέα τῶν βασιλευόντων Χριστόν τόν ἀληθινόν Θεόν μου, ὅπου ἔδωκε τόν ἑαυτόν του εἰς θάνατον διά τήν ἀγάπην μας, καί ἔμαθα πῶς ἡ θρησκεία τῶν ἀγαρηνῶν, εἶναι ἀπατηλή καί παράνομος, καί καμμία σωτηρία δέν εἶναι ἀπό αὐτήν, διά τοῦτο καί ἐγώ ἀρνοῦμαι αὐτήν καί τήν ἀποστρέφομαι, καί ὁμολογῶ, ὅτι προσκυνῶ τόν Χριστόν ὡς Θεόν ἀληθινόν καί εἶμαι Χριστιανός, καθώς καί ἤμουν πρότερον καί καλούμενος Δημήτριος· καί διά τό ὄνομα καί τήν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ μου, εἶμαι ἕτοιμος νά θυσιασθῶ καί νά ἀποθάνω. Λοιπόν μήν ἀργοπορεῖτε ἀλλά κατακόψετε μου τό σῶμα, ἐγώ σέβομαι τόν Χριστόν ὅπου μέ ἔσωσε, τόν δέ προφήτην σας ἐξουθενῶ καί ἀποστρέφομαι»¹⁰³⁴. Οι αγαρηνοί έπεσαν πάνω του, τον έριξαν κάτω και τον μαστίγωσαν. Ο Δημήτριος αντί να διαμαρτύρεται, δόξαζε συνεχώς τον Θεό.

Το ίδιο βράδυ οι Τούρκοι έστειλαν τους θρησκευτικούς τους διδασκάλους στη φυλακή μαζί με έναν αράπη μάγο για να μεταπείσουν το μάρτυρα αλλά αποδείχτηκε μάταιος ο κόπος τους. Την επόμενη μέρα τον αφήνουν ελεύθερο και στενοχωρημένος όπως ήταν γιατί δεν του δόθηκε η δυνατότητα να μαρτυρήσει πήγε στο καφενείο και άρχισε να ελέγχει τους μουσουλμάνους. Δεν διστάζει να τους πει: «ᾧ ταλαίπωροι Ἀγαρηνοί, τί νομίζετε, πῶς εἶναι ὀρθή καί ἀληθής ἡ πίστις σας; ἐσφαλμένοι καί πλανεμένοι εἴσθε τρισάλθιοι· ᾧ πόσον εἴσθε ἐσκοτισμένοι, καί δέν βλέπετε τό φῶς καί τήν ἀλήθειαν· ἐγώ ὅμως πιστεύω εἰς τόν Χριστόν τόν ἀληθινόν Θεόν καί ἀληθινόν ἄνθρωπον, ὅστις σηκώνει ὅλας τάς ἁμαρτίας τοῦ

¹⁰³⁴ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούνιος, ό.π., 582.

κόσμου, καί αὐτόν μόνον λατρεύω»¹⁰³⁵. Τελειώνοντας, έβγαλε το τούρκικο σαρίκι και τα πράσινα ρούχα, τα έριξε κάτω και τα ποδοπάτησε επισημαίνοντας: «καθώς καταπατῶ τοῦτα όπου εἶναι σημάδια τῆς έδικῆς σας πίστεως, έτζη καταπατῶ καί τήν πίστιν καί τόν νόμον σας καί άρνοῦμαι αὐτήν καί άποστρέφομαι»¹⁰³⁶. Οι αγαρηνοί έπεσαν ξανά πάνω του και αφού τον έριξαν κάτω τον χτύπησαν με ό,τι βρήκαν μπροστά τους, σε σημείο που τον άφησαν ημιθανή.

Ο μάρτυρας προσεύχονταν νοερά και όταν είδε ότι οι Τούρκοι τον νόμισαν πεθαμένο και αποφάσισαν να τον κάψουν, σηκώθηκε αμέσως και τους προσέφερε χρήματα για να αγοράσουν ξύλα και να τον κάψουν. Εξοργισμένοι από την πρόταση αυτή τον χτύπησαν τρεις φορές με μαχαίρι. Το μαχαίρι αν και πέρασε από τη ράχη στο στήθος δεν κατάφερε να του φέρει το πολυπόθητο τέλος. Όταν τον μετέφεραν στον τόπο καταδίκης ένας από τους δήμιους τον χτύπησε με το μαχαίρι στο κεφάλι και του το άνοιξε στα δύο. Με θαυμαστό τρόπο παίρνει στα χέρια του τα δύο κομμάτια και με τη βοήθεια του Αγίου Δημητρίου, τον οποίο επικαλέστηκε, τα κόλλησε μεταξύ τους¹⁰³⁷. Μόλις συνήλθε από το θαύμα αυτό ο δήμιος, τον χτύπησε για μια ακόμη φορά με το μαχαίρι σε άλλο σημείο αλλά ο μάρτυρας κατάφερε να το ξανασυγκολλήσει. Οι δήμιοι εξαγριώθηκαν ακόμη περισσότερο και τον έσπρωχναν προς την πυρά.

Στο δρόμο συνάντησαν μια Εκκλησία, μπήκε μέσα και προσευχήθηκε μεγαλόφωνα: «Κύριε ήμῶν Ιησοῦ Χριστέ, προς έσένα έρχομαι σήμερα διά νά γίνω θυσία σου, καί εις τάς άγίας σου χείρας παραδίδω τό πνεῦμα μου»¹⁰³⁸. Ο δήμιος του δίνει το τελειωτικό χτύπημα με το μαχαίρι και έτσι ο Δημήτριος έλαβε το στεφάνι του μαρτυρίου τις 2 Ιουνίου του 1657.

¹⁰³⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούνιος, ό.π., 583.

¹⁰³⁶ Αυτόθι.

¹⁰³⁷ Αυτόθι.

¹⁰³⁸ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούνιος, ό.π., 584.

28) Κωνσταντίνος ο εξ Αγαρηνών

Ο νεομάρτυρας Κωνσταντίνος ο εξ Αγαρηνών γεννήθηκε στο Ψιλομέτωπο Μυτιλήνης από μουσουλμάνους γονείς. Όταν έγινε δεκαπέντε ετών μια κακή γειτόνισσα από ζήλεια του έκανε ζημιά στην υγεία δίνοντάς του να φάει ένα δηλητηριασμένο γλυκό. Άρχισε να χάνει το φως του και επέστρεψε στο σπίτι του. Έμεινε κατάκοιτος τρία χρόνια και η κατάστασή του επιδεινώθηκε όταν προσβλήθηκε από ευλογιά και τυφλώθηκε εντελώς. Η μητέρα του απογοητευμένη περίμενε το γιό της να πεθάνει. Ο νεαρός κάλεσε μια χριστιανή γυναίκα η οποία ανταποκρίθηκε αμέσως και άρχισε να παρηγορεί τη μητέρα. Μεταξύ σοβαρού και αστείου της είπε: «δός μοι τόν υιόν σου ὦ πτωχή νά τόν υπάγω εἰς τό ἡμέτερον ἀγίασμα νά τόν νίψω, καί ἐλπίζω εἰς τόν Θεόν νά υγιάνη»¹⁰³⁹. Η μητέρα δέχτηκε και η χριστιανή έφερε αμέσως το αγίασμα. Τον ένιψε και το θαύμα έγινε την ίδια στιγμή. Άνοιξε τα μάτια του, θεραπεύτηκε και του έμεινε ένα μικρό σημάδι για να εξαλειφθεί με το βάπτισμα.

Η μητέρα του, που χήρεψε νωρίς, ξαναπαντρεύτηκε και μετακόμισε ολόκληρη η οικογένεια ανατολικά, στην περιοχή της Μαγνησίας. Ο πατριός ήταν μέθυσος και τους χτυπούσε πολύ συχνά. Επειδή δεν άντεχαν αυτή την κατάσταση έφυγαν στην Σμύρνη όπου ο μεγαλύτερος αδελφός αχολήθηκε με τη μαναβική. Ο Κωνσταντίνος βοηθούσε τον αδελφό του και μετέφερε καθημερινά τρόφιμα στη μητρόπολη της περιοχής. Εκεί άκουγε καθημερινά κάποια ψυχοφελή πράγματα και διδάχθηκε την ευσέβεια. Κάποια μέρα συνάντησε εκεί ένα γέροντα πνευματικό και ζήτησε να του διαβάσει κάτι ωφέλιμο. Ο γέροντας άκουσε την επιθυμία του και την πραγματοποίησε άμεσα.

Τον καιρό εκείνο χτύπησε την περιοχή η επιδημία της πανώλης. Ο Κωνσταντίνος τότε συναναστρέφονταν με δύο χριστιανούς νέους και από κοινού έταξαν στον άγιο Γεώργιο από μια λαμπάδα για να τους προστατεύσει. Αν και γλύτωσε από την

¹⁰³⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούνιος, ό.π.,585.

επιδημία αυτή έπεσε στην αμαρτία αλλά ο Θεός τον φώτισε και επανήλθε σύντομα στον έντιμο βίο.

Μπήκε σ' ένα πλοίο για να επικεφθεί το Άγιον Όρος αλλά γνώρισε κάποιον διεστραμένο μοναχό ο οποίος έφτασε στο σημείο να του κλέψει το φαγητό. Ο Κωνταντίνος εκνευρίστηκε και ρώτησε το ναύκληρο ποιος του πήρε το φαγητό. Ο ναύκληρος φοβήθηκε και δεν του αποκάλυπτε ποιος το έκανε και πού κρύβονταν. Όταν τον βρήκε κρυμμένο στο πλοίο γνώρισε το θράσος και την αναίδειά του στο χειρότερο βαθμό. Γύρισε στο νεαρό και του είπε: «ἀγνοῶ ἐγώ τήν μελέτην σου ἄρά γε; δέν μελετᾶς νά γίνης Χριστιανός Τουρκος ὦν;»¹⁰⁴⁰. Οι παριστάμενοι καταδίκασαν αυτή τη συμπεριφορά και ο Κωνσταντίνος θύμωσε πολύ. Δια θαλάσσης προσόρμισαν στην πλευρά της Νέας Σκήτης όπου ο Κωνσταντίνος έμεινε είκοσι μέρες. Εκεί γνώρισε κάποιον αδελφό και εξομολογήθηκε τους λογισμούς του. Αποκάλυψε ότι ήταν Αγαρηνός και εξέφρασε την επιθυμία να λάβει το άγιο βάπτισμα. Ο μοναχός αποκάλυψε στους αδελφούς της μονής Αγίου Παύλου την επιθυμία του νεαρού αλλά εκείνοι φοβήθηκαν και θέλησαν να τον διώξουν από το μοναστήρι. Καταφεύγει στη μονή Αγ. Αθανασίου Μεγίστης Λαύρας. Οι προϊστάμενοι της μονής τον δέχτηκαν με ευμένεια, του έδωσαν πέντε αργύρια και τον έστειλαν στον πατριάρχη Γρηγόριο τον Ε'. Ο Κωνσταντίνος λυπήθηκε με αυτή την απόφαση και ανέβηκε στη Σκήτη Αγίας Άννης. Εκεί συνάντησε κάποιον ενάρετο μοναχό, το Χρύσανθο ο οποίος τον συμβούλεψε να πάει προς τη Λαύρα. Τελικά έφθασε στα Καυσοκαλύβια και γνώρισε το σεβάσμιο γέροντα Γαβριήλ όπου εξομολογήθηκε και ζήτησε να βαπτισθεί. Ο γέροντας χάρηκε και τον ενεθάρρυνε λέγοντάς του: «θάρσει τέκνον, ό Θεός ό άγιος θέλει οικονομήσει τό συμφέρον, πλήν ἔχε ὑπομονήν κατά τό

¹⁰⁴⁰ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούνιος, ό.π., 587.

παρόν»¹⁰⁴¹. Οι άλλοι πατέρες όμως, δεν του επέτρεψαν να βαπτίσει τον Κωνσταντίνο και λυπημένος τον προέτρεψε να πάει στη Λαύρα.

Ξεκίνησε για τη Λαύρα και στο δρόμο είδε κάτι θαυμαστό· στις κορυφές των δένδρων έβλεπε να σχηματίζεται ένας σταυρός και αισθανόταν μια υπέροχη ευωδία. Όταν έφθασε στη Λαύρα συνάντησε τους προεστώτες της μονής. Εκείνοι, μόλις άκουσαν την ιστορία του φοβήθηκαν και τον έστειλαν στην Ι. Μονή Ιβήρων για να συναντήσει τον Πατριάρχη. Του έδωσαν και πέντε γρόσια για να τα έχει μαζί του. Το γεγονός αυτό τον στενοχώρησε πολύ και άρχισε να κλαίει. Κάποια στιγμή τον πήρε ο ύπνος και είδε μια ωραία γυναίκα η οποία τον προέτρεπε να επιστρέψει στα Καυσοκαλύβια. Επισκέφτηκε τη Σκήτη και διηγήθηκε το όραμα στο Δικαίο της Μονής.

Ο γέροντας έκρουσε τον Κωνσταντίνο στην καλύβα του και τον έστειλε καθημερινά για στήριξη τον Πατριάρχη μαζί με κάποιον αδελφό. Ο Πατριάρχης θέλησε να τον δοκιμάσει λέγοντάς του: «τί προσήλθες πρὸς ἡμᾶς τοὺς καταφρονημένους ὧ νεανία; τί ζητεῖς ἀπὸ ἡμᾶς ...»¹⁰⁴². Ο Κωνσταντίνος άκουγε τον Πατριάρχη και έκλαιγε συνέχεια. Τον παρηγορούσε λέγοντάς του: «μετ' ὀλίγον ἔρχομαι ἐγὼ μόνος ἐκεῖσε εἰς τὰ Καυσοκαλύβια καὶ βαπτίζωσε, μόνον προετοίμασον τὸν ἑαυτὸν σου μὲ ἀγνεΐαν καὶ πρό πάντων νά ἦσαι κεκρυσμένος»¹⁰⁴³. Μετά από αυτή την υπόσχεση τον αφήνει ελεύθερο να φύγει.

Επιστρέφοντας στα Καυσοκαλύβια έμεινε για έξι μήνες στην καλύβα του γέροντά του όπου δέχτηκε πολλούς και δύσκολους πειρασμούς¹⁰⁴⁴. Ο Κωνσταντίνος ήταν ιδιαίτερα στενοχωρημένος

¹⁰⁴¹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούνιος, ό.π., 588.

¹⁰⁴² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούνιος, ό.π., 589.

¹⁰⁴³ Αυτόθι.

¹⁰⁴⁴ Ο βιογράφος του αναφέρει ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα: «...μίαν ἡμέραν πρὸς τὸ ἑσπέρας ὑπῆγεν ὁ εἰς συνάδελφός του Γεράσιμος ὀνομαζόμενος καὶ λέγει αὐτῷ πῶς ἔχεις; καὶ ἐκεῖνος τοῦ εἶπε νά μείνη τὸ ἑσπέρας ἐκεῖνο νά τοῦ ἀναγινώσκη κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς νυκτός· τότε αὐθαδιάσας ὁ πειράζων, ἦλθεν ἐπὶ τὴν θύραν δοκιμάζων τάχα νά τὴν ἀνοίξῃ· αὐτοὶ δέ νομίσαντες ὅτι ἦταν ἄνθρωπος, ἐξελθόντες οὐδένα εὑρον· καὶ πάλιν

γιατί καθυστερούσε πολύ η βάπτισή του. Για το λόγο αυτό παρακαλούσε συνεχώς το γέροντα να πραγματοποιηθεί επιτέλους η επιθυμία του. Ο γέροντας αποφάσισε να τον βαπτίσει δίνοντάς του το όνομα Κωνσταντίνος. Την ώρα της βάπτισης το πρόσωπό του έλαμπε τόσο πολύ που δεν μπορούσε κανείς να τον αντικρύσει.

Μετά από λίγο καιρό θέλησε να προσκυνήσει και να ανάψει τη λαμπάδα που είχε τάξει στην εικόνα της Παναγίας της Πορταΐτισσας που βρίσκεται στη μονή Ιβήρων. Συνοδευόμενος από κάποιο συνάδελφό του ανέβηκε στη σκήτη του Τιμίου Προδρόμου. Έμαθε ότι υπήρχε εκεί ένας έμπειρος πνευματικός ο οποίος καθοδήγησε πολλούς στο μαρτύριο και είχε λείψανα από πολλούς νεομαρτύρες. Αφού συνομίλησε μαζί του έκανε υπακοή και επέστρεψε πίσω στο μοναστήρι αλλά κυκλοφορούσε κατηφής και περίλυπος. Ο γέροντας ενδιαφέρθηκε να μάθει τι τον απασχολεί και ο Κωνσταντίνος απάντησε: «οὐκ ἔστιν, ὦ πάτερ ἄλλο τῆς κατηφείας μου τό αἴτιον, εἰμή τοῦτο· ἀφ' οὗ ἠσπάσθην τῶν Νεομαρτύρων τά ἱερά λείψανα, ὅπως δι' ὅλου ἡ ψυχὴ μου προσεκολλήθη εἰς ἐκεῖνα, καί ὁ νοῦς μου ἠχμαλωτίσθη ὡς ὄρᾳς με ἕως τοῦ νῦν, καί μέ ἔλκει ὁ πόθος αὐτῶν πρός τήν ὁμοίαν τους προᾶξιν καί τοῦτο εἶναι ὅλον τό πᾶν»¹⁰⁴⁵. Ο γέροντας δόξασε το Θεό με αυτά που άκουσε και τον έβαλε αμέσως σε προετοιμασία. Του επέβαλε τεσσαρακονθήμερη νηστεία επιτρέποντάς του να τρώει μόνο μια φορά την ημέρα, και εξαφάνιση από τον κόσμο. Ένα βράδυ ο Κωνσταντίνος είδε σε όραμα το Χριστό να του λέει ότι δεν έφτασε ακόμη ο καιρός να θυσιασθεί¹⁰⁴⁶. Περιέγραψε το όραμα στο γέροντά του και εκείνος

εἰσηλθόν καί ἀνεγίνωσκον. Μετ' ὀλίγον αὐθις ἐλθὼν ἐπειρᾶτο ἀνοιξαί· ὅθεν ταραχθέντες ὤρμησαν ἔξω καί μηδένα εὐρόντες εἰσηλθόν αὐθις, καί εἰπόντες τόν ἀρχαγγελικόν ἀσπασμόν ἐκοιμήθησαν. Ἄλλοτε δέ ἦλθεν εἰς ἐπίσκεψίν του ὁ ἕτερος, Ἀκάκιος ὀνομαζόμενος, καί εὐρίσκετο ὁ νέος εἰς μεγάλην λύπην καί θεωρίαν, καί κράξας αὐτόν μόλις τοῦ ἀπεκρίθη βαρέως, ἀνατενάζων· ὁ δέ τοῦ εἶπε τί ἔχεις καί ἀναστενάξεις; καί τοῦ ἐδιηγῆθη ὅτι εὐρίσκετο πλησίον ἑνός περιβολίου ὁμοῦ μέ αὐτόν, καί ἐκεῖνον μέν ἔμβασαν μέσα τόν δέ Ἀκάκιον ἄφησαν ἔξω», αὐτόθι.

¹⁰⁴⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Ἰούνιος, ὁ.π., 590.

¹⁰⁴⁶ «...τῇ νυκτί ἐκεῖνη ἐθεάσατο ὄραμα, οὕτως ἔχον· ἐδόκει μοι ἔλεγεν ὅτι εὐρέθην ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, καί ἐπάνω εἰς τό ὕψος τοῦ τροῦλλου ἐκάθητο ὁ Δεσπότης Χριστός εἰς θρόνον

κατάλαβε ότι δεν έφτασε ακόμη η κατάλληλη στιγμή για να προχωρήσει ο Κωνσταντίνος στο μαρτύριο. Κάνοντας υπακοή άρχισε να ασχολείται με το εργόχειρό του και να υπακούει στο θέλημα του πνευματικού. Μια μέρα διάβαζαν ένα απόσπασμα από την προφητεία του Ιερεμία και τον εντυπωσίασε ιδιαίτερα το: «ἐὰν ἐξαγάγῃς τίμιον ἀπὸ ἀναξίου, ὡς τό στόμα μου ἔση»¹⁰⁴⁷. Η φράση αυτή τον έκανε να σκέφτεται ότι πρέπει να πάει στη Μαγνησία για να κάνει χριστιανή την αδελφή του. Ανακοίνωσε την απόφαση στο γέροντα και εκείνος τον έστειλε στη Σκήτη Αγίας Άννης να συμβουλευτεί καλύτερα τον πατέρα Ιωάσαφ και να κάνει ό,τι τον προτρέψει εκείνος.

Ο γέροντας Ιωάσαφ τον άκουσε και αφού τον συμβούλεψε τι πρέπει να κάνει τον άφησε να επιστρέψει στο μοναστήρι. Ο Κωνσταντίνος μετέφερε στον πνευματικό του τις νουθεσίες του γέροντα. Δε γνώριζε ότι ο πνευματικός του το προηγούμενο βράδυ είχε δει σε όραμα τον Κωνσταντίνο στις Κυδωνιές. Ο πατριάρχης Γρηγόριος και κάποιοι άλλοι πατέρες τον εφοδίασαν με συστατικές επιστολές για να τις δώσει στο διδάσκαλο Γρηγόριο που ζούσε στην περιοχή. Φτάνοντας στις Κυδωνιές άρχισε να πουλάει σταφίδες για να βγάλει τα απαραίτητα χρήματα. Κάποια στιγμή τον γνώρισε ένας άνθρωπος του αγά και για να σιγουρευτεί ρώτησε κάποιο γείτονα ποιος είναι αυτός. Το ίδιο απόγευμα ο γείτονας ενημέρωσε τον Κωνσταντίνο για τον Αγαρηνό και τον ρώτησε αν αληθεύει η πληροφορία ότι είναι Αγαρηνός στο γένος. Ο Κωνσταντίνος ομολόγησε ότι είναι Χριστιανός¹⁰⁴⁸. Πέρασε μια ανήσυχη βραδυά και αμέσως μόλις ξημέρωσε βρήκε μια βάρκα που πήγαινε στη Σμύρνη

ὑπέρολαμπρον, κύκλω δέ αὐτοῦ πλήθος στρατιᾶς οὐρανόυ· εἷς δέ διαφέρων τῶν ἄλλων ἔνδοξος λίαν (ἴσως καί ἦτον ὁ μέγας Δημήτριος) πλησιάσας μου καί κρατήσας τῆς χειρός μου, ὡς πρὸς τόν Δεσπότην Χριστόν ἔνευέ μοι χαριέντως νά ὑπάγω· καί εὐθέως ὁ Χριστός ἀφῆκε φωνήν λέγουσαν· ἄφες αὐτόν οὐπω ἐστί καιρός, καί ἀπέλυσέ με, ἐγὼ δέ ἐγερθεῖς ἐκ τῆς κλίνης διελογιζόμεν ἔν ἐμαυτῷ τί ἄρα θέλει εἶσθαι τά ὀραθέντα...», ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Ἰούνιος, ὁ.π., 590-591.

¹⁰⁴⁷ *Ἱερ* 15, 19.

¹⁰⁴⁸ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Ἰούνιος, ὁ.π., 591.

και επιβιβάστηκε. Τη στιγμή εκείνη τον είδε ο προαναφερθείς Αγαρηνός, τον έβγαλαν οι δήμιοι έξω και τον οδήγησαν στον αγά. Ο αγάς ζήτησε αμέσως να μάθει από πού είναι και ποιο το όνομά του. Ο Κωνσταντίνος απάντησε: «ἀπό μακρῶν τόπων εἶμαι, ὑπήγαινα εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἀράξαμεν ἐδῶ· εἶμαι δέ Χριστιανός καὶ ὀνομάζομαι Κωνσταντῖνος»¹⁰⁴⁹. Εκείνη τη στιγμή ο Αγαρηνός μπήκε μέσα με τη βία και αποκάλυψε την καταγωγή του Κωνσταντίνου. Ο Κωνσταντίνος, χωρίς να ταραχθεί καθόλου, απάντησε με παρρησία: «ναί. Τοῦρκος ἤμουν καθὼς ἐσεῖς ἀσεβεῖς καὶ ἄνομοι, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἐφωτίσθην παρὰ Θεοῦ καὶ ἐπληροφορήθην ὅτι ματαία εἶναι ἡ πίστις τῶν Ἀγαρηνῶν, καὶ μόνη ἡ τῶν Χριστιανῶν πίστις εἶναι ἀληθῆς καὶ ἀμώμητος, διὰ τοῦτο γνωρίσας τό συμφέρον μου, ἔγινα Χριστιανός, διὰ νά κερδίσω ζωὴν τὴν αἰώνιον»¹⁰⁵⁰. Ο αγάς πρόσταξε αμέσως να τον δειρουν, να τον μαστιγώσουν και να τον κλείσουν στην φυλακή μέχρι να σκεφθεί τι πρέπει να τον κάνει. Έστειλε επιστολή στον αγά των Μοσχονησίων και του ζήτησε να έρθει όσο το δυνατόν γρηγορότερα. Εκείνος ανταποκρίθηκε αμέσως και έφεραν μπροστά τους το μάρτυρα. Τον ρώτησαν αν ξέρει ποιο είναι το συμφέρον του και τους απάντησε ότι «ἦτον ἀδύνατον νά ὑπακούσῃ εἰς τὰς φλυαρίας των»¹⁰⁵¹. Οι αγάδες έδωσαν εκ νέου εντολή να τον μαστιγώσουν και να τον κλείσουν στην φυλακή. Ο εγκλεισμός και τα βασανιστήρια του Κωνσταντίνου στη φυλακή διαδόθηκε αμέσως στους Χριστιανούς της περιοχής και έρχονταν κρυφά για να του δώσουν θάρρος.

Κάποιος κακόβουλος θέλοντας να συμφιλιωθεί με τους τυράννους, προσφέρθηκε να τον βασανίσει. Πήρε την άδεια και τον βασάνισε τόσο σκληρά που δεν μπορεί κανείς να το περιγράψει. Κατασκεύασε ένα σιδερένιο σκουφί και αφού το έκαψε το τοποθέτησε στο κεφάλι του. Στα μηλίγγιά του έσφιξε με λουριά μολυβένιες σφαίρες και το σφίξιμο ήταν τέτοιο που του πετάχτηκαν

¹⁰⁴⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἰούνιος, ό.π., 592.

¹⁰⁵⁰ Αυτόθι.

¹⁰⁵¹ Αυτόθι.

έξω τα μάτια. Αφού υπέστη όλα αυτά τα φρικτά τον έκλεισαν εκ νέου στη φυλακή. Μετά από λίγες μέρες ο ηγεμόνας τον κάλεσε και τον ρώτησε αν άλλαξε γνώμη και για να πεισθεί τον ρώτησε μια ακόμη φορά πώς τον λένε. Ο Κωνσταντίνος χωρίς κανένα ενδοιασμό απάντησε: «ἐσεῖς τῇ ἀληθείᾳ εἶστε τύραννοι, θηρία ἄγρια καὶ οὐκ ἄνθρωποι λογικοί, πλὴν λύσατε τὰς χεῖράς μου καὶ νὰ σᾶς φανερώσω τίς εἶμαι»¹⁰⁵². Του έλυσαν τα χέρια και αφού έκανε αμέσως το σημείο του σταυρού τους φώναξε μεγαλόφωνα: «εἶδατε τίς εἰμί; μή πλέον θαρρεῖτε εἰς ἐμέ νὰ ἀλλάξω γνώμην καὶ νὰ συγκοινωνήσω μετ' ἐσᾶς»¹⁰⁵³. Ο αγάς των Μοσχονησιών σηκώθηκε πάνω εκνευρισμένος και με το σπαθί του χτυπούσε σταυροειδώς τον Κωνσταντίνο στο στήθος αλλά κατά ένα θαυμαστό τρόπο και ενώ σχίστηκαν τα ρούχα του δεν έπαθε τίποτα αλλά σχηματίστηκε πάνω του ένας μικρός χρυσός σταυρός. Οι αγάδες μπροστά σ' αυτό το θέαμα εξαγριώθηκαν περισσότερο και διέταξαν να τον μαστιγώσουν ξανά, να περάσουν τα πόδια του στο ξύλο και με μια αλυσίδα να τον δέσουν από τις μασχάλες, τη μέση και το λαιμό. Την ημέρα έπρεπε να είναι καθιστός με τα πόδια στο ξύλο και τη νύχτα να κρέμεται ψηλά μέχρι το πρωί. Ο διδάσκαλος Γρηγόριος βρήκε κάποια πρόφαση και του έστειλε ένα μαθητή του από την Αθήνα, τον Ιωάννη, για να του δώσει θάρρος και να τον παρηγορήσει. Όλο αυτό το διάστημα ο διάβολος δε σταμάτησε να τον κυνηγάει με διάφορους τρόπους αλλά με τους δικούς του αγώνες και τη σημαντική βοήθεια του Ιωάννη κατάφερνε να τους ξεπερνάει.

Ένα βράδυ την ώρα που κοιμόταν ο Ιωάννης, ο Κωνσταντίνος τον είδε να χαμογελάει και όταν ξύπνησε τον ρώτησε τι ήταν εκείνο που είδε και τον έκανε να μειδιάσει. Ο Ιωάννης είπε ότι δεν είδε κάτι ξεχωριστό αλλά ο Κωνσταντίνος άρχισε να του περιγράφει το όνειρό του. Το επόμενο βράδυ είδε σε όραμα την Παναγία λαμπροφορεμένη να τον προετοιμάζει για το μαρτύριο λέγοντάς

¹⁰⁵² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούνιος, ό.π., 593.

¹⁰⁵³ Αυτόθι.

του: «χαίροις Κωνσταντῖνε, πιστέ θεράπων τοῦ Υἱοῦ μου καί ἐμοῦ τῆς Μητρὸς του, διὰ τὴν συνέχειαν τῆς τοῦ ὀνόματός μου ἐπικλήσεως ἰδοὺ ὅπου ἦλθον πρὸς σέ, καί γίνωσκε ὅτι θέλημα τοῦ Υἱοῦ μου εἶναι, νά μαρτυρήσης, εἰς τὴν ἐπώνυμόν σου βασιλίδα τῶν πόλεων καί νά τελειώσης τὸν δρόμον τῆς ἀθλήσεως, καί εἰπέ εἰς τὸν λαόν τῆς πόλεως ταύτης ἐκ μέρους μου, ἵνα μὴ πλέον ὑπὲρ σοῦ δέωνται λιτανείας ποιούμενοι, ἀλλὰ μάλιστα ἔπρεπε διὰ παντός να δέωνται διὰ τὸν ἑαυτὸν τους· ἵνα μὴ ἐπέλθωσι αὐτοῖς αἱ μέλλουσαι συμφοραί, διότι ἔγινεν ἀπόφασις νά κατακαυθῆ ἡ πόλις αὕτη, ὡς τῶν Σοδομιτῶν, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἐκείνων τὰς πράξεις ἐζήλωσαν· διὰ δὲ τὴν ἀβροχίαν ὅπου δέονται, ὅταν μέλλης ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοιάριον ἐάσωσι τὰ νέφη τὰ ὕδατα αὐτῶν, καί οὕτως ἐγένετο»¹⁰⁵⁴.

Βλέποντας ο αγάς την σταθερότητα της πίστης του, αποφάσισε να τον στείλει στο Βυζάντιο αφού έγραψε τα πάντα σχετικά με αυτόν, στον πασά που ήταν έφορος του στόλου. Μόλις επιβιβάσθηκε ο μάρτυρας στο πλοίο πραγματοποιήθηκε κατά γράμμα ό, τι του είχε πει η Παναγία. Άρχισε να βρέχει ασταμάτητα και το πλοίο με πολύ δυσκολία κατάφερε να φτάσει στη βασιλεύουσα. Εκεί τον εξέτασε ο Σταμπόλ. Ο μάρτυρας ομολόγησε με πολλή παρρησία την πίστη του και ο αγάς δίνει εντολή να τον μαστιγώσουν και να τον φυλακίσουν στο μπάνιο. Ο μάρτυρας ζήτησε να του φέρουν αμέσως πνευματικό και εξομολογήθηκε. Ο πνευματικός αφού τον άκουσε προσπάθησε να τον προετοιμάσει ότι τα βασανιστήρια που επρόκειτο να υποστεί θα ήταν πολύ σκληρά γι'αυτό πρέπει να είναι σίγουρος ότι θα τα αντέξει για να προχωρήσει σωστά. Με αυτό τον τρόπο θέλησε να δοκιμάσει την πίστη του και την σταθερότητα της απόφασής του. Ο μάρτυρας με πολλή σεμνότητα απάντησε ότι ήταν σίγουρος γι'αυτό που πήγαινε να κάνει. Εξάλλου είχε υπομείνει τόσα πολλά βασανιστήρια που το σώμα του είχε γεμίσει πληγές. Μετά απ' αυτό ο πνευματικός

¹⁰⁵⁴ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἰούνιος, ό.π., 594.

πείθεται για τη σταθερότητα της απόφασής του και του δίνει την ευλογία του.

Το πρωϊ τον φέρνουν και πάλι για εξέταση και άρχισαν με κολακείες στην αρχή και ξύλο στη συνέχεια να τον προτρέπουν να επιστρέψει στη μουσουλμανική πίστη. Ο Κωνσταντίνος το μόνο που είπε στον ηγεμόνα ήταν: «ᾧ ἡγεμόν, ἄμποτε νά ἐγνώριζες καί σύ τό συμφέρον τῆς ψυχῆς σου μᾶλλον, καί νά ἐγίνουσουν Χριστιανός»¹⁰⁵⁵. Ο ηγεμόνας εκνευρίστηκε, χαστούκισε τον Κωνσταντίνο και τον πέταξε έξω δίνοντας γραπτή εντολή να τον θανατώσουν με πνιγμό. Η εντολή εκτελέστηκε άμεσα και τον έθαψαν στο τουρκικό νεκροταφείο για να μην μπορέσουν οι Χριστιανοί να αποκτήσουν το σκήνωμά του. Παρέδωσε το πνεύμα του στις 2 Ιουνίου του 1819.

29) Μάρκος από τη Σμύρνη

Ο νεομάρτυρας Μάρκος κατάγονταν από τη Σμύρνη και προέρχονταν από χριστιανική οικογένεια. Πατέρας του ήταν ο Χατζή Κωνσταντής και μητέρα του η Μαρία. Σύμφωνα με μαρτυρίες απέκτησε μόνο τη βασική εκπαίδευση και είχε έναν αδελφό ιερομόναχο, τον Παΐσιο, ο οποίος λειτουργούσε στη Νέα Έφεσο. Ο Μάρκος όταν μεγάλωσε πήγαινε στο μέρος εκείνο συχνά για δουλειές ώσπου το 1788 γνώρισε μια γυναίκα και την παντρεύτηκε. Παρακινηθείς από τον αδελφό του, μετακόμισε στο Κουσάντασι. Εκεί όμως σύναψε κρυφή σχέση με μια Χριστιανή και έπεσε στο φοβερό αμάρτημα της μοιχείας. Συνέχισαν να αμαρτάνουν μέχρις ότου κάποιος τους πρόδωσε στον αγά και όταν αυτός έκανε ένα βράδυ αιφνιδιαστική έφοδο στο σπίτι, τους έπιασε επ' αυτοφόρω. Το πρωϊ, όταν παρουσιάστηκαν στο κριτήριο, κυριευμένοι από φόβο, αρνήθηκαν την πίστη τους. Στο μεν Μάρκο έκαναν άμέσως περιτομή, στη δε γυναίκα¹⁰⁵⁶ επέβαλαν τη μόνιμη εγκατάστασή της στο χαρέμι. Ο Μάρκος ζούσε μια ζωή μέσα στην πολυτέλεια και η

¹⁰⁵⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούνιος, ό.π., 595.

¹⁰⁵⁶ Το όνομά της σύμφωνα με μαρτυρίες ήταν Μαρία.

γυναίκα μετά από τέσσερις μήνες κατάφερε να τους πληρώσει και να επιστρέψει στο σπίτι της. Αν και περνούσε καλά, η συνείδησή του τον ήλεγχε αυστηρά από την πρώτη στιγμή. Για το λόγο αυτό επισκέφτηκε κρυφά έναν πνευματικό. Εκείνος στην αρχή ήταν επιφυλακτικός και δεν τον δέχτηκε αλλά υποχώρησε βλέποντας τα δάκρυα και τη συντριβή του. Τον παρηγόρησε λέγοντάς του ότι πρέπει να ελπίζει στην ευσπλαχνία του Θεού ο οποίος θα δεχθεί την ειλικρινή μετάνοια. Στον ίδιο πνευματικό πήγε και η γυναίκα με την οποία έπεσαν μαζί στο αμάρτημα της μοιχείας. Ζήτησαν από τον πνευματικό να τους βοηθήσει να φύγουν κρυφά από εκείνο το μέρος. Ο φωτισμένος γέροντας βρήκε τον τρόπο και τον έβαλε αμέσως σε εφαρμογή. Η Μαρία σύχναζε στο χαρέμι και ο πνευματικός της σύστησε να μην ξαναεμφανιστεί προσποιούμενη ότι είναι άρρωστη. Υπάκουσε και ο αγάς μόλις πληροφορήθηκε την αδιαθεσίας της έστειλε μαζί με το Μάρκο έναν έμπειρο γιατρό, για να την εξετάσει. Ο γιατρός έτυχε να είναι θεοφοβούμενος και φίλος του πνευματικού. Έτσι, πείσθηκε να πει στον αγά ότι τους βόλευε για να πετύχουν το σκοπό τους. Του ανέφερε ότι η γυναίκα πάσχει από μητρικά και πρέπει να μεταφερθεί στη Σμύρνη για να τη θεραπεύσει μια Εβραία. Ο αγάς δίνει την άδεια και διατάζει το Μάρκο να ετοιμαστούν για τη Σμύρνη.

Άρχισε όμως να υποψιάζεται ότι κάτι δεν πάει καλά και με έναν ταχυδρόμο στέλνει γράμμα στον Μουλανταλή μουσελίμη της Σμύρνης, ζητώντάς του να τους συλλάβει και να τους στείλει πίσω σιδεροδέσμιους. Ο ταχυδρόμος ενώ τους έφτασε στους ανεμόμυλους της Σμύρνης, δεν τους γνώρισε και τους προσπέρασε. Ο Μάρκος κατάλαβε τι γινόταν και μόλις έφτασαν στη Σμύρνη βρήκε καράβι για το Τριέστι. Ο καλός Θεός όμως τους οδήγησε στα νησιά του Βενετζάνου. Εκεί, ακολουθώντας την τάξη της Εκκλησίας, δέχτηκαν το Άγιο Χρίσμα και έκαναν το γάμο τους.

Αφού άρχισαν πλέον να ζουν μια χριστιανική ζωή πήγαν στα μέρη της Ρωσίας αλλά καμία περιοχή δεν τους ενέπνεε για να στεριώσουν. Είχε ανάψει μέσα του για τα καλά ο πόθος για

μαρτύριο. Έτσι, γύρισε ξανά στις οθωμανικές περιοχές και διέδιδε παντού ότι θέλει να μαρτυρήσει. Όλοι όσοι τον άκουγαν τον προέτρεπαν να είναι πιο προσεκτικός και να μη βάζει σε κίνδυνο τη ζωή του¹⁰⁵⁷. Η επιθυμία όμως ήταν τόσο έντονη¹⁰⁵⁸ που φόρεσε ένα σάβανο από τον Πανάγιο Τάφο για να έχει συνεχώς μνήμη θανάτου.

Φεύγει με προορισμό τη Νέα Έφεσο αλλά το καράβι που βρήκε πήγαινε μέχρι τη Χίο. Από εκεί βρήκε πλοίο για το Κουσάντασι. Μόλις έφτασε πήγε και συνάντησε τον πνευματικό του. Εκείνος προσπάθησε να τον απομακρύνει από την ιδέα του μαρτυρίου και του ζήτησε να μην παρουσιασθεί στην περιοχή. Με μεγάλη λύπη κάνει υπακοή και επιστρέφει στη Χίο.

Προσέχοντας ιδιαίτερα μη προξενήσει κανένα κακό στους Χριστιανούς φίλους που είχε στην περιοχή απέφυγε να τους επισκεφτεί στα σπίτια τους. Κρύφτηκε σε μια απόμερη περιοχή και την Κυριακή το πρωί εκκλησιάστηκε και κοινωνήσε στην πλησιέστερη εκκλησία. Ξημερώματα Δευτέρας δύο ιερωμένοι τον κάλεσαν στο κελλί τους και προσπάθησαν να του αποβάλλουν την επιθυμία του μαρτυρίου¹⁰⁵⁹. Ο Μάρκος τους ακούει αλλά με πολλή παρησία δηλώνει έτοιμος για το μαρτύριο¹⁰⁶⁰. Πέρασαν τη νύχτα

¹⁰⁵⁷ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούνιος, ό.π., 600.

¹⁰⁵⁸ Στη βιογραφία αναφέρεται ότι ο Μάρκος συνήθιζε να λέει: «ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγνώρισα, καὶ τὴν ἁμαρτίαν μου οὐκ ἐκάλυψα καὶ πρέπει νὰ κερδίσω τὸν Ἰησοῦν μὲ τὸ αἷμά μου, ἀπὸ τὸν ὅποιον ὁ κόσμος ὅλος δέν δύναται νὰ μὲ ἐμποδίσει καὶ διὰ τοῦτο, σὰς παρακαλῶ, λείψετε ἀπὸ τὸ νὰ μοῦ λέγητε τὰ ἐναντία», ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούνιος, ό.π., 601.

¹⁰⁵⁹ Οι ιερωμένοι του ἔλεγαν: «Ἀδελφέ, μὴ λυπῆσαι πῶς δέν ἐπέτυχες τὸ ποθούμενόν σου· ὁ Θεός ὅπου ἐρευνᾷ τὰ βάθη τῶν καρδιῶν, ἤξεύρει τὸν πόθον σου καὶ σέ ἀνταμείβει, ὡσάν καὶ νὰ ἐτελείωσες καὶ μὲ τὸ ἔργον τὸ μαρτύριον καὶ τώρα ἐσὺ βέβαια εἶσαι μάρτυς τῆ προαιρέσει καὶ λοιπὸν ἂν θελήσης νὰ σταθῆς ἕως αὐτοῦ ἰκανῶς ἐπλήρωσας τὸ χρέος σου καὶ εἰς τὸ ἔξης ἄλλο δέν σοῦ χρειάζεται παρὰ νὰ φυλάττης τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ· καὶ ἂν θέλῃς, ἡμπορεῖς νὰ ὑπάγῃς εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ἐκεῖ νὰ ζήσης μὲ ἡσυχίαν μίαν ἁγίαν ζωήν», ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούνιος, ό.π., 602.

¹⁰⁶⁰ «Μὴ γένοιτο, ἀδελφοί ... μὴ γένοιτο νὰ σταθῶ ἕως αὐτοῦ· νὰ ἀποθάνω, νὰ ἀποθάνω διὰ τὸν Ἰησοῦν μου· τὴν ἀνομίαν μου ἐγνώρισα καὶ τὴν ἁμαρτίαν μου οὐκ ἐκάλυψα, καὶ

κάνοντας ψυχοφελείς συζητήσεις, έκαναν το απόδειπνο και διάβασαν την Ιερά Μετάληψη. Κουρασμένος ο Μάρκος κάθισε και τον πήρε ο ύπνος. Στο όνειρό του είδε έναν πανέμορφο νέο να του λέει: «ἤγγικεν ἡ τοῦ θεοῦ δαψιλῆς»¹⁰⁶¹. Ακούγοντας το λόγο αυτό ξύπνησε αμέσως. Το πρωί κατέβηκε στη Θεία Λειτουργία και κοινώνησε για μια ακόμη φορά. Φεύγοντας, συνάντησε στο δρόμο και άλλη ανοιχτή Εκκλησία στην οποία γίνονταν η Λειτουργία. Μπήκε μέσα και προσευχήθηκε με θέρμη μπροστά στην εικόνα του Χριστού. Στη συνέχεια βρήκε ένα ήσυχο μέρος όπου κάθισε μέχρι να ανοίξει το κριτήριο. Όταν ο Μεχκεμές άνοιξε το κριτήριο ο Μάρκος έσπευσε και αφού έκανε τρεις φορές το σταυρό του μπήκε μέσα. Εμφανίστηκε στον κριτή και όταν εκείνος τον ρώτησε τι θέλει, ο Μάρκος απάντησε: «Ἐγώ, ..., ἤμην Χριστιανός, Μᾶρκος τό ὄνομά μου· κατάγομαι ἀπό την Θεσσαλονίκη· ἐγεννήθηκα εἰς τήν Σμύρνην ἀπό γονεῖς Χριστιανούς· πρό χρόνων ἱκανῶν ἔπαθον τύφλωσιν εἰς τόν νοῦν καί ἤρνήθην, φεῦ! τήν πίστιν μου τήν ἁγίαν καί ἐδέχθην τήν ἰδικήν σας τήν βρωμεράν· ὕστερον μέ ἠλέησεν ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, καί ἤνοιξα τούς ὀφθαλμούς τῆς ψυχῆς μου, καί ἐγνώρισα τήν πλάνην εἰς τήν ὁποίαν ἔπεσα· ὅθεν ἤλθον σήμερον ἐδῶ διά νά ὁμολογήσω πῶς ἔσφαλα, ὅπου ἄφησα τό φῶς καί ἠκολούθησα τό σκότος»¹⁰⁶². Την ίδια στιγμή, αφού εμφάνισε το Σταυρό που φορούσε και τον ασπάστηκε, είπε: «αὕτη εἶναι ἡ πίστις ἡ ἀληθινή, καί Θεόν ἀληθινόν ὁμολογῶ, καί ποιητήν ὅλου τοῦ κόσμου, τόν Ἰησοῦν Χριστόν, ὅπου κατεδέχθη καί ἐσταυρώθη ὡς ἄνθρωπος διά τὰς ἁμαρτίας μου, καί ἀποβάλλω ὡς ψευδῆ καί ἀπατηλήν τήν ἰδικήν σας θρησκείαν καθώς ἀποβάλλω καί ρίπτω τοῦτο, ὅπου εἶναι τό σημάδι τῆς πλάνης ταύτης»¹⁰⁶³. Ρίχνει κάτω το σαρίκι και φοράει καλογερικό σκουφί. Ο κριτής τον ρωτάει αν κάνει συνειδητά όλα αυτά τα πράγματα ή έχει χάσει το μυαλό του. Ο

θέλω νά τήν ἐξαλείψω μέ τό αἷμά μου· ἂν ἔχουν νά μοῦ κάμουν καί τοῦ Πέρσου Ἰακώβου τά κολαστήρια, ὅλα ἔτοιμος νά τά δεχθῶ διά τήν ἀγάπην τοῦ Σωτήρος μου», αὐτόθι.

¹⁰⁶¹ Αὐτόθι.

¹⁰⁶² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Ἰούνιος, ὁ.π., 603.

¹⁰⁶³ Αὐτόθι.

μάρτυρας αποκρίθηκε αμέσως: «ὄχι ... πολλά καλά ἔχω τόν νοῦν μου, καί διά τοῦτο ὁμολογῶ πώς ἐπλανήθην»¹⁰⁶⁴. Ο κριτής αναρωτιέται αν είναι μεθυσμένος και ο μάρτυρας αποκαλύπτει ότι είναι τελείως νηστικός. Ο κριτής τον προειδοποίησε ότι τον περιμένουν πολλά βασανιστήρια για να πάρει την εξής απάντηση: «καί ἄμποτε ... ἐγώ .. διά τοῦτο ἦλθον καί ἔτοιμος εἶμαι νά πάθω διά τόν Χριστόν μου ὅσα κολαστήρια μοῦ κάμετε»¹⁰⁶⁵. Ο κριτής κάνει μια ακόμη προσπάθεια να τον μεταπείσει με κολακειές αλλά ο Μάρκος δεν υποκύπτει λέγοντας: «ἐγώ μίαν χάριν ζητῶ ἀπό λόγου σου, νά μέ στείλης εἰς τόν Ἰησοῦν μου Χριστόν· τοῦτο ζητῶ καί διψῶ καί ποθῶ, νά χύσω τό αἷμά μου διά τόν Ἰησοῦν μου, τόν πλάστην μου, διότι τό ἐλύπησα πολύ μέ τήν ἄρνησίν μου»¹⁰⁶⁶.

Ο κριτής αγανακτισμένος τον παραδίδει στο Μουζούρ Αγά για να τον κλείσει στη φυλακή. Οι δούλοι καθ' οδόν προσπαθούσαν να τον μεταπείσουν αλλά ο Μάρκος τους αποθάρρυνε λέγοντας: «αὐτά ὅλα εἶναι φθαρτά καί μάταια καί ἄς εἶναι διά λόγου σας· ἐγώ ἄλλο δέν ζητῶ ἀπό λόγου σας, παρά νά μέ στείλητε μίαν ὥραν πρωτύτερα εἰς τόν Χριστόν μου»¹⁰⁶⁷. Τον φυλάκισαν βάζοντας τα πόδια του στο τουμπρούκι. Εκεί προσευχόταν συνεχώς και έψελνε ύμνους στην Παναγία.

Ο φύλακας εκνευρισμένος άνοιξε με τη βία την πόρτα και τον βασάνισε φρικτά¹⁰⁶⁸. Κάποιοι Χριστιανοί κατάφεραν να μπουν στη φυλακή και είδαν το δούλο να χτυπάει το Μάρκο και να του λέει ότι θα του κόψει το κεφάλι. Ο Μάρκος με κατάνυξη έδωσε έμμεσα την απάντηση λέγοντας: «εὐχαριστῶ σοι, Κύριέ μου Ἰησοῦ Χριστέ, ὅπου μέ ἠξίωσας νά πάσχω διά τό ὄνομά σου τό ἅγιον»¹⁰⁶⁹. Μόλις έφυγε ο

¹⁰⁶⁴ Αυτόθι.

¹⁰⁶⁵ Αυτόθι.

¹⁰⁶⁶ Αυτόθι.

¹⁰⁶⁷ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούνιος, ό.π., 604.

¹⁰⁶⁸ Αναφέρεται ότι «άνοίγει μέ θυμόν τήν φυλακήν καί «βρέ, μουρτάτη (άκάθαρτε) τοῦ λέγει, τραγουδεῖς;» ἔπειτα άνοιξας τό ξύλον, τό τουμπρούκι, ἤνοιξε καί τά σκέλη τοῦ μάρτυρος τόσον ὥστε δέν ἦτο δυνατόν ἐπί πλέον, καί ἐκεῖ μέ βίαν πολλήν τοῦ ἐκλείσεν ὁ ἀλιτήριος τούς άγίους του πόδας», αυτόθι.

¹⁰⁶⁹ Αυτόθι.

δούλος οι Χριστιανοί άκουσαν το μάρτυρα να λέει ότι δεν θα προλάβει να του κόψει το κεφάλι γιατί θα κοπούν του ίδιου τα πόδια. Λίγο αργότερα μπήκε στη φυλακή ένας απεσταλμένος του κριτή και τον ρώτησε αν είναι αυτός που αρνήθηκε τη μουσουλμανική πίστη και ο μάρτυρας απάντησε: «εγώ είμαι ... και άναθεματίζω και σέ και τόν άρχηγόν τής πλάνης σας»¹⁰⁷⁰. Όταν κάποιος άλλος του έβρισε την πίστη, απάντησε: «κακά και ψυχρά νά γίνης και σύ και ή πίστις σας και ό άρχηγός τής πίστεώς σας»¹⁰⁷¹.

Ο Σούμπασης συνέχιζε να τον απειλεί ότι θα τον βασανίσει. Όταν ο Μάρκος ανακάλυψε ότι ο δήμιος ήταν Χριστιανός και ασπάστηκε το Ισλάμ του είπε: «έμένα λέγεις μουρτάτην (άκάθαρτον) διότι ήρνήθην τήν μουσαράν θρησκείαν τών άγαρηνών και δέν είσαι σύ μουρτάτης, όπου ήρνήθης τήν άγίαν σου πίστιν και όλοένα στέκεις και ύπερμαχεΐς διά τήν σκοτεινήν και βρωμεράν αυτήν, όπου έπροτίμησες, και δέν έρχεσαι εις αίσθησιν ταλαίπωρε; δέν έλεγον τόν πατέρα σου Δημήτριον, και τήν μητέρα σου Άγγεροϋν;»¹⁰⁷². Ο δήμιος δε φάνηκε να συγκινήθηκε μ'αυτά τα λόγια. Ο Μάρκος άρχισε και πάλι να ψάλλει και να εύχεται: «τάχυνον, Κύριέ μου, τάχυνον, σέ παρακαλώ, άχ, άχ, πότε και πότε νά τελειώσω τόν προκείμενον άγώνα μου και να έλθω εις τήν Βασιλείαν σου;»¹⁰⁷³. Τα ξημερώματα της Τρίτης είδε ένα σημαδιακό όνειρο: τρεις ωραίοι καβαλάρηδες έσερναν μαζί τους ένα ακόμη άλογο και τον ανέβασαν πάνω. Εκείνοι προχωρούσαν μπροστά και του φώναζαν: «γειά σου, όγρήγορα κάμε, νά μάς φθάσης»¹⁰⁷⁴. Στο σημείο αυτό ξύπνησε και ένιωθε ιδιαίτερα χαρούμενος.

Την ίδια μέρα τον καλεί εκ νέου ο κριτής και τον ρωτάει αν άλλαξε γνώμη. Ο Μάρκος απάντησε: «Μέ τήν χάριν του Χριστού μου ήμην και είμαι καλά εις τά λογικά μου και έδω ήλθον διά τόν

¹⁰⁷⁰ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούνιος, ό.π., 604-605.

¹⁰⁷¹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Ιούνιος, ό.π., 605.

¹⁰⁷² Αυτόθι.

¹⁰⁷³ Αυτόθι.

¹⁰⁷⁴ Αυτόθι.

θάνατον· αὐτόν ζητῶ, αὐτόν διψῶ ... Ματαία καί ψευδής εἶναι ἡ ἰδική σας πίστις· τόν Χριστόν μου, τόν Ἰησοῦν μου τόν γλυκύτατον ποθῶ καί ζητῶ ... Χίλιας βασάνους νά μοῦ κάμης, ἀπό τόν Ἰησοῦν μου δέν δύναται νά μέ χωρίση μήτε πῦρ, μήτε μάχαιρα, μήτε καμμία ἄλλη βάσανος»¹⁰⁷⁵. Ο κριτής ἀρχισε νά τον κολακεύει ἀλλά ο μάρτυρας ἀντέκρουσε: «ὁδηγέ τοῦ σκότους καί πάσης ἀνομίας διδάσκαλε, δέν αἰσχύνεσαι, ταλαίπωρε, νά λέγης τοιαύτας φλυαρίας; Μία εἶναι ἡ πίστις τῶν εὐσεβῶν καί ὀρθοδόξων Χριστιανῶν· τόν Ἰησοῦν μου Χριστόν ἐγώ κηρύττω Θεόν ἀληθινόν καί Ἐκεῖνον ποθῶ»¹⁰⁷⁶. Οἱ παριστάμενοι μουσουλμάνοι ὀρμησαν πάνω του καί τον ἐρίξαν κάτω ἀπό τή σκάλα. Ο σκληρός Σούμπασης τον βασάνιζε στο δρόμο με κάθε τρόπο μέχρι που ἔφτασαν στη φυλακή. Το ἴδιο ἀπόγευμα τον επισκέφτηκε κάποιος Χριστιανός με το ὄνομα Φραγγούλης καί του ἔφερε χαιρετίσματα ἀπό ἄλλους Χριστιανούς. Ευχαρίστησε καί προέβλεψε ὅτι «ἀδελφοί, χαίρετε, αὔριον γίνεται ὁ γάμος μου»¹⁰⁷⁷. Το ἴδιο βράδυ βλέπει στο ὄνειρό του ὅτι βρίσκονταν σε κάποιο γνωστό μέρος αὐτός, ἡ πνευματική του ἀδελφή καί το παιδί του. Εκεί ἐμφανίστηκε ἕνας ὁμορφος νέος καί τους σκέπασε με ἕνα χρυσό σκέπασμα¹⁰⁷⁸. Τήν ἐπόμενη μέρα βρέθηκε ἕνας ιερέας στη φυλακή καί τον κοινώνησε.

Τον καλοῦν ξανά στο κριτήριο ἀλλά «ὁ Μάρτυς εὐρέθη σταθερός καί ἀμετάθετος ἀπό τήν καλήν του ὁμολογίαν καί μέ τήν λαμπράν καί παρρησιακὴν ἀπόκρισιν τῶν θεοσόφων λόγων του, κατήσχυνε τούς προστάτας τῆς πλάνης»¹⁰⁷⁹. Μετά καί ἀπό αὐτή τήν ὁμολογία ο κριτής ἔδωσε ἐντολή νά τον θανατώσουν.

¹⁰⁷⁵ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Ἰούνιος, ὁ.π., 606.

¹⁰⁷⁶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Ἰούνιος, ὁ.π., 606-607.

¹⁰⁷⁷ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Ἰούνιος, ὁ.π., 607.

¹⁰⁷⁸ Ο βιογράφος δίνει μια σύντομη ἐρμηνεία στο ὄνειρο λέγοντας ὅτι το χρυσό σκέπασμα δηλώνει τή θεία σκέπη κάτω ἀπό τήν ὁποία βρίσκονταν. Βλ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Ἰούνιος, ὁ.π., 608.

¹⁰⁷⁹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μῆν Ἰούνιος, ὁ.π., 609.

Οι δήμιοι τον πήραν αμέσως και τον μετέφεραν στον τόπο όπου θα εκτελούνταν. Στο δρόμο οι Χριστιανοί τον στήριζαν με κάθε τρόπο αν και οι άνθρωποι του αγά τους κυνηγούσαν. Μόλις έφτασαν στο καθορισμένο σημείο ο μάρτυρας γονάτισε και έσκυψε το κεφάλι. Ο τζελάτης τον χτυπάει μία φορά αλλά δεν κόβεται το κεφάλι. Του δίνει άλλες έξι μαχαιριές με απίστευτη ταχύτητα και έτσι ο νεομάρτυρας Μάρκος ξεψύχησε στις 5 Ιουνίου του 1801. Οι Χριστιανοί έσπευσαν αμέσως να αγοράσουν το ιερό σκήνωμα για να μην πέσει στα χέρια των Τούρκων.

30) Απόστολος από το Πήλιο

Ο Άγιος Απόστολος ο νέος κατάγονταν από τον άγιο Λαυρέντιο Πηλίου και προέρχονταν από μια χριστιανική οικογένεια. Ήταν γιός του Κωνσταντίνου και της Μέλως Σταματίου αλλά έμεινε ορφανός από τα δεκαπέντε του χρόνια. Για το λόγο αυτό αναγκάστηκε να μεταναστεύσει στην Κωνσταντινούπολη όπου έγινε υπάλληλος σε κάποιους κάπηλους.

Την περίοδο εκείνη οι κάτοικοι των χωριών του Βόλου μαστίζονταν από τους ασήκωτους φόρους που είχε επιβάλλει ο Βοεβόδας της περιοχής. Έτσι, συγκρότησαν μια επιτροπή η οποία μετέβη στην Κωνσταντινούπολη και ζήτησε να συναντήσει τους επιτρόπους της βασιλομήτορος Βαλιδές γιατί κάτω από τη δική της δικαιοδοσία ήταν η συγκεκριμένη περιοχή.

Η προσπάθειά τους όχι μόνο απέβη άκαρπη αλλά είχε και άσχημα αποτελέσματα γιατί ο Βοεβόδας έδωσε εντολή να συλλάβουν τρεις από αυτούς και να τους οδηγήσουν στη φυλακή. Όταν τα άσχημα νέα έφτασαν στην πατρίδα οι συμπατριώτες σπεύδουν με άλλη αντιπροσωπεία να βοηθήσουν. Αποφασίζουν να συναντήσουν την ίδια τη βασίλισσα. Όταν έφτασαν εκεί θέλησαν πρώτα να συναντήσουν το συμπατριώτη τους Απόστολο και να του δώσουν μια αναφορά να την παραδώσει στον Γιουσούφ ή Κιζλάρ αγά θέλοντας να τον ενημερώσουν για την αδικία του Βοεβόδα με

τους βαρύτερους φόρους και τη φυλάκιση τριών μελών της πρώτης αντιπροσωπείας.

Ο Απόστολος με πολλή προθυμία παίρνει την αναφορά και την πηγαίνει στον Γιουσούφ. Όταν τη διάβασε ρώτησε τον Απόστολο από πού είναι και εκείνος του απάντησε ότι προέρχεται από ένα μέρος που ανήκει στη δική του δικαιοδοσία. Ο Κιζλάρ αγάς παρεξηγώντας το θάρρος του Απόστολου, θύμωσε και διέταξε να τον παραδώσουν στο Βοεβόδα και να τιμωρηθεί για την αυθάδειά του. Ο Βοεβόδας με τη σειρά του, του δένει τα πόδια και του επιβάλλει για τέσσερα χρόνια κεφαλικό φόρο¹⁰⁸⁰. Ο Απόστολος από την πρώτη στιγμή του τόνιζε ότι δεν υπάρχει ακίνητη περιουσία παρά μόνο μια σκαμνιά. Αν θέλει μπορεί να την πουλήσει και να κρατήσει τα χρήματα¹⁰⁸¹.

Μετά από αυτή τη συνομιλία ο Βοεβόδας κάμπτεται και αποφασίζει να ελευθερώσει αυτόν και τους τρεις συμπολίτες του. Ένας ζηλότυπος γέροντας πείθει τον Βοεβόδα να παραιτηθεί από την απόφαση της απελευθέρωσης. Για να πετύχει το σκοπό του μάλιστα τους συκοφαντεί ότι έφυγαν κρυφά και ότι όλα αυτά τα υποκινούσε ο Απόστολος. Εξοργισμένος ο Βοεβόδας δίνει εντολή στους υπηρέτες να κατέβουν στη φυλακή και να χτυπήσουν ανελέητα τον Απόστολο, μέχρι θανάτου.

Κάποια στιγμή ο Απόστολος προσπαθεί να δραπετεύσει αλλά αποτυγχάνει η προσπάθεια και έρχεται ξανά αντιμέτωπος με τον Βοεβόδα. Ο Βοεβόδας φτάνει στο σημείο να τον κατηγορήσει ότι ήταν μωαμεθανός¹⁰⁸² και ζήτησε να έρθει αμέσως κάποιος κουρέας για να του κάνει περιτομή. Ο Απόστολος αντέδρασε λέγοντας ότι θα ήταν καλύτερα να του κόψουν το κεφάλι παρά να του κάνουν κάτι τέτοιο. Φώναξε μάλιστα ότι: «έγώ Χριστιανός ειμί καί από τῆς ἀγίας

¹⁰⁸⁰ Το γνωστό χαράτσι.

¹⁰⁸¹ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Αὐγουστος, ὁ.π., 720.

¹⁰⁸² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μὴν Αὐγουστος, ὁ.π., 721.

μου πίστεως οὐδέποτε παραιτούμαι»¹⁰⁸³. Ακολούθησαν κολακείες και απειλές αλλά ο Απόστολος δεν πτοούνταν. Τον οδήγησαν μπροστά στο βεζύρη ο οποίος προσπάθησε με διάφορες υποσχέσεις να τον μεταπείσει αλλά ο Απόστολος ομολόγησε ξανά την πίστη του και τους ζήτησε μάλιστα να κάνουν γρήγορα πράξη ό, τι έχουν αποφασίσει¹⁰⁸⁴. Έτσι, μετά από άγριο ξυλοδαρμό τον αποκεφάλισαν στις 16 Αυγούστου του 1686.

¹⁰⁸³ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Αὔγουστος, ό.π., 722.

¹⁰⁸⁴ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων...*, Μήν Αὔγουστος, ό.π., 723.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η προσφορά των νεομαρτύρων στην Ορθόδοξη Εκκλησία είναι πολύ σημαντική. Η άρνησή τους να προδώσουν την πίστη στο Χριστό και η αποστροφή τους στα υλικά αγαθά που υπόσχονταν ο Τούρκος κατακτητής με την προϋπόθεση να αλλαξοπιστήσουν, τους οδήγησε στο φρικτό μαρτύριο. Νεομάρτυρες καλούνται όσοι προτίμησαν να θυσιάσουν τη ζωή τους κυρίως από την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως το 1453 και μετά, φθάνοντας μέχρι και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ο όρος χρησιμοποιήθηκε για να τους διακρίνει από τους αρχαίους μάρτυρες. Στη θυσία δεν οδηγούνταν κυριευμένοι από μίσος εναντίον των Τούρκων αλλά από την αγάπη τους προς το Χριστό. Στήριγμά τους σ' αυτή τη μεγάλη και δύσκολη προσπάθεια η Εκκλησία πολλά μέλη της οποίας ανήκουν στη χορεία των νεομαρτύρων. Οι πνευματικοί πατέρες σε πολλές περιπτώσεις κατηύθυναν και έδιναν θάρρος στους υποψήφιους μάρτυρες. Τα ορθόδοξα μοναστήρια από την πλευρά τους ήταν οι χώροι στους οποίους έβρισαν ηρεμία, πνευματική τροφή και ανάπαυση. Έτσι, έχουμε πολλές περιπτώσεις εκτός από κληρικούς και λαϊκών νεομαρτύρων που ανεφοδιασμένοι πνευματικά μετά τον εγκλεισμό τους σ' ένα μοναστήρι ξεκινούσαν για το μαρτύριο.

Από την πλευρά τους οι Τούρκοι αν και γνώριζαν ότι οι Έλληνες είναι ένας λαός προσηλωμένος στην πίστη και την πατρίδα θέλησαν με το ζόρι να τους υποτάξουν στην ισλαμική θρησκεία.

Το Ισλάμ είναι μια από τις νεότερες και μεγαλύτερες θρησκείες του κόσμου. Η λέξη Ισλάμ σημαίνει αποδέχομαι, υποτάσσομαι, παραδίδομαι. Οι οπαδοί του ονομάζονται μουσουλμάνοι και είναι υποταγμένοι στο θέλημα του Ύψιστου Θεού, του Αλλάχ και του προφήτη του Μωάμεθ, ιδρυτή της Ισλαμικής θρησκείας.

Τα πρώτα χνάρια της άρχισαν να εμφανίζονται στην Αραβία και μάλιστα σε δύο από τις μεγαλύτερες πόλεις της, τη Μέκκα και τη Μεδίνα οι οποίες ήταν τα μεγαλύτερα εμπορικά κέντρα που ένωναν τη Μεσοποταμία με τον Περσικό κόλπο, την Υεμένη και τη Συρία. Οι έμποροι της Μέκκας εκμεταλλεύονταν δύο αγαθά που διέθετε η περιοχή: το νερό και το σημαντικότερο ιερό της φυλής, την Καάμπα.

Το Ισλάμ άδραξε πολύ σημαντικά στοιχεία από την αραβική θρησκεία η οποία ήταν πρωτόγονη, πολυθεϊστική με μονοθεϊστικά και ενοθεϊστικά γνωρίσματα. Οι κάτοικοι της Μέκκας λάτρευαν ως ύψιστο Θεό τον Αλλάχ. Το όνομα Αλλάχ αρχικά δεν αναφερόταν σε μια συγκεκριμένη θεότητα. Ο όρος είναι πολύ πιθανό να προήλθε από ιουδαϊκές ή χριστιανικές πηγές και τον χρησιμοποιούσαν για να δηλώσουν την πίστη τους στο Ανώτατο Όν.

Οι άραβες πίστευαν επίσης στην ύπαρξη πνευμάτων, των γνωστών τζίνι τα οποία κατελάμβαναν εξ ολοκλήρου τον άνθρωπο και μιλούσαν με το στόμα του. Προικισμένοι με ιδιαίτερα χαρίσματα θεωρούνταν ότι ήταν και οι μάντεις οι οποίοι γνώριζαν, αποκάλυπταν και ερμήνευαν τα πάντα. Η λατρεία τους εκδηλωνόταν σε διάφορα ιερά με κυριότερο αυτό της Καάμπα. Συνήθως προσέφεραν καμήλες των οποίων το αίμα περιχύνονταν στο λίθο και οι πιστοί χόρευαν γύρω του. Ένα από τα σημαντικότερα λατρευτικά έθιμα ήταν το ετήσιο προσκύνημα στους ιερούς χώρους και ιδιαίτερα σ' αυτό της Μέκκας.

Όπως κάθε λαός έτσι και οι Άραβες δέχτηκαν επιδράσεις και από άλλες θρησκείες. Δύο όμως ήταν οι κυριότερες: η Εβραϊκή και η Χριστιανική. Όσον αφορά την πρώτη υπήρχε ένα κοινό σημείο το οποίο ένωνε τους δύο αυτούς λαούς και αυτό ήταν η κοινή σημιτική καταγωγή. Για το λόγο αυτό τόνιζαν ότι κατάγονταν από τον Ισμαήλ, γιό του Αβραάμ και της Άγαρ. Στις επιδράσεις όπως είναι φυσικό συνέβαλαν και οι επιγαμίες. Οι καλές σχέσεις όμως κάποια στιγμή διαταράχτηκαν εξαιτίας της οικονομικής κυριαρχίας των Εβραίων, γεγονός που ενοχλούσε τους Άραβες.

Επιδράσεις υπήρχαν και από τη Χριστιανική θρησκεία στην παραπονημένη του μορφή. Χρονολογικά, ο Χριστιανισμός στην Αραβία ιστορείται από την αρχή της εμφάνισής του στον κόσμο. Από τη στιγμή που η χριστιανική πίστη διαιδέθηκε με την εμφάνιση στους κόλπους της διαφόρων σχισμάτων, οι αιρέσεις έκαναν αισθητή την παρουσία τους και στην Αραβία, κυρίως οι Μονοφυσίτες και οι Νεστοριανοί.

Σε μια τέτοια κατάσταση βρισκόταν η Αραβία την εποχή που ήρθε στον κόσμο ο ιδρυτής της Ισλαμικής θρησκείας, Μωάμεθ. Γεννήθηκε το 570 μ. Χ. στη Μέκκα και ήταν γόνος της αριστοκρατικής φυλής των Κορέϊς. Η φυλή αυτή είχε το προνόμιο να φυλάττει το ιερό της Καάμπα. Από πολύ νωρίς έμεινε ορφανός και τον ανέλαβαν στην αρχή ο παππούς του και μετά ο θείος του. Επαγγελματικά ακολούθησε το θείο του και ασχολήθηκε με το εμπόριο παίρνοντας μέρος σε πολλά καραβάνια. Σ' ένα απ' αυτά στη Συρία λέγεται ότι συνάντησαν ένα Χριστιανό μοναχό ο οποίος προέβλεψε ότι ο Μωάμεθ είναι μεγάλος προφήτης.

Η ευστροφία του ήταν εντυπωσιακή. Μεταξύ άλλων το αντιλήφθηκε και μια εύπορη χήρα, η Χατζίτζα, η οποία στην αρχή τον προσέλαβε σαν οικονόμο και στη συνέχεια τον παντρεύτηκε αν και ήταν δεκαπέντε χρόνια μεγαλύτερη. Ο ρόλος της Χατζίτζα στη ζωή του Μωάμεθ ήταν καταλυτικός γιατί ήταν η πρώτη που τον πίστεψε και τον στήριξε στην προσπάθειά του. Μετά το θάνατό της παντρεύτηκε οκτώ ή δώδεκα γυναίκες και είχε μεγάλο αριθμό παλλακίδων.

Ο Μωάμεθ ήταν μια ιδιαίτερη θρησκευόμενη προσωπικότητα. Κατά το μήνα Ramadan ανέβαινε στο όρος Hira για προσευχή και περισυλλογή. Εκεί ένα βράδυ είδε σε όραμα έναν άγγελο να τον διατάζει «Ανάγνωθι». Σύμφωνα με το Μωάμεθ ήταν ο αρχάγγελος Γαβριήλ και πιστεύεται ότι αυτή τη νύχτα κατέβηκε ολόκληρο το Κοράνιο. Στη συνέχεια αναφέρεται ότι είχε και άλλα οράματα για τα οποία διατυπώθηκαν πολλές απόψεις. Οι Βυζαντινοί συγγραφείς υποστήριξαν ότι ήταν παραισθήσεις ή κρίσεις επιληψίας. Το

πιθανότερο είναι να πρόκειται για την βίωση θρησκευτικών συναισθημάτων που εκδηλωνόταν μ' αυτό τον τρόπο. Μετά από αυτή την εμπειρία ξεκίνησε το κηρυκτικό έργο του Μωάμεθ το 613 μ.Χ. Στους πρώτους οπαδούς του θέλησε να εντάξει Ιουδαίους και Χριστιανούς. Η προσπάθεια όμως απέτυχε και η Μέκκα έγινε το κέντρο της νέας θρησκείας. Οι οπαδοί του σιγά-σιγά αυξάνονταν. Το 622 μ.Χ. τον επισκέπτεται μια αντιπροσωπεία από τη Μεδίνα και ομολόγησαν ότι πιστεύουν στην θρησκεία του. Επέστρεψαν στη Μεδίνα και από εκείνη τη στιγμή ξεκίνησε σιγά-σιγά η μετοικεσία η οποία είναι γνωστή με το όνομα Εγίρα. Μετά από λίγο καιρό πήγε και ο ίδιος στην περιοχή. Από τη στιγμή αυτή αλλάζει και το κηρυκτικό του ύφος. Προσπαθεί να προσεταιρισθεί τους Ιουδαίους και υιοθετεί πολλά λατρευτικά τους στοιχεία. Πολύ σύντομα όμως ήρθε η σύγκρουση και όλα άλλαξαν. Διακόπτει οποιαδήποτε επαφή με τους λαούς της Βίβλου.

Η επιθυμία του για επιστροφή στην πατρίδα τον οδηγεί στην υιοθέτηση μιας πιο δυναμικής στρατιωτικής τακτικής. Το 624 μ.Χ. πληροφορήθηκε ότι θα περνούσε ένα καραβάνι της δικής του πατριάς έξω από την περιοχή Μπάντο και οργάνωσε τον «Ιερό Πόλεμο» στον οποίο νίκησαν οι οπαδοί του και απέκτησε πολλά υλικά αγαθά.

Από τη στιγμή άρχισε πλέον να γίνεται κατανοητό ότι αν το κήρυγμα του Μωάμεθ δε γίνει αμέσως αποδεκτό τότε πρέπει να ασκείται βία. Το 628 μ.Χ. υπογράφει με τους Μεκκανούς τη συνθήκη του Hidabiya και ένα χρόνο αργότερα εκπληρώνει τη μεγάλη του επιθυμία να επιστρέψει στη Μέκκα. Το 632 μ.Χ. καταλαμβάνει τον ιερό λίθο και καταστρέφει τα είδωλα που υπήρχαν εκεί. Έτσι οι Μεκκανοί κάτω απ' αυτό το καθεστώς βίας άρχισαν να ασπάζονται τη μωαμεθανική θρησκεία. Λίγους μήνες αργότερα ο Μωάμεθ πέθανε σε ηλικία 62 ετών.

Όσον αφορά τη θεολογική διδασκαλία του Ισλάμ αυτή αναπτύσσεται στο ιερό τους βιβλίο, το Κοράνιο το οποίο θεωρείται ότι είναι ο ίδιος ο λόγος του Θεού. Η λέξη Κοράνιο προέρχεται από

την αραβική qūr'an και σημαίνει ανάγνωση, απαγγελία. Είναι θεόσταλτο και αυτό που κρατάνε σήμερα στα χέρια τους οι πιστοί είναι ένα απλό αντίγραφο του ουράνιου πρωτοτύπου.

Το Κοράνιο ασχολείται κατά κύριο λόγο πρώτον με την πίστη στον ένα Θεό και δεύτερον την πίστη στην κρίση και τη μέλλουσα ζωή. Ο Θεός είναι ένας και ο μόνος αληθινός. Ταυτόχρονα είναι απρόσιτος, ο απόλυτος κυρίαρχος του σύμπαντος. Για το λόγο αυτό δεν αποκαλύπτεται αμέσως και προσωπικά αλλά με τη βοήθεια ενός «θείου μηνυτού».

Φαινομενικά ο ένας Θεός του Ισλάμ είναι ο ίδιος με τον ένα Θεό της χριστιανικής πίστης. Οι διαφορές όμως είναι πολλές και ουσιαστικές. Πρώτα-πρώτα υπάρχουν διαφορές ερμηνείας στα ιδιώματα του Θεού. Βασική όμως διαφορά είναι το δόγμα των Χριστιανών περί Αγίας Τριάδος, η «Τρισυπόστατη Μονάδα» της χριστιανικής αποκαλύψεως. Για τους ισλαμιστές ενότητα του Θεού σημαίνει ότι ο Θεός είναι ένας κατά το πρόσωπό του, την ουσία του (dhât), τις ιδιότητές του (sifât) και τα έργα του (af 'âl). Πιστεύουν ότι ο Θεός με το τριαδικό δόγμα των χριστιανών εξομοιώνεται με άλλες θεότητες, κάτι που θεωρείται μεγάλη βλασφημία. Ο Μωάμεθ πίστευε ότι ο Πατήρ, ο Υιός και το Άγιο Πνεύμα ήταν τρεις ξεχωριστοί θεοί γι' αυτό χαρακτήριζε τους χριστιανούς τριθειστές.

Μετά απ' όλα αυτά επόμενο ήταν να στραφεί κατά της θεότητας της Αγίας Τριάδας και συγκεκριμένα του Υιού και του Αγίου Πνεύματος.

Αξιοσημείωτο όμως, είναι το γεγονός ότι στις πάρα πολλές λέξεις που εκφράζουν τα θεία ιδιώματα και ονόματα, δεν συμπεριλαμβάνεται η λέξη «Πατήρ». Η ιδέα περί «Θεού Πατρός» δεν υπάρχει για τους μουσουλμάνους με το επιχείρημα ότι ο χαρακτηρισμός «Πατήρ» προϋποθέτει σύζυγο και παιδιά. Για τον ίδιο λόγο και ο Ιησούς δεν επιτρέπεται να αποκαλείται Υιός του Θεού γιατί ο ένας Θεός δεν είχε οικογένεια

Ο Ιησούς κατέχει ιδιαίτερη θέση μεταξύ των προφητών. Ο Μωάμεθ τον δέχεται ως προφήτη αλλά απορρίπτει με σθένος την

θεότητά του. Μέσα στα κορανικά κείμενα είναι εμφανές ότι το πρόσωπο του Ιησού είναι ιδιαίτερα παρεξηγημένο. Αυτό πιθανότατα, οφείλεται στο γεγονός ότι ο Μωάμεθ άντλησε τις πληροφορίες γι' Αυτόν από τους αιρετικών που δρούσαν στην περιοχή του. Αποδεχόμενος τον Ιησού ως προφήτη, υποστηρίζει ότι είναι διάδοχός του. Με τα λεγόμενά του προσπαθεί να αποδείξει ότι γνωρίζει και σέβεται το έργο του με τη διαφορά, όμως, ότι είναι έργα ενός Προφήτη και όχι ενός Θεού.

Από τα απόκρυφα αντλεί πληροφορίες για τα θαύματα του Κυρίου ενώ δοκητικές επιδράσεις συναντούμε και στις αντιλήψεις του σχετικά με τη Σταύρωση του Ιησού. Υποστήριξε ότι, ενώ οι Ιουδαίοι αναζήτησαν τον Ιησού για να τον σταυρώσουν, ο Θεός έδωσε τη μορφή του σε κάποιον άλλο, με αποτέλεσμα να σταυρωθεί εκείνος και ο πραγματικός Ιησούς να αναληφθεί στους ουρανούς. Σταυρικό θάνατο ενός αθώου δεν μπορούσε να ανεχθεί η αραβική νοοτροπία. Το θεωρούσαν ως ένα εξευτελιστικό μέσο τιμωρίας που δηλώνει ήττα.

Πιστεύουν ότι ο Ιησούς θα επιστρέψει στον κόσμο λίγο πριν την τελική κρίση, θα νικήσει κατά κράτος τον Αντίχριστο και θα βασιλεύσει για 45 χρόνια.

Στο Κοράνιο υπάρχουν πολλές νύξεις για το Άγιο Πνεύμα αλλά δεν είναι ιδιαίτερα ξεκάθαρες. Οι μουσουλμάνοι όταν μιλούν για Άγιο Πνεύμα εννοούν συνήθως τον αρχάγγελο Γαβριήλ. Η σύγχυση αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι ο Γαβριήλ είναι αυτός στον οποίο ανατίθενται από τον Θεό κάποιες ειδικές αποστολές.

Το Κοράνιο δέχεται ότι ο Ιησούς γεννήθηκε από την Παρθένο Μαρία την οποία τοποθετεί σε μια πολύ τιμητική θέση. Κάνει αρκετές φορές λόγο για το πρόσωπό της με πολύ μεγάλη ευλάβεια.

Την σέβονται ιδιαίτερα ως μητέρα του Μεσσία και όχι ως Θεοτόκο από τη στιγμή που πιστεύουν ότι ο Ιησούς είναι «κτίσμα», «άνθρωπος ψιλός».

Σύμφωνα με τη διδασκαλία του Κορανίου οι άγγελοι δημιουργήθηκαν «εκ φωτός» και χωρίζονται σε δύο ομάδες: τους

καλούς και τους κακούς αγγέλους. Το διακόνημα των καλών είναι να υπηρετούν συνεχώς τον Θεό και να εκτελούν τα παραγγέλματά του. Μεταξύ αυτών κορυφαία θέση κατέχουν ο Μιχαήλ και ο Γαβριήλ. Υπάρχει όμως και το κακό τάγμα με αρχηγό τον Σατανά οι οποίοι γκρεμίστηκαν από τον ουρανό γιατί αρνήθηκαν να λατρεύσουν τον Αδάμ. Στη μουσουλμανική θρησκεία υπάρχει και μια ομάδα υπεράνθρωπων όντων που συγκαταλέγονται μεταξύ των καλών αγγέλων και του σατανά, τα *jinn* (τζίν)

Η αποκάλυψη των εντολών του Θεού και στη μουσουλμανική αλλά και στην χριστιανική παράδοση γίνεται μέσω των προφητών. Στο Ισλάμ, τελευταίος και μεγαλύτερος προφήτης θεωρείται ο Μωάμεθ.

Με την εμφάνιση του Μωάμεθ οι εσχατολογικές αντιλήψεις δέχονται επιδράσεις από Χριστιανικές, Ιουδαϊκές και λαϊκές αραβικές παραδόσεις. Με τον τρόπο αυτό «επεδίωκε την αφύπνιση του λαού και τη δημιουργία εθνικού ζήλου μεταξύ των αραβικών φυλών, αλλά κυρίως τη στροφή τους προς το κήρυγμά του». Προκειμένου να επιβάλει τις αντιλήψεις του δεν δυσκολευόταν να εκτοξεύσει απειλές εναντίον εκείνων που αντιδρούσαν. Τους τρομοκρατούσε λέγοντάς τους ότι αν δεν πίστευαν και δεν εφάρμοζαν ό,τι τους έλεγε θα είχαν να αντιμετωπίσουν την αυστηρή κρίση του Αλλάχ.

Εκείνο που ενδιέφερε τον Προφήτη από την αρχή της κηρυγματικής του πορείας ήταν η παρούσα ζωή με όλες τις δυσκολίες της. Μη μπορώντας να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες αυτές με τη δική του διδασκαλία άρπαξε στοιχεία από άλλες θρησκείες. Τα στοιχεία αυτά τα αφομοίωσε και τα παρουσίασε ως δικές του αποκεκαλυμμένες αλήθειες από τον Αλλάχ μέσω του αγγέλου Γαβριήλ. Δίδασκε λοιπόν ότι: «Μόνο ο Αλλάχ γνωρίζει την ημέρα της κρίσης». Κατά την ημέρα αυτή οι άπιστοι θα καταδικαστούν καιγόμενοι στο πυρ.

Η προσμονή του παραδείσου είναι πολύ σημαντική για τους μουσουλμάνους. Η ζωή στον παράδεισο περιγράφεται με πολύ έντονα χρώματα. Εντελώς αντίθετη είναι η κατάσταση στην κόλαση. Τα κορανικά χωρία την παρουσιάζουν με ιδιαίτερα μελανά χρώματα. Από εκεί πληροφορούμαστε ότι η κόλαση αποτελείται από επτά πατώματα των οποίων η φορά ακολουθεί την κατιούσα πορεία προς το αχανές βάθος. Περιλαμβάνει διάφορα διαμερίσματα «στα οποία κολάζονται οι άπιστοι ανάλογα με τα έργα τους». Το στοιχείο της φωτιάς κυριαρχεί παντού.

Το προνόμιο των μουσουλμάνων σε αντίθεση με τους άπιστους είναι ότι δεν θα παραμείνει κανένας τους στην κόλαση. Έτσι πιστεύουν ότι η κόλαση δημιουργήθηκε ουσιαστικά μόνο για τους άπιστους.

Σε όλα τα παραπάνω εμφανίστηκαν κάποιοι μουσουλμάνοι θεολόγοι οι οποίοι θέλησαν να προσθέσουν και ένα άλλο στοιχείο: τον απόλυτο προορισμό. Η αντίληψη αυτή περί απόλυτου προορισμού είναι περίπλοκη γιατί στο Κοράνιο υπάρχουν μεν αρκετά χωρία που απορρίπτουν κάθε δυνατότητα ελευθερίας, κάποια άλλα όμως, αποδέχονται την ελευθερία αυτή δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην ανθρώπινη ευθύνη.

Όσον αφορά το λατρευτικό κομμάτι, σύμφωνα με το Κοράνιο, η λατρεία του Θεού είναι το σημαντικότερο δείγμα έκφρασης της ανθρώπινης ύπαρξης. Η πίστη των μουσουλμάνων στηρίζεται στο ιερό τους βιβλίο, το Κοράνιο, την προφορική παράδοση (Hadith) και τις παροιμίες από διαδόθηκαν μεταξύ των μουσουλμάνων από γενιά σε γενιά.

Τα άρθρα της πίστεώς τους διαμορφώνονται ως εξής:

- «1) Πίστη στον ένα Θεό.
- 2) Πίστη στους αγγέλους του Θεού...
- 3) Πίστη στην ιερότητα των Ι. Γραφών (της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης και του Κορανίου).
- 4) Πίστη στην αποστολή των προφητών του Θεού.

5) Πίστη στο προφητικό αξίωμα του Μωάμεθ και ότι αυτός, στη σειρά όλων των Προφητών (σ'αυτούς περιλαμβάνεται και το όνομα του Ιησού Χριστού), είναι ο μεγαλύτερος και τελευταίος... Πρώτος Προφήτης για το Ισλάμ είναι ο Αδάμ.

6) Πίστη στην ημέρα της Κρίσεως.

7) Αποδοχή της διδασκαλίας περί απολύτου Προορισμού και της ύπαρξης των αρχών καλού και κακού.

8) Η πίστη σε πολλούς θεούς θεωρείται ... ασυγχώρητη αμαρτία.

Για να θεωρείται κάποιος σωστός μουσουλμάνος έχουν καθοριστεί πέντε βασικά καθήκοντα τα οποία πρέπει να ασκεί. Τα καθήκοντα αυτά ονομάζονται «στύλοι» και είναι τα εξής: α) Ομολογία πίστεως στον ένα Θεό, β) προσευχή, γ) ελεημοσύνη, δ) νηστεία, ε) ιερό προσκύνημα στη Μέκκα.

Οι μουσουλμάνοι οφείλουν πολλές φορές την ημέρα να απαγγέλουν το ισλαμικό σύμβολο της πίστεως: «ομολογώ ότι ένας είναι ο Θεός, και ο απόστολος αυτού είναι ο Μωάμεθ». Οφείλουν να προσεύχονται πέντε φορές την ημέρα Η επίσημη προσευχή γίνεται το μεσημέρι κάθε Παρασκευής στο τζαμί.

Κάθε μουσουλμάνος υποχρεώνεται να προσφέρει ελεημοσύνη σε χρήμα ή σε είδος . Η ελεημοσύνη αναλογεί προς το 1/40 των εσόδων του κάθε πιστού. Επιπλέον επιβάλλεται και η προσφορά τροφίμων κατά τη λήξη της νηστείας (το μήνα Ramadān), σ'αυτούς που δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα. Με τις ελεημοσύνες δίνεται η δυνατότητα στους πιστούς να εξιλεώσουν κάθε είδους αμαρτήματα.

Η νηστεία των μουσουλμάνων, διαρκεί είκοσι εννέα έως τριάντα ημέρες ετησίως και την τηρούν άνδρες και γυναίκες άνω των δέκα τεσσάρων (14) ετών. Η καθιερωμένη νηστεία τηρείται κατά τον μήνα Ramadān (Ραμαζάνι) και το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της είναι ότι ο πιστός νηστεύει ολόκληρη την ημέρα και καταλύει τη νύχτα.

Το ιερό προσκύνημα στη Μέκκα πραγματοποιείται κατά τον δωδέκατο μήνα του μουσουλμανικού έτους (τον μήνα Δούλ-Χίτζα). Όσοι έχουν την οικονομική δυνατότητα είναι υποχρεωμένοι να προσκυνήσουν τουλάχιστον μία φορά στη ζωή τους:

Τα παλαιότερα χρόνια, το ταξίδι στη Μέκκα έκρουβε πολλούς κινδύνους με συνέπεια αρκετοί να πεθαίνουν καθ' οδόν. Έτσι, επικράτησε η αντίληψη ότι αυτός που πέθαινε κατά τη διάρκεια του ιερού προσκυνήματος ήταν «μάρτυρας» (shahīd).

Μέσα από τα χωρία του Κορανίου είναι ξεκάθαρη η εντολή του Μωάμεθ ότι η νέα διδασκαλία θα έπρεπε να επιβληθεί με κάθε τρόπο, ακόμη και με τη βία. Τα κίνητρα άλλοτε ήταν συλλογικά και άλλοτε ατομικά αλλά ο σκοπός ήταν ένας: η εξάπλωση του Ισλάμ, με κάθε τρόπο, σ' όλο τον κόσμο. Σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι υποσχέσεις που έλαβαν οι πολεμιστές για την απόλαυση των αγαθών που τους περιμένουν. Ο Αλλάχ υπόσχεται ότι θα τους ανταμείψει πολύ γρήγορα. Η πρώτη ανταμοιβή θα έρθει με τα υλικά αγαθά που θα γευθούν στην επίγεια ζωή ενώ η επόμενη θα είναι η απόλαυση του παραδείσου. Για να τα απολαύσει κανείς αυτά πρέπει να έχει τον απαιτούμενο ζήλο για το μαρτύριο. Βασική προϋπόθεση η πίστη στον ένα Θεό και στον απεσταλμένο του Μωάμεθ. Στην προσπάθεια αυτή υπάρχουν τρία βοηθητικά στηρίγματα: 1) οι άγγελοι που στέλνει ο Αλλάχ να βοηθήσουν τους πιστούς σε κάθε προσπάθεια. 2) η μοίρα κάθε ανθρώπου από την αρχή μέχρι το τέλος της ζωής του, το κισμέτ. 3) Τελευταίο στήριγμα είναι η απονία του θανάτου στο τζιχάντ.

Για κάθε βέλος που ρίχνουν εναντίον των αλλοπίστων θα κερδίσουν τον παράδεισο τρία πρόσωπα: ο κατασκευαστής, ο χρηματοδότης και ο τοξευτής. Μάρτυρας θεωρείται όχι μόνο εκείνος που χάνει τη ζωή του στη μάχη αλλά και εκείνος που σκοτώνει τους αλλόπιστους.

Το πρώτο κράτος που στόχευσαν οι μουσουλμάνοι και θέλησαν να επεκτείνουν την πίστη τους ήταν η βυζαντινή αυτοκρατορία. Το Κοράνιο δίνει σαφείς εντολές για το ποια πρέπει

να είναι η στάση του πιστού μουσουλμάνου στον ιερό πόλεμο: «Φονεύετε τους απίστους όπου τους βρίσκετε», «Πολεμάτε και φονεύετε τους ειδωλολάτρες, όπου τους βρείτε», «Όταν συναντάτε τους απίστους, κτυπάτε και σφάζετε τους»

Ο χρόνος διάρκειας του ιερού πολέμου ορίζεται ανάλογα με το σε ποιόν λαό απευθύνεται. Η απάντηση που δίνουν οι μουσουλμάνοι στο σχετικό ερώτημα είναι «έως ότου».

Στην ερώτηση που τίθεται από πολλούς αν τελικά το τζιχάντ είναι επιθετικός ή αμυντικός πόλεμος, οι φιλελεύθεροι μουσουλμάνοι θεολόγοι υποστηρίζουν το δεύτερο. Από τη στιγμή όμως, που είναι αμυντικός γιατί επεκτάθηκαν τόσο πολύ; Στην ερώτηση αυτή απαντούν δίνοντας μια δική τους ερμηνεία στους όρους επίθεση και άμυνα. Πολλές φορές αναγκάζονται να κινηθούν πρώτοι αν αντιληφθούν ότι κάποιος ετοιμάζεται να τους επιτεθεί. Η ισλαμική θρησκεία είναι στην πραγματικότητα μια επιθετική θεοκρατία, που αποβλέπει σε παγκόσμια επικράτηση γι' αυτό και γίνεται έξω από τα δικά της εδάφη.

Σε κάθε επίθεση τον πρώτο λόγο έχει ο Ιμάμης και συμμετέχουν όλοι αρκεί να είναι υγιείς.

Στον ιερό πόλεμο συμπεριλαμβάνονται και όσοι αποστατούν από την ισλαμική θρησκεία. Οι μουσουλμάνοι έχουν το ελεύθερο να φονεύουν όσους έχουν αλλάξει τη θρησκεία τους.

Το βυζαντινό κράτος από πολύ νωρίς αναγκάστηκε να μπει στον αγώνα αντιμετώπισης της νέας αυτής θρησκείας που έδειξε τις απειλητικές της διαθέσεις. Ο αγώνας σε πνευματικό επίπεδο ξεκινάει από τον 8^ο αιώνα, αν και κάποια ίχνη του έχουμε πολύ νωρίτερα. Η πρώτη φάση της διαμάχης περιλαμβάνει τα κείμενα του Ιωάννη του Δαμασκηνού, του Θεόδωρου Αβουκάρα και του Βαρθολομαίου Εδεσσηνού. Εξαιτίας των επιρροών που είχε η Ισλαμική θρησκεία από τους λαούς της Βίβλου αντιμετωπίστηκε αρχικά ως αίρεση.

Η δεύτερη φάση αντιμετώπισης των Μωαμεθανών από τους Βυζαντινούς συγγραφείς ξεκίνησε κατά τους χρόνους του Μιχαήλ Γ'

και των Μακεδόνων. Την περίοδο αυτή συναντάμε τους: Νικήτα Βυζάντιο, Γρηγόριο Δεκαπολίτη, Σαμωνά, επιστολή Λέοντος ΣΤ', Αρέθα Καισαρείας. Ο μουσουλμανισμός συνεχίζει και αυτή την περίοδο να αντιμετωπίζεται ως αίρεση.

Η τρίτη φάση της αντισλαμικής πολεμικής εκτείνεται στα χρόνια των Κομνηνών. Την περίοδο αυτή οι Μουσουλμάνοι διοικούνται από τους Σελτζούκους οι οποίοι είχαν ιδρύσει κράτος στα μέσα του 11^{ου} αιώνα, πάνω στα ερείπια του αραβικού κράτους της Ασίας. Έτσι, η πολεμική κατά του Ισλάμ παίρνει άλλη τροπή γιατί οι βυζαντινοί αντιμετωπίζουν συγκεκριμένα τους Σελτζούκους. Την περίοδο αυτή έχουμε τους: Ευθύμιο Ζιγαβηνό, Νικήτα Χωνιάτη, Μακάριο Κύπρου, Μανουήλ Α' Κομνηνό.

Η τέταρτη φάση περιλαμβάνει την εποχή των Παλαιολόγων. Οι προσωπικότητες που διακρίθηκαν για την αντισλαμική τους συγγραφική δραστηριότητα είναι οι: Γρηγόριος Παλαμάς, Ιωάννης Καντακουζηνός, Μανουήλ Β' Παλαιολόγος, Γεώργιος Σχολάριος.

Μεγάλη ήταν και η συμβολή των χρονογράφων και ιστορικών στην πολεμική ενάντια στην ισλαμική θρησκεία. Απ' αυτούς ξεχώρισαν ο Θεοφάνης, ο Κεδρηνός, ο Ζωναράς, ο Μιχαήλ Γλυκάς, ο Δημήτριος Κυδώνης, ο Γεώργιος Φραντζής και ο Λαόνικος Χαλκοκονδύλης.

Οι θεολόγοι του Βυζαντίου μελέτησαν ιδιαίτερα την ισλαμική θρησκεία για να μπορέσουν να την αντιμετωπίσουν. Κάποιοι μάλιστα από αυτούς, όπως ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός, έζησαν μέσα σε μουσουλμανικούς χώρους και γνώρισαν από πολύ κοντά τη θρησκεία τους. Έτσι, μπόρεσαν να συγκρίνουν τις δύο θρησκείες και να αναδείξουν την υπεροχή της χριστιανικής πίστης.

Η πολεμική έναντι της ισλαμικής θρησκείας έχει απολογητικό χαρακτήρα. Αποκρούουν τη διδασκαλία του Κορανίου ενάντια στο Χριστιανισμό. Βέβαια, έβλεπαν το Ισλάμ ως αίρεση και όχι ως θρησκεία γιατί, όπως αναφέραμε, παραπλανήθηκαν από το γεγονός ότι ο Μωάμεθ μιλούσε για πίστη στον ένα Θεό, για τον

Λόγο, την Αποκάλυψη, τα ιερά βιβλία και τους Προφήτες. Για το λόγο αυτό πολεμούν κυρίως το πρόσωπο του ιδρυτή.

Η επίθεση ξεκινάει έμμεσα από την καταγωγή και το μορφωτικό επίπεδο του προφήτη. Απέκρουσαν την αποστολική και προφητική του ιδιότητα χρησιμοποιώντας τέσσερα, κυρίως, επιχειρήματα: 1) δεν μαρτυρήθηκε ο ερχομός του από τους προφήτες, 2) δεν διέπραξε «σημεία», 3) δεν μπορούσε να κηρύξει, 4) επέβαλε με βίαιο τρόπο τη θρησκεία του. Η διδασκαλία του κατακλύζεται από παντός είδους ηδονές τις οποίες απήλαυσε πρώτα ο ίδιος. Αυτή την ανήθικη διδασκαλία θέλησε να διαδόσει με βίαιο τρόπο. Υποστήριξαν μάλιστα ότι όλα αυτά τα έκανε κάτω από δαιμονική επίδραση.

Αναφερόμενοι στο Κοράνιο υποστήριξαν ότι η αξία του είναι ανάλογη με την προσωπικότητα του ηγέτη. Το μόνο που διαθέτει, είναι κάθε είδος κτηνωδίας και αθεΐας.

Όσον αφορά τη διδασκαλία περί τριαδικού Θεού το χάσμα μεταξύ της ορθόδοξης και της μουσουλμανικής διδασκαλίας είναι τεράστιο. Ενώ ο Μωάμεθ έβλεπε στην τριαδικότητα μια μορφή πολυθεΐας, οι βυζαντινοί έβλεπαν στο Θεό του Ισλάμ μια ιδιαίτερα αυθαίρετη και αγέρωχη δύναμη. Ο Μωάμεθ προσπάθησε να αποφύγει κάθε είδους ανθρωπομορφικό χαρακτηρισμό, αλλά με τις λέξεις που χρησιμοποιούσε κατάφερε το αντίθετο. Με τους όρους που χρησιμοποίησε οι Βυζαντινοί διέβλεψαν μια προσπάθεια υλοποίησεως του Θεού.

Ανατρέπουν τα επιχειρήματα περί τριθεΐας τονίζοντας ότι πιστεύουμε σε ένα Θεό ο οποίος έχει μια ουσία αλλά τρεις υποστάσεις. Το τριαδολογικό δόγμα μπορεί να το κατανοήσει κανείς μόνο αν αποδεχθεί ότι οι τρεις υποστάσεις ή τα τρία πρόσωπα είναι ένας Θεός, τρισυπόστατος με κοινή εξουσία και κυριότητα

Στη συνέχεια οι βυζαντινοί θέλοντας να αντικρούσουν τη διδασκαλία του Μωάμεθ σχετικά με το πρόσωπο του Χριστού, προβάλλουν τη διδασκαλία περί ενανθρωπήσεως του Υιού και Λόγου του Θεού. Αντλούν επιχειρήματα κυρίως από τη Βίβλο.

Με το θέμα του απόλυτου προσορισμού η πολεμική των βυζαντινών δεν ήταν ιδιαίτερα μεγάλη. Το γεγονός αυτό ήταν η αφορμή για τη μεγάλη καταστροφή γιατί εξαιτίας του κατάφερε να εξαπλωθεί η μωαμεθανική πίστη. Ο Ιωάννης Δαμασκηνός τόνισε ότι ο Θεός είναι αίτιος μόνο του καλού ενώ το κακό είναι δημιούργημα του διαβόλου και του ράθυμου ανθρώπου. Τέλος, τονίζουν με έμφαση την αγαθότητα του Θεού και τη σημασία που έχει η ελεύθερη βούληση του ανθρώπου στην προώθηση της θρησκευτικής και κατ' επέκταση της ηθικής ζωής.

Στην πολεμική τους ενάντια στην ισλαμική διδασκαλία δεν μπορούσαν να μην ασχοληθούν και με την ηθική έτσι όπως αυτή προβάλλεται μέσα από το Κοράνιο. Συγκρίνοντας την ηθική διδασκαλία του Κορανίου με αυτή της Αγίας Γραφής αναδεικνύουν την υπεροχή της δεύτερης τονίζοντας με έμφαση την κατωτερότητα της πρώτης.

Η εσχατολογική διδασκαλία του Μωάμεθ δεν δυσκόλεψε ιδιαίτερα τους βυζαντινούς γιατί ήταν πολύ απλή και ακατέργαστη. Η επίγεια σαρκολατρία τους ακολουθεί και στην άλλη ζωή αφού θα συνεχίσουν να βιώνουν μια ζωή γεμάτη πάθη και πλούσια σε υλικά αγαθά. Κατά την ημέρα της τελικής κρίσεως ο Μωάμεθ θα ανοίξει με τα κλειδιά του τον παράδεισο. Οι Εβραίοι και οι Χριστιανοί θα γίνουν τα ξύλα τα οποία θα ανάβουν και θα συντηρούν την αιώνια πυρά.

Αυτή είναι συνοπτικά η Ισλαμική διδασκαλία και με βάση αυτή έδρασαν οι Τούρκοι στον Ελλαδικό χώρο κυρίως από την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως και μετά. Δεν είχαν κανέναν ενδιασμό όσον αφορά την επιβολή της θρησκείας τους με τη βία γιατί έχουν «ιερό»καθήκον να το κάνουν. Έτσι, προέκυψε στην Ορθόδοξη Εκκλησία ο μεγάλος αριθμός των νεομαρτύρων

Στην Ορθόδοξη Εκκλησία με τον όρο «μάρτυρες» χαρακτηρίζονται όλη εκείνη η χορεία των Χριστιανών που έχασαν τη ζωή τους υπερασπιζόμενοι την πίστη τους, κυρίως τα πρώτα χριστιανικά χρόνια. Η λέξη «μαρτυρία» πιθανόν να προέρχεται από

τη ρίζα *smert* που σημαίνει θυμάμαι, προσέχω. «Μάρτυρας» λοιπόν είναι αυτός που θυμάται κάτι. Ο όρος «μαρτύριον» είναι πιο συγκεκριμένος και δηλώνει την πληροφορία μέσα από την οποία αποδεικνύεται κάτι.

Στην Παλαιά Διαθήκη η λέξη «μαρτύριον» συναντάται 250 φορές και δηλώνει κυρίως τη συμφωνία, το περιεχόμενο και τον τόπο που έλαβε χώρα αυτή η συμφωνία. Γενικά η έννοια του μάρτυρος δεν είναι εμφανώς συνδεδεμένη με το μαρτύριο. Υπάρχουν βέβαια και μεμονωμένες περιπτώσεις όπου ο μάρτυρας δίνει τη μαρτυρία της πίστεώς του προσφέροντας ακόμα και τη ζωή του. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των τριών παιδών που κάηκαν στην κάμινο, των αγωνιστών των Μακκαβαϊκών χρόνων αλλά και των προφητών.

Αντίθετα, στην Καινή Διαθήκη συνυπάρχουν και οι δύο έννοιες στον όρο «μάρτυς». Με την πάροδο του χρόνου μάρτυρες δεν είναι μόνο οι αυτόπτες και αυτήκοοι αλλά και αυτοί που κήρυτταν το Ευαγγέλιο ανεξάρτητα αν είχαν προσωπική πείρα όλων αυτών που δίδασκαν. Στην Αποκάλυψη βρίσκουμε την καθαρά μαρτυρολογική σημασία της λέξεως «μαρτυρία».

Μερικά χρόνια αργότερα ο Ωριγένης συνέβαλε στην οριστική καθιέρωση της σημασίας του όρου ξεκαθαρίζοντας ότι στην Εκκλησία με τον όρο μάρτυρες χαρακτηρίζουμε αυτούς που έχυσαν το αίμα για την πίστη.

Στην Ορθόδοξη Εκκλησία εκτός από τους μάρτυρες έχουμε και μια ακόμη κατηγορία ανθρώπων που θυσίασαν τη ζωή τους, τους νεομάρτυρες. Η παρουσία τους έγινε αισθητή κατά τη νεότερη περίοδο της εκκλησιαστικής ιστορίας, ειδικότερα κατά την εποχή της τουρκοκρατίας, όταν οι Χριστιανοί βρισκόμενοι κάτω από τον οθωμανικό ζυγό αντιστάθηκαν στην επιβολή της μουσουλμανικής πίστης.

Η χριστιανική πίστη ήταν φαινομενικά ανεκτή από τους κατακτητές. Αυτό όμως δεν εμπόδιζε τους Τούρκους να επιδιώκουν αφορμές για να εξαναγκάσουν τους Χριστιανούς να ασπαστούν τον

Μωαμεθανισμό. Επικρατούσε μια γενική αρχή η οποία υποστήριζε ότι κάθε Χριστιανός που καταδικάζονταν σε θάνατο για οποιοδήποτε αδίκημα μπορούσε να απαλλαγεί αν αρνούνταν την πίστη του και ασπαζόταν το Ισλάμ.

Τα διάφορα οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι Τούρκοι τους ανάγκασαν να προχωρήσουν σε κάθε είδους αυθαιρεσίες και βιαιότητες με βασικό σκοπό να εξοικονομήσουν κάποιους οικονομικούς πόρους. Για το λόγο αυτό χρησιμοποιούσαν κάθε μέσο για να εξοντώσουν τους Χριστιανούς και να έχουν κάποιο όφελος. Από την άλλη πλευρά υπήρχαν και πολλοί ευσεβείς Μουσουλμάνοι οι οποίοι θεωρούσαν υποχρέωσή τους να εξισλαμίσουν Χριστιανούς. Για να το κατορθώσουν χρησιμοποιούσαν θεμιτά και αθέμιτα μέσα. Τους συκοφαντούσαν ότι βλασφήμησαν τον Μωάμεθ και την πίστη του ή ότι τον αποδέχθηκαν και στη συνέχεια πήραν πίσω το λόγο τους. Αρκούσε μια ψευδομαρτυρία μπροστά στον ιεροδικαστή και ο Χριστιανός καταδικάζονταν αμέσως σε θάνατο. Στην όλη κατάσταση συνέβαλε και η έλλειψη ενός κράτους δικαίου. Οι βιαιότητες αυτές εντάθηκαν κατά τον 17^ο και 18^ο αιώνα γι' αυτό έχουμε μεγάλη αύξηση του αριθμού των νεομαρτύρων.

Όσον αφορά τον αριθμό τους ήταν, είναι και θα παραμείνει κατά τη γνώμη μας άγνωστος και αυτό γιατί: 1) οι κρατικοί λειτουργοί δεν κρατούσαν πρακτικά από τις δίκες και 2) πολλοί Τούρκοι που είχαν Χριστιανούς δούλους τους σκότωναν και δεν το ανέφεραν πουθενά. Σε μια προσπάθεια καταμέτρησής τους ο Καισάριος Δαπόντες αναφέρει ότι ξεπερνάνε τους χίλιους. Ο ιερομόναχος Χριστόφορος ο Χίος, στην ακολουθία που συνέταξε για όλους τους νεομάρτυρες, υπολογίζει τον αριθμό των επώνυμων νεομαρτύρων σε ογδόντα. Ο Νικόδημος Αγιορείτης αναφέρει 94 νεομάρτυρες, ενώ ο Κ. Σάθας δίνει κατάλογο με 101 ονόματα και επισημαίνει ότι δεν είναι πλήρης. Ο Χρυσόστομος Παπαδόπουλος δίνει τα ονόματα 123 νεομαρτύρων και ο Ιωάννης Περαντώνης 162.

Όσον αφορά τα αίτια της εμφάνισής τους οι νεομάρτυρες χωρίζονται, τυπολογικά, σε τέσσερις κατηγορίες: 1) σε αυτούς που

προκάλεσαν τους Οθωμανούς και μετά από άρνησή τους να απαρνηθούν την πίστη τους, θυσίασαν τη ζωή τους ακολουθώντας το πρότυπο των αρχαίων μαρτύρων 2) σε αυτούς που κάτω από ιδιαίτερες συνθήκες αρνήθηκαν τη χριστιανική πίστη και στη συνέχεια επέστρεψαν μετανοημένοι. Θέλοντας να «εξιλεωθούν» για το αμάρτημά τους οδηγήθηκαν πολλές φορές εκούσια στο μαρτύριο. Δεν είναι λίγες οι φορές που ο εξισλαμισμός γινόταν με τη βία. Για να προχωρήσουν σε βίαιο εξισλαμισμό έπρεπε να βρουν και μια τυπική αφορμή. Πολλές φορές μάλιστα, δεν δίσταζαν να καταφύγουν και σε ψευδείς κατηγορίες εναντίον των χριστιανών. Η τακτική αυτή ονομάζονταν «αβανία» ή «αβανιά» και τη γνώριζαν πολύ καλά οι χριστιανοί. Οι πιο συνηθισμένες αφορμές που χρησιμοποιούσαν ήταν οι εξής: α) η ανυπόστατη, πολλές φορές, κατηγορία ότι κάποιος Χριστιανός έβρισε τον Μωάμεθ, β) όταν ακόμη και στα πλαίσια ενός αστείου, κάποιος μουσουλμάνος τοποθετούσε το τουρκικό σαρίκι στο κεφάλι ενός χριστιανού. Το γεγονός αυτό σήμαινε προσχώρηση στη θρησκεία τους, γ) Το να φορέσει κάποιος Χριστιανός, ακόμη και για αστείο, τουρκικά ρούχα και να κυκλοφορήσει με αυτά δημόσια, δ) Η ανάγνωση της μουσουλμανικής ομολογίας πίστεως, το «λαί λαλά», ε) Το να πει κανένας ευρισκόμενος σε κατάσταση θυμού ή ευθυμίας ότι θα γίνει Τούρκος, στ) Η σύναψη ερωτικών σχέσεων μεταξύ Χριστιανών και μουσουλμάνων είτε υφίσταντο είτε όχι, ζ) Η προσπάθεια κάποιων χριστιανών να αλλαξοπιστήσουν μουσουλμάνους, η) Η επιστροφή στο Χριστιανισμό κάποιου που είχε ασπασθεί νωρίτερα το Ισλάμ, θ) Το να κατηγορηθεί κάποιος στ' αλήθεια ή στα ψέμματα ότι είχε εξισλαμισθεί, ι) Η κατηγορία ότι κάποιος χριστιανός προσέβαλε κάποιον Τούρκο, ή τον ζημίωσε οικονομικά και ηθικά, ια) Το να ακουστεί για κάποιον Χριστιανό ότι ασκεί ιδιαίτερη φιλανθρωπική και εκπαιδευτική δράση ή ότι προστατεύει και καλύπτει κάποιους κατατρεγμένους Χριστιανούς, ιβ) Το κηρυκτικό και ιεραποστολικό έργο μεταξύ των Χριστιανών που ασκούσαν κυρίως από τους μοναχούς. Στα αίτια που οδήγησαν πολλούς Χριστιανούς να αρνηθούν την

πίστη τους συγκαταλέγονται ο θυμός, η απόκτηση υλικών αγαθών, η μέθη, η βία, οι ελκυστικές υποσχέσεις, οι απειλές και συκοφαντίες, η χρήση, έστω και για αστείο τουρκικών ενδυμάτων. Η επανένταξή τους στην Ορθόδοξη πίστη δεν ήταν καθόλου εύκολη και έπρεπε να ακολουθεί συγκεκριμένη διαδικασία. 3) Σε αυτούς που θανατώθηκαν εξαιτίας κάποιων πολιτικών λόγων. Είναι όλοι όσοι κατηγορήθηκαν για επαναστατικές πράξεις εναντίον των Τούρκων και 4) Στους «εξ Αγαρηνών» νεομάρτυρες αυτούς δηλαδή που ήταν μουσουλμάνοι παιδιόθεν και έγιναν Χριστιανοί. Οι περιπτώσεις αυτές δεν είναι λίγες αλλά δυστυχώς παραμένουν άγνωστες. Η προσέλευση των μουσουλμάνων στο Χριστιανισμό ήταν κάτι ιδιαίτερα επικίνδυνο όχι μόνο για τους ίδιους αλλά και για όσους συνέβαλαν σ' αυτή τη μεταστροφή. Ο ισλαμικός νόμος είναι πολύ σκληρός στις περιπτώσεις μουσουλμάνων που αλλάζουν το θρησκευμά τους και ιδιαίτερα σ' αυτούς που ασπάζονται την Ορθοδοξία. Κατά τον ίδιο τρόπο δεν ήταν εύκολη και η αποδοχή τους από τους Χριστιανούς στην Ορθοδοξία και πολλές φορές τους έβλεπαν με καχυποψία και τους έκαναν να αισθάνονται τελείως ξένοι.

Μελετώντας προσεκτικότερα τα Συναξάρια των νεομαρτύρων δεν βλέπουμε να αναπτύσσονται μεγάλες θεολογικές έννοιες και εκείνο που τονίζουν κυρίως κατά την ομολογία της πίστης τους είναι ότι Χριστιανοί γεννήθηκαν και Χριστιανοί θέλουν να πεθάνουν. Η μη ανάπτυξη μεγάλων θεολογικών εννοιών ίσως να οφείλεται και στο γεγονός ότι στις περισσότερες περιπτώσεις το μορφωτικό επίπεδο των νεομαρτύρων δεν ήταν ιδιαίτερα υψηλό γιατί η Ελλάδα ήταν υπό τουρκική κατοχή και οι Έλληνες δεν είχαν τη δυνατότητα να αποκτήσουν τη μόρφωση που θα ήθελαν. Με τις γνώσεις πάντως που διέθεταν ομολόγησαν με απλά λόγια την πίστη τους στο Χριστό και θυσιάστηκαν γι' Αυτόν. Από την άλλη πλευρά οι ενέργειές τους ενάντια στη μουσουλμανική θρησκεία στρέφονταν και ενάντια στο εκάστοτε καθεστώς. Συνεπώς, η αντίδρασή τους είχε και ένα χαρακτήρα επαναστατικό. Έτσι, η απήχηση της θυσίας τους είχε

διπλή σημασία, εντελώς διαφορετική για τους μουσουλμάνους και τους χριστιανούς, για τους κατακτητές αλλά και τους υπόδουλους. Οι νεομάρτυρες θεωρούνταν ιδιαίτερα επικίνδυνοι για την επικρατούσα τάξη πραγμάτων είτε ήταν ζωντανοί, είτε νεκροί.

Σε μια προσπάθεια να κατηγοριοποιήσουμε τους νεομάρτυρες τους χωρίζουμε σε τέσσερις ομάδες:

α) Κληρικοί. Είναι κοινώς αποδεκτό ότι η συμμετοχή της Εκκλησίας στον απελευθερωτικό αγώνα του Έθνους ήταν μεγάλη όχι μόνο κατά την περίοδο της επανάστασης αλλά πολύ νωρίτερα, ήδη από την άλωση της Πόλης και ύστερα. Η Εκκλησία λοιπόν, ανέλαβε να σηκώσει το βαρύ φορτίο της αντιμετώπισης κάθε είδους ξένης προπαγάνδας. Για να κατορθώσουν όμως, όλα αυτά που προαναφέραμε, πολλοί κληρικοί έχυσαν το αίμα τους κυρίως για την πίστη αλλά και για την πατρίδα.

Τεράστια είναι και η συμβολή του Αγίου Όρους στην ανάδειξη νεομαρτύρων. Τουλάχιστον το 1/3 από τους γνωστούς νεομάρτυρες είναι πνευματικά παιδιά αγιορειτών πατέρων. Ιδιαίτερα μεγάλος είναι και ο αριθμός των νεομαρτύρων αγιορειτών. Τα ονόματα και ο βίος των περισσότερων μας είναι γνωστά από τον άγιο Νικόδημο τον αγιορείτη.

β) Λαϊκοί. Στην κατηγορία αυτή ανήκει ένας μεγάλος αριθμός νεομαρτύρων. Σύμφωνα με έναν πρόχειρο υπολογισμό ανέρχονται στους χίλιους. Είναι όπως αναφέραμε και παραπάνω άνθρωποι όλων των κοινωνικών τάξεων οι οποίοι δε δέλιασαν μπροστά στην απειλή του θανάτου και προτίμησαν να χάσουν τη ζωή τους παρά να αρνηθούν την πίστη τους.

γ) Γυναίκες. Ανάμεσα στους διακόσιους περίπου νεομάρτυρες που μας είναι γνωστοί, ελάχιστες είναι οι γυναίκες. Στους ογδόντα τέσσερις νεομάρτυρες των οποίων το βίο γνωστοποιεί ο Νικόδημος ο Αγιορείτης γίνεται λόγος μόνο για τέσσερις γυναίκες: την Αργυρή, την Κυράννα, την Ακυλίνα και τη Χρυσή. Ο Κωνσταντίνος Σπάθας αναφέρει τέσσερις (Φιλοθέη, Αργυρή, Κυράννα, Ακυλίνα) και ο Χρυσόστομος Παπαδόπουλος πέντε (Φιλοθέη, Αργυρή, Κυράννα,

Ακυλίνα και Χρυσή). Ο Ι. Περαντώνης απαριθμεί επτά (Φιλοθέη, Αργυρή, Κυράννα, Ακυλίνα, Χρυσή, Μαρία Κρητικοπούλα και Ειρήνη από την Λέσβο) ενώ ο πιο ενημερωμένος *Συναξαριστής Νεομαρτύρων* που εκδόθηκε τα τελευταία χρόνια κάνει λόγο για εννέα (Φιλοθέη, Αργυρή, Κυράννα, Ακυλίνα, Χρυσή, Μαρία Κρητικοπούλα, Ελένη από τη Σινώπη του Πόντου, Ειρήνη από τη Μυτιλήνη και Αναστασία από την Πάτρα). Ο καθηγητής Απόστολος Γλαβίνας προσθέτει ακόμη τρεις και ανεβάζει τον αριθμό τους σε δώδεκα (Παρθένα από την Έδεσσα, Ειρήνη από την Μυτιλήνη, Φιλοθέη, Αργυρή, Κυράννα, Ακυλίνα, Χρυσή, Ελένη από τη Σινώπη του Πόντου, Αναστασία από την Πάτρα, Μαρία Κρητικοπούλα, Χάϊδω από το Στανό Χαλκιδικής, Αγία Κόρη από τη Βροντού ή τα Ιωάννινα).

δ) Παιδομάρτυρες. Αξιοθαύμαστη είναι και η θαρραλέα αυτοθυσία των μικρών παιδιών τα οποία δεν υποχώρησαν μπροστά στις υποσχέσεις και τις απειλές των Τούρκων κατακτητών. Υπάρχουν και περιπτώσεις παιδιών που ενώ οι γονείς τους δέλιασαν αυτά παρέμεναν σταθερά στην πίστη τους και έχασαν την επίγεια ζωή, κερδίζοντας βέβαια την ουράνια.

Η σειρά που ακολουθούνταν στην εκτέλεση ενός μαρτυρίου δεν ήταν η πάντα η ίδια εξαιτίας του ότι δεν υπήρχε σχετική νομοθεσία που να επιβάλλει μια συγκεκριμένη διαδικασία. Η διαδικασία ήταν συνήθως συνοπτική και προέβλεπε ότι ένας ή περισσότεροι Τούρκοι οδηγούσαν τον Χριστιανό μπροστά στον μουσουλμάνο ιεροδικαστή και του απήγγειλαν μια από τις κατηγορίες που αναφέραμε σε προηγούμενη ενότητα. Συνήθως οι κατηγορίες ήταν ψεύτικες γι' αυτό και δεν ζητούνταν και αποδεικτικά στοιχεία. Αρχικά ο ιεροδικαστής κολάκευε τον κατηγορούμενο με σκοπό να τον πείσει να αλλάξει. Οι υποσχέσεις ήταν πολλές και μεγάλες αρκεί να υπόσχονταν ότι θα άλλαζε την πίστη του. Αν ο κατηγορούμενος έμενε σταθερός στην πίστη του ακολουθούσαν οι ύβρεις και οι απειλές και θανατική καταδίκη. Ο κατάλογος των διαφόρων μορφών μαρτυρίου είναι μεγάλος.

Ποικίλει κατά τόπους, πρόσωπα και συνθήκες. Τα γνωστότερα και συνηθέστερα είναι: η διαπόμπευση και εκτέλεση, η πυρά, η αποκεφάλιση, το γδάρισμα, το σούβλισμα, ο απαγχονισμός, το ανελέητο ξύλο, ο πνιγμός σε θάλασσες, λίμνες, ποταμούς, ο σταδιακός τεμαχισμός μελών του σώματος, η ασιτεία, ο μαρτυρικός θάνατος με εντειχισμό.

Στα *Συναξάρια* βλέπουμε ότι κάποιοι ευσεβείς Χριστιανοί παρακολουθούσαν το μαρτύριο, ενεθάρρυναν το μάρτυρα, έπαιρναν θάρρος απ' αυτόν. Μεταξύ αυτών μπορεί να ήταν και ο πνευματικός τους πατέρας ή κάποιος απεσταλμένος από τον πνευματικό του οποίου ο ρόλος ήταν να στηρίξει μέχρι και την τελευταία στιγμή το μάρτυρα για να μη χάσει το θάρρος του και στο τέλος προδώσει την πίστη του. Είναι γνωστοί με το όνομα «**αλείπτες**». Η λέξη «αλείπτης» είναι παράγωγο του ρήματος «**άλείφω**». Στην αρχαία εποχή έτσι ονομάζονταν αυτός που άλειφε και έχριε τους αθλητές στα γυμναστήρια ή επέβλεπε στην επάλειψη των αθλητών. Κατ' επέκταση δήλωνε τον προγυμναστή, τον παιδοτρίβη, τον προπονητή. Με την έννοια του προγυμναστή εμφανίζεται και χρησιμοποιείται για τους νεομάρτυρες. Ο αλείπτης ήταν εκείνος που αναλάμβανε την πνευματική προετοιμασία του υποψηφίου μάρτυρα, ώστε να αντέξει μέχρι την τελευταία στιγμή. Χωρίζονται σε δύο ομάδες: 1) στους άμεσους και 2) στους έμμεσους. «Άμεσους ονομάζουμε αυτούς πού σέ προσωπική καί άμεση σχέση μέ τούς ύποψηφίους μάρτυρες εύρισκόμενοι τούς προετοίμαζαν καί τούς καθοδηγοῦσαν στό μαρτύριο. Έμμεσους ονομάζουμε εκείνους πού άσκοῦσαν τό έργο προετοιμασίας, στηρίξεως καί καθοδηγήσεως τῶν νεομαρτύρων περισσότερο μέσα από τά κείμενα καί τά γραπτά τους. Η προσφορά τους ήταν πολύ σημαντική αφού χωρίς προετοιμασία δεν μπορεί να γίνει μάρτυρας. Το μαρτύριο, ιδιαίτερα κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, ήταν ένα συνηθισμένο γεγονός και φάνταζε ως κάτι το αυτονόητο.

Το πόσο απαραίτητη είναι η σχετική προετοιμασία φαίνεται ακόμη περισσότερο, αν σκεφθεί κανείς πόσο μεγάλη σημασία έδινε και δίνει η Ορθόδοξη Εκκλησία στο ρόλο του πνευματικού πατέρα.

Όπως είναι φυσικό το έργο του αλείπτη είναι εξαιρετικά δύσκολο γι' αυτό εκείνος που το ασκεί πρέπει να πληροί τις εξής προϋποθέσεις: 1) να πιστεύει στην ανάγκη και αξία του μαρτυρίου, και 2) να μπορεί να αντιμετωπίζει ρεαλιστικά τον κάθε άνθρωπο ως ένα αδύναμο όν.

Τα μαρτύρια που χρησιμοποιούσαν οι Τούρκοι ήταν πολλά και με διάφορες παραλλαγές κατά τόπους. Τα γνωστότερα ήταν: το παλούκωμα ή σούβλισμα, η πυρά, η εκδορά-σταύρωση και συντριβή των αρθρώσεων, στο σφυροκόπημα των αρθρώσεων, τα τσιγκέλια, ο διαμελισμός και ο εντοιχισμός. Την περίοδο όμως που επεξεργαζόμαστε επικρατούσε κυρίως ο αποκεφαλισμός ο οποίος θεωρούνταν και η πιο αξιοπρεπής μορφή θανάτου. Εξίσου διαδομένη ήταν και η ποινή του απαγχονισμού. Ένα από τα φοβερότερα κολαστήρια ήταν αυτό του Αλή πασά στα Γιάννενα. Στα χρόνια της τουρκοκρατίας η απονομή της δικαιοσύνης γίνονταν μόνο με την αυτοδικία και την ανταπόδοση. Τα δικαστήρια δεν λειτουργούσαν σωστά και η εκτελεστική εξουσία ήταν ανίσχυρη. Όσον αφορά το σωφρονιστικό σύστημα τη χειρότερη φήμη είχαν τα δεσμοτήρια της Πόλης και κυρίως ο Φούρνος του μποσταντζήμπαση και το Μπάνιο. Ο Φούρνος αποτελούσε το προανακριτικό κρατητήριο μέσα από το οποίο πέρασαν και θανατώθηκαν μεγάλες προσωπικότητες της ιστορίας. Ένα από τα χειρότερα δεσμοτήρια της Κωνσταντινούπολης ήταν τα «μπουντρούμια». Ήταν θεοσκότεινοι, γεμάτοι υγρασία και δυσωμία υπόγειοι χώροι, κυριολεκτικά προθάλαμοι του θανάτου. Σε κάθε μπουντρούμι υπήρχε, απαραίτητως, το γνωστό «δρουμπούκι» ή «τουμρούκι» ή «τρομππούκι», μακρύ και βαρύ μαδέρι με ειδικά ανοίγματα στα οποία περνούσαν τα πόδια των κρατουμένων.

Σε πολλές περιπτώσεις οι Χριστιανοί είχαν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν από κοντά το μαρτύριο ενός νεομάρτυρα δίνοντάς του και θάρρος για να μην υποκύψει. Συγκινητική είναι και

η προσπάθειά τους μετά το θάνατο του νεομάρτυρα να εξασφαλίσουν το λείψανο για να το κηδεύσουν και να του αποδώσουν τις ανάλογες τιμές. Η προσπάθεια αυτή ήταν ιδιαίτερα δύσκολη και δεν είναι λίγες οι φορές που χρειάστηκε να το πάρουν κρυφά μέσα στο σκοτάδι. Αρκετές φορές πάλι κατάφεραν να το πάρουν πληρώνοντας υπέρογκα ποσά. Το παράδοξο είναι ότι πολλές φορές αυτοί που ενδιαφέρονταν να περιμαζέψουν το σκήνωμα δεν γνώριζαν το νεομάρτυρα. Θεωρούσαν επίσης μεγάλη ευλογία να έχουν στην κατοχή τους ένα μικρό τεμάχιο από το σκήνωμα ή από τα αιματοβαμμένα ρούχα του νεομάρτυρα.

Όσον αφορά την επίσημη αναγνώρισή τους από την Ορθόδοξη Εκκλησία δεν εξέδιδε επίσημη πράξη αναγνωρίσεως λόγω της ταραχώδους κατάστασης στην οποία βρίσκονταν εκείνα τα χρόνια η Ελλάδα. Έτσι, η τιμή τους παρέμεινε περισσότερο σε τοπικό επίπεδο.

Τέλος, όσον αφορά τη θυσία των νεομαρτύρων έφτασαν κάποιοι στο σημείο να υποστηρίξουν ότι πρόκειται για αυτοκτονία και όχι για πράξη θυσίας. Μόνο αν μελετήσει κανείς την σκοτεινή εκείνη περίοδο της ιστορίας θα μπορέσει να εκτιμήσει τη θυσία τους. Με τη θυσία τους έγιναν η ανασχετική δύναμη που συγκράτησε το μεγάλο κύμα του αφελληνισμού και του εξισλαμισμού. Δεν είναι υπερβολή να ισχυριστεί κανείς ότι κατά τους δύσκολους καιρούς της τουρκοκρατίας για την Εκκλησία η θυσία των νεομαρτύρων ήταν ένα θαύμα και όπως πολύ όμορφα ο άγιος Νικόδημος γράφει: «Καθώς ή νέα τροφή ένδυναμώνει ὅλα ἐκεῖνα τά σώματα ὅπου εἶναι ἀδυνατισμένα ἀπό μίαν προλαβοῦσαν πείναν, καθώς ή νέα βροχή ἀναθάλλει τά δένδρα ἐκεῖνα ὅπου εἶναι ἐξηραμένα ἀπό την δίψαν ... ἔτζη καί οἱ νεοφανεῖς οὔτοι μάρτυρες ένδυναμώνουσιν έν ταῦτῶ καί ἀναθάλλουσι καί ἀνακαινίζουσι τήν ἀδυνατισμένην, τήν μεμαραμένην καί γηραλέαν πίστιν τῶν τωρινῶν χριστιανῶν»¹⁰⁸⁵.

¹⁰⁸⁵ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον...*, ό.π., 10.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α) ΠΗΓΕΣ

ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ

ΚΟΡΑΝΙΟ

ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, *Πρός Ρωμαίους*, PG 5, 685A-696D

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ, *Εἰς τό κατά Ἰωάννην*, PG 14, 176CD

ΕΥΣΕΒΙΟΥ, *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία, Λόγος Η', Περί τῶν κατά Θηβαῖδα*,
PG 20, 760A-761D

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Εἰς τόν ἅγιον μάρτυρα Λουκιανόν*, PG. 50,
519-526

ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Περί αἱρέσεων, Ἐν συντομίᾳ, ὅθεν ἤρξαντο
καί πόθεν γεγόνασιν, ρα'*, PG 94, 677A-780B

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Διάλεξις Σαρακηνοῦ καί Χριστιανοῦ*, PG 96, 1335A-1368B

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΑΒΟΥΚΑΡΑ, *Contra haereticos, Judeos et Saracenos, ΙΘ',
Ἐρώτησις, ὅτι ὁ Μωάμεθ οὐκ ἔστι ἐκ τοῦ Θεοῦ*, PG 97,
1543A-1546B

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΔΕΚΑΠΟΛΙΤΟΥ, *Λόγος ἱστορικός Γρηγορίου τοῦ
Δεκαπολίτου, πάνω ὠφέλιμος καί γλυκύτατος κατά
πολλά, περί ὀπτασίας, ἣν τις Σαῤῥακηνός ποτε ἰδών,
ἐπίστευσε, μαρτυρήσας διά τόν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν
Χριστόν*, PG 100, 1201A- 1212D.

ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ ΕΔΕΣΣΗΝΟΥ, *Ἐλεγχος Ἀγαρηνοῦ*, PG 104, 1383A-1448A

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Κατά Μωάμεθ*, PG 104, 1447A-1458D

ΝΙΚΗΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ, *Ἀνατροπή τῆς παρά τοῦ Ἄραβος Μωάμετ
πλαστογραφηθείσης Βίβλου*, PG 105, 669A-805D

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, Ἐκθεσις κατασκευαστική μετὰ ἀποδείξεως τοῦ Χριστιανικοῦ δόγματος ἐκ κοινῶν ἐννοιῶν, καί διαλεκτικῆς μεθόδου, καί φυσικῶν ἐπιχειρημάτων, καί συλλογιστικῆς πολύτεχνίας προαγομένη· καί ἀντίρρησις τῆς σταλείσης ἐπιστολῆς ἐκ τῶν Ἀγαρηνῶν πρὸς Μιχαήλ βασιλέα υἱὸν Θεοφίλου ἐπὶ διαβολῇ τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως, PG 105, 808A-841D.

ΛΕΟΝΤΟΣ ΣΤ', *Leonis imperatorris Augusti cognomento philosophi ad Omarum Saracenorum regem, Epistola*, PG 107, 315A-324B

ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ, Χρονογραφία, PG 108, 55A- 1010D

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΜΑΡΤΩΛΟΥ, Χρονικόν σύντομον, Βίβλος Δ', Περί τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Σαρακηνῶν Μωάμεθ τοῦ καί Μουχούμετ, PG 110, 864D-881B

ΣΑΜΩΝΑ, Διάλεξις πρὸς Ἀχμέδ τόν Σαρακηνόν, ἀποδεικνύουσα τόν ὑπό τοῦ ἱερέως ἱεουργούμενον ἄρτον καί οἶνον, σῶμα καί αἷμα ἀληθινόν, καί ὀλόκληρον εἶναι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, PG 120, 821A- 832D

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΕΔΡΗΝΟΥ, Σύνοψις ἱστοριῶν, PG 121, 23A-1166D

ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΖΙΓΑΒΗΝΟΥ, Δογματική πανοπλία, τίτλος ΚΗ', Κατὰ Σαρακηνῶν οἱ καλοῦνται Ἰσμαηλίται μὲν ὡς ἀπὸ τοῦ Ἰσμαήλ καταγόμενοι· υἱὸς δέ ἦν οὗτος τοῦ Ἀβραάμ, γεννηθεὶς αὐτῷ ἐξ Ἄγαρ τῆς παιδίσκης Σάρρας· Ἀγαρηνοὶ δέ, ἀπὸ Ἄγαρ τῆς μητρός Ἰσμαήλ Σαρακηνοὶ δέ, ἀπὸ τοῦ τὴν Ἄγαρ εἰπεῖν πρὸς τόν ἄγγελον, ὅτε ἀπελαθεῖσα παρά τῆς κυρίας αὐτῆς, ὤδευε κατὰ τὴν ἔρημον ἐπιφερομένη τόν Ἰσμαήλ, ὅτι Σάρρα κενὴν με ἀπέλυσεν ὡς ἐκεῖνοι λέγουσιν, PG 130, 33C- 1361.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, Διάλεξις μετὰ Σαρακηνοῦ φιλοσόφου περὶ πίστεως ἐν τῇ πόλει Μελιτηνῆς, PG 131, 19A-38B

ΙΩΑΝΝΗ ΖΩΝΑΡΑ, Ἐπιτομή ἱστοριῶν, PG 135, 327-388

- ΝΙΚΗΤΑ ΧΩΝΙΑΤΗ, *Θησαυρός τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως*, PG 139, 1093A-1444B
- TOMI SYNODICI TRES IN CAUSA PALAMITARUM, *Τόμος Συνοδικός II, Κατά Προχόρου ἱερομονάχου τοῦ Κυδώνη τοῦ φρονήσαντος τὰ Βαρλαάμ καί Ἀκινδύνου*, PG 151, 693A-716C
- ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ, *Pro Christiana religione, contra sectam Mahometicam Apologiae IV*, PG 154, 371A-584B
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Contra Mahometem, Κατά τοῦ Μωάμεθ, Λόγος Β'*, PG 154, 583A-692B
- ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΥΔΩΝΗ, *Libri fratris Richardi, Ordinis praedicatorum, contra Mahometi asseclas*, PG 154, 1035A- 1152D
- ΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ, *Διάλογος ὃν ἐποιήσατο μετὰ τινός Πέρσου, τὴν ἀξίαν Μουτερίζη, ἐν Ἀγκύρα τῆς Γαλατίας*, PG 156, 126A-173C
- ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΡΑΝΤΖΗ, *Χρονικόν*, PG 156, 637A-1022C
- ΜΙΧΑΗΛ ΓΛΥΚΑ, *Βίβλος Χρονική*, PG 158, 28A- 624C
- ΛΑΟΝΙΚΟΥ ΧΑΛΚΟΚΟΝΔΥΛΗ, *Ἀποδείξεις ἱστοριῶν δέκα*, PG 159, 13A-556B
- ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ, *Περὶ τῆς μόνης ὁδοῦ πρὸς τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων*, PG 160, 285-308
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Ὁμιλία περὶ τῆς ὀρθῆς καὶ ἀληθοῦς πίστεως τῶν Χριστιανῶν διαλεχθεῖσα πρὸς τοὺς σοφιστάς Πέρσας τῶν Ἀγαρηνῶν, προτροπὴ τοῦ Μεγάλου Ἀθθέντου, ἔμπροσθεν αὐτοῦ*, PG 160, 333A- 352A
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Περὶ θείας προνοίας καὶ προορισμοῦ*, PG 160, 1105A-1156B
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Διάλεξις πρὸς τοὺς ἀθέους Χιόνας, συγγραφεῖσα παρὰ τοῦ Ἰατροῦ του Ταρωνεῖτου*, ΕΠΕ 7, 210-225

B) ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

- ADAMS CH. J., *A Reader's Guide to the Great Religions*, New York 1965.
- ADDISON TH. J., *The Christian Approach to the Moslem*, New York 1942.

- AJJOLA D. A., *The Concept of Islamic Faith*, Ikare- Nigeria 1971.
- ANDRAE T., *Der Ursprung des Islams und das Christentum*, Upsala 1926.
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Die letzten Dinge*, Leipzig 1940.
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Mohammed*, New York 1960.
- ARNOLD T., *Preaching of Islam: a History of the Propagation of the Muslim Faith*, USA 1965.
- BALSACQ E., *Dictionnaire étymologique de la langue Graeque*, Paris 1923.
- BECK H. G., «Vorsehung und Vorherbestimmung in der theologischen Literatur der Byzantiner», *Orientalia Christiana Analecta* 114 (1937) 32-65.
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, München 1959.
- BELL R., «Muhammad's visions», *The Muslim World* 24 (1934) 145-154
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Introduction to the Qur'ān*, Edinburgh 1953.
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Origin of Islam in its Christian Environment*, London 1926.
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *The Qur' ān translation with a critical rearrangement of the Surahs*, τόμ. 2, Edinburgh 1937- 1939.
- BRANDON S. G. F., *The Judgment of the Dead*, New York 1967.
- BROWNE L. E., *The Eclipse of Christianity in Asia*, New York 1933.
- BUHL F., «al- Kur' ān», *Shoter Encyclopedia of Islam*, Leiden 1965.
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Das leben Muhammeds*, Heidelberg 1955.
- CASH W. W., *Cristendom and Islam*, New York 1937.
- CHAMPION G. S.- SHORT D., *Readings from world Religions*, London 1951.
- CLARKE J. F., *An Essay in Comperative Theology*, τόμ. II, Boston 1886
- DELAHAYE H., «Greek Neo-Martyrs», *Constructive Quaterly* 9 (1921) 701-712.
- DAVREUX J., «Le codex Bruxellensis, II, 4836», *Byzantion* 10 (1935) 91-106
- EICHNER W., «Die Nachrichten über den Islam bei den Byzantinern», *Der Islam* 23 (1936) 131- 162, 197-244.
- GABRIELI FR., *Muhamman and the Qonquests of Islam*, London 1968.
- GARDET L., «Les fins derniers selon la théologie musulmane», *Revue Thomiste* 56 (1956) 445-479, 57 (1957) 246-300.

- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, «La notion de prophétie en théologie musulmane», *Revue Thomiste* 66 (1966) 353-409.
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, «Les derniers selon la théologie musulmane», *Revue Theomiste* 56 (1956) 445-479, 57 (1957) 246- 300.
- GREGOIRE H., «Mahomet et la Monophysisme», *Melanges Ch. Diehl*, τόμ. 1, Paris 1930.
- GUILLAUME A., *Islam*, New York 1969.
- GUTHRIE A., «The Significance of Abraham», *The Muslim World* 45 (1955) 113-120.
- HAYEK M., *Le Christ de l' Islam*, Paris 1959.
- HIRSCHBERG J. W., *Jüdische und Christliche Lehren im vor-und frühislamischen Arabien*, Krakow 1939.
- HISHÂM I., *Sirat Aninabi*, Cairo 1329.
- HITTI PH., *History of the Arabs from the earliest times to the present*, New York 1970.
- HORTEN M., *Muhammedanische Glaubenslehre*, Bonn 1916.
- HOURARI A., *Arabic Thought in the liberal age*, London 1960.
- HUGES S., *Travels in Sicily, Greece and Albania*, London 1820.
- JAMES E. O., *Comparative Religion*, London 1961.
- KATCH A. L., *Judaism in Islam. Biblical and Talmudic Backgrounds of the Koran and its Commentaries*, New York 1954.
- KORNEMANN E., *Weltgeschichte des Mittelmeerraumes*, τόμ. 2, München 1948.
- KRAEMER H., *The Christian Message in a Non- Christian*, London 1938.
- KREMER A., *Geschichte der herrschenden ideen des Islams*, Leipzig 1868.
- LAMMENS H., «Les Juifs de la Mecque a la veille de l' Hegire», *Recherches de Science Religieuse* 8 (1918) 145-193.
- LAROUSSE P., *Grand dictionnaireuniversel du XIXe siecle: français, historique, géographique, biographique, mythologique, bibliogriaphique, litteraire, artistique, scientifique, etc.*, Paris 1865.
- MAKRIDES R., «Saints and Sainthood in the Early Palaiologian Period», *The Byzantine Saint*, London 1981.

- MARGOLIOUTH S. D., *The Relations between Arabs and Israelites prior to the Rise of Islam*, London 1924.
- MATRAJI M., *Sahīh al- Bukhārī*, New Delhi 2002, 90.
- MEYENDORFF J., *St. Gregory Palamas an Orthodox Spirituality*, Paris 1974.
- MERRIL J., «Of the Tractate of John of Damascus on Islam», *The Muslim World* 41 (1951) 88- 97.
- MOMENI A., *Ισλάμ. Ιστορία, επεκτατισμός και βία*, Θεσσαλονίκη 1997.
- MONTGOMERY W. W., *Free Willand Predestination in Early Islam*, London 1948.
- MORABIA A., *La nation de gihad dans l' Islam medieval des origins a al- Gazali*, USA 1975.
- MORTAY A., *Voyages en Europe, Asie et Afrique*, a la Haye 1972.
- MOUBARAC Y., «La prière Coranique en Islām», *Eglise Vivante* (1956) 411-423.
- NÖLDEKE TH., *Geschihte des Qorans*, Göttigen 1860.
- O' SHAUGHNESSY A., «The Development of the Meaning of the Spirit in the Koran», *Orientalia Christiana Analecta* 39 (1953) 9-75.
- PADWICK C. E., *Muslim Devotions*, London 1961.
- PARET R., *Mohammed und der Koran: Geschichte und Verkündigung des arabischen Propheten*, Stuttgart 1957.
- POUQUEVILLE F., *Ιστορία τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἤτοι ἡ ἀναγέννησις τῆς Ἑλλάδος*, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1890.
- PREUß H. D., *Theologie des Alten Testaments*, Band 1. *JHWH' S erwählendes und verpflichtendes Handeln*, Stuttgart- Berlin-Köln 1991.
- TOY AYTOY, *Theologie des Alten Testaments*, Band 2. *JHWH' S erwählendes und verpflichtendes Handeln*, Stuttgart- Berlin-Köln 1992.
- RAHMAN F., *Prophecy in Islam*, London 1958.
- RYCKMANS G. E., «Les religions arabes preislamiques», *Histoire generale des religions*, τόμ., IV (1947) 307- 332.
- SIDERSKY D., *Les origins des legends musulmanes dans le Coran et dans les vies des prophètes*, Paris 1933.
- SMITH R. B., *Mohammed and Mohammedanism*, London 1974.
- STANTON H. U. W., *The Teaching of the Qurān*, London 1919.

- STIEGLECKER H., *Die Glaubenslehren des Islam* München 1962.
- STREIT J., *Constantinople im Jahre 1821, order, Darstellung der blutigen und
hochst schauderhaften Begebenheiten welche sich in dieser,
Hauptstad seit, dem Ausbruche des Krieges zwischen der
Turkei und Griechenland ereignet haben*, Leipzig 1822.
- TASSY M. G., *Exposition de la foi musulmane*, Paris 1822.
- TORREY C.C., *The Jewish Foundation of Islam*, New York 1933.
- TRAPP E., «Die Dialexis des Mönks Euthymios mit einem Sarazenen»,
Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik 20 (1971) 111-
131.
- TRITTON A. S., *Islam*, London 1951.
- VASILIEV A. A., *Ιστορία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας 324-1453*,
(μετάφρ. Δ. Σαβράμη), Ἀθήνα 1954.
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Histoire de l' Empire byzantin*, Paris 1932.
- WENSINCK A. J., «Hadjdj», *Encyclopedia of Islam* 3, Druck 1991.
- WHERRY E. M., *A Comprehensive Commentary of the Quran*, τόμ. 1,
London 1982.
- WOLFSON H. A., «The Muslim Attributes and the Christian
Trinity», *Harvard Theological Review* 49 (1956) 1-18.
- ZAKARIAS H., *De Moise a Mohammed*, Paris 1964.
- ZWEMER S. M., *A Moslem seeker after God: showing Islam at its best in the life
and teaching of al- Ghazali, mystic and theologian of the
eleventh century*, New York 1920.
- ΑΓΑΠΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ, *Βιβλίον ὠραιότατον καούμενον Ἀμαρτωλῶν
σωτηρίαν: περιέχον καί Κανόνα Ἰκετήριον εἰς τήν
ὑπεραγίαν Θεοτόκον μετά τῶν οἴκων καί πολλῶν
θαυμασίων τῆς αὐτῆς ἀειπαρθένου Κόρης*, Βενετία 1857.
- ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ ΑΜΙΛΚΑ, «Ἡ ἀναγνώρισις τῶν ἁγίων ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ
Ἐκκλησίᾳ», *Θεολογία* 19 (1941-1948) 18-52.
- ΑΜΑΝΤΟΥ Κ., «Νεομάρτυρες», *Ἐπιστημονική Ἐπετηρίς τῆς Φιλοσοφικῆς
Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν*, τόμ. 4 (1953-
1954) 161-167.

- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Σχέσεις Ελλήνων και Τούρκων*, τόμ. Α', Αθήναι 1955.
- ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Ι., «Σχεδιάσμα περί τῶν Νεομαρτύρων», *Μνήμη 1821* (1971) 8-61.
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Εισαγωγικά γιά τή μελέτη τῶν νεομαρτύρων*, (Ανάτυπο), Θεσσαλονίκη 1988, 29-38.
- ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΣ, *Ελληνική Νομαρχία, ἤτοι Λόγος περί ἐλευθερίας*, Αθήνα ³1957.
- ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ ΑΠ., *Ιστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ*, τόμ. 1, Θεσσαλονίκη 1961.
- ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ Π. Ν., *Ὁρθοδοξία, Ἰσλάμ καί Πολιτισμός*, Αθήνα 2000.
- ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ Π., «*«Νεομάρτυρες» καί ἡ σημασιολογική ἐξέλιξη τῶν ὄρων «Μάρτυς» καί «Μαρτυρία»»*, *Πρακτικά Θεολογικοῦ Συνεδρίου εἰς τιμήν καί μνήμην τῶν Νεομαρτύρων*, Θεσσαλονίκη 1988, 339-448.
- ΒΛΑΧΟΥ Κ., «*«Μάρτυς» καί «Ἄγιος» στήν Παλαιά Διαθήκη»*, *Ὁ Ἅγιος καί ὁ μάρτυρας στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας*, *Εἰσηγήσεις ΙΒ' Συνεδρίου Πατερικῆς Θεολογίας*, Αθήνα 1994, 9-36.
- ΓΑΒΡΙΗΛ (Ἀρχιμ.), *Ἡ ἐν Ἀγίῳ Ὁρει Ἱερά Μονή τοῦ Ἁγίου Διονυσίου*, Αθήναι 1959.
- ΓΑΛΙΤΗ Γ., «*Ἡ ἔννοια τοῦ Ἁγίου καί τοῦ Μάρτυρα στήν Καινή Διαθήκη»*, *Ὁ Ἅγιος καί ὁ μάρτυρας στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας*, *Εἰσηγήσεις ΙΒ' Συνεδρίου Πατερικῆς Θεολογίας*, Αθήνα 1994, 37-55.
- ΓΕΔΕΩΝ ΜΑΝΟΥΗΛ, *Ἀγιοποιήσεις, Τό καθεστώς τῆς ἐν ἀγίοις συναριθμήσεως*, Θεσσαλονίκη 1984.
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Πατριαρχικοί Πίνακες*, Αθήναι ²1996.
- ΓΕΩΡΓΟΥΛΗ Κ., «*Μουσουλμανισμός»*, *Θρησκευτική καί Ἠθική Ἐγκυκλοπαίδεια 9* (1966) 119-123.
- ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, *Ἰσλάμ, Θρησκευτολογική ἐπισκόπησις*, Αθήνα 2006.
- ΓΛΑΒΙΝΑ ΑΠ., «*Ἡ Ἁγία Κόρη ἀπό τή Βροντού Πιερίας ἢ τά Ἰωάννινα»*, *Ἐπιστημονική Ἐπετηρίδα Θεολογικῆς Σχολῆς*, *Νέα Σειρά, Τμήμα Θεολογίας*, Θεσσαλονίκη 1997, 83-87.

- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, «Ἡ Νεομαρτύρισσα Μαρία ἀπό τήν Κάτω Φουρνή Μεραμβέλλου Κρήτης (Μάϊος 1826)», *Ἐπιστημονική Ἐπετηρίδα Θεολογικῆς Σχολῆς*, Νέα Σειρά, Τμήμα Θεολογίας, Θεσσαλονίκη 1997, 77-82.
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Οἱ Νεομάρτυρες τῆς Τουρκοκρατίας*, Κατερίνη 1997.
- ΔΑΠΟΝΤΕ ΚΑΙΣΑΡΙΟΥ, *Ἱστορικός Κατάλογος*, [Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, τόμ. Γ'], (επιστ. Κων/νου Σάθα), ἐν Βενετία 1872
- ΔΟΡΜΠΑΡΑΚΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, «Οἱ Ἀλείπτες τῶν Νεομαρτύρων», *Ὁ Ἅγιος καί ὁ Μάρτυρας στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας*, *Εἰσηγήσεις ἸΒ' Συνεδρίου Πατερικῆς Θεολογίας*, Ἀθήνα 1994, 113-132.
- ΔΟΡΜΠΑΡΑΚΗ Π., *Ἐπίτομον Λεξικόν τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσης*, *Ἐτυμολογικόν-Ἑρμηνευτικόν*, Ἀθήνα 2003.
- ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΕΩΣ, *Πρός Πέτρον τόν Κλαίρκιον ἐπιστολή περί τῶν μετά τό σχίσμα ἀγίων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί τῶν γινομένων ἐν αὐτῇ θαυμάτων*, Ἀθήνησιν 1844.
- ΕΡΒΙΓΚ Ο., *Ὁ βίος καί τό ἔργον του*, (μετάφρ. Στ. Ἰκονίου), Ἀθήναι 1930.
- ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ, *Ἀγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Ἀθήνα 1995.
- ΖΗΣΗ ΘΕΟΔΩΡΟΥ, *Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς*, Ἀθήναι 1985
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε' στή συνείδηση τοῦ γένους*, Θεσσαλονίκη 1986.
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Ἱεράρχες Ἐθνάρχες*, Θεσσαλονίκη 2003.
- ΖΙΑΚΑ ΓΡ., *Ἰσλάμ. Θρησκεία καί Πολιτεία*, Θεσσαλονίκη 2003.
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Προφητεία, ἀποκάλυψις καί ἱστορία τῆς σωτηρίας κατά τό Κοράνιον*, Θεσσαλονίκη 1976.
- ΘΕΟΧΑΡΙΔΗ Ι.-ΛΟΥΛΕ Δ., «Οἱ νεομάρτυρες στήν Ἑλληνική Ἱστορία (1453-1821)», *Δωδώνη, Ἐπιστημονική Ἐπετηρίδα τοῦ Τμήματος Ἱστορίας καί Ἀρχαιολογίας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων*, Ἰωάννινα 1988, 135-149.
- ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ Ι., *Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους*, τόμ. Β', Θεσσαλονίκη 1987.

- ΚΟΤΣΩΝΗ ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ, *Τό ἐνθουσιαστικόν στοιχείον εἰς τήν Ἐκκλησίαν τῶν μαρτύρων*, Ἀθήναι 1952.
- ΚΡΙΚΩΝΗ ΧΡ., «Ἡ συμβολή τοῦ κλήρου τῆς Ἐκκλησίας εἰς τοὺς ἀπελευθερωτικούς ἀγῶνας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους», *Μνήμη 1821*, Θεσσαλονίκη 1971, 145-170.
- ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΛΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, «Οἱ βίοι τῶν νεομαρτύρων ὡς πηγή μεθόδων ἰσλαμικοῦ προσηλυτισμοῦ καί μαρτυρίου, κατά τήν ὀθωμανικήν περίοδον», *Πρακτικά Θεολογικοῦ Συνεδρίου εἰς τιμὴν καί μνήμην τῶν Νεομαρτύρων*, Θεσσαλονίκη 1988, 207-223.
- ΛΑΜΠΡΙΔΗ Ἰ., «Περιγραφή τῆς πόλεως Ἰωαννίνων», *Ἡπειρωτικά Μελετήματα*, τόμ. Β', Ἰωάννινα 1971.
- ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Νέον Λειμωνάριον, περιέχον μαρτύρια παλαιά καί νέα καί βίους ὁσίων, ἐν Βενετία 1819*.
- ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ-ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ-ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων. Ἔργον ψυχωφελέστατον καί σωτηριωδέστατον, περιέχον μαρτύρια 150 καί πλέον Νεοφανῶν Ἁγίων Μαρτύρων τῆς Ὁρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας μας τῶν ἐτῶν 1400 ἕως 1900 μετὰ Χριστόν*, Θεσσαλονίκη 1984.
- ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΝΟΤΑΡΑ ΚΑΙ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Νέον Λειμωνάριον*, Ἀθήναι 1873.
- ΜΑΚΡΗ Γ., *Θρησκευολογικό Λεξικό*, (ἐπιμ. Μ. Μπέγζου), Ἀθήνα 2000.
- ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ, *Ἀπομνημονεύματα*, τόμ. Β', Ἀθήνα 1992.
- ΜΑΜΑΛΑΚΗ ΙΩ., «Τά μαρτύρια τῶν ἀγιορειτῶν ἐπὶ Μεχμέτ Ἐμίν Ἀβδουλάχ πασᾶ 1822-1823», *Δελτίο Ἱστορικῆς καί Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος*, τόμ., ΙΖ' (1963-1964) 70-85.
- ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ Γ., *Πρόσωπο καί θεσμοί*, Θεσσαλονίκη 1997.
- ΜΕΡΤΖΙΟΥ Κ., «Ἡ ἐπανάστασις Διονυσίου τοῦ Σκυλοσόφου», *Ἡπειρωτικά Χρονικά*, τόμ. Γ', Ἰωάννινα 1938, 81-89.

- ΜΠΙΛΑΛΗ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ, *Οί Μάρτυρες τῆς Ὁρθοδοξίας*, τόμ. Α', *Ἡ Θεολογία τοῦ μαρτυρίου*, Ἀθῆναι 1973.
- ΜΠΙΟΝΗ Κ., «Ὁ Θεσσαλονικεὺς Εὐστάθιος καὶ οἱ δύο τόμοι Μανουήλ Α' τοῦ Κομνηνοῦ», *Ἐπετηρίς Ἐταιρίας Μακεδονικῶν Σπουδῶν* 19 (1949), 162-169.
- ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ἹΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Πρὸς τὰς προσκομισθείσας θέσεις τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Φρατόρων διὰ Πέτρου τοῦ αὐτοῦ μαῖστορος περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ πάπα ἀντίρρησις*, Ἰάσιον 1682.
- ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον, ἤτοι μαρτύρια νεοφανῶν Μαρτύρων, τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ τόπους μαρτυρησάντων. Συνταχθέντα ἐκ διαφόρων Συγγραφέων καὶ μετ'ἐπιμελείας ὅ,τι πλείστης διορθωθέντα, ἐν οἷς καὶ ἱκαναὶ ἀκολουθίαι προσετέθησαν*, Ἀθήνα ³1961.
- ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΗ Η., «Τὸ Ἰσλάμ κατὰ τὸν ἅγιον Ἰωάννη τὸ Δαμασκηνό», *Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίδα Θεολογικῆς Σχολῆς, Τμῆμα Ποιμαντικῆς*, τόμ. 1, Θεσσαλονίκη 1990, 259-287.
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Τζιχάντ, ὁ ἱερός πόλεμος τοῦ Ἰσλάμ*, Θεσσαλονίκη 2003.
- ΝΟΥΡ Α., *Τὸ Κοράνιον καὶ τὸ Βυζάντιον*, Ἀθῆναι 1970.
- ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ Π., «Ὁ ἐξισλαμισμὸς τοῦ Μακεδονικοῦ χωρίου Νοτίων», *Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον*, ἐν Ἀθήναις 1901 (σελίδες)
- ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤ., *Οἱ νεομάρτυρες καὶ τὸ δοῦλον γένος*, ἐν Ἀθήναις 1973.
- ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Περὶ τῆς ἀνακηρύξεως τῶν ἁγίων ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ», *Ἐκκλησία* 12 (1934), 331-335.
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας*, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1951.
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Οἱ Νεομάρτυρες*, Ἀθῆναι ³1970.
- ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ ΓΡ., *Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης*, Πετροῦπολις-Ἀλεξάνδρεια 1911

- ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, Γρηγόριος ό Ε'. Ο ένάρχης τής όδύνης, Αθήνα 2004.
- ΠΑΣΧΑΛΙΔΗ Σ., Τό ύμναγιολογικό έργο τών Κολλυβάδων. Συμβολή στη μελέτη τής άγιολογικής γραμματείας κατά τήν περίοδο τής Τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 2007..
- ΠΑΣΧΟΥ Π., «Ο μοναχισμός, οί νεομάρτυρες και ή παράδοση», *Ανάπτυπον έκ τής έπιστημονικής έπετηρίδος τής Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών*, τόμ. ΚΘ', *Τιμητικόν άφιέρωμα εις Σάββαν Χ. Αγουρίδην*, 265-324.
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, Άγιοι, οί φίλοι του Θεού. Εισαγωγή στην άγιολογία τής Ορθοδόξου Εκκλησίας, Αθήνα 1997.
- ΠΕΡΑΝΤΩΝΗ Ι., «Νεομάρτυρες», *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια* 9 (1966) 403-404
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Λεξικόν τών Νεομαρτύρων*, τόμ. 1-3, Αθήνα 1972.
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, «Κατάλογος νεομαρτύρων τών από τής άλώσεως τής Κ/πόλεως μέχρι του έτους 1867 μαρτυρησάντων», *Θεολογία*, τόμ. 60 (1989) 157-166.
- ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ Ορθοδοξία Κωνσταντινουπόλεως, τόμ. ΣΤ', 1931.
- ΣΑΘΑ Κ., Κατάλογος τών από τής άλώσεως τής Κωνσταντινουπόλεως μέχρι του 1811 έτους υπέρ τής Χριστιανικής πίστεως μαρτυρησάντων, [Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, τόμ. Γ'], έν Βενετία 1872.
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Άληπασιάς*, έν Αθήναις 1870.
- ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ Δ., Ο Νεομάρτυρας άγιος Γεώργιος Ιωάννινων, Αθήνα 1954.
- ΣΔΡΑΚΑ Ε. Δ., Η κατά του Ισλάμ πολεμική τών Βυζαντινών Θεολόγων, Θεσσαλονίκη 1961.
- ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ Θ., Ο ίεροεθνομάρτυς Πατριάρχης Γρηγόριος ό Ε', Αθήναι 1973.
- ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ ΚΥΡ., *Βασανιστήρια και εξουσία, από την ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα, το Βυζάντιο και την τουρκοκρατία ως την εποχή μας*, Αθήνα 1987.

- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Ξένοι ταξιδιωτές στην Ελλάδα*, τόμ. Α', (333-1700), Αθήνα 1984.
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Πώς είδαν οί ξένοι τήν Ελλάδα του '21*, τόμ. Α', Αθήνα 1979.
- ΣΤΟΠΙΟΓΛΟΥ Γ., «*Άγιορείτες Νεομάρτυρες*», (Πρόδρομη Ανακοίνωση), *Πρακτικά Θεολογικοῦ Συνεδρίου εἰς τιμήν καί μνήμην τῶν Νεομαρτύρων*, Θεσσαλονίκη 1988, 367-392.
- ΣΧΟΛΑΡΙΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ, *Ἄπαντα τά εὑρισκόμενα*, τόμ. Α', Paris 1930.
- ΣΩΤΗΡΧΟΥ Π., *Παιδομάρτυρες*, Αθήναι χ.χ.
- ΤΡΙΚΟΥΠΗ ΣΠ., *Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως*, τόμ. Α', ἐν Αθήναις 1879.
- ΤΡΙΤΟΥ Μ., *Οἱ νεομάρτυρες καί ἡ προσφορά τους στό γένος*, Κατερίνη 1994.
- ΤΣΑΚΙΡΙΔΗ Λ., *Ἁγία Κόρη Ὀλύμπου*, Βροντού Πιερίας ⁵1989.
- ΤΣΑΜΗ Δ., «*Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς καί ἡ ἐποχή του*», *Πρακτικά Θεολογικοῦ Συνεδρίου εἰς τιμήν καί μνήμην τοῦ ἐν ἁγίοις πατρός ἡμῶν Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ Παλαμᾶ*, Θεσσαλονίκη 1986, 60-70
- ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Ἀγιολογία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 1999.
- ΤΩΜΑΔΑΚΗ Ν., «*Οἱ Νεομάρτυρες τοῦ Βυζαντίου καί ἡ Φιλοθέη Μπενιζέλου ἡ Ἀθηναία*», *Ἐπιστημονική Ἐπετηρίς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν*, τόμ. 21 (1970-1971) 9-25.
- ΦΑΡΜΑΚΙΔΗ ἘΠ., *Ἡ Λάρισα ἀπό τῶν μυθολογικῶν χρόνων μέχρι τῆς προσαρτήσεως αὐτῆς εἰς τήν Ελλάδα [1881]*, Βόλος 1926.
- ΦΟΥΓΙΑ Π., *Ἰσλάμ (Πηγές-Πορεία-Προκλήσεις-Διάλογοι)*, Θεσσαλονίκη χ.χ.
- ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ ἸΩ., «*Νικηφόρου τοῦ Χίου, ἀκολουθία ἐπικήδειος εἶτε ἐπιτάφιος κοινή εἰς πάντα νέον μάρτυρα*», *Μνήμη 1821*, Θεσσαλονίκη 1971, 85-91.
- ΦΥΤΡΑΚΗ Α., «*Οἱ ἥρωες τῆς Χριστιανικῆς πίστεως*», *Ὀρθόδοξος Ἐπιστάσια* 2 (1956), 28-40.
- ΦΩΤΕΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΜΙΧ., *Νομικόν Πρόχειρον*, Αθήναι 1959.

ΧΑΣΙΩΤΗ Ι., *Μακάριος, Θεόδωρος και Νικηφόρος οί Μελισσηνοί (Μελισσοουργοί)*, Θεσσαλονίκη 1996.

ΧΡΗΣΤΟΥ Π., «*Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός*», *Θρησκευτική και Ἠθική Ἐγκυκλοπαίδεια* 6 (1965) 1218-1231.

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΧΙΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον*, Ἀθῆναι 21856.